constat 2 g — — o

Saavedra
Idea

IDEA
Principis Christiano-Politici
101 Sijmbolis expreßa
A. DIDACO SAAVEDRA Faxardo
Equité &c.

AMSTELODAMI,
Apud Joannem Jacobi Fil: Schipper. 1659.

iter finem mihi propositum, quem alium non esse profiteor liberè, quam ut ab iis, quos in regimine & imperio Serenitas Vestra *Antecessores habuit, bene laudabiliterque gubernandi scientiam perdiscat. Quare nemo me accuset, quasi in eorundem honorem injurius sim: nulla enim libertas aut Regibus, aut regnis utilior est, quam quæ sincerè absque malitiâ & omni pravo affectu eventus observat præteritos, ut corrigat deinde & moderetur præsentes juxta ac futuros. Habet unum hoc commodum Princeps malus, quòd ejus posteâ cadauer per anatomiam quasi introspicere prudentiæ liceat, & Reipublicæ male administratæ rimari morbos & caussas, atque iis parare remedia. Ita pictores sculptoresque in suis ipsi officinis picturas varias, & statuarum fragmenta sibi proponunt ante oculos, ut quid scitè elaboratum, quid secus, curiosè observent. Atque ex hoc eodem fonte illa Historiæ in scribendo libertas nascitur;* ne *a scilicet* virtutes sileantur, utque

utque pravis dictis, factisque ex posteritate & infamia metus sit. *Idem ego nunc specto, adeoque actiones Progenitorum* Serenitatis Vestræ *quasi iterum produco in scenam, ut quæ cum laude gesta sunt ab iis, ad æmulationem gloriosam* Serenitatis Vestræ *inflamment animum; quæ contra minus recte, inhonestum ruborem dent: illa, ut amplectatur & imitetur; hæc, ut detestetur & fugiat. Singularem sanè postulat industriam illa benè prudenterque gubernandi ars, quam ego maximè periculosam reor atque difficilem, ex hoc præcipuè capite, quod ex unius solius regimine & omnium salute dependeat. Eum in finem multa præstantissima ingenia elaborârunt, ut certa quædam statuerent imperandi præcepta, in quibus Princeps velut in chartis hydrographicis scopulos omnes ac salebras prospiceret, iisque devitatis navem Reipublicæ salvam in portu collocare posset. Sed quia non æquè omnes Cynosuram illam cælestem ac divinam, æternam atque*

immotam habuerunt ante oculos, accidit nonnunquam, ut in vias deducerent periculi plenas, quæ Principes bene multos in syrtes deinde & exitium traxêre. Acus nauticæ si impietate, si fraudibus, si malitiâ fuerunt illitæ, viam absque errore designare non possunt. Pietate itaque, ratione, & justitiâ eos tingat Serenitas Vestra, *uti à gloriosissimis ejusdem Majoribus factum est, & constantia quadam ac fortitudine regia firmet animum adversùs grandiores regiminis futuri tempestates, quando post multos, eòsque felicissimos annos hujus præsentis Deo Opt. Max.* Serenitatem Vestram *in emolumentum totius Reipublicæ Catholicæ ad illud evehere placuerit. Datum Viennæ* 10. *Julii, Anno partæ salutis* 1640

DIDACUS SAAVEDRA
FAXARDO.

AD BENEVOLUM LECTOREM.

IN difficili & laborioſo otio tot ſuſceptarum à me per Germaniam, aliasque complures Provincias peregrinationum, nec non & Regiæ legationis per

triennium in Germaniâ, centum isthæc concinnavi Symbola, quibus IDEAM PRINCIPIS POLITICO-CRISTIANI exhibeo, scribendo per intervalla quietis tempore; quæ per viam in itineribus cum animo fueram meditatus, quoties assidua illa cum Rege nostro Catholico, ejusque Ministris per literas communicatio & negotia alia publica, quæ mihi incumbebant, otii aliquid & spatii concessissent. Crevit sensim hoc opus; & tametsi satis viderem multa ei ad perfectionem deesse, propterea quod eâ animi quiete & continuatâ ingenii contentione elaboratum non sit, quanta opus foret, ut partes illius omnes aptæ inter se, & numeris suis expletæ essent; licet etiam nec illud me latere, a *præcipere, qualis debeat esse Princeps, pulchrum quidem, sed onerosum, ac propè superbum*: debui tamen hoc Amicorum precibus (quæ plurimum semper valent apud me) ut illud tandem in lucem emitterem. Quanquam & amorem illum à naturâ insitum difficeri omnino non debeo, quo plerique omnes comparati sic sumus, ut non ingenii minus, quàm Naturæ partus, quoad fieri potest, fovere & vindicare ab interitu cupiamus. Non ego hæc scribo, ut errores excusem: quomodo enim satis id potero? sed ut faciliùs apud alios veniam merear, qui non nisi bono inductus zelo inter tot ac tantas occupationes, labores & pericula hanc qualemcunque percolui scriptionem, ut si quis fortè ex eâ enasci posset fructus, is Principi ac Domino meo cederet; & ne unâ mecum emorerentur tot longo rerum usu à me partæ experientiæ, per annos quatuor & triginta, quos post exacta quinquennalia in Universitate Salmanticensi studia in præcipuis Europæ aulis transegi, publicis semper negotiis occupatus: nam binæ Pontificum electioni Romæ astiti; interfui Ratisbonæ Electorali conventui, quando Ferdinandus III. Augustissimus nunc Imperator, Rex Romanorum creatus est; octo dein-

a Plin. Jun. lib. 3. ep. 11.

deinde Conventibus in Helvetiâ; rursum Ratisbonæ comitiis Imperialibus Serenissimæ Domus & Circuli Burgundici cum plena potestate Legatus. Quam ob rem si vel unum ex libri hujus monitis & documentis politicis ei quoquo modo profuerit, quem regendo utrique orbi natum gaudeo, facilè credo, huic meæ libertati dabitur venia.

Nec cuipiam peregrinum videri debet, quod figuris & Symbolis usus sim: nam hæc Deum ipsum auctorem habent. Serpens æneus *a*, Rubus ardens *b*, Vellus Gedeonis *c*, Leo Samsonis *d*, Vestimenta Sacerdotis *e*, Sponsi blandi Amores *f*, ecquid aliud, quàm Symbola sunt?

Illud imprimis conatus sum, ut nova esset inventio, num assecutus omnino fuerim, nescio; multa enim sunt ingenia, quæ elaborârunt ea in re, & facile est, ut in cogitationes easdem etiam inscii conspirent plures, quod mihi in hoc ipso opere non raro accidit, dum ea Symbola quæ à me primum inventa existimabam, apud alios postea reperi, adeoque prorsus omittenda duxi, licet non absque aliquo finis mihi propositi dispendio: nam qui scripserunt ante nos, optimis quibusque figuris & sententiis usi sunt, quas dum cavere nunc volumus, in alias fortè minùs commodas necesse est nos incidere.

Idem quoque observatum à me circa monita quædam, & præcepta politica, quæ licet proprii mei ingenii, quoad inventionem saltem, essent partus, alios tamen posteà eorundem longe antiquiores deprehendi Auctores, quorum nomina idcirco adscripsi in margine, ut suus etiam antiquitati honos haberetur. Fuit hæc ingeniorum, quæ prioribus sæculis floruerunt, felicitas, ut præripere possent Successoribus earum rerum gloriam, quas ipsi suopte Marte & industria erant aliquando inventuri. Sed & illud operæ pretium arbitrabar, si telæ huic

a Num. 21. *b* Exod. 3. *c* Jud. 5. *d* Jud. 14. *e* Exod. 2. *f* Cant. Cant.

huic fila quædam è Cornelio Tacito intertexerem, optimo sanè Principum Magistro, quo accuratius de eorundem Naturis, de aularum & palatiorum moribus, de bono item & malo regimine nemo differit. Hujus tanti viri documentis atque sententiis quasi manu duco Principem, quem hisce Symbolis formare est animus, ut pede inoffenso legere ei liceat flores ex alieno huc transplantatos viridario, & expurgatos à veneno & spinis, quæ aut nativum solum iis confert interdum, aut horum temporum admiscet malitia. Porro præcipuas Statûs regulas in hac secunda editione Scripturæ sacræ etiam illustro testimoniis: quæ enim Politica in illius fornace excoquitur, ea demùm vere dici potest, Davide teste: *a Argentum examinatum probatum terræ, purgatum septuplum.* Cui enim bono Magister aut profanus aut impius, ubi Spiritus sanctus Doctoris officio fungitur?

In explicandis ipsis Emblematum figuris longus non sum, ut jucundiùs Lectori accidat, si eas per se ipse intelligat. Et si quid fortè in discursu inspergam eruditionis, id non est ad ostentandam doctrinam, sed ad illustrandum Principis animum, atque ut institutio aliquantò suavior sit.

Opus totum non nisi sententiis constat, & Regulis Statûs: eæ ipsæ enim lapides sunt, è quibus politica construi oportet ædificia. Non eas tamen sic nude & sparsim propono, sed discursui insero, & certis applico casibus, ut pericula devitem, quæ ex præceptis generalioribus creari solent.

Dedi præterea operam, ut stylus esset cultior, absque tamen affectatione, brevis item & concisus, sed sine obscuritate; id quod perdifficile olim judicabat *b* Horatius, & cujus ego exemplum hactenus non vidi in idiomate nostro Castellano. Feci tamen ejus rei periculum, quia quod Principibus scribitur, in eo nec clausulis otiosis, nec verbis superfluis est

a Psal. 11. v. 7. b *Dum brevis esse laboro, obscurus fio.* Horat. Art. Poet.

eſt locus. In pretio illis tempus eſt, ut proinde haud paullùm in bonum peccet publicum, qui inani & futili diſcurſu eos à curis gravioribus avocat.

In inſtitutione & regimine Principum non ita me occupo, quin etiam ad Reſpublicas deſcendam, ad earundem incrementa, conſervationem & ruinas, ad formandum Miniſtrum Statûs, & prudentem aulicum.

Si in aliquorum interdum me effundo laudes, id æmulationis accendendæ ſit gratia, non adulandi; à quo longiſſimè abeſſe me fateor: grande enim piaculum foret, adulationes in æs etiam inciſas toti orbi proponere, aut illius ipſius me facere reum, quod tantoperè reprehendo & vitupero in aliis.

Si veritatem liberiùs proloquar, dominationi id tribuendum, cujus ambitio ita penitùs inſedit in hominum animis, ut aliter, quàm ferro & igne, curari haud poſſit. Doctrina generalis eſt, ſi qui tamen reperientur, a *qui ob ſimilitudinem morum aliena malefacta ſibi objectari putent,* quive exiſtiment, culpari in ſe, quod in aliis commendatur, non mea culpa id accidet.

Si quando Principum actiones improbo, aut de Tyrannis loquor, aut ſolum de ipſa Principatus Natura: nihil enim novum aut inſolens, Principem minimè malum non optimè agere, quia aut celatur de veritate, aut à malis Conſiliariis regitur.

Atque illud ipſum de Rebuspubl. velim intelligi, ſi qua in re reprehendi à me videantur: nam aut documenta trado de eo, quod plerumque in communitatibus fieri aſſolet, aut certè non loquor de Rebuſpublicis illis coronatis, aut bene conſtitutis, quæ bonorum Regum ac Principum gubernandi normam æmulantur.

Exemplis uſus ſum tam antiquioribus, quàm recentibus: illis quidem propter auctoritatem; his, verò, partim quia ad perſuadendū efficaciora ſunt;

a Tacit. lib. 4. Annal.

partim etiam, quia ob temporis propinquitatem minus est immutatus rerum status, & minori cum periculo imitari ea possumus, aut majori cum securitate judicium de iis formare politicum & prudens, quæ prima & præcipua ferè est Historiæ utilitas. Accedit illud etiam, a *non adeo virtutum*, rerumque præclare gestarum *sterile* esse hoc *sæculum, ut non & bona* nobis & posteris *exempla prodiderit.* Et profecto *b* invidiæ labes esset, c *si vetera extolleremus, recentium incuriosi.*

Sat scio, Lector benevole, libros ejusmodi, qui de ratione Status tractant, truncis aut statuis (Hispanis *Esta fermos*) esse similes, quas in hastiludiis omnes lanceis impetunt, omnes feriunt. Sat scio, ei qui in lucem meditatur aliquid, atram fuliginem & prælum obtrectationis esse subeunda (id quod præsenti symbolo declarare volui;) sed & illud non ignoro, quòd quantò fuligo illa, qua typi imbuuntur, obscurior est, & prælum, quo premuntur arctius, tantò clariores deinde splendidioresque in lucem prodeunt.

a Tacit. lib. 4. Hist. *b* Idem ibid.

ERY.

ERYCI PUTEANI
CONSILIARII AC
HISTORIOGRAPHI
REGII

AD

GUILIEL. DE BLITTERS-WYCK,

Ex-Scabinum BRUXELLENSEM, Regi deinceps à ſupremis GELDRIÆ & Comit. ZUTPHANIÆ Conſiliis,

De Ideâ Principis Politici-Christiani

EPISTOLA.

IDEAM Principis Politici-Chriſtiani, amœniſſimis Symbolis, doctiſſimisque Diſſertationibus ornatam accepi; dubius, poſtquam inſpicere cœpi, ab Opere Auctorem, an magis ab Auctore Opus admirarer. Hoc ſingulare & eximium planè eſt, omnisque prudentiæ, ac doctrinæ facundiſſimum ſimulacrum. Ille omni laude major, humani modum ingenii excedit. Minus eſt; quod vel Nobilitas, vel Dignitas, vel Fortuna dedit. His tamen ſingulis ſummum SAAVEDRAM eſſe, mille & mille jam linguis fama loquitur. Et quis aptior

ptior Paci tractandæ erat? Rex noster tali Viro potens est; quia tota, ut sic dicam, Pallade armatus. Etiam in verbis arma esse, hæc SYMBOLA prorsus divina ostendunt. Eæ igitur deliciæ meæ erunt; & vel ipsas curas mitigabunt. Sic etiam tantum Virum compellare meis audebo Litteris, ac cœleste ingenium ejus familiarius incipiam venerari. Aliudne jam scribam? Satis ista, ut epistolam faciant. Vale, & me amare perge. Lovanii, in Arce, v. Non. Octob. ∞ IↃC XLIII.

EJUS-

EJUSDEM
AD AUCTOREM
IDEÆ PRINCIPIS POLITICI CHRISTIANI.

Illustrissime ac Excellentissime Domine,

Palladis Decus, Spes & Fiducia Pacis!

Scribendi libertatem ab ingenio tuo planè divino, & ab humanitate blandissimo virtutum omnium ornamento sumo. Ingenium quidem cœlesti quodam lumine in SYMBOLIS POLITICIS *resplendens, ita pectus penetravit meum, ut imflammatus sim, Amorisque delicias ab hoc igni derivem. Humanitas accedit, illa Sapientiæ aura, Eruditionis anima, & Amorem ad familiaritatem impellit. Video, video, quicquid Sapientiæ est, quicquid Eruditionis, in his Imaginibus, in his Dissertationibus; nec minùs doceor, quàm oblector. Cedunt picturæ aliæ: hic nobis Apelles est, qui ingenio & lineas, & colores omnes vincit. Cedant libri: hic nobis Scriptor est, qui eloquio totam complexus Sophiam unus perfectam* PRINCIPIS POLITICI-CHRISTIANI IDEAM *efformat. Nihil amœnius, nihil utilius: ubi flores, simul fructus sunt: in horto horreum, in horreo hortus. Inveniunt oculi delicias suas, divitias animus, & expleri potest. Quàm nihil igitur* PARADINUS, *qui Symbola scripsit Heroica, passimque æstimatur, in medium protulit: quàm multa*

multa etiam male. Reliqui, constituere hanc amœnitatem conati sunt, vix ausi usurparet. Nimirum summo hic ingenio opus, quod Natura TIBI *dedit; summâ eruditione, quam industria, rerum, & studiorum usus. Tua hæc gloria est, ô Virorum Phœnix, qui uno Volumine, centumque Symbolis comprehendere potuisti, quod aliorum mille libri non exhibeant. Hic est, quicquid ubique est, quicquid vetusta & nostra tempora habent, sacra & profana. Exempla velut lumina sunt, sententiæ velut gemmæ. Opus totum non nisi aurum, in omni doctrinæ censu & ab omnibus, etiam posteris, æstimandum. Prodeat igitur, ut publicum sit; ut Principes omnes doceat, quomodo verè Principes sint: se, aliosque regant; felices sint, felices verò alios suo non minùs Exemplo, quàm Imperio faciant. Hoc meum nunc votum est; sed tuum beneficium, quod tuo ingenio, tuæque Eruditioni & Principes, & Populi acceptum ferent. Ita vale,* EXCELLENTISSIME DOMINE, *& ut Amorem Cultumque Æternitati tuæ dedicem, hoc ingenii mei munusculum, velut pignus, admitte.* Lovanii, *in Arce* Regiâ, Pridie *Nonas* Octob. ∞ IↃC XLIII.

AU-

AMPLISSIME
Et
CLARISSIME VIR,

Musarum unica Gemma,

HÆc perlustrantis Orbem pulcherrima merces, ut quemadmodum in nova fulgentia sydera, ita in celebres, & illustres viros incidat prout mihi jam contigit. Etsi enim divinum tui animi vultum doctissima opera depinxerant (calamus enim genii & ingenii penecillus est) cultum tamen & familiaritatem invida longinquitas averterat; sed cùm in has Provincias perveni, propiusque ad te accessi, hæc à benigna humanitate tua merui, & jam Amicum expetior, tuâque doctissimâ & amabili epistola decoratus sum, eâ elegantiâ, ac venusto styli cultu exaratâ, ut si ab eâ laudes in Symbola mea Politica collatas amovere liceret, millies legerem: sed prohibet pudor. Laudari à laudato & Eruditissimo Viro maximæ quidem, velut gloriosum & ære perennius monumentum: quidquid enim profers, avidè *Typi* PLANTINIANI excipiunt, & æternitati vovent, & consecrant. Sed licet impares laudes potiùs oneri quàm honori sint, has tamen velut tuæ ardentis benevolentiæ & amicitiæ indices veneror. Abundas laudibus, & tibi & aliis, & non absque fœno-

fœnore & uſurâ famæ eas impertiri potes; quia cùm reliquos laudas, ipſomet ſingulari laudandi ſtylo & facundiâ te omnibus laudandum præbes.

Unà cum epiſtolâ tuâ accepi Libellum DE BISSEXTO, munus quidem cæleſte, mihi gratiſſimum. In eo Arbiter cælorum & temporum vias Solis metiris, annumque componis, & licèt ſuperni illius Orbis fabrica magis opinioni quàm ſcientiæ ſubjaceat, ita compoſitam crediderim: ſin minùs, divinæ ſapientiæ æmulus, quomodo poſſet aliter conſtrui, oſtendis edoceſque. Nec minùs mihi gratus alter libellus ſimul compactus, cujus titulus UNUS ET OMNIS. Symbolum enim eſt tui divini ingenii, in quo uno omnia ſunt: ſcilicet quidquid doctrinæ & ſcientiarum docti Viri hucuſque labore, ſtudio, & ingenio imbiberunt, in te collectum ſuſpicimus & miramur. Vive igitur feliciter, diuque, ô hujus ævi, & futurorum gloria, & Patriæ decus, ut à te uno omnes doceamur, & me ama. Bruxellæ XIII. Octob. M. DC. XLIII.

LECTORI

Liberali sed temporis Avaro.

Didacus, *ut populi Regumque* Monarchida; cœtu
Effugium humano *jam properare* videt:
Quo te diva refers? quorsum deduceris? inquit
Hospitii hoc *nostri te remoretur*, Ave.
Dixerat illa subit tectum revocata, Savedræ
Hospitis & cari traditur obsequio;
Ille DEAM reverenter *habet, cœtuque redonat*
Pristino; & has *Orbi* spargit *amicus, opes*
Has lege, *quisquis* aves: *grati neque Munera sperne*
Hospitis, à tantâ *munera tanta* DEA.

Anno Christi nati 1649. sextili exeunte
Christ. Adauctus Thuldenus Populo-Martius. Canonicus Diaconus ad Gradus B. Mariæ Virg. Coloniæ, Professor Laurentianus.

ALIUD.

Symbola, *quæ rarâ arte* Politica *doctè polisti*:
DAS VERA *& libri fronte* SAVEDRA *probas*,
Mundus ut exerret, Liber *ac* impressio *signant*:
Quando tuum hæc typico crimine fœdat opus.
Ergo typum excusa, Lector, fors labe notatum:
Si non errasset, fecerat ille minùs.

Typographiæ Woringeno-Hildenianæ
à Correctura

PETRVS HILDEN J.S.

ORDO

ORDO

TOTIUS OPERIS,

SIVE

SYMBOLORUM IN EO CONTENTORUM

ELENCHUS.

Principis Educatio.

SYMBOL.

I. *MOx ab ipsis incunabulis animi virtus sese prodit.* pag. 1

II. *In eodem tanquam in rasâ tabulâ Ars suas delineat imagines.*

III. *Honestis exercitationibus firmatur corpus, & decoratur.* 19

IV. *Ornatur animus liberalibus disciplinis.* 27

V. *Quæ instillandæ suavi cum industria.* 35

VI. *Et variis eruditionis floribus coronandæ.* 40

Quomodo in actionibus suis Princeps sese gerere debeat.

VII. *Res singulæ è vero dijudicandæ uti in se sunt; ne eas vel augeat affectus, vel minuat.* 46

VIII. *Ira ne rationem præoccupet, aut eidem dominetur.* 56

IX. *Ne flectat invidia, quæ suimet est carnifex.* 65

X. *Et gloriam comitatur ac famam* 75

XI. *Princeps in sermone sit cautus: is enim animi index est* 83

XII. *Mendacia veritate evertenda.* 90

XIII. *Pro comperto habeat suos animi lapsus obtrectationi futuros obnoxios,* 98

XIV. *Quæ monet, & perficit.* 107

XV. Plu-

XV. *Pluris fama illi sit, quam vita* 115
XVI. *Actiones suas cum gestis Majorum sæpe conferat.* 120
XVII. *In solis Avorum suorum trophæis, & gloriis hæreditate patris ne unicè conquiescat.* 125
XVIII. *A Deo Opt. Max. Regnum se habere meminerit.* 131
XIX. *Idque Successori tradendum.* 144
XX. *Noverit sceptrum Bonum esse fallax.* 149
XXI. *Legibus sanctissimis contemperandum.* 157
XXII. *Justitia scilicet & Clementia firmanda Majestas.* 171
XXIII. *Pretium virtutis, ejusdem sit præmium.* 180
XXIV. *In omnibus vero spectanda Religio.* 190
XXV. *In qua omnis Imperii sita est firmitas.* 197
XXVI. *Et spes victoriarum omnium.* 202
XXVII. *Caveat maximè à Religione fucata & ludicra.* 208
XXVIII. *Prudentiæ partes sæpe consulat.* 215
XXIX. *Casus enim singulares interdum, non ut plurimum accidunt, nec facilè eveniunt iterum.* 222
XXX. *Perpendat vero multorum experientiam, à qua omnis petenda sapientiæ regula* 227
XXXI. *Ab iisdem discet sustinere coronam cum honore, & nominis sui existimatione;* 239
XXXII. *Non pendere à vulgi opinione;* 248
XXXIII. *In utraque fortuna eundem tenere vultum:* 254
XXXIV. *Ferre & sperare;* 265
XXXV. *Ex adversis elicere prospera;* 270
XXXVI. *Omni vento navigare;* 274
XXXVII. *E duobus malis minus semper eligere.* 281

Qualem deceat esse Principem in Subditos & Exteros.

XXXVIII. *Studeat armis imprimis, & timeri ab omnibus.* 288

XXXIX. *Velut Ara sit omnibus posita,* 296
XL. *Liberalitatem facultatibus suis metiatur.* 304
XLI. *Extrema devitet.* 311
XLII. *Utile dulci misceat.* 320
XLIII. *Ut regnare nôrit, discat dissimulare.* 324
XLIV. *Animi sui arcana pandat nemini.* 333
XLV. *Majestati suæ ne nimium confidat.* 340
XLVI. *Semper decipi se posse existimet.* 344
XLVII. *Multa virtutis specie introducuntur.* 355
XLVIII. *Multa adulationis.* 305

Quo pacto Princeps erga Ministros se gerere debeat.

XLIX. *Authoritatem Ministris veluti mutuo datam sic largiatur.* 380
L. *Ut eosdem & indignationi & favori suo semper obnoxios habeat.* 388
LI. *Oculata sit semper & insomnis Fiducia.* 414
LII. *Ministri improbi, vel minus idonei, tanto plus nocent, quanto in sublimiori constituti sunt potestate.* 424
LIII. *In qua suam vel libidinem explere possunt, vel avaritiam.* 434
LIV. *Magisque à semetipsis dependere satagunt, quam à Principe.* 440
LV. *Consiliarii gubernationis sunt oculi.* 447
XVI. *Qui vero à secretis sunt, Principis circinus sunt.* 492
LVII. *Tam hi, quam illi in gubernationis horologio rotulæ sint, non manus.* 467
LVIII. *Quando honorandi sunt, id ita faciat Princeps, ut ne suæ luci officiat.* 480

Qualem se Princeps in regimine Regnorum & Statuum suorum exhibere debeat.

LIX. *Ad acquirendum & conservandum consilio opus est,*

est, & armis. 489
LX. *Illud semper præ oculis habendum, quod nisi crescant Regna, minuantur.* 509
LXI. *Chordas idcirco suas frequens pertentet, curetque ut majores minoribus consonent.* 521
LXII. *Cavendo interim, ne harmoniæ suæ artificium quispiam penetret.* 528
LXIII. *In decernendo principia singulorum, & fines expendat.* 537
LXIV. *Quæ vero lentè consultat, festinè exequatur.* 543
LXV. *Errores artè corrigat, quàm aut in majores adolescant, aut alios plures pariant.* 548
LXVI. *Curet, ut Regnum suum refertum sit incolis, & ut formentur paullatim è juventute, qui ad Magistratum suo tempore gerendum sint idonei.* 553
LXVII. *Tributis nimiis ne oneret subditos.* 567
LXVIII. *Commercia & negotiationes foveat: ista quippe poli sunt Reip.* 576
LXIX. *Belli Pacisque sit arbiter, seu ferro seu auro.* 584
LXX. *Cavenda status inter filios partitio, seu divisio.* 600
LXXI. *Omnia labor vincit improbus.* 605
LXXII. *Quies interjecta vires instaurat.* 612

Quomodo in malis tum internis, tum externis Princeps se gerere debeat.

LXXIII. *Seditiones aut celeritate sopiuntur, aut separatione.* 619
LXXIV. *Bellum non nisi pacis firmandæ caussa suscipiendum.* 630
LXXV. *Qui discordias seminat, bella metet.* 637
LXXVI. *Horum caussa sæpe est sinistra Ministrorum intentio.* 642
LXXVII. *Et Principum inter se congressus ac conspectus mutuus.* 647
LXXVIII. *Ne falsis prætextibus illudi sibi Princeps patiatur.* 650

LXXIX.

LXXIX. *Consilia plerumq; aliis consiliis elidenda.* 658
LXXX. *Ante arma paranda, quam belli sese offerat occasio.* 663
LXXXI. *Perpendendum virium robur.* 670
LXXXII. *Honestas & decor in armis sit:* 648
LXXXIII. *Ex his enim omnis Reip. status dependet.* 693
LXXXIV. *Consilio magis res gerenda, quam vi.* 698
LXXXV. *Caveat Princeps à consiliis mediis.* 703
LXXXVI. *Regni sui bellis præsens adsit.* 709
LXXXVII. *Sciat arma non nisi Deo Duce florere.* 717
LXXXVIII. *Decreto divino suam attemperet voluntatem.* 723
LXXXIX. *Concordia vincuntur omnia.* 729
XC. *Armorum divisio, optimum est stratagema.* 735
XCI. *Amicis reconciliatis nequaquam fidendũ.* 740
XCII. *Nocet subinde Protectio.* 747
XCIII. *Fœdera cũ Hæreticis non carent periculis.* 752
XCIV. *Pontificis infula pro omnibus æque fulgeat.* 759
XCV. *Neutralitas nec amicos parit, nec placat hostes.* 767

Quid agendum Principi in Victoriis & Conventibus Pacis.

XCVI. *Victori nunquam è memoria excidat Fortunæ ludus.* 778
XCVII. *Fiat hostium spoliis fortior.* 787
XCVIII. *Non nisi paratis armis pax ineunda.* 793
XCIX. *Cujus dulcedo fructus est belli.* 789

Quid agendum Principi in Senectute.

C. *Intelligat postrema vitæ suæ facinora coronam gubernationi impositura.* 804
CI. *Et documenta Successori futura.* 819
CII. *Neminem denique a moriendi necessitate immunem esse.* 831

DIDA-

DIDACI SAAVEDRÆ SYMBOLA POLITICA.

SYMBOLUM I.

NAscitur animus fortis, non arte paratur aut industriâ. Interior animæ dos est robur illud, atque adeò cum ipsâ anima pectori inditum, mox sese exserit. Ambobus fratribus

 Jaco-

Jacobo & Esau uterus ipse maternus arena fuit. *a* Inter gemellos Thamaris filios alter natura animosior, cùm fratrem prævertere nascendo non posset, ruptis tamen secundis, brachium prior in lucem extulit, tanquam qui fratri primogenituram vellet præripere. *b* Nec in cunis præstanti animo deesse potest gloriæ & laudis seges. Quid: suas nonne Hercules elisis anguibus illustres reddidit? Ex eô sanè die invidiæ talis sese objicere, & Fortunam virtuti suæ faventem experiri visus est. Generosi pectoris indoles, vel in ipso naturæ & actionum suarum primordio, siquid occurrerit arduum, emicat. Conflictum ad Nordlingam priùs fermè, quàm ipsa vidit castra Sereniss. Hispaniarum Infans Serenitatis Vestræ Patruus, gloriosissimæ memoriæ, & jam tum nôrat prudenter mandata dare, & agere fortiter.

c *L'età precorse, e la speranza, e presti*
Pareano i fior, quando n'usciro, i frutti.

Cyrus admodùm puer, & à coætaneis electus in Regem, in eâ ætatulâ & imperio puerili tam præclara edidit facinora, ut latentem magnitudinem animi & indolem regiam satis ostenderet. Egregii scilicet naturæ partus; ipsi sese suopte nutu produnt. E rudi etiam & nondum expurgata metallorum massa scintillat adamas, & resplendet aurum. Leunculus simul ac lucem aspicit, suos explorat ungues & regium velut ostentans animum adhuc dum humentes colli jubas concurrit, & præludit pugnæ. Lusus Principum pueriles, ad quos naturæ feruntur impetu, actionum maturiorum signa sunt, & prognostica. Natura nunquam absque omni negotio est, n ad momentum quidem; quin ab ipso prolis exort solertem adhibet operam, ut corpus unà atque animus formentur probè. Ea re amorem illum tam vehementer parentibus indidit, qui curam açuat libe ro

a *Sed collidebantur in utero parvuli* Genes. cap. 25. 22
b *Instante autem partu apparuerunt gemini in utero atque in ipsâ effusione infantium unus protulit ma num.* Gen. c. 38. 27. Torquat. Tass. Gosr.

ros rectè honestéque educandi; ne verò ipsi, quod fieri nonnunquam solet, simul cum nutricis alienæ lacte vitia etiam & mores improbos imbiberent, matres ipsas eadem provida dispensatrix natura duplici quasi instruxit fonte candidioris sanguinis, unde alimenta suppeterent fœtui. At inertia, aut formæ amittendæ metus non raro in caussa est, cur matres non absque insigni Reipublicæ detrimento suo fungi nolint officio, & prolis lactationem committant aliis. Qui abusus cùm ita facilè corrigi nequeat, danda minimùm est opera, ut magnus eâ in re habeatur delectus. *Esto es* (verba sunt sapientissimi Regis Alphonsi, qui terræ cæloque præscripsit leges) *en darles Amas sanas y bien acostumbradas, e de buen linaje, ca bien asi como el ninno se govierna, e se cria en'el cuerpo de la madre, fasta que nace, otrosi se govierna, e se cria del Ama, desde que le dà la teta, fasta que gela tuelle, e porque el timpo de la crianza, es mas luengo, que el de la Madre, por ende non puede ser, que non reciba mucho del contenente, e de las costumbres del Ama.*

§. Altera parentum obligatio est institutio liberorum, & disciplina. *a* Vix ullum est reperire animal quod fœtum suum antè destituat, quàm satis instructus ille sit. Nec minoris momenti est, quod ab educatione proficiscitur, quàm quod natura ab initio contulit; præterquàm quòd documenta & correptiones parentum faciliùs, quàm aliorum admittant filii. *b* Ii cumprimis, qui illustribus orti natalibus ab inferioribus dirigi plerumque renuunt. In prima sui procreatione nil quidem præter corpus à Patre accepit filius; anima namque solum Deum authorem habet, quam nisi deinde magis magisque excolat erudiendo pater, *c* veri absolutique patris nomen vix merebitur. Nec in Scriptura novum, magistrum appellari patrem. Jubal exemplo sit, qui primus

a *Filii tibi sunt? erudi illos* Eccl. 7. 25. b *Educati siquidem rectè à parentibus, per sanctos & justos mores merito boni evadent.* Aristot. Oecon. l. 2. c *Sapientia filiis suis vitam inspirat.* Eccl. 4. 12.

mus Musicam edocuit. *a* Et quis obsecro, melius ipso Principe erudierit filium, quomodo conciliare oporteat majestatem, quomodo decorum servare in omnibus, tueri authoritatem, & regere subditos: *b* Qui ipsemet sedit ad Reipublicæ gubernacula, usu atque experientia isthæc omnia condidicit, quæ alii ex parte solum, & speculando assequi potuerunt. Nec immerito Salomon Rex multa sese è disciplina patris hausisse gloriabatur. *c* Attamen quia parentes ipsi nonnunquam ab iis instructi satis non sunt, quæ ad honestam liberorum educationem requiruntur, aut certè curæ isti vacare non possunt. d *Quærendi sunt liberis magistri, quorum inculpata sit vita & mores:* eruditionis item, & experientiæ laude insignes, quales in suis legibus describit Alphonsus Rex, dum ait: e *Onde por todas estas rasones deben los Reyes querer bien guardar sus Hijos, e escoger tales Ayos, que sean de bien linaje e bien acostumbrados, e sin mala sanna, e sanos, e de buen seso, e sobre todo, que sean leales, derechamente amando el por del Rey, e del Reyno.* Addo fortes eos etiam & magnanimos esse oportere, domi militiæque in rebus tam belli quàm pacis optime versatos, qui Principem Reip. præesse rectè docere noverint Seneca talis fuit, quem ideò Agrippina Neroni instructorem dedit. f *Ut Domitii pueritia tali magistro adolesceret, & consiliis ejusdem ad spem dominationis uteretur.* Non potest, mihi crede, qui abjecto & humili est animo, cogitationes sublimiores imprimere Principi. Si aquilam instrueret noctua non oculos doceret in solem intendere, non altas cedros volatu transcendere; in tenebris, intra depressiores arborum ramos disciplina tota consisteret. Imago magistri discipulus est, & in hoc aliquam sui effigiem ille exhibet. Nec aliâ de causa

a *Pater canentium cithara & organa.* Gen. 4. 2. b *Præbe, fili, cor tuum mihi, & oculi tui vias meas custodiant.* Prov. 23. 26. c *Nam & ego filius fui patris mei tenellus, & unigenitus coram matre meâ, & docebat me* Prov. 4. 3. *d* Plutarch. de educ. *e* Lib. 4. tit. 7 part. 2. *f.* Tacit. lib. 12. Annal.

causa Josephum a *constituit* Pharao *Dominum & Principem omnis possessionis suæ*, quàm *ut erudiret Principes ejus sicut semetipsum.*

§. Qui filiis Principum magistri & rectores præsunt, à tenera ætate curare illos sic debent, ut hortulani teneriores plantulas, quas antè etiam, quàm è terra protuberent, muniunt sepimentis, ne pede cujusquam aut manu offendi possint. E delineatione prima ultima picturæ pendet perfectio; haud secus bona educatio ab iis, quæ tenerior hauserit ætas, priùs quàm affectus vires sumant, & rationis detrectent imperium. *b* E minutissimo semine ingens arbor enascitur, sed sub initium non nisi tenella virgula est, quæ in omnem se flecti partem facilè patitur; post ubi induerit corticem, & in ramos sese effuderit, nulli robori cedit. Affectus in pueritia veneno haud multò sunt absimiles, quod ubi semel ad cordis interiora pervaserit, nullum posteà pallori relicto superest remedium. Virtutes quæ cum ipsâ ætate incrementa capiunt, non aliis præstant solùm, sed quod mireris, etiam seipsis. *c* E quatuor animantibus alatis, quas vidit Ezechiel, aquila ex hoc ipso numero una, omnibus iis quatuor ferebatur sublimior; *d* nam quia ipsa ex primo suo statim ortu alas habere occœperat: aliæ verò non nisi longè post; non supra has solùm, sed se ipsam etiam eminebat. Id quia non æquè omnes, ac par est, expendunt; hinc fieri reor, quòd filios suos bene multi mox ab incunabulis muliercularum curæ committere soleant, quæ inani umbrarum metu pro genio sui sexûs parvulorum deinde effœminant animos, aliasque muliebres iis imprimunt affectiones, quæ

a Psal. 104. 21. 22. b *Curva cervicem ejus in juventute, & tunde latera ejus, cùm infans est, ne forte induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ.* Eccl. 30. 12. c *Bonum est viro cùm portaverit jugum ab adolescentia sua; sedebit solitarius, & tacebit, quia levavit super se.* Thren. 3. 27. & 28. d *Et facies aquilæ desuper ipsorum quatuor*, Ezech. 1. 10.

altas cum tempore radices agunt. *a* Optimus olim Regum Persarum mos, ut b *nutriretur puer non à nutrice muliere parum honorifica ; verùm ab Eunuchis, qui reliquorum circa Regem optimi viderentur.*

Potissimùm verò jam inde à primula ætate ad parvulorum naturam animum oportet advertere, absque cujus notitia educatio rectè institui non potest; sed nulla ad eam rem aptior infantia, quando natura omnis adhuc doli aut simulationis expers *c* sincerè se ipsam detegit, atque in fronte, in oculis, & risu, in manibus, aliisque corporis motibus suos sine fuco prodit affectus & inclinationes. *d.* Bearnæ Legati facultate sibi facta ab Illustriss. Domino Guilielmo de Moncada, ut alterutrum è duobus ipsius filiis legerent Principem, cùm unius manus in pugnum clausas, alterius contra explicatas in palmam observassent, hunc præ illo elegerunt, quòd liberalitatis & munificentiæ signum id interpretarentur, nec vano omine, ut eventus docuit. Si infans generoso & excelliori sit animo, ad suas laudes frontem exporrigit, serenat oculos, subridet ore; contra si qua in re vituperetur, tristitiam pręse fert, suffunditur rubore, & oculos demittit. Si animo infracto, obfirmat vultum, non umbris terretur, aut minis. Si liberalis, munuscula respuit, aut promptè largitur iterũ aliis. Si appetens vindictæ, fovet iras, nec lacrymis facilè ponit modum, donec sibi satisfiat. Sibiliosus, exardescit levi de causa, deprimit supercilia, limis contuetur, minitatur pugno. Si benignus, suaviter arridendo, & blandientibus ocellulis sibi conciliat animos. Si melancholicus, fugit consortia, amat loca sola, multus est in ejulatu & lacrymis, in risu parcus, fronte ut plurimùm tristiore.

a *Et facies aquilæ desuper ipsorum quatuor.* Ezech. 1. 10. b *Adolescens juxta viam suam, etiam cùm senuerit, non recedit ab eâ.* Prov. 22. 6. c Plut. Primo Alcib. d *Juvenes non sunt maligni moris, propterea quod nondum viderunt nequitias.* Arist. e Pont. Heut. in Gen. Com. Bear.

re. Si hilaris, nunc frontem explicat, & grato oculorum obtutu lucem amœnam spargit, nunc eosdem blandè inflectendo, & palpebris suaviter connictantibus animi serenitatem prodit. Pari modo cæteras quoq; virtutes & vitia in exteriori corporis motu & vultu cor exhibet, donec cautior ætas ea contegere noverit. In ipsis cnnis, inter nutricum adhuc brachia jam tum elucebat in Serenitate Vestra cum aulæ totius admiratione innata quædam amœnitas simul & decora majestas, quæ manus oscula admittebat; & verò supra ætatem erat illa morum gravitas & præsentia animi, quam eadem Vestra Serenitas id temporis præ se ferebat, cùm duo regna Castellæ & Legionis obedientiæ juramento sese illi adstringerent.

5. Hæc tamen ego dici sic velim, ut ista de ætate infantili judicia non rata semper habeantur & certa: etenim recedit quandoque à communi lege natura, & fallit animum curiosiùs ista perquirentem. Sunt, qui à prima statim infantia ab honesto deflectant: ast ubi adoleverint, redeunt ad frugem, & mentem à vitiis sevocant; quod ideò fortassis accidit, quia generosus & excelsior animus, dum debilior est ad resistendum recta ratio, educationem defugit, adeoque naturæ succumbit affectibus, quod ipsa ratio facta robustior suos deprehendit errores, & efficaciter corrigit. Quapropter crudelis fuit & barbarus Brachmanum mos, qui post alterum à partu mensem proles suas, si quæ deterioris naturæ in iis sese proderent indicia, aut necabant, aut exponebant in sylvis. Nec ferendi Lacedæmonii, qui easdem in profluentem Taygetem abjiciebant. Qui omnes nihil educationi, nihil rectæ rationi & liberæ voluntati, quæ naturæ affectus corrigere solet, tribuere visi sunt. Illud etiam monstro simile censeri potest; dum interdum Natura eximias aliquas virtutes cum enormibus vitiis in homine eodem perinde sic sociat, ac ramis duobus inseri solent diversi surculi, qui de eadem viventes stirpe diversos planè, imò contrarios, amaros nimirum

& dulces proferunt fructus. In Alcibiade id videre licuit, de quo meritò dubitaveris, magisne vitiis, an virtutibus fuerit insignis. Et hæc quidem naturæ sunt opera, priusquam sese ipsa nosse cœperit; sed ratio postea & industria ea emendant, expoliunt, perficiunt.

6. Denique cum propositum mihi sit, per isthæc Symbola à cunabulis ad tumulum usque recte formare Principem, operæ pretium erit, doctrinam & stylum ad singulas ipsius ætates accommodare, quemadmodum etiam Plato & Aristoteles fecêre. Nunc illa summatim moneo, curetur imprimis, ut frequentiore exercitatione agilitatem aliquam brachiorum & tibiarum sibi comparet. Quod si forte membra ob teneritudinem intorqueantur, artificiosis quibusdam instrumentis in rectum poterunt porrigi. *a* Res aspectu horribiles, quæ vim imaginatricem queant offendere, ne ei proponantur ante oculos; neve sinatur obliquis oculis transversum aliquid contueri. Ad inclementiam aëris pedetentim assuefiat. Nec desint moduli Symphoniaci, ad excitandum subinde spiritum. Lusitatiunculæ ipsius sint libri & arma, ut iis sensim capiatur animus; quicquid enim novum occurrit pueris, hoc admirantur, & firmius phantasiæ imprimunt.

a *Cæterum ne propter teneritatem membrorum torqueantur, Nationes nonnullæ artificiosis instrumentis utebantur.* Aristot. 7. Polit. 17.

SYM-

SYMBOLUM II.

COloribus & penicillo ars ſcitè omnia exprimit. Ea de cauſa ſi ars pictoria Natura non eſt, ad eam certe tam prope accedit, ut in ſuis ſæpe operibus fallat oculos, atque adeo manus ipſæ in judicium adhibendæ ſint. Animam corporibus im-

pertiri non potest; at venustatem, motus atque affectus ipsius animæ non rarò iisdem tribuit. Tametsi verò corpora ipsa materiæ defectu plenè effingere nequeat, artifice tamen penicillo ita venustè ea delineat in tabulâ, ut præter ipsam vitam non sit, quod porrò desideres. Æmularetur, credo, arti Natura, si quo modo id posset. Nunc vero adeo benigna ea est, ut artis etiam operâ in multis uti consueverit: quæcunque enim hujus beneficio & industria possunt perfici, iis supremam manum Natura ipsa non imponit. Sic hominem nasci videmus omnis omnino idiomatis & cognitionis expertem, ut in ejusdem animo deinde, velut in rasâ quadam tabula, institutio ac doctrina optimarum artium & scientiarum depingat imagines, & morum documenta inscribat educatio; non absque insigni humanæ societatis emolumento: ita enim fit, ut dum alter alterius eget opera, mutuo amoris & gratitudinis nexu magis invicem mortales copulentur, a *Omnibus Natura fundamenta dedit semenque virtutum; omnes ad ista omnia nati sumus, cum irritator accessit, tunc illa animi bona velut sopita excitantur.* Sed statim à teneris id fiat oportet, dum animus ad omnem formationem magis idoneus est, atque ad disciplinas capiendas ita facilis, ut magis reminiscendo ad eas recolere videatur, quàm primùm addiscere; quo argumento animæ immortalitatem divinus Plato astruebat. b Quod si ea cura in ætate prima negligatur, affectus sensim vires sumunt, & inclinationes suas pravas adeò firmiter imprimunt voluntati, ut nulla post educatione valeant corrigi. Ursa mox ab ipso partu informem fœtum, dum mollis adhuc est, circumlambendo perficit, & effingit membra, omnem aliàs perditura operam si indurescere fineret. Sapientissimè meo quidem judicio Persarum Reges iis præceptoribus & magistris filios suos ab incunabilis committebant, quibus primo ætatis septennio efformandi corporis, altero dein ejusdem porrò corroborandi armorum & pugil-

a Seneca Epist. 10. b Plato de An.

pugillationis exercitio cura incumberet; tum demum quatuor alios viros selectiores iis adjungebant, qui eos effecturi quàm optimos crederentur. Et primus quidem, eruditionis laude insignis literas tradebat. Secundus, vir moderatus ac prudens regere docebat, & frænare appetitus. Tertius, æqui rectique amans justitiæ administrandæ normam inculcabat. Quartus denique, egregiè fortis, & rerum bellicarum apprimè peritus in disciplinis militaribus instruebat, maximè vero imbellem metum & formidinem, additis etiam ad gloriam stimulis, eorundem animis studebat adimere.

5. Est vero hæc bona educatio in Principibus cumprimis necessaria, quippe qui instrumenta sunt felicitatis politicæ, & publicæ salutis. In aliis neglectæ bonæ educationis dispendium officit singulis, aut certè non nisi ad oppido paucos pertinet; in Principe verò non solius ipsius tantùm, sed commune omnium malum est, dum is aliis facto nocet, exemplo aliis. a *Homo rectam nactus institutionem, divinissimum, mansuetissimum animal effici solet, si vero, vel non sufficienter, vel non bene educetur, eorum quæ terra progenuit ferocissimum.* Quid, obsecro, de Principe à teneris malè educato, & suprema jam potestate armato tibi polliceri ausis? Alia Reip. damna longùm durare haud solent, hoc non nisi cum ipsa Principis vita terminatur. Quanti ad virtutem intersit, benè honesteque educari, probè perspectum habuit b Philippum Macedonum Rex, hinc cùm Alexandrum filium suscepisset, datis ad Aristotelem literis, multum Diis se debere testabatur; non tam quòd natus sibi is esset, quàm quòd eò potissimùm tempore, quo tali uti magistro liceret. Et sanè nunquam expedit naturam aliàs bonam sibi relinquere, & sinere, ut per se ipsa operetur, quando ea etiam, quæ melior haberi solet, imperfecta est, & industria aliena opus habet excoli, uti pleraque omnia homini ad bene vivendum necessaria. Ita absq; labore & sudore ni-

a Plato lib. 3, de leg. b Gell. lib. 9. noct. Att. cap. 3.

hil ferè ei obvenit, quæ pœna est ex prima protoparentum noxa etiamnum debita. Ab arbore fructus dulciores qui speres, nisi aut eam transplantes, aut insitionibus in stirpes magis cultas, & generosiores sylvestrem naturam corrigas? *a Educatio & institutio commoda bonas naturas inducit, & rursum bonas naturas si talem institutionem consequatur, meliores adhuc & præstantiores evaderescimus.* Hæc caussa fuit, cur Trajanus Imperator tam in gubernando evaserit insignis, quia scilicet ad indolem non malam industria accesserat, & bona directio Plutarchi præceptoris. Nec unquàm immanitatem illam induisset Petrus Rex cognomento Crudelis, si Joannes Alphonsus Albuquercius, quem moderatorem habuit, ferocem ejus animum dextrè mitigare scivisset, & frangere. Eadem scilicet ingeniorum differentia est, quæ metallorum, quorum alia igni resistunt, alia cedunt, & in eo colliquescunt; scalpro tamen & malleo omnia domari possunt, & in tenuissimas duci laminas. Ita nullum prorsus ingenium est adeo durum, in quo cura & correctio non promoveant aliquid. Tametsi fateor, solam institutionem ad inserendas virtutes non semper sufficere, eò quod sub purpura tanquam inter vepres & sylvas nonnunquam pullulent in excelsioribus animis quædam vitiorum monstra, quæ corrigi se deinde non sinunt. Et quæso te, quid proclive magis, quàm corrumpi juventutem deliciis libertate & adulationibus in Principum aulis, in quibus plerumq; subnasci solent multi affectus pravi & vitiosi; haud secus atq; in agris malè cultis succrescunt spinæ, & herbæ noxiæ atq; inutiles. Quæ proinde aulæ, si benè formatæ & institutæ non sint, cura bonæ educationis perparùm proficiet: ipsæ namq; formis fusoriis videntur similes, adeoq; sic formant Principem, prout benè vel male affectæ ipsæ fuerint, & virtutes ac vitia, quæ semel in ipsis cœperunt invalescere, per ministros ad successores transmittunt. Vix rationi vel discursui locus est in Principe, quando aut adulando nimiam parentum & majorum in agendo-

a Plato Dial. 4. de leg.

gendo libertatem deprædicant aulici, aut res ab iisdem præclarè & cum laude gestas, ac familiæ quasi proprias illi proponunt ante oculos. Quin immo ex hoc fieri amat, ut in familiis nonnullis certi quidam mores & affectus è parentibus in filios successione continuâ propagentur, non tam innati sanguinis vi, cùm nec diuturnitas temporis, nec matrimoniorum commixtio immutare eos soleat, quàm quia in ipsis aulis vigent, ubi infantia eos imbibit, & quasi convertit in Naturam. Hoc modo apud Romanos olim Claudii habebantur superbi, bellicosi Scipiones, ambitiosi Appii; uti nunc in Hispania Gusmanii putantur boni, Mendozæ humani, Nanriquesii formidabiles, Toletani severi & graves. Idem in artificibus videre licet, ubi aliqui in familiâ semel excellere cœperint, facile id postea transfundunt in posteros, quos artis suæ habent spectatores, quibusque opera sua & laborum monumenta post se derelinquunt. Accedit ad hæc, quod adulatio errori mixta sub specie virtutis quandoq; commẽdet in puero, quæ virtutis nomen haudquaquam merentur, uti sunt nequitia, ostentatio, insolentia, ira, vindicta, & alia istiusmodi generis vitia; dum falsò sibi nonnulli persuadent, magni Principis ea esse indices; quo etiam fit, ut porro iis insistat ardentius, & veras virtutes negligat, perinde ac puella interdum, si ab animositate laudetur, aut agendi libertate; magis sese ad ista dat, quàm ad modestiam & honestatem præcipuas sexûs istius dotes. Etsi verò ab omni omnino vitio juventutem arceri deceat, ab iis tamen vel maxime, a) *quæ vel turpidinem habent, vel odium pariunt*, eo quod ista faciliùs sese in animos penetrent. Cavendum itaque, ne turpe quid, aut lascivum Princeps inaudiat, multominus permittendum, ut loquatur ipse: nam b *facilè turpia loquendo efficitur, ut homines his proxima faciant:*

Quare huic malo vitando solebant Romani matronam aliquam è sua familia annis & moribus gravem deligere, quæ filiis præesset moderatrix, & bonæ eorum

a Aristot. Polit. 7. c. 17. *b* Ibid.

rum educationi omni curâ intenderet, a *coram qua neque dicere fas erat, quod turpe dictu; neq; facere, quod inhonestum factu videretur. Quæ disciplina ac severitas eo pertinebat, ut sincera & integra, & nullis pravitatibus detorta uniuscujusque natura toto statim pectore arriperet artes honestas* Atq; hanc educandi curam suo jam tempore negligi cœpisse: liberos vero inter servos educari solitos, quorum vitia discerent imitari graviter idem ille auctor conqueritur. b *Nec quisquam, inquit, in tota domo pensi habet, quid coram infante domino, aut dicat, aut faciat: quando etiam ipsi parentes, nec probitati, neque modestiæ parvulos assuefaciunt, sed lasciviæ & libertati.* Id quod hodie dum in plerisq; Principum aulis usu venit. Nec aliud isti malo remedium est, quàm ut submoveantur aulici tales vitiis dediti, & in eorum locũ surrogentur alii probatæ virtutis, qui Principis animum ad honestiora, & ea, quæ veram pariunt gloriam, inflammare possint. c *Neque enim auribus jucunda convenit dicere, sed ex quo aliquis gloriosus fiat.* Ubi aula à virtute semel defecerit, mutari ipsa solet, non corrigi, nec Principem meliorem desiderat. *d* Ita *Neronis aula* ut Taciti verbis utar, *in Othonem prona erat, ut similem.* Quòd si tamen illud Principi facere non licuerit, fugiendum potiùs ab ista aula censeo, uti fecisse meminimus Jacobum *e* Primum Arragonum Regem: cùm inique se opprimi cerneret ab iis, qui ipsum educabant, & constrictum quasi tenebant in carcere. Neque aliter aulas istas appellaverim, ubi in eo potissimùm elaboratur, ut voluntas & arbitrium Principis in turpem redigatur servitutem, neq; in ullam sese ultrò partem, & pro libitu is flectere finitur; sed vel invitus trahitur, quò volunt aulici: ad eum fermè modum, quo aqua per occultos canales solo usu & agri beneficio ducitur. Quid proderit, amabo, bona indoles & educatio, si Principi videre, audire, scire, alia non licet: quàm quæ cupiunt ii, qui

a Quintil. dial. de Orat. *b* Quint. ibid. *c* Eurip. in Hippol. *d* Tacit. lib. I. hist. *e* Mar. hist. Hisp. lib. 12. cap. 5.

qui latera ipsius stipant? Quid miri *a* Regem Henricum, ejus nominis Quartum, Castellæ Regem tam evasisse socordem, tam in aliis omnibus Joanni Secundo Patri suo Regi similem, posteaquam inter eosdem adulatores enutritus fuit, qui eidem ipsius Patri regni malè administrati caussa extitêre? mihi hoc modo, tam ἀδύνατον est, in aula malè instituta Principem formari bonum, quàm rectam duci lineam ad distortam regulam. Nullus ibi est paries, quem manus lasciva obscœnitatibus suis non denigret. Nullus angulus, qui perditam vivendi licentiam per modum echûs non resonet. Quotquot aulam frequentant, totidem magistri, & velut ideæ sunt Principis: longo enim usu & conversatione singuli in eo imprimunt aliquid, quod aut prodesse possit, aut nocere; & quantò natura in ipso magis est docilis, tantò faciliùs citiùsq; mores domesticos imbibit. Ausim pœnæ dicere, tum Principem fore bonum, cùm bonos habuerit ministros; malum, cùm malos. Galba Imperator testis est: b *Amicorum, libertorumque, ubi in bonos incidisset sine reprehensione patiens; si mali forent, usque ad culpam ignarus.*

§. Nec satis erit sic in aula reformasse figuras vivas atque animatas, ad inanimas quoque veniendum, hoc est, ut statuas & picturas: quamvis enim cœlum aut penicillus non nisi mutæ sint linguæ, experientia tamen docuit ad persuadendum multò esse facundissimas. Quàm ad gloriæ cupiditatem exstimulat Alexandri Magni statua! Quàm inflammant ad libidinem impuri Jovis amores depicti in tabula! Quin immò in ejusmodi plerisque rebus magis, quàm in honestis naturæ nostræ corruptæ vitio triumphat ars, & primùm quidem excellentia artificii opera ista æstimari facit, post verò lascivia ad oculos etiam oblectandos iisdem parietes vestire gestit. c *Cum autem, ne quis talia loquatur, prohibetur; satis intelligitur vetari, ne turpes vel picturas, vel fabulas spectet.* Heroica majorum facinora

a Mar. hist. Hisp. l. 22. c. 15. *b* Tacit. lib. 1. hist.
c Arist. 7. polit. c. 17.

nora referant tabulæ, æra, marmora; illa inspiciat horis omnibus Princeps, illa legat: ejusmodi enim statuæ & picturæ sunt fragmenta quasi historiarum semper ante oculos obversantia.

§. Postquam igitur aulæ vitia (quantum fieri potuit) correcta sic fuerint, & indoles atq; inclinationes Principis probè cognitæ, enitantur magistri & præceptores eas sic moderari, ut ad ea, quæ magis heroica & generosiora sunt, ferri incipiant, spargendo in ejus animo tam occulta virtutis & gloriæ semina, ut cum excreverint, dijudicari satis non possit à natura ne, an ab arte profecta fuerint. Virtutē honoribus acuant, vitia infamiâ notent & ignominiâ, æmulationem exemplo accendant. Multa ista possint in omni indole, etsi plus in una, quam in alia. In iis, qui generosioris sunt animi, potentior gloria est; in melancholicis, ignominia; in biliosis, æmulatio; in inconstantibus, metus; in prudentibus, exemplum, quod apud omnes semper efficacissimum est, præsertim si à majoribus sit: nam sæpe quod sanguis non potuit, æmulatio obtinet. Nempe liberis accidit, quod novellis arbusculis recens natis, quibus ramum ab ipso patre recisum oportet inserere, ut ad perfectionem perveniant. Surculi hi insititii exempla sunt insigniora, quæ majorum virtutes transfundunt in posteros, & admirandos edunt fructus. In hoc ergo instructorum desudet industria, ut illa per omnes quasi sensus immissa in animum, altas ibi agant radices; adeoque non in cohortationibus solum & repræhensionibus ordinariis, sed in omnibus etiam, quæ incurrunt in sensus, Principi proponenda sunt. Nunc historia in memoriam illi revocet res à progenitoribus laudabiliter gestas, & ad imitationem calcar addat tanta gloria à Scriptoribus æternitati consecrata. Nunc harmonia musica (suavis & mira affectuum moderatrix) trophæa & triumphos eorundem concinendo spiritum excitet. Nunc de majorum vita & moribus panegyros audiat, quæ ipsum ad virtutum æmulationem cohortentur & incitent,

tent, quin easdem subinde etiam ipse recitet, aut cum Ephebis suis eximia eorum facinora quasi in scena exhibeat, ad inflammandum animum: vis enim actionis istius atq; efficacia sensim sic illi imprimitur, ut ipsissimus esse videatur, cujus personam repræsentat. Præ se ferat denique cum iisdem Regem se agere, petentibus aures concedere, mandata dare, punire, præmiari, imperare exercitui, oppugnare urbes, struere aciem, signa cum hoste conferre. In ejusmodi experimentis Cyrus à pauxillo puero educatus, insignis postea belli imperator extitit.

§. Quod si in ætate prima aliquæ emicuerint inclinationes, quæ Principem minus decent, iis associandus erit, qui virtutibus pollent oppositis, ut istos naturæ deterioris defectus corrigant, quomodo obliquitatem tenerioris arbusculæ oblongâ pertica, cui ea alligatur, emendari cernimus. Quare si Princeps avarus sit, aliquis natura liberalior comes lateri hæreat; meticuloso jungatur animosior; imbelli ardentior; socordi & ignavo, gnavus ac diligens: habet enim hoc ætas illa, ut non ea solùm, quæ videt & audit, sed & sociorum mores facile imitetur.

§. Abstinendum denique in Principum educatione à monitionibus & correptionibus nimis asperis, quia contemptûs genus quoddã istud est. Rigor nimius dejicit animos, nec decet, ut serviliter sese subjiciat alteri qui præesse aliis debet. Rectè Alphonsus Rex: a *Los que de buen lugar vienen, mejor se castigan por palabras, que por feridas: e mas aman porende aquellos, que asi lo fazan, e mas gelo agradessen, quando an entendimiẽto.* Juventus pullo equino similis est, qui pastomide duriori læditur, molliori fræno facilè regitur. Accedit, quod animos generosiores plerumque comitetur tacitus quidam horror eorum, quæ per metum addidicerunt: contra vero desiderium quoddam, & cupiditas experiendi vitia, quæ in pueritiâ illis fuêre prohibita. Affectus nimis compressi violen-

a. Lib. 8. tit. 7.

lenter (præsertim quos Natura principi indidit) in desperationes tandem abeunt, uti exhalationes intra nubes constrictæ in fulgura. Qui sine prudenti moderatione propensionibus naturalibus portas omnes obstruit, in caussa est, cur per fenestas tentent aditum. Aliquid dandum humanæ imbecillitati, honestis quibusdam oblectamentis eam ad virtutem suaviter erigendo, quâ potissimùm arte usi sunt ii, quibus Neronis educandi cura commissa fuerat; eô scilicet fine, a *Quò facilius lubricam Principis ætatem, si virtutem aspernaretur, voluptatibus concessis retinerent.* Principem moderator privatim, non in publico corripiat; aliàs enim magis obstinabit animum, ubi vitia sua innotuisse animadvertit. Aptissimè versibus duobus comprehendit Homerus, qua ratione Princeps & instrui & parêre debeat:

b *At tu recta ei dato consilia; & admone,*
Et ei impera: ille autem parebit, saltem in bonum.

a Tacit. lib. 13. hist. b Hom. Iliad. 11.

SYM-

SYMBOLUM III.

INduſtria ſolertis & impigræ manus, nunc irrigantis, nunc cæli ventorumq; arcentis injurias, ſuccreſcit roſa, & gemmâ hiante folicula ſua in orbem explicat: flos mirè elegans, ſed quæ ſolis blanditur oculis, totque eſt obnoxia caſibus, ut in hac tanta ſua

ſuâ teneritudine maximo in periculo ſit. Idem ipſe Sol, qui naſcentem eam vidit, videt & morientem, nec alio quidem fructu, quàm quòd ſuam orbi venuſtatem oſtenderit; cæterum tot menſium ludit operam, quin ipſam perſæpè cruentat manum, à quâ eſt conſita, nec fieri potuit aliter, quàm ut cultura tam laſciva acutas unà ſpinas produceret. Coralii (marini fruticis) diſpar eſt ratio: illud enim natum ſub aquis, & continuâ fluctuum, tempeſtatum, ventorum vi agitatum, magis magiſque indureſcit, & pulchrius enitet, immò tum primum poſt tot elemētorum expertas vires ad illuſtriores hominum uſus âptiùs deſervit. Tam oppoſiti inter ſe oriuntur effectus è diverſo naſcendi & creſcendi genere fruticis hujus, & illius floris, quod ad teneritudinem & duritiem attinet: id quod in educatione Principum pariter accidit: nam qui ſic molliter, & velut in capſula, quod ajunt, educantur, ut nec ſol, nec ventulus, nec alia ad illos aura præterquam odoramentorum poſſit pertingere, delicatuli fiunt, & ad gubernandū minùs idonei, contrà qui laboribus ſolidis exercent corpus, robuſti & habiles a *Eſt etiam utile, ſtatim ab ineunte ætate frigoribus aſſueſcere: hoc enim tum ad valetudinem, tum ad munera militaria commodiſſimum eſt.* Iis exercitationibus prorogatur vita; voluntatibus & deliciis imminuitur. Vas vitreum oris flatu formatum, flatu frangitur; aureum contrà malleo fabrè factum, malleo reſiſtit. Qui privatus & in otio vitam degit, parum intereſt, ſi delicatus ſit: at qui regnum humeris, ut Atlas cælum, ſuſtinere debet, fortis ac robuſtus ſit oportet. Ad ſolum ſpectaculum non opus habet Reſpublica Principe, ſed in pulvere etiam, & inter arma *b*. Et ſanè Rex effœminatus, Scriptura teſte, pœnæ divinæ genus quoddam eſt.

Diſparis hujus educationis emolumentum aut incommodum in regibus *c*. Joanne Secundo, & Ferdinando Catholico videre fuit. Quorum ille in aula, hic

a Ariſt. polit. l. 7. c. 17. b *Et effœminati dominabantur eis.* Iſai. c. 3. 4. *c* Mar. Hiſp. l. 20, c. 11.

hic in castris;ille in gynæceo,hic inter milities enutritus fuit. Ille ad Reipub. clavum admotus, mare sibi incognitum ingressus videbatur,& gubernaculum deserens ministris suis id committebat;hic gubernandi non ignarus erat aut insolens,sed in alieno etiam dominari regno, & subditos ad officium cogere optimè noverat.Ille despectui omnibus; hic in pretio & honore fuit. Ille regnum pessundedit ; hic evexit in Monarchiam. Quæ perpendens cum animo suo *a* Rex Ferdinandus, cognomento Sanctus, Alphonsum & Ferdinandum filios inter arma educari voluit.Et quænam alia res Carolum Imperatorem re pariter ac nomine verè Magnum reddidit?an non peregrinationes continuæ, & indefessi labores ? Nec alia *b* Tiberio mens , qui quatuor potissimùm de caussis , ambos filios suos Germanicum & Drusum in castris inter arma adolescere,consultum putabat: ut nimirum militiæ assuescerent;ut exercitus studia pararent ; ut procul aulæ deliciis educarentur , & denique ut filio utroque legiones obtinente tutior ipse, & securior viveret.

Qui in castris ætatem traducit,multa experiundo, temporis lucrum facit;qui in aulâ,luxu,cæremoniis & inanibus oblectamentis illud male perdit. In palatio magis comendo corpori, quàm animo excolendo Princeps invigilat.Et tametsi hoc postremum curandum potiùs sit, corporis tamen cultus & oris decor omnino negligi non debet ; nam cultus ille oculos ; hic oris decor , & oculos rapit & animum. Spiritus Sancti de Saule Rege oraculum est: c *Stetitque in medio populi , & altior fuit universo populo ab humero & sursum. Et ait Samuel ad populum : Certè videtis, quem elegit Dominus , quoniam non sit similis illi in omni populo.* Æthiops , & nonnulli Indiæ populi eos in Regem eligunt , quos formæ dignitas potissimùm commendat; uti & apiculæ eam, quæ ex omni numero grandior est , & coloris splendore præcellit aliis. d *Ipsa ætas Galbæ, & irrisui &*

a Mar. hist. Hisp lib. 13. c. 1. *b* Tacit. l. 2. Annal. *c* 1. Reg. 10. 23. & 24. *d* Tacit. l. 1. hist.

& fastidio erat assuetis juventa Neronis, & imperatores forma ac decore corporis (ut est mos vulgi) comparantibus. a Titi Vespasiani *augebat famam ipsius decor oris cum quadam majestate.* Enim verò pulchritudo aptâ membrorum compositione, & coloris suavitate velut blandis quibusdam jaculis ferit oculos, quæ in animum demissa profundiùs, studia hominis & voluntates occupant. Eximium naturæ privilegium, ea est, suavis affectuum domina, atque animi optimè dispositi indicium. Et quamvis sacrarum literarum monitum sit: b *Non laudes virum in specie sua, neque spernas hominem in visu suo brevis in volatilibus est apis, & initium dulcoris fructus illius*; illud tamen diffiteri non possumus, quòd angustiorem animum semper ferè angusta quoque corporis species comiretur. Plato dicebat, sicut circulus absque centro esse non potest, ita neque exteriorem corporis pulchritudinem absque interiori virtute facilè posse consistere. Rectè idcircò Alphonsus Rex Principi uxorem formosam dari voluit: c *Porque los fijos, que della uviere, seran mas fermosos, e mas apuestos; lo que conviene mucho a los fijos de los Reyes; que sean tales, que parrezcan bien entre los otros omes.* Multârunt Lacedæmonii Regem suum Archiadinum, quòd uxorem duxisset parvulam, quantumvis non illepidè excusaret, è malis duobus minus se elegisse. d *Species corporis simulacrum est mentis, figuraque probitatis.* Accidit tamen nonnunquam, ut natura exterioribus intenta perfectionibus, interiorum, quæ potiores sunt, obliviscatur. Petro Crudeli sic usu venit, cujus ingenium ferox & asperum sub grata oris & corporis conformatione eadem Natura abdiderat. Superbia & formæ jactantia facilè virtutum nervos elidunt, adeòque cavendum Principi sedulò, ne venustatem muliebrem & affectatam, alienæ lasciviæ incitamentum, consectetur, sed eam, quæ veras animi virtutes comitari solet: neque enim ornatus animæ à corporis pulchritudine; sed contrà hujus decor

a Idem. l. 2. hist. b Eccl. 11. 2. c Lib. 1. ti. 6. p. 2. d D. Amb. 2. de. vir.

cor ab illius ornamentis proficisci debet. a *Omnes gloria ejus ab intus in fimbriis aureis.* Interior animæ perfectio, non exterior spectanda in Principe, ut benè Reipub. præsis: licet magno ornamento futurum sit, si illa utrâque polleat: Sic Palmæ singularis laus est, tum stirpis & frondium elegantia, tum suavitas fructuum, & aliæ ejus qualitates eximiæ; tantas enim arbor illa ad communes hominum usus affert utilitates, ut Plutarcho teste, Babylonii trecentas & sexaginta ejusdem virtutes enumerent. Eas, credo, innuit blandum cœlestis Sponsi alloquium, b *Statura tua assimilata est palmæ.* Iis enim verbis non solam corporis formam in sponsâ collaudare voluit, sed animæ dotes per palmam significatas, quippe quæ justitiæ & fortitudinis est Symbolum; justitiæ quidem propter frondiū æquilibrium; fortitudinis verò propter admirabile ramorum robur, qui quo magis gravantur ponderibus, eò validiùs in sublime nituntur; addo & victoriæ esse hieroglyphicum, quòd ex eâ arbore solerent coronari, qui in antiquorum ludis & certaminibus victores essent. Similis honor cupresso nunquam habitus fuit, quantumvis amœnùm semper vireat, & obelisci instar procera in cælum assurgat; inanis enim illa species est absque singulari virtute, quæ in ea insit quin immo admodum lentè succrescit, fructus habet inutiles, folia amara, odorem gravem, umbram noxiam. Quid, rogo, proderit principem forma & corpore esse eleganti, si oculus solùm faciat satis, non muneri, quod gerit? Sufficit apta membrorum & lineamentorum conformatio, quæ animi generosi & bene dispositi sit indicium, & cui ars deinde atque industria morum vigorèmque rribuant, sine quibus languet omnis actio Principis, & risum potiùs ac contemptum, quàm auctoritatem apud subditos conciliat. Sed interdum ne hæ quidem eximiæ animi dotes amari facient Principem, ut si fortè Reipublicæ status perturbatus sit, & in mutationem dominatus inclinet, quem-

a Psal. 44. 14. b Cant. cap. 7. 7.

quemadmodum Ferdinandus Rex Neapolitanus quondam expertus fuit. Quandoq; etiam virtus ipsa infelix, & Princeps minimè malus odio esse solet. Quid? quod & vitia in illo nonnunquam placeant: certè a *studia exercitus raro cuiquã bonis artibus quæsita perinde adfuere, quàm* Vitellio *per ignaviam*. Cæterùm voluntas humana plerunque amplectitur id, quod perfectius est, adeoque Princeps tam in exercitiis privatis quàm publicis multum ponere debet operæ, ut iis naturæ dona aut suppleat, aut magis perficiat, vires ab ineunte ætate corroboret, spiritus generosiores in animo suo suscitet, & in omnibus populo fiat gratior: nam b *persona Principis non solum animis, sed etiam oculis servire debet civium*, qui ei plerunque parere malunt ut Domino, in quo majora naturæ & virtutum ornamenta conspiciunt. Quantam Catholicissimo nostro Regi Serenitatis Vestræ Parenti apud omnes gratiam peperit fortis ille in venatu labor, & solutus à curis animus: illa in exercitiis militaribus fortitudo & dexteritas, illa in actionibus publicis gratia singularis & vivacitas! Quàm amati fuere à subditis, æstimati ab exteris c Ferdinandus Sanctus, Henricus Secundus, Ferdinandus Catholicus, Reges, Carolus V. Imperator; in quibus formæ decor & bona corporis dispositio cum industria, cum virtute, cum excelso & forti animo conjuncta erant!

§. Verum exercitia ista melius in societate & contubernio addiscuntur, ubi æmulatio incendit animũ, & industriam excitat. Quamobrem Reges Gothi Nobiliorum Hispaniæ filios in suis educabant aulis; non eò solùm, ut familias ipsas arctiùs sibi obstringerent, sed etiam ut unà cum iisdem proprii ipsorum filii formarentur, & honestiores artes addiscerent. Idem Macedonũ Reges factitare consueverant, apud quos d *hæc cohors velut seminarium Ducum, Præfectorumque fuit*. Qui laudabilis mos aut in oblivionem abiit, aut certè in pretio hactenus non fuit in aulâ Hispanicâ, cum

a Tacit. lib. 3. hist. b Cic. Phil. 8. c Mar. hist. Hisp. l. 13. c. 8. d Curtius.

cum aptissimum aliàs fit medium devinciendi sibi exterorum Principum animos, istiusmodi instituere seminaria, ad quæ evocati exterorum Principum filii, in artibus & exercitiis viro Principe dignis instruantur. Ex quo illud etiam orietur commodi, quòd Regum filii sensim sine sensu, moribus & genio nationum assuescerent, haberentque ex iis non paucos, qui singulari cum affectu, & in gratiam tam bonæ institutionis vicissim præstarent obsequium.

§. Ad eum finem Rex Alphonsus dictus Sapiens in optimis suis legibus longam prætexit seriem earum artium & functionum, in quibus Regum filios exerceri maxime convenit. Verba ipsa subjicio: a *Aprender debe elRey otras maneras, sin las que diximos en las leyesantes desta, que conviene mucho. Estas son en dos maneras: las unas que tanen en fecho de armas para ayudarse dellas quando menester fuere: e las otras para aver sabor, e placer, con que pueda mejor sofrir los trabajos, e los pesares, quando los oviere. Ca en fecho de cavallerias conviene, que sea sabidor, para poder mejor amparar lo suyo, e conquerir lo de los enemigos. E porende debe saber cavalcar bien, e apuestemente e usar toda manera de armas, tambien de aquellas, que a de vestir para guardar su cuerpo, como de las otras, con que se a de ayudar. E aquellas que son para guarda, a las de traer, e usar, para poderlas meyor sofrir, quando fuere menester, de manera, que por agravamiento dellas no caya en peligro ni en verguenza, e de las que son para lidiar, asi como la lanza, e espada, è porra, e las otras, con que los Omes lidian amantemente, a de ser muy manoso, para ferir con ellas. E todas estas armas, que dicho avemos, tambien de las que a de vestir, como de las otras, amenester, que las tenga tales que el se apodere dellas, e no ellas del. E aun antiguamente mostravan à los Reyes a tirar de arco, e de ballesta, e de subir ayna en cavallo, e saber nadar, e de todas las otras cosas, que tocasen à ligereza, e valentia. E esto fazian por dos razones. La una, porque ellos se sopiesen bien ayudar dellas, quando les fuese menester. La otra, porque los Omes tomasen ende buen exemplo, para quercre*

a Lib. 3. tit. 5. p. 2.

fazar, e usar: onde si el Rey, asi como dicho avemos, no usase de las armas, sin el dano, que ende le vernia porque sus gentes desuarian dellas porrazon del, podria el mismo venir à tal peligro, porque perderia el cuerpo, e caeria en gran verguenza.

Ad omnia ista exercitia nihil æquè habilem reddit Principem, atque venationis studium. In illa siquidem juventus sese exserit, vires & agilitatem comparat; illa occasionem dat exercendi artes militares, despiciendi terrena, discernendi tempus, quando sperare, aggredi, ferire oporteat; illa variorum casuum docet eventum, & usum commonstrant stratagematum. Ibi profusus sanguis, & trementes ferarum morientium artus oculis usurpata expurgant affectus, firmant animum, generosiores sufficiunt spiritus, qui metum contemnant & pericula. a *Nam & sylvæ solitudo, ipsumque illud silentium, quod venationi datur, magna cogitationis incitamenta sunt.* *Y ayuda mucha la caza* (ut dixit Alphonsus Rex) *à menguar los pensamientos, e la sana, que es mas menester al Rey, que à otro Home. E sin todo aquesto da salud ca el trabajo, que se toma, se es con mesura, faze comer, e dormir bien, que es la major cosa de la vida del home,* Duo solùm advertere: *Que no deve meter tanta costa, que mengue ne lo que ha de complir, nin use tanto della, que le embargue los otros fechos.*

5. Denique omnia ista exercitia cum eo moderamine usurpanda sunt, ne omnino efferatum aut torpentem reddant animum, neque enim minùs labore nimio is indurescit, & quasi obducto collo stupescit, quam ipsum corpus *Nam simul mentem & corpus laboribus fatigari non convenit, quoniam hi labores contrariarum rerum efficientes sunt. Labor enim corpori menti est impedimento, mentis autem corpori:*

a Plin. lib. 1. Ep. ad Cornel. Tac. 22. Lib. tit. 5 pag. 2.

SYM

SYMBOLUM IV.

AD imperandum ſcientia opus eſt, ad parendum prudentia ſufficit naturalis, immo ſola interlum ignorantia. In ædificii idea ingenium occupaur, in ipſa fabrica laborat manus. Imperium à conitione manat, & perſpicax eſt, obedientia rudis ut

plurimum, & cœca. Hinc ex Philosophi mente, a *Dominus naturâ est, qui valet intelligentia prævidere.* Alii aut successione, aut electione, aut vi, in quibus casui locus est potius, quàm rationi. Quare inter politica regnandi instrumenta, scientiæ quoque recensendæ. Justiniano sic visum; b *Imperatoriam Majestatem*, inquit, *non solum, armis decoratam, sed etiam legibus oportet esse armatam, ut utrumque tempus & bellorum & pacis rectè possit gubernari.*

Hoc nimirum præsens Emblema exhibet sub figurâ tormenti ænei ad quadrantem directi, ut collineet certiùs, qui quadrans legum & justitiæ Symbolum est; hæc enim tam pacem, quàm bellum moderari sic debet, ut justum semper ante oculos sit, atque ad rationis scopum per sapientiæ & prudentiæ medium omnia colliment. Rogatus idcirco Alphonsus Neapolis & Arragoniæ rex, utri plus deberet, armis, an literis, respondisse fertur: c *Ex libris se arma, & armorum jura didicisse.*

Sed fortè existimet aliquis, hæc literarum ornamenta ipsi Reip. corpori, quod Majestatis nomine videtur intelligi, convenire magis, quàm Principi, qui publicis distentus curis literis operam navare non potest; & satis fore ad hoc, ut scientiæ efflorescant, si ingenia magna ipse foveat & afficiat præmiis: quod eundem Justinianũ Imperatorem fecisse meminimus, qui omni destitutus eruditione insignem imperii gloriam consecutus est, doctissimorum virorum operâ, quorum familiaritate est usus. Ego verò tametsi facilè concesserim, eos etiam, qui literis exculti non sunt, bene quandoque administrare Rempublicam; ut i experientia magistra in Rege Ferdinando Catholico, & aliis compluribus didicimus: hoc tamen in iis solùm ingeniis locum habet, quæ longus rerum usus erudiit, aut certè à natura ipsa tanto pollent judicii acumine, ut de unaquâque re facilè ipsa possint absque erroris periculo discer-

a Arist. l. 1. pol. cap. 1. *b* In procem. Instit. *c* Panorm. l. 4. *d* Quintil. l. 12. c. 12.

discernere. *d* Cæterùm, *etsi prudentia quosdam impetus à naturâ sumat, tamen pesiienda doctrinâ est*; ut enim bona deligere, & rejicere contraria rectè quis noverit, plurimarum rerum requiritur cognitio, & diuturna exemplorum tam præteritorum, quàm præsentium observatio, quæ absque labore & studio perfectè obtineri haud possunt. Nihil itaque tam necessarium Principi, quàm lux & ornamentum bonarum artium. a *Ca por la mengua de non saber estas cosas* (inquit Alphonsus Rex) *avria por fuerza à meter otro censigo, que le sopiese. E poderle ya avenir, lo que dixo el Rey Salomon, que el que mete su poridar en poder de otro, fazese su siervo, e quien la sabe guardar, es senor de su corazon, lo que conviene mucho al Rey.* Regis scilicet officium ingenium perspicax, & literis egregiè perpolitum postulat. *Ca sin duda* (addit porro in eadem lege idem Alphonsus Rex) b *tan gran fecho, como este, non lo podria ningun ome cumplir à menos de buen entendimiento, e de gran sabiduria: on de el Rey, que despreciase de aprender los saberes, despreciaria a Dios, de quien vienen todos.* Scientias alias in multis infusas divinitus vidimus, politicam in solo Salomone.

Pro colendis agris regulas certas præscribit agricultura; suas item habet leges ars domandi feras: c *Omni tamen animali facilius imperabis, quă homini, ideo sapientissimum esse oportot, qui homines regere velit.* Morum atque ingeniorum in subditis diversitas absque grandi solertia, studio, & experientia discerni non potest; adeòque d *nullus est, cui sapientia magis conveniat, quàm Principi, cujus doctrina omnibus debet prodesse subditis.* Illa est, quæ Regem fortunatum reddit, quæ Principem coli facit ab omnibus, & metui. Id quod Salomon tunc potissimum consecutus est, cùm admiranda ipsius sapientia orbi innotuit. Nec errem, si dixero, scientiam in Principibus magis quàm potentiam formidari. e *Rex sapiens*, Spiritu Sancto teste, *stabilimentum populi est.* f *Rex* verò *insipiens perdet populum suum.* E quibus rectè conficitur,

C 3 bar-

a Li. 16. t. 5. p. 2. *b* Ibid. *c* Xenoph. *d* Veget. *e* Sap. 6, 26. *f* Eccl. 10.

barbaram omnino fuiſſe Licinii Imperatoris ſententiam, qui ſcientias peſtem publicam, Philoſophos vero & Oratores Reip. venenum vocitabat. Nec abſurdi minùs Gothi, qui Regis Athalarici Matri dabant vitio, quod filium literis faceret imbui, perinde quaſi ea ratione ad negotia publica minus redderetur idoneus. Longè de ſapientiæ diſciplinis cenſuit aliter Æneas Sylvius, cùm dixit, *eas in hominibus plebejis argentum eſſe, in viris nobilibus aurum, in Principibus vero gemmas pretioſas.* Audiens aliquando Alphonſus Neapolitanus Regem neſcio quem dixiſſe, literas haudquaquam decere Principem, illicò ſubjecit: a *Iſta vox bovis fuit, non hominis* Rectè idcircò Alphonſus Rex: b *Acucioſo debe el Rey ſer in aprender los ſaberes: ca por ellos entender à las coſas de Reyes, y ſabrà mejor obrar en ellas.* De Julio Cæſare memoriæ proditum eſt; ſic eum formari & fingi voluiſſe à ſtatuariis: globo inſiſtebat terreſtri, atq; unâ manu gladium, alterà librum tenebat, hoc inſuper adjecto lemmate: *Ex utroque Cæſar*; ut ſignificaret nimirum, tam eruditionem, quàm arma ad acquirendum & conſervandum imperium, magno ſibi fuiſſe adjumento. Tanti literarũ ſtudia non fecit Ludovicus XI. Galliæ Rex: hic enim permittere noluit, ut filius Carolus VIII. ad ea ſe daret, propterea quòd in ſemetipſo comperiſſet, animum per iſta ſic obſtinatum fieri & pertinacem, ut aliorum deinde conſilia penitùs reſpuat. Quæ cauſſa fuit, cur Carolus Rex ad gubernandum poſteà minùs eſſet idoneus, atque ab omnibus regi ſe pateretur, non abſque inſigni honoris ſui jacturâ & regni totius detrimento. Extrema itaque eâ in re, uti in omni alià cavenda cenſeo. Supina ignorantia contemptum parit & riſum. multis item erroribus eſt expoſita; contrà, nimia ad ſtudia applicatio abripit animum, & à gubernandi curâ ſevocat. Jucunda eſt admodum & amica illa cum Muſis converſatio quã ægrè quis commutet cum moleſtiis iis & laboribus, qui in dandâ audientia, in conſultationibus inſtituen-

a Panorum. lib. 4. b. Lib. 16. tt. 5. p. 2.

ſtituendis ſuſpiciendi ſunt *a.* Correxit Alphonſus ſapiens motum trepidationis in cælo, at regnum ſuum emendare non potuit. Orbes cæleſtes ingenio ſuo penetravit, at oblatum ſibi imperium & coronam hæreditate partam tueri non noverat. Sultanus Ægyptius famâ illius permotus, legatos ad ipſum miſit cum ampliſſimis muneribus; interim in proprio ipſius regnō omnes propè Caſtellæ civitates ab obedientiæ officio deſcivêre. Nempe ſic fieri aſſolet, ut Principes ſapientiæ ſtudiis plus æquo dediti, exiſtimationem apud exteros ſibi concilient, perdant apud ſubditos. Illis admirationi eſt Principum eruditio; his ſubinde etiam damno, quippe b *Hebetiores quam acutiores, ut plurimum melius Rempublicam adminiſtrant.* Animus contemplationi ſcientiarum nimiopere intentus, in rebus agendis tardior eſſe ſolet, atq; in decernendo timidior: neceſſe enim eſt huic tali multæ occurrant rationes, pugnantes inter ſe & differentes, quæ judicant libertatem aut adimunt penitus, aut impediunt. Si quæ objecta intueatur oculus ad lucis ſolaris reflexionem, jam probe & diſtinctè videt, qualia ea ſint; at ſi in radios ipſos ſolares directe velit intendere, nimia luce perſtringitur, ut colores rerum & figuras haud quaquam poſſit diſcernere. Ita prorſus ingeniis accidit, quæ ſapientiæ & doctrinæ ſtudiis impenſius etiam, quam par eſt, ſeſe dedunt, ad negotia publica pertractanda minus fiunt idonea. Melius tum judicat recta ratio, cum à diſputationibus & ſubtilitatibus ſcholaſticis libera eſt, & expedita. *c* Nec immeritò ſapientiſſimus Salomon occupationem illam vocat peſſimam, quam expertus ipſemet fuerat. d *Sunt enim quædam ex liberalibus ſcientiis, quas uſq; ad aliquid diſcere honeſtius ſit, penitus verò ſeſe illis tradere, atque uſque ad extremum perſe-*

a Mar. hiſt. Hiſp. lib. 14. c. 5. *b* Thucyd. l. 13. c. *Et propoſui in animo meo quærere, & inveſtigare ſapienter de omnibus quæ fiunt ſub ſole. Hanc occupationem peſſimam dedit Deus filiis hominum, ut occuparentur in eâ.* Eccl. 1, 13. *d* Ariſt. lib. 8. Polit.

perſequi velle, valde noxium. Quare omnino convenit, ut prudentia illum ſciendi appetitum, qui in præſtantioribus ingeniis eſſe conſuevit vehementior, aliquantum moderetur, quomodo *a* Agricolæ matrem feciſſe legimus, *b* quæ incenſum & flagrantem filii animum coërcuit; quando in prima juventa Philoſophiæ ſtudium acrius, ultra quàm conceſſum Romano ac Senatori, haurire videbatur. c *Quemadmodum omnium rerum, ſic literarum quoq; intemperantia laboramus.* Tam hæc animo officit, quam nimia omnia aliis in rebus nimium corpori exhibent negotium. Sufficiet itaque Principi, artes & ſcientias deguſtaſſe obiter, plus verò eidem proderit cognitio aliqua rerum practica, earum cumprimis, quæ faciunt ad curanda tum pacis, tum belli negotia, adeoq; ex ſcientiis ſeligat, quantum ſatis eſt ad colluſtrandum animum, & judicium formandum, relicta aliis ſe inferioribus in iis excellendi gloria. *d* Otium duntaxat fallat iſthoc tam laudabili exercitio, uti Helvidium Priſcum olim factitaſſe memorat Tacitus.

§. His ita poſitis, non ſemper optimi Principum Magiſtri cenſendi ſunt ii, qui ſcientiæ & eruditioni laude magis florent; hi namque ut plurimùm ſucceſſus, atque otii literarii amantiores ſunt, ab hominum converſatione alieni, cunctantes, & ad negotia graviora minùs apti; ſed ii potiùs, qui rerum politicarum cognitione atque experientia præſtent cæteris, quique una cum ſcientiis artem etiam benè gubernandi Principem edocere valeant.

§. Primus omnium verò inſtillandus à teneris Principi *Timor Domini, initium ſapientiæ.* Quid adhæret Deo, omnium ſcientiarum fonti proximus eſt. Scire humanum ignorantia eſt potiùs, malitiæ filia, quâ Principes & Reſpublicæ peſſum eunt.

a Tac. in vita Agric. b *Retinuitq; (quod eſt difficillimum) ex ſapientia modum:* Ibid. *c* Sen. Epiſt. 107. d *Ingenium illuſtre altioribus ſtudiis juvenis admodum dedit, non ut plerique, ut nomine magnifico otium velaret, ſed quo firmior adverſus fortuita Rempublicam capeſſeret.* Tac. l. 4. Hiſt.

§. Secundo loco necessaria est Principi eloquentia, illa blanda affectuum domina, quæ voluntates hominum suaviter attrahit, ut imperio sese lubentes & sponte subjiciant. *a* Sciebat magnus ille Propheta Moyses, quanti id referret, ideoq; cum in Ægyptum mitteretur, ut populo Israëlitico Dux præesset, impeditiorem & tardiorem suam linguam Deo excusavit. Et verò accepit hanc caussam Deus, atque ut animum adderet, adpromisit, quòd assistere vellet labiis ejus, & in ore ejus poneret, quæ effari apud Regem Pharaonem ipse deberet. Quid de sua eloquentia sibi non pollicebatur sapientissimus Salomon? b *In conspectu potentium admirabilis ero, & facies Principum mirabuntur me; tacentem me sustinebunt, & loquentem me respicient, & sermocinante me plura, manus ori suo imponent.* Et sanè, si eloquentiæ solius tanta vis est, ut per se ipsa audientium animos mirè capiat, quid fiet demum, si armetur potentia regia, aut purpura vestiatur? Princeps, qui alterius eget opera, ut quæ secum ipse reputat, eloquatur, statua elinguis est potius, quàm Principis dignus nomine; *c* quod vitium in Nerone primò omnium animadversum.

§. Historia *d* magistra est veritatis politicæ, & qua melius nemo quisquam Principem instruere poterit, quomodo oporteat regere subditos. In illa siquidem tanquam in lucidissimo speculo elucet experientia gubernationis retrò præteritæ, prudentia antecessorum, c *hominumque multorum mens in unum collecta.* Historia fidissimi consiliarii est instar, qui nunquam non præstò, & ad manum est.

E Jurisprudentia eam solùm partē attingat Princeps, quæ ad gubernandum pertinet, evolvendo scili-

 cet

a *Obsecro Domine, non sum eloquens ab heri & nudius tertius, & ex quo locutus es ad servum tuum, impeditioris & tardioris linguæ sum.* Exod. 4. 10. *b* Sap 8. 12. c *Primum ex iis, qui rerum potiti essent, Neronem alienæ facundiæ eguisse.* Tac. l. 13. An. d *Verissimam disciplinam, exercitationémque ad politicas actiones, historiam esse,* Polyb. l. 1. *e* Greg. Naz. ad Nic.

cet leges ac constitutiones sui regni, quas & prudens dictavit ratio, & longus usus approbavit.

In Theologico studio ne multum ponat operæ; quàm enim periculi plenum sit multa scire, atque unà potentem esse, in Jacobo Rege, magno suo malo experta est Anglia. Satis erit Principi, si in fide constans ipse sit, & alios viros sanctos juxtà ac eruditos penes se habeat, qui illam tueri noverint.

§. Astrologiâ denique judiciariâ multi Principes pereunt; est enim cupiditas illa noscendi futura in omnibus; quia namque magnam sibi ex eo pollicentur auctoritatem, si Diis pares habeantur, & quædam supra communem hominum sortem possint efficere, consectantur artes superstitiosas, & populo invisas: quin immò eò nonnunquam dementiæ procedunt, ut solis caussis secundis asscribant omnia, & providentiam divinam prorsus tollant è medio, in auspicia & sortilegia cuncta referentes. Quo demum fit, ut plus casui & fortunæ, quàm prudentiæ & industriæ humanæ tribuentes, in decernendo & agendo remissiores sint; atque Astrologos sæpiùs, quàm Consiliarios in deliberationem adhibeant.

SYM-

SYMBOLUM V.

RAdices *artium amaræ, fructus vero dulces* : eapropter defugit eas initiò Natura nostra, nec ullus ei labor accidit gravior, quàm quem in prima elementa impendi necesse est : magnis enim molestiis, & multo sudore ea res juventuti constat, Isthâc igitur

tur de caussa, & quia studia assidua deposcunt operam, quod valetudo,& aulæ negotia,atque oblectamenta non sinunt, oportet ut Magistri compenset industria, varia excogitando media,quibus molestias institutionis lusum puerilium suavitate sic condiat,ut sensim sine sensu,quæ addiscenda sunt; Principis animus imbibat. Exempli caussa, ut legere is discat,hoc artificio utatur licet. Fiant taxilli omnino quatuor & viginti,quibus insculpantur totidem alphabeti literæ, tum colludant aliqui inter se, & qui jactu uno plures expresserit syllabas, aut verbum formaverit integrum,victor præmium auferat: quo victoriolæ & oblectationis genere ille discendi labor longè fiet facilior: plus enim difficultatis habet chartarum lusus, quem tamen mox capiunt pueri. Nunc ut scribere etiam eodem compendio condiscat Princeps, suaserim literas in tenui incidi laminâ qua deinde chartæ superimpositâ ductus illos characterum, quasi sulcos quosdam, manu sequatur & calamo; præcipuè verè in iis literis pingendis sese exerceat,è quibus formantur reliquæ; ita fiet, ut dum laminæ artificium suo tribuit ingenio,ac industriæ,paulatim laboribus illis magis incipiat affici.

§. Nec minus necessaria Principi linguarum peritia : nam interprete semper uti velle, aut non nisi in aliam linguam translata legere, res est deceptioni obnoxia, aut certè in caussa, quod de vi sua & energia multum deperdat veritas : ut sileam non posse non esse peracerbum subdito, si ab eo intelligi nequeat, à quo rebus suis afflictis solatium, levamen miseriis, obsequiis remunerationem sperare debet. Movit ea res Josephum a Patriarcham, ut cùm Ægypto præficeretur, ante omnia iis linguis addiscendis, quarum isthic loci vigebat usus, & quas ipse ignorabat,operam impenderet. Quàm hoc nomine Augustissimum Imperatorem Romanum Ferdinandum III. amant omnes & suspiciunt, quòd linguarum tam gnarus sit, ut cuique porprio, & nativo suo idiomate responsa dare noverit.

Verum

a *Linguam quam non noverat, audivit.* Psal. 80. 6.

Verùm notitia illa non viâ præceptorum comparanda est Principi, nam illa memoriam confundũt; sed asciscendi in ejus familiam illustrium virorum filii ab exteris exciti nationibus, quibuscum familiariter conversando, absque magno labore, & quasi aliud agens, paucorum mensium spatio tantum proficiet, ut linguis singulorum loqui assuescat.

Porrò ut Geographiæ & Cosmographiæ (sine quibus cœca est quodammodo scientia politica) usum quoq; aliquem acquirat, operæ pretium erit, vestiri palatii conclavia ejusmodi aulæis & peristromatis, quæ tectorio opere variè elaborata generalẽ quandam orbis delineationem, hoc est, quatuor mundi partes, & potiores provincias, unà cum celebrioribus fluviis, montibus, urbibus aliisque insignioribus locis spectanda exhibeant. Pari artificio lacus etiam disponi poterunt; ut si fortè navicula oberrare placuerit, in iis velut in chartis quibusdam nauticis, maris totius situm, portus, insulas videre se existimet. In globis & sphæris mathematicis contempletur ambitum utriusque hemisphærii, motus cœli, accessum discessumque solis, vicissitudines dierum ac noctium; suaviter tamen, & ad motum narratiunculæ duntaxat, aut recreationis, subtili ratiocinandi genere Mathematicorum scholis relicto. E geometricis satis fuerit assecutus, si locorum intervalla, altitudines; & profunditates instrumentis metiri noverit. Discat item, quomodo loca munire oporteat, adeoque animi causa ex argilla, aliave simili materia construat propugnacula, cum suis fossis tam interioribus, quàm exterioribus, cum aggeribus, vallis, semilunis, aliisq; ad ea tuenda necessariis; sic constructa deinde machinulis bellicis oppugnet rursus & impetat: ut verò istæ munimentorum figuræ & dispositiones firmius in memoria infigantur, similes aliquas in hortis è myrto aliisve herbis artificiosè dispositis effor mari juverit, prout in Emblemate præsenti licet cernere.

Sed nec illud ignorare decet Principem, quomodo acies instruenda sit; in eum finem milites habeat

omnis generis, tam equites, quàm pedites è metallo fusos, è quibus exercitum per legiones, cohortes centurias, vexillationes, turmas ordinet, ad imitationem aciei in tabula aliqua vel libro polemico descriptæ. a *Itaque ludi magna ex parte imitationes esse debent earum rerum, quæ serio postea sunt obeundæ.* Atque ea ratione sensim, & absque molestia, artibus iis afsici incipiet, & posteaquam aliqua menti lux oborta fuerit, citius deinde easdem capiet consuetudine cum viris eruditis, qui caussas singularum & effectus exponent, *b* atque iis præsertim, qui in rebus tam pacis, quàm belli haud mediocriter versati sunt & exercitati: istarum *c* enim rerum notitia hoc præsenti tempore magis utilis est, addiscitur faciliùs, & minùs animum fatigat.

§. Nec inutiles cuipiam videri debent istiusmodi exercitationes ad rectè educandos Regum ac Principum filios: nam experientia optima rerum omnium magistra satis docet, multa suapte sponte condiscere pueros, quæ magistri institutione non nisi difficulter fuissent assecuti. Multò vero minùs existimet aliquis media isthæc tam varia educationi officere potiùs, quam prodesse. Si ad domandum & corrigendum equum, nunc fræno, nunc habena, nunc pastomide, iisque variis, multis item ad eam rem præceptis est opus, quantam putabimus requiri curam & solertiam ad rectè formandum Principem, qui non imperitæ solùm plebeculæ, sed ipsis etiam scientiarum Magistris imperare debet? Non naturæ donum est: d *Videtur ars artium, & scientia scientiarum hominem regere, animal tam varium & multiplex*: Nec ullus unquam supremum artis illius fastigium attingere poterit.

§. Sat

a Arist. pol. 7. c. 17. b *Audiens sapiens, sapientior erit: & intelligens, gubernacula possidebit* Prov. 1. v. 5. c *Sapientiam omnium antiquorum exquiret sapiens, & narrationem virorum nominatorum conservabit.* Eccles. 39. 1. & 2. *d* S. Gregor. Nazianz. in Apol.

§. Sat ſcio, Princeps Sereniſſime, virum illum, quo Serenitas Veſtra Magiſtro nunc utitur. ab omnibus iis artibus & ſcientiis (quæ Monarchiæ huius noſtræ eſt felicitas) tam probè inſtructum eſſe, ut Serenitatem Veſtram ad magnam in iiſdem perfectionem facili compendio perducturus ſit; iſta tamen documenta omnino præterire non potui, eò quod propoſitum mihi ſit, non Veſtræ ſolùm Serenitati, ſed aliis etiam Principibus, qui ſunt, aut erunt deinceps, hâc meâ qualicunque ſcriptione, ſi quo modo poſſim, prodeſſe.

SYMBOLUM VI.

EMblematis huius artificio cœlestis Sponſus uſu
eſt in ſacro epithalamio, ut ornamenta virtutum
ſponſæ ſuæ exprimeret. a *Venter tuus*, inquit, *ſicut acer-
vus tritici, vallatus liliis*. Et videntur eodem alludere
lilia

a Cantic, cap. 7. v. 2.

lilia, quæ coronabant columnas *a* templi Salomonici; ne qua iis deesset perfectio, illa item, quæ septiramum *b* Tabernaculi candelabrum exornabant. Eadem mihi quoq; nunc fuit occasio, ut in præsenti Symbolo sub tritici specie scientias, liliorum verò artes atque literas humaniores, quibus illæ condecorandæ sunt, adumbratas vellem. Nec absque autore & fundamento; nam per *c* spicas jam pridem discipulos intellexit Procopios, per *d* lilia verò eloquentiam ipse Sponsus. Et quæso, quid politiores literæ aliud sunt, quàm quædam scientiarum corona? Diadema *e* Principum eas Cassiodorus appellat. Et quasdam etiam Hebræi sertis floreis solebant redimere. Illud, credo, significant Poëtarum lauri, spicæ & cingula (*f* Hispani *Roscas de las vecas* vocant) flores item serici diversi colores, laureæ Doctoralis apud eosdem insignia. Animi centrum & meditullium scientiæ occupent, circumferentiæ tamen loco mansuetiores literæ sint. Unius notitia absque ornamento aliarum ignorantiæ quædam species est: scientiæ enim nexis velut invicem manibus, haud aliter conficiunt circulum, *g* ac novem Musæ solent, cùm choros ducunt. Quantum creat fastidium sapientia, si morosa nimiùm sit, & humaniorum literarum atque artium suavitate non aliquantum condiatur? Necessariæ ergo istæ sunt Principi ut imperandi severitatem temperent

a *Et super capita columnarum opus in modum lilii posuit, perfectumque est opus columnarum.* 3. Reg. 7.22. b *Ac lilia ex ipso procedentia.* Ex 25.31. c *Spica nomine ut ego quidem sentio discipulorum cœtum intellexit.* Procop. in c. 17. Isa d *Labia ejus lilia distillantia myrrham primam.* Cantic. 5. 13. e *Diadema eximium impretiabilis notitia literarum, per quam dum veterum providentia discitur, regalis dignitas augetur.* Cass' 12. var 1. *f* Aloys. Nov. Sch proph c. 5. g *Omnes artes, quæ ad humanitatem pertinent, habent quoddam commune vinculum, & quasi cognatione quadam inter se continentur.* Cicer. pro Arch.

perent, utpote quæ suâ, qua pollent, amœnitate humaniores dici consueverunt. Commune aliquid cum cæteris Princeps præ se ferre debet, & discurrendo de studiis variis comem se præbere & effabilem; neque enim regia dignitas est, quæ præcellit animos, sed gravitas nimia & imprudens, quemadmodum oculos non lux solis offendit, sed nimia ejusdem siccitas. Oportet itaq; ut liberalioribus artibus scientia politica temperata atque ornata sit. Neque enim illæ resplendent minus, quàm rubini in corona aliqua, aut adamantes in annulo; atque adeo haud dedecent Majestatem regiam artes istæ, quæ ingeninm pariter & manum desiderant: neq; quicquam *a* auctoritati derogare poterit, aut curis obesse publicis, si temporis aliquid per vices, & animi caussa iisdem Princeps impertiat. Sic Marcus Antonius Imperator pingendi artem; Maximilianus Secundus sculptoriam; Theobaldus Navarræ Rex Poësin & Musicam adamabant, quâ postrema etiam Philippus Quartus modernus Hispaniarum Rex, Serenitatis Vestræ Parens, oblectare animum solet, quoties à curis gravioribus utriusque orbis quies conceditur. In eadem & Spartani juventutem suam exercebant. Quin Plato etiam & Aristoteles exercitia ista collaudant, ut Reip. perquam utilia. Et licet non semper in iisdem conquiescat animus, assumere tamen illa aliquando etiam ratio statûs suadebit; eò quod populo mire placeat, si videat Principem interdum à curis gravioribus sevocare animum, & non semper in subditorum servitio cogitatione defixum esse. Quo nomine *b* Drusi deliciæ populo Romano quondam acceptæ fuerunt.

5. Duo solùm in ejusmodi artium exercitio & usu ad-

a *Nec cuiquam iudici grave, aures studiis honestis & voluptatibus concessis impertire.* Tac. l. 14. Annal. *b* *Nec luxus in iuvene adeo displicebat: hoc potius intenderet, diem ædificationibus, noctem conviviis traheret; quàm solus, & nullis voluptatibus avocatus, mœstas vigilantias & malas curas exerceret.* Tac. l. 3. Annal.

advertenda sunt. Unum est, ut ne palàm id fiat, sed intra privatos parietes, ut facere solebat Alexander Severus Imperator, tametsi de canendi peritiâ, seu voce id fieret, seu instrumentis musicis, nemini quicquam concederet. Facilè plerique contemnimus, si cui sceptrum & imperium in manus tradita fuere, eum plectro aut penicillo occupatum videamus. Quod majori etiam dignum notâ censemus, si ætate provectiore jam sit, in quâ negotia illi publica magis curæ esse debent, quàm privatæ istiusmodi oblectationes; præsertim cum ita natura comparati simus, ut minimè incusemus Principem temporis malè perditi, si nihil omnino agat, aut otiosus sit; demus tamen ei vitio si istiusmodi artibus sese dedat. Alterum est, ut ne multum temporis aut operæ in iis ponat Princeps, aut præstare aliis cupiat, aliàs in vana illa excellentia magis, quàm in Republica bene administrata aucupabitur gloriam. Quod Neronem aliquando fecisse meminimus, qui dimissis imperii habenis currum auriga malebat regere, aut minus in theatro personam agere, quàm in orbe Imparatorem. Prudenter sane malo isti ivit obviàm Alphonsus Rex in præclaris legum suarum institutis, quando de ejusmodi Principum delectamentis discurrens, sic loquitur: a *E porende el Rey, que no su piese de estas cosas bien usar, segun de suso diximos sin el pecado, e la mal estanza, que le ende vernia, seguirle ya, aun de ello gran dano. que envilesceria su fecho, dexando las cosas mayores, y buenas, por las viles.* Eundē abusū, quo fit interdū, quòd Principes majori in pretio artes habeant, quā scientiam bene laudabiliterq; gubernandi. Mantuanus etiam Poëta eleganter his carpit versibus:

b *Excudent alii spirantia molliùs æra,*
Credo equidem vivos ducent de marmore vultus,
Orabunt caussas meliùs: Cælique meatus
Describent radio, & resurgentia sidera dicent.
Tu regere imperio populos Romane memento
Hæ tibi erunt artes, pacique imponere morem
Parcere subiectis; & debellare superbos

a Lib. 21, tt. 5. q 2. *b* Virg. 6. Æneid.

§. Et

§ Et tametsi Poësis pars sit Musicæ : quod eni
in hâc præstat tonus gravis & acutus, hoc in illâ e
ficiunt accentus syllabarum, & consonantes: estq
exercitium hoc præ illo longè nobilius, illud quipp
manuum est ; hoc solius ingenii, illud ad delectar
dum; hoc delectando ad instruendum. Ut tamen i
sit, non videtur omnino convenire Principi, propt
reà quod mira ejus dulcedo nobiliores animi actic
nes valde impediat ; nam ubi semel conceptuum
jusmodi humana mens , velut philomela cantûs s
suavitate, capta fuerit, ab iis deinde avelli sese nc
sinit, atque acuit se subtilitatibus Poëticis , ut pos
ea hebescat penitùs , & obcœcetur molestiaru
duritie & asperitate, quas in regimine subire, nece
se est. a *Vile autem exercitium putandum est, & ars, e*
disciplina, quæcunque corpus, aut animam, aut mente
liberi hominis ad usum, & opera virtutis inutilem red
dant. Unde porrò fit, ut si in gubernando non ea
animi voluptatem, quàm in pangendis versib
Princeps, reperiat, curam istam præcipuam in p
stremis habeat, & fugiat omnino, aut committ
aliis : quomodo fecit Joannes Secundus Arragoni
Rex, qui tempus Poëtices studio inutiliter traduc
bat, evocando ad se è remotissimis provinciis, q
in eo excellerent ; usque dum subditi muneris n
glecti impatientes, concitato contra eum tumult
otioso isti ipsius oblectamento modum poneren
Nihilominus cùm Poësis hoc tempore in aulis
palatiis frequens admodum sit, & valde mansuef
ciat atque excolat animos, videtur ignorantiæ al
cujus notam Princeps omnino effugere non posse, n
si leviter tinctus eâ sit, aut aliquam ejus notitia
usumve habeat. Quare aliquid studii eâ in re conc
di illi poterit; quantum videlicet ad excitandum an
mum & ingenium acuendum satis fore putabitu
Quo in genere multa etiam præclara poëmata v
demus profecta ab iis , qui aut orbis , aut Ecclesi
gubernacula tenuerunt , idque non sine universa
nationum omnium applausu & approbatione.

§. Sur

a Arist. lib. 8. Pol. cap. 2.

5. Sunt prætereà inter Principes non pauci, qui artem distillatoriam factitent; quod exercitium etsi perhonestum sit, utpote in quo multi admirandi naturæ effectus, & secreta sese prodant: præstat tamen ab eâ abstinere prorsus Principes, eò quod *a* curiositas facili negotio inde ad Alchimiam adjiciat animum, aut saltem sub illius colore cupiditas deinde periculum faciat consolidandi argenti vivi, & auri atque argenti conficiendi. Quâ in re tempus omnium pretiosissimum malè & inutiliter perditur, & consumuntur thesauri præsentes pro incertis & indubiis. Mera dementia est, & quæ non nisi morte curari potest, unum ex alio experimentum sumere, nec advertere tamen, meliorem lapidem Philosophicum inveniri non posse, quàm bonam & prudentem œconomiam. De hac nimirum & utili negotiatione, non de scientia Chymica intelligi debet illud Salomonicum: b *Quid sapientia locupletius, quæ operatur omnia? Si autem sensus operatur: quis horum, quæ sunt, magis quam illa est artifex?* Hujusmodi commerciis cum incolis regionum Tharsis & Ophir Rex ipse Salomon ingentes congessit thesauros, ad quos advehendos nunquam sanè instruxisset tot & tantas classes, tot ac tantis expositas in mari periculis, si in catinis easdem parare potuisset. Cùm verò de rebus omnibus copiosè ipse *c* disputaverit, habueritque scientiam à Deo infusam & inditam, absque dubio illud etiam secretum, si quomodo potuisset fieri, fuisset assecutus, & reipsâ usurpasset. Nec verò credibile est Deum id unquam permissurum: desinerent enim omnia gentium commercia ad quæ conservanda nihil æquè conducit, ac moneta aliqua communis omnibus, è pretioso & raro metallo conflata.

a *In supervacaneis rebus noli scrutari multipliciter*, Eccles. 3.24. b Sap. c.8. 5. & 6. c *Et disputavit super lignis à cedro quæ est in Libano, usque ad hyssopum, quæ egreditur de pariete*. 3. Reg. 4. v. 33.

SYMBOLUM VII.

NAscuntur unà nobiscum affectus; ratio veri
non nisi multis post annis subsequitur quand
illi jam imperium habent in voluntatem & hæc ii
paret ut dominis, specie boni inaniter delusâ, done
ratio, instauratis temporis successu & experienti
vir

viribus, suum agnoscat dominandi jus, quod illi à natura concessum,& affectuum tyrannidi obsistere incipiat. Et solet hoc lumen in Principibus ferè exoriri tardius,eò quod affectus in iis ob consuetas aulæ delitias potentiores sint: cùmque ii, qui principum adhærent lateribus, gratiam quoq; eorundem plerumque aucupentur, eā que voluntatis beneficio potiùs,quàm rationis potiri se posse sciant. Hinc omnes adulandi utuntur artificio, atque illam quidem sibi reddere benevolam, huic vero caliginem offundere satagunt. Habeat igitur Princeps perspectas artes istas, atque armet se in affectus suos proprios non solùm, sed & in eos omnes, qui iisdem ad occupandum ipsius animum abuti voluerint.

§. Magna hic passim incuria in componendis Principum animis. Herbas inutiles & infrugiferas, quæ frugibus immiscentur,radicitùs cum tempore evellimus; & succrescere sinimus affectus pravos ac passiones, quæ rationi bella movent. Curando Principum corpori Galeni complures præstò sunt, animo sæpè vix unus Epictetus; neque tamen minores pati infirmitates is solet, quàm corpus, quin tantò graviores, quantò hoc ille præstantior. Si vultus illi esset aspectabilis oculis, in quo malarum affectionum intemperies sese posset prodere, multorum sanè doleremus vices, quos febrilis ille appetituum æstus sic miserè depascitur; interim quia aspectum fugiunt, felices eos arbitramur. a *Neque frustra præstantissimus sapientiæ firmare solitus est; si recludantur tyrannorum mentes, posse aspici laniatus & ictus; quando, ut corpora verberibus, ita sævitiâ, libidine, malis consultis animus dilaceretur.* Pro! quantis non ejusmodi animus jactatur perturbationum tempestatibus! lux omnis, mens & ratio illi eripitur, ut longe aliter, ac reverà sunt in se, appareant omnia. Hinc tanta judiciorum & opinionum varietas; hinc oppidò pauci suis recte momentis ponderant singula,sed pro luminis accessu vel recessu diversimode æstimant. Nempe cum affectibus perinde

a Tacit, l. 6, Annal.

inde se res habet, ac cum tubis opticis, qui una ex parte objectorum augent magnitudinem, ex altera minuunt. Eædem planè crystalli sunt, res visæ omninò eædem: hoc tamen discrimen est, quòd incidentes in unam partem species, & radii visuales à centro ad circumferentiam deriventur, unde magis sese diffundunt & multiplicant; ex altera contra è circumferentiâ colliguntur ad centrum, ac proinde res visas haud paullò minores offerunt. Tantum inter utrumque videndi modum interest. *a* Eodem prorsus tempore (tametsi in regnis diversis) in coronam regiam, & successionem paternam convertebant oculos, infans Jacobus Jacobi Secundi Arragoniæ Regis filius, & Infans Alphonsus filius Dionysii Regis Lusitaniæ. Sed ecce quàm dispari ratione ac modo: prior ille, invito etiam Patre, ultrò oblatam respuit: alter contra pietatis jura, vi & armis eam Patri de capite detrahere aggressus est. Unus curas ingentes, & regnandi pericula secum expendens, mundo valere jusso, vitam monasticam, tranquillam magis & feliciorem, præ aulicâ elegit: alter vitam absque imperio acerbam duxit atque inutilem, & dominandi libidinem naturæ juri antetulit. Unus in coronæ circumferentiam, quæ aspectu jucunda in flores definit, intendebat oculos: alter punctum potiùs considerabat, & centrum, è quo laborum & curarum ducuntur lineæ.

b §. *Omnia* quidem *ejus, quod speciem boni præfert gratia omnes agunt*; at quia in ejus agnitione fallimur, hinc error. Omnis nostra potentia, quantumvis magna, nobis videtur exigua, aliena contrà, grandis admodum & ampla. Nostra non agnoscimus vitia; aliorum facilè cernimus. Defectus alieni gigantum videntur similes; nostri vix pumilionum instar nobis apparent. Quin vitia ipsa virtutum colore dextrè tegimus: ambitio est, & animi excelsitatem interpretamur; crudelitatem, justitiam; profusionem, liberalitatem; temeritatem, fortitudinem esse volumus

c *Pauc*

a Mar. hist. Hisp. l. 15. c. 16. *b* Arist. l. 1. Polit.

a *Pauci* scilicet *prudentia honesta à deterioribus, utilia à noxiis discernunt.* Ita fallimur, si per illam tubi partem, ubi affectus & passiones obstant, res contueamur. Sola beneficia duplici illo modo, qui auget pariter & minuit, consideranda sunt. Ea quæ accipimus, grandia nobis semper videri debent; quæ in alios conferimus, exigua. *b* Ita Rex Henricus Quartus consueverat; immo beneficiorum collatorum in alios ne meminisse quidem solebat; contrà, quæ ipse accepisset, è memoria effluere nunquam sinebat, in id unicè intentus, ut gratiam, quasi debitum esset, quam primum exsolveret. Ne sibi imaginetur Princeps, beneficium, quod largitur, mancipii velut notam esse in eo, qui illud accipit. Non ego eam munificentiam dixerim, sed tyrannidem potius, & quendam quasi mercatum, quo voluntates, haud secus ac mancipia servilia in Guineæ littoribus, gratiarum pretio Princeps mercaretur. Qui dat beneficium, existimare non debet, obligationem se imponere. Is qui accipit, obstrictum se credat. Princeps Deum potiùs imitetur, c *qui dat omnibus affluenter, & non improperat.*

3. In suscipiendis, gerendisque bellis; in pace concilianda & conservanda; in injuriis tam illatis, quàm acceptis; iisdem semper rectæ rationis utatur perspicillis, per quæ æqualiter, sine fuco & fallaciis singula videat. Neminem illa in rerum æstimatione indifferentia & justitia magis decet ac Principem, qui in regno suo præstare id debet, quod examen in trutina, proindeque de rebus omnibus rectè sincereque judicet, oportet; ut sua regno constet æquitas, cujus bilances nunquam in æquilibrio consistent, si affectui aut passionibus locus sit, aut ad rectæ rationis trutinam non omnia ponderentur. Eam ob rem singularis Magistrorũ cura requiritur atque industria, qui Principis mentem probè instruant: istos voluntatum errores, & persuasionum vanitatem detegendo, ut à passionibus liber & expeditus

a Tacit. lib. 4. Annal. *b* Mar. hist. Hisp. l. 22. c. 15.
c Jac. 1. v. 5.

sincerum de quâque re judiciũ ferre valeat. Etenim si cum animis nostris consideraverimus tot imperia collapsa, tot status immutatos, tot Reges ac Principes de vita pariter ac regno exturbatos, primam ferè originem fuisse deprehendimus, quod affectus obedientiam abjecerint, & rationi, cui lege naturæ subjecti sunt, parere noluerint. Nec ulla Reipublicæ capitalior pestis est, quàm appetitus indomiti, aut fines isti particulares, quos sibi quisque pro libitu statuit.

5. Non illud ego nunc contendo, ut affectus illi tollantur penitus aut exscindantur in Principe: absque illis enim ad omnes actiones generosiores prorsus esset inidoneus, cùm natura non frustra amorem, iram, spem, metum, aliasque passiones similes nobis indiderit, quæ etsi virtutes sint, sunt tamen illarum comites & media, sine quibus illa nec acquiri rectè, nec exerceri possunt. Abusum solùm earundem & inordinationem improbo; isti hæc corrigenda sunt, ut Princeps in actionibus suis non affectibus ducatur, sed è prudenti politica omnia moderetur. a *Regum est ita vivere, ut non modo hominum, sed ne cupiditati quidem servias.* Carolus V si quando iræ & indignationi indulgere aliquid vellet, privatim, & ab hominum remotus arbitrio id faciebat, non in publico, quando personam & majestatem Imperatoris sustinebat. Nempe tunc Princeps ideam Gubernatoris agit potiùs, quàm hominem: Gubernatoris, inquam, aliorum magis quam sui ipsius. Nihil tunc ex affectu statuendum; sed ad rationis regulam & normam expendenda omnia. Non ex ingenio proprio, sed arte. Mores Principis politici magis sint oportet, quam naturales. Ejus consilio è corde Reipublicæ potiùs proficisci debent, quàm suo ipsius proprio. Homines privati commodis & utilitatibus suis omnia metiri solent. Principes bonum publicum præ oculis habere necesse est. In privato si passiones dissimulet, minùs candidi & aperti pectoris putatur indicium; in

Prin

a M. Tull. in Orat. pro Syll.

Principibus etiam ratio status id quandoque exigit. Nullius affectus signa tum dedit Tiberius, cum Piso post sublatum è vivis ejus jussu Germanicum, sese illi prætulit. Id quod deinde Pisonem sollicitum habuit: a *Nullo enim magis exterritus est, quam quod Tiberium sine miseratione, sine irâ obstinatum, clausumque vidit, ne quo affectu perrumperetur.* Qui pluribus imperat, cum pluribus variare affectus debet; aut quantum fieri potest, immunem sese ab iis ostendere. Illud denique conetur Princeps, ut una eademque hora, pro occasionum varietate, severum & benignum; justum & clementem; liberalem & parcum se exhibeat: c *Nam tempori aptari decet.* Qua in re Tiberius excellens fuit, cujus mentem haud facilè quisquam dispicere potuit, d *adeò vertit & miscuit iræ & clementiæ signa.* Bonus Princeps sibi dominatur, & servit populo. Quod si naturales animi impetus aut frangere, aut dissimulare neglexerit, eundem semper tenebit in agendo modum: quo fit, ut facile quivis visurus sit, quo consiliis suis collimet, contra præcipuam Politicæ regulam quæ vel ideo suadet variare agendi rationem, ut ne mens Principis omnibus innotescat. Nec sanè periculo vacat, si naturam & affectus Principis alii penetrent: nulla enim via facilior ad occupandum ipsius animum, quem expedit liberum servare semper & clausum aliis, si quidem rectè imperio præesse desideret. Ubi Ministri Principis inclinationem semel perspexerint, mox idem adulari, & eosdem præ se ferre affectus incipiunt. Si qua in re Princeps obstinet animum, idem etiam ipsi faciunt, ut jam non nisi penes obstinatos imperium sit. Quod si aliquando è re fore videbitur, ut Princeps populi affectum plausumve captet, ita se potius gerat, ut ea, quæ populus fugit & amplectitur, naturali instinctu ipse fugere & amplecti videatur.

6. Porrò inter affectus & passiones Aristoteles

D 2 etiam

a Tacit. l. 3. Annal. b *Istuc est sapere, qui, ubicunque opus sit, animum possit flectere.* Terent. c Sen. in Med. d Tacit. l. 3. Annal.

etiam Verecundiam numerat, quam negat virtutibus moralibus accensendam, eò quod sit infamiæ metus, adeoque videatur cadere non posse in virum bonum & constantem, qui cùm ex præscripto rectæ rationis agere omnia soleat, non est quod de ulla re verecundetur. S. Ambrosio tamen *a* virtus est quæ actionibus modum ponit. Quod intelligendum puto de Verecundia illa ingenua & liberali, quæ animo honestiori fræni instar est, ne quid turpe aut indecorum admittat: estque optimæ indolis indicium, & argumentum haud leve, superesse adhuc in ejusmodi animo quædam virtutũ semina, etsi non dum satis altè radicata. Aristotelem verò loqui crediderim de Erubescentia alia vitiosa, & immoderata, quæ virtutibus noxia est. Haud secùs ac ros lenior segetes fovet ac recreat; ast ubi pruinæ in modum cadit, adurit easdem ac destruit. Nulla virtus exerceri liberè potest, ubi hæc passio invaluerit, neque ulla res Principibus magis perniciosa est, eò verò maximè, quod virtutis gerat speciem, perinde quasi candidioris sit animi (cum fracti & abjecti potius esse videatur) si negare, contradicere, reprehendere, castigare Princeps erubescat. Nimium in sua amplitudine hi tales se constringunt, umbram quodammodo metuunt, & quod caput est, aliorum sese reddunt mancipia, qui dominari debuerant. Illud vero quàm indecorum, quod frontem ipsorum verecundiæ color occupet, quo adulatores, mendaces, facinorosos suffundi oporteret: quodque sui ipsorum obliti ab aliis regi se sinant ac decipi? Quicquid alii petunt, offerunt ultro & largiuntur, nihil pensi habentes, quid exigant meritis solis victi precibus. In sententias aliorum & consilia, etsi minimè probata, lubentes abeunt. Hoc solo nomine, quod contradicere ipsi non audeant, malintque victi videri, quàm vicisse alios. Id quo

gr

a *Pulchra virtus est verecundia, & suavis gratia, quæ non solum in factis, sed etiam in ipsis spectatur sermonibus, ut modum prætergrediaris loquendi, ne quid indecorum sermo resonet tuus.* S. Ambr.

graviſſimorum malorum in Rep. ſeminarium eſt, *a* Nam *quorundam parum idonea eſt verecundia rebus civilibus, quæ firmam frontem deſiderant.* Principibus itaq; omni ope enitendum, ut hanc verecundiæ paſſionem & pudorem naturalem moderentur fortitudine & conſtantia, firmando non animum ſolùm, ſed ipſum etiam exteriorem vultum contra adulationes, mendacia, fraudes & malitiam; ut ea corrigere & emendare, integritatem verò regiam in dictis & factis ſartam tectam tueri valeant. Quod quia Joannes Secundus, & Henricus Quartus, ambo Reges, facere prætermiſerunt; quid mirum, tam authoritatem, quàm coronam ipſorum in tantum adductam fuiſſe diſcrimen? Verùm in paſſione hæc curanda, ſingulari cautione opus eſt: etſi enim alia vitia veluti ſpinæ radicitus exſtirpanda ſint, hoc tamen amputandum eſt potius, ut id reſecetur ſolùm, quod ſuperfluum eſt; relinquatur verò illa Verecundiæ pars, quæ virtutum eſt cuſtos, moreſque & actiones hominum componit: nam abſque hoc fræno indomitus planè erit Principis animus, & niſi ad indecentiam atque infamiam ſubinde advertat oculos, paſſionum ſuarum ſequetur impetum, recedente præſertim potentia, & præceps ruet, b *Si vix artibus honeſtis retinetur pudor*, quid fiet, ſi illum omnino exuerimus? Tiberius certè c *poſtremo in ſcelera ſimul ac dedecora prorupit, poſtquam remoto pudore & metu, ſuo tantum ingenio utebatur.* Hac de cauſſa Plato dixit, Jovem aliquando, cùm generis humani ruinam metueret, Mercurium ablegaſſe in terras, ut Juſtitiam & Verecundiam inter homines partiretur, quibus ſeſe ab interitu vindicarent.

ſ Atque huic paſſioni, de qua nunc agimus, haud multum abſimilis eſt, nec minùs exitioſus Principibus affectus ille, quem commiſerationis vulgo ſolemus dicere. Exitioſus inquam, qui ubi in animo prævaluerit, nec ratio, nec juſtitia rectè ſuum faciunt officium; dum enim plus æquo verentur, ne cui aut

 repre-

a Seneca. *b* Tacit. lib. 14. Annal. *c* Tacit. l. 6. Annal.

reprehendo, aut castigando ægrè faciant, subditorum delictis medicinam adhibere negligunt, & multa impunè abirè sinunt. Obsurdescunt ad populi clamores, nec eos movent damna publica, Interim tanguntur misericordia trium aut quatuor hominum, à quibus ista proficiscuntur. In delictis alienis confusos se sentiunt, atquè adeò, ut ne sibi aliorum caussa sit malè; connivere malunt potiùs, aut impunitatem concedere, quàm in illa animadvertere: Judicii imbecillitas hæc est, & prudentiæ defectus cum tempore corrigendus; eadem tamen moderatione adhibita, qua de Verecundia ante dictum est: ut scilicet ea solum commiserationis pars resecetur, quæ sic languere facit animum, & ita effœminat, ut fortiter & constanter agere nequeat, retento tamen misericordiæ affectu Principum proprio, *a* ubi recta ratio absque jactura tranquillitatis publicæ ita suaserit. Uterque iste tam Verecundiæ, quàm Commiserationis affectus domari possunt ac corrigi actibus quibusdam contrariis, qui nimiam illam cordis teneritudinem, mentisque imbecillitatem paulatim tollant, atque ad fortiora corroborent animum, serviles istiusmodi metus e eximendo. Quod si subinde Princeps conabitur (etsi in rebus minimis) animum firmum & constantem retinere, suæ item dignitatis & officii habere rationem, facilè idem postea in rebus majoribus præstare poterit. Plurimùm sanè refert, si vel semel generosè ea in re vincat sese ipse, & timeri se atque suspici ab aliis faciat.

5. Restant duæ aliæ passiones, juventuti nimiùm quantum noxiæ; Metus & Obstinatio animi. Metum dico, quando Princeps omnia pertimescit, & sibi ipse in omnibus diffidens, nec loqui audet quicquam nec agere. Nihil unquam rectè à se agi putat, veretur prodire in publicum, & successum magis amat ac solitudinem. Isthuc plerumque ex educatione muliebri, quæ à consortio hominũ solet esse alienior, ut & ex defectu experientiæ nascitur, cujus etiam f li

a Principatus enim est proprium misereri. S. Chrys.

ius beneficio malum illud curari potest, si assuefiat nimirum Princeps ad audientiam præstandam tam subditis quam exteris, si sæpè foras in publicum, & in lucem producatur, ut homines & alia nosse discat qualia ipsa in se sunt, non quomodo ea aut imaginatio depinxit, aut is, quo magistro & moderatore utitur. Ad Principis conclave liber semper pateat accessus Viris Illustribus ac Nobilibus, qui Patri ejus à cubiculis sunt; aliis item aulicis fortitudinis, ingenii & experientiæ laude præstantibus. Qui mos in Hispania observatus fuit, usque ad tempora Philippi Secundi Regis; qui molitionibus Caroli filii factus cautior, illam aliorum communicationem & accessum liberum restrinxit omnino ac sustulit: atque ita dum unum declinare voluit incommodum, in aliud incidit æquè Principibus noxium, quale est, nimiùm sese ab hominum alloquio abstrahere: hoc enim dum faciunt Principes, facilè postmodum fit, ut certæ alicui personæ affectu peculiari & favore ipsi adhærescant.

§. Obstinatio denique partim ex metu, partim ex ignavia quadam naturali nascitur; quando nimirum Princeps nihil omnino agere vult, sed contra institutionem præfractè obfirmat animum. Curari vero debet illa mentis segnities flammis & stimulis gloriæ; quemadmodum calcaribus equorum vitia solent corrigi: paulatim itaque ducendus in viam Princeps, & laudandi progressus, quos fecerit, tametsi sub initium laudes istæ supra meritum etiam sint, & ad solam speciem.

SYMBOLUM VIII.

IN Monocerote mirè ſolers fuit natura ac provida. Inter ipſos oculos Iræ arma defixit. Prorſus neceſſum eſt, ut oculum utrumq; intentum habeas in eam paſſionem, quæ tam imperioſè actionibus & motibus animi dominatur. Eadem flamma, quâ ſuccendi-

cenditur, lumen illi eripit. Ab insania & furore non nisi temporis brevitate differt. Nec homo iratus idem est qui anteà; per iram enim quasi extra se ponitur. a *Non desiderat fortitudo advocatam iram.* b *Quid enim stultius est, quam hanc ab iracundiâ petere præsidium, rem stabilem ab incertâ, fidelem ab infideli, sanam ab ægra?* Ad triumphandos hostes nihil opus levitate iracundiæ Nec fortitudo est, quæ absque ratione commoveri se sinit. Verbo, nullum vitium magis Principem dedecet, quam istud: irasci enim contemptum supponit, aut acceptam injuriam. Nullum item muneri & officio ejus sic adversatur: nihil enim æquè tenebras offendit judicio, quod clarissimum semper esse debet in eo, qui aliis imperat. Princeps qui ira, & stomacho leviter exardescit, cordis sui potestatem tradit irritanti, & arbitrio illius se subjicit. Si absque offensione ne plica quidem in pallio regio disturbari posset à quopiam; quid erit denique, si animum illius quis conturbet?

§. Enimverò ira tinea quædam est, quam parit, & nutrit ipsa purpura. Pompa superbiam gignit, superbia iram. Et potentiæ quasi proprium est, nolle pati. Nimis quam delicatus est Principum sensus. Speculum, quod facillimè maculam contrahit. Cælum, quod vapore tenui citò obnubilatur, & jacit fulmina. Vitium quod animos magnos plerumque generosos & impatientes occupat; perinde ac mare, quantumvis vastum sit & potens, levissimo tamen ventorum flatu gravissimos patitur motus ac tempestates. Illud solùm interest, quòd hæ in animis Principum longè diuturniores sint, quam in ipso mari, præsertim ubi honor læsus fuerit, quem existimant absque vindicta recuperari non posse. Deus bone! quantillum erat; c Sanctium Navarræ Regem, pugna ad Alarcum habita, non salutato priùs Rege Alphonso hujus nominis Tertio, domum repetere? hic tamen ea re offensus sic fuit, inurbanitatis istius oblivisci nunquam potuerit, nec con-

a Cicero. b Seneca. c Mar. Hist. lib. 11. cap. 18.

quiescere, donec regno illum exuisset. Principum ita pulveri tormentario similis est, qui simul atque ignem concipit, mox vires suas exserit. Nuntium mortis *a* eam appellat Spiritus sanctus, ut vel hoc nomine eam frænare & cohibere par sit. Turpe est eum, qui aliis mandata dat, huic passioni succumbere. Meminerint Principes, ideo sceptri loco nihil sibi in manus tradi, quo lædere quenquam possint: quod si aliquando gladius strictus Regibus præferri solet, id justitiæ, non vindictæ insigne est, & aliena tunc quidem portatur manu, ut noverint iram inter &executionem mandatum debere intercedere. E principibus pendet salus publica, quæ facilè in discrimen veniet, si Consiliario tam præcipiti, qualis est ita usi fuerint. Ecquis manus ejus effugit? nam fulminis instar est, quando suprema potestas eam impellit. b *E porque la ira del Rey* (ut ait in suis legibus Alphonsus Rex) *es mas fuerte, è mas dannosa, que la de los otros Omes, porque la puedo mas ayna complir porende debe ser mas apercebido, quando la oviere en saberla sofrir.* Si Principes ira nonnunquam inflammati sese ipsi contuerentur oculis, speciem utique cernerent indignam tanta Majestate; cujus tranquillitas, & suavis tam verborum, quam actionum concentus, allicere magis debet, quàm terrere; amorem conciliare potiùs, quàm formidinem

6. Cohibeat itaque Princeps iræ impetum; quod si id non possit, sustineat saltem furorem, & executionem ad tempus differat: nam uti dixit *c* idem Alphonsus Rex, *Debe el Rey sofrirse en la sanna, fasta que sea pasada, è quando lo fiziere seguirsele à gran pro ea podra escoger la verdad, è fazer con derecho, lo que fiziere* Theodosius Imperator in semetipso expertus id fuit; quare lege etiam cavit, ut sententiæ capitales antè, quam triginta dies abiissent, executioni ne mandarentur. Quod decretum priù

a Tibe

a *Indignatio Regis, nuntii mortis.* Prov. 16. 14. *b* Lib. 10. tt. 5. p. 2. *c* Idem ibid.

a Tiberius fecerat, sed ad solos decem dies, etsi Senatui nollet facere potestatem, sententiam semel latam revocandi. Rectè illud quidem, si ideò factum fuisset, ut gratiæ locus esset, aut de caussa cognosci denuo posset; verùm *b* Tiberius homo crudelis & ferox, tantum indulgere non voluit. Augusto item Cæsari suasit Athenodorus, ne quid iratus decerneret prius, quàm viginti quatuor Alphabeti Græci literas ex ordine recensuisset.

§. Cum itaque ira furor brevis sit, maturitati deliberationis directè oppositus, nullum illi aptius remedium est, quàm prudens consultatio animi; ne scilicet cum executione præcipitet Princeps, donec consilio rem omnem expenderit. Non immerito contemptum se putabat *c* Assuerus Rex, quando Regina Vasthi ab ipso vocata venire rennit; & tametsi id graviter acceperit, ulcisci tamen noluit, antequam regni sui proceres in consilium adhibuisset.

§. De accepta injuria multùm cum aliis colloqui, iram magis succendit; unde & Pythagoræ fuit monitũ: *Ignem gladio ne fodito*: agitatio enim flammam magis suscitat: neque efficacius pro ira remedium est, quam silentium & solitudo: seipsa sensim consumitur & interit. Quin immò blandissima sæpè verba frigidæ instar sunt, quam fabri ferrarii fornacibus affundunt, ita magis magisque inflammant.

§. Hæc porrò in auribus sedem habet, aut certè per eas quasi foras advigilat: *d* has ergo muniat Princeps, ne sinistros rumores facilè hauriant, qui animũ irritare possint. Hinc factum reor, quòd statua Jovis

a *Idque vitæ spatium damnatis prorogaretur, sed non Senatui libertas ad pœnitentiam erat.* Tac. l. 3. Annal. b *Neque Tiberius interjectu temporis mitigabatur.* Tac. l. 3. Ann. c *Quæ renuit, & ad Regis imperium, per Eunuchos mandaverat, venire contempsit. Unde iratus Rex, & nimio furore succensus, interrogavit sapientes qui ex more regio semper ei aderant.* Esth. c. 1. 12. d *Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, & tardus ad iram.* Jac. 1, 19.

Cretensis auribus careret; nam iis, qui cum imperio sunt, damni plus adferunt sæpè, quàm emolumenti. Ego necessarias eas judico Principibus, si circumspectæ sint, & cum prudentia consilium capiant, neque ad primos quosque rumusculos commoveri se sinant. Tunc ira laudabilis est, quando eam ratio suscitat, & lenit prudentia. Ubi hæc ira *a* non est, justitia esse non potest. Tolerantia nimia peccandi licentiam dat, & obedientiam audacem facit. Omnia tolerare æquo animo & pati, aut ignorantia est, aut servitus, hominis de se parum sentientis. Iram fovere, ut offensioni fiat satis, aut exemplum statuatur de injuria in authoritatem regiam admissa, non vitii, sed virtutis est, idque lenitati, & mansuetudini nil quicquam derogat. Ecquis magis mitis & mansuetus, quàm *b* David, vir secundùm *c* cor Dei, tam lenis in vindicando, tam in ira moderatus; ut cum Saulem infensissimum sibi hostem in sua teneret potestate, satis habuerit oram *d* chlamydis illi præcidere; cujus facti adhuc illum pœnituit posteà. Et tamen quanta severitate injuriam ultus est, qua Rex Hanon legatos ejus affecerat? Miserat eos David ad consolandum Regem de obitu Patris sui, ille verò sinistrè suspicatus, ad explorandum regni statum potiùs venisse, barbis semirasis, & vestibus indecorè decurtatis eos abs se dimisit. Non tulit hanc injuriam David, homo cætera mitissimus: sed bello illum adorsus, omnes regni civitates, quas occupavit, funditùs evertit; incolas verò earundem (ut cum Scriptura hoc dicam) e *adducens serravit, & circumegit super eos ferrata carpenta: divisitque cultris, & traduxit in typo laterum.* Immanitas

a *Nunc irasci convenit justitia caussa.* Stob ser 20. b *Memento Domine David, & omnis mansuetudinis ejus.* Psal. 131. 1. c *Inveni David filium Iesse, virum secundum cor meum.* Act. 13. 22. d *Surrexit ergo David, & præcidit oram chlamydis Saul silenter. Post hæc percussit cor suum David, eò quòd abscidesset oram chlamydis Saul.* 1. Reg. 24. 5. & 6. 1. Paral. 19. e 2. Reg. 12. 13.

manitas quædam, atque iræ immoderatio cuipiam ista videri possent, qui fortè nesciret, injuriarum vulnera interdum curanda sic esse, ut ne cicatrices quidem maneant reliquæ Ferro & igni interminatus est civitatibus & provinciis quibusdam *a* Artaxerxes, ni cuidam suo decreto essent obsequentes, daturus aliàs tam hominibus, quàm animantibus brutis puniri contemptus & inobedientiæ severissimum exemplum. Justissimus Deus isthanc politicam nos docuit, quando extremo cum rigore, salva tamen misericordia, Syriorum *b* exercitu pœnas sumpsit, eo quod se Deum montium blasphemè vociassent. Suprema Principum authoritas & potestas pars est Reipublicæ, adeoque offensas & injurias acceptas dissimulare semper non possunt.

§ Illa porro ira in Principibus laudabilis, & Reipubl. perutilis, quam suadet ratio, quæque gloriæ stimulis incitata, ad ardua & sublimiora impellit animum, etenim sine illa nihil egregium, nihil magnum moliri quis potest, nedum ad exitũ perducere. Illa, illa est, quæ generosioribus spiritibus cor pascit, & supra se erigit ad contemnendas & spernendas difficultates. Cotem virtutis eam appellavere Academici, & virtutum comitem Plutarchus vocat.

§ Maximè verò sub Principatus initium ita deponere debet Princeps, & oblivisci injuriarũ anteà illatarum, uti fecit Rex Sanctius, cognomento Fortis, cùm per successionem Castellæ regnũ adeptus esset. Cũ imperio Naturam velut immutat Princeps, quidni ergo immutet affectus etiam & passiones? Abuteretur sanè dominatu, qui vindictam de eo sumeret, qui jam subditum se agnoscit. Illud offenso sit satis,

D 7 quod

a *Væ non solùm hominibus, sed etiam bestiis invia sit in sempiternum, pro exemplo contemptus & inobedientiæ,* Est. 16. 24. b *Quia dixerunt Syri, Deus montium est Dominus, non est Deus vallium: dabo omnem hanc multitudinem grandem in manu tua, & scietis, quia non sum Dominus.* 2. Reg. 20. 28. c Mar. histe Hisp. lib. 14. cap. 10.

quod in eum nactus sit imperium, qui priùs læserat. Nobiliorē vindicandi rationem Fortunæ largiri non potest. Ita secum reputabat Ludovicus XII. Galliæ Rex, quare suadentibus nonnullis, ut ultū iret injurias, quas id temporis accepisset, cùm Ducis Aurelianensis solùm titulo gauderet, respondisse fertur: *Regem Franciæ non decet ulcisci injurias Aurêlianensis Ducis.*

§. Offensas privatas in personam, non dignitatem admissas extrema sua potentia ne vindicet Princeps: etsi enim una ab alia videatur secerni non posse, expedit tamen non rarò illas distinguere, ne Majestas exosa fiat, aut nimiùm formidabilis. Eò tendebat *a* Tiberii responsum, cum diceret; Si Piso nihil peccasset aliud quàm quòd de morte Germanici, & suo luctu lætatus esset, privatas inimicitias ulcisci se velle, non Principis. E contrario vindicare non debet, ut privatus, injurias, quæ aut muneri ejus, aut statui publico irrogantur: ita ut passione abreptus, de sua existimatione aut honore actum putet, nisi confestim ultionē paret, præsertim quando in aliud differe tempus magis expedit; etenim ira Principum non motus animi esse debet, sed utilitatis publicæ. Hanc præ oculis habuit *b* Rex Ferdinandus Catholicus, cū Rex Granatæ tributū nollet pendere, contra ac ejus majores fuerant soliti; atque una insolentiùs renūtiaret, jā pridem eos decessisse, in suis autē officinis monetariis non aurum aut argentū elaborari, sed enses fabricari & lanceas. Dissimulavit tamē ad tempus libertatē istam & arrogantiā Ferdinandus Rex: & inducias cum illo pactus est, differendo vindictam, usq; dum in statu quietiori res essent, qua in re bono publico *c* magis quàm affectui suo consuluit.

§. Ne

a *Nam si legatus officii terminos, obsequium erga imperatorem exuit, ejusdemque morte, & luctu meo lætatus est, odero; seponamque à domo mea, & privatas inimicitias non principis ulciscar.* Tac. lib. 3. Annal. *b* Mar. hist. Hisp. l. 24. cap. 16. Anton. Nibriss. Dec. lib. 7. c. 9. *c* *Fatuus statim indicat iram suam; qui autem dissimulat injuriam, callidus est.* Proverb. 12. 16.

§. Nec minoris prudentiæ est iram tunc dissimulare, cum præsumi meritò potest, fore aliquando tempus, quando nocebit eam ostendisse. Ea de caussa Rex Catholicus Ferdinandus, tametsi Primoribus regni gravitet offensus esset, quando tamen abdicato Castellæ regno, se recepit in Aragoniam, prudenter admodum istam animi indignationem, & acceptas injurias taciturnitate celavit, atque adeò amicum & benevolum omnibus sese in suo discessu exhibuit, tanquam jam tunc præsentiret, denuò se regno isti aliquando præficiendum, uti reverà posteà accidit.

§. Generosa mens injurias vultu tegit, neque iracundiæ impetu abolere eas satagit, sed egregiis facinoribus potiùs, optimo sanè, & verè heroico vindicandi genere. *a* Cùm Rex Ferdinandus, cognomento Sanctus, Hispalim obsideret, Vir quidam nobili loco natus exprobabat Garsiæ Peresio de Vargas, quod scuto undulato, contra ac familiæ isti liceret, uteretur. Dissimulavit ille tum quidem hoc dictum, donec Triana vi tentanda esset. Ibi inter primos adeò strenuè dimicavit, ut scutum infixis missilibus telis undique coopertum è pugna referret. Quare ad suum reversus æmulum, qui loco tum sibi caverat, & scutum ostentans sic eum allocutus est: *Non absq; caussa tu quidem hoc scutum nostræ abiudicasti familiæ, quid illud tantis objicimus periculis; tibi vero præ aliis deberi, quis neget, qui tanto studio illæsũ illud servas?* Solent plerumque calumniarum magis esse patientes ii, qui ab isto maledicendi genere alieniores sunt; neque minor virtus est, istam triumphare passionem, quam hostem.

§. Iram Principis accendere, haud minus periculosæ plenum opus est aleæ, quàm ignem cuniculis, aut tormento portis insititio (petardam vulgò dicunt) subjicere; & licèt in favorem proprium id fiat, prudentiæ tamen est illã moderari, præsertim si contra potentiores ea sit: ejusmodi enim iræ redundant plerumq; in caput illius, qui primus auctor & incentor ex-

a Mar. hist. Hisp. l. 13. c. 7.

extitit. *a* Hæc caussa fuit, cur Mauri Toletani tantoperè laborarint, ut placarent iratum Regis Alphonsi Sexti animum, contra Archiepiscopum Toletanum & Reginam; propterea quod hi absque illius mandato Mosqueam iis eripuissent. Ex quo duo eruo documenta: Unum est, debere Ministros, quando officii ratio sic postulat, quàm blandissimè fieri potest, ea proponere Principi, quæ ei aut fastidium creare possunt, aut bilem commovere: *b* facilè enim accidit, ut animus furore correptus in eum deinde desæviat, qui rem enarrando exposuit, quantumvis omni culpa is vacet, aut optimo zelo id fecerit. Alterum est, ut dextrè conentur non moderari solùm Principum iram, sed regere etiam & occultare. Seraphini isti (amoris Ministri) quos coram Deo assistere viderat Isaias, *c duabus alis velabant faciem ejus, & duabus velabant pedes ejus*; ne videlicet noxa alicujus rei ira ex oculis emicante, sic perterrefierent, ut montibus mallent opprimi, quam iratum Dei vindicis *d* vultum intueri.

Ubi verò iracundiæ calor deferbuit, jam dolent etiam Principes, & indignantur, si quos aut iræ suæ testes, aut executionis habuere spectatores, utrumque enim istud à regia dignitate alienum est. Et propter hoc Deus ipse uxorem Lothi *e* in statuam salis convertit.

a Mar. hist. Hisp. lib. 9. cap. 17. b *Cuncta tamen ad Imperatorem id melius relata.* Corn. Tacit. lib 4. Annal. *c* Isa cap. 6. v. 2. d *Cadite super nos, & abscondite nos a facie sedentis super thronum, & ab ira Agni.* Apoc. 6. 16. e *Respiciensque uxor ejus post se, versa est in statuam salis.* Gen. 19. 26.

SYM-

SYMBOLUM IX.

C Um proprio suo damno trophæis & gloriæ Herculis sese opponit invidia. Si præacutam ejus avam morsibus impetat, quid efficit aliud, quàm t proprias cruentet fauces? Nimirum suiipsius vinex est. Ferro nihil videtur similis, quod à sanguine, quem

quem fundit, rubiginem trahit, & ab eadem post exeditur: Alia omnia vitia, ab aliqua boni-specie aut delectatione ortum habent; hoc contra ex dolore interiori, & boni alieni odio nascitur. Vitia alia bona ultrix à tergo sequitur; huic etiam præire ea solet. Invidia priùs in propria sævit *a* viscera quàm in honorem proximi. Umbra virtutis est hujus lucem fugiat necesse est, quisquis illam evitare voluerit. Quod noctua Solis radios suis capte oculis, illud est, quod aliarum avium odium suscitat & invidiam: si intra noctis tenebras, & sua se abderet latibula, nullum, illi à reliquis esset periculum. Inter æquales æmulationi haud facile locus: fortuna unius assurgente, alterius crescit invidia. b *Insita mortalibus natura recentem aliorum felicitatem ægris oculis introspicere modumque fortunæ à nullis magis exigere, quam quos in æquo videre.* In felici lolio invidia similis est, quod tum primum prehendit segetem, quando ea altior est, & in fructus maturuit. Famam itaque dignitates, & officia honoratiora defugiat quisquis invidiæ tela experiri non vult. d *Ex mediocritate fortunæ pauciora pericula sunt* Regulus in tanta Neronis sævitia agebat securus e *quia nova generis claritudine, neque invidiosis opibus erat*: Attamen indignus esset hic metus generoso pectore Quod alii nobis invideant; excellentiæ nostræ præ iis signum. At nullos sentire æmulos, non optima nota. Melius sanè est, invidiam pati, quàm æquis animis tolerari ab omnibus. Invidia virtutis stimulus est, perinde enim ut rosa spinā conservat, sic virtutem invidia. Facile illa negligeretur, si obtrectatores deessent & lividi. Multos æmulatio evexit supra alios, multos invidia fortunatos reddidit. Æmulatio Carthaginis Romanam auxit gloriam, ut & famam Caroli V. Imperatoris, illa Francisci Galliarum Regis, Ecclesiæ Romanæ, immò & univer

a *Putredo ossium, invidia.* Prov. 14. 30. *b* Tacit. lib. 2 hist. c *Cum autem crevisset herba, & fructum fecisset tunc apparuerant & zizana* Matt. c. 13. 26. *d* Tacit lib. 14. Annal. *e* Idem ibid.

se Sixtum Quintum invidia peperit, prima fortunæ ejusdem origo. Nihil hic melius, quam ista flocci pendere, & conniti semper altiùs, donec invidum oculi deficiant, ut aspectu ultra sequi non possit. Terræ umbra ad imum usque è cælestibus orbem elementis citimum pertinet, & lunæ splendorem inficit; altioribus Planetis nihil officit. Vis solis, si vehementior sit, nebulas dispellit & dissipat. Æmulatio locum non habet, ubi magna est inæqualitas, atque adeò hoc unicum illi remedium est. Quo citiùs quis conscenderit altius, eò minus invidiæ erit expositus. Fumum non efficit ignis, qui incenditur subitò. Intereà, dum colluctantur quasi inter se merita, nascitur invidia, & contra eum arma sumit, qui supra cæteros extollitur. Superbia & aliorum præ se contemptus, illa sunt, quia in successu prospero invidiam conciliant, miscent odia. Modestia contra illam reprimit: Nemo enim ei invidet ut felici, qui seipsum pro tali non æstimat. *a* Hac de caussa Saul, postquàm in regem unctus fuit, mox in domum suam se recepit; atque ut palàm faceret, non efferri se dignitate regia, sceptro tantisper seposito, aratro admovit manum.

6. Aliud item remedium est, non domi Fortunam suam ampliorem facere, sed foris apud exteros: nam qui alium humili loco natū antè novit, nunc autem in altiori dignitatis gradu collocari videt, facilè hanc illi felicitatē invidet. Per oculos *b* magis, quam per aures malum istud sese in animum insinuat. Multi clarissimi Viri, ut aliorum fugerent invidiam, sublimiores honorum gradus maluerunt effugere. Tarquinius Consul, ut invidiæ sese subduceret oculis, ultrò voluntarium elegit exilium. Valerius Publius tectis propriis flammam injecit, quorum amplitudo invidiam illi pepererat. Fabius *c* Consulatu se abdica-

a 1. Reg. 10. & 11. b *Ut effugiamus nomen invidiæ, quod verbum ductum est, à nimis intuendo fortunam alterius.* Cic. in Tusc. c *Non enim poterimus ulla esse in invidia spoliati opibus, & illa Senatoria potestate.* Cic. ad Att.

abdicavit, sic inquiens: *Jam spero, Fabiorum gentem invidia infestare desinet.* Hos tamen ego deceptos existimo propterea quod illud ipsum sit vindictam concedere potiùs, aut ulteriorem ansam præbere invidiæ; quæ ubi semel persequi aliquem institerit, antè non desinit, quàm eum ad extremam detruserit miseriam. Sol umbras non jacit, quàm diu in supremo cœli consistit vertice; at quando declinat, & nobis propior fit, tum crescunt illæ, & porriguntur longius. Sic prorsus invidia eum majori impellit impetu, qui in ruinam pronus jam est, aut labi incipit: & quoniam illa plerumque non nisi pusillanimes occupat, semper in metu est, ne rursum in pedes sese iis erigat. Etiam postquam leonibus objectus fuisset Daniel, nondum tamen satis tutus videbatur Dario Regi ab iis, qui favorem ei regium invidebant; adeoque hominum invidiam metuens magis, quàm belluarum immanitatem, lapidem, quo lacum leonum obstruxerat, a *obsignavit annulo suo, & annulo optimatum suorum, ne quid fieret contra Danielem.*

Interdum ad declinandam invidiam, ejusque incommoda, consultum erit in eandem Fortunæ navim eos admittere, quorum timeri poterat æmulatio. Ita *b* remora, quæ deforis navi adhærescens, cursum ejus sistit; recepta intrò, vires perdit.

§. Invidia non semper proceras arrodit cedros; nonnumquam in humilibus spinis, quas natura ipsa odisse quodammodo videtur, suos fatigat dentes, & cruentat labra, usque adeò ut miserias etiam aliorum & calamitates absque livore & indignatione intueri nequeat: sive hoc eo accidat, quòd ejus malitia amens prorsus sit, sive quia ferre non sustinet animi robur & constantiam illius, qui ista patitur, aut illustrem famã, quæ ex fortunæ injuriis nasci solet. Habet præsentis libri Autor quam plurima, ob quæ vicem ejus merito aliquis doleat; nihil verò, aut pauca

a Dan. 6. 17. b *Peculiariter miratum, quomodo adhærens tenuisset, nec idem polleret in navigium receptus.* Plin. l. 23. c. 1.

pauca certe, cur in invidia esse possit apud alios: est tamen, qui has illi curas, labores & fatigationes assiduas, non æstimatas satis, aut remuneratas invideat. Et sanè videtur fatalis hęc adversus eum æmulatio: A se ipsa oritur absque culpa & sæpè ea etiam illi affingit, quæ auditione prius ipse ab aliis accipit, quam vel imaginari sibi potuisset. Sed tamen tantum abest, ut animus ejus tam candidus suæque obligationis memor turbari istis se sinat, ut invidiam illam & indignationem amet potiùs; quippe quibus se veluti stimulis quibusdam incitari, & ad ulteriora impelli quotidie sentiat.

5. Principes itaque, qui gradu & dignitate tanto sublimiores sunt aliis, hoc agant potissimum, ut superent invidiam. Cui tantum non fuerit animi, quomodo animi habebit satis, ut Princeps sit? Velle autem aut beneficiis, aut rigore illam vincere, hominis esset planè imprudentis. Monstra omnia domuit Hercules, contra hoc nec robur profuit, nec beneficium. Nullius certè gratia plebs obtrectare se sinit: quicquid enim præstiteris, debitum credit; quin majora semper sibi pollicetur, quam accipiat. Obtrectationes extinguere non debent in Principe gloriæ studium: nec ulla res in susceptis negotiis ejus terrere animum. Cànes lunam allatrant; sed hæc latratus illos facilè despicit, & institutum iter insistit. a *Ars prima regni est, posse invidiam pati.*

5. Nec valde nociva est Monarchiis invidia: enimvero virtutum plerumq, magis accendit, & illustriorem reddit; præsertim si Princeps justus sit & constans, nec facilè calumniis fidem adhibeat. In Rebuspublicis tamen, ubi singuli partis rationem obtinent, & passionum suarum desideria opitulantibus consanguineis & amicis possunt exequi, perquàm periculosa est: concitat enim discordias, & clandestinas conspirationes; unde postea bella nascuntur civilia, ex his verò dominiorum immutationes. Illa est, quæ superioribus sæculis Hannibalem

a Seneca.

lem aliosque illustres heroes profligavit; hoc nostre verò in dubium etiam vocare potuit insignem fidelitatem Angeli Baduerii Clarissimi Veneti, quem meritò gloriam & ornamentum Reipublicæ istius dixeris. Vir fuit profecto boni publici tam amans & studiosus, ut ejectus etiam in exilium, & injusta æmulorum persecutione oppressus, in omnibus tamen conservationi & saluti patriæ mirè studuerit.

§. Optimum invidiæ remedium in Rebuspublicis est communis omnium æqualitas, ut scilicet omnis pompa & ostentatio prohibeatur: nihil enim sic æmulationem excitat ac divitiarum splendor & amplitudo. Ea de causa tantam adhibuit operam Respublica Romana, ut superfluis conviviorum sumptibus modum poneret; agros item, aliasque possessiones sic divideret, ut vires & facultates civium æquales essent.

§. Invidia haudquaquam decet principes, tantè cæteris sublimiores, tum quia inferioris vitium est adversus majores; tum etiam, quia exigua gloria sit oportet, quæ inclarescere aliter non potest, nisi obscuret alias. Pyramydes in Ægypto inter septem *a* orbis miracula censebantur, eo quòd incidentem lucem ab omni latere sic exciperent, ut nullam in corpora vicina umbram jacerent. Imbecillitatis signum est illius laborare penuria, quod aliis invidemus Sed nihil magis indignum principe, quàm ipse præstantiæ & prudentiæ suorum Ministrorum invideat: hi enim ejus quodammodo partes sunt ac membra; neque vero caput pedibus invidet quod robore polleant ad sustentandum corpus; aut brachiis, quod laborent; in eo gloriatur potius, quod ab instrumentis talibus instructum sit. Amor tamen proprius interdum in caussa est, ut sicut Principe potestate præstant aliis, ita etiam donis tam anim quàm corporis iisdem cupiant excellere. Etiam fa

ma

a *Pyramides in Ægypto, quarum in suo statu se umbra consumens, ultra constructionis spatia nulla part respicitur.* Cassidor. 6. var. epist. 16.

ia carminum *a* Lucani Neronem affligebat inter
ot ac tantos honores, quibus fruebatur. Quare ca-
eant sedulo, qui cum Principibus agunt, ne cum
isdem de scientiæ aut ingenii laude videantur velle
ontendere, quòd si casus aliquando ita tulerit, ca-
ant potiùs, & palmam iisdem ultro deferant. U-
rumque non prudentia solùm est, sed reverentia e-
am Principibus debita. In illo Dei palatio, quod
idit Ezechiel, coram astabant *b* Cherubini (scien-
æ & sapientiæ spiritus) insigni cum modestia ma-
us alis suis cooperientes. Illud ego optarem, ut
rinceps invideret cultui & venerationi, quam qui-
am nimis etiam ambitiose deposcunt, hoc nomi-
e, quod apud eum gratia plus valeant, & illi cha-
ores sint, atque adeò ut hos suos favores nimios
iquantum moderetur. Verùm nescio quo pacto
atia illa & favor fascinent animum Principis, &
vidiam exoculent. Saul *c* non rectis oculis aspi-
ebat Davidem, cùm præclara ipsius facinora et-
m in obsequium suum gesta, præ suis tamen ce-
brari conspiceret. Contra Assuerus *d* Rex facilè
rre poterat Amanum, quem singulari affectu
osequebatur, ut Regem coli ab omnibus & su-
ici.

§. Nulla invidia plus habet periculi, quàm quæ est
ter viros Nobiles; curandum itaque, ut honores &
unera non videantur familiis certis esse hæredi-
ria, sed ab una transferantur ad alias, ita quidem,
locupletiores occupentur in officiis, quæ pom-
m aliquam & sumptus postulant; pauperiores
rò in iis, per quæ ad lautiorem redire fortunam,
nobilitatis suæ splendorem tueri valeant.

§. Æmu-

Lucanum propriæ caussæ accendebant, quòd famam car-minum ejus premebat Nero Tac. l. 15. Annal. b *Ap-paruit in Cherubin similitudo manus hominis subter pennas eorum.* Ezech. 10. 8. c *Non rectis ergo oculis Saül aspiciebat David à die illa.* 1. Reg. 18. 9. d *Cun-ctique servi Regis, qui in foribus palatii versabantur, flectebant genua, & adorabant Aman.* Esth. c. 3. 2.

§. Emulatio aliqua gloriosa, illa nimirum, qu non virtuti, aut alienæ invidet excellentiæ, sed destitui se dolet, & egregiis experimentis qua fort tudinis, qua ingenii ad eam aspirare contendit, ill inquam, meretur laudem: neque enim vitium cen seri debet, sed scintilla quædam virtutis, quæ ex nimo nobili & generoso eminet. Gloria, qua Miltiadi victoria contra Persas peperit, ita accen dit Themistoclis animum, ut quicquid in eo essi vitii, flammæ illæ illico absumerent; ipse vero alium mutatus hominem, & quasi extra se positu Athenas per ambularet, ac diceret *a* Nec *Miltiad trophæis se è somno excitari.* Quamdiu Vitellius habu æmulos, à vitiis sese abstinuit; ac simul ac illi defue re, *tum ipse exercitusque sævitia, libidine, raptu in extre mos mores proruperunt.* Talis est æmulatio, quam Re publicæ fovere debent propositis præmiis, erecti trophæis ac statuis; anima enim est & spiritus, qu bus illæ conservantur, & magis indies efflorescun Atque hanc caussam esse puto, cur Respublica Hel veta tam parum laboret suos fines ulteriùs extende re, & cur ex eadem tam rari viri illustriores prode ant, tametsi aliàs Natura virtutem & animi robu iis minimè denegarit: nam præcipuum eorum insti tutum est, servare inter omnes & in omnibus æqua litatem; quo casu cessat omnis æmulatio, atque a deo virtutes egregiæ & militares veluti ardente prunæ sub cineribus sopiuntur.

§. Verùm quamvis illa inter Ministros æmulati utilis videatur, non omni tamen vacat periculo *Po pulus* enim, *b qui neminem sine æmulo sinit*, variè affe ctus est; unde dum isti uni, illi alteri plausum dant contentio inter utrosque oritur, & partium studi concitantur tumultus ac seditiones. Accedit, quo ambitionis ardor, & cupiditas efferendi se supra alio ad fraudes artesque illicitas impellere soleat, & qu honesta primum erat æmulatio, in odium tanden atque invidiam degeneret. Offensus olim Metellus quò

a Tac. lib. 2. Histor. *b* Tac. lib. 14. Annal.

quod in Hispania Citeriore Pompejo successor nominaretur,&gloriæ Pompeianæ invidia stimulatus milites exautoravit, robur exercitus imminuit, & provisionem omnem incuriosus neglexit. Quod & Pompejus postea fecit, cùm resciseret Marcum Pompilium Consulem sibi succenturiandum; & ne forte triumphatis Numantinis gloriam is adipisceretur, antequam abiret officio, pacem cum iis fecit, Romano nomini admodum probrosam. Hoc nostro tempore Grolla in hostis potestatem concessit, non alia de caussa, quàm quòd inter Tribunos militares, qui subsidio mittebantur, de prærogativa esset contentio. Nihil æque perniciosum Principibus, nihil magis remedio indiget. Neque hic ullo modo dissimulandum, sed puniendus non is solùm, qui culpæ plus habet, sed & qui innocentior videri potest. Ille, quia caussam dedit; hic verò, quia non cessit juri suo, & occasionem rei bene gerendæ abi passus est. Qui rigor, si cui videatur nimius, utilitate boni publici, & exempli facile excusari poterit. Nulla magna resolutio absque aliqua permixtione injuriæ. Priùs ad obsequium Principis oculos reflectere debet subditus, quàm ad existimationem propriam; posteà satisfactionem postulet pro accepta injuria, & obsequium putet Principi præstitum, quòd illam tantisper tolerârit. Insignis animi fortitudo est in tali casu patientem esse: debet enim generosus animus Regis obsequiū suis anteferre passionibus,& a *privata odia publicis utilitatibus remittere.* Aristides &Themistocles capitali diffidebant odio, cùm tamen ambo mitterentur unà legati,&urbis portam attigissent,dixisse fertur Aristides: *Vis Themistocles,tantisper hic seponamus privatas nostras simultates repetituri eas postea, ubi egressi iterum fuerimus?* b Idem fecit Henricus Gusmanius Dux Assidoniæ,qui etsi alias Roderico Pontio Marchioni Gaditano ex privatis contentionibus consensus esset,boni

E tamen

a Tacit. lib. 1. Annal. b Mar. hist. Hisp. lib. 25. cap. 1.

tamen publici amore eidem opitulatum ivit, cum Alhamæ à Mauris obsidione premeretur. Sed quia haud paullo facilius est, ea prævertere incommoda, quàm corrigere posteà, cavendum erit Principi, ne duos pari autoritate eidem muneri Ministros præficiat, nam a *arduum eodem loci potentiam & concordiam esse.* Tiberius sanè, cùm alium destinare deberet in Asiam æqualis cum illo dignitatis, qui tum provinciam illam administrabat, periculosum id fore ratus. M. Alerum *delegit è prætoriis, ne consulari obtinente Asiam, æmulatio inter pares, & ex eo impedimentum oriretur.*

a Tacit. lib. 4. Annal.

S y m-

SYMBOLUM X.

[F]Alco è vinculis emiſſus, nolas è pedibus appen-
[ſ]ſas roſtro diſſolvere conatur, quippe libertati
[ill]æ noxias; ſiquidem tinnitus ille & clangor vocis
[in]ſtar eſt, quæ vel leviſſimo excitata motu Venato-
[re]m protinus advocat, atque adeo in cauſſa eſt, ut

miser retrahatur in vincula, tametsi in penitissimas sese sylvas abdiderit, Heu! quam multis malo fuit virtutum & rerum cum laude gestarum rumor! quam multos fama in invidiam adduxit, & durissi mam iterum servire fecit servitutem! a *Nec minu periculum ex magna* seu bona *fama, quam ex mal* Nunquam Miltiades vitam infelix amisisset in car cere, si fortis illius animus in tenebris dilatuisse incognitus, aut si spiritus suos altiores modera tus sufficere sibi putasset aliorum Athenenensiun civium æquare fortunam. Crevit victoriarum plau sus, cumque invidiæ oculi tam splendentes fam radios ferre haud possent, à Republica illa in su spicionem vocari cœpit, quod æstimationem & gratiam mereri debuerat. Veriti nimirum sunt, n suis tandem cervicibus jugum cogerentur admitt re, quod ille hostibus imponebat, plusque futu rum & incertum infidelitatis periculum formid runt à Miltiade, quàm præsens illud & longe gr vius, quod imminebat ab iis, qui aperte & pala civitatis ruinam ac perniciem moliebantur. Susp cio rationem in consilium non adhibet, nec sin istiusmodi metus res suis ponderare momentis, a se à gratitudine debita corrigi. Maluit Respubli illa unius civis, licet de se optimè meriti, carc res & infamiam, quàm alios omnes in continuis s spicionibus vivere. *b* Carthaginenses Sapphoni H spaniæ administrationem abrogarunt, specie q dem Reipublicæ in patria procurandæ; re tamen ra, quia potentiam ejus, auctoritatemque ampli ferre non sustinebant. Pari modo & Hanonem, jus in Provincia successorem, tot tantisque na gationibus celebrem mulctarunt exilio, nulla just re de caussa, quam quod ingenio & industria p valeret, ac liberæ civitati tutum putarent. Vider eum inter homines primum manu leonem trac re, & cicurare, & metuere cœperunt, ne & ip tandem subjugaret, qui ferarum immanitatem muisset. Ita videlicet obsequia & egregia facin

rei

a Tac. in vita Agric. *b* Mar. hist. Hisp. l. 2. c

emunerari solent Respublicæ. Nemo civium suum eputat honorem aut beneficium, quod in universam confertur communitatem, offensam tamen eusdem & suspicionem omnes ad se arbitrantur pertinere. Si præmio afficiendus aliquis, vix pauculi suffragantur; contra ut reum faciant, nemo non satagit. Qui inter alios eminet, is jam in periculo est: nam zelus, quem habet, boni publici, aliorum accusat inertiam; prudentia aliorum inscitiam detegit. Hinc ista in obsequio Principum à parendi studio pericula; hinc virtus & industria, perinde ac vitia, odio sunt. Saluft. Crispus a *cui vigor animi ingentibus negotiis par suberat, eò magis ut invidiam amoliretur, somnium & inertiam ostentabat.* Sed illud pessimum, offendi quandoque Principem, si à vigilante Ministro excitetur, quem somno secum indulgere ipse potius cuperet. Eapropter uti hypocrisis quædam est, quæ virtutes fingit, & dissimulat vitia: ita alia nunc opus, quæ robur ac celsitudinem animi dissimulet, & famam compescat. Agricola certè invidiæ metu suam tantopere occultare studuit, ut qui tantam in illo animi demissionem & modestiam cernerent, nisi aliunde de fama ejus inaudiissent, eam ex primo viri aspectu nequaquam potuissent b augurari. Sensit cum tempore incommodum hoc Germanicus; sed ferre maluit, quã corrigere, quando, nationibus multis debellatis, trophæum erexit quidem, nomen tamen suum ob famæ periculum eidem c inscribere noluit. Sanctus itẽ Joannes tanto suo nomine refert insignem illum favorem sibi à Christo Servatore in suprema cœna exhibitũ, quæ si humana politica non fuit, prudentem tamen fuisse

a Tacit. lib. 5. Annal. b *Viso, aspectoque Agricola quærerent famam, pauci interpretarentur.* Tacit. in vita Agric. c *Debellatis inter Rhenum, Albimque nationibus exercitum Tiberii Cæsaris ea monimenta Marti, & Jovi, & Augusto sacravisse, de se nil addidit metu invidiæ, an ratus conscientiam facti satis esse.* Tacit. lib. 2. Annal.

a modestiam non negatim. Sola etiam somnia de eminentia propria invidiam inter fratres suscitant. Capitis discrimen propè Josephus adiit, dum ingenuè magis, quàm prudenter percensuit somnium de spicarum manipulis, qui suo inter alios erecto se inclinaverant: nam vel excellentiæ umbra, immò solum posse excellere, invidiam habet sollicitam. Gloria tam ob virtutes proprias, quàm aliorum *b* vitia in periculo est. Vitium non æquè in hominibus timetur, quia servos eos reddit; ac virtus, quia dominos efficit; Dominium quippe habet ab ipsa Natura sibi concessum in alios; quod tamen nolunt Respublicæ penes unum solum esse, sed æqualiter inter omnes dispertitum malunt.

Enimverò virtus, velut voluntaria quædam animorum tyrannis, non minus in eos habet virium, quàm vis ipsa & coactio: & quidem ad accendendam Reipublicæ æmulationem, perinde omnino est sive ad obediendum uni alicui impellat ratio, sive vis adigat: quin prior illa tyrannis quo justior, eò periculosior est, & minùs illi resistitur. Atque hæc ipsa res Ostracismo, seu exilio tessulato, ut Latini vocant, caussam dedit, quo Aristides inter alios mulctatus fuit; cui vitio datum, quod vir bonus & justus communi omnium suffragio haberetur. Amicus virtuti maximè periculosus est populi favor: illius quippe plausus atque admurmuratio haud secus, ac delictum castigari solet, uti in *c* Galeriano videre licuit. *d* *Breves itaq; & infaustos* semper fuisse *populi Romani amores*, etiam Germanicus experimento didicit. Nec Principes, nec Respublicæ valdè cupiunt, ut Ministros habeant admodum excellentes, sed ut tractandis negotiis ii pares sint. Et hanc fuisse

a *Erat ergo recumbens unus ex discipulis ejus in sinu Jesu, quem diligebat Jesus* Jo 13. 23. b *Agricola simul suis virtutibus, simul vitiis aliorū in ipsum gloriā præceps agebatur.* Tac. in vita Agric. c *Nihil ausus, sed nomen insigne & decora ipsi juventa, rumore vulgi celebrabantur.* Tac. lib. 4. hist. *d* Tacit, lib. 2. Annal

fuisse caussam ait Tacitus, cur Foppæus Sabinus annos quatuor & viginti provinciarum præcipuarum procurationem obtinuerit, *nullam* scilicet *ob eximiam artem, sed quod par negotiis, neque supra erat.* Magna ergo prudentia est, nosse suam occultare famam, atque adeò omnem ingenii, fortitudinis aut excellentiæ cavere ostentationem, & altiores cogitationes quasi sub cineribus abdere; tametsi fateor animo generoso difficile sit, intra pectoris angustias flammam cohibere, quæ undique emicat, & novam indies appetit materiam, quo magis accendatur, & luceat. Sed persuadere id nobis possunt Illustrium Heroum exempla, qui à Dictatura ad Stivam aliquando reversi sunt, uti & eorum, quos portæ Romanæ capere haud potuêre; sed ingressi sunt triumphantes per dejecta urbis mœnia, trophæis inclyti, quique post devictas nationes receperunt sese in viles & humiles casas, ubi subinde revisit ad eos Respublica.

Nec sane tam citò eos in lucem denuò produxisset, nisi eos vidisset tam gloriæ esse fugitantes: umbræ enim illa similis est, quæ insequentem fugit, sequitur fugientem. Major illius fama est & opinio, qui plùs eam celare contendit. Rubellius Plautus mereri imperium eo nomine videbatur, quia vivebat *b* occultior. At non ita in Monarchiis, ubi ascenditur altius, quia semel ascendi cœptum est. Viros fortes & animosos Princeps in pretio habet; Respublicæ timent potius. Ille præmiis & muneribus eos ad majora incitat; hæ sua ingratitudine eosdem deprimunt. Nec timor solùm est, quo suæ metuunt libertati; sed titulus etiam, quem invidiæ prætexunt & æmulationi. Favor omnium & applausus, si uni soli civi fiant, suspecta haberi solent & invidiam con-

a Tac. lib 6. Annal. b *Omnium ore Rubellius Plautus celebratur, cui nobilitas per matrem ex Julia familia, ipse placita majorum colebat habitu severo, casta & secreta domo, quantoque metu occultior, tanto plus fama adeptus.* Tac. lib. 14. Annal.

conciliant. Quod raro in Principibus evenit, apud quos subditi gloria non facile in invidiam adducitur: quin si quid laude dignum ab eo gestum fuerit, illud sibi vendicant, tanquam à suo profectam imperio Animadversum hoc in Othone Imperatore a *gloriam in se trahente, tanquam & ipse felix bello, & suis ducibus, & suis exercitibus Rempublicam auxisset.* Debent itaque Ministri prudentiores felices rerum successus tribuere Principi; facti cautiores exemplo Silii: qui malam propterea à Tiberio iniit gratiam, quòd gloriaretur, se legiones continuisse in officio; adeoque dictitare soleret, Tiberium nemini alteri, quam sibi debere imperium: b *Destrui* nimirum *per hæc fortunam suam Cæsar, imparemque tanto merito rebatur.* Nec alia de caussa Vespasiano Antonius Primus displicuit, quam quod esset c *nimius commemorandis, quæ ipsa meruisset.* Prudentior longe Agricola, qui d *nunquam in suam famam gestis exultavit, ad auctorem & ducem, ut Minister fortunam referebat. Ita virtute in obsequendo, verecundia in prædicando, extra invidiam, nec extra gloriam erat.* Illustre ea in re exemplum dedit omnibus belli ducibus Joabus; qui quoties orbem aliquam ad deditionem compulisset, Davidem Regem admonebant atque, ut novas adduceret copias; adeoque ipsius auspiciis tribueretur e deditio. Habuerunt hanc præ aliis laudem Germani veteres, apud quos f *Principem suum defendere, tueri, suo quoque fortia facta gloriæ ejus assignare, præcipuum sacramentum erat.*

§. Istis de caussis securior erit de præmio, qui Principi, quàm qui Reipublicæ aliqua præstitit obsequia, & faciliùs illius, quam hujus demerebitur

a gratiam

a Tacit. l. 1 hist. b Tacit. l. 1. Annal. c Tacit. ibid. d Tacit. in vita Agric. e *Nunc igitur congrega reliquam partem populi, & obside civitatem, & cape eam, ne cum vastata à me fuerit urbs, nomini meo asscribatur victoria* 2. Reg. 12. 2. f Tac. lib. de Germ.

e gratiam. Minus quoque periculi est, si in illum delinquat aliquis, quam in istam: multitudo enim nec dissimulat, nec veniam largitur, nec misericordia commovetur. Æque ad audendum prompta, sive cum periculo tentandum aliquid sit, sive injuste: quia enim seu metus, seu culpa ad multos pertinet, facile sibi persuaderent singuli periculũ illud non suo imminere capiti, nec sibi istam inure infamiam. Communitas frontem non habet quæ possit erubescere; quemadmodum Princeps, qui sibi cum primis, tum deinde suæ ac posterorum famę non immerito metuit. Principi omnes fere adulari solent, ea illi proponendo ante oculos, quæ ad gloriam faciunt: in Rebuspublicis c*paucis decus publicum curæ, plures tuta differunt.* Princeps curare hoc debet, ut subditis suis faciat satis; in communitate cessat cura ista & sollicitudo: quicquid enim illa molitur aut agit, communi omnium consilio fit, adeoque ad omnes pertinere creditur. Atque hinc fieri arbitror, quòd Respublicæ (non de iis nunc loquor, quæ Regibus pares sunt) in fide pactorum tuenda plerumque haud satis constantes sint & fidæ: nam illum solum pro justo habent, quod ad earundem conservationem, amplitudinem, & libertatem, quam profitentur, videtur conducere; qua in re admodum illæ superstitiosæ sunt. Veram se colere libertatem autumant, & plurimis tyrannorum idola servili submissione venerantur. Nemo non imperare se credit, & omnes obediunt. Contra dominatum unius, tanquam venenum aliquod, omnes theriaca sese muniunt, & multorum imperium avide ac securi hauriunt. Tyrannidem exterorum reformidant; illam domi suæ natam non agnoscunt. Multus ubique de liberta-

a *Tarda sunt, quæ in commune expostulantur, privatam gratiam statim mereare, statim recipias.* Tacit. lib. 1. Annal. b *Ita trepedi, & utrinque anxii coëunt; nemo privatim, expedito consilio, inter multos, societate culpa tutior.* Tac. lib. 2. Hist. c Tac. lib. 12. Ann.

te sermo, & nusquam ea reperitur. Imaginatio-ne omnes, reapse nemo eam possidet. Instituant nunc comparationem confœderatæ Belgarum Provinciæ inter libertatem, qua fruiti sunt quondam & istam præsentem, & expendant diligenter, utra ex his major sit; num item eam olim experti sint servitutem, ea perpessi damna, & tributorum exactiones, quas nunc experiuntur & sentiunt. Cogitent quarumdam Rerumpublicarum subditi, vel ipsi etiam Magistratus; qui in alios habent imperium, ullusne Tyrannus esse potuerit, qui durius eos servitute oppimeret, quàm iidem illi, quos sibi ipsi tuendæ libertatis constituerunt Patronos; cum nullus omnino sit, qui ea sincerè fruatur, aut cui in actionibus suis liberè esse liceat. Omnes suspicionum suarum miserrima mancipia sunt. Sui ipsius Tyrannus est ejusmodi Magistratus, & verè de iis dici potest, quòd a *magis sine Domino vivant quam in libertate*, quantò enim magis è servitutis vinculis sese conantur eximere, tanto magis iisdem sese b illaqueant.

a Tacit. lib. 2. Annal. b *Sed dum veritati consulitur libertas corrumpebatur.* Tacit. lib. 1. Annal.

SYM

SYMBOLUM XI.

[L]ingua instrumentum est, quo sensa sua mens exprimit. Nam aut illius beneficio sese explicat, [a]ut calami, qui velut lingua quædam muta alterius [v]icem subit, interdum, & verba efformat in charta, [q]uæ voce oporteret eloqui. Ex utraque porrò animi

cujusque dotes & magnitudinem licebit conjicere: a *In lingua enim sapientia dignoscitur, & sensus, & scientia, & doctrina in verbo sensati* Quamobrem Alphonsus Rex dictus Sapiens, dum suis persequitur legibus, qualem in sermone se gerere, quave moderatione in loquendo Princeps uti debeat, sic ait inter cætera: b *Ca el mucho fablar faze envilescer las palabras, fazele descubrir las poridades, e si el no fuere ome de gran seso por las sus palabras entenderán los omes la mengua, que à del. Ca bien a si como el cantaro quebrado se canoze por sis sueno, otro si el se so del omne ès conozido por la palabra.* Et sanè videtur Alphonsus Rex comparationem istam ex his Persii carminibus mutuatus:

c —— *Sonat vitium percussa malignè.*
Respondet viridi non cocta fidelia limo.

d *Oratio vultus animi est, si circumtonsa est, si fucata & manufacta, ostendit illum non esse sincerum, & habere aliquid fracti.* Ad quod declarandum alio nobiliori magisque accommodato Emblemate uti placuit Campana scilicet, quæ Principis Symbolum est illa siquidem suspensa ex editiori urbis loco, omne civium actiones gubernat ac dirigit; & si vel metallum probatum non sit, vel aliud lateat vitium, è so no e illico dignosci potest. Ad eundem fere modum Princeps universale quoddam suorum subditorum horologium est, tanquam qui è motu verborum ipsius magnam partem dependeant; per ista aut existimationem sibi apud illos conciliat, aut deperdi nemo enim quisquam est, quin è Principis sermon de ejusdem natura, ingenio & affectibus augura velit: Nullum est verbum, quod non studiosissim captent audientes. Manent alta mente reposta sin gula, quæ narrata dein aliis multorum subjacent e animi, & à variis varie explicari solent. Addo il etiam, quæ in secessu & non cogitanti forsan exc dunt, profunda censeri, & mysteriorum plena, n ca

a Eccl. 4.29. b Lib. satt. 2.p.2. c Pers. d Seneca pistol. 115. e *Vas fictile ictu & sono, homo sermo probatur*, Meliss. serm. 48, tom. 5. bibl.

casu solùm dicta, aut fortuitò. Eapropter decet omnino, ne mentem illa præveniant, sed *a* ut præmeditata sint, & non nisi prævia temporis, loci, personarum consideratione proferantur. Nam

---- *Nescit vox missa reverti*,

b Ut ait Horatius; cui suffragatur Alphonsus Rex. c *Eporen le tedo Ome, e mayormente el Rey se debe muche guardar en su palabra, de manera, que sea acatada, e pensada, ante que la diga: ca despues, que sale de la boca, no puede Ome fazer, que no sea dicha.* Unde gravissima oriri possunt incommodi: Regum enim *d* verba præcipua sunt gubernandi instrumenta. *Mors & vita in manu linguæ*: honor & ignorantia: prosperitas & ruina subditorũ. Ideo Callistinem monebat Aristoteles cùm eum ad Alexandrum Magnum mitteret, ut pauca cum eo colloqueretur, & non nisi de iis, quæ placere iidem possent, eò quòd res plena esset periculi, cum eò agere, qui in lingua sua vitæ necisq; circumferret potestatem. Nullum ex ore Principis exit verbum, quod non singularem habeat emphasin. Si de negotiis loquatur, mandata sunt: si de delictis, sententiæ decretoriæ: si de promissis, obligationes. Per istiusmodi verba aut recta incedit via, aut ab eadem deflectit obedientia. Videant itaque Principes, quomodo utantur hoc linguæ instrumento, quam Natura non mero utique casu dentibus ceu firmo quodam muro seclusit & circumsepsit. Neque minùs ad domandam linguam, quam ad equum coërcendum fræno *e* opus est. Modicum quidem corporis menbrum est; sed gubernaculo simile, in cujus motu totius navigii salus aut interitus vertitur. Lingua in lubrico sita est, facillime labitur, nisi firmet prudentia. Hinc illa Davidis Prophetiæ petitio: f *Pone Domine custodiam ori meo, ostium circumstantiæ labiis meis.*

E 7 Quòd

a. *A facie verbi, parturit fatuus, tanquam gemitus partus infantis* Eccl. 19. 11. *b* Hor *c* Lib. 1. tt. 4 p. 2. d *Et sermo illius potestate plenus est.* Eccl. 4. e *Aurum tuum & argentum consla, & verbis tuis & facito stateram, & frænos ori tuo rectos.* Eccl. 18. 29 *f* Pſ 140. 3.

5 Quòd si eò etiam sese demittat Princeps, ut cum quovis familiarius colloquatur, id existimationem ejus, atque autoritatem prorsus prostituit, aliaque accersit incommoda, nisi tamen fortè notitiæ alicujus capiendæ caussa id fieret. Quisquis enim negotia pertractanda habet, Principem aliquem cuperet apprimè prudentem, & de rebus suis instructum quam optimè; quod ferè est impossibile, eo quod *a* Princeps sua scientia cuncta complecti nequeat, & si forsan minús aptè ad propositum responderit, negotiorum minus capax judicabitur, aut incuriosus. Præterquam quod nunqnam fere dotes ac talenta Principis tanta esse deprehendantur, quanta est existimatio, quæ de iis à plerisque solet concipi. Et propter ejusmodi pericula malebant olim Romani Imperatores per codicillos secum agi, atque ipsi postea in scripto responsa dabant; tum ut tempus maturè deliberandi suppeteret, tum etiam, quia calamus minus periculi conjunctum habet, quàm lingua. Hæc siquidē responsum diu differre commodè non potest, potest autē calamus. Sejanus, quantumvis *b* Tiberio gratiosus, scripto tamen eum adibat. Quædam nihilominus sunt negotia, quæ oretenus tractare præstat, quàm scriptione, tunc præsertim, quando haud satis videtur tutum in aliorum relinquere manibus scripturam, quæ perpetuum quoddam est testimonium, & pluribus obnoxiam explicationibus, quàm verba ore prolata; quæ sicuti celerrimè transeunt, nec tenaciter hęrent in memoriâ, ita ad dandam actionem certam minus idonea sunt. Cæterùm sive hoc, sive isto modo respondeat Princeps, illud semper tenendum, c *multum brevi sermoni inesse prudentia*, & vel hoc nomine eum Principis decere majestatem, unde & d *Imperatoriam brevitatem* vocat Tacitus. Enimverò lingua utendum, ut gladio, hoc est, ita ut ne apertum pectus ferienti exponas; qui

a Tac. l. 3. Ann. b *Componit ad Cæsarem codicillos: moris quippe tum erat, quamquam præsentem, scripto adire.* Tacit. lib. 4. Ann. *c* Sophocl. *d* Tac. l. 1. hist.

qui totum aperit animum, periculo sese objicit. Discursus breviores efficaciores sunt, & multa in recessu habent animo ponderanda. Nihil æquè regii muneris est, ac pauca loqui, & multa audire. Nec minùs convenit nôsse tacere, quàm nôsse loqui. In hoc homines habemus Magistros; in illo ipsum Deum, qui semper silentium nos docet in suis mysteriis. Ad divinitatem accedit propiùs, qui tacere didicit. a *Stultus quoque si tacuerit, sapiens reputabitur, & si compresserit labia sua, intelligens.* b *In ore fatuorum cor illorum: & in corde sapientiam os illorum.* Illud prudentiæ est, neutra ex parte transgredi limites, utrumque enim periculosum.

— *Ut diversa sibi, vicinaque culpa est,*
c *Multa loquens, & cuncta silens.*

Tunc loqui convenit, cum silentium aut Principi aut veritati præjudicat. Majestas solô etiam nutu sese abundè explicat. Silentium mutum opporunò tempore magna in Principibus facundia est; & significantius animi sensa solet exprimere sola morum gravitas & modestia, quàm ipsa verba: quod si his aliquando utendum, sincera sint oportet, cum regia quædam in sentiendo libertate.

d *Liberi sensi in simplici parole.*

Etenim cum exaggerationibus nimiis, cum juramentis & testimoniis non necessariis fidem aut amittunt omnino aut certè suspectam faciunt. Gravia ergo sint absque fastidio, gratiosa absque sollicitudine, constantia sine asperitate, communia denique absque vulgaritate. Quin & apud Deum plus ponderis ac momenti habere videntur e verba aptè composita.

§. Verum tamen nulla alia in re prudentiori linguæ & calami moderatione opus est, atque in promissis, in quibus Principes aut ex innata quadam animi generositate, aut ad intentos fines facilius assequendos, aut ad evitanda pericula, consueverunt esse libe-

a Prov. c. 17. b Eccl. 21. 29. c Auson. d Tasso. e *Non parcam ei, & verbis potentibus & ad deprecandum compositis.* Job. 41. 3.

liberaliores; sed dii fidem liberare posteà nequeunt, perit autoritas, & aliorum sibi accersunt inimicitias, adeò ut satiùs *a* fuisset nunquam ita largiter polliceri. E promissis non fideliter exsolutis plura exorta sunt bella quàm ex illatis injuriis: in his siquidem non æque semper locum habet utilitas, atque in illis, & Principes plerumqne magis proprio moventur commodo, quàm acceptis injuriis. Polliceri prolixè, & promissa non solvere, superior contumeliam interpretatur; inter æquales injustitia; apud inferriorem tyrannis censetur. Ne ergo præceps sit lingua ad pollicendum, antequam certò constet *b* præstari posse quod promittitur.

§. Sed & in comminationibus lingua limites facilè transilit; nam iracundiæ calor celerrimè illam commovet; cum verò vindicta deinde passioni animi par esse non possit necesse est prudentiæ, immò & potestatis supremæ auctoritatem haud parum imminui. Consultius ergo fuerit, dissimulare tantisper offensas ut satisfactionis effectus antè expendi queant, quàm illam Princeps comminetur. Qui minis utitur priùs quam manibus, iis solis ulci ci se cogitat, aut hostem commonefacere. Nulla comminatio gravior, quam mutum silentium. Ignes cuniculis subjectos, sed jam displosos, nemo ampliùs metuit. qui autem sub aggeribus adhuc abditi delitescunt, semper magis formidabiles sunt: nam effectus imaginationis longe solent esse majores, quam sensuum.

§. Obmurmuratio plurimum invidiæ & jactantiæ propriæ admixtum habet, & solius ferme Inferioris adversus Superiorem, atque adeò indigna omnino Principe, à cujus labiis nullius cujuspiam honori periculum creati debet. Si vitia grassari videat, ea puniat oportet; si defectus alios leviores, aut corripiat, aut dissimulet.

§. Laus

a *Multo melius est, non vovere, quam post votum promissa non redere.* Eccl. c. 5. 4. b *Noli citatus esse in lingua tua; & inutilis, & remissus in operibus tuis.* Eccl. 4. 34.

5. Laus virtutis, rerum bene gestarum & obse-
uiorum, pars quædam est præmii, & ad ulterio-
em sui ipsius æmulationem laudatum exstimulat;
uin & aliis quoque calcar admovet. Collaudare
amen promiscue subditos, periculo non caret:
um enim judicium illorum varium sit atque in-
ertum, illa vero laus sententia quædam quasi de-
initiva, deprehendi cum tempore poterit, temere
rorsus hanc illis datam fuisse laudem; interim
onoris tuendi gratia Princeps id, quod semel ap-
robavit, revocare facile non audebit. Magna
gitur prudentia, tum hac ipsa de caussa, tum ut
e invidiæ occasionem det aliis, in personis lau-
landis opus habet; quod & S. Spiritus est oracu-
um: a *Ante mortem ne laudes hominem quenquam*.
Propria fuit Stoicorum præceptio, neminem teme-
e ornandum laudibus, eo quod nulla penè res o-
nnino certò affirmari possit, & nos quoque in iis,
uæ laude videntur digna, falsa sæpe opinione
leludamur.

a Eccles. cap. 12. v. 30.

SYMBOLUM XII.

COr humanum sapiens architectrix natura in i
timum pectus abdidit; ne tamen propterea fo
tè, quòd ocultum & sine testibus sit, contra ratior
præscriptum quippiam ageret, unà homini indic
nativum illum colorem, aut flammam sanguinear
q

qua Verecundia frontem succederet, & reum cor faceret, si qua in re abiret ab honesto, sentiretur aliter, ac lingua loqueretur, cujus utriusque idem semper deberet esse motus, & mutua in omnibus consensio. At signum illud, quod à prima statim pueritia sese prodit, sensim obducit malitia. Quam ob rem, cùm minimè ignorarent Romani, quanti momenti esset veritas, ad stabiliendas in Republica hominum societates & commercia mutua, adeoque nihil magis cuperent, quam ut Verecundia ab ea desciscendi inter mortales sarta tecta servaretur, suspendebant è parvulorum collo cor aureum (quod Bullam dicebant) hieroglyphicum, Ausonio teste, à Pythagora inventum, ad significandam ingenuitatem, quam in sermone profiteri debent homines, & sinceritatem veritatis, gestando in pectore detectum quasi & apertum cor, genuinum veritatis illius Symbolum. Atque hoc ipsum est, quod communiter indicare volumus, cùm de homine verace dicimus, eum cor suum in manibus gerere. Idem & sacerdotes Ægyptii per Sapphirum innuebant, quem locabant in pectore Principum ad eandem veritatem symbolicè repræsentandam: quemadmodum & Ministri justitiæ aliquam ejusdem effigiem gestare consueverant. Neque tamen ideò cuipiam videri debet, si Princeps tam simplex & apertus fuerit veritatis cultor, deceptionibus fortè & fraudibus per hoc ansam dari: nam contrà potiùs, nihil illa efficacius ad dolos istos cavendos, & procul arcendum mendacium, quod in veritatis frontem liberis intueri oculis nunquam audet. Eodem, opinor, & Pythagoræ pertinebat monitum, ut ne aversus à sole quis loqueretur; quo quidem significare voluit, nihil dicendum unquam, quod à verô alienum sit: nam qui sibi non temperat à mendacio, ferre non sustinet lucidissimos veritatis radios, duplici nomine per Solem adumbratæ; tum quòd solus & unicus ille sit, tum quòd tenebras, dissipet, & fuget umbras, restituendo rebus omnibus veram lucem,

cem,& nativos ſuos colores, uti Emblema præſen
exhibet; in quo ſimul ac ſupra Horizontem fax iſt
aſcendit, mox noctis diffugiunt tenebræ,& obſcur
ſylvarum latibula repetunt nocturnæ aves, quæ a
lias ea abſente, & noctis —*per amica ſilentia* ſua
tantiſper captabant prędas,dum volucres alię quie
indulgerent. & ſomno. Quam confunditur noctu
ſi caſu aliquo in ſolis conſpectum veniat! In cla
riſſima ejus luce hic illic offendit, & ſeſe implicat
excœcat eam omnino ſplendor iſte,omneſque illiu
eludit artes. Ullusne eſſe poteſt ingenio tam verſu
to aut vafro, quem in præſentia ingenui Principi
& cui ſincera veritas maxime cordi eſt, non illic
fraus omnis atque aſtutia deſtituat?

—— a *Magni præſentia vere.*

ait ille. Nulla tam potens vis eſt,quæ candidioris a
nimi conſilia penetret,ſi candori iſti prudentiæ qu
dam quaſi receſſus non defuerint. Quicquamne
mundi hujus oculis magis patens atque apertum
quicquamne lucidius, magisve umbris ac tenebr
oppoſitum, quam Sol? Et tamen, ſi quis in ejuſde
radios aciem velit intendere, abyſſos quaſi depr
hendet, neſcio quas & lucis obſcuritates, quæ
obfuſcant,& hebetant oculos,ut quid viderint,ec
cere ipſi nequeant. Haud aliter ad candorem verit
tis occœcatur malitia. & ſuis evertitur fundame
tis. nec jam viam aut modum reperit quo artib
ſuis porro fallat. Digniſſima Principe victoria,fra
des & technas ingenuitate, veritate mendaciu
triumphare. Mentiri ſervorum eſt;atque adeo gen
roſum Principis animum *b* haudquaquam dece
cui vel maxime danda opera,utDeo,qui ipſa eſt V
ritas, quam ſimillimus ſit, *c Onde los Reyes* (ait de i
Alphonſus Rex ſæpè laudatus) *que tienem ſu lugar*
la tierra, a quiem pretenece de la guardar mucho, deb
parar mientes, que no ſean contra ella diziendo palab
mētiroſas. Et paullò infra in eadē lege aliā ejus rei a
f

Virgilius. b *Non decent ſtultum verba compoſita,*
Principem labium mendax. Prov. I.

fert rationem: a *E de mas, quando el mintiesse en sus palabras, no le creerian los Omos, que le oyesen, maguer dixesse verdad, e tomarian endecarrera para mentir.* Expertus hoc fuit b Tiberius, qui *ad vana, & toties irrisa revultus, de reddenda Republica, utque consules, seu quis alius regimen susciperet, vero quoque & honesto fidem demsit.*

§. Quantò Monarchiæ sunt grandiores, tantò vanitati & mendaciis c magis expositæ sunt. Fortunæ benignioris radii obtrectationum contra se nebulas facile attrahunt. In magnis imperiis omnia in sinistram trahuntur partem, & calumniis sunt obnoxia. Quod vis aperta nequit efficere, sæpe calumnia molitur, aut cuniculis occultis, aut insertis etiam cuneis, qua in re forti animo opus habet, qui aliis imperat; ut ne cursum suum immutet, aut importunis calumniantium vocibus ab eodem retardari se sinat. Nunquam non eminuit constantia ista, & firmitas animi in Hispaniæ Regibus, quibus quasi proprium semper fuit, invidiam & æmulorum obtrectationes despicere; quo uno prope artificio plurimæ istiusmodi depulsæ sunt nebulæ, quas sicut imperii majestas excitat, ita easdem vi veritatis vicissim discutit, haud secus ac vapores Solis calor attenuat. Quam infames libellos, quam manifesta mendacia, quæ figmenta, quas calumnias contra Hispaniæ Monarchiam sparserunt sæpe malevoli! Neque tamen æmulatio ista ullam aspergere potuit maculam administrationi tam justæ regnorum, quæ in Europa possidet, quòd palàm illa sit, & in oculis omnium. Inter alia, ut novis artibus, & confictis mendaciis dominatio ejus magis invisa redderetur, adeòque provinciæ rebelles ad reconciliationem minùs adjicerent animos, autor nescio quis, nomine Chapensis cujusdam Episcopi librum divulgavit, in quo multis persequitur, quam inhumaniter & male ab Hispana gente tractati fuerint Indiarum populi. Atque

a Lib. 3. tt.4. p.2. b Idem Ibid. c Tac. lib.4. Annal.
d *Cuncta magnis imperiis objectari solita.* Tac l.3. An.

que ut ea mendacia faciliùs fidem invenirent, p
mùm in ipsa Hispania sparsus fuit liber iste tanqu
Hispali typis editus, & in alias deinde linguas tra
latus est. Ingeniosa sanè inventio, & acuta mali
magisque noxia, quàm forte credi possit: qui
quæ in sinceris quibusdam animis plurimùm ope
ta est mali; etsi prudentiores plerique mox fraud
agnoverint, siquidem ista omnia satis confutat i
signis Religionis zelus & justitia; quam Hisp
Natio ubivis terrarum constantissimè semper ex
cet ac tuetur, nec sibi ipsa in solis Indiis dissim
est. Illud tam non diffiteor, sub primam Amer
invasionem quædam non omnino probanda ác
disse; sed eorum duntaxat vitio, qui cùm orb
hunc cognitum animi sui amplitudini nimis eti
angustum crederent, ausi fuêre permissu magis
Regis, quàm jussu, aut electione, suam alibi ex
riri Fortunam, & novas hactenus incognitas inc
rere regiones, ubi populos offendêre barbaros, i
lorum cultui superstitiosè deditos, ipsis etiam f
immaniores, qui ferino more humana carne vit
propagabant, quorum inhumanitas, præterquam
& extremo rigore, domari non potuit. Attam
mox incommodis istis provisum de remedio à
gibus Catholicis; hi namque eas in oras certos c
potestate ablegarunt commissarios, qui in eos, q
deliquisse deprehenderent, severè animadverter
& justitię apud Indos integritatem tuerentur; mu
deinde paternè ordinarunt quæ pro eorundem fa
rent conservatione: inter quæ illud non in post
mis numerandum, quod eos à gravissimis eximi
luerint laboribus, quibus tum in metalli fodi
tum aliis in rebus exercebantur quotidiè, an
quam regiones istæ detegerentur. Miserunt præ
reà viros Apostolicos, qui fidei Christianæ myst
eos studio maximo edocerent; quin & propriis
ac Regiis sumptibus fundarunt Episcopatus, ere
runt templa, & sustentarunt religiosas familias
Ecclesiæ istius recens plantatæ utilitatē & gratia

a quidem , ut ab eò tempore , quo provinciæ tam
astæ in Hispanorum concessere potestatem , etiam
novorum Dominorum absentia , nihil tamen eo-
um , quæ regii sunt muneris , desiderari ipsi passi
nt. Quo in genere imperii hujus procuratio , &
Ministrorum vigilantia , ipsius etiam Solis , Lunæ
tellarumque in hæc inferiora dominium & opera-
iones superare quodam modo videri possunt : quo-
es enim vel per solas pauculas horas , ut quotidiè
ccidit , Solis hujus præsentia uni subtrahitur He-
nisphærio , perturbatur & confunditur alterum ,
um malitia nocturnis sese vestit & contegit tene-
ris, ac sub caliginis istius, velut larva, homicidia ,
urta , adulteria , aliaque nefaria admittit flagitia;
uibus omnibus incommodis providentia Solis ca-
ere satis non potest ; esto , supra mundi horizontē
octurno etiam tempore crepusculi spargat aliquid,
ut muneris sui partes Lunæ tanquam Vice-Regi-
æ, ac Stellis veluti Ministris suis interim deferat ,
isque radiorum suorum auctoritatem communicet.
x hoc itaq; nostro orbe moderantur pariter alterū
ispaniæReges in Iustitia,in Pace,inReligione,cum
adem omnino felicitate politica , qua Castellæ re-
na fruuntur & gaudent Ne tamen his suis artibus
iumphent æmuli,& hostes Monarchiæ Hispanicæ;
que ut omnes istius libri calumniæ penitus eli-
antur , faciamus omnia ista mala , quæ confinxit
alitia, Indos perpessos esse, & componamus cum
s , quæ hac nostra memoria in bellis variis tàm
ontra Genuam quàm in Germania , Burgundia, &
otharingia reipsa experti sumus,&luce clarius ap-
rebit,mendacium illud ad horum veritatem neu-
quam accedere. Quæ unquam crudelia tormenta
ontra Innocentiam à Tyrannis fuere excogitata ,
uæ his nostris temporibus usurpari non vidimus ,
on jam adversus gentes inhumanas ac barbaras ,
d Nationes cultas , civiles ac fideles ; nec hostiles
s semper , sed contra seipsas etiam ; nulla habita
tione aut propinqui sanguinis , aut pietatis in
pa-

patriam Quoties vidimus ipsas auxiliares copias i
eum, à quo submissæ fuerant, arma sua converter
Magis cruenta defensio fuit, quàm aperta læsio. N
hil inter protectionem interat, & spoliationem
nihil inter amicitiam, & hostilitatem. Non illi
stribus ædificiis, non locis sacris à ferro & flamm
parcitum. Intra breve tempus pagos innumero
castella, urbes suis vidimus sepiliri cineribus,
provincias undique refertas incolis in desert
ssimas verti solitudines. Nec tamen illa huma
sanguinis sitis expleri aut satiari potuit. Nihil tur
novum, in hominum pectoribus, perinde a
arborum truncis, sclopetorum atque ensium vi
experiri, non in ipso pugnæ ardore solum, sed p
steà etiam, quàm primus Martis furor desævisse
Iucundissimum oculis erat spectaculum, deform
morientium vultus, & trementes artus contue
Quoties dissecti hominum ventres præsepioru
fuere loco? Nonnunquam (horrendum dictu!) i
tra ipsa Matrum viscera latentes adhuc, & permi
cum avena & paleis tenelli fœtus equis cesseru
in pabulum. Cum vitæ ipsius jactura experimentu
sumebatur, quantum aquæ humanum caperet co
pus, aut quamdiu absque alimento vitam prod
cere quis possit. Virgines Deo dicatæ fuerunt viol
tæ; constupratæ honestiores filiæ; Matronaru
pudicitiæ illata vis, in ipso parentum & mari
rum conspectu. Mulieres, æquè ac aliæ prædæ
spolia, aut pretio veniebant, aut vaccis comm
tabantur & equis, ad usus minùs honestos atq
illicitos. Agricolæ juncti curribus, equorum
star vehere cogebantur onera, atque ut recon
tas opes proderent, è pedibus, imò & verendis (
ne pudore loqui) pendulos in ardentes fornac
sic demittebant. Ante parentum oculos misere t
cidabant liberos, ut paternus amor in alieno cl
rissimorum pignorum operaretur dolore, qu
non poterat proprius. In nemoribus & sylv
quæ latibula feris præbent, hominibus locus n
dabatur, quo sese tuto abstruderent; nam ca
l

bus venaticis eos pervestigabant, & vestigiorum indicio producebant in lucem. Non profundi lacus à tam ingeniosâ cupiditate & rapina securi erant; uncis & retibus inde extracta sæpè sunt utensilia. Nec demortuorum ossibus quietis manere licuit, tumuli eversi, & marmora, ut scrutarentur, quid sub iis lateret abditum. Nulla ars magica est aut diabolica, qua usi non fuerint, ut aurum atque argentum è latebris eruerent. Sævitia & cupiditate multæ hominum myriades periêre, non animi vilitate; quemadmodum Indi, quorum exstirpationem divina permisit justitia, eò quod tot sæculis contra conditorem suum rebelles extitissent. Non ego isthæc recenseo, ut ullam incusem Nationem, scio enim plerasque ferè omnes in barbara isthac atque inhumana tragœdia suas egisse partes, sed solum, ut à calumnia gentem Hispanam vindicem. Mitissimus etiam animus, & formatus optimè, aliquando in periculo est, ne extra limites abeat. Imbecillæ naturæ nostræ vitium est, quod nulla actio tam bruta sit, qua se contaminare non possit, si Religionis aut Justitiæ fræno careat.

SYMBOLUM XIII.

ABsentiam Solis supplet Luna, dum nocti præs
det. E variis illius motibus, augmento & decre
mento rerum harumçe Inferiorum vigor & conser
vatio dependet, & tametsi tantò pulchrior illa sit
quantò hæ obscurę magis, & de se imbecilliores, u
po

pote quæ esse suum ab illius luce hauriant; nemo tamen est, qui vel ea de caussa, vel propter alia innumera ejus beneficia magnoperè ad eam advertat, ne tum quidem, cùm lumine plenam sese exhibet. Quòd si verò interdum terræ interjectu Eclipsin patiatur, & corporis sui non jam illustrati à Sole, ut paullò antè spectantibus sese offerebat, sed opaci & obscuri, pandat defectus, omnium illicò notatur & observatur oculis; quin longè etiam ante, quàm eveniat, prævertit curiositas, & omnes illius passus gradatim & minutatim in numerato habet. Quid Principes aliud sunt, quàm Planetæ quidam terrestres & Lunæ, in quas divinus ille justitiæ sol suos diffundit radios pro terreno regimine? *a* nā si astra illa rebus dominantur? hi animis imperant. Hanc causam fuisse reor, cur Persarum Reges ementitis quibusdam radiis Solis & Lunæ formam imitarentur, ut nimirum astris haberentur suppares. Inter eosdem Rex Sapor *b* ad Constantium Imperatorem scribens, Solis & Lunæ Fratrem sese nuncupabat. Splendescit inter reliquos homines Principum dignitas, tanquam qui in sublimioribus potentiæ & imperii orbibus constituti, adeóque omnium censuris sunt expositi. Colossi sunt, qui a decoro deflectere nequeant, quin mox in aliorum id occurrat oculos. Videant itaque diligenter, quid agant: eos enim universus hic mundus attentus observat; & licet, quæ facta ab iis benè, non notet interdum, ad errores tamen advertere animum nullo unquam tempore desinet.

Centum oculis, & auribus longè pluribus advigilat curiositas, ut in secretissima Principum cogitata penetret. Lapidis illius apud Zachariam *c* videntur similes, supra quem septem erant oculi. Nempe *qui magno imperio præditi, in excelso ætatem agant, eorumque facta cuncti mortales novêre: ita maximè fortuna, minima li-*

F 2

a Chrys. serm. 120. b *Rex Regum Sapor, particeps siderum & frater Solis & Lunæ, Constantio fratri meo salutem.* Amm: Marcell. l. 7. c *Super lapidem unum septem oculi sunt.* Zach. 3. 9.

licentia est. Manus Principis mensura est concentus illius musici, quem bona & prudens gubernatio efficit, quia in mensura si casu aliquo æquabilitatem non servet, vocum oritur confusio, & turbatur harmonia in aliis: omnes enim illius sequuntur motum. Unde porrò fit, quòd status plerumque Principibus suis cupiant esse consimiles, flagitiosis tamen citius, quàm probis: cum enim vitia illorum perquàm sollicitè attendere soleant subditi, infixa hęrent animis, & facilè ea posteà æmulatur adulatio. a *Vitiosi* quippe *Principes non solum vitia concipiunt ipsi, sed ea infundunt in civitatem, plusque exemplo, quàm peccato nocent.* Et experientia ipsa docet, malos mores plus communiter adferre nocumenti, quàm prosint etiam optimi: nam ea est naturæ nostræ perversa inclinatio, ut vitia potius, quàm virtutes imitari studeat. Quantæ, & quàm eximiæ erant illæ, quæ in Alexandro Magno eminebant! Imperator tamen Caracalla nihil ad se, suosque mores transferre conatus est, præter hoc unicum, quod caput in latus sinistrum inflecteret. Tametsi verò quædam Principis vitia soli ipsi, alia etiam Reipublicæ mala sint quemadmodum in Vitellio & Othone observatum à Tacito; quorum b prior *ventre & gula sibi ipsi hostis, Otho luxu, sævitia, audaciâ Reipublicæ exitiosior ducebatur*: nullum tamen est, quod propter exemplum non gravissimè noceat subditis. c *Flexibiles quamcumque in partem ducimur à Principibus, atque ut ita dicam, sequaces sumus.* Haud multum absimiles rotis illis in visione d Ezechielis Prophetica, quæ Cherubinorum motum examussim, & in omnibus sequebantur. *Ea conditio Principum, ut quicquid faciant, præcipere videantur.* e Existimant ferè subditi gratum se obsequium præstare Principi, si flagitii illius

a Cic. de Leg. b Tacit. lib. 2. Histor. c Plin. in Paneg. d *Cum ambularent Cherubim, ibant pariter & rotæ juxta ea, & cum elevarent Cherubim alas suas, ut exaltarentur de terra, non residebant rotæ, sed & ipsa juxta erant.* Ezech. 10. 16. e Quintil.

illius imitentur, cumque ea voluntati dominentur, facilè sibi persuadeat adulatio, hac demum viâ sese illâ potituram. Ita *validior in dies Tigellinus, & malas artes, quibus pollebat, gratiores ratus si Principem* (Neronem) a *societate scelerum obstringeret.* Qua ratione ordo perturbatur Reipublicæ, & virtus confunditur.

Talem igitur Princeps ducat vitam; tales sint ipsius mores, ut ad virtutem, ad honestatem exemplo omnes provocent; quod documentum Rex Alphonsus cognomento Sapiens, Principibus dedit: b *E otro si para mantenar bien su pueblo, dandole buenos exemplos de si mismos, mostrandoles los errores, para que fagan bien: ca no podria el conoscer à Dios, nin lo sabria tomer, nin amar, nin otro, si bien guardar su corazon, nin sus palabras, nin sus obras (segun diximos de suso en las otras leyes,) ma bien mantiwer su pueblo, si el costumbres, e maneras buenas non oviesse.* Nam si vitia virtutis lucernam extinguant in Principe, qui facem prælucere omnibus debet, & securiores commonstrare navigationis vias, in saxa & scopulos Reipublicæ navim impellet, neque enim fieri potest, ut gubernatio succedat rectè, ubi Princeps in flagitia sese pronum effuderit. *Ca el vicio* (verba sunt ejusdem Alphonsi Regis) c *ha en si tal natura, que quanto el Ome mas lo usa, tanto mas lo ama, e desto le vien en grandes males, e mengua el seso, e la fortaleza del corazon, e por fuerza a de dexar los fe hos, quel convienen de fazer por sabor de los otros, en que halla el vicio* Facilè leges contemnit ac despicit populus, si videat non observari ab eo, qui earundem est anima. Quare sicut eclipses Lunæ terræ obsunt, ita peccata Principis pessundant regnum: illorum enim pœnas à Deo immissas plerumque luere debent etiam subditi, quia exemplum secuti eorundem sese scelerum faciunt quoque participes; uti sub Jeroboamo

a Tacit. lib. 14. Annal. b Lib. 6. tit. 5. p. 2. c Lib. 5. tit. 3. p. 2.

a Rege à populo Iſraëlitico factum Scriptura memorat.

Una ſola umbra impurioris delicti, quæ Regis Roderici famam obſcuravit, multis ſæculis Hiſpaniæ libertatem tenebris oppreſſam tenuit. Quamobrem excuſari aliquo modo poterit barbarus ille *b* Mexicanorum mos, qui quoties Regem aliquem novum inaugurarent, jusjurandum ab illo poſtulabant, quòd juſtitiam eſſet adminiſtraturus; non oppreſſurus ſubditos; futurus in bello fortis ac ſtrenuis; curaturus denique, ut Sol curſum ſuum ac ſplendorem retineret, nubes largirentur pluvias, fluvii manarent aquis, & terra ubertim ſuos proferret fructus. Etenim Regi ſancto Sol ipſe obedientiam præſtat; ut Joſue quondam expertus eſt, in præmium virtutis, & tellus fæcundiores edit partus, ut grata quodammodo ſit pro adminiſtrata in populum juſtitia. Illud ipſum eſt, quod Homerus his verſibus indicat:

c Sicut percelebris Regis, qui numina curat,
In multiſque probiſque viris jura æqua miniſtrat,
Ipſa illi tellus nigricans, prompta atque benigna
Fert fruges, ſegeteſque, & pomis arbor onuſta eſt;
Proveniunt pecudes, & ſuppeditat mare piſces;
Ob rectum imperium populi ſors tota beata eſt.

§. *d* *Annus bonus, non tam de bonis fructibus, quàm de juſte regnantibus exiſtimandus.* Eſtque ea ut plurimum vulgi opinio, malorum ſuorum & proſperitatum cauſſam eſſe eos, qui cum imperio ſunt; quin fortuita ipſa ſæpè ad culpam trahit Principis, uti populus Romanus ea Tiberio tribuebat.

e §. Ne in animum ſuum inducat Princeps, tum demum vitia ſua minùs notatum iri, ſi ea impunè permittat aliis, aut cum populo communia faciat; id quod de Witiza memoriæ proditum eſt: etſi enim vitæ

a *Propter peccata Jeroboam, qui peccavit, & peccare fecit Iſrael.* 3. Reg. 14. 16. *b* Pop. Gamar. *c* Hom. Ulyſ. *d* Boëtius. *e* Tacit. lib. 4. Annal.

vitæ licentiam ament ſubditi, at non autorem; quæ cauſſa fuit, cur factum morte luerit poſteà, homo ob deterrimos ſuos mores omnibus inviſus. Quod in aliis vix turpe ac vitioſum notare plerumque ſolemus, hoc in nobis ferè commune ac proprium ipſi non agnoſcimus. In nobis ipſis facilè quemcunque diſſimulamus defectum, in ſpeculo tamen, in quo vultum noſtrum contuemur, ne atomum quidem ferre poſſumus. Ejuſmodi ſpeculum Princeps eſt, in quo ſeſe contemplantur ſubditi, nec quidquam iis moleſtius, quàm ſi vitiis deturpatum videant. Nihilo propterea minus infamis erat Nero, quòd a *ratus dedecus amoliri, ſi plures fœdaſſet.*

§. Non ſecuros ſe arbitrentur Principes, ſi in ſecreto rei bene prudenterque geſtæ conſcii ſibi ſint: quoties enim plebs ipſa actiones eorundem non omnino aſſequitur, diſcutere eas curioſè incipit, & in deteriorem ſemper partem interpretatur: quare non ſufficit, quod ipſi perperam non agant, ſed opus eſt etiam, ut ne media, quibus utuntur, ſpeciem mali habeant. Et quomodo rem ullam ſecretam habebit is, qui ſuam ipſius Majeſtatem, & comitatum aulicum à ſe abdicare non poteſt, nec ſolus quicquam agere; cujus libertas tot compedes ſecum trahit, & catenas aureas, quarum ſtrepitum nemo non percipit? Hoc Summo Sacerdoti ſignificabant tintinnabula illa aurea, quæ ex ima ejus veſte circum dependebant, ut nimirum fieret memor, omnes ſuos greſſus auribus *b* omnium eſſe expoſitos. Quotquot cuſtodes ſunt ſive domi, ſive foris extra palatium, quotquot Principi intra ſecretiora aſſiſtunt conclavia, totidem exploratores ſunt eorum, quæ facit, aut dicit; immò & quæ animo cogitat, attenti ad omnes illius geſtus, ad oris vultuſque conformationem & motum, quibus cor ſeſe prodit: ita

a Tacit. lib. 14. Annal. b *Et cinxit illum tintinnabulis aureis plurimis in gyro, dare ſonitum in inceſſu ſuo*, Eccl, 45. 10.

ita semper oculos suos *a* in ejus manibus defixos habent. Quod si vitium aliquod notent in Principe, tametsi dissimulare illud se fingant, prodere tamen gestiunt, ut aut prudentiores & intimi, aut zelosi etiam habeantur. Hîc unus alium intuetur, & palàm eloqui non ausi, nihil loquendo, loquuntur maximè. Ebullit atque æstuat secretum intra præcordia præ ferventi manifestandi desiderio, donec tandem superefflluat. Linguas ipsas per aures volitare diceres. Hic accepto silentii sacramento revelat illi, iste vicissim alicui alteri; quo fit, ut dum nemo illud ignorat, sciant omnes: adeò quasi in momento obtrectatio è cubiculis secretioribus migrat in culinas, inde in plateas, & compita publica. Quid porrò mirum, si hoc inter domesticos accidat, cùm à seipsis etiam satis securi Principes non sint, quantumvis vitia sua & tyrannides secreta habere cupiant: nam vel conscientia propria reos eos agit, uti Tiberio contigit, quem *non fortuna, non solitudines protegebant, quin tormenta pectoris, suasque ipse pœnas fateretur.*

§. Veruntamen ne animo cadant Principes, si fortè industria sua ac diligentia non videantur satisfacere omnibus; pares enim omnibus esse non possunt, neque unquam continget, ut passio, invidia, & multiplex populi judicium in ejus laudibus ritè consentiant, multò minus, ut Natura hæc nostra tam imbecilla absque defectu & erroribus in omnibus operetur. Ecquis magis solers ac sollicitus in Mundo hoc illustrando, quis perfectus magis, ac ille mundi oculus, & Princeps lucis, Sol inquam, qui ipsum esse, colorem & pulchritudinem rebus universis tribuit? Et tamen nescio quas in eô maculas & obscuritates deprehendit curiositas, nil obstantibus lucidissimis ejus radiis.

§. Atque ista Principis sollicitudo, ut vitæ suæ rationes justè laudabiliterque instituat, ad vitam etiam actionesque Ministrorum, qui personam ejus su-

Oculi servorum in manibus dominorum suorum. Psal, 122. v. 2.

ſuſtinent, extendi debet; ſiquidem ad has non minus, quàm ad illas ritè moderandas Deus hominesque eum obligatum cenſent. Non lunæ defectus eſt is, quem in Eclipſi illa patitur, ſed terræ, quæ illam inter & Solem umbram ſuam interjicit; nihilo tamen minus, nemo quiſquam eſt, qui defectionem illam Lunæ non tribuat; eáque unica ſufficit ad offuſcandos ejus radios, & creanda rebus hiſce inferioribus damna tot, atque incommoda. Principis vitia in pravam ejus voluntatem referimus; at Miniſtris ſcelerum impunitatem concedere, animi quædam cenſetur vilitas. Peccata propria aliquam merentur excuſationem, ob affectuum & paſſionum vehementiam: ſed ſi per indulgentiam permittantur in aliis, nullus excuſationi eſt locus. Nil prohibet Principi vitioſo bonos eſſe Miniſtros: ſi tamen connivere cum iis incipiat, & hi, & ille flagitioſi erunt. Hinc nonnunquam accidit, quòd Principis minimè boni bona tamen ſit gubernatio, dummodo ipſe caveat, ne alii ſuum ſequantur exemplum: rigor enim ille non ſinit, ut adulatio factum imitari audeat, neque locum dat naturali illi voluntatis inclinationi, qua quiſque Principibus ſimilium actionum ſtudio ſe conformare deſiderat. Eſto pro ſe ipſe ſit malus, pro Republica tamen bonus erit. Omnem Miniſtris indulgere libertatem, eſt imperii abjicere habenas, ſine quibus nullus etiam equus rectè ſecuréque incedit.

§. Mali Principes æquè ſunt curatu difficiles, ac pulmones affecti malè; ex eo capite, quòd remedia iis applicari nequeant: hæc namque in audiendo conſiſtunt, at ipſi audire renuunt; conſiſtunt in videndo, at ipſi videre non ſuſtinent, neque ut audiant *a* vel videant alii, aut certè illud ipſum non ſinunt domeſtici proprii ac Miniſtri, qui Principum vitiis applaudunt potius: & quemadmodum antiqui

 olim

a *Qui dicunt videntibus, Nolite videre: & aſpicientibus Nolite aſpicere nobis ea quæ recta ſunt; loquimini nobis placentia.* Iſai. 30. v. 10.

olim ære & cymbalis omnia personabant, dùm Luna *a* laboraret; ita isti animum Principis modulis musicis, aliisque oblectamentis demulcere satagunt, in eo præcipuè elaborantes, ut aures semper habeat occupatas, ne aut murmur obtrectationis, aut veritatis voces, quæ dolos detegunt, ad eas penetrare possint; & demum, ut ea ratione, dum Princeps juxtà ac illi iisdem immergunt vitiis, nemo reperiatur, qui eos reprehendat & corrigat.

a *Igitur æris sono, tubarum, cornuumque concentu strepere prout splendidior, obscuriorve, lætari aut mœrere.* Tac. lib. 6. Annal.

SYM-

SYMBOLUM XIV.

NUllum propè instrumentum est, quod artis opera se solo eum omni perfectione elaboret; Quod præstare non potuit malleus, lima perficit Textrinæ defectus tonsoriæ corrigunt forfices(te praesentis Emblematis) & panno nitorem add

ac elegantium. Aliena censura proprios componit mores. Maculis pleni essent, nisi eas detonderet lingua. Quos lex ipsa in officio continere aut emendare nequit, solus sæpe coërcet obtrectationis metus, quæ stimulus quidam est virtutis, & frænum, ne à recto tramite ea deviet. Obtrectationes in auribus obsequentibus prudentis Principis in aures *a* sunt aureæ, & fulgentissimi quidam uniones (ut dixit Salomon) qui mire exornant illum & perficiunt. Nullus capitalior vitii hostis est, quam censura. Longe hæc efficacior, quam cohortatio & doctrina: cohortatio enim famam & gloriam in futurum proponit; censura, quod turpe est & indecorum, mox accusat, & castigat illico infamiæ divulgatione. Illa incitat, ut agamus recte; hæc, ut ne operemur male, & facilius sese abstinet animus ab eo, quod ignominiam adjunctam habet, quam suscipiat id, quod arduum est & honestum. Meritò itaque constitutus est honor in opinione aliena, ut scilicet in metu simus, cumque actiones nostræ ab aliorum dependeant judicio, omnibus satisfacere studeamus. Tametsi vero obtrectatio in se mala sit, bona tamen est pro Republica, quia nulla alia supra Magistratum aut Principem major potestas & vis est. Quid potentia non auderet, si obtrectatio non obsisteret? in quos illa non laberetur errores, si hæc non esset? Consiliarii optimi sunt obtrectationes; siquidem è damnorum experientia nasci solent. Eas si audirent Principes, multa dubio procul succederent rectius: Satyras, & libellos probare omnino non ausim: nam plerumque aut veritatis excedunt limites, aut scandala, tumultus ac seditiones concitant; aliquid tamen indulgeri eâ in re ob effectum tam bonos fortè expedit. Libertatis in Republica signum est obtrectatio; in ea enim, quam tyranni oppressam jam tenet, neutiquam permittitur b*Rari* *temporum*

a Inaures aurea, & margarita fulgens, qui arguit sapientem, & aurem obedientem. Prov. 25. 12. *b* Tac. lib. 1. Histor.

temporum felicitas, ubi sentire, quæ velis, & quæ sentias, dicere licet. Iniquum prorsus esset, si qui imperat, subditorum labiis claustra vellet injicere & prohibere, ne querantur unquam, aut murmurent, sub duro servitutis jugo. Sine eos murmurare, sine obloqui, dum præcipere nos sinunt ajebat Sixtus V. Pontifex, cum non nemo ad ipsum referret, quòd malè de eo nonnulli per urbem loquerentur. Obtrectationibus omnino non tangi, non moveri; hoc demum esset omnem honoris existimationẽ abejcisse, quo nihil pejus in Principe, si quidem eo venerit, ut jam infamia voluptati illi sit: veruntamen sic iis afficiatur, ut discat in aliquid, non ut eas ulciscatur. Qui isthæc leviora dissimulare *a* nescierit, quomodo majora poterit? Non minoris virtutis fuit in forti illo Heroë Consalvo de Corduba queremonias tolerare exercitus, & oblocutiones ad Lirim fluvium, quàm in periculo tam evidenti intrepidum consistere. Quis licentiam populi, libertatemq; reprimat? Frustra sunt Principes b *qui præsenti potentia credunt extingui posse etiã sequentis ævi memoriam*, quippe existimant tantam esse suam majestatem, ut actiones etiam malas ea honestare queat. c *Non ope humana, non largitionibus; aut Deum placamentis* Neronis *decendebat infamia, quin jussum incendium crederetur.* Illud adulatio cavere potest, ne ad Principis aures penetret obtrectatio; ut verò nemo omnino sit, qui obtrectet, nunquam efficiet. Princeps, qui omnem de actionibus suis sermonem prohibet, suspectas eas facit; cumq; prona semper sit in deterius vulgi persuasio, palam pro malis haberi solent. Minus exaggerantur ea, quæ non curantur magnoperè. Prohibuerat Vitellius, ne quis de rebus male à se gestis per urbem loqueretur, hinc d *plures, si liceret, aliàs narraturi, quia vetabantur, atrociora vulgabant.* Per laudes atque obtrectationes ita transeundum Principi, ut illis non

a Magnarum rerum curas non dissimulaturos, qui animũ etiam levissimis adverterent. Tac. l. 13. Annal. *b* Idem lib. 4. Annal. *c* Idem l. 13. Annal. *d* Tac. l. 3. Histor.

tilletur, non succumbat istis. Si laudibus capiatur iisque aures det, omnes eidem adulando animi occupandi periculum facient. Quòd si obtrectationibus conturbetur, absistet à rebus arduis & gloriosis, & in gubernando socors fiet. Suis inaniter extolli laudibus, judicii levitas est: quacunque etiam re offendi hominum est privatorum; multa dissimulare, Principum; nihil ignoscere, tyrannorum. Norant hoc optimè magni illi Imperatores Theodosius, Arcadius & Honorius, quando Ruffino Præfecto Prætorio dabant in mandatis, ne populi contra se obtrectationes illico pœnis castigarent: a *quoniam*, ajebant, *si id ex levitate processerit, contemnendum est: si ex insania, miseratione dignissimum: si ab injuria, remittendum*. Cum Carolo V. Imperatori aliquando Barcinone versanti accusatio adversùs nonnullos, qui sinistrè de ejus actionibus locuti fuerant offerretur in scripto, ut de sententia ferenda cum illo deliberaretur, porrigenti indignatus, mox chartam in vicinum focum, cui tum fortè astabat, injecit, & flammis tradidit. Ad officium Principis pertinet intelligere omnia; velle tamen verba b singula vocare ad examen, indignum est magnanimo pectore. In Republica Romana sola c *facta arguebantur, dicta impunè erant*. d *Vana à scelestis, dicta à maleficiis differunt*. Spinosa nimis corona esset, si re quacunque lædi se crederet. Aut omnino non offendit, aut leviter certè ea injuria, quàm is, contra quem fieri putatur, pro injuria non agnoscit. Nimia est in Principe facilitas, & exigua sui æstimatio, ad quosvis commoveri rumores. Conscientia mala stimulare solet animum ad sumendas de eo pœnas, qui obtrectat; pura atque integra mens, contemnit ista. Si verum est, quod in Principe carpitur, emendatione eluat; si falsum, seipso evanescet. e *Namque spreta exolescunt; si irascâre, agnita videntur*. Exuri jusserat Senatus

a L. unica. C. si quis imperat. maledix. b *Omnia scire, non omnia exequi.* Tacit. in vita Agr. c idem l. 1. Annal. d idem l. 3. Annal. e Tacit lib. 4. Annal.

Senatus Romanus Cremucii annales; sed quia eos ipse occulerat, accensa magis est, & vulgata legendi cupiditas: quomodo & libellis infamatoriis Vejenti accidit; a *conquisitis, lectitatisque, donec cum periculo parabantur, mox licentia habendi, oblivionē attulit.* Curiositas judicibus non paret, nec pœnas metuit. Quod vetatur maximè, in id maximè connititur. Prohibitione augescit Satyricorum æstimatio operum, & b *punitis judiciis gliscit autoritas.* c *Neque aliud externi Reges, aut qui eadem sævitia usi sunt, nisi dedecus sibi, atque illis gloriam pepêre.* Nunc sicut perutile est Principi, scire quid alii loquantur malè; ita haud parum nocet, faciles obtrectatoribus præbere aures: quia namque lubentes credimus, quod accusatur in aliis; proclive est fieri, ut Princeps aut decipiatur, aut inique aliquid statuat, aut erret in ferendo judicio. Est ea res periculi plenissima, in aulis præsertim, ubi invidia, & præmiorum, favoris ac gratiæ Principum prensatio calumniam acuunt, & solent aulici locustis illis in Apocalypsi esse similes, habentes facies hominis, dentes autem leonis, quibus honoris spicas *d* corrodunt & depascunt. Gladio *e* acuto linguas eorum Spiritus sanctus comparat, uti & *f* sagittis, quæ in occulto feriunt innocentes. David *g* eos ut hostes persequebatur. Nulla aula quieta esse potest, ubi isti tolerantur. Nec minùs occupabunt Principem eorum susurrationes, quàm negotia publica. Remedium est, nolle eos audire, duos ponendo aurium janitores, rationem scilicet & judicium, ut absque gravi caussa eas non pandant. Sanè pro auribus non minus custodia opus est, quàm pro aulæ & palatii foribus; & de his tamen admodum solliciti sunt Principes, pro illis parum aut nihil curant.

a Idem lib. 14. Annal. *b* Idem l. 4. Annal. *c* Tacit. 16. d *Dentes earum, sicut dentes leonum erant.* Apoc. 9. 8. e *Et lingua earum, gladius acutus.* Psal. 56. 5. f *Paraverunt sagittas suas in pharetra, ut sagittent in obscuro rectis corde.* Psal. 10. 2. g *Detrahentem secretò proximo suo, hunc persequebar*, Psal. 100. 5.

curant. Qui obtrectantibus facile aures præbet, in caussâ est, cur obtrectare ii audeant. Nemo de aliis loquitur malè, nisi apud eum, qui lubens id audit. Expediet etiam ejusmodi blaterones cum eo, quem accusant, coràm committere, publicando id, quod ipsi referunt, ut dissidiorum esse autores eos postea pudeat. Hoc, nî fallor, Spiritus sanctus intendebat, cum diceret: a *Sepi aures tuas spinis*: ut nimirum sese ipse læderet, atque adeò pœnas daret, qui cum malevolis obtrectationibus os suum aliorum auribus admovere tentaverit. Suspectus debet esse Principi, qui palam veretur dicere, quod in aurem *b*loquitur: Et tametsi ista quoque diligentia cavere poterit, ut veritates tam variæ ad Principem non deferantur: multa quippe sunt domestica, quæ ignorare satius est sæpè, quam scire, & verò longè præstat, calumnias ex aulis universim proscribere. Quando tamen accusationes non ex malitia fiunt, sed ex zelo quodam erga obsequium Principis, omnino audire eas decet, & examinare sedulò, nec putare aliter, quam eas ipsas admonitionem quandam esse plane necessariam, ad bene gubernandum non solùm, sed & ad securitatem propriam. Hinc Constantinus Imperator lege peculiari etiam præmium iis statuit, qui Ministros ipsius & domesticos criminis alicujus veraciter accusare possent. c *Si quis*, inquit, *est cujuscunque loci, ordinis, dignitatis, qui se in quemcunq; Iudicum, Comitum, Amicorum, & Palatinorum meorum aliquid veraciter, & manifestè probare posse confidit, quod non integrè atque juste gessisse videatur, intrepidus atque securus audeat, interpellet me, ipse audiam omnia, ipse cognoscam, & si fuerit comprobatum, ipse me vindicabo* Prorsus hoc necessarium est, ut Principem nihil lateat eorum, quæ geruntur in ejus aulâ, in consiliis, in tribunalibus, ubi timor ora obstruit, & gra-

a Eccl. 28. 28. b *Et hanc velim generalem tibi constituas regulam, ut omnem, qui palam veretur dicere, suspectum habeas* S Bern. lib. 4 de consi ad Eug. c. 6. c Lib. 4. C. de accus.

ratiæ ac beneficia Principis per Miniſtros collata
alios interdum elingues eos reddunt, ut Miniſtro-
um defectus & errores non audeant prodere; per-
nde quaſi hoc demum ſit beneficii eſſe memorem,
gratum ſe exhibere, quæ infidelitas potius, & pro-
itio cenſeri deberet: ea enim obligatio, qua ob-
ricti illi ſunt ad commonendum Principem, quem
ecipi à ſuis, aut cui non rectè miniſtrari animad-
erterint, fidelitatis eſt obligatio naturalis, multò-
ue arctior quàm ulla alia. Graviſſimum hoc dam-
um eſt, ſi Princeps gratias ſuas & favores per eo-
um diſpertiat manus, quos eximiè & ſingulariter
abet caros; ſic enim iſti gratiarum beneficio quaſi
retio quodam mercantur alios, qui neglecti ab iis
fficii ſeſe participes faciunt, aut certè approbant
llud, ac defendunt; atque ita, Principe miſerè de-
epto, in cauſſa ſunt, cur iis affectu amoreque ſin-
ulari porro adhæreat.

Antiquiores Reſpublicæ non neſciæ omnino,
uantum conducerent Satyræ ad arcenda infamiæ
netu vitia: in theatris publicis illas permiſerunt, ſed
aullatim à communi morum reprehenſione ad ob-
rectationes particulares ventum eſt, non ſine gravi
onoris quorundam læſione; unde exortæ factiones,
& ex iis ſeditiones populares: quia *a* Spiritu S. teſte,
ingua maledica turbat pacem, & familias integras,
c civitates evertit. Ea de cauſſa, ne morum corre-
ctio ex malitia linguæ penderet, aut calami, Cenſo-
um munus inſtitutum fuit, qui auctoritate publica
ingulorum notarent mores, atque corrigerent.
Perquàm utile tunc fuit iſtud officium, & diu mul-
umque viguit; quia verecundia & animorum mo-
deſtia ejus tuebantur juriſdictionem; hoc noſtro ta-
men tempore effectui dari non poſſet: ſuperbia e-
nim & morum licentia mox ſeſe modis omnibus illi
oppo-

a *Suſurro & bilinguis maledictus: multos enim turbavit pacem habentes Lingua tertia multos, commovit & diſperſit illos de gente in gentem Civitates muratas divitũ deſtruxit, & domos Magnatum effodit.* Eccl. 28. 15.

opponerent, ſicut nunc ipſi reſiſtunt Magiſtratu quantumvis optimis legibus & autoritate publi armato, adeoque riſui & ludibrio forent Cenſore non abſque inſigni regiminis periculo: nihil eni nocentius, nihil quod vitia magis inſoleſcere faci quàm ſi talia adhibeantur remedia, quæ delinque tes deſpiciunt ac rident.

§. Sicut autem cenſura morum corrigendoru cauſſa introducta fuit, ita & propter civium facu tates, ut ſcilicet opes ac fortunas ſingulorum refe ret in tabulas, & perſonarum certum iniret num rum; & quamvis magno Reipublicæ bono, cùm pud Græcos, tum apud Latinos diu iſta conſuetu floruerit, hodie tamen id valde eſſet odioſum, grandia pareret incommoda; quia ſcire tam acc ratè ſubditorum numerum, & facultatum cond tionem, ad nihil deſervit aliud, quàm ut tribu & exactionibus ii magis onerentur. Tanquam pe catum graviſſimum vindicavit Deus illam popu Iſraëlitici per capita recenſionem, quam *a* Dav inſtituerat: b *Quid enim tam durum, tamque inh manum eſt, quàm publicatione, pompaque rerum f miliarium, & paupertatis detegi utilitatem, & in dia exponere divitias*, cupiditati & rapinæ eas obj ciendo. Quòd ſi in illis Rebuſpublicis Cenſura ſi his incommodis exerceri olim potuit, ideò factu eſt, quia in primæva ſua inſtitutione recepta fu ab omnibus, aut quia animi minus elati tunc rant, minuſque contra rationem rebelles, quà his noſtris temporibus.

a *Percuſſit autem cor David eum, poſtquam numerat eſt populus, & dixit David ad Dominum: Pecca valde in hoc facto.* 2. Reg. 24. 10. *b* l. 2. C. quanc & quib. quart. parſ.

SYMBOLUM XV.

Quam vellem præſentis Emblematis ſymbolum legere mihi liceret in pectoribus omnium Principum, atque ut quemadmodum ignes miſſiles per aërem volitantes aſtrorum imitantur ſplendorem, lucéntque mox atque emittuntur è manu, donec

nec in cineres abeant: ita in illis quoque (nam Spiritus Sanctus *igni effulgenti* a eos comparat) nunquam non arderet famæ desiderium, &

——— b *fax mentis honestæ Gloria*;

nec quicquam pensi haberent, quòd pastu flammæ ista indigeat, quòdve id, quod ardet vehementius, citius etiam consumatur. Nam tametsi communis sit homini cum animantibus omnibus cupiditas illa prorogandi vitam; harum tamen finis alius non est quàm sui conservatio, hominis verò rectè agere. Non felicitas est vivere, sed nôsse vivere. Nec plus vivit, qui vivit diu, sed qui melius vivit. Etenim vitam, non tempus metitur, sed usus. Illa quæ c *quasi Stella matutina in medio nebulæ, & quasi Luna plena radiis* beneficentiæ *lucet* aliis *in diebus suis*, longa est semper; uti contrà brevis ea, quæ in seipsa consumitur, licet diutissimè duret. Beneficia & incrementa, quæ à Principe proficiscuntur in Rempublicam, illa dies d vitæ ejus numerant. Qui sine illis transeunt, eos de summa deducit e oblivio. Titus Vespasianus Imperator f *recordatus aliquando super cœnam, quod nihil cuiquam illo die præstitisset, memorabilem illam, & meritò laudatam vocem edidit*: *Amici diem perdidi.* Et Petrum Lusitanum Regem dicere solitum accepimus: g *Non meretur esse Rex, qui non gratiæ aliquid, aut beneficii in dies singulos confert in Rempublicam.* Nulla tam brevis vita est, cui ad agendum fortiter non sat temporis suppetat. Unico momento facinus heroicum decernit generosa mens, nec multô pluribus opus, ut effectum illud det. Quid refert cum illo ipso vitam definere, si in aliam æternam commutetur, memoriæ post se relictæ beneficio? Quæ intra famæ continetur limites, sola vita nominari potest; non ea, quæ in corpore consistit.

a *Quasi ignis effulgens.* Eccl. 50.9 b Sil. c Eccl. 50.6. d *Bonæ vitæ numerus dierum; bonum autem nomen permanebit in ævum.* Eccl. 41.16. e *Et numerus annorum incertus est tyrannidis ejus.* Job 15.20. f Sue. g Mar. hist. Hisp.

ſtit, & vitali calore, quæ ſimul ac oritur, mori in-
[ci]pit. a *Mors omnibus ex natura æqualis, oblivione apud [po]ſteros, vel gloria diſtinguitur.* Qui moriendo famam [p]ro vita ſubſtituit, eſſe deſinit; vivit tamen. Mira [v]irtutis vis, quæ vel repugnante natura, quod caducum eſt, reddit immortaliter glorioſum. Non videbatur Tacito parum vixiſſe Agricola, b *quanquam [m]edio in ſpatio integræ ætatis ereptus: nam quantum ad [gl]oriam, longiſſimum ævum peregerat.*

§. Nemo famam poſthumam, ut vanam, ſpernat [a]ut negligat: eo ipſo enim, quòd eam appetat ani[m]us, agnoſcit, poſſe ſe aliquando iſta frui. Fallun[t]ur verò, qui ſatis eſſe putant, ſi in ſtatuis, aut poſte[r]is eam poſt ſe derelinquant: nam in illis caduca ea [e]ſt, in his etiam aliena, illa ſola eſt propria, quæ ex [f]actis oritur. Hæc ſi mediocria ſolum ſint, laudem [n]on habebunt: famam enim admiratio parit. Naſci [a]liquem, ut numerus ſit, vulgaris plebeculæ eſt; ut [i]nter alios ſingulariter emineat, Principum. Illud [e]rgo tenendum, c *cæteris mortalibus in eo ſtare conſilia, [q]uid ſibi conducere putent: Principum diverſam eſſe ſor[t]em, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda.* d *Ar[g]entum quidem, & pecunia eſt communis omnium poſ[s]eſſio; at honeſtum, & ex eo laus & gloria, Deorum eſt, [a]ut eorum, qui a Diis proximi cenſentur.*

e *Igneus eſt noſtris vigor, & cæleſtis origo*
Principibus.

[G]eneroſa indoles ad extrema ſemper contendit, aut [C]æſar eſſe vult, aut nihil, aut ſtella, aut favilla. Non [m]inus hæc lucebit obeliſcis impoſita, ſi glorioſè [c]onſumpta fuerit, ac illa. Neque enim magnus eſt [ſ]piritus qui ſalis nitri inſtar optimè præparati, & in[t]enſi non illicò dirumpit corpus, cui includitur. [F]lagranti animo anguſtus nimis campus pectus eſt. [G]arſias Sanctius Navarræ Rex prælium initurus, omni-

a Tacit. lib. 1. Hiſtor. b Tacit. in vita Agric. c Idem lib. 4 Annal. d Polyb. e Virgil. f *Sic luceat lux veſtra coram hominibus; ut videant opera veſtra bona.* Matth. 5. 16.

omnibus artubus tremebat; in ipsa tamen pugn fortem se gerebat ac strenuum. Horrebat nimiru corpus confertã hostium turbam, in quam animu parabat irruere. Vitam itaque gloriosam consecte tur Princeps, ut Lux *a* sit in hoc Mundo. *b Cæter Principi statim adsunt: unum insatiabilitur parandum prospera sui memoria*, & fama. Quod si sub regimini initium bonam existimationem perdiderit, ægr eam posteà recuperabit: quod enim semel de eo con cederit populus, semper deinde hærebit animo: i hanc curam incumbat unicè, ut gloriam sibi paria etiam si capitis discrimen adeundum sit: Qui cupi dè nimis amat vitam, labores fugit ac pericula, sin quibus duobus Fama obtineri non potest. Observa vit hoc Tacitus in Rege Marabodo, qui regno exu tus, segnis & turpiter otiosus in Italia c *consenuit multum immutata claritate, ob nimiam vivendi cupidi nem.* Ita Principi navigandum, seu mare tranquill habeat, seu tempestatibus inquietum, ut lucidissi mam gloriæ pharum nunquam dimittat ex oculis illud identidem animo volvens (ut ne quid perso sua indignum admittat aut cogitet) de illa, deque ejus actionibus & operibus, sæculis omnibus, & omnibus Nationibus locuturam Historiam. Princi pes alios superiores non habent, nisi Deum & Fa mam: ii soli, pœnæ & infamiæ metu ad honest operandum eos obligant; quo fit, ut ab Historici sæpe magis, quàm à suis sibi metuant hostibus, ma gisque calamum formident, quàm gladium. Solo digitos calamo armatos Rex Balthasar *d* viderat & licet nondum sciret, quid scripturi essent, ita ta men conturbatus fuit, ut toto corpore contremi sceret, & compages renum ejus solverentur. Ve rùm, si & Deum & Famam susque deque habeant, nihil ab iis rectè geri poterit: nam absque Deo quic-

a Tacit. lib. 4. Annal. b Tacit. lib. 2. Annal. c *Facies Regis commutata est, & cogitationes ejus conturbabant eum: & compages renum ejus solvebantur, & genua ejus ad se invicem collidebantur.* Dan. 5.

aicquid eſt, ignorantia eſt; & qui famam negli-it, virtutes negligit. Honeſta gloriæ cupiditas mnem à vitio aut injuſtitia cavet maculam. Nec lla immanior bellua illo Principe, quem nec con-ientia ſtimulat, nec incitat gloria.

§. Attamen etiam exiſtimationi & ſtatui à glo-a periculum eſt: hujus enim ſplendor excœcare let Principes, & in temeritatem dare præcipi-es. Quod honeſtum iis videtur & glorioſum, va-itas eſt, aut ſtultitia, interdum ſuperbia, aut in-dia, ambitio ſæpe, & mera tyrannis. Grandia itant animo, Miniſtrorum perſuaſi adulationi-us, qui multa ſæpe ſub ſpecie gloriæ iis præpo-ınt ante oculos; quàm injuſta vero, & quàm in-ommoda ſint media, diſſimulant interim: unde repti longius Principes illuſos ſe poſteà & perdi-s ſentiunt. Rectè idcircò monuit Alphonſus Rex, uòd a *Sobeianas honras, e ſin pro, non debe el Rey bdiciar en ſucorazon; ante ſe debe mucho guardar del-c, porque lo que es ademas, non puede durar, e per-endoſe, e menguando, torna en des honra. E la hon-, que es deſta guiſa, ſiempre proviene dano della al ue la ſigue, naſciendole ende trabaios, e coſtas grandes, in razon, menos cabando lo que tiene por lo, al que cob-cia aver.* Illa gloria ſecuta eſt, quæ à generoſa aſcitur indole, atque intra rationis & potentiæ li-ites ſeſe continet.

Quare cùm Fama honeſta pariter atque infamia rtiſſimi ſint ad bene agendum ſtimuli, utraque item hiſtoriæ beneficio æterna ſit, utile foret, Hi-oricos propoſitis etiam præmiis ad ſcribendum licere; & favoribus proſequi Typographiam, era gloriæ æraria, ubi rectè factorum præmia in tura etiam ſæcula quaſi manent depoſita.

a Lib. 3. tit. 3. p. 2.

SYMBOLUM XVI.

VEtus verbum est. *Purpura juxta purpuram di-*
dicanda. Isthoc significabant antiqui, tunc m
lius cognosci res posse, quando una confertur cu
alia; præsertim si ejusmodi eæ sint, quæ seipsis ita
esse discerni nequeunt. Mercatorum hic mos est,
p

purpuram componunt cum purpura, ut hujus præ il-
a excellentia magis emineat, & certior de utraque
iat æstimatio. Erat in templo Jovis Capitolini pal
ium (Regis alicujus è Persiâ munus) è lana cocci-
nea tam præstanti, ut collatæ cum illa Matronarum
Romanarum, immò & ipsius Imperatoris Aurelia-
ni purpuræ, cinereum vix colorem viderentur at-
tingere. Si explorare & nôsse voluerit Serenitas Ve-
stra, ad regnum aliquando evecta, valorem virtutem-
que regiæ suæ purpuræ, ne eam exponat ad lucem
adulantium, & assentatorum: hæc enim luminibus
officiet potius, ne verum in ea colorem cernere li-
ceat. Ne item amori credat proprio Serenitas Vestra:
is enim oculis similis est, qui cum alia videant o-
mnia, seipsos tamen videre non possunt. Necessum i-
itur foret, ut quemadmodum ii per species suas, &
quasi imagines in speculo crystallino repræsentatas
cognoscuntur; ita Serenitas Vestra gloriosissimo-
rum Parentum & Avorum suorum purpuris oppo-
nat suam, attendatque deinde sedulò, num qua in re
purpura virtutum, quæ in majoribus extitêre, ea
deficiat, contemplando se in illis, tanquam in *a* spe-
culo. Comparet, inquam, Serenitas Vestra actio-
nes suas cum Progenitorum suorum gestis & factis,
& videbit facilè, quantum inter hæc & illas inter-
it, ut aut suarum quoque actionum colorem ma-
gis perficiat, aut certè virtute sua propria tanquam
præmio gaudeat, si qua in re Majoribus suis præ-
stare contigerit. Illud itaque perpendat Serenitas
Vestra, num generoso suo Patri par sit animi forti-
tudine; num pietate adequet Avum; prudentiâ Phi-
lippum Secundum; magnamitate Carolum Quin-
tum, comitate Philippum Primum; scientia politica
Ferdinandum Catholicum; liberalitate Alphonsum
illum, qui ideò à manibus pertusis nomen invenit;
justitia Regem Alphonsum Undecimum; religione,
denique Regem Ferdinandum Sanctum, & generosa

G qua

a Tanquam in speculo ornare, & componere vitam tuam ad alienas virtutes, Pluth. Thim.

quadam æmulatione ad honeſtam imitandi cupidi nem ſeſe porrò Serenitas Veſtra exſtimulet. Quin tus Maximus, & Publius Scipio, ſi quando Majorun ſuorum imagines intuerentur, inflammari animo ſuos ajebant, & ad virtutem incitari; non quòd cera illa aut effigie moverentur, ſed quia facta propria ad aliorum comparantes, antè conquieſcere non po terant, donec rerum à ſe geſtarum fama & glori eos omnino exæquarent. Elogia, quæ tumulis inſcri buntur, non illi loquuntur, qui vivere deſiit; ſed ii potius. qui etiamnum ſuperſunt inter vivos. Sum maria quædam ſunt, quæ memoriæ juvandæ cauſſ Anteceſſoris virtus derelinquit Succeſſori. Illorum recordatione futurum ajebat Malachias, ut filii ſu gloriam in hoc mundo, & famam immortalem *a* col ligerent. Ea quoque de cauſſa Summi Sacerdote (qui Principes erant populi) duodecim Patriarcha rum Anteceſſorum *b* ſuorum virtutes, totidem in ſculptas lapidibus, geſtabant in pectore. Cum Ma joribus ſuis nimirum æmulatione glorioſa concert re decet Principem, non cum aliis ſe inferioribus: ho enim ſi ſuperet, redditur odioſus: ſi contrà ab iiſ dem ſuperetur, ipſe injuriam accipit. Tiberius cert Imperator omnia *c facta dictaque* Auguſti Cæſari *vice legis obſervabat.*

§. Inſtituat præterea Serenitas Veſtra interdum comparationem purpuræ ſuæ præſentis cum præte rita: nam cupimus oblivîſci, quales antè fueri mus, ne incuſemus noſmetipſos de eò, quod nun ſumus. Expendat ſecum Serenitas Veſtra, defecerit ne, an profecerit potius: plerumque enim fieri vi demus, ut Principes ſub regiminis initium animun egregiè attentum ad munus ſuum adferant, poſte verò negligentiores ſint. Plerique omnes magni ex

a *Mementote operum Patrum, quæ fecerunt in generatio nibus ſuis; & accipietis gloriam magnam, & nome æternum.* Mach. lib. c. 51. b *Et parentum magnali in quatuor ordinibus lapidum erant ſculpta.* Sap. 18 24. c Tacit. l. 4. Annal.

xcelsisque animis gubernationem ordiri solent; ensim tamen & cum tempore, aut nimia negotio-um moles eos deprimit, aut perturbant deliciæ, qui-us leviter capi se sinunt, immemores obligationis ua partam semel gloriam tueri ac conservare te-ebantur. Animadvertit hoc ipsum in Tiberio Im-eratore Tacitus, quod tandem *post longam rerum ex-erientiam vi dominationis convulsus & mutatus fuerit.* Imperium diuturnum superbiam gignit, superbia erò odium parit apud subditos, quemadmodum dem autor observavit in Rege Vannio, qui b *prima mperii ætate clarus, acceptusque popularibus: mox diu-urnitatem in superbiam mutans, & odio accolarum, simul mesticis discordiis circumventus fuit.* Multi cum insi-ni modestiæ & justitiæ laude regimen auspicantur ed perseverant pauci, quia Ministros circa se habent dulatores, à quibus docentur audacius quædam & njustè agere; uti Vespasiano accidit, c *inter initia nperii ad obtinendas iniquitates haud perinde obstinato: onec indulgentia fortunæ, & pravis magistris didicit, au-usque est.*

§. Atque hanc collationem non de suis tantum irtutibus & actionibus faciat Serenitas Vestra, sed ctiones etiam suorum Antecessorum conferat in-er se, opponendo invicem quorundam purpuras vi-is defœdatas, alias item aliorum egregiis facinori-us resplendentes: nunquam enim magis exempla novent, quàm si contraria juxtà ponantur à latere. omparet Serenitas Vestra Regis Hermenegildi pa-udamentum regium, cum paludamento Petri Secun- Regis Aragoniæ: Illud stellis coruscum, & pur-uratum sanguine, quem in bello adversùs Regem euvigildum Petrem suum, Arrianâ infectum hæ-esi, gloriosè profuderat: hoc verò equorum pro-itum calcibus in pugna ad Garumnam, cum is Al-igensibus sectariis in Gallia tulisset suppetias. Con-ertat, obsecro, Serenitas Vestra, oculos ad sæcula

G 2 re-

Tac, lib. 6. Annal. *b* Idem lib. 12. Annal. *c* Idem lib, 2. Histor. Mar. hist. Hisp. lib. 5, c. 12.

retrò præterita, & videbit Hispaniam afflictam & perditam, ob vitam licentius actam à Regibus *a* Witiza & Roderico: erectam verò rursus, & restitutam pietate & fortitudine Pelagii. Videbit vitâ pariter exutum ac regno Regem Petrum ob nimiam animi feritatem: contrà ad gubernacula evectum Hermannum ejus fratrem, ob singularem, quæ in eo inerat, mansuetudinem. Videbit gloriosum Infantem Ferdinandum, & multis de cœlo auctum coronis, quod suam Regi Joanni II. Nepoti suo salvam esse servare & voluerit, tametsi essent, qui hanc illi ultrò offerrent; contra infantem Sanctium à suomet Parente de inobedientia & ingratitudine postulatum coram Martino Quarto Pontifice, quòd ipso vivente regni appetiisset. Isthæc collatio magistri erit instar, quem Serenitas Vestra, ut fidum ducem, in gubernando sequi tutò poterit: licèt enim Serenitas Vestra etiam discurrendo facinorum heroïcorum splendorem ac lucem, uti & actionum malarum turpitudinem agnoscere satis valeat; ea tamen omnia in se considerata non ita movent, atque in iis, quos aut gloriosos in hoc mundo, aut inglorios effecêre.

a Mar. hist. Hisp. lib. 6. c. 19. & 21.

SYM

SYMBOLUM XVII.

ARbor trophæis onusta non ideò truncus esse desinit, qui fuit. Quæ honori fuerunt aliis, ipsi non nisi oneri sunt. Ita prorsus egregia Antecessorum facinora ignominiæ & dedecori sunt Successori, nisi eadem imitetur. Nec in illis hæres fit gloriæ, sed

actionis solùm, qua eandem obtineat æmulandi studio. Perinde ac lux in adamantem incidens reflectitur, quia fundum reperit, vitrum verò, quod pellucidum est, celerrimè pertransit: ita si Successor vir fortis sit ac strenuus, lucem illi adferet, ac splendorem Antecessorum gloria; si contrà vile ac tenue sit vitrum, fulgorem istum sustinere non poterit; quin hic ipse vilem abjectumque ejus animum prodet magis ac deteget. Quæ aliis exemplo sunt, hunc etiam legis instar videntur obstringere. His porrò fundamentis tota Nobilitatis æstimatio nititur ac privilegium, omnes quippe existimamus, Nepotes Avorum suorum actiones æmulaturos. Qui has superbè jactat, nec imitatur tamen, satis ostendit, quantum inter ipsum & illos discriminis sit. Nemo vitiò vertit alteri, quòd virtutem illius, cui sanguine junctus non est adæquare non studeat. Idcircò apud Nobiles Romanos olim fumosæ illustrium virorum imagines & statuæ antiquæ locabantur in vestibulis ædium, ut suas Successoribus obligationes continuò in memoriam reducerent. Boleslaus Quartus Poloniæ Rex, Patris sui effigiem, in numismate aureo, è collo suspensam circumferebat, & quoties majoris momenti negotium aliquod decernendum occurreret, ori illam admovebat, & venerabundè deosculans solebat dicere: *Avertat benignissimus Deus ne quid ego indignum regio tuo nomine statuam*. O quot ejusmodi numismata heroicorum Patrum & Avorum suppetunt Serenitati Vestræ, quæ nunquam sinent, ut indignum regio eorum sanguine committat aliquid; quin immò animos ei addent potiùs, & stimulos, ut ad ea, quæ magis gloriosa sunt, omni contentione enitatur.

§. Quod si in omnibus Nobilioribus Viris incensa flagraret illa Majorum æmulatio, primas sanè in Republicâ seu domi seu militiæ mererentur partes: utique enim a *par est meliores esse eos, qui ex melioribus*, in quorum etiam favorem præsumptio est atque experientia: nam,

a *For-*

a Aristot.

a Fortes creantur fortibus, & bonis,
Est in Juvencis, est in equis patrum
Virtus, nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

Et plerumque magnos in animo suscitat spiritus æstimatio propria, & infamiæ metus. Fateor tamen, fallere nonnunquam hanc regulam, aut quia *b* Natura, quod voluit efficere non potuit; aut propter malam educationem & deliciarum mollitiem; aut quia ipsæ etiam hominum animæ non æquè nobiles omnes sunt ac generosæ, sed pro affectione corporis in quod quasi demerguntur, aliter atque aliter operari solent; & sunt nonnulli, ad quos sola trophæorum, non unà virtutis Majorum transisse videtur hæreditas, ita cælo toto ab iis differunt. Exemplum in iisdem aquilis est; quæ licet communiter non nisi aquilas procreent; sunt tamen, qui putent, Struthiones quandam esse earundem speciem, sed plane degenerem, in qua proinde non amplius inest illa cordis generositas, robur illud unguium, & alarum levitas, quæ in aquilis cernitur, cùm volucris tam pernix, tamque elegans in animal fœdum ac turpe jam transmutata sit. Credi vix potest, quantum bono publico noceat electio ad Reipublicæ munera, si absque discrimine, & meritorum examine Nobilitas sola præ oculis sit, perinde quasi unà cum sanguine Avorum quoque experientia & virtus ad omnes semper posteros descenderet. Languescet industria, otiosa erit virtus, si sola nixa Nobilitate debita sibi, & quasi certa reputaverit præmia, neque illam ad recte agendum acuant, aut isthæc amittendi metus, aut spes obtinendi; quibus ipsis argumentis Senatui persuasit Tiberius; ut ne sublevarent inopiam familiæ M. Hortali, quæ cùm

a Horat. b *Nam ut ex homine hominem, ex belluis belluam, sic ex bonis bonum generare putant. At hoc quidem Natura sæpe efficere vult, non tamen potest,* Arist. l. 1. Pol. c. 4.

esset *a* nobilissima, paupertate pessum ibat. Antefe-ri rectè poterunt aliis Viri sanguine illustriores quo ad suprema pacis officia attinet, in quibus plu-rimum momenti habet familiæ splendor atque aucto-ritas: aliud est in officiis militaribus, quæ exercitium aliquod, & robur tum corporis tum animi postulant. Quòd si hæc in illis etiam reperirentur, etsi non e-fortè cum perfectione, atque in aliis, facilè reliquum compensabit Nobilitas, aut Antecessorum meritis aut communi hominum æstimatione ;- omnem ta-men defectum supplere illa nequaquam poterit. At-que eam ob rem merito risit Tacitus electionem Vi-tellii, cum ad gubernandas Germaniæ inferioris le-giones mitteretur, nulla habita ratione, quòd ad i-muneris minus esset idoneus: b *quod Censoris Vitelli ac ter Consulis filius, id satis videbatur.* Non ita Tibe-rius sub prima imperii sui initia, sed c *mandabat ho-nores, nobilitatem Majorum, claritudinem militiæ, illu-stres domi artes spectando, ut satis constaret, non alios po-tiores fuisse.*

5. Multum fateor, in bello potest auctoritas san-guinis; non illa tamen hostem fundit; sed fortitudo atque industria. Germani olim d *Reges ex Nobilitate Duces ex virtute sumebant.* Tunc arma efflorescunt; cum virtus & animi robur præ aliis omnibus in pre-tio sunt & honoratiora in bello occupant munera; quibus Nobilitatem aut adipisci primum, aut jam adeptam augere porro, magisque illustrare valeant. Spes illa magnos orbi heroas dedit, & insignes du-ces præteritis sæculis, ubi verò ea defuerit, contem-nitur militia: sola enim munerum militarium glo-ria belli incommoda & pericula solari potest. Nec illud certum omnino, quod quidam autumant, il-lustriorem scilicet sanguinem majori in veneratio-ne esse, aut eidem obediri promptius: nisi enim vir-tutis

a *Languesceт alioqui industria, intendetur socordia, si nul-lus ex se metus, aut spes, & securi omnes aliena subsidia expectabunt, sibi ignavi, nobis graves.* Tac.l. 2. Annal. *b* Tac.l. 1. hist. *c* Idem l. 4. Ann. *d* Idem. de mor. Ger.

tutis accedant ornamenta, prudentiæ præsertim & fortitudinis, omnis submissio exhibita sanguini, exterior solum cultus erit, non ab interiori profectus animo. Virtutem & excelsitatem mentis, quæ sibi ipsæ fortunam fabricantur, illas suspicit animus & admiratur. Oceano Magno Columbus leges posuit,& Orbi novo Hermannus Cortesius, qui licet illustribus natalibus orti non fuerint, suis tamen Successoribus Nobilitatem pepererunt, ut maximis Viris pares esse possent. Celebriores fluvii à tenuioribus ferè rivulis originem ducunt atque initium, haud longo tamen post intervallo à suomet alveo nomen sortiuntur & gloriam.

§. Equidem in bello, ubi virtus & fortitudo magis æstimantur, expediet ad altiores honorum gradus evehere eos,qui rebus præclarè gestis id fuerint promeriti, etsi fortè splendor Nobilitatis defuerit; pacis tamen tempore, a *si Rempublicam gnaris, & non magni pretii hominibus committat* Princeps, *statim & Nobilium, ac strenuorum iram in se provocabit, ob contemptam eorum fidem, & maximis in rebus damna patietur.* Quod tum potissimum accidit, cum Subditus rarioribus à natura donis instructus est, non verò cum inclaruit jam apud populum, & orè omnium celebratur, adeòque ipsa Natalium obscuritas à præstantia & dotibus animi satis illustrata est. Multos videmus, qui b *ex se videntur nati*, uti de Curtio Ruffo dicere solebat Tiberius. In hos tales optimè convenit illa laus bonæ electionis Ministrorum apud Claudianum:

—— Lectos ex omnibus oris.
Evehit,& meritum nunquam cunabula quærit,
Et qualis non unde satus.

§. Quòd si Nobilitas aut otio aut deliciis corrupta fuerit,suadendum potius,ut exercitio & præmiis illa instauretur, quam alia condatur planè nova. Argentum & aurum facillimè expurgantur; ex argento tamen aurum conficere, immensi laboris est, & ni

 quo

a Dion. Cass. b Tacit. lib. 11. Annal.

quo frustra desudet Alchimistarum ars atque inds stria. Quare pessimum fuit consilium, quod Reg Henrico Quarto aliquando à nonnullis datum fuit ut opprimeret scilicet potentiores regni sui proce res, aliosque è mediocri fortuna ad altiorem eveh rer. Etsi libertas & inobedientia Nobiliorum exig re interdum videntur, ut aliquantum deprimantu magna enim præ aliis eminentia superbiam gignit neque Superiorem ferre sustinet. a *Nobilitas, cum pace durius servitium est.* b *Imbecilliores semper æquum justum quærunt, potentioribus autem id nihil est curæ;* tunc quietiores ferè sunt subditi, cum deest poten tia, quæ eos tueatur & novitates c eorum foveat. E de caussa non permittunt Castellæ leges, ut duæ am plæ & potentes d familiæ coalescant in unam; tu ideò etiam, ut bona magis divisa maneant, nec apu alios zelum & invidiam excitent. Artes certè non deessent, quæ sub specie honoris aut gratiæ singul ris moderari possent divitiarum copiam, quærend opportunitatem eas in obsequium Principis & bon publici impendendi. Attamen sumptuum vanita eò progressa jam est, ut iis artificiis opus non sit: po tentissimi enim quique maximis onerantur debitis & necessitatibus premuntur, ut media amplius no suppetant, quibus tam sublimia cogitata exequ possint, aut molitiones novas machinari. Dum qui dem plus esse cupiunt, quàm possunt, minus etiam quàm sunt, fieri incipiunt. e Certè *dites familiæ No bilium, aut claritudine insignes, studio magnificentiæ pro labi* solent. Cæterum etsi divitiæ nimiæ periculosa sint, idem tamen in extrema etiam inopia locum habet: nam f *cum ex primariis aliqui bona dissiparunt hi res novas moliuntur.*

SYM

a Tacit.lib.11.Annal. b Arist. lib.6. Polit.c.2. c *Nihi ausuram plebem Principibus amotis.* Tacit lib.1 Ann d *Commodum est etiam, ut hæreditates non donatione se jure agnationis tradantur, utque ad eundem una, non plures hæreditates proveniant.* Arist. lib. 5. Polit. c.8 e Tac. l. 3. Annal. f Arist. l. 6. Polit. c. 12.

SYMBOLUM XVIII.

MUltis Imperium virtus contulit, paucis malitia in his ſceptrum uſurpatio fuit violenta, & plena periculi, in illis titulus juſtus, & conſtans poſſeſſio. Occulta quadam pulchritudinis ſuæ vi ad ſui amorem & cultum virtus allicit. Elementa cœlorum

rum parent imperio, ob perfectionem eorundem & præstantiam; homines quoque non nisi eum qu justitia, cæterisque virtutibus præstat aliis, suprem potestate & dominatu dignum reputant. Ea de caus sa Cyrus a *non censebat convenire cuiquam Imperium, qu non melior esset iis, quibus imperaret.* Subditi magis ob servant, & reverentur Principem, in quo insignio res animi dotes inesse conspiciunt. Quanto hæ fue rint majores, tantò major auctoritas erit atque æ stimatio: omnes enim existimant, Deum Princip tali magis esse propitium, & cura peculiari adess in omnibus, ejusque gubernationem dirigere. Ho ipsum est, quod toto orbe Josue nomen *b* fecit in clarescere. Boni Principis actiones omnes & consi lia cum plausu accipit populus, & pia quadam cum fiducia prosperos eorum successus sibi pollicetur: quòd si evenerit aliter, planè sibi persuadet, op fi nes quosdam altiores & incognitos ita magis con ducere. Eandem ob caussam apud Nationes quas dam Reges *c* summi Sacerdotes erant, ut dum po pulus cæremonias sacras, & cultum divinum ab iis acciperet, agnosceret in iisdem naturam quandam sublimiorem, magisque propinquam ac familiarem ipsi Deo, qua tanquam mediatrice in precibus suis uti posset, & contra quàm nihil temerè attentare *d* præsumeret. Corona Aaronis super mitram *e* at tollebat oculos, & desideria omnium. Jacob vene rabatur Josephi *f* sceptrum, cujus apicem Cico nia insidebat, pietatis & religionis Symbolum.

§. Nemo

a Xenoph. l. 8. Pædag. b *Fuit ergo Dominus cum Josue, & nomen ejus divulgatum est in omni terra.* Jos. 6. v. 21. c *Rex enim Dux erat in bello, & judex & in iis quæ ad cultum Deorum pertinerent, summam potestatem habebat,* Arist l. 3. Pol. c. 11. d *Minusque insidiantur eis, qui Deos auxiliares habent.* Arist. Polit. e *Corona aurea super mitram ejus, expressa signo sanctitatis, & gloria honoris, & opus virtutis, & desideria oculorum ornata.* Eccl 45. 14. f *Et adoravit fastigium virgæ ejus.* Paul. Epist. ad Heb. c. 11. 21.

§. Nemo existimet, malè perdi tempus illud, quod Princeps in virtutum ponit exercitio, immò Deus interim vel maximè rerum eventus moderatur ac dirigit. Sanctissimo Sacrificio piè intererat Ferdinandus Antolinesius, dum ad Durium amnem Comes Garsias Fernandesius cum Mauris decerneret prælio, & ecce Angelus aliquis os habituque illi similis, vicem ejus tantisper in pugna obiit, quo factum, ut infamiam ipse non effugeret solùm, sed & potissimam victoriæ laudem & gloriam adipisceretur. Simile quippiam refertur de gloriosissimo Archistratego Comite Tillio, Josue verè Christiano, non minùs sancto, quàm forti ac bellicoso, ab alio aliquo personam ejus referente, instructam fuisse aciem, dum ipse Sacerdoti ad aram facienti pro more dabat operam. Ferdinando Secundo Imperatori sub ipsis officiis divinis plura oblata fuêre vexilla, victoriæ insignia & monimenta, quàm multi ex Antecessoribus hosti eripuerint. Otiosus stabat Israeliticus *a* populus, & mira Deus in favorem illius factitabat. Æternùm lucebit Corona, quæ sicut illa *b* Aradnæ fulgentissimis virtutum stellis radiaverit. Septimius Imperator filiis suis dixit moriens: *firmum sese iis derelinquere Imperium, si boni essent; lapsurum brevi, si mali.* Ferdinandus Rex, qui à virtutibus suis magnis Magni cognomentum invenit, mirè iisdem regni sui gloriam auxit, & Successoribus stabilivit. Tanta is erat pietate, ut cùm corpus S. Isidori Hispali legionem transferretur, ipse & filii ejus suos oneri subjicerent humeros, & sacras reliquias à fluvio Durio usque ad ipsum urbis templum *c* D. Joanni sacrum nudis pedibus prosequerentur. Etenim cùm Deus sit, d *per quem*

G 7 *Reges*

a *Nolite timere: state, & videte magnalia Domini, quæ facturus est hodie.* Exod. 14. 13. *Dominus enim Deus Israel pugnavit pro eo.* Jos. 10. 42. b *Neque declinet in partem dexteram, vel sinistram, ut longo tempore regnet ipse; & filii ejus.* Deut. 17. v. 20. *c* Mar. hist. Hisp. *d* Proverb. 3. v. 15.

Reges regnant, & à quo omnis eorum poteſtas & feli citas dependet, falli nunquam poterunt, ſi ad ipſun ſuos identidem reflectant oculos. Lunam Solis ra dii non deſtituunt; ea ſiquidem minimè ignara o mnem ſeſe à Sole lucem accipere, continuo eum re ſpicit, ut ab eodem illumenetur: quod Principibu ſic imitandum ut oculos ſemper fixos habeant i æterno illo luminari, quod lucem & motum imper tit orbibus, & à quo augmenta ſua & decrement ſumunt Imperia, prout in Emblemate præſenti pe ſceptrum innuitur, in cujus vertice Luna viſitu reſpectans Solem, proprium Dei Symbolum; tun quia nulla alia res ad ejuſdem omnipotentiam acce dit propius, tum etiam quia ſolus ille lucem & vigo rem rebus omnibus tribuit:

a *Quem, quia reſpicit omnia ſolus,*
Verum poſſis dicere Solem.

Non eſt enim poteſtas, niſi a Deo. b Prius in æternâ eju mente, quàm hic in terris, Reges coronis redimi ſolent. Qui cæleſtes orbes primo mobili circumde dit, idem illud regnis etiam & Rebuſpublicis im pertit. Qui Regem conſtituit apibus, non ſoliu fortunæ reliquit arbitrio, aut electioni humanæ ha cauſſas inferiores Principum, qui in regimine hoc terreſtri vicem ejus ſuſtinent, aut illi quàm ſimil limi *c* ſunt, adumbrati in Apocalypſi per ſepten illos Planetas, quos Deus *d* in manu ſua habeba In illos vibrat divinos ſuos radios, qui reflexi de inde ſupremum jus atque auctoritatem in ſubdito iis tribuunt. Sine ſplendore illo ac luce cœca qu dammodo eſt poteſtas omnis, quantumvis ampla Si Princeps, ſpreta illa luce, in aliam apparenten boni fore alicujus, qnod commoditas illi propria non recta ratio offert, intenderit oculos, mox po tentiæ ſuæ orbem deficere videbit, & obſcurari Quicquid Solem præſentem fugit, tenebris involva tu

a Boëtius. *b* Roman 13. 1. c *Principes quidem inſta Deorum eſſe.* Tacit. lib. 3. Annal. d *Et habebat in dextera ſua ſtellas ſeptem.* Apoc. 1. 16.

tur necesse est. Luna etsi subinde luce se videat destitui, non tamen ideò sese à Sole avertit, quin potiùs longe jam alacrior, graciliórque continuò eundem respicit, donec luce illius denuo compleatur. Fixum ergo firmumque sceptrum suum Princeps teneat, oculos semper conjiciendo in virtutem, in omni fortuna, seu prospera, seu adversa: nam idem ille divinus Sol, qui aut ad castigandum, aut ad cumulanda merita, aliquod ejus decrementum permisit, in constantiæ præmium non omnem suam lucem subtrahet, sed amplitudinem ejus augebit iterum, & crescere faciet. Ita Ferdinando II. Imperatori usu venit: quippe qui non rarò Fortunam tam adversam habuit, ut de imperio pariter & vitâ desperare posse videretur. Verùm, qua erat animi constantia, numquam spem omnem abs se abjecit, neque avertit oculos suos à Sole illo increato, rerum omnium effectore ac moderatore, cujus providentia divina periculis eum eripuit, & longe etiam altius supra omnes suos hostes extulit. Virga Moysis, quæ sceptri erat Symbolum, miros edebat effectus, quoad illam cœlum versùs erectam manu sua tenebat; at simul ac illam abjiciebat in terram, in venenatos serpentes, ipsimet *a* Moysi formidandos conversa fuit. Dum sceptrum instar scalæ Jacobéæ summitate cœlum tangit, sustenat illud Deus, & Angeli descendunt *b* subsidio. Nec Ægyptiis ignotum hoc fuit, qui ideo supremo sceptrorum apice caput ciconiæ, avis religiosæ, ac piæ in parentes, solebant effingere; in inferiori vero patre pedem Hippotami, animalis impii & ingrati erga suum patrem, cujus vitæ struit insidias, ut tantò liberius propriæ suæ matris frui possit amoribus: quo hieroglyphico nihil illi innuere volebant aliud, quam quod

a *Proiecit, & versa est in colubrum ita ut fugeret Moyses.* Exod 4. 3. b *Vidit in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cœlum: Angelos quoque Dei ascendentes & descendentes per eam: & Dominum innixum scalæ.* Gen. 28. 12.

quod Principes pietatem semper impietati antefer re debeant. Atque hoc eodem Symbolo Machiavel lus suum quoque Principem instructum vellet, se alio planè fine: in uno enim sceptri extremo pieta tem, in altero impietatem collocatam cuperet, u pro libitu illud vertere posset, eamque partem sur sum erigere, quæ ad conservationem & incremen tum Statuum magis conduceret. In quem finem putat ille, virtutes Principi necessarias non esse sed sufficere, si eas habere se simulet: etenim veræ illæ essent ac solidæ, & si ex præscripto earun dem agere is semper vellet, ait perniciosas illi fore contrà verò profuturas quam plurimum, si putetu saltem, quòd iis præditus sit: hac enim ratione it eum fore dispositum, ut pro re nata immutare ea sciat & possit, adeoque sic in rebus omnibus agere prout expedire judicaverit, & tulerit occasio. At que hoc ipsum cumprimis necessarium esse ait i iis Principibus qui noviter ad Reipublicæ guberna cula accesserunt, quos paratos semper & expedito esse oportet ad utendum velis, prout Fortunæ ven ti spiraverint, & postularit necessitas. Impium prorsus, & imprudens consilium quod virtute suadet non genuinas, sed confictas solùm & puta titias. Quomodo enim fieri poterit, ut idem umbr præstet, quod veritas? quænam ars, quæve indu stria crystalli naturam sic perficiet, ut claritate su ac luce adamantem exæquet? ecquis non illicò, ad primum aspectum & explorationem rei agnosce vanitatem, & ridere incipiet? a *Vera gloria radice agit, at ne etiam propagatur: ficta omnia celeriter tan quam flosculi decidunt, neque simulatum quicquam pote esse diuturnum.* Nulla tanta est astutia, quæ natu ram aliquam malam vestire sic possit, ut usqu quaque bona appareat. Nam si in ipsis veris vir tutibus, tam naturæ nostræ & inclinationi, ac cedente præsertim habitu, & conformibus tam faci le deficimus, quid in fictis & putatitiis fiet? quomo do

a Cic. lib. 2. de Off. c. 12.

lo Subditi, si artes & fraudes istas perspexerint, ferre poterunt fœtorem illum, è discooperto jam viiorum sepulchro, tam detestabili. absque omni virutum ornamento? quomodo ab interno illo vulnere avertere poterunt oculos, si de tracto jam *a* velo, ub quo dilitescebat, palam sese illud conspectu fferat? unde porrò fiet, ut Princeps suis domi contemptui futurus sit, & ludibrio; extraneis verò suspectus in omnibus. Utrisque certè odio erit, nemini enim ab illo licebit securo vivere. Nulla alia es magis formidandam reddit principis tyrannidem, quàm si virtutes ipse fingat: ex eo enim deinlè majora plerumque pullulant vitia, quomodo multi *b* Otthonem metuebant; cùm ambiret Imperium. Malam Principis naturam, si cognita sit, delinare facilè quis potest, virtutes falsas & simulaas non item. In apertis vitiis fragilitati locus est; ictis virtutibus dolus & fraus commisceri solent, eque hoc fortiuto solùm & casu; sed ad malos lerumque fines, atque adeo magis noxiæ illæ sunt, uàm ipsa vitia, quemadmodum in *c* Sejano notavit Tacitus. d *Extrema est perversitas, cùm prorsus injustiâ aces, ad id ut, ut vir bonus esse videaris.* Labi in aperum scelus, imbecillitas quædam est; virtutes simuare, mera malitia. Vitia alia facilius ferunt homies; at hypocrisin abominantur omnes: nam illis osmetipsos solum decipimus, hac verò etiam alios. Quid? quod actiones etiam bonæ contemni soent, si ab arte, non à virtute ortum ducant. Mula faciebat Vitellius, ut gratiam favoremque popu aucuparetur, sed e *quæ gratia sanè* fuissent *& popuaria, si à virtutibus profiscerentur, memoria vitæ prioris, &*

Quasi pannus menstruatæ universæ Justitiæ nostræ. II. 64. 6. b *Ottho interim, contra spem omnium, non deliciis, neq; desidia torpescere, dilata voluptate, dissimulata luxuria, & cuncta ad decorem imperii composita. Eoq; plus formidinis afferebant falsæ virtutes, & vitia reditura.* Tac l. 1. hist. c *Haud minus noxiæ, quoties parando regno fingitur.* idem. lib. 4. Annal. *d* Plat. *e* Tac li. 2. Hist.

ris,& quia nemo non videbat: ficta ea esse, *indece & vilia accipiebantur.* Et quæso, cui bono virtute fingere, si eadem solertia atque industriâ ad ea rem opus est, atque ad virtutes veras & solidas; hæ ipsæ ob morum pravitatem vix roboris habe satis ac vitium, qui fictæ subsistent & umbratile Non Deo coronam, ejusque conversationem acc ptam refert, nec præmia eum, aut supplicia cre decernere, quisquis his artibus potiùs, quàm vinæ confidit providentiæ. Si vitia Principis imbecillitate, non ab affectatione essent, facili secreta ea haberi paterer, ne malo exemplo sin nam ideò ea occultare, hypocrisis censeri non d bet, aut malitia ad fallendos aliorum animos; prudentia potiùs naturalis & honor virtuti de tus. Nullum frænum illi restat potentiæ, quæ t rannides suas non velo aliquo obtegit. Nunqua Senatores *a* Tiberium timuerunt magis quàm cù absque dissimulatione eum conspicerent. Et tame si de Pisone scribat Tacitus, quòd b *claro apud vu gum rumore erat, per virtutem, aut species virtutibus miles*: hoc tamen non sic intelligendum, quasi p rinde sit in Principe, seu veris virtutibus pollea seu eas simulet; sed quia populus nonnunqua judicio fallitur, & hypocrisin pro virtute hab Quantò igitur firmior constantiorque Pisonis fam si virtuti sinceræ & solidæ ea fuisset innixa.

5. Eadem nascentur incommoda, si Princeps v ras virtutes habeat quidem; sed quas ipse pro tem poris occasionum varietate facilè mutet: virt enim esse nequit, quæ non est habitus firmus constans, aut in eo inest animo, cui religio non est in vitium illam convertere, aut in improborum se

part

a *Penetrabat pavor & admiratio, callidum olim, & t gendis sceleribus obscurum, huc confidentiæ venisse, tanquam dimotis parietibus ostenderet Nepotem s verberis Centurionis, inter servorum ictus, extrema v ta alimenta frustra orantem.* Tacit. lib. 6. Annal. *b* dem lib. 15. Annal.

partes adjungere, modò aliqua utilitatis spes inde affulserit. Et amabo te, quomodo istud unquam Principi expediet? *a Ca el Rey contra los malo, quanto en su mandad esto vieren* (verba sunt Alphonsi Regis, in ejusdem legibus) *siempre les debe haver mala voluntad porque si de esta guisa non lo fiziesse, non podria fazer complidamente justicia, nin tener su tierra en paz, nin monstrarse par bueno.* Et quis casus exigere illud poterit his nostris præsertim sæculis, cùm dominatus & imperia certis constituta sunt legibus, neque jam ampliùs dependent (uti Romanorum Imperatorum fiebat temporibus) ab electione & insolentia militari? Nullum unquam tantùm potest esse periculum, quod virtus prudens cavere non queat, absque eò quòd Princeps à sceleribus sibi paret subsidium. Si quando Princeps aliquis virtutibus illustrium pessum iit, non eò accidit, quòd bonus esset, sed quòd bonus esse haud satis didicerit. Non tenetur Princeps justitiæ amans confestim & imprudenter sese sceleribus opponere, ubi nullum pollicetur fructum, aut certè evidenter periculosa videtur isthæc diligentia: quin immò magnæ prudentiæ est *b* permittere, quòd contrà nitendo impedire non potes. Dissimulet vitiorum notitiam, quoad cum tempore remedium parari possit; bonos interim præmiis erigat, coërceat pœnis malos, aliisque utatur mediis, quæ prudentia suggerit. Quòd si ea non sufficiant, Successori illud relinquat; uti fecit Tiberius, cùm perspiceret *c* temporis sui mores corrigi à se, & emendari non posse. Etenim si Princeps metu aliquo ad improborum mores & vitam malè agendo sese vellet conformare, nec hos reduceret in viam, atque unà bonos perderet, adeòque in utrisque malitiæ fieret accessio. Virtus in Principe nihil creare

Lib. 5. tit. 5. p. 2. b. *Permittimus, quod nolentes indulgemus, quia pravam hominum voluntatem ad plenum cohibere non possumus.* S. Chyrs. c *Non id tempus censuræ, nec si quid in moribus labaret, defuturum corrigendi auctorem.* Tacit. lib. 2. Annal.

creare solet periculi; creat tamen zelus & rigor, abſque prudentia ſint. Non abominantur Principe ſcelerati, quòd probus & frugi ſit, ſed quia per n miam ejus ſeveritatem improbis iis eſſe non lic Nemo non Principem juſtum deſiderat. Quin m etiam hoc tali opus habent, ut juſtitiæ locus ſit, q non ab aliis ſolùm, ſed & à ſe invicem ſecuri gant. Senica eo intendebat, cum ut Neronem inceſtuosâ cùm Matre conſuetudine abduceret, dem comminaretur, a *pervulgatum eſſe inceſtum g riante matre, nec toleratur os milites profani Principis I perium.* Adeò neceſſariæ Principi virtutes ſunt, ut ne quibuſdam ne vitia quidem poſſint ſubſiſte b *Ne aliis artibus Sejanus Tiberium devinxit*, qua quòd virtutes in ſigniores improbis facinorib conjungeret. c *Corpus illis laborum tolerans, animus a dax, ſui obtegens, in alios criminatur, juxta adulatio ſuperbia, palàm compoſitus pudor, intus ſumma adipiſce di libido, ejuſque cauſſa, modo largitio, & luxus, ſæpius i duſtria, ac vigilantia.* Similem virtutum & vitioru commixtionem in Lucinio Muciano videre licu Eadem quoque de cauſſa *ambigua de Veſpaſiano fa erat*: nam & vitia notari in eo, & collaudari virtut poterant. Illud certum, multo ſecuriorem futura fuiſſe Sejani apud Tiberium gratiam; Veſpaſianu item & Mucianum in longe perfectiores evaſur fuiſſe Principes, ſi *d* demptis eorum vitiis, ſolæ v tutes remanſiſſent. Si vitia proſint Principi ad gnoſcendos à bonis improbos ſatis erit, quod n titiam eorum aliquam, non verò uſum aut conſu tudinem habeat. Polleat itaque virtutibus, juxtà circumſpectus ſit, ac prudens, ut nulla fra eſſe poſſit aut dolus, qui eum fugiat, nulla maliti quam ipſe non penitus perſpiciat, ſingulorum h minum mores, agendique modum ita penetrand

a Tacit. lib. 14. Annal. *b* Idem lib. 4. Annal. *c* Ide lib. 1. Hiſtor. d *Egregium Principatus temperame tum, ſi demptis utriuſque vitiis, ſolæ virtutes miſcere tur.* Idem lib. 2. Hiſt.

t absque deceptionis periculo iis imperet. Atque n hoc sensu admitti posset eorum sententia, *a* qui *o munitiores Reges censent, quo illis, quibus imperitant, equiores fuêre.* Ista enim nequitia quod ad cognitioem malitiæ attinet, valde expedit, ut castigare scelera, & simul etiam humanæ fragilitatis aliquâ haere rationem rectè quis noverit. Dura nimium est, c periculosa pro regimine severa virtus absque ista otitia. Ex quo porrò fit, ut magis conveniant Prinipi virtutes heroicæ imperii propriæ, non illæ moasticæ, & solicitariæ, quæ meticulosum illum redunt, tardum ac difficilem in statuendo, ab humana onversatione alienum, magisque attentum ad perectionem suam privatam & propriam quàm ad guernationem communem & publicam. Maxima irtutis perfectio in eo posita est, ut satisfaciat obliationibus principis, quibus à Deo obstrictus fuit.

§. Nec voluit solum Machiavellus, ut Princeps emporibus certis virtutes fingeret; sed Politicam tiam ipsi malitiæ superstruere conatus est, comonstrando quomodo hujus beneficio ad supremum radum illa posset evehi, & disertè asserendo, ido pessum ire homines, quod mali esse nescirent, erinde quasi certa ea de re haberi posset scienia. Doctrina hæc non paucos Principes Tyrannos ffecit, & egit præcipites. Non ita est, non ideo ereunt homines, quod mali esse ignorent; sed quia agitia ipsa tueri sese in longum nequeunt: nulla nim tam astuta, & prudens est malitia, quæ satis caere sibi possit, quin suismet artibus tandem irretiaur. Quæ scientia erudire satis poterit, ut judicium in elictis servet integrum & incorruptum, quem suoummet maleficiorum conscientia stimulat, quæ etsi n nobis sit, sine nobis tamen operatur, impulsa vi uadam interiore divina; cum arbitra sit, & carnifex ctionum nostrarum, cujus tyrannidem Nero quonlam expertus fuit, postquam Matrem tolli jussisset medio: nam b *sceleris demum intellecta magnitudine,* re,

a Saluſt. *b* Tac. lib. 4. Annal.

reliquo noctis, modo per silentium defixus, sæpius pavore exurgens, & mentis inops lucem operiebatur, tanquam exitium allaturam. Hæret nonnunquam animus maximè generosus, & consilio destituitur ad scelerum conspectum. Ita Sejano evenit, cùm Tiberii familiam cogitaret extinguere: nam a *magnitudo facinoris metum, prolationes, diversa interdum consilia adferebat.* b *Apprehendit* nimirum Deus *sapientes in astutia eorum, & consilium pravorum dissipat.* Vitium ignorantia est, prudentiæ opposita; violentia est, quæ suam ipsius ruinam molitur assiduè. Periculosa fabrica est, quæ mox in illius cervicem corruit, à quo constructa fuit. Nullum tantum est judicium, quod sufficiat ad tyrannides minores aliis majoribus corrigendas: & quousque moles ista assurget, ut homines ferendo sint? Illud ipsum exemplum Joannis Pagoli Tyranni Perusiæ, quo Machiavellus utitur ad stabiliendum suam doctrinam, abundè satis edocere potuisset, quàm periculi plenum sit, per istiusmodi incedere præcipitia, cum elusa tandem ejus malitia, procurata etiam morte Julii Secundi Pontificis, ad exitum perduci neqnaquam potuerit. Idem quoque Duci Valentino accidit, quem velut Ideam aliis proponit Principibus: is enim, ut ab obitu Papæ Alexandri Sexti rebus suis securius prospiceret, Cardinalibus factionis contrariæ venenum propinavit; sed permutatus per errorem lagenis, ipse & Alexander venenum hausserunt, quo Pontifex extinctus est subito; Valentinus verò ita correptus, ut ob corporis imbecillitatem electioni interesse non potuerit (quem casum tanta illius astutia non præverterat: quo porrò factum, ut quem ipse vellet, Pontifex minimè fieret, atque una perderet ferè omnia, quæ in Romana violenter occuparat. Non finit utique providentia divina, ut Tyrannorum artes suis multum prosint c auctoribus.

a Idem l. 4. Annal. b Job. 5. 13. c *Qui dissipat cogitationes malignorum, ne possint implere manus eorum, quod cœperant.* Job. 5. 12.

ibus. Habet hoc ſola virtus, ut Deum cœptis noſtris ropitium reddat, non malitia. Si quando Tyrannus liquis in uſurpatione violenta diutiùs perſtitit, id magna aliqua profectum fuit virtute, aut excelentia naturali, quæ vitia occuluit, & voluntatum udia ei paravit apud ſubditos; malitia tamen iſtud yrannicis aſſcribit artificiis, & ex iſtiuſmodi exmplis impias quaſdam & erroneas maximas Stas eruit, quibus præcipitant Principes, & ruunt nperia. Præterquam, quod non omnes imperent, ui ſceptrum in manu geſtant, aut coronam in caite, eò quod juſtitia divina, relicto iis regno, imerium tamen iiſdem eripiat, permittendo, ut è ominis mancipia fiant paſſionum ſuarum ac Minirorum, atque ab eventibus minùs proſperis, & editionibus opprimantur. Quomodo in Saule comletum fuit, quod Samuel illi dixerat; non manrum ſcilicet eum Regem, in pœnam, quod Deo uiſſet *a* inobediens: tametſi enim Rex viveret, & oreretur, ex eò tamen tempore regnum ipſius era fuit ſervitus.

Pro eo, quod abjeciſti ſermonem Domini, abiecit te Dominus, ne ſis Rex, 1. Reg. 15. v. 23.

SYM-

SYMBOLUM XIX.

IN ludis Vulcani & Promethei diversi certis co
stituti locis in hunc sese modum exercebant
prodibat primus accensam facem manu præferen
quam deinde porrigebat secundo, tum iste tertio,
sic deinceps de manu in manum. Unde natum pr
v

verbium : *Curſu lampada trado*: de iis dici ſolitum quæ tanquam per ſucceſſionem ab uno ad alios transeunt, quo ſenſu Lucretius cecinit.

Et quaſi curſores vitas lampada trado.

Quod à Platone mutuatus cùm ſuadendo hominibus naturæ propagationem; eam neceſſariam eſſe ait, a *ut vitam, quam ipſi à majoribus acceperint, viciſſim quaſi tædam ardentem, poſteris tradant* Ecquid aliud eſt ſceptrum regium, quàm ejuſmodi facultas: quæ ab uno Succeſſore tranſit ad alium? Quid ergo majeſtas ſibi ſumit in hac ſua eminentia tam brevi, & ad ſolum uſum conceſſa? Multa Principi cum hominibus aliis communia ſunt, una ſola res eaque accidentalis eandem differre facit. Et propter illa quidem animum non demittit; ob hoc tamen ſolum & unicum ſuperbè ſeſe effert ſupra alios. Meminerit, hominem eſſe ſe, & hominibus imperare. Perpendat diligenter, ſe ampliſſimum hoc Mundi theatrum ſubire, ut Principis perſonam ſuſtineat, decedenti verò de vita alium deinde cum eadem ſucceſſurum purpura, quam ipſe depoſuerit; de utroque demum ſolam hanc ſuperfuturam memoriam, quod fuerint. Illud denique ſciat, ne hanc quidem purpuram, qua amicitur, ſuam eſſe, ſed Reipublicæ, quæ non niſi uſum ei indulget, ut capitis tantiſper fungatur officio, & boni publici conſervatione, incremento & proſperitati conſulat, ut alibi expendimus.

§. Ubi igitur in vitæ hujus ſtadio decurrere ſemel Princeps cœperit, tæda ardente ſui Status inſtructus, non id ſolùm agat, ut curſum iſtum producat longius: jam enim terminum præfinitum habet, quam tranſgredi non licebit; & quis novit, num fortè ab eò jam abſit proximè, cùm illa cuique etiam leviſſimo vento ſit expoſita. b Tegula una eam Regi Henrico I. extorſit è manibus, nondum nato annos quatuordecim: unus item ex equo lapſus, inter ipſa nuptiarum tripudia, Principem Joannem Re-

H gum

a Plato. b Mar. hiſt. Hiſp. lib. 12, cap. 6.

gnum Catholicum filium prohibuit, quo minus eam prehendere potuerit.

§. Ponderet prætereà Princeps habilitatem suæ manus: occasionem & jus, ne plures temere faces suscipere audeat, quàm aut successio, aut electio legitima illi concesserint. Si considerasset istud cum animo suo Fredericus Comes Palatinus, nunquam Electorali dignitate, nunquam provinciis suis ac honoribus tam infeliciter excidisset, propter ambitionem Coronæ Bohemicæ. Et sanè longè melius suum confecisset curriculum Rex Carolus Neapolitanus si regni sui contentus face, non in Hungariam etiam manum adjicere attentasset, ubi idcirco veneno interiit.

§. Nemini alteri eam facile committat Princeps, neque sinat, ut quis alius manum ei admoveat, cum auctoritate nimia. Imperium enim societatem non patitur; *a* suo etiam patri Regi Alphonso Sapienti tædam hanc è manibus eripere conatus est Infans Sanctius, ea potestate & cominatione, quam ab ipso acceperat. Nec infanti Lusitano defuere rationes apparentes, cur idem contra Parentem Regem Dionysium moliretur.

§. Istæ regnorum faces malis artibus accensæ citò plerumque extinguuntur: b *nam nulla quæsita scelere potentia est diuturna.* c Garsias Rex Patrem suum Alphonsum Magnum coëgit, ut regno se abdiceret sed ultra triennium Corona sic partâ ei frui non licuit. Froila Secundus non nisi menses quatuordecim regnum obtinuit, quod vi magis, quàm electione fuerat adeptus. Consilia violenta non semper optatum sortiuntur exitum. *d* Navarræ coronam certò jam ad se perventuram hæreditate sperabat Ramon, si fratrem suum Sanctium tolleret de medio; at Respublica sceptrum ei committere noluit qui facinus tam atrox animo concepisset, adeoque Sanctio Regi Aragoniæ ejus patrueli illud obtulit

§. N

a Idem Hist. Hisp. l. 14. cap. 5. *b* Curtius *c* Mar. hist. Hisp. l. 7. c. 20 *d* idem *hist.* Hisp. lib. 7. c. 2.

§. Ne temerè facem isthanc è manibus dimittat Princeps, quoad vivit, ne si facti illum pœnituerit postea, ei fortè accidat, quod Regi *a* Alphonso hujus nominis Quarto; qui posteaquam Regnum in fratrem suum Ramirum semel resignasset, recuperare deinde nunquam potuit; quantumvis vellet. Ambitio, dum in possessione est, justitiæ non paret: semper enim rationes in promptu habet, & caussas, quibus se tueatur. Et quem non moveat discrimen, quod inter imperandum, & obediendum interest?

§. Tametsi verò istæ regnorum faces communiter à parentibus ad liberos transeant, illud tamen Reges semper meminerint, à Deo se accepisse, eidemque suo tempore restituere debere, ut norint, cui acceptas eas referre debeant, & quàm stricta de iis reddenda sit ratio. Ita fecit Rex Ferdinandus, cognomento Magnus, qui sub extremum vitæ spiritum, sic Deum fertur allocutus: b *Tua Domine est potestas, tuum est imperium. Tu supremus es Dominus super omnes Reges, & omnia tuæ subsunt providentiæ. Regnum, quod de manu tua accepi, tibi restituo.* Totidem pene verbis, in eodem mortis articulo, usus est alius Rex Ferdinandus, quem Sanctum cognominamus

§. Illustre sanè, sed laboris plenum vitæ curriculum cælum ipsum descripsit Serenitati Vestræ, conficiendum non cum una solùm, sed pluribus variorum regnorum facibus, quæ Soli per omnia similes (hoc uno excepto, quòd hic sese per intervalla subducat oculis) ab oriente usque in occidentem suam longè lateque diffundunt lucem. Sævissimi turbines erumpentes undique eas moliuntur extinguere: verum cùm Deus (sic Isaias *c* videtur vaticinatus) easdem eò fine incenderint, ut anteant vexillum crucis, & gentilitatem illuminent in sacris

a Mar.hist.Hisp lib.8.c.5. *b* idem hist.Hisp.l.9.c.6. c *Ecce, dedi te in lucem Gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ.* Is. 49. 6.

Ecclesiæ altaribus, sperari merito poterit, quod hujus ad instar etiam illæ lucebunt; præsertim, si magis magisque eas inflammarit Serenitatis Vestræ religiosa fides, & pius zelus, rectà sursum erectus semper tenendo, ut flamma tantò clarior puriorque ad cælum, quo natura sua nititur, possit contendere: nam qui oblique eas inflexerit, in caussa erit, cur illæ ipsæ flammæ eas sensim depascent; quod si cælo ita obverterit, ut terram solùm spectent, mox extinguentur penitùs: eadem enim materia, quæ pastum aliàs datura erat, interitum iis adfert. Enitatur itaque sedulò Serenitas Vestra, ut eum his facibus vitæ suæ curriculum gloriosè decurrat, easque adhuc dum lucentes suo aliquando Successori porrigat, nec solùm quales eas accepit primùm, sed potius novis auctas & collustratas radiis: solet enim Deus regna Regemque, cum primum Reipublicæ suscipiunt gubernacula, velut ad trutinam expendere ut tanto accuratiorem ab iis rationem post eà repetat, quomodo *a* Regi Balthasari factum. Et si Ottho *b* obstrictum se credidit, ut Imperium, sicut à Majoribus acceperat, sic posteris traderet, profecto non minorem etiam obligationem à gloriosis suis Antecessoribus ad se derivatam Serenitas Vestra agnoscat necesse est. Ita illas tradidit Carolus V. Imperator, dum eas adhuc superstes Philippo II. Filio suo detulit. Et tametsi nonnullorum acciderit malitia, quod finem curriculi sui exspectare noluerit, ne fortè venti contrarii, quos jam tum adversa Fortuna concitarat eas aut omnino extinguerent aut saltem obscurarent, uti fecisse memorant Alphonsum II. Regem Neapolitanum qui cum Regi Franciæ Carolo VIII. resistendo non esset, *c* Coronam in Filium suum Ferdinandum Calabriæ Du-

cem

a *Appensus es in statera, & inventus es minus habens* Dan. 5. 27. b *Urbis nostræ institutum, & à Regibus usq; ad Principes continuum, & immortale sicut a Majoribus accepimus sic posteris tradamus.* Tac l.2. Histor. c Mar. hist. Hisp. lib. 26. c. 8.

cem transtulit: illud tamen certum, voluisse ipsam tempori eam Deo restituere, seseque ad aliam disponere coronam, non temporariam, sed æternam qua semel obtenta frui licet securo ab omni metu, ne ad alia capita transeat.

SYMBOLUM XX.

INter solennes nuptiarum ritus apud Athenienses puerulus aliquis Sponsum anteibat, spinosis redimitus foliiis, & panem in canistro manu praeferens: Symbolum, quo innuebant, opinor, matrimonium non solius voluptatis gratia, sed ad curas etiam & ad labores à natura institutum esse. Eodem (si in Emblematibus figuris humanis esse locus) eum quoque possemus adumbrare, qui nascitur, ut aliis imperet. Nam quibus curarum spinis non circumdatur, qui status suos in justitia, in pace, in rerum ubertate tueri satagit? quas non experitur *a* difficultates, quibus non sese periculis objicit, qui imperium tenet in illos? Illius labores populi quies sint oportet, pericula illius, hujus securitas, illius vigiliae, hujus somnus. Veruntamen idem illud oculis hic subjicere placuit sub specie elegantis coronae quidem & aspectu jucundae; sed spinis refertae, cum adjecto lemmate è versibus Senecae Poetae Tragici:

— b *O fallax bonum!*
Quantum malum fronte, quam blandâ tu es!

Ecquis intendens oculos in uniones illos, & coronae adamantes, in tam bellos flores, qui undique eam ambiunt, non illico sibi persuaserit, pulchrius longè & amoenius fore, quod intus latet abditum? & tamen merissimae spinae sunt, quae assiduè tempora, pectusque lancinant. Nullus est in corona unio, qui sudor non sit. Rubinus nullus, qui non sit sanguis. Nullus Adamas, qui non sit quodammodo terebra. Tota denique nihil aliud, est quàm circumferentia absque quietis centro, Symbolum perpetui curarum motus. *c* Atque haec caussa fuit, cur antiquiores quidam Reges corona navis speciem referente, uti fuerint soliti, ad repraesentandam scilicet illius inconstantiam, inquietudines & pericula. Probè hoc ille perspectum habuit, qui ultrô sibi à nescio quo, oblatam coronam humi deposu[it]

a *Quam arduum, quam subjectum fortunae regendi onus.* Tac. 1. Annal. *b* Seneca. *c* Strab.

posuit, his usus verbis: a *Tollat, qui te non noverit.* Coronarum loco primum fasciis b utebantur, non in signum Majestatis, sed ut caput firmarent. Usque adeò graves sunt capitis coronati curæ, ut anticipato etiam munimine opus habeat: nec enim regnare aliud esse dixero, quàm tria perpetua suspiria, conservandi nimirum, acquirendi, & amittendi. Idcirco & Marcus Antonius Imperator ajebat. *Regnum grandissimam esse molestiam.* Ad labores nati sunt Principes, æquum igitur, ut ad istos se parent. Apud Persiæ Reges in more erat positum, ut cubicularius, qui eos mane excitaret è somno, altum eis sic inclamaret: c *Rex surge, ad tractanda Regni negotia.* Non ferrent hoc nostro tempore quidam Principes excitatorem tam molestum, *multi enim hæc principatus præmia putant, quorum libido ac voluptas penes ipsos sit; rubor ac dedecus penes alios.* Quod Principes nonnulli à suo turpiter desciscant officio, ideo ferè accidit, quòd (ut alibi dicemus) regnum pro hæreditate & possessione habeant proprietaria, qua pro libitu iis uti liceat, existimentque suam præ aliis excellentiam & supremam potestatem nullis subjectam esse legibus, sed liberam omnino, quantum ad voluntatis appetitiones attinet, cumque adulatio optimè nôrit, quò illa inclinatione propendeat, facilè eis deinde persuadet, absque libertate ista & vivendi licentia Principatum non nisi durissimam fore servitutem, magisque infelicem, quam infimam etiam subditorum conditionem: quo fit, ut dum deliciis & voluptatibus sese totos dedunt, flaccescant vires & ingenium, ipsique ad gubernationem prorsus fiant inidonei.

§. Hinc esse reor, quod ex tanto Principum numero oppidò pauci boni evadant Reipub. moderatores. Non quòd à naturæ donis instructi non sint, nam in his excellere solent potius præ aliis, utpote qui è sanguine melius enutrito descendunt; sed quia

a Val. Max. b *Ponite cidarim mundam super caput ejus.* Zach. 3.5. c Tac. lib. 1. Hist.

in otio & delitiis, quibus circumfluunt, illa neque exercent, neque id permittunt aulici, qui facilius suam fabricantur fortunam apud Principem rerum suarum negligentem, quam attentum ad omnia. Remedium adversus isthæc incommoda in duobus potissimum consistit. Primum est, ut Princeps à primis pueritiæ annis, simul ac rationis usus aliquis in eo emicuerit, negotiis tractandis sensim assuescat, etiam ante prædecessoris obitum, uti Deus fecit cum Josue; & si forte in iis, quæ gratiæ sunt, istud fieri minus expediat, ob rationes infra in Emblemate penultimo à me commemorandas, in aliis tamen fit, ut oculos prius ad gubernationem, quâm ad vitia aperiat; quæ causa quondam fuit Senatui Romano, cur & juventutem consultationibus sui interesse vellent. Hujus exercitii beneficio, tametsi multi Pontificum nepotes admodum juvenes ad gubernationem Pontificiam admoveantur, intra paucos tamen annos plurimum usu proficiunt. Alterum est, ut qui circa Principem sunt inanes quasdam persuasiones ei ex animo eximant, eumque sic instruant, ut sciat, communem omnium consensionem esse, quæ coronæ auctoritatem, & potestatem sceptro tribuat; Natura enim Reges non fecit. Norit item, purpuram regiam sanguinis esse Symbolum, quem pro populi salute, si opus, foret fundere *a* oporteret; non ideò concessam, ut ea scelerum tineis nutrimentum præbeat. Doceant, inquam Principem, *generari & nasci à Principibus, fortuitum* esse: solam b *virtutem proprium hominis bonum* Rectorem eum esse, non dominatorem, subditos cives, non mancipia. Quod documentum Claudius c Imperator Persarum Regi Meherdati dedit. Persua-

a *Consulares fasces, prætextam, curulemque sellam nihil aliud, quam pompam funeris putent: claris insignibus velut infulis velatos ad mortem destinari.* Liv. lib. 2. Hist. *b* Tac. lib. 1. hist. Idem lib. 1. 4. hist. c *Ut non dominatorem, & servos, sed rectorem & cives cogitaret.* idem lib. 12. Annal.

suadeant Principi, sic illi agendum cum iis, quibus imperat, ac ipse secum agi cuperet, si subditus foret; quomodo Galba *a* Pisonem instruxit, cùm ipsum adoptaret in filium. Nemo in Principem electus fuit, ut caput aliorum esset duntaxat, sed ut pro tali agnitus omnium commodis inserviret. Perpendens illud cum animo suo Rex Antigonus filium suum monuit, ne abuteretur potestate, neve sese nimium efferret, aut subditos tractaret malè, sic eum affatus: *Annignoras, fili mi, nostrum Regnum nobilem esse servitutem?* Eodem pertinet, quod mulier illa Rudolpho Imperatori excusanti sese aliquando, quòd nunc aures ei vacuas dare non posset, respondit. *Quin ergo*, inquiens, *imperare desinis?* Subditi non propter Regem nati sunt, sed Rex subditorum gratia. Nimis etiam iis acerbum foret, omnem suam Regi libertatem vendidisse, nisi vicissim de eodem justitiam & tutelam sibi pollicere possent; quæ caussa iis fuit, cur imperio ejus sese ultro subjicerent. Propriis suis coronati clypeis in circuli formam elaboratis Romani triumphabant, unde introducta diademata Sanctorum, qui contra communem humani generis hostem insigni victoria *b* potiti essent. Non meretur coronam Princeps, nisi pariter subditorum illa clypeus sit, qui Fortunæ sævientis impetus excipiat. Regnare officium est potius, quàm dignitas. Imperium quoddam *c* paternum in filios: quòd si subditi affectum illum paternum & sollicitudinem non experiantur in Principe, nec amorem, nec obedientiam filialem ei deferent. Rex Ferdinandus, cognomento sanctus, imperium non aliter atque officium habuit, quod positum esset in subditis tuendis, in administranda justitia, in vitiis

a *Cogitare, quid aut nolueris sub alio Principe, aut volueris.* idem lib. 1. Hist. b *Domine, ut scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos.* Psal. 5. 13. c *Ut enim gubernatio patrisfamilias est regia quadam potestas domi: ita regia potestas est civitatis & gentis unius, aut plurium quasi domestica quadam gubernatio.* Arist. lib. 3. Pol. c. 11.

vitiis castigandis, & remunerandis virtutibus,
procurando denique regni sui incremento;ita ut p
majori ejus bono nulli percendum labori existim
ret; nec aliter reipsa fecit. Principes montium co
similes sunt (ut alibi dicimus) non tam quod cæ
favoribus propiores sint, quàm quòd omnes temp
rum injurias ipsi excipiant: veluti depositarii qu
dam pruinæ & nivium, quæ collique factæ deinc
destinant ab iisdem ad moderandum æstivo tempo
agrorum sitim, & valles irrigandas; atque ut evec
altiùs corporibus suis umbram faciant aliis, & à s
lis ardoribus *a* eos tuantur. Ideo sacræ paginæ Prin
cipes Gigantes *b* vocant: grandiori enim statura
pus habent, quos natura in lucem edidit, ut gube
nandi onus humeris suis sustineant. Gigantes sunt
ut labores ferant, & gemant (quemadmodum Jo
bus *c* loquitur) sub aquis, quibus *d* populi & gent
significari solent;anguli denique *e* sunt, quibus Re
pub. ædificium innititur. Princeps,qui natum se no
credit, ut idem præstet subditis neque se parat ad to
lerandas pro eorum commodo temporum injurias
montis dignitatem exuat, & vallem potius præopte
agere; si tamen ad otium privatum aspirare ei li
ceat, quem cælum ipsum ad aliorum gubernatio
nem jam semel destinavit. Wambæ electo in Re
gem, & coronam recusanti è Gothis Proceribu
Dux quidam gladio districto, ni morem gereret
minitari cœpit. *f* *An unus* inquiens, *totius genti
voluntati repugnes, tuæque tranquillitati communem om
nium salutem postbabeas?* Eadem de caussa nec Regi Jo
anni Secundo in Parlamento Caracensi permis
sum

a *Quia factus est fortitudo pauperi, fortitudo egeno in tri
bulatione sua, spes à turbine, umbraculum ab æstu* Is 25
4. b *Gigantes autem erant super terram in diebus illis.
Isti sunt potentes à sæculo, viri famosi.* Gen. 6.4. c *Ec
ce gigantes gemunt sub aquis.* Job. 26. 5. d *Aquæ, quas
vidisti, ubi meretrix sedet, populi sunt, & gentes, & lin
guæ.* Apoc 17.15. e *Applicate huc universos angulos po
puli.* I Reg. 14. 38. f Mar, hist, Hisp, lib. 6, c, 12.

sum fuit, ut regnum Filio Henrico transcriberet: quia nimirum hic admodum erat juvenis; ille vero ea adhuc corporis constitutione; ut præesse porrò cum laude posset. E quibus liquido apparet, Principes esse partem Reipublicæ, & certo quodam modo ei subordinari, tanquam instrumenta ad ejusdem conservationem necessaria, ita ut bona malaque eorundem ad Rempublicam pertineant; quemadmodum Tiberius *a* ad filios suos ajebat. Qui Davidem poscebant Regem sic illi acclamabant: b *Ecce nos os tuum, & caro tua sumus*; ut significarent, ipsum esse, qui viribus suis sustentare eos debeat, omnesque eorum dolores ac labores in semetipso quodammodo experiri.

§. Porrò Principem à puero sic informare oportet, ut dominationis equum, dum tener est, domare discat ac regere: nam si ad solius arbitrii libitum enutrire eum voluerit: unà cnm ipso præceps ruet. Rationis fræno hic opus est; habenis scientiæ politicæ, virga justitiæ, & calcaribus fortis generosique animi; opus, inquam, ut Princeps prudentiæ stapedibus firmus semper insistat. Non quicquid ei in mentem venerit faciendum est illico, sed quod honestum est solum, ne forte pietatem lædat, aut existimationem, aut verecundiam, aut contra bonos mores c committat aliquid. Ne existiment Principes, potestatem suam omnino absolutam esse, sed obstrictam bono publico, & communi Statûs utilitati: non immensam, sed certis arctatam finibus, & multis casibus expositam. Insignem apparatum navalem Regis Philippi Secundi adversus Angliam unicus ventus dissipavit.

§. Norit præterea Princeps autoritatem suam ita su-

a *Ita nati estis, ut bona malaque vestra ad Rempublicam pertineant.* Tac. lib. 4. Annal. *b* 2. Reg. 5. 1. c *Facta quæ lædunt pietatem, existimationem, verecundiam nostram, & ut generaliter dixerim, contra bonos mores fiunt, nec facere nos credendum est.* lib. 15. ff. de condit. inst.

supremam non esse, quin aliquid illius in ipsis remanserit subditis, quod aut ab initio ii sibi reservarunt, aut iisdem concessit postea ratio ipsa naturalis, ad defensionem & conservationem propriam contra Principem palàm injustum, aut tyrannum. Principibus bonis non omnino displicet libertas aliqua in subditis. Tyrannorum *a* est absolutè dominari velle. A moderata subditorum libertate salus imperii & conservatio dependet. Non magis securus est Princeps ille, qui potentior, sed qui majori cum ratione potentior est. Nec minus supremam obtinet potestatem, qui subditorum jura tuetur ac privilegia, quæ justo titulo possident. Prudentiæ potius est sinere, ut iis frui & gaudere possint liberè: nunquam enim ea Principis auctoritati derogant, nisi aut honorem suum iis lædi putet, aut ea omnino tollere cogitet. Satis illi fit Coronam suam eâdem tueri potestate, quâ Majores ipsius fecerant. Hoc ipsum fortè Deus per Ezechielem Principes monere voluit (tametsi in alio sensu) cùm ei dixit: b *Corona tua circumligata sit tibi*; si quis eam laxet nimium, ei de capite facilè decidet.

a *Quomodo pessimis Imperatoribus sine fine dominationem, ita quamvis egregiis modum libertatis placere.* Tacit. l. 4. Annal. *b* Ezech. c. 24. v. 17.

Sym-

SYMBOLUM XXI.

E Justitiæ centro Coronæ circumferentia ducitur. Neutiquam hâc opus foret, si absque illa vivere liceret.

Hac una Reges olim sunt fine creati
Dicere jus populis, injustaque tollere facta.

a *Vetustissimi mortalium, nulla adhuc mala libidine, sine probro, scelere, eoque sine pœna & coërcitionibus agebant; neque præmiis opus erat, cum honesta suopte ingenio peterentur, & ubi nihil contra morem cuperent, nihil per metum vetabantur.* Attamen crevit paulatim cum mundi ætate Malitia, & cautiorem virtutem reddidit, quæ sincera aliàs, & ab omni sollicitudine libera in terris morabatur. *Postquam nimirum exui æqualitas, & pro modestia ac pudore, ambitio & vis incedebat, provenêre dominationes.* Nam prudentia urgente necessitate, & naturali suadente lumine homines in civilem coegit societatem, ubi & virtutes exercerent, ad quas ipsa impellit ratio, & uterentur voce articulata, quam Natura iis largita fuerat, ut sensa mentis & consilia invicem verbis explicando, alter alterum *b* instrueret, juvaret, defenderet.

Constituta itaque civili ista Societate, simul communi & tacita omnium consensione, in tota illa Naturæ lumine illustrata, exorta est Potestas quædam altior ad partium conservationem necessaria, quæ nimirum sua sceleribus supplicia, & virtutibus præmia decernendo in justitia, & pace omnes tueretur: quia tamen Potestas ista per universum corpus diffusa esse non potuit, ne aliàs summa in statuendo & exequendo nasceretur confusio; quia item necesse erat, ut alius imperaret, obediret alius, ultrò sese ipsi ea abdicarunt, in unum aliquem, aut paucos, aut etiam plures eam transferentes, quæ sunt tria illa Reipublicæ genera, Monarchia, Aristocratia, & Democratia. Et prima omnium quidem fuit Monarchia: nam initiò in suis quique familiis; deinde apud universum aliquem populum eum sibi homines præficiebant, qui aliis in virtute & probitate excelleret, cujus dextram (crescente paulatim auctoritate) sceptro honorarunt, & frontem diademate, in signum eminentiæ, & supremæ in alios pote-

a Tacit. l. 3. Ann. b *Sermo verò datus est homini ad utile, & inutile, ac proinde justum & injustum declarandum.* Arist. l. 1. Pol. c. 2.

potestatis quam in ipsum contulerant; quæque in justitia potissimum consisteret, qua mediante populum sibi subjectum in pace tueretur ac conservaret. a *Ubi enim leges non tenent imperium, nulla est Respublica*, & cessat omne Regis officium, quemadmodum in b Castellana Provincia accidit, quæ propter injustitias Ordonii & Froilæ exactis Regibus, per Judices deinde gubernata fuit.

5. Justitia isthæc sola lege Naturali, absque insigni Reipublicæ periculo, rectè administrari non posset: cùm enim illa sit *constans & perpetua voluntas suum cuique* c *jus tribuendi*, multis exposita foret periculis, si ab opinione & judicio Principis dependeret, & scripta non esset. Neque sola ratio naturalis (quantumvis ab affectibus & passionibus libera) sufficeret ad rectè semper judicandum in tanta casuum varietate, qui passim incidunt; atque adeò necessum fuit, ut longo rerum usu atque experientia certis quibusdam legibus tam pœnalibus, quàm distributivis sese armarent Respublicæ. Illis quidem ad castiganda delicta; his verò ad suum cuique tribuendum. Pœnales leges adumbrantur per gladium, justitiæ Symbolum, id quod Trajanus significare voluit, cùm strictum aliquando ensem Præfecto Prætorio in conspectu omnium porrigeret, diceretque d *Accipe ferrum hoc, & si quidem rectè imperium gessero, pro me; sin aliter, contra me hoc utere*. Æqualis illi utrinque acies est tam pro divite, quam egeno. Non ex unâ parte obtusus, acutus ex altera, ut uni parcat, & lædat alterum. Leges verò distributivæ denotantur per regulam seu amussim, quæ promiscuè actiones omnium & jura e demetitur. Ad hanc justitiæ regulam res omnes dirigere oportet, non contra Regulam rebus accommodare, quemadmodum regula Lesbia, quod è plumbo esset, inflexa facilè omnibus lapidum figuris sese aptabat. Utrisque legibus spiritum

a Idem Polit. l. 4. c. 4. b Mar. hist. Hisp. l. 8. c. 3. c *Justitia enim perpetua est, & immortalis.* Sap 1.15. d Nic. Call. l. 3. Ec. hist. c. 23. e *Legem scimus justi, injustique regulam esse.* Sen.

ritum atque vigorem Princeps tribuere debet. Rex Alphonsus Sapiens dicere solebat, Regem cor & animam esse Reipublicæ. a *Ca asi como yaze el alma en el corazon del Ome, e por ella bive el cuerpo, e se mantiene asi en el Rey yaze la justicia, que es vida, e mantenimiento del pueblo, e de su Seunorio.* b Et alibi ait, Regem idem esse ac Regulam, cujus hanc adfert rationem: *Ca asi como por ella se conozon todas las torturas, e se enderezan asi por el Rey son conocidos los yerros, e emendados,* Rex & Lex non nisi unica discrepant litera. Et aliquid aliud Rex, quàm Lex c loquens? quid Lex aliud, quàm mutus Rex? Et ita quidem Rex, ut sola esset de m natura, ipsa sese explicare posset. Prudentia politica divisit quodammodo Principum potestatem, & tametsi in personis ipsis maneat intera, ex parte tamen eam subtiliter in chartam transtulit, ut scriptam reliquit, atque oculis omnium expositam Majestatem, pro justitiæ exercitio, ut anticipatis ha ratione per leges, ante ipsos etiam casus, æquitate & castigatione, sententiæ non asscriberentur arbitrio, aut passione & commodo Principis, neve is in odium offensionemque subditorum incurreret. Lex rigoris excusatio est, elevatio gratiæ, invisibile Principis brachium, quo Reipublicæ habenas moderatur. Nec alia via melior ad conciliandam auctoritatem, & subditos ad officium cogendos. Quare à legum præscripto non recedendum. d *neque utendum imperio, ubi legibus agi possit.* Quòd si via e facta procedat Princeps, vim suam ac robur perdunt leges. Culpa f pro innocentia habetur, & justitia g pro tyrannide immò Principis potestas haud parum imminuitur plus enim semper cum lege, quàm absque illa effi cer

a Lib. 5, tt. 1. p. 2. b Lib. 6. tit. 1. p.2. c *Verè dici potest Magistratum esse legem loquentem, legem autem mutum Magistratum.* Cic. d.leg.d. Tac. l. 3. Annal. e *Minui jura, quoties gliscat potestas.* Ibid. f *Inauditi, atque indefensi tanquam innocentes perierant.* Ibid. lib. 1. Hist. g *Opus justitiæ pax, & cultus justitiæ silentium & securitas usque in sempiternum.* If. 32. 17.

cere poterit; Lex Principem constituit, tuetur, armat ac roborat. Nisi lex esset, nihil inter dominationem & subjectionem discriminis intercederet. Legibus, tanquam fundamentali petræ, non soli arbitrio vera innititur Politica. Regulæ sunt bonæ gubernationis, & viæ regiæ rationis Statûs, per eas, tanquam per certas quasdam lineas, Reip. navis secura navigat. Muri sunt Magistratus: oculi & anima civitatis, vinculum populi, ac frænum (figura præsentis Emblematis) quod eum regit *a* ac corrigit. Quin ipsa etiam tyrannis absque iis subsistere non potest.

Instabilitati voluntatis, quæ tot affectibus & passionibus est obnoxia, immò per se cœca, rectè committi haud potuit justitiæ judicium; sed necessum fuit, ut certis quibusdam decretis & fixis statutis à ratione & prudentia profectis, quæ perinde omnes, & absque discrimine obligarent, illa in officio contineretur. Tales sunt leges, quas pro casibus futuris præteritorum dictavit experientia, cumq; ipsæ semet explicare nequeant, sed nuda corpora sint duntaxat, quæ vitam & intelligentiam mutuari debent à judicibus, quorum linguis loquuntur, aut calamis declarantur, & certis applicantur casibus (nam omnes universim comprehendere possibile non fuit) advertant sedulo Principes, quibusnam hominibus eas exponendas committant: neque enim hoc aliud est, quàm vitam suam & præcipua gubernandi instrumenta iis concredere; facta autem semel electione, prout oportet, exercitium & cursum justitiæ ordinarium ne impediant, sed Magistratui totum permittant. Etenim si Principes interpretari leges voluerint ultra id, quod aut Clementia finit, aut Epikia, totum ædificium politicum corruet, & quæ firmare illud & sustentare debuerant, ruinam

a *Factæ sunt autem leges, ut earum metu humana coërceatur audacia, tutaque sit inter improbos innocentia; & in ipsis improbis reformidato supplicio, refrænetur audacia, & nocendi facultas.* Isid. l. 2. etymol. L. legibus C. de Leg.

nam accesent potius. Neque enim tyrannis ali est, quam quaedam legum oblivio & despicientia dum Principes auctoritatem illarum sibi temerè a rogant. Hoc Roma olim deplorabat, tanquam poti simam servitutis suae caussam, quòd nimirum *a* A gustus legum munia ad se traxisset, ut Imperium t rannide premeret:

> b *Postquam jura ferox in se communia Caesar*
> *Transtulit, elapsi mores, desuetaque priscis*
> *Artibus, in gremium pacis servile recessit.*

Dum legibus Princeps os obstruit, malitiae & vit illud laxat, ut Claudii *c* Imperatoris temporibus a cidit.

§. Tametsi verò leges salus sint Rerumpublicarum utpote quibus hae fundari solent & conservari grande tamen nonnunquam iis creant periculum quando illae aut à pietate & ratione deflectunt, aut justum excedunt numerum: nam dum nimium mul tiplicantur, pariunt confusionem, & oblivioni tra duntur, aut certè si servari omnes nequeunt, abeun in contemptum. d *Corruptissima Respublica, plurim leges.* Aliae aliis adversantur, atque ansam praeben interpretationibus malitiosis, & opinionibus variis unde lites oriuntur & dissensiones. Major popul pars in tribunalibus destinetur. Desunt homine pro colendis agris, pro officiis, pro militia. Paucul probi multos improbos suis sustentant sumptibus & mali quàm plurimi bonis dominantur. Fora si nus sunt piratarum, & tribunalia latronum nemo ra. Ii ipsi, qui custodes juris esse debuerant, duri sima catena *e* servitutis sunt populo. Neque m nus gravantur Respublicae nimia legum *f* copia quar

a *Insurgere paulatim, munia Senatus; Magistratuum, legum in se trahere.* Tac. l. 1. Annal. *b* Claud. c *Nam cunct legum & Magistratuum munia in se trahens, materiam praedandi patefecerat.* *d* Tac. l. 11. Annal. e *Deditqu jura, queis pace & Principe uteremur: acriora ex eo vin cula, inditi custodes,* id. l. 3. Ann. f *Utque antehac fla gitiis, ita nunc legibus laborabatur.* ibidem.

quàm ipsis vitiis. Qui multas condit leges, multos spargit murices, in quo omnes offendant. Ita Caligula, qui innocentiæ struebat insidias, varia sanciebat edicta, minuto scripta charactere, ut difficulter legi possent: & *a* Claudius die uno viginti publicabat, quibus populum sic obruebat, ut plus laboris esset ea memoria comprehendere, quam reipsa dare effectui. Idcirco Aristoteles dicebat paucas leges sufficere; pro gravioribus casibus, reliquos judicio naturali relinquendos. Nullus damnum intestinum Reip. gravius, quàm nimia Legum multitudo. Hinc in gravissimorum delictorum pœnam Deus olim minitabatur *b* Israëli, quod multiplices iis leges daturus esset. Cui bono ita facilè novas antiquis adjicere, si nullus sit casus, qui non evenerit aliàs, nec ullum incommodum, quod antè non expenderit, aut cui non paraverit remedium observatio diuturna, atque experientia? c *Super omnibus negotiis melius atque rectius olim provisum.* Quæcunque nunc remedia in Hispania arbitrium pro recens inventis habet, omnia in antiquis regni Legibus reperientur. Harum custodia gratior erit populo, & minus odii conciliabit Principi, quàm aliarum novarum promulgatio. In illis conquiescit judicium; in his vacillat & fluctuat. In illis elucet cura; per has in discrimen venit existimatio. Illæ cum securitate innovantur; hæ sine periculo induci non possunt. Nova experiri remedia, est salutem, & vitam in discrimen abducere. Multæ herbæ antequam sciretur, quomodo præparandæ essent ad usum, venenum fuere. Melius gubernatur respublica, quæ statas habet leges, etsi imperfectas, quam illa, quæ frequenter easdem immutat. Ut significarent antiqui *d* Leges de-

a Tranch. in Claud. b *Quia multiplicavit Ephraim altaria ad peccandum: facta sunt ei aræ in delictum; scribam ei multiplices leges meas.* Os. 8. 11. *c* Tacit. lib. 14. Ann. d *Usus æris ad perpetuitatem monumentorum jam pridem translatus est tabulis æreis, quibus constitutiones publicæ incíduntur.* Plin. lib. 34 cap. 1.

debere esse perpetuas, tabulis æreis eas configi
bant, & Deus insculpsit in *a* lapide æterno dig
suo exaratas. Has ob caussas etiam Augustus
Senatum hortatus est, b *Positas semel leges constan
servate, nec ullam earum immutate. Nam quæ in suo sta
eademque manent, etsi deteriora sint, tamen utiliora s
Reipublicæ his, quæ per innovationem, vel meliora induci
tur.* Nullum est regnum, quod Legibus sufficien
bus instructum non sit: illum solùm cavendum,
interpretationum varietas eas magis dubias redd
& obscuras, ac lites suscitet; cui rei ante omn
parandum remedium: id quod facilè fieret in H
spania, si Rex aliquis, non minùs hoc nomine
lius reparator, quàm Pelagius, controversias omn
ad breves contraheret terminos, & relicto jure
vili Legibus patriis uteretur non minùs prudentib
& doctis, quàm justis. Illud est, quod Rex Re
cesvinthus intendebat, cùm diceret in quadam leg
sui libri, quem *Fuero juzgo* inscripsit: c *E non querem
que de aqui adelante sean usadas las leyes Romanas, n
los estrannas.* Rex quoque Alphonsus Sapiens Judic
bus serio præcepit: d *que los pleitos ante ellos los libr
bien, lealmente los mas aina, e mejor que supieren, e por l
leyes deste libro, e non por otras.* Idem postea confirma
runt Rex Ferdinandus & Joanna, *e* uti & Rex Alar
cus. qui graves intentavit pœnas judicibus, si allega
tiones Legum Romanarum admitterent. Nequ
supremæ jurisdictioni parum derogat, alienis gu
bernari Legibus. Video duo contrà dici posse: unum
est, cùm Leges istæ lingua Castellana conscript
sint, fore ut Latina pessum iret, si Jurisprudenti
professores in illis solis perdiscendis & explicand
omne ponerent studium. Præterquam quòd absqu
notitia juris civilis, unde istæ trahunt originem, rect
intellig

a *Deditque Dominus Moysi, completis hujuscemodi ser
monibus, in monte Sinai, duas tabulas testimonii la
pideas, scriptas digito Dei.* Exod. 31. 13. *b* Dion. l. 52
c l. 8. & 9. tt. 1. l. 2. Eor. *d* Lib. 6. tit. 4. p. 3. *e* l. 3. tt
1. lib. 2. Recop.

telligi nequeant. Alterum est, cùm in omnibus
ene Europæ Nationibus commune sit jus civile,
cundum quod caussæ decidi solent, & dijudicari
Parlamentis & Curiis exteris jura & controver-
æ Principum, plurimùm proinde referre, si Viros
abeant in dicto jure probè multumque exercita-
s. Verùm istis incommodis facilè occurri poterit
iter, si nimirum aliquas juris civilis cathedras in
niversitatibus dotent & erigant, quemadmodum
hoc ipso genere fecit (tametsi aliis de caussis)
ex Ferdinandus Catholicus, sic inquiens: *Empero
ien queremos, i suffrimos, que los libros de los derechos,
ne los sabios antiguos hizieron, que lean en los estodios
nerales de neustro Sennorio, porque aien ellos mucha sabi-
uria; i queremos dar lugar, que los neustros Naturales
an sabidores, e sean porende mas honrados.* Quòd si ta-
nen illud omnino fieri nequeat, duo memorati ab-
sus corrigi sic poterunt: Primus quidem, hoc est,
imia illa librorum multitudo, qui in Hispaniam
sportantur, simpliciter illud vetando: magis
uippe est ad oculos emungendos, quàm ad do-
trinam comparandam, neque Typographiæ aliud
odie sunt, ac nundinationes & mercaturæ. Va-
ietate illa confunduntur ingenia, intricatur judi-
ium, & hæret dubium. Minus damni metuen-
um foret, si deficientibus Legibus scriptis pro
ontroversia aliqua decidenda, Ratio ipsa natura-
s tanquam lex viva præ oculis esset, quàm rimari
istitiam in tam obscura nocte tot opinionum di-
ersa sentientium, pro utraque parte; unde fit, ut
es planè arbitraria fiat; & corruptelis ac passioni
ocus sit. Alter abusus est litium prolatio, quas con-
rahere oportet; quomodo Mediolani fieri cupie-
at Rex Philippus II. quando ea super re cum Senatu
eliberationem instituit. Quo in negotio non com-
nuni solum subditorum utilitati consulere voluit,
ed etiam, ut in statu illo, qui quasi propugnacu-
um est monarchiæ totius, & theatrum Martis, pau-
iores rogati essent, quàm qui saga sumerent. Idem
conati

conati sunt Imperatores, Titus, & Vespasianus, Ca rolus V Reges Catholici, Rex Petrus Lusitanus, & Rex Aragoniæ Jacobus Primus, & Rex Franciæ Lu dovicus XI. Nullus tamen hoc institutum ad effe ctum omnino perducere potuit, nec sperare licet, u fiat ab aliquo alio, eò quod ad corrigenda tribunali opus sit in consilium vocare ipsos judices, quorur interest semper, lites proferri longiùs, non secus a militum; ut bella diutissimè durent. Sola necessita Serenissimam Reginam Isabellam, *a* dum Hispal moraretur, impulit, ut ex arbitrio proprio isto re medio uteretur: longas enim moras pertæsa, lite omnes coram opitulantibus doctissimis & experti Viris, componebat, absque forensi strepitu, absqu processuum & informationum accumulatione, feli citer sanè, ut experientia docuit. Magna cum pru dentia Cantones Helveti Remp. suam moderantur quia nulli inter eos jureconsulti. Oretenus in consi lio caussæ proponuntur: audiuntur testes, & absqu ullius rei scriptione, præterquam sententiæ, mo deciduntur. Magis litiganti expedit cita conde mnatio, quàm sententia etiam propria, post longan multorum annorum contentionem. Qui hodie seri litem, palmam serit; quæ cum fert fructum, pro a lio fert. b *Non fuerint concordes unquam, aut inter a mantes cives, ubi mutuæ multæ lites Judiciales sunt, se ubi eæ brevissimæ & paucissimæ.* Minimùm ergo pauc sint Jureconsulti, Procuratores, & Notarii. Quo modo quieta esse poterit Respublica, in qua multi ut vitam sustentent, lites excitant? Quam restitu tionem sperare spoliatus poterit, si tam multi ean antè expolient? Et licèt omnes viri probi essent non tamen ideo inter multos sincerior erit justitia sicut nec semper unam infirmitatem feliciùs curan plures Medici. Nec è re boni publici est, ut cum ja ctura tranquillitatis communis, & Fortunarum ci vium; nimia cum diligentia jura cujusque vocentu in examen, mediocris sufficit & moralis.

§. Ne

a Anton. Nebriss. dec. 1. c. 6. *b* Plato.

5. Nec minus detrimenti adfert multitudo sanctionum pragmaticarum, ad moderandum luxum vestium, & sumptus superfluos: nam plerumque ejusmodi edicta cum contemptu excipiuntur, & vix unquam executioni mandari possunt. Luna eadem, quæ ea sancit, vicissim abolet. Sibillarum responsa sunt in foliis arborum, ventis tradita Inobedientia, si semel obtinuerit, magis *a* insolentem & securiorem luxum faciet. De Principis existimatione agitur, quando remedia, quæ ipse præscripsit, aut effectum non habent, aut non adhibentur. Edicta Margaritæ Austriacæ Ducis Parmensis, quia executio defuit, plurimum de auctoritate ejus detraxêre in Provinciis Belgicis. Quare dubitare meritò posset, num tolerabilius malum sit luxus *b* moderatus, quàm prohibitio, cui nemo paret, aut num satius sit dissimulare c *potius prævalida & antiqua, quam hoc assequi, ut palam sint, quibus flagitiis impares sint* Principes. *Si prohibita impunè transcenderis, neque metus ultrà, neque pudor est.* Si leges hasce & pragmaticas circa mores corrigendos in semetipsos exprimeret Princeps, fieri fortasse posset, ut adulatio, aut inclinatio naturalis, qua minor majorem, subditus Principem facilè æmulatur, plus efficeret, quàm ipse legum rigor, sine auctoritatis periculo Parsimoniam, quam introducere non potuerunt leges sumptuariæ, solo suo exemplo introduxit Vespasianus Imperator. Principem imitari servitus est, quam suaviorem reddit adulatio. Facilius Naturam in

a *Tot à Maioribus reperta, tot quas Divus Augustus tulit, illæ oblivione, hæ (quod flagitiosius est) contemptu abolita securiorem luxum fecêre.* Tac. l. 3. Annal. b *Num coërcitio plus damni in Remp ferret: quàm indecorum attrectare, quod non obtineretur, vel retentum ignominiam & infamiam virorum illustrium posceret.* ibid. L. 3. Annal c ibid. d *Sed præcipuus adstricti moris autor Vespasianus fuit, antiquo ipse cultu, victuque obsequium inde in Principem, & æmulandi amor validior, quàm pœna ex legibus, & metus.* ibid. *d* Claud.

in suis errare operibus, ajebat Theodoricus Gotho rum Rex, quàm Rempublicam à moribus sui Prin cipis desciscere. In hoc tanquam in speculo actio nes suas componit populus:

——— Componitur orbis
Regis ad exemplum, nec sic inflectere sensus a
Humanos edicta valent, quàm vita Regentum.

§. Consuetudines Leges sunt, *b* non in chartæ scriptæ, sed in animo, & memoria omnium, & tan to gratiores, quantò minùs mandata sunt aliorum sed arbitrium potius spontaneum, & certa quædam libertatis species: atque adeò eadem communi consensio, quæ eas in Rempublicam introduxit pri mum, & quasi usu ipso præscripsit, ut loquuntur earundem est tenacissima; neque ullo modo cedi hic populus, quantumvis malæ sint, & ideò immu tari eas deceat; eò quod plus ea in re communis va leat opinio, qua, postquam ab Antecessoribus ap probatæ semel fuerint, certò sibi persuadet, justa eas esse, & rationi consentaneas; quàm alia qua cunque argumenta, immò quàm illa ipsa incom moda, quæ in illis deprehendit. Quamobrem ma joris prudentiæ est tolerare eas, quàm penitus tolle re. Ii Principum c *tutissime agunt, qui præsentibus mo ribus, legibusque, etiam si deteriores sint, in nimium var antes Rempublicam administrant.* Si tamen aut Virtu aut Religioni adversentur, magna enim dexterita corrigere eas oportet, & sensim disponere populum ut rationis capax evàdat. Rex Froila in grave mu torum incurrit odium, quod consuetudinem, qu Clericis matrimonia permittebantur, abrogasset ja antè introductam à Witiza & Græcorum exemp roboratam.

§. Si Respublica bene constituta non sit, nequ dociles aut disciplinæ capaces animi, parum lege *d* proficient. Quo, credo, innuit Solon, quando r gatus, ecquænam Leges essent meliores, respondi

zi

a Claud. *b* Claud, *c* Thucyd. d *Quid leges sine morib vanæ proficient?* S. Aug.

Illæ, quibus utitur populus. Medicinæ morbus incurabilibus adhibitæ, nihil quicquam prosunt.

§. Vanæ denique erunt leges, quas Princeps, qui promulgat, non etiam exemplo suo & vita firmet ac roboret. a *Digna vox est Majestate Regnantis, legibus alligatum se profiteri.* Suavis populo videtur lex illa, cui Legislator ipse obedit.

In commune jubes si quid, censesve tenendum.
Primus jussa subi, tunc observantior æqui
Fit populus, nec ferre vetat, cum viderit ipsum
Autorum parere sibi. b

Leges, quas tulit Servius Tullius, non pro populo erant solum, c sed *queis etiam Reges obtemperarent*: per illas controversiæ Principem inter & Subditos dijudicari debent, uti de Tiberio *d* refert Tacitus. *e Tametsi legibus soluti sumus, tamen* (dicebant Severus & Antonius Imperatores) *secundum illas vivimus.* Non obligat Principem vis legis præcise sed ratio, cui innititur, quando ista naturalis est, & communis omnibus, non peculiaris subditis, ad bonam eorundem gubernationem: quia in tali casu legum custodia ad hos solos pertinet; quanquam, si res permiserit, valde conveniat etiã Principem iis se conformem gerere, ut aliis tantò suaviores sint. In isto positum videtur mysteriũ mandati illius, quo Deus quondam præcepit Ezechieli, ut volumen *f* comederet, ut nimirum videntibus aliis, quòd ipse primus leges degustasset, & instar mellis dulces expertus esset, omnes tantò facilius istud imitarentur. Adeò subjecti sunt Legibus Reges Hispaniæ, ut Fiscus in caussis patrimonii regii eandem aleam subire debeat, quàm quivis alius subditus, & in casu dubio pro condemnato habeatur. Ita statuit Philippus II. & cùm aliquando ejusdem Nepos Philippus IV. Seren. Vestræ

 Pater

a l.4. C. de Leg. *b* Claud. *c* Tac.l.3. Ann. d *Si quando cum privatis disceptaret forum & jus.* idem lib.1. Ann. *e* l. 3.C. de test. f *Fili hominis comede volumen istud. Et comedi illud; & factum est in ore meo sicut mel dulce.* Ez. 3. 1. & 3.

Pater coràm præsens adesset, & in Consilio regi singulorum exquirerentur suffragia in caussa aliqua ad Cameram pertinente, neque in Judicibus integritas defuit, aut constantia ad illum condemnandum; neque in ipsius Majestate rectitudo animi, ad audiendum illos benignè & absque omni indignatione. Felix Respublica in qua caussæ *a* Principi deterioris conditionis sunt.

a *Quæ gloria tua est præcipua, sæpè vincitur Fiscus, cujus mala caussa nunquam est, nisi sub bono Principe.* Plin. in Pan.

SYMBOLUM XXII.

TAmetsi populi consensus Justitiæ potestatem contulerit in Principes, immediatius tamen llam à Deo recipiunt, tanquam ejus in temporalipus Vicarii. Aquilæ regiæ sunt, Jovis Ministri, qui ulmina ejus administrant, & vicem sustinent, ad

decernenda vitiis *a* supplicia, & justitiam exercendam: qua in re tribus præcipuis Aquilæ dotibus opus habent: Acie oculorum ad delicta cognoscenda: alarum levitate, pro executione: robore unguium, ne in illa deficiant. *b* In recessu Galæciæ penitus abstruso & abdito effugere non potuit acutissimos oculos Regis Alphonsi Septimi, cognomento Imperatoris, injuria illa quam agricolæ cuidam intulerat nonnemo ex Hispaniæ Nobilibus; quin incognitus abiit è vestigio sumpturus ab illo pœnas celeritate tanta, ut prius homini manus injiceret, quam ille de adventu ejus quicquam rescíscere potuerit. O vivam & ardentem legis animam! se ipsum judicem & executorem constituere, ut vindicetur injuria homini pauperculo illata, & in potentis tyrannidem tam acerbè animadvertere. *c* Idem fecit Rex Ferdinandus Catholicus, qui cum aliquando Medinæ campi degeret, clam Salmanticam profectus comprehendit Rodericum Maldonatum, qui in castro Monleon immanes tyrannides exercebat. Quis leges transgredi auderet, si semper in metu esset, ne simile quid sibi accideret? Unus istiusmodi casus regnum integrum erudire potest, & rite componere. Attamen non semper expedit Majestatem regiam ejusmodi imitari exempla. Quando status Regni benè dispositus est; quando sedent pro tribunalibus causarum cognitores; quando viget adhuc legum metus, in eo casu sufficit, Principem elaborare in eo, ut ministrorum adminiculo justitiæ ratio habeatur. At verò, ubi turbata sunt omnia; quando jacet & spernitur Regis auctoritas, quando vacillat obedientia, uti illis fiebat temporibus, non obesset similis aliqua subita & gravis animadversio, ut subditi potentem Regis manum formidare incipiant, intelligantque, perinde atque in corpore humano, ita in Regno animam Majestati est

a *Dei enim Minister est: vindex in iram, ei qui malum agit.* Rom. 13. 4. *b* Mar. hist. Hisp. lib. 10. cap. *c* Mar. hist. Hisp.

esse totam in toto, & totam in qualibet parte. Admodum tamen expediet moderari rigorem, quando Respublica malè affecta est; & vitia consuetudine roborata: nam si virtus nimis etiam acerbè errata ferat, & uno quasi impetu corrigere velit omnia, crudelitas videbitur potius, quàm justitia. Cum tempore curandum, quod cum tempore debilitari cœpit. Præcipitare cum medicina, periculosa res est, & quæ facit interdum, ut furorem concitatæ multitudinis Princeps experiri cogatur. Plus dissimulatione & dexteritate efficitur, qua in re mirè excelluit Rex Ferdinandus Catholicus; & in eo deceptus fortè fuit Rex Petrus, quod viam severitatis solum insisteret, unde Crudelis nomen adeptus est. Tametsi verò una simplex virtus sit justitia, pro temporum tamen varietate, varios operatur effectus. Nonnunquam populus illam omnino respuit, immò per illam magis magisque insolescit: alias idem agnoscit nimiæ suæ licentiæ damna, & quoad potest, collaborat cum Principe, ut medelam adferat, quin ipsemet asperrima quandoque surggerit media contra suam libertatem, quo modo absque ullo periculo Princeps Severi nomen adipiscitur.

§. Nunquam impunita dimittat Princeps paucorum scelera in Rempublicam commissa: si multorum sint, condonet facilius. Agrippa Tiberii jussu è vivis sublato in Insula Planasia (in quam fuerat relegatus) servus quidam cineres ejus clandestinè sustulit, & Agrippam se finxit, cui forma erat simillimus. Fidem habuit Romanus populus, & fama per Imperium vulgata, tumultus exortus est cum præsentissimo motuum civilium periculo. Sed Tiberius mox servum comprehendi jussit, & clàm omnibus extremo supplicio affici. a *Et quanquam multi ex ejus domo equites ac Senatores sustentasse opibus, juvisse consiliis dicerentur*, noluit tamen, ut ea de re quisquam loqueretur. Triumphavit crudelitatem Prudentia; & silentio ac dissimulatione tumultum omnē sedavit.

a Tacit. lib. 2. Annal.

5. Minoribus delictis Princeps veniam det; grandiora pœnis coerceat. Pœnitudine interdum contentus sit, id quod Tacitus *a* in Agricola collaudavit. Non imperat melius, qui acrius castigat, sed qui excusat cum prudentia, eaque moderatione, ut ne plectendi ansam porro præbeat; prorsus sicut chirurgo nemo honori tribuit, si multa brachia & tibias resecet. Nemini odio est Princeps, qui castigat si cum animi dolore, & invitus id faciat; sed quem puniendi delectat occasio, quive illam studiosè captat, & prensat. Castigare ad exemplum & correctionem, est misericordiæ; culpam verò inquirere ex passione, & ad Fiscum ditandum, tyrannis est.

6. Non permittat Princeps, ut ullus tam potentem ac legibus solutum se existimet, ut opponere sese audeat iis, qui Ministri sunt justitiæ, & potestatem ejus ac munus repræsentant; aliàs diu firma non consistet columna *b* Reipublicæ. Ubi semel audacia illa invaluerit, paulatim corrodet eam contemptus & diruet. Præcipuum Monarchiæ Hispanicæ fundamentum, & quod eam tantopere evexit, ac etiamnum tuetur, est inviolata illa Justitiæ custodia, & rigor, quo Reges sanctissimè semper curarunt, ut in honore & pretio ab omnibus haberetur. Nulla illius violatio toleratur impunè, quantumvis magna sit delinquentis dignitas vel auctoritas. Cordubæ Judex quidam aulicus ex mandato Regis Ferdinandi Catholici in delictum aliquod inquirebat quem cum deinde Marchio de Puego conjecisset in vincula, *c* tantopere offensus fuit Rex, ut tot insignia obsequia totius familiæ istius de Corduba impedire non potuerint, quin acriter & severè in eum animadverteret, postquam se totum manibus ejus regiis permisisset, hortatu Magni Ducis, qui pro

a *Parvis peccatis veniam, magnis severitatem commendare; nec pœna semper, sed sæpius pœnitentia contentus est* Ibidem in vita Agric. b *Hanc P. C. curam sustinet Princeps, hac omissa funditus Remp. trahet* Tac. l. 3. Ann. c Mar. hist. Hisp. l. 29. c. 13.

probè perſpectam habens delicti gravitatem, quæ veniam non mereretur, & Regis conſtantiam intuenda auctoritate & exiſtimatione juſtitiæ, & Miniſtrorum illius, eidem auctor fuerat, ut ad Regis pedes ſe ſupplex advolveret: quod ſi faceret, promittebat fore, ut delictum eâ ratione expiaret; ſin minus, ſciret certo, ſibi pereundum.

§. Nec ſolum punire debet Princeps offenſas contra perſonam ſuam propriam, aut ſupremam Majeſtatem ipſo gubernante, factas; ſed eas etiam, quæ ſub regimine præterito commiſſæ fuêre, tametſi id ſub hoſtium poteſtate tum fuerit: exempla enim inobedientiæ aut contemptûs diſſimulata, aut etiam curonata præmiis, periculoſa ſunt etiam Succeſſoribus. Dignitas ſemper eadem eſt, ſponſa ſemper illius, à quo poſſidetur; quare cauſſam ſuam facit, quiſquis pro honore ejus ſollicitus eſt, tametſi is antè læſus fuerit. Nullam Princeps poſt ſe derelinquere debet memoriam ullius, qui audaciam iſtam ſeſe opponendi Magiſtratui impunè tulerit. Nam ſi ſemel ſibi perſuaſerint ſubditi, poſſe ſeſe ſuam ſtabilire Fortunam, aut paſſioni ſuæ facere ſatis morte aut offenſa Principis, nemini ſecuro vivere licebit. Punitio audaciæ adverſus Anteceſſorem commiſſæ, Succeſſoris eſt ſecuritas, & cautio omnibus, ne idem tentare audeant. His rationibus permotus Vitellius interfici juſſit, quotquot libellos ſupplices illi obtulerant; quibus mercedem flagitabant præſtitæ operæ in occiſione *a* Galbæ. Ut quiſquis alios habet, ſic viciſſim haberi ſolet. Dum Julius Cæſar præciperet, ut Pompei ſtatuæ erigerentur, firmavit ſuas. Niſi conſpirent Principes contra contemptum & infidelitatem, & auctoritas periclitabitur, & fidelitas.

§. Quando in caſibus delicti par eſt omnium conditio, conniveant Reges cum aliis, alios

a *Non honore Galbæ, ſed tradito Principibus more, munimentum ad præſens, in poſterum ultionem.* Tacit. lib. 1. Hiſt.

a puniant: nihil enim eos magis reddet invisos, quam ista æqualitas. Unde Ægyptii paritatem, quæ servanda est injustitia, per pennas Struthionis significabant ex utraque parte æquales.

§. Magna Principis prudentia est, eô uti castigationis genere, ut cum minori derelinquentis damno expietur culpa & offensa facta Reipublicæ. Turbabant Galæciam Viri quidam Nobiles, & tametsi capitis rei essent, accersivit eos ad se Rex Ferdinandus IV. *b* & in muneribus militaribus occupavit; quo factum, ut nonnullos castigaret hostis, alios belli asperitas, & labores, atque ita provincia illa quieti pristinæ restituerentur.

§. Quemadmodum Pacis tempore prosunt quàm plurimum Justitia & Clementia, ita in bello præmium & pœna: quia grandia ibi pericula, quæ sine spe magna superari non solent; nec solo metu licentia morum & dissolutio coërceri possunt. c *E sintedo esto* (ajebat Rex Alphonsus Sapiens) *son mas dannosos los yerros, que los Omes fazen en la guerra, ca assiz abunda à los, que en ella andan de averse de guardar del danno de los enemigos, quanto mas del, que les viene por culpa de los suyos mesmos.* Ea propter Romani diversis pœnarum & infamiæ generibus afficiebant milites, qui officio suo deessent, aut in periculis, aut in disciplina militari, quo fiebat, ut punitionem magis, quàm hostem metuerent, mallentque in prælio gloriosam mortem oppetere, quàm honoris posteà aut vitæ facere jacturam cum ignominia perpetua. Nemo istis temporibus signa sua turpi fuga audebat deserere, quia nusquam in Imperio securus degere poterat. Hoc nostro tempore milites fugitivi non solum non puniuntur ad patrios reversi Lares; sed pugnæ etiam se subducentes, Milano Neapolim abeunt, & tanquam sub alio Principe hactenus meruissent stipendia, cum insigni damno tam obsequiorum

rum

a *Cavendum est, ne iisdem de caussis alii plectantur, alii ne appellentur quidem.* Cic. de offic. *b* Mar. hist. l. 15. c. 9. *c* In Proh. tt. 28. p. 2.

rum suæ Majestatis, quàm factorum sumptuum, in Regis militiam denuo adscribuntur. Qua in re Vice-Regibus, vellem, ante oculos propositum esset exemplum Romani Senatus, qui tametsi post prælium Cannense vel maximè egeret copiis, induci tamen nunquam potuit, ut sex illa Romanorum millia, quæ Hannibal offerebat, redimeret, parum iis tribuendum ratus, qui si gloriosam mortem voluissent occumbere, non cum infamia capi se permisissent.

§. Errata Ducum per ignorantiam commissa dissimulanda sunt potius, quàm punienda, ne pœnæ aut reprehensionis metus eos reddat timidiores. Accedit, quòd insignis etiam prudentia in casibus bellicis falli quandoque soleat; unde misericordiâ digni sunt magis, quàm castigatione. Varro ad Cannas victus fuerat prælio, & Romam redeunti Senatus obviam processit, gratias acturus, quod in tanta clade non penitus rem omnem desperasset.

§. Si quando dissimulare non licet, sed omnino exercenda justitia, animo prompto id fiat & forti. Qui in occulto eam exequitur, Sicario similior est, quàm Principi. Qui suam ipse auctoritatem, quam habet à Corona, arctat & constringit, aut de potestate sua, aut suis meritis dubitat. E diffidentia, qua Princeps sibi ipse in agendo diffidit, contemptio nascitur apud populum, cujus talis ferè est opinio (ut alibi diximus) qualem Princeps de se ipse concipit. Perdidit existimationem suam apud subditos Rex Alphonsus Sapiens, *a* quando justitiam secretò exercere visus est. Tunc expediret fortasse, cum ea est perturbatio temporum; ut majora timeantur pericula, nisi punitos ante videat populus, quam comprehensos seditionis auctores *b* Ita *Tiberius pœnam* servi *illius*, qui Agrippam se finxerat, *palam non ausus, in secretâ palatii parte interfici jussit, corpusque clam auferri.* In aliis casibus fortiter Princeps suo fungatur officio, quod Dei & populi nomine sustinet,

a Mar. hist. Hisp. lib. 22. cap. 6.
b Tacit. lib. 2. Annal.

ſtinet. Juſtitia namque fuit, quæ ſceptrum illi in manus dedit, & porro conſervatura eſt. Illa mens eſt Dei: harmonia Reipub. & Majeſtatis præſidium. Meminerint tamen Principes in locum Patrumfamilias ſe ſucceſſiſſe, immò reverà tales eſſe adhuc ratione ſubditorum, proindeque Juſtitiam Clementia temperent. Oportet, ut bibant peccata populi, quod Deus S. Petro ſignificavit per vas illud animalium immundorum cælitus demiſſum, è quo comedere *a* illum juſſit. Struthionis ſtomachum Princeps habeat oportet, tam miſericordia calidum, ut ferrum digerat, & ſimul Aquila ſit cum juſtitiæ fulmine, quæ feriendo unum, multis minitetur. Si omnes qui delinquunt, puniendi forent, nemo ſupereſſet cui Princeps imperaret: b *vix enim quiſquam adeo mali expers, ut non aliquam mortem mereatur*, c *Ca como quier* (verba ſunt Alphonſi Reges) *que la Iuſtitia es muy buena coſa en ſi, e de que debe el Rei ſiempre uſar: con todo eſ fazeſe muy cruel, quando a las vegadas no es templada con Miſericordia.* Non minus periculi eſt Coronæ, vitæ & Statibus à juſtitiâ, ſi extrema illa ſit, quàm ab injuſtitia, Rex Joannes II. exemplo ſit, qui quod plus æquo ſeverus eſſet, valde ſe populo inviſum reddidit: & Rex Petrus Crudelis regno pariter, & vita propterea exutus fuit. Nexis ſemper manibus incedant Juſtitia & Clementia, copulatæ inter ſe quaſi partes ſint unius ejuſdemque corporis, nec unquam una iſtarum aliter uti liceat, quàm ut ne offendatur altera. Hâc reor de cauſſa non dedit Deus gladium igneum, (quo paradiſus cuſtoditur) in manus Seraphino alicui, qui totus amor eſt & miſericordia, ſed Cherubino, ſpiritui ſcientiæ, qui melius noſſe Juſtitiam cum Clementia *d* temperare. Nihil perniciosius Principe, ultrà quam par eſt, clemente

Ner

a *In quo erant omnia quadrupedia, & ſerpentia terræ, & volatilia cœli: & facta eſt vox ad eum: Surge Petre, occide & manduca.* Act. 10. 12. *b* Tacit. lib 2. Annal. c Lib. 2. tit. 10. p. 2 d *Collocavit ante Paradiſum voluptatis Cherubin, & flammeum gladium.* Gen. 3. 24

Nervæ temporibus dici solebat, pejus esse Principi subjici, qui omnia, quàm qui nihil permitteret. Quare haud minus crudelis est, qui omnibus veniam dat, quam qui nemini. Nec minus noxi est Populo clementia nimia quàm *a* crudelitas, & gravius interdum impunitate & indulgentia peccatur, quàm ipso delicto. Nimiam etiam audaciam sumit Malitia, cum veniam sibi pollicetur. Æquè cruentum fuit Regis Henrici Quarti imperium ob nimiam ejus Clementiam (nisi tamen omissio dicenda sit potius) quàm illud Regis Petri, cognomento Crudelis, ob ejusdem immanitatem, Clementia, & Severitas, illa effusa; hæc moderata, amari *b* faciunt Principem. Qui ita dextrè & prudenter virtutes istas miscere noverit, in gubernatione errare non poterit, immò tota illa suavis quidam concentus erit, & harmonia, sicut quæ ex sonis acuto & gravi inter se contemperatis *c* conficitur. Cælum fruges procreat roris sui benignitate, & rigore pruinæ ac nivium tutatur eas, & altioribus defigit radicibus. Si Deus clemens non esset, vereretur illum quidem timor, at non observaret cultus. Utraque virtus & timeri eum facit, & amari. Ideo Rex Alphonsus Aragonius dicere solebat: *Justitiæ beneficio probos mihi devincio; Clementia improbos.* Una ad timorem impellit; altera ad amorem obligat. Confidentia veniæ audaces facit Subditos, & Clementia nimia parit contemptum, gignit irreverentiam, & pessundat Respulicas.

a *Feliciores enim sunt improbi, supplicia luentes, quam si eos nulla justitiæ pœna coerceat.* Boët. l.4. Phil. b *Mirumque amorem assecutus erat effusæ clementiæ, modicus severitate.* Tacit. lib. 6. Annal. c *Misericordiam & judicium cantabo tibi Domine.* Ps. 100.1.

SYMBOLUM XXIII.

NUlli Alchimistæ majores, quam Principes, qu
rebus pretium ponunt, quod de se non ha
bent, hoc ipso, quod eas in virtutis *a* præmium pro
ponan

a *Imperator aliquando torquibus, murali, & civica donat quid habet per se coronæ pretiosum quid prætexta, qui fasces, quid tribunal, quid currus? nihil horum hono est, sed honoris insigne.* Sen. l. 1. de ben.

ponant alis. Invenerunt Romani Coronas varias, Murales, Civiles & Navales, ut rerum fortiter & cum laude gestarum gloriosa essent insignia: & licuit hæc ex ipsius naturæ sinu & thesauro depromere, quæ gramen, palmas & lauros affatim suppeditabat, unde sine sumptu coronas illas contexerent. Non suffecissent æraria ad remuneranda obsequia, nisi excogitatum fuisset politicum illud coronarum inventum, quæ premii loco donatæ in publicum fortitudinis testimonium, pluris etiam, quàm ipsum aurum argentumque æstimabantur: nam ultro sese milites ad labores & pericula offerebant, ut iis potiundi daretur occasio. Eodem planè consilio Hispaniæ Reges fundârunt Religiones militares, quarum insignia non solius Nobilitatis, sed virtutis etiam essent indicium. Atque adeò ante omnia danda est opera, ut ejusmodi præmia porrò habeantur in pretio; quod fiet, si magna habita ratione meritorum conferantur. Enimverò in tantum æstimari solent, in quantum notæ sunt Nobilitatis & fortitudinis. Quòd si absque delectu & discrimine ea instituetur distributio, vilescent paulatim & contemnentur, & poterit Arminius, jure merito ridere fratrem suum Flavium (qui Romanam sequebatur factionem,) quod cum oculum perdidisset in prælio, a *torquem, coronam, aliaque militaria dona memoraret, vilia servitii præmia.* Probè intelligebant Romani; quanti ad commune bonum interesset, æstimationem præmiorum istorum in hominum animis conservari; ideo de dotibus, quibus instructum esse oporteret militem, ut coronã è quercu commereri posset, cum Tiberio Imperatore consultatum fuit. In insignibus S. Jacobi (præsentis Emblematis icone) multæ exprimuntur dotes, quas antè considerare oportet, quàm premii loco tribuantur. Nam imprimis supra concham efformantur, quæ à mari procreatur, nata inter fluctus, & ad labores facta, in cujus candido sinu resplendet unio, ob puritatẽ suã, & quia de rore cœli concipitur, Virtu-

a Tacit. lib. 1. Annal.

tutis ac Nobilitatis Symbolum. Si insignia ista in fantibus in cunis conferentur, aut iis, qui nondum præstiterunt obsequia, gratia erunt, non præmium. Quis obsequiis ea promereri conabimur, si diligenti obtineri possit? Pro militia instituta fuêre, non pro pace; adeoque inter solos eos distribui oporteret qui in armis suam probassent industriam, aut qua tuor minimum annis sic meruissent stipendia, aut digni essent centuriis *a* præfici: quod si fieret, plures dubio procul e Nobilitate ad malitiam appellerent animum, magisque artes militares efflorescerent. *E porende* (dixit Alphonsus Rex) *antiguamente los Nobles de Espanna, que supieron mucho de guerra, como bivieron siempre enella, pusieron sennalados gualardones à los que bien fiziessen.* Hoc quia facere neglexerunt Athenienses, omnibus fortunis & dignitate expoliati fuêre à *b* Macedonibus. Alexander Severus Imperator, cum probè nosset referre quàm plurimum, ut remunerentur milites, immò fundamentum & securitatem imperii in eo penè consistere, c *aurum & argentum rarò cuiquam nisi militi divisit, nefas esse dicens, ut dispensator publicus in delectationes suas & suorum converteret, id quod provinciales dedissent.*

Reliqua præmia communia sint omnibus, qui seu domi seu militiæ florent. In hunc finem opibus, honoribus & muneribus sceptrum dotatum fuit; non negata tamen etiam Justitiæ auctoritas, ut hac nimirum Princeps delicta puniat, illis verò Virtutem & animi excellitatem remuneret. Etenim (uti dixit *d* Alphonsus Rex) *Bien por bien, e mal por mal recibieren los Omes segun su merecimiento, es Iusticia, que faze mante*

a Honores argumentum non ambitione, sed labore ad unumquemque convenit pervenire. l. contra publicam C. de milit. *b* Lib. 2. tt. 27. p. 2. c *Tunc vectigal publicum, quo antea milites, & remeges alebantur, cum urbano populo dividi cœptum, quibus rebus effectum est, ut inter otia Græcorum, sordidum & obscurum antea Macedonum nomen emergeret.* Trog. lib. 6. *d* Lamp. in vita Alex. *e* Lib. 2. tt. 27. p. 2.

tener las cosas en buen estado. Rationem infra dat: *Ca dar gualardon à los que bien fazen, es cosa, que conviene mucho à todos los Omes, en que ha pondad, e mayormente à los grandes Sennores, que han podor de lo fazer. Porque en gualardona los buenos fechos muestra se por conoscido el que lo faze, e otro si por justiciero. Ca la Justicia no es tan solamente en escarmentar los males, mas aun en dar gualardon por los bienes. E demas desto nasce ende otra pro, ca dà voluntad à los buenos, para ser toda via meiores, e à los malos para emendarse.* Ubi pœna & præmium deficiunt, ordo Reip. deficit, quia spiritus sunt, qui eam conservat, alit ac fovet. Sine neutro illorum diu salva non posset consistere: nam spes præmii ad cultum obligat; metus autem pœnæ ad obedientiam, vel invitia etiam naturali libertate servituti opposita. Hinc antiqui Imperium Symbolicos per flagellum significabant, ut in Monetis quibusdam Consularibus videre est, & dominationis Augusti prognosticon fuit, cùm Cicero per quietem vidisset flagellum ei à Jove porrigi, interpretatus hoc omine Romanum ei portendi Imperium, quod pœnæ & præmii beneficio crevisset hactenus, & stetisset. Quis à vitiis se abstineret, si pœna non esset? Quis caput suum periculis objiceret, si præmium sperare non liceret? Solon Rempublicam duabus rebus contineri dixit, Præmio & Pœna. Binos in mundo Deos esse dicebat Democritus, Pœnam & Beneficium, persuasus nempe, absque his eum gubernari non posse. Hi duo poli sunt orbium Magistratus: duo Reip. luminaria, quæ si deficerent, obscuris illa immergeretur tenebris. Duo ista solium *a* Principum sustentant. Ideo mandabat Ezechiel Regi, ut Coronam, aliaque insignia Regia deponeret, quòd iis indignus videretur, qui præmia cum *b* justitia non distribueret. Dum Princeps agnoscit merita, præmium agnoscit: referuntur enim ad se invicem, & nisi illud

a *Justitia firmatur solium.* Prov. 16. 12. b *Aufer cidarim tolle coronam: Nonne hæc est, quæ humilem sublevavit, & sublimen humiliavit?* Ezech. 21. 26.

lud largiatur, injustus est. Hanc Præmii Pœnæque utilitatem non bene expenderunt Legum latores & Jurisconsulti, qui toti fuêre in solis pœnis & suppliciis statuendis, Præmiorum verò vix uspiam meminerunt. Majorem ejus rei rationem habuit Sapientissimus Legislator in libro suarum legum, quem Hispano idiomate *Partidas* inscribit: ut enim utrumque conjungeret, peculiarem posuit titulum de Præmiis.

§. Cum ergo tam necessaria sint Principi Pœna & Præmium, ut sine hoc æquilibrio per gubernationis funem securè incedere nequeat, magna utique consideratione est opus, ut iis rectè utatur. Ea de caussa colligati erant Lictorum fasces; coronæ verò, cum è viridibus foliis fierent, quæ citò marcescunt, post obtentam victoriam primum texebantur; ut interim, dum dissolverentur illi, & hæ necterentur, inter delinquendum & puniendum, merendum & præmiandum temporis aliquid intercederet, & merita atque delicta ritè expendi possent. Præmia inconsideratè collata gratiarum actionem vix merentur. Citò facti eum pœnitet, qui temerè largitur aliis, nec virtus secura est ab eo, qui tam in pœnis est præceps. Si in his procedatur ultra limites, excusat Populus delictum in Severitatis odium. Si idem præmium Virtuti tribuatur & Vitio, illa injuriam, hoc verò robur accipit. Si uni (ubi paria sunt merita) majus Præmium detur, quàm alteri, invidiâ hic stimulabitur, & ingratum se præbebit: invidia enim & gratitudo circa unam eandemque rem in una simul sede morari non possunt. Attamen illud etiam considerandum, quomodo Præmium, & Pœnam dispensare oporteat: differri tam diu non debent, ut Præmia tanquam desperata vilescant, aut pœnæ deberi desinant, temporis diuturnitate jam compensatæ, aut quia nunc ad aliorum exemplum utiles non sunt; eò quòd nulla amplius delicti supersit memoria. Rex Alphonsus Sapiens è Seren. Vestræ Progenitoribus magno cum judicio Posteros

suos

L. 5. tt. 1. p. 2.

suos admonuit, quomodo in Præmiis & Pœnis gerere se deberent, cum dixit: *Que era menester temperamiento, asi como fazer bien do conviene, e como, e quando; e otro si en saber refrenar el mal, e tollerlo, e escarmentarlo en los tiempos, e en las sazones, que es menester, catando los fechos, quales son, e quien los faze, e de que manera, e en quales lugares. E con estas dos cosas se endereza el mundo, faziendo bien à los, que bien fazan, è dando pena, e escarmiento à los, que merezen.*

§. Expediet nonnunquam differre præmiorum distributionem, ne ex justitia deberi videantur, & ut interim, qui ea expectant, spe ista erecti majori cum studio præstent obsequia; nec ullam mercem pretio meliori emi crediderim, quàm quæ Præmiorum expectatione emitur. Et certè magis ad serviendum allicit spes futuri, quam præmii accepti memoria. Atque hinc facilè apparet, quam noxiæ sint successiones futuræ in muneribus publicis & præmiis; id quod expendebat Tiberius; cum sese Gallo opponeret contendenti, ut quinto quoque anno nominarentur Candidati, qui successuri essent in legationibus legionum, & Præturis: ita enim fore dicebat, ut obsequia & industria aliorum planè *a* desinerent. Qua in re non istud solum damnum ponderavit Tiberius, sed etiam quòd occasionẽ perderet gratiæ faciendæ, in quo dominatus sui vires consistere autumabat. *Atque ita favorabili in speciem oratione, vim imperii retinuit.* Qui gratiâ in aulis valent, incerti quam potentia eorum futura sit diuturna, animum advertere haud solent ad incommodum istud successionum futurarum, ut ex iis actiones suas moderentur: hoc enim spectant solum, ut Principis potestatem imminuant, & à Candidatorum importunitate sese liberent.

Cùm

a Subverti leges, quæ sua spatia, exercenda Candidatorum industriæ, quærendisque aut potiundis honoribus statuerint. Tacit. l. 2. Annal. b *Haud dubium erat, eam sententiam altius penetrare, & arcana imperii tentari.* idem. l. 2. Annal.

Cum Princeps veluti cor ſit ſui ſtatus (quema-
modum *a* Rex Alphonſus dicere ſolebat) per illu
utique vitales ſpiritus opum & præmiorum in mem
bra alia diſpertiri oportet. Etiam quod longiſſim
abeſt, tametſi Principis præſentia deſtitutum ſit,
jus tamen favoribus fruitur. Iſthæc conſiderat
perrarò apud Principes locum invenit. Pleriq; omn
ſolos eos afficiunt præmiis, quos præſentes viden
victi importunitate petentium, aut domeſticoru
adulatione, aut quia ad negandum deſit animus.
ſicut fluvii non niſi ſolum, quod alluunt, madef
ciunt: ita illi ſolos præſentes, quos ante oculos h
bent, gratiis & beneficiis cumulant, nec cogitan
quòd Miniſtri abſentes innumeris cum laborib
& periculis dignitatem eorum tueantur, & facian
quod per ſe ipſi non poſſunt. Gratiæ omnes in e
conferuntur, qui in Palatio & aula verſantur. I
obſequia æſtimantur ſolum, quæ moſchum red
lent, non ea, quæ pulvere reſperſa ſunt & ſanguin
ea, quæ oculis uſurpantur, non quæ hauriuntur a
ribus: tum quia aſſentatio facilius oculos capit, qua
aures; tum etiam, quia mox animum titillat ina
gloria ex ſubmiſſione præſenti, & gratitudinis in
ciis. Eam ob rem in aulis ſervire, lucrum eſt poti
quàm meritum: ambitio potius, quàm zelus: ma
commoditas, quàm moleſtia aut labor. Splend
qui ſibi ipſi ſatisfacit. Qui abſens obſequia præſta
approbationes & plauſus promereri poterit, n
gratias & beneficia. Vivet ſpe & inanibus promi
lactatus, morietur verò cum deſperatione ing
rius. Illud remedium eſt, ut hi tales per intervalla
aulam reviſant: nullæ enim literæ aut libelli ſupp
ces, tam ad perſuadendum efficaces ſunt, quàm p
ſentia Spe. Sola & expectatione hauſtra & cana
non implentur, niſi in ipſas etiam aulæ aquas
mergantur. Præſentia Principum fœcunda eſt, ſi
& Solis. Præſente hoc florent, abſente marceſc
& exareſcunt omnia. Ei, qui ſub arbore conſiſt
fruc

a Ibid. 5, Lib. 3, tt. 1. p. 2.

fructus in manus decidunt. Hinc est, quòd bene multi ad aulas aspirent, & absentia detrectem munera, ubi tamen vel maximè Princeps Ministris suis indiget. Occurri huic malo poterit, si illicium præmiorum projiciatur longius, ut nimirum ibi dispensentur, ubi præcessere merita, non ubi petuntur præmia, absque eo, quòd aut libellis supplicibus, aut importunitate præsentiæ opus sit. Theodoricus *a* Italiæ Rex absentes solabatur, dicendo se ex aula sua eorum intueri obsequia, & discernere merita: & Plinius de Trajano testabatur: b *facilius esse, ut oculis ejus vultus absentis, quàm animo charitas*, qua in illum ferretur, *excideret*.

§. Isthoc tamen consilium, ut scilicet Ministri absentes interdum ad aulas accedant, in effectnm deduci sic poterit, non missionem ab officiis flagitando, sed iis retentis, adducendo varias rationes, quibus facultatem impetrent ad tempus aliquod Principi sui coram se sistendi. Ibi enim curare poterunt melius, quod sperant, retinendo tantisper, quod Princeps in alium conferre possit. Multi aut suo malè contenti officio, aut majoris alicujus ambitiosè cupidi, illo se abdicarunt, quos facti pœnituit postea, cum spes suas & cogitationes viderent cadere irritas: Principes enim illud pro contemptu habent, & quasi violentiam interpretantur. Nemo quisquam sibi aut ingenii sui viribus tantum tribuat, ut existimet, Principem sine ipso vivere non posse: nunquam enim instrumenta desunt pro obsequiis Principum, & spreti semel sæpè etiam Ministrorum præcipuorum oblivisci solent. Atque hæc omnia iis solum dico, qui publica ambiunt munera; non iis, qui cognita vanitate, ad vitam solitariam & privatam adspirant. Hoc tamen iis considerandum relinquo, magnos animos à Natura ad imperandum factos, non

a *Abunde cognoscitur, quisquis fama teste laudatur: quapropter longissimè constitutum mentis nostra oculos serenus inspexit, & vidit meritum.* Cassid. lib. 9. c. 22.
b Plin. in Pan.

non semper in solitudine & secessu eam reperir quietem, quam sibi pollicebantur, & postquam e usque processisse se vident, ut mutare amplius no liceat, vivunt, moriunturque infelices.

§. In gratiis & præmiis captandis plurimur Modestia potest, & Prudentia cum quadam dexte ritate, ut id fieri potius videatur ad præstanda me liora obsequia, quàm ad exhauriendam Princip liberalitatem: illud quippe eundem magis adhu obligat, ut in Deo videre fuit, quando Salomon n ab eo petebat aliud, quàm cor docile: neque enin hoc solum largitus est, sed divitias *a* etiam & glc riam. Ad hæc peti non debent, quasi ex Justitia nam Virtus sibi ipsa pulcherrimum & amplissimur præmium est; & quamvis meritò illi deferatur al quid, hoc tamen ex gratia Principis dependet, m luntque omnes, sibi acceptum referri potius, quar quasi ex merito esset. Unde porro fit, ut Princip promptiores ferè sint, ad largè & liberaliter remu neranda obsequia exigua; majora verò parcius quia plus gratitudinis ab illis sibi pollicentur, quà istis. Quare qui multas gratias à Principe abstulit majores indies sperare poterit: nam largitas sem exhibita ad ulteriora provocat beneficia; præte quam quòd malit Princeps alium agnoscere deb torem, quàm sese talem fateri: hoc enim ipsi m nus honorificum est. Ludovicus XI. Galliæ Re dixisse fertur, magis se erga eum affici, qui pro ol sequiis exiguis magna accepisset beneficia quà erga aliquos alios, qui cum longè majora præst tissent, perparum tamen remunerationis fuisser consecuti. Theodoricus Imperator, ex ambiti ne oriri ajebat, quòd gratiæ alicui exhibitæ mo germinarent, absque eo, quòd conferenti crearer fastidium; immò eum provocarent ad majora ei lar gier

a *Sed & hæc, quæ non postulasti, dedi tibi, divitias scil cet & gloriam, ut nemo fuerit similis tui in Regibu cunctis retrò diebus.* 3. *Reg.* 3. 13.

ienda, cui jam semel favorem suum cœpisset *a* impendere. Exemplum est in iis, qui Principi præ ceteris chari sunt: erga hos enim gratia & liberalitas Principis penè obstinationis quædam species est.

Amamus nostra beneficia germinare, nec semel præstat largitas collata fastidium; magisque nos provocant ad frequens præmium, qui initia nostræ gratiæ suscipere metuerunt: novis enim judicium impenditur, favor autem semel placitis exhibetur. Cas. l. 2. ep. 2.

SYMBOLUM XXIV.

TAmetsi (ut ostensum est hactenus) Justitia Legibus armata Præmium item ac Pœna, columnæ sint Reipublicæ molem sustentantes; columnæ tamen erunt in aëre, nisi basi Religionis, quæ Legum est vinculum, innitantur. Enimverò Justitia jurisdi

riſdictio ſolos externos actus complectitur legiti-
iè probatos; occulti verò & interni ad forum il-
us non pertinent. In ſola corpore auctoritatem ha-
et, non in animos; adeòq; magnoperè pœnam per-
meſceret Malitia, ſi occultè injurias, adulteria, &
ipinas exercendo cupiditati ſuæ indulgere poſſet;
nmò illuderet Legibus, ſi Lex alia inviſibilis non
ſet, quæ intus, & in animo malè agenti minas
ıtentaret. Tam neceſſarius eſt in Republica ti-
ıor iſte, ut multis impiis Religio non niſi inven-
ım videatur politicum. Quis abſque eo egeſtate ſua
: ſorte contentus viveret; quæ in pactis & conven-
s foret fides? quæ in adminiſtrandis bonis integri-
ıs? quæ fidelitas in muneribus atque officiis? quæ
curitas vitæ? Paucos Præmium alliceret, ſi mediis
ccultis illud aſſequi contingeret, nulla habita inju-
itiæ ratione. Pauci eximia virtutis ſpecie caperen-
ır, niſi immarceſſibilem ſperantes Coronam po-
us, quàm illam temporariam, ſtrictis continentiæ
gibus ſeſe ſinerent obligari. Mox ordinem Reipu-
licæ turbarent vitia, ſublato jam fine principali fe-
citatis, quæ in virtute conſiſtit, & fundamento il-
ac propugnaculo Religionis, quæ ſuſtentat Ma-
ſtratum ac tuetur, niſi in animum ſuum induce-
ent cives, aliud ſupremum eſſe tribunal pro ſolis
entis cogitatis, quæ vel ſuppliciis æternis puniet,
el bonis immortalibus muneraбit. Spes iſthæc &
etus à Natura cuivis, quantumvis impio ac barba-
, indita, componunt hominum actiones. Cajus
aligula Deos irridebat; dum tamen cœlum tona-
t, aliam agnoſcebat potentiorem manum, à qua
ſtigari poſſet. Nemo eſt, qui eam ignoret; neque
lum cor humanum, quod divino illo Magnete ta-
um ſe non ſentiat: & ſicut acus nautica ex co-
ratione quadam Naturæ conſenſu, quam *συμ-
πάθειαν* Græci vocant, in perpetuo motu eſt, donec
ſe firmet ad lucem ſtellæ illius polaris, circa quam
lvuntur cæleſtes orbes: ita nobis quietis vivere
n licet, donec agnoſcamus & veneremur increa-

tum

tum illud Sidus, in quo vera est requies, & unde re
rum omnium motus proficiscitur. Ecquis magis e
intendere debet oculos, quam Princeps, qui Navar
chi instar Rempublicam moderatur, ut salvam i
portu sistat? neque sufficit, quòd respicere illud
simulet, si astra alia vana & nebulosa contueatur
sic enim deerrabit à via, Reipublicæ navim in Sy
tes & scopulos allidet; & naufragium faciet. Popu
lus in opiniones dispares primùm, deinde in diver
sa trahetur voluntatum studia, unde seditiones c
orientur & conspirationes; ex his denique mutatic
nes Rerumpublicarum & dominatuum. *a* Plure
Principes dissensionibus in Religione periisse vid
mus, quam armis. *b* Eam ob rem Concilium Tole
tanum VI. sapientissime ordinavit, ut nemini Co
ronæ possessionem adire liceret, nisi prius dato jure
jurando adpromitteret, nullum sese in regno su
toleraturum, qui veræ & orhodoxæ fidei mysterii
ritè imbutus non esset. Hispania quieta esse no
potuit, donec errores Arrii deponeret, & omnes Re
ligionem Catholicam amplecterentur. A quo tem
pore tam bene fuit universo Populo, ut cùm poste
Rex Wetericus eandem sectam postliminio conare
tur denuò introducere, intra ipsum palatium miser
rimè fuerit trucidatus. Verùm non obstantibu
quàm plurimis exemplis similibus & experientiis
fuit nonnemo, qui impie docere ausus est Princ
pem, posse eum pro libitu Religionem aut dissimu
lare, aut fingere. Qui eam fingit nullam omnin
credit. Et si ejusmodi fictio artificium quoddam e
politicum, ad copulandos animos, & tuendam
Rempublicam, multò id præstabit melius vera Rel
gio, quàm falsa: hæc enim caduca est, illa æterna
& immortalis.

Multa Imperia fundata in Religionibus falsis
sed ab ignorantia profectis, longo tempore Dei
conservavit, remunerando isthac ratione virtut
quasdam eorum morales, aut cultum cœcum, & v
ctim

a Mar. hist. Hisp. lib. 6. c. 6. *b* Conc. Tolet. c. 3

barbaras, quibus ipsum inquirebant; non quod hæ illi gratæ essent, sed ob religiosam simplicitatem, qua eas interdum offerebant. Nunquam tamen ea Imperia diu fovit, quæ magis ex malitiâ, aut arte, quàm ex ignorantia, Religionem dissimularent. S. Isidorus moriens vaticinatus est Nationi Hispanicæ, fore ut, si à verâ Religione ipsa descisceret, opprimeretur ab hostibus; sin in eâ constans persisteret, contrà supra omnes Nationes alias evectum iri: id quod reipsa evenit in durissimo Arrianorum jugo, a quo opprimi cœpit Hispania, ex quo Rex Witiza Summo Pontifici obedientiam præstare recusavit; ex eo enim tempore libertas cultûs, & vitiorum licentia quietem publicam perturbârunt, & periit militare robur: quæ res illi ipsi Regi, ejusque filiis, ac Regno graves calamitates attulit; donec domita tandem & castigata *b* Hispania errores suos agnosceret, & Numen cœleste experiretur iterum propitium in exigua illa Christianorum manu, cum qua in Ausenæ montis speluncam, cui nomen de Bovadonga, Pelagius sese receperat, ubi sagittæ & lapides missi à Mauris insigni miraculo reflecti in ipsos jacientes visi sunt, eosque magno numero vulnerare & sternere. Atque ex eo tempore paulatim sese rursum erigere cœpit Monarchia illa, & assurrexit (quanquam post longam annorem seriem) ad eam amplitudinem, qua etiamnum hodie fruitur in præmium Constantiæ suæ in Religione Catholicâ.

§. Cùm itaque Religio sit anima Rerumpublicarum, omni studio ad eam conservandam incumbere debet Princeps. Primævus spiritus, quem illis instillârunt Romulus, Numa, Lycurgus, & alii, qui eas instituerunt, & erexerunt, Religio *c* fuit: hæc enim magis, quàm ipsa necessitas copulat animos, Imperii Romani moderatores Tiberius & Adrianus, proscriptis Religionibus peregrinis de-

K de-

a Mar. hist. Hisp. lib.6. c.19. *b* idem hist. Hisp. lib.7. c. 2. *c* *Omnium primum, rem ad multitudinem imperitam efficacissimam, Deorum metum injiciendum ratus.* Liv.

derunt operam unicè, ut propriam fartam tectam conservarent, quomodo & fecêre Theodosius, & Constantinus, sancitis edictis & pœnis contra eos, qui à fide Catholica deficerent. Reges Ferdinandus & Isabella nunquam aliud Religionis exercitium tolerârunt; qua in re laudabilis fuit constantia Philippi II. ejusque Successorum, qui nunquam induci se passi sunt, ut ad componendas seditiones in provinciis Belgicis, conscientiæ libertatem concederent, tametsi hac ratione dominia illa integra conservare potuissent, & tot parcere sumptibus, quos in bellum impendere opus fuit. Pluris scilicet Dei honorem & gloriam æstimarunt, quàm felicitatem suam propriam, secuti exemplum Jovii Flaviani, qui cùm ab exercitu Imperator acclamaretur, Imperium acceptare noluit, dicens, Christianum se esse, nec decere, ut Imperator sit eorum, qui Christiani non essent: qua in sententia ita perstitit, ut donec milites omnes promitterent, Christi fidem se amplexuros, Coronam non admitteret. Quanquam hanc tam constantem pietatem etiam à suis Majoribus hæreditare potuerit, cùm idem illud de Rege Recesvintho, *a* Concilium Toletanum VIII. memoret. Ea in re insigne pietatis exemplum Serenitati Vestræ Filio suo præbuit Parens gloriosissimus Philippus IV. Cùm enim post susceptam regni gubernacula in consilio ageretur de continuandis cum Batavis induciis, quò Consiliarii quidam vehementer propendebant, è ratione status esse arbitrari, ne aut bellum susciperet, aut in principio susceptæ gubernationis quicquam immutaret, mox sese illis opposuit, dicendo: *Nolle se hanc nomini suo notam inurere, ut vel horam unam Pacem servaret cum iis, qui Deo & Coronæ suæ rebelles essent*; atque inducias rupit illico.

§. Pro-

a *Ob hoc regni sui apicem à Deo solidari præoptaret, si Catholicæ fidei pereuntium turmas acquireret, indignum reputans Catholicæ fidei Principem sacrilegis imperare.* Conc. Tolet. VIII. c. II.

§. Propter ardentissimum hunc zelum, & constantiam in Religione Catholica promeruere Reges Hispaniæ titulum Catholicorum, qui primùm Recaredo datus fuit; uti & Christianissimorum (longe etiam antequàm Regibus Franciæ) *a* in Concilio Toletano Tertio, & Barcinonensi, quem titulum conservarunt Reges Sisebutus, & Ervigius, licet posteri eorum eundem deseruerint, donec Catholici titulum assumpserit denuò Rex Alphonsus Primus, ut sese ab Hæreticis & Schismaticis secerneret.

§. Etsi verò ad Regum officium spectat, tueri in regnis suis Religionem, & verum Dei cultum promovere, tanquam qui Vicarii ejus sint in temporalibus, ut gubernationem ad majorem ipsius gloriam, & subditorum incolumitatem dirigant; illud tamen sciant oportet, non posse sese de cultu & controversiis Religionis decidere: hæc enim cura ad Caput Ecclesiæ Spirituale directè pertinet, cui soli hanc potestatem concessit Christus: Regibus sola executio, custodia, & defensio committitur eorum, quæ ab ipso decreta & ordinata fuerint. Oziam *b* Regem graviter increpabant Sacerdotes, & severè castigabat Deus, quòd incensum adolevisset: cultum divinum in toto orbe Christiano uniformem esse, & unam eandemque in omnibus partibus Sponsam, illud est, quod ejus puritatem conservat. Brevi nos deficiet Veritas, si unicuique Principum eam rationibus suis ac finibus accommodare liceat. In iis Provinciis ac Regnis, ubi attentatum hoc fuit, vix hodie Religionis vestigium superest, ita ut Populus miserandum in modum confusus planè nesciat, quænam vera sit Religio. Distinctæ inter se jurisdictiones sunt, Spiritualis & Temporalis. Hæc illius auctoritate ornatur: illa verò hujus se tuetur potestate. Obedientia heroica

K 2 est,

a Conc. Tolet. II. Joann Biel in chron. Roder Tolet. l 2. *b Non est tui officii Ozia, ut adoleas incensum Domino, sed sacerdotum.* 2. Par. c. 26.

eſt, quæ ultrò ſeſe ſubmittit Vicario illius, qui ſceptra largitur, & adimit. Glorientur in eo licet Reges, quod Statutis patriæ ſubjecti non ſint, aut Legibus alienis; attamen decretis Apoſtolicis parêre eos oportet. Quin teneri ſe ſciant, ut robur iis dent, & ſanctè in Regnis ſuis ſervari faciant: præſertim, quando non ſolùm ad bonum ſpirituale, ſed etiam temporale ita expedit, ut quod ſacra concilia decrevêre, mandetur executioni; neque permittant, ut ob fines quoſdam particulares, decreta eorum violet aliquis, aut perturbet in damnum & præjudicium ſubditorum, & ipſiusmet Religionis.

SYMBOLUM XXV.

SUpra turrim templi nidum suum Ciconia construit, & loci sanctitate successionem suam reddit securiorem. Princeps, qui triangulari Ecclesiæ lapidi Monarchiæ suæ ædificium superstruit, firmabit illud, & stabiliet, Oraculum Delphicum consul-

fultum aliquando ab Athenienfibus, quâ ratione fe contra Xerxem tueri poffent, qui cum ingenti claffe mille ducentarum triremium illis imminebat, refpondiffe fertur: tum eos victores fore, fi civitatem fuam muro ligneo circumdarent. Interpretatus hoc refponfum Themiftocles, dixit; velle Apollinem, ut cives omnes naves confcenderent; quod ubi factum evafêre fuperiores, & victoria contra claffem tam ingentem potiti funt. Idem ufu veniet Principi, qui Majeftatem fuam navi Ecclefiæ commiferit: nam fi hæc, tefte alio Oraculo, non incerto & fabulofo, fed divino & infallibili, fubmergi non poteft, nec ille unquam poterit, qui ea vectus fuerit. Hæc cauffa fuit, cur glorififfimi Majores Serenitatis Veftræ partem fpoliorum, quæ hoftibus in bello eripuerant, Deo dicare fuerint foliti, tanquam Victoriarum Domino, quo in pugnis utebantur propitio, offerendo ad ipfius cultum ampliffimos reditus & poffeffiones, unde ortum habuêre innumeræ penè Ecclefiarum *a* dotationes, & fundationes ædium Cathedralium & Cœnobiorum, ita ut in Hifpania plufquàm feptuaginta Templorum millia illi erexerint: inter quos folus Jacobus Primus Aragonius Rex conftruxit mille, Immaculatæ Virginis Deiparæ honori confecrata, cujus fuæ munificentiæ ampliffimam tulit remunerationem tot infignibus provinciis, quas in fuam redegit poteftatem, tot victoriis, quas reportavit. Nam triginta tribus vicibus prælio cum hofte congreffus, totidem pariter vicibus feliciffimè eundem triumphavit. Pia ifta opera religiofæ fuerunt Coloniæ, non minùs potentes armis fuis fpiritualibus, quàm militares: neque enim tormenta bellica tantum per mœnia patefaciunt aditum, quàm ipfa Oratio. Ad feptem dierum preces, quibus Populus Ifraëliticus Dei opem implorabat, muri Jerichuntini *b* concidêre

a Mar. hift. Hifp. l. 14. c. 2. b *Igitur omni populo vociferante, & clangentibus tubis, poftquàm in aures multitudinis vox fonitufque increpuit, muri illico corruerunt.* Jof. 6. 20.

cidere. Melius itaque in Templis, quàm in ærariis, divitiæ deponuntur: non pro extrema necessitate solum, verum etiam, ut efflorescente per illas Religione, Imperium unà efflorescat. Athenienses thesauros suos asservabant in templo Delphico, cujus custodiæ eos aliæ etiam Nationes committebant. Quæ custodia melior quam illius, qui Regnorum arbiter est? Minimum in Templis cor nostrum erit, si in iis thesauri *a* nostri fuerint. Quare non impium minus, quàm imprudens consilium est, sub levissimo necessitatis publicæ prætextu expilare Ecclesias. Providentia divina dignus non est, quisquis potentiæ Dei diffisus, in omni casu mox ad supellectilem domus ipsius adjicit oculos. Regi Ferdinando *b* Sancto Hispalim obsidenti pecunia deerat ad continuandam obsidionem, cumque suaderent alii, ut ærarii tenuitatem & inopiam Ecclesiarum thesauris tantisper sublevaret, respondit ille: *Plus ego mihi de precibus & sacrificiis Sacerdotum, quam divitiis eorundem polliceor.* Quam pietatem & fiduciam die proximè sequenti deditione urbis cumulatissimè Deus compensavit. *c* Reges alii, qui secus fecerunt, graves sacrilgæ suæ audaciæ dedere pœnas. Gundericum Vandalorum Regem S. Vincentii templum spoliare parantem, in ipso templi limine mors repentina oppressit. Graves illas calamitates, quibus Rex Alphonsus Aragonius conflictatus fuit, Numinis vindictam plerique interpretabantur, quòd ædes sacras diripuisset. Serenissima Regina Uraca ad ipsas portas templi S. Isidori, quod est Legione, & in cujus thesauros temerè involarat, diem supremum obiit. Rex Sanctius Aragonius, quod bonorum Ecclesiæ invasione manus non semel temerasset, in obsidione quadam, sagitta ex muro emissa sub axilla confixus interiit. Et tametsi ipse aliquot annis antè Rotæ in S. Victoriani, ad aram S. Vincentii humillimo corporis habitu, cum gemi-

K 4 tu,

a *Ubi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.* Matt. cap. 6. 21. *b* Mar. hist. Hisp. *c* Idem hist. Hisp. l. 5. c. 3.

tu & lacrymis publicè veniam precatus fuisset, omnia, quæ ablata fuerant, integra fide restituendo; voluit tamen Deus, ut delicti gravitas magis adhuc ex ista pœna innotesceret ad exemplum aliorum. Rex Joannes I. in prœlio ad Aliubarrotam, cæsus fugatusque fuit cum suo exercitu, propter invasos ut credebatur, templi Gadulupei thesauros. Postquam Fredericus Rex Neapolitanus Cajetam ad deditionem compulerat, ingressi inde Galli *a* binas naves templorum spoliis oneraverant; sed ambæ (quod pro miraculo habitum) periêre.

§. Atque in his omnibus casibus necessitas extrema locum non habuit: in illa siquidem recta ratio licitum facit Principibus, ut pro sui conservatione uti possint iis opibus, quas pia liberalitate in locis sacris deposuerunt; ea tamen lege, ut tantundem suo tempore, meliore Fortuna adspirante, restituere parati sint; *b* uti fecêre Reges Catholici Ferdinandus & Isabella, obtenta in Parlamento, quod Medinæ Campi coactum fuit, facultate, ut aurum argentumque Ecclesiarum in necessarios belli usus tantisper impenderent. Qua in re sacri Canones, & Concilia certos definiverunt casus, necessitatem item & pericula, in quibus Ecclesiastici teneantur subsidiis suis Rempublicam sublevare. Et sanè grandis esset avaritia, quæ excusari non posset, si necessitates communes nollent agnoscere. Quid enim? Ipsi nobilissima & præcipua pars sunt Reipublicæ, & si pro hac & Religione vitam exponere obstricti sunt, cur non & suas fortunas? Si eos sustentat & alit Respublica, æquum omnino est, ut mutuum vicissim ab illis sperare possit subsidium pro sua conservatione & defensione. Durum erit Populo, decimas semper persolvere, & pia facere opera, si in communi necessitate non sit, qui in oneribus extraordinariis eundem sublevet. Propriam suam pietatem execrabitur, & refrigescet zelus illius & devotio,

ne

a Mar. hist. Hisp. lib. 22. cap. 14. *b* idem hist. Hisp. lib. 24. cap. 8.

ne porrò novas oblationes, donationes, & legata Ecclesiis faciat. valde itaque rationi consentaneum est, ut Clerus in ejusmodi casibus reditibus suis impensas publicas adjuvet, non eò solùm, quòd periculum aut beneficium commune omnibus sit; sed etiam, ne Sæcularium bona & possessiones ita graventur, ut agriculturæ defectu, decimæ quoque, & alia pia opera desinant. Majores opes videntur tempore necessitatis extremæ aurum & argentum Ecclesiarum ductum in laminas in domo monetaria, quàm in vasa aut supellectilem sacram in templis.

5. Atque hæc obligatio statûs Ecclesiastici major est, in necessitatibus gravioribus Regum Hispaniæ: cùm enim ab horum pia liberalitate omnes ferè fundationes & dotationes Ecclesiarum profectæ sint, tenentur eæ vicissim ex justitia, Patronis suis in necessitate venire subsidio, & sic eosdem obstringere, ut munifici esse pergant alias, ubi tempus & occasio tulérint. Hæ & plures aliæ rationes sacram Sedem Apostolicam impulerunt, ut adeò liberalem sese erga Reges Hispaniæ sæpè præstiterit, concedendo iis usum bonorum Ecclesiæ ad fovenda bella contra Infideles. Grægorius VII. Sanctii Romani Aragoniæ Regis arbitrio permisit decimas & reditus Ecclesiarum, quæ aut recens extructæ fuissent, aut recuperatæ à Mauris, ut de iis pro libitu posset disponere. *a* Quam licentiam etiam fecit Petro I. Aragoniæ Regi, ejusque Successoribus, & Primoribus Regni Urbanus Papa, exceptis tamen Ecclesiis Residentiæ. Innocentius III. Bullam Cruciatam concessit pro bello Hispaniæ, quod Sacrum vocabant; quam gratiam deinde temporibus Regis Henrici IV. ad vivos pariter, & vita functos extendit Papa Calixtus. Gregorius X. Regi Alphonso Sapienti permisit tertiam decimarum partem, quæ fabricæ destinata erat; quod deinde perpetuum esse cœpit temporibus Regis Joannis II. & extendit illud Alexander VI. etiam ad Regnum Granatense.

a Mar. hist. Hisp. lib. 10. cap. 2.

Joannes XXII. decimas redituum Ecclesiasticorum & Cruciatam indulsit Regi Alphonso XI. Urbanus V Regi Petro Crudeli tertiam partem decimarum e beneficiis Ecclesiasticis Castellæ. Pontifici Sixt Quarto placuit, ut Clerus una vice centies mill Ducatos pro bello Granatensi contribueret, & Cru ciatam impertiit; quam gratiam deinde plures al Pontifices prorogarunt. Julius II. Regi Emanue Lusitano concessit tertiam fructuum partem, qu ad Ecclesiæ fabricam pertinebat, & ut eidem e reliquis Ecclesiarum reditibus decima eorum pa cederet.

§. Hæc tamen subsidia in necessitatibus, & usu publicos, quibus destinata fuerint, impendi debent qua in re tam religiosa fuit Regina Isabella,a ut cu collectos videret è Bulla cruciata nonaginta millio nes, jusserit illicò in eos converti usus, quos Bu læ Apostolicæ præscriberent. Magis elucescent gr tiæ istæ, & majores ex iis nascentur fructus, si s impensæ fuerint. Necessitas tamen, & periculu confundere solent omnia, & facilè interpretari me tem Pontificum, si aliter fieri contingat, præserti quando sumptus, qui aliunde in istum finem fiun majores sunt, cùm perinde sit, ex hisne pecuni sumantur, an ex aliis.

a Mar. hist. Hisp.

SYMBOLUM XXVI.

IMpia fuit eorum opinio, qui asserere ausi fun majori fortitudine Gentiles excelluisse, quà Christianos, eò quòd illorum superstitio magis co roboraret animum, & ferociorem redderet tetro lo spectaculo tot cruentarum victimarum, quas D offerebant in sacrificiis; eosque solos pro Vi fortibus & magnanimis haberet, qui robore mag virium, quàm ratione aliis Nationibus dominare tur; contrà verò nostræ Religionis institutum inc saret hoc nomine, quod demissionem commenc ret, & mansuetudinem, quæ duæ virtutes anim

face

facere ſolent abjectiores. Impia prorſus opinio, & à veritate nimium quantum aliena! Sanguis profuſus animum barbarum magis, & crudelem reddere

poteſt, fortiorem ac magis ſtrenuum non poteſt. Fortitudo & excelſitas animi mox cum ipſo pectore naſcitur, non oculis hauritur. Nec generoſiores

sunt, qui magis sanguine & cæde animantium capiuntur, uti nec illi, qui humana carne victitant. Magnanimitatem non spernit nostra Religio; quin ad illam acuit potius. Non præmia proponit nobis temporaria & caduca, uti facit superstitio Ethnica; sed æterna, nullis unquam sæculis finienda. Quòd si tunc Corona a aliqua è lauro, quæ simul atque à trunco avellitur, marcescere incipit, tantoperè incendit animos: quid non faciet nunc sempiterna illa stellarum, & immortalis? Ac fortasse majoribus sese objecerunt periculis Gentiles, quàm Christiani? Si quando illi urbem aliquam aut castrum armis impeterent, clypeis & testudinibus muniti id factitabant. Nunc verò Christianis per densos glandium imbres, per fulmina pulveris pyrii tentandus est aditus. Non adversantur fortitudini demissio animi & mansuetudo: quin ita junctæ sunt inter se, ut absque his exerceri illa nequeat: neque fortitudini locus est, ubi non sunt mansuetudo, tolerantia, & reliquæ virtutes. Namque is solùm vir fortis est, qui ab affectibus vinci se non patitur, & à perturbationibus animi liber est, in quo genere plurimum elaborarunt Stoici, & majori postea cum perfectione Christiani. Perparum ex sua parte facit, qui iracundia aut superbia se sinit abripi: illud heroicum, proprias suas passiones & cupiditates frangere. Inter difficiliores arenas animus est, ubi ista vigent certamina. Qui eo usque sese demittere didicit ut alteri inflectat genua, facilè in occasione contemnet periculum, & cervice constanti securim excipiet. Tulerit sanè Religio Ethnica Magnos Duces, quales fuêre Cæsares, Scipiones, & alii complures; at certè haud minores nobis dedit Catholica in Alphonsis & Ferdinandis Castellæ, uti & in aliis Aragoniæ, Navarræ, & Lusitaniæ Regibus. Quæ tanta animi fortitudo esse potuit, atque illa, quæ in Carolo V. Imp. eminuit? Quem unquam Magnum Ducem

a *Illi quidem, ut corruptibilem Coronam accipiant; nos autem incorruptam.* 1. Cor. 9. 25.

Ducem celebravit antiquitas, cui pares, aut etiam superiores non fuerint Gonsalvus Ferdinandus de Corduba, Ferdinandus Cortesius, Antonius de Lieva, Ferdinandus Davalus Piscariæ Marchio, Alphonsus Davalus Vasti Marchio, Alexander Farnesius Dux Parmensis, Andreas de Oria, Alphonsus Albuquercius, Ferdinandus Alvarus de Toleto Dux Albanus, Marchiones de sancta Cruce, Comes Fontanus, Marchio Spinola, Ludovicus Fajardo, & alii propè innumeri tam Hispaniæ, quàm aliarum Nationum, nnnquam laudati satis à fama. De quibus meritò dici poterit id, quod Apostolus Paulus de magnis illis Ducibus, Gedeone, Barac, Samsone, Jephthe, Davide, & Samuele commemorat; a *Per fidem devicerunt Regna. Fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum.* Si Gentilium victorias conferre placuerit cum iis, quas reportarunt Christiani, longè has fuisse majores videbimus. In prælio ad Navas ducenta Maurorum millia cecidere, è nostris non nisi homines viginti quinque. *b* Hastæ & sagittæ hostium tanta multitudine repertæ, ut duobus diebus, quibus victor exercitus iisdem in locis hæsit, lignorum usum exhibuerint excitandis ignibus; ac ne comburi quidem potuerint, etsi studium adhibebatur. Altero tanto plures in pugna Saladana occubuêre, desideratis Christianis solum viginti: & in illustri illa victoria navali ad Naupactum (Lepantum hodie) quam Joannes Austriacus contra Turcas obtinuit, centum & octoginta triremes partim demersæ fuerunt, partim captæ. Quas victorias non sibi tribuit Christianum pectus, sed vero Domino exercituum, quem veneratur & colit.

c *Que em caos tao estrambos claramente,*
Mais Peleja o favor de Deos, que a gente.

Gloriosus animi triumphus. Non minùs hostem confundit cor in Deo confidens, quàm manus ense armata,

a Heb. 11. 33. & 34. *b* Mar. hist. Hisp. lib. 11. c. 24.
c Camoës Lus. Can. 3.

armata uti Judas Machabæus *a* experimento didicit. Deus est, qui corda regit, ipse animum & vires *b* sufficit, ipse tribuit, & negat victorias. Impostoris notam incurreret, atque à malitia & fraude excusari non posset, si ei adesset potius auxilio, qui falsum colit Numen; & impiis sacrificiis sibi propitium reddere satagit. Quòd si etiam interdum iis largiatur victorias, id non invocationi, sed caussis aliis occultis Providentiæ divinæ ascribendum. In siti illâ, quâ exercitus Romanus laborabat in bello Marcomannico, placari haud potuit Deus sacrificiis & precibus Legionum Gentilium, donec tandem Legio Christianorum decima ejus imploraret auxilium; tunc enim copiosissimum iis imbrem impertivit, & fulmina in hostium direxit aciem, ut facili negotio victores evaderent; unde Legio illa posteà Fulminatrix dicta est. Si viva semper esset fiducia illa ac fides, eosdem etiamnum operaretur effectus; at enim, quia aut ista desunt, aut propter alios occultos fines permittit Deus, ut bello subigantur etiam ii, qui verum ei cultum deferunt: quod dum fit, non triumphantium præmium est, sed eorum, qui vincuntur, castigatio ac pœna. Semper itaque in Principum manibus vexillum Crucis sublime volitet; significatum per ensem illum, quèm Jeremias Judæ Machabæo *a* porrexit, ut hostes suos fugaret: sumant item Religionis scutum, & sibi ponant antè oculos æternum illum ignem, qui Persarem Reges anteibat, Symbolum alterius incircumscripti, à quo radios suos Sol accipit. Hæc vera Religio est, quam milites adorabant, quoties provoluti in genua venerabantur vexillum, quod Labarum Constantini Imperatoris vocabatur. Cum enim Crux quæ

a *Manu quidem pugnantes, sed Dominum cordibus orantes, prostraverunt non minus triginta quinque millia*, 2. Mach. 15. 17. b *Ne diceres in corde tuo; fortitudo mea, & robur manus meæ, hæc mihi omnia præstiterunt, Sed recorderis Domini Dei tui, quod ipse tibi vires præbuerit.* Deut. 8. 17. 18. c *Accipe sanctum gladium munus à Deo in quo dejicies adversarios.* 2. Mach. 2. 15. & 16.

quædam lucis splendore in cælo efformata cum inscriptione: *In hoc signo vinces*, victoriam illi contra Maxentium promitteret, vexillum istâ formâ fieri præcepit, quam præsenti Emblemate exhibeo, supernè cum literis *a* X & P. charactere nominis Christi, & literis Græcis Alpha & Omega, quæ Dei sunt Symbolum, *b* principii & finis rerum omnium. *c* Vexillo isthoc usi sunt deinceps Imperatores usque ad tempora Juliani Apostatæ. Joannes quoque Austriacus in omnibus suis signis Crucem efformari jussit, cum isto lemmate: *His armis vici Turcas, iisdem victurum me confido & Hæreticos.* Rex Alphonsus Magnus eadem verba Crucis Constantinianæ in alio quodam posuit vexillo quod in templo Ovetano posteà obtulit: & iis ipsis uti placuit, sicut & labaro Constantini pro præsenti Emblemate, ad imprimendam Principum animis fiduciam illam, quâ vexillum Religionis contra hostes suos plantare eos oportet. *e* In prælio ad Navas Canonicus quidam Toletanus, Decanus postea, Paschasius nomine, Crucem quam Roderico Archi-Præsuli de more præferebat, per hostium cuneos semel atque iterum circumtulit, & evasit incolumis, tametsi omnium telis peteretur, multæque Maurorum sagittæ hastili infixæ hęrerent. Latera vexilli istius spiritus cœlestes stipare solent. Gemini Angeli equis candidis vecti in primâ acie pugnare visi sunt, *f* quando ad Septimancas Rex Ramirus II. Mauros devicit. In alio item prælio ad Clavigirim temporibus Regis Ramiri Primi, uti & in alio ad Meridam temporibus Regis Alphonsi IX. divinum illud fulmen, filius tonitru sanctus Jacobus Patronus Hispaniæ, in equo albo vexillum præferre visus est, quod rubræ Crucis figurâ distinctum erat. *g* *Nullus vobis resistere poterit* (dicebat Josue ad Principes Israël, jam jam è vita discessurus) si in

a Eusub. l. 9. hist. c. 9. *b* S. Amb. epist. 29. *c* Genebr. l. 4. Chron. anno 1572. *d* Mar. hist. Hisp. lib. 7. c. 16. *e* Mar. hist. Hisp. lib. 11. c. 24. *f* idem hist. Hisp. l. 8. c. 5. *g* Jos. cap. 23. 10.

si in Deo spem & fiduciam collocaveritis. a *Unus è vobis persequetur hostium mille viros: Quia Dominus Deus vester pro vobis ipse pugnabit.* Plenæ sunt sacræ paginæ istiusmodi divinis subsidiis. Contra Chananæos stellas *b* ipsas Deus in acie disposuit; contra Amorrhæos Elementa *c* armavit, & lapides è cœlo depluit. Nec opus fuit alio creaturarum ministerio in fidelium favorem adversùs Madianitas, d *Immisit Dominus gladium in omnibus castris, & mutua se cæde truncabant.* In semetipsum ultionem provocat, quisquis Dei inimicus est.

a Jos. ibid. b *De cælo dimicatum est contra eos: stellæ manentes in ordine suo, adversus Sisaram pugnaverunt.* Jud. c. 5. v. 20. c *Dominus misit super eos lapides magnos.* Jos. c. 10. v. 11. *d* Jud. c. 7. v. 22.

SYMBOLUM XXVII.

QUod neque vis, neque diuturna multorum annorum oppugnatio adversùs Trojam efficere potuit, dolus tandem obtinuit sub specie Religionis, inferentibus in urbem Græcis arma sua intra alvum equi lignei abdita, tanquam si voti, quod Deæ Palladi fecissent, rei essent. Mirum dictu! neque interior armorum concussio, & sonitus; neque advertentia prudentiorum civium; neque quod opus foret, dirutis mœnibus eum in urbem inducere, mox posteaquam Græcorum naves solvissent è littore; neque quòd intra mœnia commorari deberet, Populo sufficere potuit, ut fraudes agnosceret: tanta Religionis vis est. Ea opportunè usi sunt Scipio Africanus, Lucius Sylla, Quintus Sertorius, Minos, Pisistratus, Lycurgus, & alii, ut actionibus suis & legibus conciliarent auctoritatem, & Populo imponerent. Phœnices in Hispaniam ingressi, eo loco, ubi nunc Medina Sidonia cernitur, templum arcis forma construxerunt, Herculi dedicatum, ajentes, per quietem sic jussos se esse. Crediderunt Hispani, divinum esse cultum, quod stratagema erat; esse pietatem, qui dolus

fuit;

it: atque ita Phœnices ſub Religionis prætextu, ıo nihil ad ſpeciem fallacius, oppreſſos deinde ci iſtius incolas bonis omnibus & fortunis ſpo-

runt. Alterius item templi beneficio in promon-rio Dianéo (ubi nunc eſt Denia) incolæ Inſulæ cynthi machinationes ſuas clàm habuerunt, cùm

cùm Hispaniam sibi subjicere molirentur. Rex Sis
nandus Suinthilam regno expulerat, atque ut d
minationem suam magis stabiliret, Consilium Pr
vinciale septuaginta circiter Præsulum convocav
sub specie quidem Ecclesiasticæ disciplinæ, q
vitio temporum collapsa erat, novis legibus astri
gendæ; sed reverà præcipua ejus cura erat, ut co
demnato Patrum sententiis Suinthilâ, sibi dein
corona adjudicaretur, & populus in concordia
rediret: quo eodem artificio etiam Ervigius electi
nem suam & abdicationem Regis Wambæ conf
mare studuit. Non ignorat malitia, quantum ap
hominum animos valeat Religio, quare hâc potis
mùm utitur ad exercendas suas technas, quib
simplicem populum facillimè decipit, qui cùm
nes illius omnes penetrare nequeat, sibi persuad
ista solùm tendere ad Deum reddendum propitiu
ut bona fortunet temporalia, & æterna postea pr
mia conferat. Et quæso, in quas non impulit fra
des Nationes plurimas Religionis species, dum s
superstitiosis cultibus miserè dederent? Quam s
viles & truculentos mores ii non introduxeru
cum libertatis, fortunarum & vitæ dispendio? Ad
gilent sedulò Principes & Respublicæ, hoc præs
tim tempore, quando Politica larvam Pietatis
duit, neque facilè admittant illos Religionis equ
qui non civitates solùm, sed integras etiam provi
cias, & regna funditus devastarunt. Quod si sub
lius titulo ambitio irrepat, & cupiditas, & one
tur graviter populus, suave Dei jugum fastidiet,
damna & detrimenta rerum temporalium, quæ
titur, & sensim in animum suum inducet, leg
naturalem ac divinam Religionis ad rationem s
tûs pertinere; Principes verò sub specie illius s
contegere artificia, quibus subditos contineant
officio, & fortunis suis expolient. Perpendant i
que apud se Principes cum omni diligentia, n
quod de novo introducitur, Religionis caussa f
an prætextus solùm, in auctoritatis & potesta

us præjudicium, aut injuriam ſubditorum, aut
ntra tranquillitatem publicam: id quod ex fine,
em ſibi novitas iſta propoſitum habet, perſpicere
terunt, examinando quò ſpectent tales innoua-
nes, an ad emolumentum proprium, aut ambitio-
m; an ad bonum ſpirituale conducant, nec ne;
t num hoc ipſum non mediis aliis, quæ minus ad-
ant præjudicii, procurari queat. In iſtiuſmodi
ſibus, minori cum periculo damnum præcavetur,
àm eidem poſtea paretur remedium, non dando
cum ejuſmodi prætextibus & abuſibus. Si tamen
troducti jam fuerint, magna cum ſuavitate corri-
eos oportet, non via facti, nec cum violentia &
ndalo, nec jure extremo poteſtatis, præſertim ſi
b Principis jurisdictionem caſus iſti non cadant;
l ſingulari cum ſolertia, & habita perſonarum
tione, per manum illius, ad cujus forum *a* perti-
nt, edocendo illam ſincere de rei veritate, deque
mnis & incommodis. Etenim ſi Princeps ſæcula-
id facere vi attentaverit, & abuſus iſti apud Ple-
m inveteraverint, hæc illud impietati tribuet, &
cerdotibus obtemperabit potiùs, quàm Principi:
ntrà verò, ſi Populum inter & Sacerdotes non o-
nino optimè convenerit, & ille viderit, auctori-
tem Eccleſiaſticam & ſæcularem inter ſe diſſide-
, obedientiam abjiciet, & contra ipſam inſur-
t Religionem, declarata Principis voluntate jam
ctus audacior, & paulatim in eam veniet opinio-
m, damna ejuſmodi contentionum ad ſubſtan-
am Religionis pertinere; quo fiet, ut facili nego-
o animum pariter, & illam immutet. Atque eâ
tione, ſi Princeps litibus & controverſiis cum
agiſtratu Eccleſiaſtico; Populus verò novita-
opinionum implicatus fuerit, nullus porrò re-
s ſacris habebitur honos, & graves oborientur
rores, confuſâ illâ divinâ luce, quæ colluſtra-
t animos, & uniebat: unde multorum Princi-
pum

*a Labia enim Sacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem re-
quirent ex ore ejus.* Malach. c. 2. v. 7.

pum interitus, & Statuum *a* immutationes na vidimus: Magna prudentia opus est, ad ritè gub nandam in talibus materiis multitudinem, nam p facilitate, aut eas spernit, & impia est; aut levi credit & superstitiosa est: quod postremum freque tius accidit; ipsa enim tanquam imperitior spe religiosi cultus & opinionum novitate contin capitur, antè etiam quàm recta ratio ista omnia examen vocet. Quare plurimùm refert, omnem i paulatim ruinæ occasionem præcidere, eas cu primis, quæ oriri solent ex inanibus disceptati culis de materiis quibusdam subtilioribus, quæ ad Religionem nihil omnino aut parum faciunt, n permittendo, ut aut defendantur, aut typis imp mantur; alias enim multitudo in diversa trahet studia, & opinionem suam, tanquam de fide ess tuebitur mordicus. Quæ res non minores turb ciere posset, quam ipsa Religionum diversitas, a iis ansam dare. Eodem periculo territus Tiberi concedere noluit, ut libri Sibyllini *b* inspicerentu quorum vaticinia tumultus concitare poterant: in actis *c* Apostolorum legimus, libros igni fui traditos, qui vanas curiositates continerent.

9. Solet Populus sub specie pietatis miserè d cipi, & cæco quòdam impetu sese dedere cultib quibusdam superstitiosis cum submissione prors muliebri, quæ hominem melancholicum reddu & timidum, & imaginationum suarum velle ma cipium, quæ animum simul & spiritum opprimun faciuntque eum otiosum sodalitia obire, & vaca peregrinationibus, ubi multi sæpè abusus commi tuntur, & vitia. Imperitæ plebeculæ infirmitas il est, neque parum periculosa veritati Religionis

a *Nulla res multitudinem efficacius regit, quam supe stitio.* Curtius. b *Censuit Asinius Gallus, ut libri S byllini adurentur; renuit Tiberius perinde humana divinaque obtegens.* Tac. l. 1. Annal. c *Multi aute ex eis, qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros & combusserunt coram omnibus.* In Act. Apos c. 19. 19.

saluti publicæ, & nisi principiis quis obstet, gra-
sima creat incommoda & pericula: nam stultitiæ
ius est, quæ sub specie boni temere præcipitat,&
vas consectatur Religionis opiniones, & artes
bolicas. Religiosa quædam subjectio utilis est,
sine superstitione abjectâ & humili: talis scili-
, quæ virtutem in pretio habeat, & perhorrescat
um, quæ statuat laborem & obedientiam majo-
esse apud Deum & Principem meriti, quàm so-
ates & peregrinationes, quando ejusmodi pie-
m convivia, choreæ & lusus comitantur, quo-
do Populus Israëliticus in dedicatione vituli *a*
itabat.

. Quòd si fortè cœperit multitudo in rebus ad
igionem pertinentibus, nimium suæ tribuere
nioni, & novitates in illam voluerit introduce-
exemplò parandum est remedium, & mala se-
ntis radicitus evellenda, priusquam crescat, &
at longius, ut coalescat in corpus potentius
Principe, contra quem deinde, si ejus se opi-
ni accommodare noluerit, perniciosam regimi-
mutationem machinari *b* audeat. Tametsi verò
elligendi vis in eo genere libera sit, & salva sua
rtate: ad credendum cogi nequeat, adeoque
solius esse videatur, eum corrigere, qui secus
pso *c* sentit, ac oportet; gravissima tamen inde
cerentur incommoda, si decisio de altissimis fi-
mysteriis cœcæ & imperitæ plebeculæ com-
teretur: atque ideò valde convenit obligare
ditos, ut quemadmodum veteres Germani
so-

*dit populus manducare, & bibere, & surrexerunt lu-
ere* Exod. 32. 6. b *Eos vero qui in divinis aliquid
nnovant, odio habe, & coercere, non Deorū solum caussa
quis tamen qui contemnit, nec aliud sanè magni fece-
it) sed quia nova quædam numina hi tales intraducen-
es, multos impelluut ad mutationem rerum, unde con-
rationes, seditiones, conciliabula existunt, res profectò
nducibiles Principatui.* Dion. c *Deorum injurias
Diis curæ.* Tacit. lib. 1. Annal.

solebant, sanctius ac reverentius ducant; crede res *a* divinas, quàm scire. Quis error tam insan aut fœdus, in quem non incidat regnum aliquo si de rebus Religionis illi dijudicare liceat? Hi tanta cura caverunt olim Romani, *ne qui nisi Rom ni Dei, nec quo alio more, quam patrio colerentur.* Claudius graviter cum Senatu conquestus fui quòd externæ superstitiones *b* introducerent Attamen si jam malitia pedem fixerit, neque co rectio adversùs multitudinem vim ac robur hab potuerit, Prudentia operetur necesse est, quod al ferrum & flamma debuissent efficere: nam auger interdum delictorum pertinacia, si remedia ad beantur intempestiva, & plus æquo violentia; neq semper vi cedit ratio. Reccaredus Rex magna cu solertia, tempori tantisper cedendum ratus, nu dissimulando, nunc blandiendo, sensim effecit, subditi ejus omnes Arriana perfidia abdicata ad I clesiæ Catholicæ castra commigrarent.

§. Magni heroës olim usi sunt superstitione (diximus) ut legibus suis auctoritatem parerent, que animos adderent Populo, magisque eum submissione & officio continerent, in hunc fin somnia fingebant divinitus sibi immissa, conver tiones secretas & familiaritates cum Diis; & li hæ artes apud simplicem plebeculam plurim valeant, utpote cujus ingenium superstitiosum bus ejusmodi, quæ supra naturam esse videntur, cilè capitur: non est tamen Principibus licitum, e ementitis miraculis, & falsâ Religionis specie de dere. Ad quid umbra, ubi luce ipsa frui possumu Ad quid prodigia illa de cœlo fictitia, si tot ac t ta iis suppetant, ut vidimus, qui firma cum fidu ea præstolantur à Providentia divina? Quomo justissimus Deus ejusmodi artibus successum num largiri poterit, quæ curam ipsius ac sollicitu n

a Sanctius ac reverentius visum de actis Deorum cred quam scire. Tac de more Germ b *Quia exte superstitiones valescant.* Tac. l. 11. Annal.

em in rerum harumce inferiorum gubernatione
ıcusant, quæ ipsius potentiam falsò confingunt,
uæque illi tribunt, cujus ipse auctor non est;
uam certitudinem in Religione sibi pollicebitur
opulus, si eam ad fines Principum particularis de-
orqueri videat, eò quod tegumentum tantummo-
o sit, quo suas cooperiant fraudes, & veritatem
endacii arguant? Non est secura Politica, quæ
olis sese vestit, nec firma ratio status, quæ technis
ititur.

SYMBOLUM XXVIII.

REgula & mensura virtutum Prudentia est, abs-
que hac illæ in vitia degenerant. Eam ob rem
mente sedem suam habeat, sicut virtutes reliquæ
appetitu: illinc enim omnibus præsidet. Magnam
eitatem illam vocat Agatho. Hæc virtus est, quæ
es Reipublicæ formas constituit, Monarchiam,
ristocratiam, & Democratiam; iisque singulis
as tribuit partes naturæ subditorum convenien-
s, intentos semper habens oculos in conservatio-
em eorundem, & finem principalem felicitatis po-
itæ. Anchora statuum Prudentia est; acus nautica
rincipis. Deficiente hac virtute, anima guberna-
onis deficit. *Ca esta* (verba sunt Alphonsi Regis)
*z e ver las cosas, ejuzgarlas ciertamente segun son e
eden ser, e obrar en ellas como deve, e non rebatosa
ente.* Virtus est Principum *b* propria, & quæ ma-
mè facit excellere hominem, adeoque parce eam
atura dispensat. Multis magna dedit ingenia, ma-
am prudentiam oppidò paucis. Absque illâ, quò
ique cæteris dignitate magis eminent, eò majori
m periculo præsunt aliis: facile enim rationis tran-
iunt limites, & pessum eunt; & in eo, qui aliis
perat, judicio claro opus est, quod res omnes,
out sunt in se dispiciat, & singula suis rite ponde-
re momentis noverit. Examen hoc magni in
Prin-

Lib. 8. tt. 5. p. 2. b *Nam recte disponere, recteq; judi-
care qui potest, is est Princeps, & imperator.* Menand.

Principibus momenti est, & multum in eo potest N.
tura, plus tamen ipse rerum usus atque experienti
§. Ea Prudentiæ virtus multis constat partibus

quæ ad tria capita reduci possunt; memoria sc-
cet præteriti, intelligentia præsentis, & provid-
tia futuri. Omnes istas temporis differentias a
E-

Emblemate præsenti Serpens repræsentat; Prudentiæ Symbolum, supra clepsydram arenariam, quæ præsentis currentisque temporis est hieroglyphicum, sceptrum spiris suis ambiens, & contemplans sese in duplici speculo præteriti temporis & futuri; pro lemmate verò ponitur illud Homeri carmen à Virgilio traductum, quod omnia tria complectitur tempora: *a*

Quæ sint, quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur.
In quæ intuens Providentia suas moderatur actiones.

Tria ista tempora speculum sunt gubernationis, in quo maculas, & errores præteritos pariter, ac præsentes observando, sese ornat & expolit, adjuta experientia propria, & ipso rerum usu comparata. De propria ago alibi: Quæ comparatur, aut communicatione cum aliis, aut ex Historiis acquiritur. Communicatio cum aliis perquam utilis est, etsi restrictior; nam facilius comprehenditur, & abundè magis satisfacit dubiis omnibus ac quæstionibus, unde Principem meliùs instruit. Historia omnes quasi mundi ætates subjicit oculis, illiusque beneficio memoria vitam Majorum vivit. Errata eorum, qui fuerunt aliquando, eos, qui nunc sunt, erudiunt. Quare necessum est, ut Princeps amicos fideles & veraces conquirat, qui sincerè illum de veritate edoceant in omnibus tam præteritis, quàm præsentibus; quoniam illi, ut solebat dicere Alphonsus Neapolis & Arragoniæ Rex, libri quasi sunt Historici, qui neque adulantur, neque celant aut dissimulant veritatem, eo; potissimum in consilium adhibeat, observando negligentias & culpas Antecessorum; fraudes, quibus circumventi fuerunt; artes aulicas; intestina & externa regnorum mala, & circumspiciat diligenter, num sibi quoque ab iisdem aliquod periculum sit. Optimus Principum Magister, tempus est. Sæcula præterita veluti Nosocomia quædam sunt;

a Virgil.

ubi cadavera Rerumpublicarum, & Monarchiarum quæ aliquando floruerunt, incidendo inspiciunt rimantur. Anatomici, ut præsentes tantò curer meliùs. Chartæ nauticæ sunt, in quibus cum alien tempestatibus, & navigationibus secundis invest gantur littora, solide explorantur maria, brevia d teguntur, dreprehenduntur scopuli, & regnan lineæ designantur. Hinc Alexander Severus Imp rator a *præficiebat rebus literatos, & maximè, qui hist riam norant, requirens quid in talibus caussis, quales disceptatione versabantur, veteres Imperatores fecissent.* V rùm non omnes omnino libri boni consiliarii sun nonnulli enim malitiam suadent & fraudes, qu qnia magis in usu sunt, quam veritas, bene mu eos *b* consulunt. Illi maximè securi, quos sapient divina dictavit. In his reperire licebit Principi p casibus omnibus politiam quandam perfectam, documenta certa, quibus se *c* & alios ritè gubern Eâ de caussâ Regibus Israël in mandatis dederat, Deuteronomii librum semper penes se haberent, ex eo quotidie legerent *d* aliquid. Deum audimu à Deo discimus, quoties divina illa oracula evol mus.

§. Cum hoc historico studio securè sese pote Serenitas Vestra gubernationis mari committer dummodo pro nauclero sit rerum præteritarum e perientia ad præsentium directionem, quas Se nitatem Vestram ita moderari oportebit, ut ocu suos semper in futuro defigat, ipsumque antè pr videat, ad pericula declinanda, aut saltem, aut pr

ver

a Lamp. b *Qui exquirunt prudentiam, quæ de terra negotiatores Merrhæ, & Theman, & fabulatores. & quisitores prudentiæ & intelligentiæ; viam autem sapi tiæ nescierunt.* Baruch. 3. 23. c *Omnis scriptura di nitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendu ad corripiendum, ad erudiendum in justitiâ, ut per ctus sit homo Dei, ad omne opus bonum instruct* 2. Tim. 3. 16. & 17. d *Leges illud omnibus diebus tæ suæ.* Deut. 17. 19.

venta *a* minus mali adferant. Juxta has temporum affectiones judicare debet, & æstimare de futuris prudentia Serenitatis Vestræ, non illas Planetarum, qui cum admodum pauci sint, & status suos habeant motus, non possunt (quantumvis alia in illis inesset virtus) tantam eventuum portendere varietatem, quos aut casus invehit, aut liberum disponit arbitrium. Neque speculatio & experientia sufficiunt, ut certam aliquam & securam scientiam, de caussis tam remotis constituant. Conjiciat itaque oculos suos Seren. Vestra in tempora retrò præterita, jam inde à Rege Ferdinando Catholico usque ad Phillippum II. & collatis cum iis, quæ ab eo tempore in hanc nostram ætatem usque effluxerunt, expendat Serenitas Vestra, num Hispania tam sit incolis referta, tam opulenta, & rebus omnibus abundans, atque illis prioribus sæculis. Num tantopere artes & arma floreant; num tam frequentes sint nundinationes, & agrorum culturæ; & si in hisce rebus quisdam defecisse animadverterit, incisionem corporis hujus instituat, exploret arterias ejus omnes, ac partes, quæ sanæ ac integræ sint, quæ non; è quibus item fontibus infirmitates istæ suam trahant originem. Consideret apud animum suum Seren. Vestra, num fortè ex uno aliquo eorum nascantur, qui ferè ordinarii sunt. Ex deductione subditorum in terras exteras; ex defectu propagationis; ex multiplicitate Religiosorum ordinum, ex nimia festorum dierum frequentia; ex multitudine Universitatum, & studiorum; ex detectione Indiarum; ex pace non œconomica, ex bello leviter suscepto, aut segniter administrato: ex abrogatione Magisteriorum ordinum militiarium: ex raritate præmiorum: ex oneribus cambiorum, & usurarum: ex pecuniarum translatione in alienas provincias: ex disparitate monetarum; aut aliis similibus caussis Si viderit Serenitas Vestra, quænam ex istis mali fons sit & origo, dif-

L 2 ficile-

a Scit præterita, & de futuris æstimat. Sap. c. 8.8.

ficile non erit parare remedium, & cognitis prob duobus temporibus, præterito & præsente, nnà e iam Seren. Vestra de futuro æstimabit: a *Nihil* eni *sub Sole novum Quid est, quod fuit? ipsum quod futuru est. Quid est, quod factum est? ipsum quod faciendum e* Personæ mutantur, non scenæ. Iidem semper m res & modi sunt.

§. Post illam librorum evolutionem plurimu quoque lucis dabit Viris Principibus communicat cum tot ac tantis ingeniis, quæ cum iis agunt quo die, atque ad audientiam verba & rationes multu ac diu cogitatas adferunt. Ideo Joannes Secund Lusitaniæ Rex dicere solebat, regnum aut inveni Principem prudentem, aut facere. Amplissima e imperandi schola, in quâ Ministri summis ingeni præditi, & experientia insignes, aut domestici, a exteri, negotia cum Principe conferunt. Hic semp in assidua versatur exercitatione, cum speciali no tia omnium propè, quæ in mundo geruntur. Q schola cùm maximè conveniat Principi, docet om no, ut si non ex obligatione, discendi saltem studi negotiis sese impendat, studeatque ea plenè cap & penetrare; nec satis esse credat, si Consiliariis s ea committat, & ab illis decisionem expectet: nam negotiis prorsus se abstineat, sylvescit paulatim i genium, & odisse ea incipit, tanquam onera quæda intolerabilia, & viribus majora, adeoque alioru mavult curæ relinquere, & industriæ. Quod si dein ad ipsum referatur, quid aliis ea super re visum fu rit, inscius & imperitus pendet animi, rectene ju catum fuerit, an secus; qua in confusione, nece est eum suimet pudeat, pigeatque, dum videt muto simulacro haud multò esse absimilem, cui e terior fit reverentia, alius vero pro ipso responsa d Nec alia de caussa Zacharias Propheta eum Prin pem, qui similis Pastori, gregem suum deseren obligationis suæ est immemor, idolum *b* vocita

Stat

a Eccl. 1. 9. & 10. b *O Pastor, & idolum, derelinqu gregem.* Zach. cap. 11. 17.

Statua enim est, quæ representat, non exercet Majestatem. Os habet, & non loquitur: oculos habet, & aures, & neque videt neque *a* audit, cumque passim pro idolo cultus solum habeatur, non quod efficere quicquam possit, tanquam telluris inutile pondus, ab omnibus *b* despicitur, neque hoc damnum facilè sarciet: negotia enim, è quibus usu atque exercitatione experentiam aliquam haurire poterat; præterlabuntur sicut aquæ, quæ nunquam revertuntur; quare cum ipse ignoret, unde negotiorum tela inchoata sit, rectè eam pertexere nnnquam poterit.

§. Adhæc itaque & alia damna evitanda, expedit omnino, ut Princeps simul atque Rempublicam capessit, animum suum ad negotia publica applicet, ut usu paulatim artem benè gubernandi condiscat: etsi enim illa initio mole suâ absterreant Principem; ambitio tamen, & gloria, quæ inde sperari potest, faciunt postea, ut appetantur etiam, & amentur. Non illum arceat errandi metus, quia nulla tanta est prudentia, quæ non quandoque falli possit. Ex erroribus experientia nascitur; ex hac verò optimæ imperandi regulæ. Et si fortè eum errare contigerit, illud solatio sit, minus interdum esse periculi, ipsum falli Principem, quàm si rem optime gerat per alium. Hoc namque calumniis obnoxium; illud vero facilius tolerat Populus. Obligatio Principis in eo solum consistt, ut quàm rectissime velit agere omnia, atque in id omnem suam conferat operam, instructionem admittendo, & consilium, sine arrogantia & fiducia sui nimia: hæc enim ignorantiæ & errorum mater est. Potentia una cum Principibus nascitur, non sapientia. Si audire voluerint, rectè gubernare scient. Cum Salomon suam agnosceret infantiam pro gubernando Dei populo, petiit

a Os enim habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt: aures habent, & non audient. Psal. 113. 5.
b *Nihil est idolum in mundo.* 1. Cor. 8. 4 c *Dabis ergo servo tuo cor docile, ut populum tuum judicare possit, & discernere inter malum & bonum.* 3. Reg. 3. 9.

petiit à Deo cor *a* docile: hoc enim solum sufficer putabat, ut rectè suo fungeretur officio. Principem zelotum, & qui honestum semper præ oculis habet Deus quasi manu ducit, ne uspiam in statuum suo rum gubernatione offendat.

Symbolum. XXIX.

PIscatores in insula Chio, cùm jactis aliquand in mare retibus pisces se capturos crederent, tri podem extraxêre, quod vas quoddam erat sacrifici destinatum, aut (ut volunt alii) mensa tripes rotun da, opus admirandum magnique pretii, non tam o materiam, quamvis ex auro esset, sed ob Vulca num artificem. Crevit in iisdem, & aliis ejusde insulæ Piscatoribus cupiditas, & spe vana inanite delusi iteratis sæpè vicibus retia sua in profundun demisêre. O quoties prosperi Principis unius suc cessus eidem ipsi & aliis fraudi fuerunt, dum me diis iisdem similem aliquam nancisci Fortunam co nati sunt! Non est ita facile, alienos sequi passus aut relegere proprios, ut eadem semper examussi premas vestigia. Exiguum temporis spacium to eventuum varietate priora obducit, & quæ de nov imprimuntur, diversa sunt, adeoque non eunde habent exitum. Multos æmulos atque imitatore habebat Alexander Magnus, qui licèt Virtute tu corporis tum animi nihil illi cederent, nunqua tamen tam cumulatam gloriam & felicitatem p tuerunt adipisci, aut certè tantum plausum non t lerunt. In nostra est potestate, bonos esse; non iter tales videri aliis. Etiam in rebus Famæ Fortuna l dit, neque semper eadem eidem respondet facinor *b* Quod Sangunto accidit, Estepæ quoque evenit, hujus tamen vix aliqua superest memoria; tenui nimirum civitas gloriam istam non obtinuit: nam Majoribus laudari sæpè solet, quod in aliis minor
b

a Dabis ergo servo tuo cor docile, ut populum tuum ju care possit, & discernere inter malum & bonum. 3. Re c. 3. 9. *b* Mar. hist. Hisp. lib. 2. c. 23.

bus nemo æstimat. Idem prorsus in virtutibus usu venit, propter easdem Princeps unus bene audiet, alius malè: temporum hoc vitium est, & subditorum.

Si Nobilitas excusso fræno solutior sit, & populus licentior, mali Principis notam non effugiet, si illos in rationis gyrum reducere voluerit. Unumquodque re-

regnum Principem cuperet suis conformem mor bus; unde fit, ut tametsi unus aliquis Princeps ii dem bonis artibus Rempublicam moderetur, qu bus alius gloriosissimè eandem moderatus est, æqu tamen acceptus futurus non sit, nec parem habitu rus laudem, nisi subditorum utriusque quoque N turas æquè probas esse contigerit.

Hinc periculo non caret, si Princeps ad aliorum exempla solùm se velit dirigere: est enim perdiffic le ne dicam omnino impossibile, ut in uno aliqu casu conditiones eædem ac rationes omnes co currant, quæ in alio. Hæ caussæ secundæ cælestiu orbium semper volvuntur, novisq; siderum & astro rum formant aspectus, quibus suos producunt eff ctus, & rerum mutationes efficiunt: & sicut acce sus recessusque stellarum semel facti non iterum eodem modo facile eveniunt, ita neque easdem haec inferiora habent operationes, & variatis qui busdam conditionibus, variantur ipsi successus, quibus casus ferè plus potest, quàm prudentia. I quidem non minus Principibus fraudi fuisse exist mo, aliorum sequi exempla, quàm planè nulla. Qua re considerandum diligenter, quid evenerit aliis, Politica prudens evadat; non ut sua omnia ad alio rum normam dirigat, exponendo se dubiis & in certis casibus. Aliorum eventa documento *a* sint non præcepto aut legi. Ea sola exempla securè im tari quis potest, quæ à caussis & rationibus intrin secè bonis, & Juri naturali ac gentium communi bus profecta fuerunt. Illæ enim omnibus tempori bus eædem sunt. Uti & sequi exempla eorum Prin cipum, qui cum Religione, Justitia & Clementia, a liisque virtutibus & actionibus moralibus se suaqu conservarunt. Verum etiam in his casibus attentio ne opus est: mutari enim solent mores, & æstimatio virtutum, nec novum aut insolens, Principem a liquidem per easdem, quarum beneficio uno tem por

a *Plures aliorum eventis docentur*, Tacit. lib. 4. An nal.

pore feliciter floruit, alio periisse oportet igitur, ut hæc omnia expendat Prudentia, neque ipsa sibi nimium fidat, sed varios consulat casus, quo quotidiè incidunt, neque futura pro certis habeat, quantumvis prudens judicium & diligentia iis satis cavisse videantur: non semper enim eventa respondent meritis, neque dependent ab ordinaria caussarum connexione, in qua consiliis humanis aliquis solet esse locus; sed ab alia caussa superiore, quæ cæteras dirigit, ex quo fit, ut incertæ sint cogitationes nostræ, & spes in illis fundata facilè fallat. Nemo opinione omnium longiùs ab Imperio aberat, quàm Claudius, & cælum jam illum destinarat, ut in Tiberii locum *a* sufficeretur. Frequentius istud est in electione Pontificum, in qua humana industria in suis consiliis sæpè deluditur. Non semper Providentia divina naturalibus mediis utitur, aut si utatur, diversos cum iisdem operatur effectus, & lineas rectas ducit ad obliquam regulam, cùm non raro damno sit Principi, quod commodo illi esse debuerat. Eadem columna ignea in deserto lucem præbebat Populo Dei, & hostium castra opplebat caligine. Maxima etiam prudentia humana quandoque palpat in tenebris. Unde salutem quis sperat, inde exitium sibi accersit interdum, uti Viriato accidit, quem proditum ab iis Legatis & neci traditum historiæ referunt; quos ad Consulem Servilium miserat. Damnum, quod semel accepimus, non facilè credimus passuros nos denuò; at contrà res secundas, aut duraturas nobiscum, aut certè redituras, illicò nobis persuademus. Multis isthæc confidentia perniciem attulit, quippe quæ Prudentiam armis suis exuit. Ingens quoddam eventuum mare est hic Mundus, variis & incognitis caussis quasi ventis quibusdam agitatum. Ne animo efferamur, si retia fortè votis referta educamus in littus; nec contrà

L 5 dejicia-

a *Quippe famâ, spe, veneratione potiùs omnes destinabantur Imperio, quam quem futurum Principem fortuna in occulto tenebat.* Tacit. lib. 3. Annal.

dejiciamur, si fuerint vacua. Eadem animi æquali tate jacere ea oportet, & eventum expectare. Quiet frui non potest, qui felicem rei exitum certò sil pollicitus, secus evenire videt. & remedium i promptu non habet. Qui deteriora animo concepit ei adversi casus inopinanti obtingere non possunt neque ob frustrata desideria facilè ludibrio fit aliis quemadmodum Persis factum in bello adversus A thenienses; illi namque longè etiam antè ex insul Paro compararant marmora, quibus victoriam in scriberent, quam jam pridem spe devoraverant, se cùm postea ipsimet prælio vincerentur, iisden marmoribus Athenienses usi sunt, ad erigendan Vindictæ statuam, perenne stultitiæ Persiæ mo numentum. Præsumptio sciendi futura, rebelli quædam est contra Deum, & concertatio, stolid cum Sapientia divina, quæ permisit quidem, ut Pru dentiæ humanæ de rebus ejusmodi conjicere lice ret, non tamen divinare, ut nimirum in hæc ca suum incertitudine tantò se Deo conditori suo ma gis subjectum agnosceret. Ea etiam de caussa tan cauta ac provida est in statuendo Politica, quipp quæ probè perspectum habet, quàm parum de futu ris prævideat Sapientia humana, & quam facilè fa lant judicia, quæ opinioni præsumptæ innituntur Si Principes eventus futuros antè prospicerent non toties malè consilia caderent. Atque hinc fa ctum reor, ut simul ac Saul in Regem electus fuit Deus ei spiritum prophetiæ *a* infuderit.

Nunc ex iis, quæ hactenus diximus, illud conficitur. Tametsi antiquitas veneranda merito sit, & vi plane regiæ, quas illa posteritati aperuit, ut per ea securo passu experientia incederet; cum tempore ta men multa videmus immutari, ut iis porrò insister non liceat, adeoque non ita sibi ipse diffidere debe Princeps, aut tam anxiè Majorum legere vestigia u non etiam alicubi ubi præsens occasio tulerit, su pone

a *Et insiliet in te spiritus Domini, & Prophetabis cum eis*, 1. Reg. 10, 6.

ponere audeat. Novitates non semper periculosæ sunt; expedit interdum eas introducere. Mundus nisi innovaretur, perfectior non evaderet. Quo ætate procedit longius, eò sapientior est. a *Quæ nunc vetustissima creduntur, nova fuêre. Quod hodie exemplis tuemur, inter exempla erit.* Quod nunc per experientiam sequimur, absque illa aliquando initium habuit. b *Nostra quoque ætas multa laudis & artium imitanda posteris ferre potest; Nec omnia apud priores meliora:* sicut neque quæ nunc facimus, omnia posteritati placebunt. A Majoribus abusus multi ad nos usque *c* manarunt: multos item veterum mores severos ac rudiores mitigavit tempus, & illius *d* commutavit.

a Tacit. lib. 11. Annal. *b* idem l. 3. An. c *Vetusta autem pleraque rudiora sunt nobis.* Aristot. l. 2. pol. c. 8. d *Multa duritie veterum melius & lætius mutata*, Tac. lib. 3. Annal.

SYMBOLUM. XXX.

INgeniosa Roma, ut Virtuti & Fortitudini trophæa statueret, in gloriam & præmium Victoris, æmulationem posterorum, & aliorum civium exemplum, columnas rostratas adinvenit è quibus suspensæ navium triumphantium proræ post longas navigationes & obtentas victorias, sempiternam navalium præliorum conservabant memoriam, quale monumentum Consuli Duillio pro insigni victoria, qua Carthaginenses triumpharat, pro alia item Marco Æmilio positum fuit. Trophæum istud præsenti Emblemati occasionem dedit, in quo columnæ robur ac firmitas sapientiam repræsentat; proræ vero navium per tot rerum discrimina Oceanum pervagatæ Experientiam Prudentiæ matrem, qua fulcitur sapientia. Habet hæc pro objecto res universales, ac perpetuas; illa verò actiones singulares. Una speculatione & studio comparatur: altera (quæ mentis est habitus) partim rerum bonarum, malarumque cognitione; partim exercitatione & usu.

Ambæ ſimul junctæ perfectum Reipublicæ moderatorem efficiunt, una ſola non ſufficit. E quo facilè apparet, quàm periculoſum ſit, ſi ii rerum potian-

tur, qui ſoli ſcientiarum, contemplationi & vitæ ſolitariæ ſunt dediti: ordinariæ enim hi tales uſu & praxi rerum carent, adeoque actionibus ſuis, quia

aut

ut temerariæ sunt, aut viles & abjectæ, nihil pro-
moverent, præsertim si aut metus, aut zelus nimius
eos transversos egerit. Familiaritas eorum, & scri-
pta (in quibus plus ingenium speculativum valet,
quàm practicum) prodesse poterunt Principi, ut
animum ejus excitent, & differendi suppeditent
materiam, si ea unà cum tempore & experientia in
consilium adhibeat. Ars medica remedia præscri-
bit morbis, ea tamen Medicus non applicat, nisi
infirmitatis conditiones, naturam ægri, & consti-
tutionem antè consideret. Quod si isthac ratione
arrogantiam suam barbaram temperasset Hanni-
bal, non pro insano derisisset Phormionem, quod
armorum inexpertus militandi artem traderet.
Quamvis enim speculatio sola ejus praxin neuti-
quam assequatur, quomodo Poëta ille Lusitanus
cecinit:

a *A disciplina militar prestante*
Não se apprende senhor na phantasia
Sonhando, imaginando, ou estudando,
Se não vendo, trattando, e peletando.

Perquam enim difficile est, ut manus accuratè imi-
tetur, quod delineavit ingenium aut satisfaciat ocu-
lis, quod idea proposuit; præsertim cùm à casibus
tam variis bellum dependeat, ut ne ipsa quidem
experientia in iis interdum sciat, quid facto sit o-
pus. Nihilominus tamen posset Phormio ea dare
præcepta Hannibali (quantumvis magno & exper-
to Duci) ut errores caveret ingenii sui fallacis ac
subdoli, immanitatis in devictos, & superbiæ erga
eos, qui ejus se tutelæ & præsidio commiserant. Re-
ctiùs uti novisset Cannensi victoria, fugere delicias
Capuæ, & conciliare Antiochum. Rex Ferdinandus
Catholicus Religiosorum opera usus interdum fuit;
sed nescio, an ad ipsam negotiorum tractationem,
an ad introductionem solùm; aut num ideò fortè
ad negotia publica eos adhibuerit, ut parceret le-
gationum sumptibus, aut occurreret incommodis,

a Cam. Lus. cant. 10.

quæ ex contentione de jure præcedenti inter Ma-gnates oriri solent. Per illos tamen secretorum s-curitati haud satis consulitur: magis enim ab ob-dientia suorum Superiorum, quàm Principum d-pendent; & si fortè cedant è vita, literæ occulta & chartæ omnes in eorum devenient manus. Si c-ficio suo desint, puniri nequeunt; exemplo eoru-perturbatur religiosa quies, & candida eorum sin-plicitas artibus politicis inficitur. Meliores medi-sunt pro spiritualibus, quam temporalibus. Sphæ-quælibet suam habet activitatem sibi propriam. I-lud interim non inficior, reperiri nonnunquam i-ter illos ingenia scientiarum disciplinis, & reru-usu sic exculta, enutrita in aulis, absque ea ani-contractione, quæ vitam monasticam, & ab hom-num consortio remotam plerumque comitari s-let, ut majoris etiam momenti negotia rectè i-committi queant, ea præsertim, quæ ad quiete-publicam, & bonum Ecclesiæ Christianæ pertinen-nam modestia in conservando; moderatio virt-tum; gravitas & existimatio religiosæ vestis, plur-mum per se commendationis secum adferunt in a-lis Principum, ad audientiam facilius obtinendam & disponendos animos.

§. Experientiæ è damnis & periculis alienis fe-ces sunt; attamen non tam ad persuadendum e-ficaces, ac propriæ: illas videmus, aut audimus ta-tùm; has etiam sentimus: In imo quasi incisæ pect-re diu hærent. Naufragia conspectare littore m-vent animum; non ita audita solùm ex aliis. Que-semel ex illis evadere contigerit, in memoriam r-sempiternam, clavum in Experientiæ templo s-spendit. Eam ob rem, etsi experientiis utrisqu-Principis juvetur animus, magis tamen ad propri-debet advertere, illud diligenter observando, si c-culpa fiant, amorem proprium solere eas excusar-& veritatem sero, aut nunquam ad aures ejus pe-tingere, ut fraudes detegat: quoniam aut malit-eam in foribus palatii sistit, aut velat adulatio;

tu

tunc virtus larvam ei detrahere non audet, ne ipsa in discrimen veniat: quia aut ad illam non pertinet, aut certe nil effecturam se videt. Atque ita ignari Principes, ubi suo defuerint muneri, aut quid & ubi in consiliis & actionibus peccatum sit, errata emendare non possunt, neque experientia cautiores fieri, & prudentiores. Nullum delictum, nullum damnum in Republic. accidere oporteret, cujus notitia non illico fideliter & sincere ad Principem permanet. Nullus sensus, aut dolor est in quacunque corporis parte, qui non in momento, ad cor usque penetret, tanquam vitæ Principem, ubi anima potissimam sedem suam habet, & tanquam cujus plurimum interest, alia membra integra & illæsa conservari. O si Reges probe nôssent, quibus potissimùm malis regna sua laborarent, non utique videremus ea tantopere inveteràsse. Nunc verò conantur oblectamentis quibusdam musicis Principis auditum in aulis avertere, ne percipiat subditorum gemitus, nec cum Saule dicere possit; *Quid habet populus, quod plorat?* Quo fit, ut aut necessitates ejus & calamitates ignoret, aut certè tardius intelligere incipiat. Recentissimus erat casus Jonæ, quem vivum balæna ejecerat, & publicis ejus clamoribus in tota urbe Ninive, cui post dies quadraginta interitum comminabatur, personabant omnia; nec tamen fieri potuit, quin Rex ultimus omnium ista rescisceret, cum jam cives omnes à maximo usque ad minimum saccis induti in luctu *b* versarentur. Et quis rei veritatem proponere audeat Principi, aut detegere damna & ærumnas, quæ illi impendent? Universus Bethuliæ exercitus ingenti cum clamore & impetu lucente jam sole, immuniebat Holofernis tentorio, & qui à cubiculis erant, verebantur eum è somno suscitare;

1. Reg. c v. 11. 5. b *Et crediderunt viri Ninivitæ in Deum, & prædicaverunt jejunium, & vestiti sunt saccis à majore usque ad minorem. Et pervenit verbum ad Regem Ninive.* Jon. c. 3. v. 5.

tare; sed pedum strepitu signum dabant, ne altiù illum *a* inclamarent; postquam verò periculu urgens eos introire coëgit, jam caput à reliqu avulsum corpore hostis è mœnibus *b* suspendera Ita plerumque accidit, ut tunc primùm Princeр suos agnoscat errores, quando aut nullum iis s perest remedium, aut certè difficulter adhiberi p test. Ministri ei persuadent, omnia benè felicite que evenire, unde omnem abjicit curam, nulla comparat experientiam, & disciplinam necessitat negligit, quæ optima est Prudentiæ magistra. Na etsi è prudentia felicitas nascatur; non tamen è fe licitate prudentia.

§ Præcipuum Prudentiæ munus in Principibus, a aliis qui cum iis egerint, illud est, ut per experie tiam nosse condiscant hominum singulorum nat ras, quas ex amictu, ex aspectu, ex actionum, ocul rumque motu, ex verbis denique licebit *c* perspicer quod indicium tam humanæ conversationi conv niens duxit ipse Deus, ut illud in singulorum i scriptum frontibus palàm intuentium oculis exp neret. Absque eo, nec Princeps rectè imperare nov rit, nec qui negotia curat, fine suo potiri. Hominu animi æquè varii sunt, ac vultus; *d* & licet ratio i se una & eadem sit, diversæ tamen sunt viæ, p quas ratiocinatio eam investigat: & solent illusi nes vis imaginatricis tam esse grandes, ut homin nonnulli bruti prorsus & rationis expertes videa tur. Quare uno & eodem modo cum omnib agi non potest, sed variare eum oportet, pro d versitate naturæ illius, quicum negotia tractand sun

a *Nullus enim audebat cubiculum virtutis Assyrioru pulsando aut intrando aperire.* Judith cap. 14.1 b *Mox autem ut ortus est dies, suspenderunt super mu ros caput Holofernis.* Judith. cap 14. v. 7. c *A mictus corporis & risus dentium, & ingressus hom nis enuntiant de illo.* Eccles. 19 27. d *Ex visu c gnoscitur vir, & ab occursu faciei cognoscitur sensatu.* Eccles. 19. 27.

ſunt, non ſecus ac oreas in frænis pro varietate oris equini mutare convenit. Ingenia quædam generoſa ſunt, & ad magna connituntur: apud iſta valent plurimum media honoris & gloriæ. Alia humilia & abjecta, quæ utilitatibus ſolùm & commodis propriis capi ſe ſinunt. Quædam ſuperba ſunt, & ad audendum projecta: cum his ſic agendum, ut à præcipitio abducantur ſuaviter. Alia ignava ac timida, & hæc ad negotia ita manuducere oportet, ut periculi vanitatem agnoſcant. Quædam ſervilis conditionis ſunt: & apud iſta plus virium habent, minæ & pœnarum metus, quàm preces. Alia arrogantia: atque hæc auctoritate in viam reduci poſſunt; ſubmiſſione omnino peſſum eunt. Nonnulla ignea ſunt, & in agendo tam expedita, ut eadem celeritate, qua negotium aliquod peragunt, eoſdem facti mox pœniteat: & his conſilium dare difficile eſt. Alia tardiora ſunt, & quaſi ſemper in ancipiti hærent: hæc ſuiſmet damnis, cum tempore erudiri debent; nam iſta ſi urgeant, paulatim ſeſe demittunt. Aliqua rudia ſunt & ſtupida: hæc convincenda non argumentis ſubtilibus, ſed quæ manibus tangi poſſint. Alia in diſceptationem vocant omnia, & acumine nimio extra limites abeunt: hæc ſibi relinquenda, ut inſtar falconum, ita ſublimè ferantur, donec defatigentur, poſtea demum ad tintinnabulum rationis revocanda ſunt, & ad negotium, quod præ manibus eſt. Quædam omne aliorum judicium reſpuunt & ſuo proprio dumtaxat innixa ſeſe dirigunt: his conſilium dare non expedit, ſed ſolùm quaſi digito in illa intendere, late iis rem omnem exponendo, ut ultrò iis occurrant, & tunc tanquam fœtus ſuos proprios, & approbent, & exequantur. Alia nec agere quicquam ſciunt, nec ſine conſilio alieno certi aliquid ſtatuere apud ejuſmodi homines fruſtra eſt omnis perſuaſio, adeoque quod cum iis tractandum fuerat, meliùs per eorum Conſiliarios, alioſve, quos ipſi præ reliquis caros habent, accurari poterit.

Eadem

Eadem varietas, quæ ingeniis cernitur, pariter negotiis reperitur. Quædam initio facilia sunt; p steà verò fluviorum instar incrementū sumunt, v riorum incommodorum & difficultatum, quasi vulorum accessu: hæc celeritate superantur; ut p tempus iis crescere non liceat. Alia contra vent sunt similia, qui nascuntur cum impetu, & lenit desinunt: in iis tolerantia constantiaque opus e Alia non nisi cum incertitudine & periculo te tantur; quia ubi minimè putes, difficultatum fu dus sese aperit c in his cautè procedendum & for ter, semper cum conto in manu, & animo advers quemcunque casum munito. In aliquibus secr tum expedit: hic cuniculis clandestinis agendum, successus felicior erumpat antè, quam adverti pc sit. Alia obtineri nequeunt, nisi certa temporis o portunitate, in his media omnia ad manum habe oportet & disposita, ut simul atque secundiores ve ti flare cœperint, mox pandantur vela. Nonnu la sensim radices agunt, & cum tempore ad matu ratem perveniant: in iis diligentiæ spargenda su semina, expectanda donec germinent, & fructu faciant. Alia nisi confestim bonum sortiantur e tum, nunquam sortiuntur postea: atque hæc fac impetu pertentanda, uno tempore omnia simul a plicando media. Quædam tam delicata sunt & fr gilia, ut phialæ vitræ ad instar flatu unico & effc mentur, & rursum distringantur: pro iis leni adm dum manu opus est. Alia sunt, quæ si nimium c piantur & desiderentur, redduntur difficiliora: in artes amantium usui erunt qui spernendo & fugie do amoris faces magis etiam succendunt. Nego pauca rectè curantur cum impetu: in aliquib vis valet: in multis tolerantia: & in omnibus f rè ratio & utilitas. Importunitas negotia multa vertit, multa etiam obtinuit; quemadmodum muliere Chananæa dixit S. Hieronymus: a *Quod p cibus non potuit, tædio impetravit.* Tam homines pe

a S. Hieron.

tis abnuendo fessi fiunt quàm annuendo. Commoda temporis opportunitas, illa est, quæ ad negotia rectè gerenda plurimum momenti adfert, vix unquam non ritè & ex animi sententia ea conficit, qui uti illa tempestivè noverit: agricola qui naturam soli, & seminandi tempus probè cognita habet bonam aliquando messem sperare potest. Tempus est, quando omnia conceduntur; tempus item, quando denegantur omnia, prout dispositus fuerit animus, in quo negotiorum incrementa & decrementa facilè licet dignoscere; quin amputata non secus ac arbores, luna propitia, succrescunt *a* feliciùs. Industria quædam in modo proponendi, & persuadendi ab honesto, utili, facili: prudentia in seligendis mediis, & aliæ plures dotes naturales ad negotia ritè expedienda plurimùm faciunt; præsertim, si ista naturæ munera prudens quædam comitetur urbanitas, & gratia naturalis, animos sibi blande devinciens; vultus enim quidam sunt, & modi agendi tam insuaves & asperi, ut petita etiam negare doceant. Tametsi verò ista media cum bono judicio & industria perquam efficacia sint ad negotia ex voto transigenda, in iis tamen nec nimium confidere oportet, nec etiam desperare. Levissima quandoque negotia grandes pariunt difficultates, & contrà gravissima in caussis levissimis sæpe diu hærent. Maxima etiam prudentia in re clarissima cœcutit, & ludit in humanis negotiis Providentia divina, quæ æterno suo decreto, quid de re quaque futurum sit, jam antè disposuit.

5. Atque ex ista ingeniorum & negotiorum diversitate videre nunc licet, quantum intersit Principem tales legere Ministros, qui ad ea tractanda idonei sint. Neque enim omnes ad quævis negotia apti sunt & habiles, quemadmodum nec omnia instrumenta pro qualibet re inserviunt. Ingenia violenta, meticulosa & diffidentia, dura & tetrica in

a *Omni negotio tempus est, & opportunitas.* Eccl 8, 6.

in conservatione, quæ nec inservire nôrunt temp ri, nec sese ad naturas aliorum accommodare mores, citius negotia dissipant, quàm componan facilius hostes pariunt, quàm pacem concilien melius accusatorum funguntur munere, quàm n gotiorum possint esse curatores. Variis naturæ do bus pro negotiis opus est. Ille Minister pro iis a tissimus erit, qui in vultu & verbis animum ver cem & candidum præ se tulerit: qui se ipso ad amorem alliciat: in quo suspicio & astutia ab a te sint, non à natura: qui tacita ea servet in im pectore, quamdiu publicare non expedit: qui cu suavitate proponat, cum tolerantia audiat, cu energia obsistat, cum solertia dissimulet, cum a tentatione urgeat; qui liberalitate obliget, argume tis persuadeat, experientiis convincat; qui den que cum prudentia decernat, & cum efficacia ex quatur. Cum istiusmodi Ministris potuit Rex Fe dinandus Catholicus feliciter conficere negotia quæ in votis habuit. Non minoris momenti est b na horum electio, quàm conservatio & incremen tum totius alicujus statûs: ex eo enim, quod si guli suo probè fungantur munere, omnia depe dent. Plura regna per Ministrorum ignorantia pessum iëre, quàm Principum. In hanc itaque cu ram incumbat sedulò Serenitas Vestra, examinet d ligenter, quibus naturæ bonis instructi sint subditi & postquam iis munera quædam commiserit, iden tidem ad actiones eorundem suos reflectat oculos neque confestim capi aut inescari se finat ea deli neatione, quam ipsi de curatis à se negotiis tran mittunt: perpauci enim sunt Ministri, qui se ipso ad vivum iis depingant: & quis tam candidus erit aut ab amore proprio alienus, qui illicò fateatur quid aut facere, aut prævertere forte prætermise rit, multum erit, si illud sincere referat, quod reip sa fecit: sunt enim, qui perscribant ad Principem non quæ fecerint, aut dixerint; sed quæ facere aut dicere debuissent. Omnia mente & animo præ
con

conceperunt, omnia designarunt antè, prævide-runt, immò & executi sunt. Mirum dictu! negotia in eorum subintrant secreta conclavia velut informes trunci, sed mox inde prodeunt iterum; tanquam è fictorum officina, scitè & affabre elaborata. Illic vernice, auro, coloribus illinuntur, ut venustiora appareat, & æstimentur ab aliis. Illic judicia formantur, & variæ excogitantur præventiones, etiam post transacta jam negotia. Illic isti potentiores ipso Deo tempus præteritum faciunt esse præsens, & contra præsens præteritum accommodanda in literis datum rerum à se gestarum, prout magis commodum sibi visum fuerit. Ministri sunt, qui imaginatione sola curant negotia; vani sectatores applausum, & præmiorum falsis literis quæsitorum. Unde gravissimi nascuntur errores, & incommoda; nam consiliarii, qui assistunt Principi, secundum instructiones illas & notitias sua moderantur consilia, & si à vero illæ aberraverint, erronea quoque erunt ipsa consulta & responsa, quæ iis innituntur. Sacræ literæ nos docent, quàm Ministri, & nominatim Legati accuratè de negotiis sibi commissis ad Principem referre debeant: siquidem Hazaël, qui missus fuerat à Benedado Rege Syriæ, cum mandatis, ut cum Elisæo Propheta de infirmitate Regis deliberaret, nec verbulum datæ sibi commissionis immutavit, nec in tertia persona loqui ausus a fuit.

§. Periculosi interdum sunt Ministri magna rerum experientia præditi, aut quia Princeps nimium in iis ponit fiduciæ, aut quia ipsi decepti amore proprio, & sibi præsidentes, de negotiis raro & perfunctorie cogitant, & tanquam naucleri ad superandas tempestates nati, despiciunt nimbos, procellasque incommodorum & difficultatum, & periculis sese exponunt. Tutiores (in quibusdam casibus) ii sunt,

a *Filius tuus Benadad Rex Syriæ misit me ad te, dicens si sanari potero de infirmitate mea hac?* 4. Reg. c. 8. 9.

sunt, qui navigandi nondum ad modum periti, litora solùm remis suis legunt. Ex utriusque autem optimum & tutissimum conflatur consilium: nam illorum experientiæ horum metu & sollicitudine temperantur, quomodo etiam fit, quando ad eandem consultationem concurrunt consiliarii phlegmatici, & cholerici: audaces, & circumspecti: celeres, & tardi: ex ejusmodi enim mistione salubre quoddam consurgit sententiarum temperamentum non secus atque in corporibus ex quatuor humorum contrarietate bona temperies oritur.

SYMBOLUM XXXI.

COlumna seipsam sustentat, suo librata pondere. Si in alterutram inclinet partem, mox corruit, idque tantò celeriùs, quo graviori fuerit pondere. Haud aliter suamet auctoritate & existimatione firma subsistunt, & conservantur Imperia. Mox ubi eam perdere cœperint, ipsa labi incipiunt, nec ulla tanta est potentia, quæ ea firmet ac sustentet; imò a *nihil rerum mortalium tam instabile, ac fluxum est, quàm fama potentiæ suâ vi nixæ.* Nemo columnæ ad perpendiculum erectæ nimiùm confidat; ubi paullulùm inclinaverit, quivis etiam maximè imbecillus ejusdem ruinam promovet: nam illa ipsa inclinatio nescia quomodo ad impellendum invitet; labentem autem nullum robur, quantumvis firmum, sustinuerit. Una sola actio omnem interdum existimationem humi sternit; ac ne multi quidem eam denuò possunt erigere: nulla enim ferè macula ita planè eluitur, quin vestigium aliquod maneat, neque ulla in hominum mentibus est opinio, quæ integrè & stirpitus evelli possit. Infamiam cures licèt, cicatrices tamen in vultu derelinquit. Quare si corona fixa & firma non steterit supra perpendicularem existimationis columnam, brevi in terram decidet. Alphonsus

a Ar

a Tacit. l. 13. Annal.

Aragoniæ Rex famæ auctoritate regnum suum conservavit non solùm, sed & Neapolitano potitus est. Eodem tempore Rex Castellæ Joannes Secun-

us, quia humili & abjecto erat animo, spernebatur à subditis, usque adeò, ut leges etiam ab iis acciperet,

a Mar. hist. Hisp. l. 20. c. 11.

peret, quas ipsi vellent. Provinciæ, quæ temporibu Julii Cæsaris, & Augusti, Principum magnæ existi mationis, constantes fuerant ac fideles, hostiles spi ritus induerunt sub Galba, homine ignavo, & con tempto ab *a* omnibus. Sanguis regius, & Statuur amplitudo ad tuendam existimationem nequaquar sufficit, si desit Virtus, & magnitudo animi propria perinde ut speculum non limbi exteriores æstima ri faciunt; sed intrinseca ejus præstantia. In regi Majestate non plus inest virium quàm in existima tione, quæ ex admiratione & metu nasci solet; e utroque verò obedientia & subjectio, quæ si defue rint, non sese diu tuebitur Principis dignitas, in a liena opinioni fundata; & purpura regia irrision potiùs signum videbitur, quam eminentiæ præ ali & Majestatis, uti in rege Henrico Quarto cernere l cuit. Spiritus & nativus calor corpus humanum pedes erectum sustinent: sola tibiarum basis no sufficeret. Et quid aliud est existimatio, quàm Sp ritus quidam tenuis, in opinione omnium acce sus, qui sceptrum rectà sursum erigit, & sustentat Curet itaque Princeps, quoad fieri potest, ut omn actiones suæ, & operationes tales sint, quæ spirit istos foveant, ac nutriant. In existimatione fund bant Parthi petitionem suam, cùm rogarent Tib rium, ut iis sponte sua Phrahaten Phrahatis Reg filium Roma *b* mitteret.

§. Isthæc existimatio & auctoritas majores etia in militia effectus operari solet, ubi plus metus p test, quàm gladius; & efficacior est opinio, quàm psum aut animi aut corporis robur, adeoque n minùs de illa laborandum, quàm de armorum vi bus. Eam ob rem prudentissimè suadebat Otho Suetonius Paulinus, ut Senatum Romanum in sua

se

a *Melius Divo Julio, Divoq; Augusto notes eorum a mos, Galbam & infracta tributa, hostiles spiritus indu se.* Tac. l. 4. Hist. b *Nomine tantum, & autore o ut sponte Cæsaris, ut genus Arsacis, ripam apud I phratis cerneretur.* Tac. lib. 6. Annal.

emper trahere partem conaretur, quippe *a* cujus *unquam obscura* possint esse *nomina*, *etsi aliquando bumbrentur.* Quæ etiam caussa fuit, cur provinciæ on paucæ in ipso spem suam & fiduciam *b* collocaent. In dissidiis illis magnorum Ducum, Cæsaris Pompei præcipuum utriusque studium erat, ut aler alterius auctoritatem vinceret potiùs quàm arna: satis enim noverant animos, & perinde vires, amæ clamorem sequi magis, quàm sonitum tympai. Rex Philippus Secundus eximius planè fuit in ac arte tuendæ existimationis: siquidem in hujus eneficio è privato cubiculo Mundi utriusque habeas sic moderatus est, ut obsequentissimas eas semer habuerit.

§. Quin tum etiam, cùm ruina statuum præ ocus est, præstat eorum permittere interitum, quàm xistimationis jacturam facere: sine hac enim illi integrum restitui nunquam possunt. Quapropr in gravissima illa tempestate conspirationis Caeracensis, etsi Respublica Veneta perditam se ideret; prudentissimus tamen ille & fortissimus enatus satius esse duxit constantem ea in re se præere, quam aliquam prodere ignaviam, mediis tendo illicitis. Dominandi libido serviles reddit rincipes. Id quia expendere omittebat Otho, passim *protendens manus adorare vulgum videbatur, jacere cula, & omnia serviliter pro dominatione* gerere; hoc so nimirum, quo ambiebat Imperium, quam indignus esset, palam omnibus faciens. Ne inopia quidem & indigentia expedit mediis ti violentis, & minus decoris, aut subsidia ab xtraneis petere; utrumque enim periculosum; & eutrum ad egestatem sublevandam sufficit: Quid? uòd tenuitati isti existimatione consulitur meùs. Tam quis opinione locuples est, ac alius ultis reconditis & occultis opibus. Ita Romai sibi olim persuadebant; quare etsi in diversis oc-

M ca-

Tacit. l. 2. hist. b *Erat grande momentum in nomine urbis & prætextu Senatus,* idem l. 1. Hist. c ibidem.

casionibus afflictæ fortunæ iis offerent Provinc pecuniaria & frumentaria subsidia, gratis tam actis, ea noluerunt admittere. Perierant aliquan in mari duæ legiones; a *cæterum ad supplenda exer tûs damna certa verè Galliæ, Hispaniæ, Italiæ: quod c que promptum, aurum, equos, arma, offerentes; quor laudato studio, Germanicus armis modo, & equis ad b lum sumptis, propria pecunia militem juvit.* Binis ite aliis temporibus, cum in maxima rerum calamita & penuria Senatui Romano pateræ quædam aur magni pretii offerrentur, b una vice *legatis gra actæ pro magnificentia, curaque; patera, quæ ponde minimi fuit, accepta;* c & alia vice, rursum *gra acta, aurum non acceptum.*

§. Auctoritas & existimatio Principis variis caussis nascitur. Aliæ ad personam ipsius pertiner aliæ ad ejus statum. Quæ ad personam pertinen aut corporis sunt, aut animi Corporis, si aptè co formatum illud sit, & dispositum, ut Majestate sustinere valeat; etsi Naturæ defectus animi virt tes interdum supplere soleant. Erant illi sanè n exigui in Carolo Emanuele Sabaudiæ Duce; e celsitas tamen animi & magnitudo, ingenii viv citas, aptissimi pro aula mores, & urbanitas, sus ci eum faciebant. Motus aliquis severus & gra in caussa est, ut pro Principe habeatur is, qui al que eo spretus fuisset ab omnibus; cui tamen miscere oportet humanitatem, ut servetur aucto tas, non ut incurratur in odium, aut arrogant nota contrahatur, quo nomine à Tacito collauc tur d *Germanicus, qui visu & auditu juxta venerabil cum magnitudinem & gravitatem summæ fortunæ re neret, arrogantiam & invidiam effugerat.* Ad h pretium quoque & splendor vestium admiration pariunt apud alios, & auctoritatem concilia plebs enim his exterioribus capitur, & cor hun num oculos non minùs, quam intelligentiam

cc

a Tacit. lib. 1. Annal. b Liv. l. 22. c ibid. d T lib. 2. Annal.

consilium adhibet, *a* quare optime dixit Rex Alphonsus Sapiens, *que las vastiduras fazen mucho conozar á los Homes por nobles, o por viles. E los Sabios antiquos establecieron, que los Reyes vistiessen panos de seda con oro, e con piedras preciosas, porque los Homes los puedan conoscer luego, que los viesen à memes de preguntar por ellos.* Rex Assuerus perentibus aures dabat, *indutus vestibus regiis, auroque fulgens, & pretiosis lapidibus.* Ideo Deus præcepit Moysi: *Faciesque vestem Sanctam Aaron fratri tuo in gloriam, & decorem.* Et fecit eam ex purpura auro intertexta, aliisque maximi pretii rebus *b* exornata, qua usi sunt postea successores, uti & etiamnum faciunt summi Pontifices, etsi majori cum modestia minorique sumptu. Quòd si Pontifex Dei brachium *c* est in terris, si tonitrui instar censuras fulminat, æquum omnino est (quicquid cavilletur Impietas) ut sicut Deus ornatur splendore *d* lucis (vestimento cæli) ita ipse quoque terrena vestiatur pompa, & sublimis in sede à sucollantibus *e* deportetur. Eadem ratio in Principibus locum habet, qui Dei vicem in temporalibus obeunt.

Ampla item & sumptuosa Palatia, magnifico ornatu *g* instructa: nobilitas & claritas *h* familiæ; custodiæ Nationum, quarum fidelitas exploratior est, splendor & amplitudo aulæ, aliæque ostentationes publicæ, existimationem pariunt poten-

M 2 tiæ

a L. 5. tt. 5. p. 2. b *Ipsa quoque textura & cuncta operis varietas erit ex auro, & Hyacintho & purpura.* Exod. 27. 8. Esth. c. 15. 9. Exod. 28. 2. c *Si habes brachium sicut Deus, & si voce simili tonas.* Job. c. 40. 4. d *Decorum induisti: amictus lumine sicut vestimento.* Psal. 103. 2. e *Circumda tibi decorem, & in sublime erige, & esto gloriosus, & speciosis induere vestibus.* Job. 40. 5 f *Ego dixi; Dii estis, & filii excelsi omnes.* Psal. 8. 1. 6. g *Magnificavi opera mea, ædificavi mihi domos.* Eccles. 2. 4. h *Nec erit antè ignobiles.* Prov. 22. 29. i *Potestas & terror apud eum.* Job. 25. 2.

riæ Principis, & Majeſtatem addunt. Ejuſdem exc
lentiam inducant illuſtriores tituli ſtatuū aut ind
ſtria, aut hæreditate acquiſitorum, qui eidem ſole
tribui. Sic Iſaias ſupremi rerum omnium effecto
ac Principis, Majeſtatem variis nominibus ac titu
a explicat. Hiſce itaque ſtudeat Seren. Veſtra pe
ſonam ſuam regiam illuſtriorem reddere : modò t
men non ex levitate deferantur aut adulatione; ſe
ex univerſali omnium applauſu, fundato in virtu
& vera animi fortitudine, qnales fuêre, quibus h
norati ſunt olim Serenitatis Veſtræ Anteceſſore
Rex Ferdinandus Sanctus, Alphonſus Magnu
Sanctius Fortis, Jacobus Pugnator, Alphonſ
Magnanimus, & alii.

§. Præſtantia virtutum; aliæque naturæ perfecti
nes, quæ in bono Gubernatore requiruntur, e
ſtimationem & auctoritatem conciliant Princi
Una ſola, quæ reluxerit in illo ſeu ad militiam p
tineat, ſeu ad pacem, aliarum defectus abunde ſu
plere ſolet, ut ſi ſeipſum impendat negotiis, tam
ſi non omnino ſatisfaciat : nam omnia ad Miniſtr
remittendo, valde vis Majeſtatis imminuitur, qua
& b *Salluſtius Criſpus Liviam monuit, ne Tiberius v*
Principatus reſolveret, cuncta ad Senatum revocan
Una aliqua res ſapienter laudabiliterque ſtatuta
Principe opportuno tempore ſine conſultatione al
na : una indignatio, & potentiæ ſuæ vires vel levi
oſtendiſſe, timeri eum faciunt & ſuſpici. Ani
item conſtantia in utraque fortuna : exiſtimat en
vulgus ſupra communē eſſe naturam, ſecundis reb
non attolli, adverſis non dejici; immo divinu
aliquid in tali ineſſe Principe.

§. Æquabilitas in operando magnam inſu
exiſtimationem Principi comparat : judicii en
compoſiti & prudentis indicium eſt. Si favo
ſuos intempeſtivè impertiverit aliis, aut offenſas
vi

a *Et vocabitur nomen ejus, Admirabilis Conſiliari*
Deus, fortis, Pater futuri ſæculi, Princeps pa
Iſa. cap. 9. 6. b Tacit. l. 1. Annal.

iter ulcisci voluerit, timebitur quidem; sed non stimabitur, quomodo, *Vitellium subitis offensis, ut intempestivis blanditiis mutabilem contemnebant, meuebantque.*

§. Ad tuendam prætereà existimationem etiam rudentia conducit, ne videlicet conetur Princeps, uod potentia obtinere non potest. Immensa ea fit portet, si Princeps bellum suspiciat, in quo nulla ictoriæ spes, aut plus à subditis deposcat, quàm iceat, & fieri possit, nec tamen occasionem iis det bedientiæ abjiciendæ. Attentare illud, nec posse d effectum perducere, in Principe indecorum est, emerarium in subditis.

§. Tanti fiunt Principes, quanti semetipsi faciunt: tsi enim honor in existimatione aliena positus sit, æc tamen ex præjudicata opinione fere de unoquoque formari solet, quæ major est, aut minor (si prulens saltem) prout animus ipse aut spiritus sumit à ortitudine, quam in semetipso experitur aut eosdem perdit, si meritis careat. b *Optimi quippè mortalium altissima cupiunt*; ignavi veiò nihil audent, & indignos se omni honore judicant. In his non semper demissio virtus est, & modestia, sed vilitas quædam animi; unde jure merito spernuntur ab aliis dum dicunt ideò se altiora non appetere, quod sciant, se ea non promereri. Parum aberat, quin Blæsus Imperio indignus videretur, eo quòd rogatus illud suscipere c comtemneret. Infelix status, cujus caput aut Principis titulo indignum se reputat, aut plus etiam quàm Principem æstimat. Primùm illud, abjectio animi est, hoc alterum pro tyrannide habetur.

§. In istis animi dotibus etiam casus locum habet; contingit enim cum iis ipsis vilipendi Principem, quando Prudentia minus felix est, aut eventus non sat respondent consiliis. Gubernatio in se bona

 est,

a Tacit. lib. 2. Hist. b ibidem. l. 4. Annal. c *Adeo non Principatus appetens, ut parum effugeret, ne dignus crederetur.* ibidem. l. 3. hist.

est, sed ita infausta, ut omnia minùs rectè sub ma-
nus succedant. Quod non semper providentiæ hu-
manæ vitio accidit; sed divina potiùs sic dispon
& ordinat, dum fines hi particulares hujusce infe-
rioris regiminis, cum iis, quos gubernatio illa su-
prema & universalis sibi habet propositos, non om-
nino consentiunt.

§. Addo illud etiam, non sufficere omnes anim
& corporis dotes, ad tuendam Principis existima-
tionem, si ipsa ejus familia dissoluta sit. Ab illa tot
ejus dependet auctoritas, neque ulla res difficilior
quàm domum propriam habere bene compositam
Sanè minus arduum plerisque videri solet integram
gubernare Provinciam quam unam domum, e
quod Princeps curam istam in postremis habeat, a-
nimo ad majors attento, aut quia obstat amor pro-
prius, aut deest animi robur ad id necessarium, au
est naturalis quædam ignavia, aut illi certè, qui cir-
ca Principem sunt, insolentias domesticas & famu-
lorum delicta sic norunt tegere, ut remedium i
adhibere non possit. Non minima Agricolæ lau
fuit, *domum suam primam coercuisse*, nunquam permi-
tendo, ut aut liberti, aut servi *a* publicis rebus s
immiscerent. Multi Principes Status suos reger
sciunt, pauci suas domos. Galba Imperator erat mi-
nime malus, suo tamen palatio non optimè præfuit
neq; enim in isto minora dominabantur vitia, quan
in Neronis *b* aula. Laudi datum Tiberio Imperator
non exiguæ, quod *modesta* illi essent *servitia*. Null
Gubernatio recte laudabilierque institui poterit
c ubi domestici simul imperant, & prædas agunt
aut superbia sua aliisque vitiis auctoritatem eju
prostituunt. Si boni illi sunt, Principem quoqu
bo

a *Primam domum suam coercuit, quod plerisque hau
minus arduum est, quàm Provinciam regere: nihil pe
libertis, servosque publicæ rei.* Tac. in vita Agric
b *Jam afferebant cuncta venalia præpotentes liberti
servorum manus subitis avidæ, tanquam apud senem
festinantes.* idem l. 1. Hist. c Tac. l. 4. Hist.

onum efficiunt; si improbi, tametsi bonus sit Principeps, improbus tamen videbitur. Ab illis actiones Principis suum mutantur pretium, & bona ejusdem fama dependet pariter, & mali; siquidem aliorum virtutes & vitia ipsi solent tribui. Si prudentes sint domestici, errata ejus dissimulant, immo quo ad fieri potest, omnes ejus actiones ab errore vindicant, & deprædicando, magis illustres reddunt. Relatæ ab illis cum quadam gratia, admirationem pariunt. Quicquid de Principe manat in publicum, id magnum judicatur à populo. Intra palatia Principes aliorum hominum consimiles sunt; existimatio tamen majores eos fingit, & recessus ille atque à communi aliorum consortio segregatio, segnitiem eorum & inertiam contegit: quòd si famuli minus prudentes sint, & secreti haud satis tenaces, per eos tanquam per rimas quasdam illam indagat populus, & reverentiam exuit, qua eos antea suspiciebat & venerabatur.

§. Denique ex ipso etiam statu augescit existimatio Principis, si nimirum leges optime constitutas habeat, & Magistratus. si in eo Iustitia vigeat; si unam tueatur Religionem; si Majestati supremæ honorem & obedientiam deferat; si annonæ & ubertatis curam habeat; si artes & arma floreant, & eluceat in rebus omnibus ordo quidam constans, & æqualis harmonia, à manu Principis profecta; immo etiam si felicitas statuum ab ipsomet dependeat Principe: nam si absque hoc illa potiri possint, facile eum despiciunt. a *Aratores in Ægypto cæcum non suspiciunt*; cum enim Nilus inundatione sua omnes late agros irriget, fœcundetque, nubibus haud quaquam indigent.

a Plin.

SYMBOLUM XXXII.

Concha de rore cœli concipit, & in candidissi mo ejus sinu nascitur, & sese prodit pulcher rimus ille margaritæ partus. Nemo tantam ejus ele gantiam ab exteriori forma tam rudi & impolit conjiceret. Haud aliter sensus falli solent in actio nu

num exteriorum examine si secundum extimam rerum faciem judicent solum, nec ad interiora penetrent. Veritas ab opinione non pendet. Aspernetur eam Princeps, si è rationis præscripto egisse se sciat. Nihil magnopere arduum aut eximium audebit aggredi, si ad sensum vulgi cum metu suo velit in deliberationem descendere: In semetipso se quærat, non in aliis. Regnandi ars ob tenues istas existimationis umbras conturbari se non sinit. In illo Rege hæc major est, qui pacis, belliq; artes rite moderari noverit. Subditorum honos è quacunque re nævum contrahit; ille autem Regis cum beneficio publico conjunctus est: durante hoc crescit; imminuto interit. Nimium etiam habere periculi gubernatio, fundata in legibus existimationis à levi vulgo institutis. Earum despicientia animi magnitudo, & constantia est in Principe, cui pro suprema lege salus Populi est. Gloriabatur olim in Senatu Tiberius, *a* quod *offensionum pro utilitate publica non pavidum* se exhiberet. Animus erectus & alacer incertos vulgi rumores, & famam popularem nil metuit. Qui inanem spernit gloriam, vera solidaque fruetur. Non ignorabat id Fabius Maximus, cum salutem publicam rumoribus, & querelis vulgi anteponeret, qui tarditatem ejus incusabat; uti & magnus ille Dux in captivitate Ducis *b* Valentini, qui etsi sese illius commisisset potestati, fidemque securitatis publicam ab eo accepisset, propter occultas tamen molitiones, quas denuo illum adversus Regem Catholicum suscepisse Magnus Dux rescierat in custodiis eum detinuit, ratus nimirum incommodorum potius, quæ ex libertate illius oriri possent, habendam esse rationem, quam sermonum contra se, & querimoniarum, quasi datam fidem violasset; qua de re ut se purgaret *c* tunc palam, nullo modo expedire videbatur. Rex Sanctius, cognomento Fortis, gloriosus fuit, bellicosus, surdus tamen ad

M 5 obtro-

a Tacit. lib. 4. Annal. *b* Mar. hist. Hisp. l. 28. c. 8. *c* idem hist. 7. Hisp. l. 14. c. 2.

obtrectationes suorum Subditorum, prælium ad Cæsarianum (sic urbem vocant; quæ vulgò Xeres dicitur(detrectavit. Satius est, Principem ut prudentem timeri ab hostibus, quam ut præcipitem aut temerarium.

§. Hi discursus non eo spectant, ut Principem abjectum & vile Reipublicæ mancipium esse velim, adeò ut quacunque de caussa, aut utilitatis specie fallat datam fidem, aut pactis conventisque contraveniat: talis enim fidei violatio nec ipsi aut ejus Statui nullum accerset commodum, sed ruinam potius; & publicum pariet detrimentum; neque diu securum esse potest, quod honestum non est; uti in Aragoniæ regno videre fuit, turbato toties, totque sæpe calamitatum, ac imminentium subditis miseriarum procellis agitato, eò quod Rex Petrus Quartus tam pacis quam belli tempore ad commodum magis, quàm ad existimationem & famam cuncta referebat. Utilitas & honestas junctæ, & pari passu ambulent, oportet. Nec in eam me adduci patior sententiam a *nihil gloriosum, nisi tutum, & omnia retinendæ Dominationis honesta*; neque enim quod indecens est, bonum medium esse potest ad illam tuendam; neque si fuerit, ideo honestum erit, aut excusandum. Illud solum contendo, ut Principis animum opinionibus vulgaribus superiorem faciam, & constantem adversus vanas Populi obtrectationes. Ut sciat cedere tempori, dissimulare offensas: deponere gravitatem regiam: aspernari inanem famam, oculis in vera illa & solida defixis: in arena denique ut ajunt, ac necessitate consilium capere, si ita expedire visum fuerit ad status sui conservationem; nec decipi se sinat vanis quibusdam gloriolæ umbris, pluris scilicet eam æstimando, quam utilitatem publicam; id quod Regi Henrico Quarto vitio datum fuit, nolenti eorum sequi consilium, qui suasores illi fuerant, ut Joannem *b* Paciechum Villenæ Marchionem comprehenderet,

a Salust. *b* Mar. hist. Hisp. l. 23. c. 7.

henderet, tumultuum & commotionis inter regni Proceres auctorem & incentorem: excusando se, quòd fidem illi publicam dedisset Madritum veniendi, contra quam agere sibi non liceret. Frivola excusatio, inane fidei & clementiæ specimen vitæ suæ & saluti publicæ anteferre, erga eum præsertim, qui concessa sibi securitate abuteretur ad perniciem ipsi personæ regiæ machinandam, unde gravissima ad ipsum Regem, & universum ejus regnum manarant damna ac detrimenta.

Nil Tiberius Cæsar morabatur, vitio sibi verti à nonnullis quòd tanto tempore in insula Capreis cunctaretur, in solos calumniatores intentos habens oculos, neque Galliæ laboranti succureret, cujus bona pars jam tum perierat, neque legiones in Germania componeret. Hæc, inquam, nihil ille morabatur, quin *tantò impensiùs in securitatem compositus, neque loco neque vultu mutatus*, a *sed ut solitum per dies illis egit.* Constantia prudens audit, non curat magnopere judicia & sensus imperitæ multitudinis, sciens rebus bene gestis, obtrectationem postea in majorem cedere gloriam, & seipsa sensim evanescere. Diffidebat exercitus electioni Saulis in Regem; eumque aspernando dicebat: b *Num salvare nos poterit iste?* Dissimulavit tamen verba ista Saul, & surdis accepit auribus (neque enin Principes audire omnia convenit) & milites suum postea damnantes errorem palinodiam cecinerunt, immò & in obtrectationis auctorem inquisiverunt, infami mulctandum morte, si c deprehenderetur. Non fuisset factum prudens, electionem suam in discrimen objicere, præ se ferendo notitiam sinistri illius popularis judicii. Nimia viatoris esset levitas, si ab importuno locustarum stridore moras sibi in itinere injici pateretur. Ex rumore vulgi statuere vecordia

M 6 a est,

a Tacit. lib. 3. Annal. b 1. Reg. 10. 27. c *Quis est iste, qui dixit: Saul num regnabit super nos? Date viros & interficiemus eos.* 1, Reg. 11, 12.

a est. Timere illum, & quæ statuta sunt semel, revocare, prorsus indignum. Vix unquam firmum esset ullum consilium, si à vulgo dependeret, qui caussas, quæ impulerunt Principem, omnes penetrare non potest, neque eas publicare expedit: hoc enim esset sceptri auctoritatem illi tribuere. In Principe tota Populi potestas sita est. Principis est agere, Populi jussa exequi, bona interim fide sibi persuadendo, recte ac juste ita præcipi. b *Si, ubi jubeantur, quærere singulis liceat, pereunte obsequio, etiam Imperium intercidit.* Tam hæc ignorare oportet eum qui paret, quam scire *c* alia. Principibus *summum rerum judicium Deus dedit*, subditis *obsequii gloria relicta* d *est*. Illud solùm postulatur à Principe, ut obligationi suæ in statuendo & decernendo faciat satis; quod si postea non omnia è voto succedant, animo ne cadat: satis enim est, nihil imprudenter egisse. Quod optimum etiam videtur consilium, infirmum est, & casibus variis obnoxium. Quo Monarchia est amplior eo magis exposita est eventibus minùs prosperis, quos aut casus secum trahit, aut judicium humanum præcavere satis haud potest. Grandia corpora grandes infirmitates pati solent. Nisi Princeps fortiter constanterque negotiis insisteret, quicquid obtrectent alii, infelicissimam vitam viveret. Si errare eum contingat, animo opus est, ne metu percellatur, aut in statuendo deinceps fiat anceps & tardior. Princeps qui leviter suspicatur, omnia, quæ egerit, improbatum iri ab aliis nimis etiam potentiæ suæ coarctat limites multisque inanibus Phantasiæ terroribus sese objicit; id quod à persuasione quadam propria superstitiosa aut melancholici humoris abundantia plerumque nascitur. Isthæc incommoda David agnovisse videtur

a *Non ex rumore statuendum.* Tacit. lib. 3. Annal. *b* idem lib. 1. hist. c *Tam nescire militem, quam scire oportet.* Tac. l. 1. Hist. d *Tibi summum rerum judicium Dii dedere, nobis obsequii gloria relicta est.* Idem l. 6. Annal.

tur, cum Deum precaretur, ut tolleret à se opprobria, quæ ipse sibi *a* imaginabatur. Constantia itaque sese armet Princeps adversus quoscunque eventus, & vulgi opiniones, & fortem se præstet, in tuenda vera & solida existimatione personæ suæ, & armorum, quando illa amissa, aut violata, una secum Imperium in discrimen adducit. Optime hanc rem intellexit Rex Ferdinandus *b* Catholicus, quando monitus à suo patre Rege Joanne Secundo Aragonio, ut tempori, necessitatique cederet, & Coronam suam collocaret in tuto, conciliando sibi animos Marchionis Villenæ, & Archi Præsulis Toletani, Alphonsi Carrilii, honestissimis quidem mediis illud effectum dare studuit; induci tamen nunquam potuit, ut auctoritatem suam regiam Subditorum furori ac violentiæ minus decenter aut indecore inclinaret, in hoc enim plus inesse periculi augurabatur, quàm beneficii in eo, quod voluntatum studia sibi pararet apud alios. Tempus, optimus artium magister est, & tale esse poterit, ut actiones humiles heroicas efficiat, & ipsas etiam submissiones ac deditiones in alterius potestatem fortitudini tribuat. Finis honestus ac licitus est, qui eas nobilitat. Vitellio *c* Tacitus exprobrat, quod *sectari cantantem* Neronem fuerit *solitus non necessitate, qua honestissimus quisque sed luxu & sagina mancipatus, emptusque.* Non minus constanti animo opus est, ad parendum necessitati, quam ad illam superandam, & quod abjectio interdum putatur, & vilitas, honoris est studium, quando nimirum ad hunc non amittendum aut certe ad conservandum, dissimulantur ad tempus offensæ. Qui illico ultionem parat, magis passione duci se sinit, quàm honore. Iracundiæ quidem fit satis; at divulgatur amplius, & publicatur infamia. O quoties profusus sanguis rubrica fuit, qua conscriberentur injuriæ! quoties in ipso offendentis vultu vulneribus concisò legere licuit

M 7 cuit

a *Amputa opprobrium meum, quod suspicatus sum*, Psal. 118. 39. *b* Mar. hist. Hisp. l. 23. c. 9. *c* Tac. l. 2. hist.

cuit cicatricibus quasi literis quibusdam exaratam offensi infamiam! Sæpius vindicta, quam dissimulatione deperditus fuit honos: hæc oblivionem inducit, illa memoriam: magisque in eum conjicimus oculos, qui injuriam accepit, quàm qui ultionem sustinuit. Qui prudens honoris sui æstimator est, in bilance eum pendit, ac librat cum vindicta cui ille, adjecto quocunque scommate notitiæ publicæ multum præponderat.

Etsi verò Principi suaserim, ut famam popularem insuper habeat; hoc tamen in casibus solùm allatis velim intelligi, si nimirum jacturam illiu bonum publicum compenset, ut aliter impedire negotia magni momenti, quæ Populus aut non capit, aut certe non recte intelligit: nam postea successus iste felicior & rei honestas, amissam famam cum usura etiam existimationis & honoris restituunt. Interim prudenter fecerit Princeps, si quoad fieri potest, semper actiones suas, ad popularem auram accommodare studeat: eosdem enim fer effectus, ac vera illa gloria operari solet. Utraque in hominum imaginatione est, posita, & vox popularis nonnunquam, licet falsa sit, tantam meretur fidem, ut nullo unquam postea tempore, aut actione contraria obliterari valeat.

SYMBOLUM XXXIII.

QUod speculum integrum repræsentat, idem etiam confractum in quælibet sua particula exhibet; sic Leo in utroque speculi fragmento præsentis Emblematis se contuetur, fortitudinis, & generosæ constantiæ Symbolum, quam in omni casu Princeps conservare debet. Speculum nempe publicum est, in quo Mundus se contemplatur, ut recte dixit Rex Alphonsus Sapiens, agens de actionibus Regum, & expendens quales eas esse deceat. a *Porque los Omes tomen exemplo dellos, de lo que les ven fazer eso*

a L. 4. tt. 5. p. 2.

e sobre esto dijeron por ellos, que son como espejo en que los Omnes vensu semejanza de apostura ò de enatiez. Eam ob rem, sive eum fortuna secunda servet integrum,

sive frangat adversa, idem semper in eo vultus appareat oportet. Quod quidem in secundo difficilius, quia affectus de se facile emicant, & ratio cum glo-

ria

ria evanescit. Attamen maganimum pectus à summa etiam felicitate efferri se non finit; uti in Vespasiano videre licuit: nam etsi communi omnium consensione Imperator consalutaretur, a *nihil tamen in ipso tumidum, arrogans, aut in rebus novis novum fuit.* Quisquis unà cum fortuna animum mutat, fatetur etiam se non promeruisse;

b *Frons privata manet, non se meruisse fatetur,*
Qui crevisse putat.

Hæc constans modestia in Pisone enituit: nam adoptatus à Galba c *nullum turbati aut exultantis animi motum prodidit: sermo erga patrem Imperatoremque reverens: de se moderatus: nihil in vultu, habituque mutatus: quasi imperare posset magis, quam vellet.* Sed & à casibus adversis Fortitudini solet esse periculum: illi enim homines plerumque nec opinantes obruunt; cum nemo quisquam fere sit, qui calamitates omnes, quæ accidere sibi possunt, serio cogitet. Quæ caussa est, cur plerosque incautos, & ex improviso eæ opprimant & cur tantopere tunc conturbetur animus, aut propter nimium felicitatum amorem, quas amittit, aut ob periculum vitæ, cujus prorogandæ desiderium omnibus à natura est inditum. In aliis locum habeant licet passiones istæ, non in Principe, cujus est regere alios tam in adversa fortuna, quam prospera, & placidum semper ac compositum præ se ferre vultum, & verba intrepida; qualis Otho fuit, etiam Imperio exutus, d *Placidus ore, intrepidus verbis, intempestivas suorum lacrymas coercens.* In cruento illo prælio ad Navas Tolosæ Rex Alphonsus Nonus eadem semper animi, vultusque serenitate inter arma preseveravit. Nullus unquam casus Regis Ferdinandi Catholici affectum aut passionem detegere potuit. Læsus aliquando graviter à furioso quodam Barcinone, nihil ideò commoveri visus fuit, illud solum præcepit, ut in vasorem coërcerent. Carolus Quintus Imperator cum Ingolstadium obsideret, nec vultum immuta-

a Tac. l. 2. Hist. *b* Claud. *c* Tac. l. 2. Hist. *d* Tac. l. 2. Hist.

tavit nec locum, quantumvis hostes continua tormentorum explosione tentorium ejus dilacerassent, & nonnulli juxta à latre interfecti cecidissent. Non minori cum constantia Rex Hungariæ (Augustissimus nunc Imperator) & Serenissimus Infans Ferdinandus (ambo fortitudinis & facinorum Caroli V. gloriosi æmuli) perstitêre intrepidi in prælio Nordilingano, nil quicquam territi Chiliarchæ cujusdam morte, qui proximè illos tormenti majoris ictu interierat. Nec omittendum hoc loco exemplum Maximiliani Bavariæ Ducis. & sacri Romani Imperii Electoris: qui tot victoriis celebris quas, dum exercitui Unionis Catholicæ summa cum auctoritate præesset, reportaverat; non ideo superbia elatus fuit, neque postea fortuna adversa animum suum heroicum frangi passus est, tametsi Status suos videret perditos, & in Monacensi suo palatio (digna fabrica tanto Principe) hospitantes Regem Sueciæ, & Comitem Palatinum Fridericum, ipsumque Fridtlandiæ Ducem non minùs sibi infensum & hostem, quàm duos illos experiretur

Dividat sanè instabilitas temporum atque invidia, & in diversas distrahat partes speculum statuum, in qualibet tamen illarum, quantulacunque etiam sit, Majestas semper integra perseveret. Quisquis ad Sceptrum natus est, mutari non debet ad quemcunque eventum & casum. Nec ullum tam gravem aut acerbum ducat, ut ideó à se ipso descifcat, aut personam, quam sustineat, dissimulet. *a* Rex Petrus, etiam postquam in manus Regis Henrici fratris sui & capitalis hostis incidisset celare noluit, quis esset; quin potiùs, cum dubitaretur, num ipsus esset, altà voce ultro exclamavit; *Ego sum, Ego sum.* Quid? quod hæc ipsa constantia servandi in rebus adversis decorum & Majestatem regiam, unicum & ultimum earum interdum remedium sit, uti Poro *b* Indorum Regi accidit, qui captus

a Mar. hist. Hisp. l. 17. c. 13. *b* Plutarch. in apoph, Regum & Imp.

captus aliquando ab Alexandro Magno, & rogatus, quomodo tractari vellet, *Regiè*, inquit. Subjicienti vero Alexandro; Nunquid etiam aliud? Respondit iterum Porus; *Omnia hoc verbum complectitur*, *Regie*. Quod heroïcum responsum sic affecit Alexandri animum, ut eum non modo in regnum suum restituerit, sed plures etiam illi provincias addiderit. Acerbitatibus & ærumnis cedere, est ad earum quasi partes sese adjungere. Fortitudo in victo etiam Victori placet, aut quia triumphum ejus clariorem efficit, aut propter ipsam virtutis vim. Animus violentiæ non paret, neque quicquam in eum potest Fortuna. Graves minas Carolus Quintus Imperator intentabat Ioani Friderico Saxoniæ Duci, quem captivum tenebat, ut ad dedendum sibi Ducatum Wirtenbergicum eum compelleret: ipse vero libere respondit: *Poterit quidem sua Majestas Cæsarea statuere de me, quicquid libuerit, ut tamen timorem huic incutiat pectori nunquam efficiet.* Id quod in occasione alia longè difficiliori reipsa satis ostendit· contigit enim, ut dum latrunculorum lusui intentus esset, capitis sententiam in se latam intelligeret; quo nuntio neutiquam ille turbatus, perinde quasi nihil ad se pertineret, Ernestum Ducem Brusuicensem, quicum ludebat, libera voce cohortatus est, ut non obstante illo ludere pergeret. Quod heroïcum responsum infamen rebellionis notam detersit aliquantum, & clarum eum reddidit. Actio unica generosioris animi, etiam cum vis ipsa ad mortem rapit, vitam illustrem relinquit & celebrem: quemadmodum hac nostra ætate evenisse meminimus Roderico Calderonio Septem Ecclesiarum Marchioni, cujus Fortitudo vere Christiana, & heroica constiantia toti mundo admirationi fuit, adeo ut æmulationem & odium commune tantæ ipsius fortunæ in laudem & commiserationem verteret. Ignavia & timiditas animi è violentis casibus neminem eripiunt, nec quicquam periculo turbatio detrahit. Constantia illud aut vincit, aut certè famosum efficit.

ficit. E vultu Principis periculi gravitatem vulgus colligit, haud secus atque ex naucleri oculis ii, qui in eadem navi sunt, num tempestas grandis sit. Atque ob eam rem valde expedit æqualem semper & serenam exhibere frontem, seu tranquilla sint tempora, seu turbida, ut neque metu Princeps concidat, neque superbia efferatur, neque alii de communi rerum statu judicium ferre valeant. Eadem de caussa Tiberius tristissima quæque maximè occultare *a* laborabat. Perturbatio & confusio rerum omnium oritur, quoties è facie Principis tanquam illi cæli perspicere licet tempestates, quæ impendent Reipublicæ. Mutare colorem ad quamvis Fortunæ auram judicii levitas est, & ignavia animi: Constantia & æquabilitas vultus Subditos erigit, & hostes in admirationem rapit. Omnes in Principe suos defigunt oculos, & si metuat, ipsi quoque metuere incipiunt: ita b *Othonis vultum intuebantur*, quotquot cum eo accumbebant in convivio, *utque evenit inclinatis ad suspicionem mentibus, cum timeret Otho, timebatur*; ubi vero timori & diffidentiæ locus est, ipsa quoque fides facile *c* deficit. Hoc tamen in iis casibus velim intelligi, quando periculum dissimulare, & celare calamitates expedit: in illis enim publicæ tristitiæ significatio Principem minime dedecet, ut sic affectum suum palàm faciat subditis, & eorum sibi conciliet animos. Carolus Quintus Imperator lugubri indutus veste mœrebat ob Romanæ urbis expilationem. d *Apprehendens David scidit vestimenta sua*, cum mortem Saülis & Jonathæ intelligeret. Idem fecit Josue propter cladem ab incolis urbis Hai acceptam, & e *pronus cecidit in terram coram arca Domini.* Nec quicquam justius, quàm in communi calamitate sic Deo se submittere; nam rebellonis quoddam genus esset, de manu

a *Hæc audita, quanquam abstrusum, & tristissima quæque maxime occultantem Tiberium perculere.* Tacit. lib. 2. Annal *q* idem lib. 1. Histor. c *Fides metu infracta.* Tac. lib. 3. Hist. *d* 2. Reg. c. 1, 11. *e* Jos. 2. 6.

manu illius bona solùm velle suspicere, non autem *a* mala. Qui castigationi sese subjicit, Deum ad misericordiam commovet.

§. Controverti hic potest, an tum saltem illa animi constantia minùs potenti suadenda sit, cùm potentioris auxilio indiget. Sed ea in re peculiari distinctione opus est. Qui oppressus ab hostibus petit suppetias, non se demittat nimiùm, nec nimis sollicitè alienam imploret opem, aliàs Fortunam suam prorsus desperatam faciet. Nullus enim est Princeps, qui sola motus misericordia jacenti dexteram porrigat, aut qui tueri velit eum, qui de se ipso rebusque suis jam sperare desiit. Pompeji caussa haud paullulùm in opinione Ptolomei deperdidit, cùm tantam legatorum ejus submissionem coram usurparet oculis. Majori animo Rex Cheruscorum fuit, qui postea quam regno pulsus esset, Tiberii favore sibi utendum ratus, ad eundem dedit literas, b *non ut profugus, aut supplex, sed ex memoria prioris Fortunæ.* Nec minus illustre est exemplum Regis Mithridatis, qui victus ab Eunone hoste constantia planè regia sic eum fertur allocutus: c *Mithridates terra marique Romanis per tot annos quæsitus sponte adsum, utere ut voles, prole magni Achemenis quod mihi solum hostes non abstulerunt.* Quæ res Eunonem permovit, ut ipse deinde pro Rege Mithridate apud Imperatorem Claudium *d* intercederet. Qui Principi suo fidelia præstitit obsequia, loquatur libere, si injuriam sibi fieri animadvertat. Ita fecêre Hermannus Cortessus Carolo Quinto, & Segestes *e* Germanico. In casibus aliis Prudentia necessitatem, tempus, & res ipsas expendat, & sequentes diligenter observet maximas: quod potentior intrepidum

a *Si bona Suscepimus de manu Dei, mala quare non suscipiamus*: Job. 2. 10. *b* Tac. l. 2. Annal. *c* Tac. l. 12. Annal. d *Mutatione rerum & prece haud degenerare permotus* Idem l. 12. Annal. e *Simul Segestes, ipse ingens visu & memoria bona societatis impavidus: verba ejus in hunc modum fuere*, Idem l. 1. Annal.

trepidum inferioris animum pro injuria fere accipiat, perinde quasi hic sese illi æquare velit, aut eum præ se contemnat. Quod item inferiorem facilè contemnat. si nimium is sese abjiciat & demittat. Ea de caussa Tiberius, Senatores nominabat, qui ad serviendum à natura facti essent; & tametsi his talibus opus haberet, illam tamen animorum vilitatem ferre nullo modo *a* poterat. Norunt scilicet Principes cujusque alacritatem & animi robur, & facilè in eos sunt injurii, quos sciunt id minimè graviter accepturos. Ex eo fundamento Vitellius Valerio Marino dignitatem consularem, quàm Galba in eum contulerat, tanto tempore liberius distulit, quòd b *mitem, & injuriam segniter laturum* eum crederet. Quamobrem modestia quædam fortis, & fortitudo modestia perquàm utilis erit Principi; & si omnino pereundum illi est, præstat animo magno & generoso id fiat, quam abjecto, & humili. Habebat illud præ oculis Marcus Hortalus c *avitæ nobilitatis etiam inter angustias fortunæ retinens*, cùm Tiberius extremæ ejus necessitati remedium adferre nollet.

6. Quando is, qui potentior est, alteri honores debitos denegat (in actibus præsertim publicis) consultius est, etiam vi & astu quodam eos præripere aliis, quam ea de re verbis contendere. Qui dubitat, merito suo diffidit. Qui dissimulat, tacito suam fatetur indignitatem, & Modestia postea pro ridiculo habetur. Qui de facto animo forti, & bona cum gratia primas præ aliis occupat, quæ sibi debentur, nec offeruntur tamen, facili deinde negotio eas servat & retinet. Ita quondam Germaniæ Legatis contigit, qui cum in Pompeji Theatro inter Senatores assidere cernerent Legatos Nationum, quæ fortitudine animi, & constanti cum Romanis amicitia alias antecellerent, dixerunt, a *nul-*

a *Etiam illum, qui libertatem publicam nollet, tam projectæ servientium patientiæ tædebat.* idem lib. 3. Ann.
b Idem lib. 2. Hist. c Idem lib. 2. Annal.

a nullos mortalium armis aut fide ante Germanos esse, & inter eosdem Senatores sessum ceperunt. b *Quod comiter a visentibus exceptum, quasi impetus antiqui*, & *bona æmulatione*.

§. De favoribus & gratiis quæ à Principis dependent arbitrio, tametsi aut meritis, aut virtuti videantur debitæ. Subditus conqueri non debet, què in se illæ non conferantur, immò gratiæ potiùs agendæ sub honesto aliquo titulo, quomodo Vitell tempore fecerunt nonnulli ab officiis suis *c* remoti nam aulicus prudens omnes suos cum Principe sermones gratiarum actiones solet concludere. Senec ista prudentia usus est, postquam cum Nerone collocutus esset de iis, in quibus eum nonnulli *d* accusabant. Qui querelis utitur, fatetur injuriis se affectum in eo autem, quem offensum credunt, non vald confidunt Principes. Omnes ea in re Deo cupiun esse similes de quo in miseriis nostris non querimur immò gratias potiùs pro illis agimus.

§. In deliberationibus & accusationibus constantia plurimum prodest: nam qui confestim iis cedit reum se constituit. Qui innocens suas negat actiones, sontem se confitetur. Mens recte conscia, & præsidio virtutis armata de æmulis triumphat. S torpere incipiat, nec contra casus adversos nitatu fortiter, eorum obruetur fluctibus, non secus a fluvius aliquis aquarum impetu sternit arbores minus radicatas; eas verò, quæ altiores habent radices, movere loco non potest. Omnes Sejani amici, labente ipsius fortuna, ipsi etiam periêre. Unus Marcus Terentius, qui ejus amicitiam se ambivisse & æstimasse constanter confessus, eò quod illius beneficio gratiam Imperatoris Tiberii promeruisset, in judicio absolutus fuit, multatis exilio aut mor-

a Tacit. lib. 13. Annal. *b* Ibid. c *Actaque insuper Vitellio gratiæ, consuetudine Servitii.* idem lib. 2. Hist. d *Seneca* (*qui finis omnium cum dominante sermonum*) *grates agit.* idem l. 14. Annal.

morte aliis, qui eum *a* accusaverant. Dantur quidam casus, quando adeo constanti securitate opus est, ut nec conscientia se excuset, ne timidior videatur, nec commemorentur obsequia, ne exprobrari putentur; uti quondam Agrippa, cùm accusaretur, quod Plauto imperium procurasset, b *nihil pro innocentia, quasi diffideret, nec beneficiis, quasi exprobraret, disseruit.*

§. Nec solùm per se ipsum subditis suis Speculum se Princeps exhibeat, sed & per statum suum, qui quædam illius est idea, atque adeo in eo non minùs, quàm in propria ejus persona eluceant oportet Religio, Justitia, Benignitas, & virtutes aliæ dignæ Imperio. Quia verò partes speculi illius sunt Consilia, Tribunalia, & Cancellariæ, etiam in his eædem virtutes reperiri debent, immò in Ministris singulis, qui speculum illud repræsentant: multum enim de Principis decedit existimatione, si ipse quidem benignum se exhibeat gratiam postulanti, & bona spe promissisque plenum abs se dimittat; ex alia vero parte colludat cum iis, qui sibi à secretis sunt, aliisque suis Ministris, ut aspero suo agendi genere petentem absterreant. Dolus, qui facile & brevi tempore deteget artificium, indignum generoso & regio pectore. Minister moneta publicata est, Principis signata effigie, & nisi probata illa sit & hunc ad vivum exprimat, nunquam adultera *c* rejicietur. Si caput, quod præest, aureum sit, manus quoque, quibus utitur, aureæ sint oportet, quales erant illæ sponsi in divinis *d* libris.

§. Sunt præterea principales hujus speculi partes etiam

a Constantia orationis, & quia repertus erat, qui efferret, quæ omnes animo agitabant, eo usque potuere, ut accusatores ejus, additis quæ ante deliquerant, auxilio aut morte multarentur. Tacit. lib. 6. Annal. *b* idem lib. 13. Ann. c *Præfectus: nisi formam tuam referat, mali fati instar subditis efficitur.* Them. orat. 17. d *Caput ejus aurum optimum. Manus illius tornatiles aureæ.* Cant. 5. 11. & 14.

etiam Legati, qui Principis auctoritatem sustinen & sanè malè consuletur fidei publicæ, nisi istius ve ba & veracitas, in illis quoque reperirentur; & si ut si vicem illius obeunt, quantum ad potentiam animi magnitudinem attinet, ita in omni casu ea præ se ferre sic debent, ac si Princeps ipse corà præsens adesset. Ad hunc modum egit *a* Antoni Fonseca, qui postquam Regem Carolum Octavu nomine Regis Catholici monuisset, ne arma Neap litanis finibus inferret, donec via Justitiæ, quis p tior Jure esset, declararetur; nec quicquam se pr ficere videret, insigni cum animi libertate palà edixit, Regem suum conscientiæ jam suæ satisfeci se, ut deinde liberata fide, viribus & copiis in ea partem se dare posset, quam æquiorem judicare Nec ultrà moratus coram Rege, & Proceribus, q in conventu aderant, initi antea fœderis tabulas l ceravit. Sicuti Ministrum Principis sui maximis in structum esse decet, ita & Majestate illius, fortitu dine, & præstantia animi.

a Mar. hist. Hisp. l. 16. c. 7.

SYM

SYMBOLVM XXXIV.

QUi fruticem rosaceum spinis & sentibus aspe-rum intuetur oculis, is persuadere sibi vix po-erit, è tam spinosa matre, adeo bellam venustam-ue filiam, qualis est Rosa, progenerari posse. Magna tique fiducia opus est, ad irrigandum & expectan-

dum, dum viriditatem induat, & protrudat adm rabilem illam foliculorum pompam, quæ odo tam delecato nares recreat. Longa tamen spe, & t lerantia experiri tandem licet, laborem non fui inutilem, nec malè collocatas spinas, quæ flore adeo bellum fragrantisque odoris produxeru Spinosi & asperi sunt naturæ nostræ corruptæ pri virtutis rami, sed post pulcherrimus illius flos ta dem subnascitur. Ne Principem terreat primus rum aspectus: per enim pauca sunt in regimin quæ prima fronte jucunda appareant. Omnia spi referta videntur, & difficultatibus. Sed experiun multa fuere facilia, quæ segnibus ardua videba tur. Ne itaque animo c. dat Princeps; nam si iis viter cedat, à suamet apprehensione vincetur p tiùs, quàm rei veritate. Toleret fortiter, speret tienter & constanter, nec tamen interim me dimittat è manibus. Quisquis sperat, fideli & op mo utitur comite, Tempore nimirum. Vnde gem Philippum Secundum dicere solitum acce mus: a *Ego & tempus contra duos*. Impetus furo effectus est, è quo grandia nasci solent pericu Theobaldus Campaniæ comes successionem su In Navarræ regnum valde reddidit dubiam, quod moræ impatiens in præstolanda morte Re Sanctii patrui sui, adhuc ipso vivo regni occupa occulte consilia agitasset cum proceribus; hinc nim factum, ut Rex Sanctius Iacobum Primum ragoniæ Regem hæredem adoptaret. Patientia m tis trophæis inclyta est, & excelluit in ea Scipio, etsi in Hispania multas haberet offensionum oc siones, adeo tamen fuit patiens, b *ut nullum fe verbum* illi *excideret*, quare etiam illud effecit, quæ in animo intenderet, feliciter & è voto illi s cederent. Qui sperat & sustinet, Fortunæ supe ludibria, & eam sibi obstrictam reddit: quippe q ejusmodi spem & fiduciam in tot tantisque mutationibus pro blanditiis habet. Incertis Oce fluctil

a Mar. hist. Hisp. l. 12. c. 16. b Tit. Liv.

fluctibus non absque gravi periculo sese Columbus objicit, ut novas inquirat Provincias; neque eum terret inscriptio illa Herculis in columnis Cespes & Abyles, *Non plus ultra*; neque aquarum montes, quæ proposito ejus obstare videbantur. Navigatione suâ Solis passus numerat: atque anno dies, horas diebus suffuratur. Acum nauticum polus deficit, chartas marinas æquoris lineæ, & itineris comites patientia. Omnia contra eum conspirant, at ipse forti animo difficultates omnes & obstacula spe & tolerantia superat, donec tandem novus Orbis invictam ejus constantiam præmio coronavit. *Ferendū & Sperandum*, Empedoclis fuit dictum, & posteà Imperatoribus Macrini Symbolum, unde huic Emblemati lemma sumptum. Pericula quædam sunt, quæ superare faciliùs est, quàm fugere; id quod probe scivit Agathocles, cùm victus, & Syracusis in Sicilia hostilibus armis cinctus, non turpiter sese hosti dedidit, sed relicta ibidem militum manu, quantum ad defendendam urbem satis esset, cum exercitu adversus Carthaginem profectus est, & is, qui uno in bello victor esse non poterat, artificio isto, è bellis duobus duplicem triumphum reportavit. Periculum temeritate interdum vinci solet, & despicientia ejus varias hosti cogitationes injicit. Videns Hannibal Romanos post Cannense prælium auxiliares copias in Hispaniam mittere, potentiam eorum & vires formidare cœpit. Nemo rebus secundis nimiùm confidat, aut deseperet in adversis. Inter utrasque versatur Fortuna, tam prompta ad extollendum, quàm deprimendum. Servet itaq; Princeps in omni casu animum constantem & robustum, paratum ad omnia, quicquid denique acciderit, nec perturbari sinat majorum tempestatum minis: nonnunquam enim fluctus quem exturbant è navi, quæ interitura est, projiciunt in aliam, quæ salva portum tenebit. Animus magnus & generosus cœlum ipsum propitium habet. Ne temerè desperet Princeps ob pericula aliena, aut ea, quæ fortuiti casus secum affe-

runt. a *Qui observat ventum, non seminat; & qui con derat, nunquam metet.* Non existimet, afflicti nibus suis se quemquam obligare. Lamentis & l crymis sese turpiter dedere, muliebre est: non ill Fortuna placari solet. Animus excelsus sibi ipsi sati facere satagit, aut solari sese actione aliqua heroi & generosa, uti fecit Agricola, filii sui morte int lecta; b *quem casum, neque ut plerique fortium viroru ambitiosè, neque per lamenta rursus, ac mœrorem mul briter tulit: & in luctu bellum inter remedia erat.* Nil omnino commoverit, aut vana gloria esset solet, a nimia è casu consternatio.

§. In muneribus & honoribus petendis doctri præsentis Emblematis ultissima est. Qui sustinere sperare novit, fortunam novit triumphare, & vinc re. Qui moræ impatiens auxilia & submissionem nimi vilitatem esse putat, contemptus jacebit, derelictus ab omnibus. Honorem in eo ponere, alteri non obtemperes, est nemini imperare vel Media ex fine metienda. Si in hujus consecutio plus honoris insit, quàm per illa amittatur, omni iis uti convenit. Nolle sustinere patienter, ani excelsitatem arbitramur, & imprudens superbia e Obtentis honoribus, mox obducuntur passuum ftigia, quibus ad illos ascensum fuit. Multa ferre pati, ut posteà ad altiores honorum gradus evehar non vilis abjectio est, sed eximium animi ad mag connitentis robur. Quædam sunt ingenia, quæ m iam ferre nequeunt, exiguo temporis spatio om volunt confici. Ita c *Brutidium artibus honestis co um, etsi rectum iter pergeret, ad clarissima quæque i rum festinatio stimulabat, dum æquales, de in superio postremò suasmet spes ante ire parat.* Isto abrepti im tu media securiora aspernantur, quia tarda & b vioribus, etsi magis periculosis, uti *d* malu

a Eccl. 11. 4. *b* Tacit. in vita Agric. c Tac. lib. 3. nal. d *Multos etiam bonos pessum dedit, qui spretis tarda cum securitate præmaturá, vel cum exitio perant.* Tac. lib. 3. Annal.

is evenire solet, quod ædificiis subito & tumultario opere extructis antequam tigna & trabes ectè subsidere, & exsiccari potuerint, quæ mox erum collabuntur.

§. In sperando & sustinendo maxima imperii æsidia consistunt: iis enim mediis fit, ut omnia gamus cum tempore, sine quo res nulla maturitam assequi potest. Arbores, quæ mox ad primum alorem flores emittunt, citò eosdem deperdunt. ò quòd non expectaverint, donec hyemis asperiàs præteriisset. Negotiorum fructu gaudere non otest, qui ea manibus ad maturitatem perducere ontendit. Impatientia abortuum caussa est, & ericula *a* creat; & quia ea patienter ferre non posumus, sed ex iis quam primum emergere cupimus, najora ea facimus. Eam ob rem in iis tum internis, tum externis Reipublicæ malis, quæ per negligentiam nostram incrementum sumpserunt, onsultius erit sinere, ut cursum suum teneant, & ensim curentur cum tempore, quàm accelerare renedium, si plus inde periculi sit. Si ante prævidere a non potuimus, tolerare saltem discamus posteà. b oppositione incrementum capiunt: ea enim atione fit, ut periculum, quod anteà aut occultum rat, aut minus notabatur, palàm fiat, & majora ei onat obstacula, quem impedire cogitabat. Timor mprudenter armatus, contra superiorem potestaem, magis eam fatigat & spoliis suis illustriorem eddit. Eo modo Cerialis Trevirensium composuit animos, ne potentiæ Romanæ sese opponeent, dicendo: b *Octingentorum annorum Fortuna, isciplinaque, compages hæc coaluit: quæ convelli sine xitio convellentium non potest.* Multa non æque cadeent irrita nisi timor noster & impatientia festinaniùs agerent. Metus & suspicio tyrannidis, ubi innouerint, faciunt, ut jam seipsa incipiat, licet anea tyrannis non fuerit. Unde non minoris fortitudinis

a impatiens operabitur stultitiam. Prov. 14. 17. *b* Tac. lib. 4. Hist.

dinis eſt in his talibus caſibus nôſſe diſſimulare, quàm præcipitare cum remedio. Illud prudentiæ eſ fectus proprius eſt, hoc verò ex metu oriri ſolet.

SYMBOLUM XXXV.

QUantò ſpiritus in campeſtri tuba magis arcta tur & comprimitur, tantò majori cum Har mo

monia & vocum varietate inde egreditur postea; ita rorsus a *multorum improbitate depressa* Virtus *emerit, & innocentia defensio interclusa respirat.* Flamma generosæ mentis facile extinguitur, nisi Fortunæ adversæ ventus eam exsuscitet. Excitatum ab illa ingenium de mediis circumspicit, quibus eam meliorem reddat. Felicitas tanquam rosa, è spinis & ærumnis nascitur. Victus fuerat in navali prælio contra Gennenses, & captus Alphonsus Quintus Aragoniæ Rex, & ecce. quæ res expeditionem ejus adversus regnum Neapolitanum retardatura videbatur, eandem majori cum felicitate, auctoritateque maturavit, facto nimirum fœdere cum Philippo Duce Mediolanensi, à quo captivus tenebatur, qui & libertati illum restituit, & vires ad occupandum illud regnum suppeditavit. Necessitas eum impulit ad conciliandum sibi hospitis animum; nam rebus prospere fluentibus sibi ipsi quis vivit; in adversis tum sibi tum aliis. Illæ in apertum produnt passiones animi, suimet aliàs obliti; his verò factus cautior, idem animus *b* virtutibus sese munit, ut mediis ad veram constantemque felicitatem; ex quo illud etiam fit, ut haud paulò facilius sit ex adversa emergere Fortuna, quàm conservare semet in prospera. In captivitate primum enituêre insignes animi dotes & ornamenta, quæ in Rege Alphonso eò usque latuerant abdita, & captus illorum amore Dux Mediolanensis amicum eum habere voluit, & sic obstrictum abs se dimisit. Plus victus obtinuit, quam victor sperare potuisset. Ludit inter extrema Fortuna, & gaudet potentiæ suæ dare specimen, ab uno migrando ad alterum. Nulla virtus est, quæ in casibus adversis non elucescat; haud aliter, atque in obscura nocte stellæ coruscant lucidius. Pondus supra injectum tum palmæ ostendit robur, cùm unà cum illo altius assurgit. Inter urticas diutiùs folio-

Cicero. b *Secundæ res acrioribus stimulis animum explorant: quia miseriæ tolerantur, felicitate corrumpimur,* Tac, lib, 1. Hist,

liorum vigorem servat rosa, quàm inter ipsos flores. Nisi virtus etiam in adversis sese exereret, non victorias, non ovationes aut triumphos mereretur. a *Virtus, dum patitur, vincit.* E quo nemini non liquido apparet, quàm impius sit error (refutatus à nobis alibi) eorum, qui suadent Principi, ut abdicat tantisper virtutum constantia, vitiis sese accommodet, ubi necessitas postulaverit, quo tempore vel maximè in illis constantem persistere oporteret, & majori cum spe successûs melioris: quomodo plerumque eveniebat Ferdinando Secundo Imperatori felicissimæ memoriæ, qui in maximis suis periculis constanter affirmabat, *malle sese imperio fortunisque omnibus exui, & cum universa sua Familia stipem ostiatim colligere, quam Majestatis tuendæ caussa contra jus fasque admittere aliquid.* Dignissima sane verba tam sancto Principe, cujus pietas singularis ac fides tantopere Deo placuit, ut ipse sceptrum illius moderari, & vicem Imperatoris hic in terris gerere voluerit, multas non absque insigni miraculo victorias illi largiendo. In periculis & calamitatibus maximis, cum spes omnis deficeret, atque adeo fortitudo & prudentia humana omnibus destituerentur mediis, felicior semper, & majori cum triumpho electus est. Vivebant olim Romani Imperatores in pacis & deliciarum ubertate, suarummet tamen passionum pressi tyrannide, & variis jactati formidinibus. At sanctus iste Heros quietem & tranquillitatem animi reperit inter ipsos sævientes fluctus, qui contra Imperium, & Augustissimam ejus domum rebellium furor concitarat. Cantat in ærumnis justus, & plorat impius in sceleribus suis. Pueris sanctis Babylonicis succensa fornax chori musici instar b fuit.

§. Miseriæ & ærumnæ magna secum emolume[nta]

a S. Chrys. b *Et non tetigit eos omnino ignis, neque contristavit, nec quicquam molestiæ intulit. Tunc hi tres quasi uno ore laudabant, & glorificabant, & benedicebant Deum.* Dan. 3. 50. & 51.

menta adferunt: nam corrigunt superbiam Principis eumque in gyrum rationis revocant. Quàm furioso impetu nonnunquam consurgunt venti! Quàm arroganter exæstuat & fremit mare, tumentibus undis quasi montibus quibusdam terræ cæloque minitando! & tamen modica pluvia illud componit rerum, & malaciam reducit. Dum ærumnæ è cælo depluunt, elatio & jactantia Principis humi sternitur. Illæ è Tyranno moderatorem æquum efficiunt, ex incurio & rerum suarum negligente solertem ac providum: ipsa enim tum cogit necessitas, ut Populi curam suscipiat, habeat in pretio Nobilitatem, honoret Fortitudinem, exerceat Justitiam, & Religionem veneretur. Potentia nunquam, in majori versatur discrimine, quàm cùm prosperè, & ad nutum fluunt omnia: sepositis enim tunc curis, Consilium & providentiam nimia securitas facilè jugulat. Plures Principes otio & quiete perierunt, quàm labore & ærumnâ, idem nimirum illis accidit, quod corporibus, quæ motu aliquo conservantur vegeta, absque eô verò facilè languere incipiunt. Ex quo illud etiam liquet, quàm in judicando de malis & bonis erremus graviter, nunquam ferè ea consectantes, quæ nobis magis sunt proficua. Fortunæ acerbitatem, rigorem & castigationem interpretamur, & nescimus admonitionem esse, & documentum. Munere illo inaurium & oviculæ, quo Jobum quondam donabant cognati ejus & amici, innuere voluisse mihi visi sunt, æquo & patienti animo ferenda omnia, & pretiosa quædam Dei esse monita afflictiones illas, quæ ipsi in aurem *a* loquentur. Mera Dei misericordia est, si nos affligat interdum, & contrà, dum præmia confert, castigatio est: nam præmio rationes debitorum expedit, & satisfaciendo aliquibus nostris meritis manet offensarum creditor; at quando nos affligit, sibi ipse solutionem præstat, & nos ad emendationem exstimulat.

N 5 SYM-

a *Et dederunt ei unusquisque ovem unam, & inaurem auream unam* Job. c. 42. v. 11.

SYMBOLUM XXXVI.

NAuta peritus ac solers non semper ad venti a bitrium navigat quin potius illius benefi navigii sui vela ita novit disponere, ut optat portum teneat, atque adeò eodem omninò ven ad quamcunque è duabus oppositis placuerit pa te

tem, suam appellit navem absque ullo itineris dispendio.

a *Porque semper por via yrá direita,*
Quem do opportuno tempo se approveita.

At quando tranquillum est cælum, velorum remorumque subsidio ipsum etiam ventum navigando superat. Non minori cum cura ac diligentia Princeps Reipublicæ navim moderari debet in imperii sui procelloso mari ad omnes tempestates gnaviter advigilando, ut iisdem prudenter juxta ac fortiter suo tempore & loco uti valeat. Naucleri officio fungitur, cujus fidei vita salusque omnium commissa est, neque ulla navis periculosior, quàm Corona exposita tot ambitionis procellis, tot scopulis hostium, tot Populi tempestatibus. Magna industria Regis Sanctii, cognomento Fortis, opus fuit, ut adversùs Fortunam armaret sese, & regni sui jus in tuto poneret. In eo tota fere consistit scientia politica, ut recte discernere quis norit tempora, & iis uti; interdum enim citius in portum tempestas devehit, quàm malicia. Qui Fortunæ adversæ impetum novit frangere, prosperam eam facit. Qui cognito periculo, eidem cedit; & tempus indulget, illud superat. Ubi nauta animadverterit, fluctibus obsisti non posse, ab iis jactari se finit, vela demittens; & quia resistentia vim potius vento adderet, exiguo aliquo utitur sinu, ut respiret aliquantulum navis, & sese supra fluctus elevet. Aliquid dare oportet periculis, ex iis emergere tandem liceat. Intellexerat Jacobus Primus Aragoniæ Rex, Nobilium, Populique contra se concitationem & odium; quia tamen nequaquam expediebat, importune obnitendo novum furori isti robur adjicere, sed tempus potius aliquod ei concedere, donec suapte sponte defervesceret; uti rivulus accidit, qui sæviente aliquâ tempestate, subita aquarum inundatione alium intumescunt, falli ultro se passus est, & tanquam in captivitate detineri, usque dum in pri-

a Cam. Lus. Cant. 1.

pristinam quietem & serenitatem restituit omnia & Regni habenis iterum potitus est. Simili pru denti moderatione usa est Regina Maria, *a* quan do accommodanda se Regni Proceribus, & am bitionibus eorum satisfaciendo, Castellæ Coro nam sertam tectam conservavit, in pupillari ætat filii sui Regis Ferdinandi Quarti. Si nauta honor sibi duceret, tempestati non cedere, & contra eam vi & remis navem vellet impellere, actum de eo fo ret. Constantia non in eo posita est, ut intempesti vè quis obluctetur; sed ut speret, atque ita toleret periculum, ut tamen à Fortuna superare se non si nat. Gloria in ejusmodi occasionibus in eo consi stit, ut quis evadat incolumis. Quod in illis vilita animi videbatur, magnanimitas est postea, pro spero successu coronata. Videns aliquando Rex Al phonsus *c* Sapiens Regno se privatum, spe fiducia que in Regis Marrocii subsidiis posita, supplex pe tere non dubitavit ab Alphonso Gusmanio sanc Luciveri Regulo, qui tum in aula Regis illius o acceptas quasdam injurias morabatur, ut earur oblitus, & veteris amicitiæ suæque avitæ nobili tatis memor, opem rebus afferret, pecuniamque & copias militares sibi in auxilium mittendi, Reg Marrocio auctor existeret. Quæ literæ etiamnu in Illustrissima & antiquissima illa Domo asservat tur.

§. Verumtamen non debent reges violentiæ Sub ditorum cedere, nisi fortè in extremæ desperation casibus: parum enim auctoritati suæ consulit, qu nimium sese demittit, & abjicit. Iis de famil Laræ nullam attulerunt quietem conditiones m nus decentes, *d* quas Rex Ferdinandus sanctus i posuit, sua coactus minorennitate. Neque Isabel reducere potuit Alphonsum Carrilinum Archi piscopum Toletanum, tametsi Alcalam ultro a eu

a Mar. hist. Hisp. l. 15. c. 1. *b Majori animo tolera adversa, quam relinqui.* Tac lib. 2. Hist. *c* Mar hi Hisp. l. 14. c. 5. *d* Mar. hist. Hisp. lib. 12. c. 5.

cum ipsa inviseret Solet, fateor, prudentia in extremis periculis omnes tentare conditiones, quas casus reddere potest possibiles Magna animi fortitudo est & rationis vis, in ejusmodi occasionibus generosæ indolis spiritus cohibere, & necessitatem præsentem periculique magnitudinem cum eo, quod ad statum conservandum magis expedit, ad trutinam expendere. Nemo auctoritatis suæ magis retinens unquam fuit, quam Tiberius, & dissimulavit tamen Lentuli Germanici audaciam, qui Germanicis Legionibus Præfectus scribere illi ausus fuit, etiam minis additis, ne sibi successorem mitteret, a *firmando velut fœdus, quo Princeps cæterarum rerum potiretur, ipse Provinciam retineret*, & qui anteà suorummet filiorum æmulationem ferre non sustinuit, hunc tamen despectum toleravit. Non ignorabat, quanti periculi esset ejusmodi inobedientia, si foret impunita; verum si se illi opponeret. b *reputabat publicum sibi odium, extremam ætatem, magisque famæ, quàm vi stare res suas.* Perparum subditi fortitudini deberent Principis, cujus nutu gubernantur, si in adversa Fortuna necessitati illicò cederet; parum item prudentiæ, si cùm illa superari nequeat, ei tamen se opponeret. Fortitudinem solertia & sagacitas moderari debet. Quod per vires non licet, ars & industria efficiant. Non minor gloria est evitare periculum, quàm illud vincere. Fugere illud, semper ignavia est. Expectare verò, aut ignorantia est, aut timoris confusio; desperare omninò vecordia. c *Fortes ac strenui viri etiam contra fortunam insistunt.* Ad officium aut finem Principis minimè pertinet de fluctibus apud Rempublicam leviter conqueri, sed illam in portum conservationis, salutisque deducere. Fortis sapientia illa censetur, quæ ex casibus adversis beneficium elicit; illa item, quæ contra nitendo fines suos assequitur citius. d *Reges Domini rerum, temporumque trahunt consiliis cuncta, non sequuntur.* Nulla est

a Tacit. lib. 6. Annal. *b* idem lib. 6. Annal, *c* Tacit. lib. 2. Hist. *d* Livius.

est ædificii ruina, quæ fragmentis suis aliisque, qua industria solet adjicere, non ad majorem fabricar possit assurgere. Nec ullus Status ita ab omni For tuna desertus, quem conservare & erigere nequea Fortitudo, si Prudentiam super eventibus vocet i consilium, iisque recte uti noverit, aut certè eos i suum vertere commodum. Partiti inter se fueran Regnum Neapolitanum Rex Ferdinandus a Catho licus, & Rex Franciæ Ludovicus Duodecimus cumque probe intelligeret Magnus Dux in Coron circulo non nisi unam centrum esse posse, nequ Imperium admittere socios, eam partem quæ a Regem suum pertinebat, mox acquirere studuit, u subortis posteà offensarum difficultatibus, qua videbat forte inter ambos illos Reges, tanto esse expeditior, iisque deinde uti posset, ad vi ejicien dum (uti reipsa accidit) è divisa jam parte ipsiu Regem Galliæ.

§. Vis aliqua inest in casibus; nos tamen hos au majores facimus aut minores, pro eo ac in iis no gerimus: Ignorantia nostra Deitatem, & vim for tunæ tribuit, quia variis ejus mutationibus levite nos sinimus abripi, Si quoties illa temporum muta vices, nos mores mutaremus, & media, nequa quam tam foret potens, neque nos imperio eju subjecti tantopere. Vestium formas immutamu cum tempore; animum autem & mores immutar nolumus. Quo demum vento peritus nauta pro su navigatione non utitur? ut ille variat, ita hic su vela, adeoque omnia ad propositum illi finem con ducunt & deserviunt. Habitus pravos Naturæ no stræ exuere nolumus, quia aut amor porprius id ve tat, aut non finit imprudentia, & posteà casus in cusamus. Ante desperati cadimus animis, quam re bus afflictis quæramus remedium, & pertinace aut incauti à desperatione nos sinimus opprimi Nescimus in ærumnis superbiam. iram inanem glo riam, maledicentiam, aliaque vitia deponere, qua pro

a Mar. Hist. Hisp. lib. 27. cap. 9.

prosperitas in nobis aluit; nec ea facilè agnoscimus, quæ in statum illum tam infelicem nos detruserunt. Omni momento, in omni negotio, cum quocunque subditorum egerit Princeps, à seipso differre debet, & naturam immutare. Neque ea in re magna scientia opus est: sed solum dispositione aliqua, ut se casibus accommodet, & prudentia, quæ eos antè prospicere noverit.

5. Uti autem in Fortuna improspera naufragium facimus, eò quòd affectuum & passionum vela contrahere nesciamus, & illi ad tempus cedere; ita etiam nobis ipsis & Principibus exitium accersimus, dum imprudentes, & obstinati horum commoda, affectus, passionesque commodis nostris, nostraque natura metiri volumus: cùm fieri nequeat, ut Minister ad liberalitatem propensior, generosæ mentis suæ consilia exequi possit, cum Principe avaro & tenaci; aut Minister fortis & animosus, cum Principe & ignavo & timido. Agere oportet secundùm activitatem sphæræ Principis: is enim est, cui placere illud debet, quive probare illud habet, aut effectum dare. Peccavit ea in re Corbulo: nam in obsequio cùm esset Claudii Principis pusilli & abjecti animi, multa audebat temerè, quibus fieri non poterat aliter, quin prægravis illi esset, & *a* molestus. Zelus imprudens in Ministris quibusdam erroris illius caussa esset solet, in aliis verò (quod frequentius evenit) amor proprius, vanitas & cupiditas gloriæ, qua prudentes aliis videri cupiunt, & plurimùm posse, perinde quasi per illos solos rem benè gerat Princeps; erret verò, quoties aut se solo, aut aliorum opera moliatur aliquid: atque adeò zeli specie occultos gubernationis defectus in apertum proferunt, & Principis existimationem violant, artes, quæ plerumqne in ipsius Ministri posteà redundat caput, dum gratis Principis excidit,

a *Cur hostem concitet? adversa in Remp. casura: sin prosperè egisset, formidolosum paci virum insignem, & ignavo Principi prægravem.* Tac. lib. 11. Annal.

cidit. Qui rebus suis prospicere voluerit meliùs, & suam stabilire Fortunam, velis remisque fugiat affectationes ejusmodi, Principi & aliis nimiùm quantùm odiosas; plus obsequii præstet, quàm verbis significet; naturæ & conditioni Principis sese accommodet, ad gyrum rationis & officium eum revocando obsequii specie, & animi submissione, quieta cum industria, absque rumore & a arrogantia Ruinæ fortitudinis & virtutis est, si constantiæ suæ nimium tenaces sint, in eaque omnem existimationem collocent; præmia item & dignitates iis præripiunt interim alii, qui ingenio & moribus varii, flectere sese norunt, & ad Principis naturam componere. His artibus ait Tassus Poëta Aletum ad maximos Regni honores grassatum fuisse:

> b *Ma l'inalzaro à i primi honor del Regno,*
> *Parlar facundo, e lusinghiero, e scorto,*
> *Pieghe voli costumi, e vario ingegno.*
> *Al finger pronto, all' ingaunare accorto.*

Verum id fieri non debet animo fallendi, uti Aletus factitabat; sed ne quis seipsum in aulis imprudenter perdat, aut ut Principi meliora præstare possit obsequia: sunt enim nonnulli ita comparati, ut omnino necesse sit, Ministrum naturam illorum induere, & quasi intra illosmet ipsos subingredi, ut moveant sese, & agant aliquid: c *neque* enim *alienis consiliis regi* se finunt *neque sua expedire* norunt. Atque adeò Principi suaderi non debet id, quod magis expedit, sed quod ratione muneris sui tenetur exsequi. Vana fuerunt fortia illa consilia, tametsi optima, quæ dabantur Vitellio: nam cum ad exequendum deesset animus, surdis auribus ea d sola b

a *Vis consiliorum penes Annium Bassum legionis Legatum. Is Sylvanum socordem bello, & dies rerum verbis terentem, specie obsequii regebat, ad omniaque, quæ agenda forent, quieta cum industria aderat.* Idem l. Hist. b Tass. can. 2. c Tac. lib. 3. Hist. d *Surdæ ad fortia consilia Vitellio aures.* Idem lib. 3. Hist.

bat accipere. Ministri quasi vela sunt, quibus Princeps navigat, quod si ampla illa sint, navicula autem principis exigua, & porro laxari velint potius quàm contrahi, ejus se capacitati aptando, navem omnino demergent.

SYMBOLVM XXXVII.

Ut

UT Princeps è tempestate emergat instructus de omnibus casibus, in quos illum Fortuna adversa potest conjicere, Emblemate præsenti ante oculos propono electionem damni minoris, quando majora evitari nequeunt. Ita Nauclerus solet, qui ab omni salutis spe derelictus, obluctando tempestati, aut dextre illa utendo, explorat littus, & navi terram petit, ubi si illa frangatur, vitam tamen & merces servat integras. Romanis, laudi datum fuit, quod saluti propriæ consulerent, quotie Fortunæ sese opponere *a* non liceret. Fortitudo Principis non in resistendo solùm consistit; sed in eo etiam, ut expendat pericula, sed cedat minoribus si majora superari non possint. Etenim sicuti Prudentiæ est prævenire, ita Fortitudinis & Constantiæ æquo animo tolerare id, quod Prudentia declinar non potuit. Qua in re eximius plane fuit Rex *b* Alphonsus Sextus, in rebus secundis modestus, forti in adversis; ad omnem eventum semper paratus Inanis est illa gloria Principis, qui majori cum temeritate, quam constantia animi eligit, mori potiùs in periculo graviori, quam in minori salvu evadere. Magis famam suam in consilium adhibet quam salutem publicam; nisi illud etiam sit, quò desiat animus ad spernendas opiniones vulgi, qu temere & absque notitia casuum, ea quæ prudenter statuta sunt, improbat, & dum in periculo est, nollet effectui dari, quæ tam periculos sunt, & violenta. Animus fortis videtur interdum & ignavia est: cùm enim fortitudo desit ad sperandum in periculo, nos in illud ipsum turbatio metûs *c* conjicit. Quando fortitudinem Prudenti comitatur, considerationi locus est, & si in minor periculo satis secura non sit, majus subire non ve retur. Metu emori debilitas animi est. Nulla majo for

a *Validam & laudatam antiquitatem, quoties fortun contra daret, saluti consuluisse.* Tacit. l. 11. Annal
b Mar. hist. Hisp. lib. 10. c. 7. c *Timidos & ignavos ad desperationem formidine properare.* Tacit. lib. 2. Hist.

ortitudo, quàm quæ ab extrema necessitate *a* oriur. Remedium nec sperare, nec desperare, ultimum rebus desperatis solet esse remedium. Sic navis internum servata fuit: nam cùm litus, quod arenosum non esset, secura petere non auderet, alto mari se commisit, & vi fluctuum evasit incolumis. Periculum unum alterius solet esse *b* remedium. Eò spectabant, ni fallor, ii, qui in conjuratione contra Galbam auctores ei erant, ut primo mox furo*c* occurreret. Armis propugnabat Garsias Gomenesius castrum Mundanæ Cæsarianæ (cui temporibus Regis Alphonsi Sapientis is præerat Gubernator) & tametsi milites suos omnes aut interfectos cerneret, aut vulneribus saucios; dedere tamen illud noluit, nec accipere conditiones quantumvis honestas ab Africanis sibi oblatas: horum enim fidei non satis fidendum ratus, inter fidelitatis suæ brachia occumbere gloriose maluit, quàm inter hostis manus; & quod mortem illi allaturum videbatur, mire illi conciliavit animos hostium, qui tantam generosæ mentis constantiam & fortitudinem admirati, injecto in castrum unco vivum inde extraxerunt, magna illum tractantes cum humanitate, curatis etiam vulneribus, quæ obsidione durante acceperat. Tanta Virtutis vis est, ut ipsis etiam hostibus grata sit. Longè pluribus vitam fortitudo dedit, quàm metus. Nescio quis Deus illam comitetur, qui eam è periculis eruat. Eò tempore, quo Rex Ferdinandus Sanctus Hispalim armis cinxerat, Garsias Peresius Vargas civis Toletanus, & alius quidam, divulsi à cæteris ripam Bætis fluminis inambulabant, cùm ecce ex improviso septem sibi Mauros equites imminere conspiciunt: monet socius cedendum; Garsias tamen, ne turpi fuga ignaviæ igno-

a Acerrima necessitas est, quam ultima necessitas extundit. Sen. b *Imminentium periculorum remedium ipsa pericula ratus.* Tac. lib. 11. Annal. c *Proinde intuta, quæ indecora: vel si cadere necesse sit, occurrendum discrimini.* idem lib. 1. Hist.

ignominiam susciperet, diducta casside, & lancean manu vibrans solus adversum progreditur; hoste cognito quis esset, & admirati imperterritum illur animum, transire illum sinunt, & certamine absti nent: saluti nimirum fuit heroica illa fortitudo nam si una cum socio se dedisset in fugam, in secu illum fuissent hostes, & captivum abduxissen Animo soluto ac libero opus est ad examminanc pericula, quoad rumorem primùm, tum quoad ec rum gravitatem. Quoad rumorem quidem, nar ob distantiam plerumque æstimantur majora; vu gus ad audita trepidat & seditiose cum augmen latius ea spargit ac dissеminat, exultans gaudio malis suis propriis ob casuum novitatem, aut qu præsentem gubernationem improbat Decet igitu ut Princeps constantem se gerat, & vanas ejusmo apprehensiones auctoritate sua dissipet. Exemp Tiberius docuit: quicquid enim ferret rumor, trium nobilissimarum Provinciarum Hispaniæ, G liæ & Germaniæ defectione, ipse tamen b*tanto i pensius in securitatem compositus, neque loco neque v tu mutato, sed, ut solitum, per illos dies egit: altitud animi, an compererat modica esse, & vulgatis levior* Si Princeps semel succumbat formidini, nil dei ceps certi statuere poterit; c*quia in metu consi prudentium, & vulgi rumor juxta audiuntur.* Uti tellio accidit in bello civili cum Vespasiano. Pe cula imminentia ideo majora videntur, quia n tus horrore quodam ea vestit & præsentia gra diora efficit; dumque evitare ea cupimus, in a incidimus, longe graviora, quæ tametsi longinq appareant, vicina tamen posteà experimur. Fal mur profecto, si putemus interjecto à nobis te poris spatio differri aut arceri ea posse. Multa e nuêre, quia ultrò iis itum est obviàm! contrà m ta sese armarunt fortius adversus eos qui ea fug cogitabant, & reipsa periculum esse cœpit, qu an

a Mar. Hist. Hisp. l. 18. c. 7. *b* Tac. l. 3. Hist. *c* id l. 3. Histor.

nteà sola fuerat imaginatio; quemadmodum Sy-
orum exercitui accidit in obsidione urbis a Sa-
nariæ. Plures periculi metus sustulit, quàm ipsum
ericulum. Quid vanus timor possit, ante annos
aucos Madriti vidimus, in publico Taurorum cer-
amine, quando subito exortus rumor, de loci,
bi concurrebant periculo, percelluit aures civium,
c ignorata caussa omnes timebantur. Formidini
uga quorundam vires addidit, & quia rei certitudi-
em nolebant expectare, ideò multi mortem repe-
êre in iis ipsis mediis, quibus vitæ suæ consulere
ogitabant; & sanè longè majus fuisset damnum,
isi constantia Regis Philippi Quarti, in quem
mnium conjecti erant oculi, immota ad commo-
ionem popularem, & rumorem periculi, trepi-
antes subditorum animos erexisset. Nisi Princeps
n rebus arduis & periculis vulgi metum coërceat,
urbantur consilia, omnes præcipiunt, & nemo
exequitur.

§. Nimia etiam periculorum fuga caussa est sæpè,
ur Status funditùs pereant. Suis certè & Electorali
ignitate spoliatus non fuisset Fridericus Comes
Palatinus, nisi post Pragensem cladem alas ei addi-
lisset timor, ut linqueret omnia: facilè enim aut
Pragæ, aut alibi cum residuis copiis pedem figere
otuisset, & cum Imperatore redire in gratiam,
ninus damnum, minusque periculum eligendo.

§. Sæpe numerò metus sub aliena specie ita rectè
os decipit, ut prudentiam existimemus, & con-
tantiam pro temeritate habeamus. Nonnunquam
lubii hæremus & ancipites, nec satis statuere
pos-

a *Dominus sonitum audire fecerat in castris Syriæ curruum, & equorum, & exercitus plurimi, dixeruntque ad invicem: Ecce mercede conduxit advers[u]m nos Rex Israel, Reges Hethæorum & Ægyptiorum & venerunt super nos. Surrexerunt ergo & fugerunt in tenebris.* 4. Reg. c. 6. & 7. b *Quæ jusserat vetare, quæ vetuerat jubere mox, quod in perditis rebus accidit, omnes præcipere, nemo exequi.* Tac. lib. 3. Hist.

possumus, quid agendum,& periculum interim pr
pius sit. Non timenda sunt omnia, neque semp
tam matura deliberatione opus est; nam prudentia
inter & temeritatem egregia sæpe facinora design
Fortitudo. Magnus [a] Dux fluvium Litim aliquand
ingressus cum exercitu, magna rerum penuria lab
rare cœpit, adeò ut miles malè contentus delab
retur; cumque Centuriones auctores illi essent,
receptui caneret, sic fertur respondisse: *Ego ve*
apud hunc animum statui, uno potiùs terræ passu potir
ubi sepeliar, quam retrogredi, etiamsi annos centu
vitæ possem adjicere. Heroica vox, digna fortitud
ne Viri tanti, & prudentia. Optimè nôrat, absq
temeritate aliqua se in eo casu sperare non posse, se
expendens periculum ad armorum existimationem
quæ sola & unica ejus factionem sustentabat in r
gno, quod à successu expeditionis illius dependeba
omnia in aleam unius prælii dare maluit, & sua
tueri existimationem, quàm absque ea regnum pa
latim amittere. O quoties, quia ferrum non cohib
tur tempori, in caussa sumus, cur vulnerum carc
noma grassetur longiùs.

§. Quædam pericula seipsis evanescunt; alia t
men augescunt per incuriam, atque adeo lenta qua
febri conficiuntur regna, & intereunt. Quæda
ignota prorsus sunt, & adversus ista satis caveri no
potest, quia citiùs ingruunt, quàm parentur rem
dia. Alia nota sunt quidem, sed contemnuntur: & a
his plerumque pati solent negligentia, & confide
tia nimia. Nullum periculum, quantumvis parvu
aut exiguum, ideo sperni debet: tempus enim, & a
cidentia alia sæpe majus illud efficiunt, & fortitud
non tam in superandis, quam in avertendis peric
lis consistit. Vivere in conspectu periculi, perin
quasi est, ac illud reipsa subire, & experiri. *Nen*
mortalium juxta viperam somnos securos capit, quæ i
non percutiat, certe sollicitat; tutius est perire non poss
quam juxta periculum non periisse.

§. N

[a] Mar hist, Hisp. lib, 28, c, 5.

§. Nec minus fallere nos solet spes & fiducia, quam in alienâ Clementia ponimus, quando ad declinandum unum periculum incidimus in aliud gravius, hostis nimirum arbitrio nosmet committendo. Contemplamur in eo generositatem veniæ, non vindictæ, aut ambitionis impetum. Dolore nostro, & afflictione illius metimur misericordiam, & facile nobis persuademus fore, ut ad remedium malis nostris adferendum commoveri possit. Cum Iacobus Tertius Majoricæ Rex viribus par non esset Petro Quarto Aragoniæ Regi affini suo, qui nescio quo prætextu sceptrum illi eripere cogitabat, ejus sese commisit arbitrio, existimans hac sua demissione obtenturum se, quod armis non poterat; verùm plus in Rege illo dominandi libido potuit, quam Clementiæ virtus, adeoque regno illum pariter & titulo regio exuit. Ita nos fallunt pericula, & majus esse deprehendimus interdum, quod tanquam minus aliis elegimus. Nullum consilium securum, quod iis innititur principiis, quæ ab alieno dependent arbitrio. In eo nosmetipsi decipimus, quod putamus, nihil acturos alios, quod aut religioni aut justitiæ, aut consanguinitati, aut amicitiæ, aut honori eorum proprio, & utilitati adversatur: neque advertimus, non semper ea facere homines, quæ magis è re ipsorum forent, aut quæ deberent; sed secundum animi passiones potiùs, & prout ipsi intelligunt: atque ideo actiones illorum non ad amussim rationis examinandæ sunt solùm, sed etiam ad malitiæ regulam, experientiam injustitiarum & tyrannidum, quas passim Mundus exercet.

§. Pericula optimi sunt Principis magistri. Præterita docent curare præsentia, & futura prævenire: Aliena erudiunt, sed facilè è memoria excidunt. Propria damnorum signa quædam & cicatrices relinquunt in animo; uti & metum id, quod vim imaginatricem semel offendit. Cavendum igitur, ne ea omnino contemptus eradat aut oblivio, præsertim quando ex uno erepti periculo existimamus nos

nos deinceps ab eodem fore liberos, aut certè si re dierit, nobis non nociturum: etsi enim una ali qua circumstantia, quæ non facilè iterum evenit pericula dissipet: aliæ tamen, quæ sæpe accidur planæ novæ, sic eorum augent gravitatem, ut supe rari nequeant.

SYMBOLUM XXXVIII.

A Natura manavit hæc universa rerum Respubl ca, & mixtorum Imperium cujus suprema potestatem ipsa sibi vendicat; atque ut illud stabil ret firmiùs, & securiùs retineret, tantoperè ama ab iis voluit, ut licèt elementa pugnent inter se, a mirabili tamen quodam consensu in conservati nem ejusdem conspirarent. Brevi ruerent omnia, dissolverentur, si odio haberent Naturam reru principem ac dominam, quæ mutuis benevolent & amoris vinculis, velut arctissimo quodam ne illa jungit inter sese ac copulat. Amor iste est, q terram suis libratam ponderibus sustinet, & circu illam cælestes orbes facit circumagi. Discant Pri cipes ab ista rerum conditarum Monarchia, fund in primo illarum, esse se, suosque subditos tueri am ris beneficio, quæ fidissima est *a* custodia, qua ga dere possunt:

Non sic excubiæ, non circumstantia tela,
Quàm tutatur amor.

Unum inexpugnabile munimentum, amor civium. *b* de caussa apes Regem legunt absque aculeo, q armis non indiget, qui amari debet à subdi Nequaquam vult Natura; lædere possit is, cu est moderari Rempublicam, ne odio illi sit, & perditum eat. *El major poderio, e mas cumplide* (Rex Alphonsus *c* in quadam lege) *que el Empera*

1

a *Corporos custodiam tutissimam esse putatum, in vir amicorum, tum in benevolentia civium esse collocat* Isoc. ad Nic. Claud. *b* Sen. de Clem. l. 1. c. *c* L. 3. tt. 1. p. 2.

uede aver de fecho en su senorio, es quando el ama a su nte, e es ama le della. Corpus defendit caput, quia narum hoc habet, ob directionem suam & conserva-

onem: si illud non amaret, non objiceret brachium ut ictum venientem excipiat. Quis sese periculis offerret, nisi suum diligeret Principem? Quis

O co-

coronam ejus tutaretur ac defenderet; *a* Totum Ca-
stellæ regnum Henrico Trastamaræ Comiti contr
Regem Petrum Crudelem auxilio adfuit, quia ill
in amore, hic odio erat omnibus. Initium primur
eversionis Regnorum, & mutationum in Rebu
publicis, odium est. Incurrerunt in hoc apud sub
ditos suos Reges Ordonius & Froyla *b* Secundus
unde inviso jam Regum nomine Castella Reipubl
cæ formam induit, diviso inter duos judices Impe
rio, quorum alter paci præesset, alter militiæ. Lu
sitania nunquam adversus Reges suos arma sum
psit, nec ab eorum descivit obedientia, quia sinc
ro amore eos complectitur; quòd si aliquando u
num exclusit, & admisit alium, ideo fuit, quia
num charum, alterum ob malam gubernandi rati
nem habebat odio. Jacobus Primus Aragoniæ Re
c Alphonso Sapienti suadebat, amari potius optare
quam timeri à subditis, & Ecclesiasticorum ac vul
sibi pararet studia, ut tanto majori cum robore N
bilitati se posset opponere. Quod consilium si fu
set secutus, Coronam non perdidisset. Simul ac N
ro amari desiit, conjurationes contra eum fieri co
perunt, id quod in faciem illi exprobravit Subri
Flavius: *d* *Nec quisquam*, ajebat, *tibi fidelior militu
fuit, dum amari meruisti. Odisse cœpi, postquam parri
da matris, & uxoris, auriga histrio, & incendiarius e
stitisti.* Majestas & potentia Regis non in suam
ipsius persona consistunt, sed in affectu & volu
tate Subditorum. Si isti male affecti sint, quis hos
bus se objiciet? Pro sua conservatione Populus R
ge indiget, sed illam sperare non potest ab eo, q
invisum & odiosum se reddit. Prudenter sane h
præviderunt Aragonii, quando evocato ad sceptru
e Petro Atharesio Domino Borgiæ, à quo desce
dit Illustrissima & Antiquissima Domus Duci
Gandiæ, pœnitentia postea ducti, Regem eum h
be

a Mar. hist. Hisp. *b* Mar. hist Hisp. lib.8. c.3. *c* M
hist.Hisp.lib 13.c.20. *d* Tac.lib.15. Annal. *e* M
hist. Hisp. lib.10. c.15.

ere noluerunt, eò quòd viderent antè etiam, uàm eligeretur in Regem, se asperius & minus enevolè ab eodem tractari. *a* Contra ac fecit Fernandus Primus Aragoniæ Rex, qui benevolentia : amore omnium sibi in illo Regno devinxit anios, uti & in Castella eo tempore, quo habenas ilus moderabatur. Multos Principes periisse vidimus, uod timerentur, nullum adhuc, quod amaretur. urandum itaque Principi, ut à subditis diligatur, & rmidetur ab hostibus: nisi enim id fiat, tametsi vior evadat, illorum tamen manibus tandem moriear; id quod Bardano Persarum Regi *b* accidit. Aor & reverentia sociari possunt, non item amor & rvilis metus.

c *Quem metuunt, oderunt,*
Quem quisque odit, periisse expetit.

d *Nec quemquam à multis metuendum esse arbitror, in ad eum ex multis formido recidat.* Quæ major inlicitas, quam imperare iis, qui per metum parent, corporibus dominari, non animis? Illud inter incipem justum, & tyrannum interest, quod ille mis utatur ad tuendos in pace Subditos; hic vero, suæ adversus illos securitati consulat. Si vires & tentia Principis invisi tenues sint, periculo apud bditos sunt expositæ; si magnæ, multo etiam amùs: quò enim metus est major, eò majori cum licitudine saluti suæ prospicere satagunt; tanam qui verentur, ne una cum Majestate augescat ocitas, quomodo in Bardano Persarum Rege vire fuit, qui *ingens gloria, atque eo ferocior, & subtis intolerantior* extitit. *e* Attamen si non periculi ussa, ob gratitudinem saltem cavendum Principi, metuendus sit iis, à quibus habet, quod Prinbis fungatur officio. Quare indignissima fuit illa x Imperatoris Caligulæ; *Oderint, dum metuant;*

O 2 per-

Mar. hist. Hisp. l. 20. c. 8. b *Claritudine paucos inter enum Regum si perinde amorem inter populares, quam netum apud hostes quæsivisset.* Tacit. lib. 11. Annal. Enn. *d* Salust. *e* Tac. l. 11. Annal.

perinde atque Imperii securitas in metu consisteret
a Immo *nulla vis imperii tanta est, quæ premente met* *potest esse diuturna.* Et tametsi dixerit Seneca: b *Odi* *qui nimium tim t, regnare nescit. Regna custodit metus* tyrannica tamen vox est, aut certe intelligi debe de timore illo vano, quo laborare solent interdu Principes, etiam cum æqua præcipiunt, ne scilice forte offendant alios, quod utique perniciosum es & auctoritati eorum, ac potentiæ haud parum de rogat. Regnare non poterit, qui constans & fo tis non fuerit in contemnendo improborum odic quod conserventur boni. Nec mitigatur Caligul sententia ex eo, quod sustulit & adjecit Imperat Tiberius dicendo: *Oderint, dum probent.* Etenim nu la illius probatur actio, qui aliis odio est. Omnia in probat, & in deteriorem partem interpretatur dium. c *Inviso semel Principe, seu benè, seu male fac* *premunt.* Tyranno necessarium videtur, subditos m tu continere, quia imperium ejus violentum est, sine violentis mediis diu conservari non potest cùm desint quo illi Naturæ & Obsequii vincul quæ teste Rege Alphonso Sapiente, d *son los mayo deudos, que Ome puede aver con su Senor. Ca la Natur leza a le tiene siempre atado para amarlo en o yr contra e el Vassallaje para ser virle lealmente.* Et cùm Tyra nus satis sciat sine funiculis istis sincerum inter ipsu & Subditos suos amorem esse non posse, per vi etiam obtinere contendit, ut operetur metus, qu naturalis aliàs affectus deberet efficere, & sic *semper* e *præsumit sæva perturbata conscientia*, ita e dem exercet quoque in alios. Funesta tamen Tyra norum omnium exempla abunde docent, quàm m dium illud parum diuturnum sit. Tametsi verò p multas ætates, solò pœnè metu conservatum vi mus Imperium Turcicum, Moscovitarum, & Tar rorum, in comparationem tamen venire non d bent Nationes istæ immanitate barbaræ, & tam
s

a Cicero. b Seneca. c Tacit. lib. 1. Histor. d L. 2 tt. 15 p. 2. e Sap. 17. 11.

ſpetis moribus,ut bellainam potius præ ſe ferant naturam, quam humanam : quippe quæ pœnis magis quam ratione duci ſoleant, quamobrem abſque illis coërceri non poſſunt, ſicut nec abſque vi aliqua & metu domari poſſunt belluæ. Verum tamen animi generoſi ad obedientiam & fidelitatem vi aut fraude cogi ſe non ſinunt, ſed ſinceritate & ratione induci volunt. *Eporque* (ait Rex Alphonſus ſapiens) *las nueſtras Gentes ſon leales, en de grandes coraZones : por eſo an meneſter, que la Lealtad ſe mantenga con Verdad, e la Fortaleza de las voluntades con Derecho, e con Juſticia.*

§. Solet Principem inter & Subditos eſſe inclinatio quædam, & conſenſio naturalis, quæ amabilem illum reddit, abſque eo quod alia diligentia opus ſit: fit enim nonnunquam, ut ametur etiam Princeps, qui odium merebatur, & contra. Et licet ſeipſis facile ſui amorem concilient eximiæ tum animi, tum corporis virtutes ac dotes; id tamen non ſemper præſtant, niſi eas comitetur grata quædam benignitas, & ſuavitas oris exterior, quæ mox per ipſos oculos, velut animi feneſtras, præſtantiam interiorem foras exhibeat, & affectum aliorom blande ſibi devinciat. Præterquam qnod facile accidat, ut aut caſus aliquis, quem prævertere non licuit, aut ſiniſtra aliqua apprehenſio hoc gratiæ & amoris vinculum non inter Principem & ſubditos ita diſſolvat, ut iterum coaleſcere deinde nunquam poſſit. Multum tamen ea in re poterit artificium & induſtria rite gubernandi, cum ſatisfactione & Vulgi & Nobilitatis, ſi Princeps nimirum omnes caveat occaſiones, quæ irritare illum queant, & ſic in omnibus agat, ut bona de regimine ipſius naſcatur opinio. Quia vero ſparſim in hoc libro traduntur media, quibus ſubditorum benevolentia conciliari poteſt, illud ſolum nunc dico, ad illam obtinendam valere plurimum Religionem, Juſtitiam & Liberalitatem.

§. Cæterùm, quia ſine aliqua timoris ſpecie amor in contemptum facile verteretur, & hebeſceret

acies auctoritatis *a* regiæ. Subditis apprimè convenit metus ille, qui ex reverentia, & veneratione nascitur; non is, qui è periculo ob tyrannides, aut injustitias. Principem ideo fieri formidabilem, quia au nihil tolerat indignum, aut conservat Justitiam au vitia detestatur; tantopere expedit, ut absque isti subditorum metu diu semetipsum tueri nequeat omnes enim natura libertatem appetunt, & pai hominis inferior rationis detrectat imperium, ne aliter quam metu se finit corrigi. Debet itaque Princeps ita edomare subditos, uti domari solet pullus equinus (figura præsentis Emblematis) cui manu eadem, quæ popismate eum demulcet, & jubas pectit, virga etiam minitatur. In arca tabernaculi Virga simul & Manna asservabantur, ad significandum opinor, in Principe severitatem & benignitatem jungi debere. Solatio erant Davidi virga pariter & baculus Dei: si enim illa infligebat verbera, hic eundem *b* sustentabat. Cùm Deus in monte Sinai populo Israëlitico legem Decalogi daret, fulguribus de cælo & tonitruis illum territabat, & musica simul ac harmonia cælesti *c* deliniebat. Utrumque opus est, ut subditi in cultu & amore constantes persistant. In id ergo incumbat Princeps, ut amari se faciat pariter, & timeri: curet, ut se ament tanquam subditorum conservatorem; ut metuant tanquam animam legis, à qua salus omnium & fortunæ dependent: ut se ament, propter præmia; ut se metuant, propter pœnas: ut se ament, quia adulationem in aurem non vult admittere: ut se metuant, qui non tolerat licentiam nimiam: ut se ament, (suam benignitatem; ut se metuant propter auctoritatem: ut se ament, quia pacem promovet; ut me

a *Timore Princeps aciem auctoritatis suæ non patitur hebescere.* Cic. 1. Cat. b *Virga tua, & baculus tuus ipsa me consolata sunt.* Psal. 22. 4. c *Et ecce cæperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, & nubes densissima operire montem: clangor que buccinæ vehementius perstrepebat.* Exod. 19. 16.

metuant, quia ad bellum paratus est. Ea ratione, ut boni Principem amando habeant, quod metuant in illo; improbi vero eundem metuendo, habeant in eo, quod diligant. Timor iste tam necessarius est ad sceptri conservationem, ac noxius ac periculosus is, qui è superbia, injustitia, tyrannide Principis nascitur, quia adducit in *a* desperationem. Unus ad libertatem aspirat, etiam cum Principis ruina, confringente Deo *b* virgam eorum, qui nimis aspere dominantur: alter vero cavere studet indignationem ejusdem, & pœnam, rationi se conformando. Ita loquitur Rex Alphonsus Sapiens; c *Otro si lo deben temor como Vasallos à sa Senor, aviendo miedo de fazer tal yerro, que ayan à perder su amor, ecaer en pena, qua es manera de servidumbre.* Timor iste eodem partu cum amore nascitur: neque enim amor esse potest absque metu perdendi rem amatam, attentus semper ut in ejus gratia se conservet. Quia tamen non æque est in potestate Principis, ut ametur ac ut metuatur, ideo melius est securitatem suam in hoc timore fundare, quàm in solo amore, qui utpote voluntatis proles inconstans est & varius, neque ullæ blandiendi artes sufficere possunt ad effectus omnium conciliandos. Illum Principem magnum ego Gubernatorem existimaverim quem vivum timuerint subditi, amaverint mortuum, quomodo factum Regi Ferdinando Catholico: nam si amatus non fuerit, sufficiet æstimari illum, ac metui.

a *Ita agere in subjectis, ut magis vereantur severitatem quam ut sevitiam ejus detestentur.* Colum. b *Contrivit Dominus baculum impiorum, virgam dominantium, cædentem populos indignatione.* Isa. 4. 5. & 6. c l. 15. tt. 13. p. 2.

SYMBOLUM XXXIX.

IN numimate quodam antiquo fulgur inscriptum cernitur supra aram, ad significandum, Principis severitatem debere cedere precibus. Symbolum o-mnis molestum, quia punitionis fulgur sic ad vivum exprimitur, & tam veniæ proximum, ut metus ipsam

ipsam pæne spem benignitatis aræ in desperationem adducere posse videatur. Et quamvis deceat interdum, ut vultus Principis, cui reus de genibus supplicat, præ se ferat eodem tempore, & terrorem Justitiæ, & Clementiæ suavitatem; id tamen non semper expedit: esset enim contra Spiritûs S. monitum, qui vult, ut ex ejus facie Vita & Clementia *a* eluceant. Ea propter in præsenti Emblemate fulguris loco Vellus in aureum supra aram colloco, quod primus introduxit Philippus Bonus Burgundiæ Dux, non pro insignibus (ut multi existimant) fabulosi velleris Cholchici, sed pellus illius, seu velleris Gedeonis, quod solum, in signum victoriæ, arentibus circum agris tote de cælo *b* madebat. Quo Symbolo mansuetudo exprimitur & benignitas, quemadmodum eandem significat Agnus immaculatæ illius Hostiæ Filii Dei oblati pro mundi salute. Victima est Princeps laboribus & periculis quasi sacrificio destinato pro communi subditorum suorum utilitate. Pretiosum vellus, dives rore, & aliis cæli bonis: in illo habeant oportet quovis tempore, quo siti suæ faciant satis, & remedium rebus suis afflictis inveniant, semper affabilis sit, sincerus semper, & benignus erga illos, quo plus efficiet, quàm severitate. Mox arma posuerunt conjurati, cum placidum Alexandri vultum intuerentur. Augusti serenitas manus Galli illius cohibuit qui eum in Alpibus dare volebat præcipitem. *c* Rex Ordonius Primus ita modestus fuit, ac suavibus moribus, ut subditorum animos mire sibi divinxerit. Regem Sanctium hujus nominis Tertium cognominarunt Desideratum, non tam ob brevem ejus vitam, quàm benignitatem Aragonii ad coronam admisere Infantem Ferdinandum Regis Martini Nepotem, capti suavitate morum, qua excellebat,

O 5 a Co-

a *In hilaritate vultus Regis, vita & clementia ejus quasi imber serotinus.* Prov. 16. 15. b *Ponam hoc vellus lanæ in arca; si ros in solo vellere fuerit, & in omni terrâ siccitas sciam quod per manum meam sicut locutus es, liberabis Israël.* Judic. 6, 37. c Mar. Hist. Hisp. l. 7. c. 16.

Comitas & temperantia nulli invisa. Satis per se ipsa gravis est, & odiosa obedientia; Princeps asperitatem ne addat, hæc enim lima esse solet, qua libertas naturalis servitutis catenam dissolvit. Si Principes tempore adversæ fortunæ comitate & mansuetudine sibi utendum existimant, ut illam corrigant, quidni etiam utantur in prospera, ut hanc conservent? Vultus Principis benignus dulce quoddam in animos est imperium, & dissimulatio dominatus. Funiculi Adam, quibus corda attrahi dixit Oseas Propheta, mores sunt humani & suaves.

§. Benignitatis nomine non hic eam intelligo, quæ ita vulgaris est, ut contemptum pariat, sed quæ gravitate quadam, & auctoritate ita suaviter condita est, ut amori in subdito locus sit, stipata tamen reverentia & veneratione: nam si hæc desit, amor facile in nimiam vertitur familiaritatem, & æqualitatem affectat. Quod si illud Majestatis c augustum non conservetur, nihil inter Principem & subditum intererit discriminis. Oportet igitur, ut & personæ cultus (quemadmodum alibi diximus) & comitas gravitas regiam dignitatem sustineant: neque eam ego probare possum, si Princeps ita se familiarem faciat omnibus, ut de illo dici possit quod de Julio Agricola qui erat d *cultu modicus, sermone facilis, adeo ut plerique, quibus magnos viros per ambitionem æstimare mos est, viso aspectoque illa, quærerent famam pauci interpretarentur.* Nam quod vulgare est & commune, mirari nemo solet; ex admiratione autem reverentia nascitur. Aliqua gravis severitas oportet ut è Principis ore emicet, & extraordinariam aliquid in tota corporis habitudine, & incessu Regio, quæ supremæ potestatis indicium sit; severitate tamen & suavitate ita contemperatis inter se, ut amorem & venerationem, non metum in subditis

a conci-

a Tac. l. 13. Annal. b *In funiculis Adam trahum eos, in vinculis charitatis.* Os. c. 11. 4. c *Comitas facile faustum omne atterit, & in familiari consuetudine ægre custodias illud opinionis augustum.* Her. l. 1. d Tac. in vit. Agr.

a concilient. Sæpius in Gallia ferrum audacius sævиit in Majestatem Regiam ultra quam par erat familiarem. Neque affabilitas auctoritatem diminuat neque amorem *b* severitas; id quod in Agricola admiratus fuit Cornelius Tacitus, & collaudavit hoc nomine Titum Imperatorem, qui c *ut super fortunam crederetur, decorum se promptumque armis ostentabat, comitate & alloquiis officia provocans, ac plerumque in opere, in agmine gregario militi mixtus, incorrupto Ducis honore.* Eo modo Princeps componat vultum, ut servando auctoritatem is alliciat: ut gravis videatur, non asper nimium: ut animos erigat, non ad desperationem adducat, suaviter semper & decore subridens aliquantulum, cum verbis benignis, & graviter gratiosis. Sunt, qui Principes se non credant nisi mores quosdam inconditos præ se ferant, & asperitatem in verbis, in fronte, & motu corporis, præter communem aliorem hominum consuetudinem; perinde ac pictores imperiti, qui artificium & perfectionem Colossi in eo existimant consistere, ut maxillas habeat inflatas, labia eminentia, pendentia supercilia, inversos & contortos oculos.

d *Celsa potestatis species non voce feroci,*
Non alto simulata gradu. non improba gestu.

Tam terribili aspectu erat Assuerus Rex ut ingressa ad ejus alloquium Regina Esther *e* animo linqueretur: atque ut ad se rediret necesse fuit, ut spiritu Regis divinitùs in mansuetudinem *f* converso, sceptrum, tangere juberetur, ut videret, non esse nisi

a *Et videri vellè non asperum, sed cum gravitate honestum, & talem ut eum non timeant obvii, sed magis revereantur.* Arist. Pol. l. 5. c. 11. b *Nec illi, quod rarissimum est, aut facilitas auctoritatem, aut severitas amorem diminuit.* Tac. in vita Agric. c Tac. lib. 5. hist. *d* Claud. e *Eratque terribilis aspectu. Cumque elevasset faciem, & ardentibus oculis furorem pectoris indicasset, Regina corruit.* Esth. 15. 9. & 10. f *Convertitque Deus spiritum Regis in mansuetudinem.* Ibid. vers. 11.

nisi truncum deauratum & hominem *a* non visio-nem, qualem sibi fuerat *b* imaginata. Si istud in Regina efficere potuit Majestas nimium severa & incondita, quid non faciet in homine aliquo pauperculo & afflicto? Sacræ paginæ Principem appellant, *c* Medicum immo *d* Patrem; sed nec ille ægrum curat, nec hic filium gubernat inhumaniter.

§. Quod si ex occasione interdum conturbata frons Principis, nubibus obducitur contra subditum, talibus in reprehensione utatur verbis, ut virtutes ejus collaudet primum, & deinde turpitudinem delicti ei ponat ob oculos, atque ita generosum illi pudorem incutiat, siquidem ad virtutis lucem vitii umbra apertius sese prodit. Cavendum quoque, ne reprehensio tam gravis sit & publica, ut perdita jam existimatione, subdito ampliùs integrum non sit eandem reparare, neve in delicto obstinet animum. Commisceantur ergo inter se ira & benignitas, pœna & præmium: quomodo in vellere aureo annuli tectentur silicibus, & inter illos in medio flammæ igneæ, ad significandum cor Principis pyriti vel silici debere esse simile, quod iræ suæ scintillas teneat abditas, ne cui temere noceant; ita tamen dispositum, ut si fortè à quopiam offendatur, aut afficiatur injuria, in vindictæ aut justitiæ flammas exardescat; non tamen ita pronas in executionem, quin rorem velleris unà in promptu habeat ad extinguendas illas, aut saltem moderandas. Ezechiæ dicebat Deus: e *Ut adamantem, & ut silicem dedi faciem tuam*; per hunc justitiæ constantiam, per illum vero ignem pietatis symbolice innuens.

§. Quod si Princeps naturam suam asperam & inhumanam domare nequeat, benignam saltem alat familiam, quæ vicem illius suppleat, benevolè

a *Accede igitur, & tange sceptrum.* Ibid. v. 14. b *Vidi te Domine quasi angelum Dei, & conturbatum, est cor meum* Ibid. v. 16. c *Non sum Medicus, nolite me constituere Principem.* If. c. 3. 7. d *In judicando esto pupillis misericors, ut pater.* Eccl. c. 4. 10. e Ezech. 3. 9.

è eos accipiendo, qui negotiorum caussa ad aulam ipsius invisunt. Sæpe amatur Princeps, aut odio habetur ob suos domesticos. Multum equidem celare possunt & tegere (ut alibi diximus) asperos Principis sui mores, si prudenter eos mitigare noverint, aut excusare cum gibtia.

§. Nationes quædam Majestatem Regiam, dum audientiam concedit. post vela & cortina abdunt, ut nunquam oculis coram videatur à populo. Mos inhumanus Regibus, crudelis ac barbarus subditis, si quando inmanibus non licet, ne in præsentia quidem sui Principis solatium invenire possint. Poterit secessus ille magis metuendum reddere Principem; magis amabilem efficere nunquam poterit. Per oculos & aures amor sese in cor penetrat. Quod nec visu, nec auditu percipitur, amari non solet. Si Princeps oculis se subducat, & linguæ, necessitatibus subditorum se subtrahit, earumque remedio. Lingua instrumentum facile est, quia animos omnium conciliare debet. Ne illam duram & intractabilem Princeps faciat. Quia lingua breviori fuit, & impeditiori Rex Joannes Primus, *a* faventes Lusitanos habere non potuit, cùm coronam illam post obitum Regis Petri deposceret.

§. Non sufficit Principem per libellos supplices expedire negotia, quia in illis animi sensa satis explicari non possunt, cum illos nec suspitia comitentur, nec actionis aliæ, quæ ad commiserationem animum solent inflectere: lacrymas siccas hominis afflicti exhibent solùm, nec Principem commovent.

§. Ædium sacrarum portæ semper patent, pateant & illæ palatiorum, quia *Principes instar Deorum sunt*, *b* & tanquam aræ, (uti diximus) ad quas precibus suis in afflictione recurrit populus. Turpe sane videretur, si militi alicui, qui in aula negotium haberet, facilius foret hostilem Sacrissarum rumpere aciem, quàm penetrare ad audientiam per hastas custodiæ Helvetæ vel Germanicæ, velut armatas.

O 7 Eche-

a Mar. hist. Hisp. l. 18 c. 7. *b* Tac. l. 3. Annal.

Echenïdes, quæ nec flectuntur precibus, nec ul
benevolentiæ signis moveri solent. *Sinite, ad me a*
cedant homines, dicere solebat Rudolphus Imper.) *
que enim adeò Imperator sum, ut inclusus in arca de
testam. Secessus ille ab aspectu hominum ferocem
ficit animum. Nam a *etiam fera animalia si clausa*
neas, virtutis obliviscuntur. Animus ad gubernatione
attentus, & communicatio frequens cum aliis ma
suefaciunt mores & amabiles reddunt. Quema
modum falcones; ita cicurantur Principes, assid
in negotiis vigilantiâ & conspectu hominum. *b* R
mirus III. Legionis Rex regni subditos rebelles e
pertus est, quod ipse nimis asperis esset moribu
& petentibus aures ægrè concederet. Rex Ferdina
dus Sanctus nemini cuipiam illas denegabat, qu
promiscuè licebat omnibus usque ad intima pen
trare conclavia, & coram, quæ vellent, expone
Tribus diebus quot hebdomadibus audientiam d
bant publicam reges Alphonsus Duodecimus,
Henricus Tertius; Reges item Catholici, Fer
nandus & Isabella. Natura oculis & linguæ posu
ostia, aures autem voluit esse apertas, ut omni ho
ad audiendum paterent; quare ne claudat eas Pr
ceps, sed benignè audiat. Præmio soletur, aut
saltem: hæc enim pars quædam satisfactionis e
solet, qua fovetur meritum. Non utatur semp
formulis ordinariis, & generalibus responsis: h
enim dantur omnibus, satisfaciunt nemini; nec p
rum affligit mœrentem animum, si responderi
videat, quod nôrat jam antè; quòdve priùs etia
quàm proferretur, ad supplicis aures pervener
Non semper Princeps audiat, roget *c* interdum: na
qui non sciscitatur, de re plene cognoscere vix p
test. Inquirat igitur, ut statum caussæ penitùs pers
ciat. Audientia institutio esse debet, non sola præse
tia, ita illam largiti sunt Rex Ferdinandus Sanctu
Rex Alphonsus Arragonicus, Rex Ferdinandus C
tho

a Idem l. 4. Histor. *b* Mar. Hist. Hisp. *c* *Audi tac*
simul & quærens, Eccl. 32, 12.

tholicus & Imperator Carolus Quintus; quos ideò charos & in honore habuerunt subditi, & æstimarunt exteri. Nunc ficuti decet, ut audientia facilis sit, ita & negotiorum expeditio: nemo enim opitulari censetur, qui opem nimium differt. Sunt tamen negotia quædam sic comparata, ut melius sit, tempus errorem detegere, quàm si Princeps aut ministri id faciant: plerique enim omnes, qui negotiantur in aulis, etiam falsa aliqua spe ad tempus lactare malunt, quàm sic demitti è vestigio, ut nihil porro obtineri posse *a* intelligant; id quod in aulis prudenter constitutis industria propria animadverti solet, non dici ab aulicis.

§. Illud ego non probo, si Princeps in plateis & compitis publicis nimis frequens *b* compareat: nam primùm quidem admiratur eum populus, deinde curiosus observat, demum planè fastidit. Quod rariùs incurrit in oculos, in majori est *c* veneratione. Despiciunt oculi, quod jam opinio vulgare fecit. Non expedit plebem eò scientiæ progredi, ut discernere valeat, num catena servitutis, qua tenetur, aurea sit, an ferrea, dijudicando dotes & naturam Principis, *d cui major è longinquo reverentia.* Nationes quædam in vitio ponunt; si Princeps facile spectandum aliis præbeat, aut familiaris sit, & humanus. Alii severitas & secessus ab hominum consortio displicet, maluntque Principes comes esse & affabiles, uti Lusitani, & Franci. Extrema in utroque periculosa sunt, moderari ea facile poterit, qui in actionibus suis, & gubernandi ratione meminerit, Principem se esse juxtà ac Hominem.

a *Nulla in audiendo difficultas, nulla in audiendo mora, audiuntur statim, dimittuntur statim.* Plin. in Pan. b *Nam continuus aspectus minus verendos magnos homines ipsa societate facit.* Liv. c *Arcebantur conspectu, quo venerationis plus inesset.* Tacit. lib. 4. Hist. *d.* Tacit. l. 4. Annal.

SYMBOLUM XL.

SACRÆ literæ Principes *a* montium nomin
indigitant; alios vero colles appellant, & val
les. Isthæc comparatio varias inter jam dicta simi
litt

a *Montes Israel audite verbum Domini Dei. Hæc dic Dominus Deus montibus, & collibus, rupibus & va libus,* Ez. c. 6. v. 3.

itudines complectitur. Enimverò Montes imprimis unt terræ Principes, quia cœlo proximi, & supeeriores reliquis omnibus naturæ operibus; tum tiam propter liberalitatem, qua è pœnitissimis suis isceribus fontes perenniter manantes suppeditant, uibus sitientes agros & valles irrigant, ac viridi estiunt gramine, & floribus: illa enim virtus Principum est propria; siquidem per hanc propiùs, uàm per ullam aliam Princeps accedit ad Deum, a *qui* semper *dat omnibus affluenter.* Cum hac obeientia promptior est: nam b *merces ab eo, qui jube- potest, vim necessitatis affert.* Lubens sese alteri abjicit, qui beneficia accipit. Carolus Navarræ Rex, quod beneficus esset ac liberalis, ab omnius amari meruit, Nobilis cognomentum adeptus. Potuit Rex Henricus Secundus animo suo generoo obliterare sanguinem profusum Regis Petri sui ratris, & jus suum ad coronam ab injuria vindiare. Quid non possit majestas munifica? ad quæ on obliget sceptrum c aureum? Etiam tyrannis issimulatur & toleratur in Principe, qui largus sse didicit, præsertim si plausum vulgi obtinueit, succurrendo necessitatibus publicis, & remuneando personas bene meritas. Hæc virtus meo quidē udicio, Tiberio conservavit Imperium, quia som illam semper d *retinuit, cùm cæteras exueret.* Veruntamen nihil perniciosum magis in eo, qui mperat, quàm è *liberalitas & simplicitas, quæ ni ad- modus, in exitium vertuntur.* f *Mui bien est* (vera sunt Regis Alphonsi Sapientis) *la liberalidat à todo Ome poderoso, e sen aladamente al Rey, quando usa ella in tiempo que conviene, e como debe.* Garsias Sanius, cognomento Tremulus, Navarra Rex eadem liberalitate subditorum à se abalienavit animos, qua eos allecturum se speraverat, quia ut esset, nde largiretur, exactionibus & tributis utebatur. Profusio nimia propè à rapina abest, aut tyrannide:

a Jac.1.5 *b* Tac. lib.14.Ann. c *multi colunt personam potentis, & amici sunt dona tribuentis.* Prov. 19. 6. *d* Tac.lib.1. Annal. *e* Idem l.4.Hist. *f* l.18.tt.5.p.2.

de: ubi enim a *Ærarium ambitione exhauserimus, pe scelera supplendum erit.* b *El que da mas de lo que pued* (ait Rex Alphonsus Sapiens) *no es Franco, mas es gasta dor, e ae mas arva por fuerza á tomar de lo ageno, quand lo suyo no le cumpliere, e si de la una parte ganare Ami gos, por lo que les diere, de la otra serle an Enemigos quien lo tomare.* c Huic malo cavendo, Regem Hen ricum Quartum de nimia stipendiorem multitudi ne admonuit Didacus Arias, supremus ærarii Præ fectus, addiditque contrahendum videri famulo rum numerum, & salaria iis persolvi solita, qui au munera sua non rite obibant, aut jam ad ea non am plius erant idonei. Cui illi sic fertur respondisse E *ego, si Arias essem, majorem pecuniæ quàm liberalitati rationem habendam ducerem: tu statui tuo consentane loqueris; ego verò faciam, quod Regem decet, nec pauper tatem vereor, aut inopiam, nova tributa imponendo, Regi est dare, & dominatum suum metiri, non particulari, se communi beneficio, qui verus divitiarum fructus est: qui busdam largior, quia boni sunt; aliis, ut ne sint mali.* Di gnissima Rege verba, si isthac consideratione lar gitus fuisset, non aliter, verum donationibus extr modum abiit, nullum servando ordinem, nec a merita cujusquam attendendo; id quod testatus es Ferdinandus ejus affinis: dum in Lege quadam di serte dicit, donationes ab illo factas d *por exquisitas i non debitas maneras. Ca à unas personas las fizo sin s voluntad, i grado, salvo por salis de las necesidades, pro curadas por los, que las tales mercedes recibieren, i otra las hizo por pequenos servicios, que no eran dignos de tan ta remuneracioni; i aun algunos destos tenian oficios, i car gos, con cuyas rentas, i salarios se debian tener por bie contentor, i satisfechos; i à otros diò las dichas mercede por intercesion de algunas personas, queriendo pargar co las rentas Reales los servicios, qua algunos dellos avian recibido de los tales.* E quibus verbis haud obscur colligere licet, quanta consideratione in donatio ni-

a Idem l. 2. Annal. b lib. 18. tt. 5. p. 2. c Mar. Hist. Hisp. l. 22. c. 19. d lib. 17. tt. 10. lib. 5. Recop.

nibus faciendis Princeps uti debeat, ne forte ansam det aliquibus, ut magis eum dominum agnoscant spe munerum inducti, quàm quod obediendi animum habeant. Subditus largitor & prodigus seipsum perdit; Princeps vero & se, & suos Status. Æraria non sufficerent, si Princeps prolixè munificus & liberalis esset, nec cogitaret, deposita illa esse pro necessitatibus publicis. Mons malè non utitur nive, è vaporibus agrorum & vallium congregata in supremo ejus vertice; quin in futuram servat æstatem & sensim solutam in rivulos, in eosdem iterum derivat campos, à quibus eam hauserat. Nec una vice omnem fonticulorum suorum aquam penitùs effundit: sic enim nec suæ satisfaceret obligationi, & ut inutilis sperneretur postea; liberalitas quippe liberalitate consumitur. Non item fontes suos illico grandioribus miscet fluviis, relictis sitientibus agris & vallibus, ut nonnulli Principes facere consueverunt, qui potentioribus largiuntur, quod debetur pauperibus; arenis vero sitientibus & aridis aquam subtrahunt, ut eam communicent plenis lacubus, qui ea minime indigent. Grande scelus est, egenorum sumptibus Potentiorum sibi devincire animos, aut si Respublica ingemiscat, ob largitiones inutiles & vanas, utpote cujus ruina est fastus paucorum, & pompa. Nec absque justa indignatione videt populus potentiæ vires tam inutiliter prodigi, quibus defendi ipse debebat, & foveri Dignitas Principis. Munera hominis profusi in pretio non sunt, quia communia, atque à prodigentiæ vitio, non à virtute liberalitatiis proficiscuntur; dumque pauculis largitur omnia, offendit multos, & quod in illos effundit, deest omnibus. Qui temere donat & absque delectu, ditat quidem, præmium tamen non confert. Ut his dare possis, qui merentur, necessum est, ut in alios parcus sis. Magna igitur cum prudentia attendere debet Princeps ad justam *a* præmiorum distributionem: nam si hæc rite col-

a *Honor Regis judicium diligit.* Psal. 98. v. 4.

collata fuerint, etsi non nisi ad paucos pertineant, multorum tamen exstimulant animos. Divina Scripturæ sacræ lex fuit, ut *a* oblationes omnes admixtione salis, quod idem est, ac prudentiæ, à prodigalitate & avaritia immunes essent. Attamen verò quia Principem in omnes beneficum esse oportet, Auroram sibi proponat imitandam, quæ terram obeundo semper illi impertit aliquid, sed rore, & flore, immò sola etiam amœnitate eidem satisfacit. Ita ille det omnibus, ea tamen moderatione, ut facultatem sibi non adimat dandi ampliùs, & contentos reddat singulos, quosdam quidem munerando reipsa, alios verbis, spe & *b* humanitate: plus enim oculi dare solent, quam manus. Ad hæc proderit interdum, ut ista virtus liberalitatis magis in aliorum existat opinione, quam in ipso Principe; in quem finem unum atque alterum illius exhibeat specimen eo artificio, ut liberalis haberi incipiat. Quare caveat, ne quid petenti absolute deneget: per enim acerbum est, & molestum in his talibus repulsam ferre à Principe. Quod hodie dare non potest, forsan cras poterit; sin minùs, melius est, ut tempus ipsum petentem erudiat, quemadmodum alibi diximus. Qui planè abnuit, aut non agnoscit merita, aut virium suarum prodit imbecillitatem, aut animi; nihil autem istorum decet Principem, cujus magnificentiam confitetur, qui petit gratiam.

Liberalis sit Princeps in remunerandis virtutibus, sed muneribus & officiis, aliisque reditibus jam ad usum liberalitatis destinatis, non patrimonio suo Regio, neque thesauris ad usus magis necessarios collectis. Rex Ferdinandus Catholicus multas fecit donationes, absque tamen Coronæ dispendio. Sub regni initium collationem munerum prudenter distulit, ut eorum obtinendorum spe ad se attraheret animos, & remunerari posset eos,

a *In omni oblatione offeres sal.* Levit. 2. 14. b *In omni dato hilarem fac vultum tuum.* Eccl. 35, 11.

os,qui suas partes sequerentur. Magna cum pruden-ia politica miscere noverat liberalitatem cum parsi-nonia. Cujus rei non solùm exemplum dedit, sed & legem, in hæc verba: a *Ne con viene a los Reyes asar le tanta franqueza, i largueza, que sea convertida en vi-ic de destruition: porque la franqueza debe serusada con rdenada intencion, no menguando la Corona Real, ni la Real Dignidad.* Conservare, ut expendas melius, non varitia est, sed præventa liberalitas. Dare incon-iderate, aut vanitas est, aut stultitia. Isthac par-imonia Monarchiam evexit, & nimia sua profusio-ie Coronam perdidit Rex Alphonsus Sapiens: siqui-em inter querelas præcipuas, quas Regnum de eo iabuit illa etiam fuit, quòd triginta marcarum ar-enti millia dedisset Marthæ Imperatrici, quibus naritum suum Balduinum, quem tum Ægypti Sul-anus captivum detinebat, redimeret: qua in re vani-atem magis, quàm prudentiam adhibuit in consi-ium. Rex Henricus Secundus malo suo tandem a-nofcere didicit, quantum coronæ suæ vires infre-issct tot largitionibus, quas ultra quam par est, libe-alius fecerat; unde in testamento suo eas revocavit. Occasio & tempus norma esse debent ac regula libe-alitatis Principum. Expedit interdum, ut mode-ata illa sit, quando nimirum magni sunt bellorum umptus, aut necessitates publicæ; interdum eadem edimere oportet pericula, aut viam sternere facilio-em aut fines obtinendos, in quo genere ille parcit lurimum, qui magis profundit pecuniam: nam qui at minutatim, & sensim suas expendit opes, finem uum non consequitur, & facultates suas dissipat. Munificentia bellum quandoque evitatur; pax *b* i-em comparatur & victoria.

§. Prodigalitas Principis sic corrigi poterit, si onorum suorum administrationem Ministris com-nittat OEconomiæ peritis; uti avaritia, si libera-ibus. Proderit interdum exhibere Principi univer-sam

L. 3. tt. 10. l. . Rec b *Victoriam & honorem acqui-ret, qui dat munera: animam autem affert accipien-tium.* Proverb. 21. v. 9.

ſam ſummam, quam expendit: nam pecuniarum aſſignationes fere abſque conſideratione decerni ſolent, & ſi rationes iniret eorum, quæ largitur, ſine dubio ea moderaretur; neque ſemper liberalitatis eſt poſtulatis ſubſcribere: petentium enim opportunitate, aut lucta illa, quam ſecum ipſa patitur, etiam avaritia fatigatur, & deſperata quodammodo manus dat tandem, iiſque annuit.

§. Natura fere principum eſt, ut plus iis tribuant, qui majoribus pollent opibus; & neſcio an timor quidam ſit, aut potentiæ exiſtimatio. Prope hoc intellexit magnus ille aulicus Joſephus, quando evocatis ad ſe parentibus ſuis, & fratribus ex Ægypto, iiſque Regis Phoraonis nomine offerens omnia regni illius *a* bona, auctor iiſdem fuit, ut ſupellectilem omnem & opes omnes ſecum *b* aſportarent: fore enim putabat, ut ſi Rex videret eſſe homines opulentos, liberaliorem ſeſe erga eos exhiberet; atque adeo qui munera petit à Principe, egeſtatem & miſeriam ſuam illi proponere non debet: nullum namque efficacius medium ad habendum, quam ſi ipſe *c* habeas.

a *Ego dabo vobis omnia bona Ægypti, ut comedatis medullam terræ.* Gen. 45. 18. b *Ne demittatis quicquam de ſuppellectili veſtra: quia omnes opes Ægypti, veſtri erunt.* Ib. 20. c *Omni habenti dabitur, & abundabit.* Luc. 19. 26.

SYM

SYMBOLUM XLI.

CELEBRE fuit apud antiquos lemma præsentis Emblematis. Nonnulli id Pythagoræ tribuunt; alii Bianti, Thaleti, & Homero; verius tamen inter oracula Delphica numerandum crediderim, neque enim vox humana videtur, sed divina, digna, quæ

quæ in coronis, sceptris, & annulis omnium Prin cipum incidatur. Ad illam tota gubernandi scienti reducitur, quæ fugit extrema, & consistit in rerui medio, unde virtutes sphæram suam ducunt. Rog tus aliquando Socrates, ecquænam virtus maxim deceret adolescentem, respondet: *Ne quid nimis*; qu dicto omnes comprehendit. In hanc sententiam v detur optimè quadrare figura præsentis Emblem tis, segetes nimirum imbrium intempestivoru pondere depressæ in terram, cum benigni *a* rores i sufficerent. Honores quidam sunt, qui quod nim sint magni, personæ non conveniunt, imo mag obscurant illam, quàm illustrant Sunt & benefic aliqua tam extra modum, ut pro injuria haberi po sint. Quid refert Principem gratias largiri, si lap dibus pluere videatur, ob austerum vultum, & verb incondita, quando eas præstat; aut si extra tempi conferantur, quando prodesse nequeunt? Benef cium petit, & gratitudo, quin manus ipsa odio es quæ illud contulit. Eam ob rem non immerito d xit Rex Alphonsus Sapiens, quod debeat *b* *ser tal galardon, e dado a tiempo, que se pueda aprovechar del aquel à quien lodiere.*

§ Quemadmodum autem immoderatione præ miorum & gratiarum, ita & nimietate pœnaru delinquitur. Ad stricti & rigidi juris normam vell exigere omnia, ad ministrum Justitiæ pertinet pc tius, quàm ad Principem. Ille sui non est arbitrii hic leges in sua potestate habet. Justitia non est quæ nimio rigore utitur; nec Clementia, qu modum servat; & sic de virtutibus reliquis.

§. Eandem moderationem adhibere debet Prin ceps in artibus tam pacis, quàm belli, ita scilice imperii habemus, & currum flectendo, ut sicu olir

a *Magni animi est, magna contemnere; prudentis est mediocria malle, quam nimia: ista enim utilia sunt, il la quod superfl unt, nocent: sic segetem nimia sternit u bertas, sic rami onere franguntur, sic ad maturitate non pervenit nimia fœcunditas.* Sen. Ep. 39. *b* l, 1 tt. 21. p. 2.

lum in ludis antiquis, rotis suis non impingat in metas, ubi illicò colliderentur: dexteritas artificis illius in eo erat posita, si quis distantiam ita metiri nôsset, ut rotarum axis metas pertransiret proximè, eas tamen non tangeret.

§. Præcipuè verò isthac cura & diligentia opus est Principi in moderatione affectuum, tanta cum prudentia eos regendo, ut nihil appetat, speret, amet aut oderit ardore nimio, aut vehementia, magis appetitu ductus, quam ratione. Privatorum desideria explentur facilè non item Principium, quia illa statui eorum sunt consentanea; hæc ordinariè majora ipsis etiam potentiæ viribus, ita ad extrema connituntur. Omnis ferè Principum ruina, aut damna graviora à nimia ambitione sunt: acquirendi enim cupiditas infinita pænè est in hominibus; id verò, quod fieri potest, certis circumscribitur terminis, & rarò quidem hoc posterius ex priori illo penditur, aut inter utrumque justitia intercedit. Ex hoc fonte nasci solet, quod nonnulli varios quærant titulos & rationes in speciem apparentes, ad exspoliandum vicinum, immò & maximè amicum, ut dominationis fines proferant longius, & suos augeant status absque eo quod corpora sua propriis metiantur viribus, & gubernationem capacitate humana, quæ tam multa, atque acquiri possunt, tueri non potest. Imperiorum onus & amplitudo in proprios ipsorum incumbit humeros, & semper lapsum minatur, suo gravata pondere. In eo itaque elaboret Princeps, ut statum conservet, quem aut successio illi dedit, aut electio; quod si justa sese offerat illum ampliandi occasio, utatur licebit, iis tamen cautionibus adhibitis; quas casus prudentiam docebit.

§. Nec periculosa minus est ambitio ob timores nimios, atque ob suas appetitiones circa ea præsertim, quæ ingeniosè & per vim obtinuit. Nullum medium timor suggerit, quod ad sui conservationem non illicò detur effectui. Nemo quicquam de

ſpoliati ſanguine, aut illius, qui ad ſtatum jus aliquod poteſt obtendere, tam remotus eſt, quin meritò timeatur. Tyrannis ordinaria omnium ſuadet extirpationem: & docuit illud reipſa Mucianus quando Vitellii filium juſſit interfici, a *manſuram diſcordiam obtendens, ni ſemina belli reſtrinxiſſet.* Idem quoque Machiavelli doctrina conſulit, cujus diſcipuli immemores facti Davidis, qui in domum & familiam Saulis inquiſivit, ut ſuam iis miſericordiam *b* impartiretur, exemplis utuntur quorunda tyrannorũ, perinde quaſi non omnes malis iis artibus peſſum iiſſent, ſi quis fortè evaſit incolumis, id ideo fuit (ut mox dicimus) quia eas in meliores eonvertit. Regna pleraque uſurpatione primum incrementa ſumpſerunt, poſtea tueri ſe cœperunt juſtitia, & cum tempore paulatim facta ſunt legitima. Extrema violentia, extremum periculum eſt. Cyrus Lydiam occupavit, & Regem Crœſum bonis ſuis exuit: quòd ſi illi Politicus aliquis hujus temporis fuiſſet à conſiliis, ſuaſiſſet illud etiam, ut pro majori ſuâ ſecuritate vitam ſpoliato eriperet; Cyrus tamen unam illi civitatem partem patrimonii ſui reſtituit, quibus dignitatem regiam quoquo modo ſuſtentare poſſet. c *Atque hæc clementia non minus victori quam victo utilis fuit: tantus* enim *Creſi amor apud omnos urbes erat, ut paſſurus Cyrus grave bellum Græciæ fuiſſet, ſi quid crudelius in Crœſum conſuluiſſet.* Tyrannis Deum pariter & homines ſibi habet adverſos: neque deeſſe poſſunt in iſtiuſmodi caſibus ſuavia quædam media, quibus averti queat animus, miſceri ſanguis, abrumpi ſucceſſio, imminui aut transferri Statuum amplitudo, & ſubduci ex oculis populi is, qui aſpirare poteſt ad ſceptrum, & dominationem affectare; quod ſi in Luſitaniâ fuiſſet obſervatum, nunquam regni illius ſubditi à fidelitatis officio deſciviſſent.

S

a Tac. l. 4. Hiſtor. b *Nunquid ſupereſt aliquis de dom Saul, ut faciam cum eo miſericordiam Dei?* 2. Reg c. 9. v. 3. c Juſt. hiſt. l. 1.

Si periculum tam præsens sit, ut ad defensionem & conservationem naturalem obliget, ipsas illico radices oportet exscindere, ne renasci possint, semper advigilando, ne eveniat fortè, quod Principibus Philistinorum accidit, qui resectis Samsonis capillis, unde manabat illius robur, ei illudebant, nec præcaverunt tamen, ne succrescerent *a* denuo; uti eipsa factum posteà, & ipse apprehensis ambabus columnis, quibus innitebatur, ædificium, totam domum super capita hostium traxit in ruinam, *multoque plures interfecit moriens, quàm ante vivus occiderat.*

§. Suadet porrò ambitio nimia Populi libertatem opprimere, subigere Nobilitatem, potentiorum vires infringere, & ad auctoritatem Regiam reducere omnia: existimat enim tum securiorem se fore, cum fuerit absoluta, & subditos magis in servitutem redegerit; grandis error, quo adulatio animos occupat Principum, eosque gravibus periculis objicit. Modestia est, quæ conservat Imperia, dum nimirum Princeps suam dominandi cupiditatem ita corrigit, ut dignitatis suæ potestatem. Nobilitatis amplitudinem, & populi libertatem intra rationis limites coërceat: neque enim diu stare poterit Monarchia, cui de Aristocratia & Democratia aliquid admixtum non *c* fuerit. Potestas absoluta tyrannis est, qui illam quærit, exitium suum quærit. d *Huc* denique Principi *sunt omnia reducenda, ut iis, qui sub imperio sunt, non tyrannum, sed Patrem familias, aut Regem agere videatur, & rem non quasi Dominus, sed quasi Procurator, & Præfectus administrare, ac moderate vivere, nec quod nimium est, sectari.*

§. Ista ambitionis incommoda creare solet abusus nimius dominationis, quæ sic ferè comparata est, ut omnia ad suam referat utilitatem. Qua in re opor-

a *Jamque capilli ejus renasci cœperant.* Jud. 16. 22. b *Concussisque fortiter columnis, cecidit domus super omnes Principes.* Ib v 30. c *Quæ ex pluribus constat Respublica, melior est.* Arist. l. 2 Pol c. 9. d Id. Pol. l. 5 c. 11.

oportet, ut Principes sese ipsi triumphent, & rationi obtemperent; licet difficile illud sit: *a nam innumerabiles sunt, qui populos, qui urbes habuêre in potestate paucissimi, qui se.* Illa victoria à viribus est, & robore hæc à ratione, & animo. Fortitudo non in eo consistit, quòd hostem prælio quis fuderit, sed quòd cupiditates suas habeat domitas. Subditos modestos reddunt obedientia, & necessitas; Principes contrà potestas & jurisdictio suprema superbe efferunt. Plura regna superbia pessundedit, quàm gladius. Principes plures per seipsos perierunt, quàm per alios. Remedium ei rei est sui ipsius cognitio, ut Princeps in semetipsum cogitatione descendat: & cum animo suo reputet, licèt ipse sceptro ab aliis differat, multos tamen esse, qui eximiis animi dotibus longè eo, ejusque dignitate superiores sint. Cogitet, inquam, quod si ratio haberet locum, penes perfectiorem imperandi potestas esse deberet. Quòd manus illa, quâ Reipublicæ habenas moderatur, è terra sit, subjecta lepræ, aliisque humanis miseriis. Id quod Deus *b* Moysi quondam ostendit ut suæ recordantem infirmitatis faciliùs aliorum subiret *c* miseratio. Quòd Coronæ possessio sit per parum secura: nam d *quod regnum est, cui parata non sit ruina, & proculcatio, & Dominus, & Carnifex? ne ista intervallis divisa, sed horæ momentum interest, inte solium & aliena genua.* Quòd deinque à voluntate aliena dependeat: si enim obedire detrectent subditi, manebit aliis similis. Quod Princeps major fuerit, hoc magis hanc modestiam habere debet in pretio, quam nec ipse Deus *e* aspernatur. Modestia quæ Majestatem abdere intra se & occultare nititur majus illi pretium addit ac venertionem, non se

cu

a Seneca. b *Mitte manum tuam in sinum tuum. Quam cum misisset in sinum, protulit leprosam instar nivis.* Ex 4. 6. c. *Qui condolere possit iis, qui ignorant & errant quoniam & ipse circumdatus est infirmitate.* Heb. 5. 2 *d* Seneca. e *Modestiæ fama, quæ neque summis mortalium spernenda est, & a Diis æstimatur.* Tac. l. 15. An

us atque auro elegans & artificiosa cælatura. Nec llum artificium in Tiberio magis callidum, quam nodestum se gerere, ut pluris æstimaretur. a *Acerè increpuit eos, qui divinas suas occupationes, ipsumue Dominum dixerant.* Ingressus in judicii locum, non sedem Præsidis occupabat, sed juxta b *assidebat in cornu Tribunalis.* Qui ad supremum inter homines gradum evectus est, non aliter ac demittendo sese ad altiora provehi poterit. Condiscant Modestiam istam Principes omnes à Ferdinando secundo Imperatore, gloriosissimæ memoriæ, tam omnibus familiari, ut prius amari semper se faceret, quàm coli aut honorari. In illo benignitas & modestia incurrebant in oculos, Majestas non nisi considerantì patebat. Non erat Imperialis aquila, quæ duplici severo rostro, aduncis ungibus, in omnem partem minitaretur; sed Pelicanus amoris plenus, sua semper fodiens viscera, ut ea præberet omnibus, tanquam propriis filiis. Nec magnâ illi curâ aut molimine opus erat, ut in hac tantâ suâ amplitudine sese demitteret, & parem aliis faceret. Non Dominus erat, sed Mundi pater: & licèt aliàs Modestia nimia contemptum parere soleat, imo & ruinam Principum; in illo tamen majorem venerationem conciliabat potiùs, & Nationes omnes ad obsequium & defensionem illius obstringebat. Ea vis & veræ ac sinceræ probitatis, & magnanimi pectoris, quod de seipso triumphat, & Fortunam omnem infra se ducit. Atque hujus humanitatis & modestiæ suæ vivam reliquit effigiem Filium, præsentem Imperatorem, qui ipse etiam iisdem instructus virtutibus, & amicorum & hostium sibi devincit animos. Nulla virtus magis Principem decet, ac Modestia. omnes enim viderentur in illo fatuæ, nisi hæc vultum & actiones illarum componeret, non permittendo, ut extra se abeant.

§. In omni gubernatione diligenter cavendum ab extremis: neque enim minùs periculosa est

a Tac. lib. 2. Annal. *b* Idem lib. 1. Annal.

remiſſio nimia, ac ſumma gravitas. Communitates monaſticæ ferræ poterunt extremum obedientiæ rigorem; non illæ populares. Paucos admodum ſeveritas illa nimis accurata continebit in officio. Civilis felicitas in virtute poſita eſt, quæ in medio conſiſtit, uti & civilis vita, & gubernatio Statuum cum tale natura ſua ſit imperium, ut auferre illud poſſit Populus, abſque eo, quòd aut licentia nimia ſeſe perdat, aut ob nimium rigorem obſtinatus fiat. a *Non enim ſolum Reſpublica, quæ optima ſit, conſiderari debet, ſed etiam quæ conſtitui poſſit, præterea quæ facilior, & cunctis civitatibus communior habeatur.* Quin & Deus imbecillitati humanæ ſeſe accommodat.

§. Idem medium inter ipſas quoque partes corporis Reip. tenendum, dando operam, ut inter conditiones civium hanc magnum diſcrimen ſit: inæqualitas enim & exſuperantia fortunarum ac Nobilitatis, ſi grandis fuerit, in aliis ſuperbiam gignit, in aliis invidiam, ex his verò ſimultates oriuntur, & b ſeditiones, cùm amicitia & concordia ægrè coaleſcat inter eos, qui nimis diſparis conditionis ſunt, & ſtatûs. c *Jam enim hæc conſuetudo in civitatibus invaluit, ut hominis æqualitatem odio habeant, & malint, aut imperio potiri, aut ſi victi fuerint, ſubeſſe.* Quidam altioris animi Legum auctoritatem vilipendunt, & obedientiam aſpernantur: alimentis abjectæ & humilis, illâ ſuſtentare neſciunt, nec infamiam timent, nec pœnam; & incipit eſſe communitas quædam Dominorum & mancipiorum, abſque ullo tamen inter ſe ordine, quippe qui forte ſua non ſe metiantur. Qui inferioris conditionis ſunt, majoribus pares eſſe cupiunt. Qui in una aliqua re æquales ſunt, aut ſuperiores, continuò ſibi perſuadent, etiam in aliis æquales, aut ſuperiores ſe eſſe. Qui in omnibus præſtant aliis, intra terminos continere ſe nequeunt, & cum deſpicientia aliorum, omnia ſuo ſubeſſe vellent imperio,

a Ariſt. l.4. Pol. c.1. b *Præterea ſeditiones non modo propter fortunarum, ſed etiam propter honorum æqualitem exiſtant*, Ariſt. l.2. c.5. c Idem lib.4. Pol.c. 11.

erio, nec imperantis voluntati, aut constitutionibus & moribus Reipublicæ sese accommodant; unde ruina illius nasci solet, & conversio in formas alias: omnes enim *a* suspirant, & inquieti in illa vivunt. Et licèt fieri haudquaquam possit, ut contentio ejusmodi omnino cesset in Rebuspublicis, propter diversas conditiones partium, quibus illæ constant: illa ipsa tamen conservantur, si moderata sit; aut pessum eunt, si nimia. Quomodo corporibus accidere videmus eum quatuor humoribus, inter quos etsi nobilior aliis sit sanguis, potentior cholera, sese tamen mutuò conservant ac fovent, quamdiu unius illorum inæqualitas modica est. Eam ob rem sola illa Respublica stare diu poterit, quę partibus constiterit mediocribus, nec admodum inter se inæqualibus. Opus nimiæ quorundam civium everterunt Florentinorum Rempublicam, & etiamnum hodie in caussa sunt, cur inquieta sit Genua. Contrà, quia apud Venetos meliùs divisæ eæ sunt, ideò jam tot sæculis Status ille constans perseverat; & si aliquod periculum est, aut incommodum in ejusdem gubernatione, id erit ob nimiam quorundam è Magistratu inopiam. Quòd si nihilominus Respublica aliqua cum illa partium suarum inæqualitate subsistit diutiùs, eximiæ alicui prudentiæ id tribuendum, aut industriæ Principis, qui timore legis, aliisve artibus illam in officio continet: cujusmodi sunt, nemini injuriam facere, non violare inferiorum privilegia, & commoda, distinere Majores in administrationibus, & muneribns publicis, non opprimere, sed spe erigere eos, qui altiores gerunt animos: illud tamen durabit, quoad prudentes Gubernatores habuerit: quia verò Rebuspublicis satis cautum esse non potest cum remediis istiusmodi temporariis, quæ pendent à casu, præstabit mox in ipsa prima illarum institutione providere de modo, quo tales abusus & incommoda efficaciter queant corrigi, priusquam eveniant.

SYM-

a *Nam qui virtute præstant, iniquo animo sibi indigniores æquari paterentur: quamobrem sæpè conspirare, & seditiones commovere notantur.* Arist. l. 2. Pol. c. 3.

SYMBOLUM XLII.

EMBLEMA hoc eximiæ huminitari Urbani Octavi Pontificis Maximi acceptum refero: dignata est quippe sua Sanctitas mihi spectandas exhibere in gemma quadã pretiosa incisas effabrè jam inde à Romanorum temporibus binas apes aratrum tra-

trahentes, quæ reperta in illa ætate præsagisse videtur nobilis illius & antiquæ familiæ evectionem, quando insignia illius juncta fuêre triumphanti jugo Ecclesiæ. *a* Quæ dum accuratius expenderem, venit mihi in mentem prodigii illius Regis Wambæ, è cujus vertice, cùm ungeretur à Quirico Præsule Toletano, apis egredi visa, in sublime evolavit, tanquam prænuntia suavissimæ ipsius gubernationis. E quo illud apparet, voluisse antiquos Symbolo isto innuere, quanti referat scire, utile miscere dulci, mellificandi scilicet artem agrorum culturæ; cui rei optimè quadrat pro lemmate illud Horatianum.

Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.

In hoc tota regnandi ars consistit. Hæc prima in orbe fuit politica. Atque ad ipsum antiqui docuêre Philosophi, quando finxerunt Orpheum lyra sua feras traxisse, & Amphionis cytharam secutos lapides, quibus Thebarum muros construxit, ut significarent, suavem institutionem magnorum illorum Heroüm plurimum ad id valuisse, ut homines ipsis belluis immanioros, & magis brutos, quam lapides, ad harmoniam Legum reducerent, & civilem societatem.

b *Sylvestres homines sacer interpresque Deorum*
Cædibus, & victu fœdo, deterruit Orpheus,
Dictus ab hoc lenire tygres, rapidosque leones,
Dictus & Amphion Thebææ conditor urbis,
Saxa movere sono testudinis, & prece blandâ
Ducere, quo vellet.

Iis artibus usæ sunt omnes Respublicæ, ad erudiendum Populum, miscentes institutionem dulcedine ludorum, gaudiorumque publicorum. Ad Olympum montem tota concurrebat Græcia propter certamina Olympica, Pythia, Nemæa, & Isthmia; aliqui quidem ex curiositate, spectandi studio; alii verò, ut proposita certantibus præmia aufer-

 rent;

a Chron Gotto. Reg. Mar. de rebus Hisp. lib. 6.
b Horat.

rent; qua occaſione vires & robure corporis exercebantur, offerebantur Diis ſacrificia, & graviſſima quæque Provinciarum illarum negotia procurabantur. Comœdiæ & Trægoœdiæ iuventæ ſunt ad affectus purgandos Gladitores Romanorum temporibus, & Taurorum pugnæ in Hiſpania (quæ non minus, ac aliæ nationes, rebus aſpectu terribilibus capitur) ad firmandum animum, ut neque profuſo ſanguine, neque mortis ſpectaculis terreatur; luctæ, ludi equeſtres & ſimiles concertationes ſcholæ inſtar ſunt, ubi addiſcuntur artes militares, & ſimul recreationi deſerviunt, & animum oblectant. Ita dulcedine & ſuavitate alliciendus eſt Populus, ad procuranda Principis commoda, & obtinendos fines illi propoſitos. Equo nimirum ſimilis eſt qui popyſmate delinitur, & manu blandiore domari ſe ſinit, frænum admittit, & onus poſtea, virgam ac ferrum tolerat. Rigorem nimium, ut & nimiam lenitatem ferre neutiquam ſuſtinet. Tam ſervirtutis extrema periculoſa ſunt, ac *a* libertatis. Et Principes iſta non conſiderantes, furorem concitatæ multitudinis aliquando experti ſunt. Non ſemper ferro & flamma curari poſſunt inveteratæ & adultæ infirmitates. Medicinæ ſuaves adhibendæ ſunt, aut ſi quando pillulis amaris opus ſit, auro eas oportet obducere, & oculos guſtumque fallere. At non attinet ſcire populum ingredientia ſtatutorum à Principe, & conſiliorum ejus; ſatis eſt, quod ſub prætextu aliquo apparente ea ſorbeat.

§. Belli periculum, & aſperitas mitigantur plurimùm lenitate illius, qui imperat. Ita Germanicus, ut legiones Germanicas in officio contineret, & ad pugnandum haberet paratiores, ſolebat b *circumire ſaucios, facta ſingulorum extollere, vulnera intuens, alium ſpe, alium gloria, cunctos alloquio, & cura ſibique & prælio firmabat.*

§. Hæc

a *Imperaturus es hominibus, qui nec totam ſervitutem pati poſſunt; nec totam libertatem.* Tac. l. 1. Hiſt. *b* Idem l. 1. Annal.

§ Hæc tamen benignitas se sola nihil efficit, sed necesse est præterea, ut in eo etiam, qui aliis mandata dat, excellens aliqua virtus eluceat; ut si ametur illius caussa propter hãc in æstimatione sit. Enim verò sæpè contingit diligi Principem ob benignitatem, & unà contemni, quia ad id munus minùs sufficiens est. Auctoritas non ex amore, sed admiratione nascitur. Ille gratissimus omnium qui cùm metuendum se possit reddere, amabilem se se exhibet; ille, inquam, qui cùm justitiam exercere noverit, Clementia pariter uti didicit. Pro ignavia & ignorantia habetur illius benignitas, qui aliis virtutibus eximiis boni Gubernatoris præditus non est. Tantum hæ possunt in aliquo Principe, ut asperitatem ejus & rigorem compensent, & tolerabiles efficiant. Etiam vitia grandia excusantur, aut dissimulantur in eo, qui magnis aliquibus virtutibus instructus est.

§. In negotiis pertractandis utile est dulcedinem gravitate temperare, & ludibria seriis, modò tempestiva illa sint, nec præter decorum, aut materiæ subjectæ gravitatem; qua in re festivus admodum fuit Imperator Tiberius, a *ludibria seriis permiscere solitus.* Quis est, qui ferre possit severitatem melancholicam, corrugatam semper frontem, contracta in negotiis supercilia, verba dura & aspera, gestus ac motum corporis nimis graves? Magna prudentia est, suo tempore c *Miscere stultitiam consiliis brevem;* & nunc *pretiosior est sapientia,* b *& gloria, parva, & ad tempus stultitia.* Ingenium festivum, & verbum aliquod jocosum tempestivè prolatum, devincire solet animos, & difficillima quæque negotia ad optatum exitum perducere; sæpè mentem occultat, malitiam deludit, vitat offensam, & suaviter avertit responsionem ad propositum, ubi ea non expedit.

§. Curandis porrò negotiis miscere etiam oportet utilitatem ejus, cui persuadere aliquid volumus, ostendendo illius non minus, ac nostra interesse:

a Tac. l. 6. Annal. b Horat. c Eccl. 10. 3.

Nam omnes ferè propriis moventur commodis; pauci obligatione sola & gloria. *a* Sejanus *fratrem quoque Neronis Drusum traxit in partes, spe objectâ Principis loci.* Industriæ prudentis Ministri est, negotia alienis commodis faciliora reddere, sic tractatus instituendo, ut utilitas aliorum, & Principis una eademque esse videatur. Ex solo emolumento proprio negotia pertractare velle, est aquam derivare per canales hiantes; quando illam sibi mutuò communicant, omnes prosunt & adjuvant.

a Idem l. 4. Annal.

SYMBOLUM XLIII.

RES omnes seu viventes, seu inanimæ, folia sunt magni hujus libri, mundi inquam eximii Naturæ operis, in quo sapientia divina omnes descripsit scientias, ut nos erudirent, & rectè agendi viam ac modum ostenderet. Nulla virtus moralis est, quæ in animantibus brutis non quodammodo reperiatur: cum iis ipsis nascitur prudentia practica; in nobis disciplina paratur, & experientia. A brutis absque rubore, & nostræ inscitiæ ignominia discere possumus: in iis enim ipse rerum omnium effector ac molitor Deus non erudit. Attamen eorum induere naturas, aut eas imitari velle, ut sicut illa agamus bruto more abrepti affectuum appetitu, grandem esset irrogare injuriam rectæ rationi, propriæ hominis doti, quâ discernitur ab animantibus reliquis, & in omnes meretur imperium. In illis utpote rationis expertibus Justitia locum non habet; singula enim ad suam conservationem attendunt solùm, nec ad justitiam alienam reflectunt oculos. Solus homo actiones suas ad justitiæ normam dirigit, & æquitate metitur, non cupiendo alteri, quod ipse sibi non cuperet. E quo rectè conficies, quàm impium & ferox sit Machiavelli consilium qui Principem suum efformat aliter, ex natura videlicet leonis, & vulpis, ut quod ratione consequi non

po-

poteft, vi & dolo obtineat. Quâ in re Lyfandrum Lacedæmoniorum Ducem Magiftrum habuit, quem ferunt dixiffe aliquando, a *Quo leonis pellis attinge-*

re non poteft, Principi affuendam vulpinam, & dolis agendum, ac fraudibus. Et fanè antiqua fuit

a Plutarch.

doctrina ista: Polybius eam sua & ætatibus præteritis in usu fuisse refert, & graviter *a* improbat. Rex Saul ea in arte omnium magister esse potuit. Maxima ista cum tempore incrementum sumpsit: nihil enim nunc tam injustum, tam indignum, quod non honestum videatur Politicis, dum retinendæ *b* dominationis caussa sit, perinde quasi c *ubicunque tantum honesta dominandi licent, precario regnetur.* Quo pacto fit, ut pro nihilo ducatur contravenire pactis, fidem fallere, imo & religionem, modo ad conservationem, & augmentum status id videatur conducere. Falsis istis fundamentis fortunam suam superstruere conatus est Dux Valentinus, sed antè, quàm illam erectam cerneret, ita penitùs in caput illius collapsa est, ut ne fragmenta quidem aut vestigia ruinæ illius supersint. Quomodo, obsecro, perennare poterit, quod dolo, aut mendaciis innititur? quomodo diuturnum esse potest, quod violentum est? Quæ pactorum & conventorum erit firmitas, si Princeps, qui eorum debet esse securitas, fidem fallat publicam? Quis illi fidem habebit? quomodo illius stabit imperium, qui aut non credit Providentiam divinam, aut magis in suis artibus, quàm in illâ confidit? Non ideò tamen volo Principem tam benignum esse, ut nunquam vi utatur; neque tam candidum & sincerum, ut aut dissimulare nesciat, aut cavere sibi à fraudibus, quia aliorum malitiæ sese exponeret, & omnibus esset ludibrio. Quin illud potiùs præsenti Emblemate contendo, ut robore valeat, non bruto illo, & immani belluarum, sed quod Justitia comitatur, adumbratum per pellem Leonis, virtutis Symbolum,

a *Fuit, cui in tractandis negotiis dolus malus placeret, qui Regi convenire sane nemo dixerit, etsi non desunt, qui in tam crebro usu hodie doli mali, necessarium eum esse dicant ad publicarum rerum administrationem.* Polyb. l.13. Hist. b *Nihil gloriosum nisi tutum, & omnia retinenda dominationis honesta.* Sal. c Sen. in Tragœd. Thyest.

lum, atque ideò Herculi dicatum. Convenit interdum Principem ad severitatem frontem componere, & dolis obsistere. Non semper humanitatem meram præ se ferre debet. Feret aliquando occasio, quando opus erit, Leonis pellem induere, ut subditi & hostes agnoscant, ungues illi esse, & tam severum experiantur, ut malitia fraudem attentare non audeat, verbis blandiloquis, quibus uti solet ad capiendos Principum animos. Illud opinior, Ægyptii volebant innuere, cùm Leonis effigiem Principis sui capiti imponerent. Nec honor est, nec reverentia, ubi non est aliquis timor. Quòd si semel rescierit populus, Principem irasci non posse; sed placido semper, ac benigno erga omnes esse vultu, contemnendum ducet. Verùm severitas ista non confestim ad executionem debet descendere, quando comminatio sufficit: tunc enim necesse non erit, commoveri Principis animum; satis est, severiorem frontem ostendere. Non exuit gravitatem suam Leo, nec de damno animantibus aliis inferendo cogitat; quin solo aspectu terrorem *a* omnibus incutit: tanta vis Majestatis in oculis ejus inest. At enim, quoniam expedit interdum, vim astutia, & indignationem benignitate tegere, dissimulando tantisper, aut tempori, & personis se accommodando: ideo in præsenti Emblemate non coronatur Leonis caput vulpinis artibus, indecoris & fraudulentis, adeoque indignis generoso & magnanimo Principis pectore; sed serpentibus, imperii & Majestatis prudentis ac vigilantis symbolo, atque in literis sacris Prudentiæ hieroglyphico: siquidem illorum astutia in tuendo capite in obturandis auribus contra incantantes, & in rebus aliis ad defensionem propriam attendit solùm, non ad aliorum nocumenta. Ad eundem finem, & pro similibus casibus Emblemati huic inscripsi verba illa: *ut sciat regnare*, desumpta è documento illo Ludovici Undecimi

a *Leo fortissimus bestiarum, ad nullius pavebit occursum.* Prov. 30. 30.

Undecimi Regis Franciæ, quod solum voluit, ut addisceret filius suus Carolus Octavus. *Qui nescit dissimulare, nescit regnare.* In quo tota regnandi scientia summatim comprehenditur Magnâ tamen hîc prudentia opus est, ne aut vis in tyrannidem vergat, aut dissimulatio, & astutia fraudes fiant: media enim sunt valde vitio confinia. *a* Justus Lipsius fraudem definiens in rebus politicis, ait esse *acutum consilium à virtute aut legibus devium, Reges Regnique bono*; cumque Machiavelli extrema declinare cuperet, putaretque abque omni omninò fraudè, & dolo Principem imperare non posse, levem aliquam suasit, toleravit mediocrem, & gravem prohibuit. Limites periculosi pro Principe. Ecquis enim illos sic accuratè iis describere poterit? Nec debent scopuli tam vicini fieri navigationi politicæ. Sat in multis operatur potentiæ malitia, & regnandi cupiditas. Si fraus vitio non caret, in omnibus suis partibus, quantumvis exiguis, vitiosa sit oportet, & Principe indigna. Dignitas regiæ purpuræ omnem respuit *b* maculam. Nullus tam subtilis est atomus, qui non appareat, & defœdet radios horum terrestrium solium. Et quomodo permitti potest, ut illius actio à virtute desciscat, & legibus, qui earundem est anima? Dolus esse non potest, absque admixtione aliqua malitiæ & mendacii, utrumque verò magnanimitati regiæ adversatur, quicquid Plato dixerit: *Mendacia in Diis esse superflua, eo quod hi nullius egeant; non tamen in Principibus, qui multis opus habent; atque adeo iis interdum illa permitti posse.* Quod illicitum est, concedi nunquam debet, nec sufficit, finem honestum esse, ut uti liceat medio, quod ex natura sua malum est. Tunc solùm licita esse possunt dissimulando & astutia, quando neque in fraudem impellunt, neque auctoritati Principis inurunt maculam; quo casu non in vitiis

a Lips. de civil. doct. l. 4. c. 14. b *Eos qui in dignitate sunt turpius fraude honesta circumvenere, aut ledere, quam vi aper. a.* Thucyd.

vitiis ea numero, sed prudentiæ esse arbitror, aut ad virtutes pertinere hujus filias, utiles ac necessarias ei, qui aliis imperat. Istud fiet, si prudentia, in sui conservationem intentos habens oculos, astutia aliqua utatur, ad occultanda quædam secundum varias circumstantias temporis, loci, personarũ: ita tamen, ut cor & lingua, mens & verba concordent inter se semper, & consentiant: illa dissimulatio velis remisque fugienda, quæ ob fines dolosos orationis vanitatem adhibet: illa, inquam, quæ eò spectat, ut intelligat alius id quod non est; non ea, quæ solum intendit, ut, id quod est, non intelligat. Quam ob rem uti quis poterit interdum verbis indifferentibus, & æquivocis & in unius locum substituere aliud diversæ significationis, non ad fallendum, sed ad cavendum sibi, aut dolum prævertendum, aut ob alios fines licitos Quod ipse veritatis Magister coram discipulis suis proficiscentibus in castellum Emaus *a* præ se ferret, ac si longiùs ire vellet; stultitia ficta Davids *b* coram Rege Achias, obtentum sacrificium *c* Samuelis; & hœdorum pelliculę *d* Jacobi manibus aptatæ, dissimulationes fuêre licitæ, quia dolum non intendebant, sed solum, ut aliud celarent propositum, neque ideo licitæ esse desinunt, quòd fors prævideatur alium inde deceptum iri: ista enim notitia non malitiæ est, sed ad providentiam pertinet.

§. Atque artibus istis & agendi modis tunc potissimum opus est quando cum Principibus astutis & fraudulentis tractanda sunt negotia. Enimverò in tali causa diffidentia, & astutia, dissimulatio in vultu; responsa ambigua, & æquivocatio prudens in verbis, ne Princeps iis implicetur, aut machinationibus

a *Et ipse finxit longius ire.* Luc. 24. 28. b *Et immutavit os suum coram eis, & collabebatur inter manus eorum: & impingebat in ostia portæ, fluebantque salivæ ejus in barbam.* 1. Reg. 21. 13. c *Vitulam de armento tolles in manu tua, & dies, Ad immolandum Domino veni.* 1. Reg. 16. 2. d *Pelliculasque hœdorum circumdit manibus, & colli nuda protexit.* Gen. 27. 15.

nationibus aliorum & fraudibus locus fit: similibus artibus utendo, non ad offendendum, neque ad fallendam fidem publicam, ecquid aliud est, quàm duplicare custodias animi? Fatua foret ingenuitas, quæ cor detegeret, & periculosum Imperium sine aliqua cautione. Semper veritatem disertè eloqui, periculosa esset sinceritas, cùm taciturnitas præcipuum sit regnandi instrumentum. Quisquis secretum leviter committit alteri, sceptrum eidem unà tradit. Mentiri Principem non decet; licebit tamen interdum, ut taceat, aut veritatem celet; non verò ut leviter credat, aut temerè confidat; quin potius maturus sit, oportet, & tardus, ut considerationi locus sit, & ipse in fraudem induci nequeat; quæ cautio valde necessaria est Principi, sine qua multis iisque gravibus expositus foret periculis. Qui plura novit, & vidit, minùs credit, & confidit, quia aut speculatio, aut praxis & experientia cautum eum reddunt. Sit igitur Principis animus sincerus, & candidus; prudens tamen in artibus, & fraudibus alienis. Experientia ipsa docebit casus, in quibus his artibus uti Principem deceat, quando nimirum animadverterit, malitiam & technas eorum, quibuscum agit, ita exigere. Cæterùm in aliis omnibus actionibus elucere debet in Principe candor quidam regius, quo utendum est interdum erga eos ipsos, qui fallere cogitant: hi enim, si in meliorem partem id interpretentur, in suis perturbantur consiliis, & vacillare incipiunt; præterquam quod nulla fraus generosior, quàm ipsa veritas, & si de ea securi sint, intimi cordis sui illi tradunt imperium, nec contra sese aliis artibus muniunt. Quæ retia non fuêre contexta? quæ non excogitata stratagemata contra astutiam & malitiam vulpis? quis unquam sinceritati domesticæ hirundinum struxit insidias.

§. Ii tamen Principes, & moderatores, quos à prudentia & ingenio mundus æstimat, isthac arte uti nequeunt; nemo enim sibi persuadet, quòd aut casu aliquid agant aut sincerè. Unde, si qua in re candorem

rem suum palam velint ostendere, pro ficto habetur. Circumspectio in illis, malitia, prudentia, dissimulatio, & cautio, dolus esse creditur. Fuerunt, qui hæc crimina Regi Catholico imponerent, eò quod partim naturali judicii sui acumine, partim diuturnis belli pacisque experientiis satis perspiceret fallacem agendi modum & intutam fidem horum temporum, atque adeò tanta sagacitate sese defenderet, & æmuli ejus ac hostes suismet artibus sese irretirent, aut eæ certè cum tempore & consilio omnino spe sua frustrarentur. Eam ob rem fingunt nonnulli Principes sinceritatem & modestiam, ad celandos magis fines, quos sibi habent propositos, aut ne illos malitia tam facilè possit assequi. Faciebat id Domitianus, a *simul simplicitatis, ac modestiæ imagine in altitudinem conditus, studiumque literarum, & amorem carminum simulans, quo velaret animum.* Velle Principem in omnibus sapientem videri, est sapientem esse desinere. Nôsse suo tempore & loco ignorantem esse, summa prudentia est. Nihil utilius, nihil magis difficile, ac sapientiæ modum retinere: id quod in Agricola Tacitus *b* collaudavit *c* Omnes in eum conspirant, qui plus aliis scire se existimat, sive ex invidia, sive ignorantiæ propriæ defensione oriatur; aut fortè, quia suspectum habent id, quod ipsi assequi nequeunt. d *Videns Saul, quod prudens esset nimis* David, *cæpit cavere eum.*

§. Principes alii negotia sua tractant, quasi aliud animo agitantes, ut sic casu agere videantur. Verùm tanta est malitia presentis Politicæ ut istas artes non tantùm penetret, sed integerrimam etiam sinceritatem cavilletur cum insigni veritatis, & tranquillitatis publicæ detrimento: cum nihil omninò sit, quod rectè atq; ut oportet, interpretentur alii, cumq; veritas in uno consistat puncto: ea verò, quæ in circumferentia continentur, infinita sint, quo collineare pos-

a Tac. l. 4. Histor. b *Retinuitque, quod difficillimum est, ex sapientia modum.* *c* Tacit. in vita Agric. *d* 1. Reg. c. 18. v. 15.

poſſit malitia, in graves errores incidunt ii, qui in factis & verbis diverſos ſcrutantur ſenſus ab eo, quod præ ſe ferunt, aut ſonant; & acceptis in deteriorem partem aliorum judiciis, & propoſitis animi, artibus ſeſe muniunt alii contra alios, vivuntque omnes in diffidentiis perpetuis, & ſuſpicionibus, in quibus qui maximè ingenioſus eſt, is à veritatis ſcopo aberrat longiùs: nam ingenii ſui acumine intimiùs penetrat, quæ communiter verſantur in animo, & plerumque tanquam exploratum habemus in aliis, quod in nobis non eſt, niſi imaginationis deceptio. Ita naviganti currere videntur ſcopuli, & ipſe interim eſt qui movetur. Umbræ rationis Status majores eſſe ſolent ipſo corpore, & hoc negligitur interdum, contrà verò captantur illæ: quo fit, ut deluſâ inaniter imaginatione, majora naſcuntur damna ex ſuſcepta defenſione, quàm adferre potuiſſet id, quod timebatur. Quoties ex inani ſuſpione Princeps aliquis arma ſumit adverſus eum, cui nunquam in mentem venit offendere, & correptis utrimque armis, ingens belli excitatur incendium, quæ priùs non niſi levis & malè fundata fuerat ſuſpicio: iis idem accidit, quod navibus malè conſtructis, quæ quo magis nunc in hoc, nunc in illud incumbunt latus, eò citus pereunt. Non improbo diffidentiam, quando à prudentia oritur (ut alibi diximus) illud ſolùm reprehendo, quod bona fides ſemper deſit ſine qua nec amicitia, nec ulla firma ſocietas, nec pactum ſecurum eſſe poteſt. Jus gentium ſine robore erit, & omnia fraudibus, deceptionibuſque obnoxia. Non omnia ex ſiniſtro aguntur propoſito. Maximus etiam tyrannus fines honeſtos interdum ſibi præfixos babet.

SYM-

SYMBOLUM XLIV.

Dubius & anceps eſt ſerpentis motus, nunc huc, nunc illuc ſinuoſis flexibus ita in incertum ſe gyrantis, ut ipſum etiam illius ignoret corpus, quà caput ſurſum attollere debeat. In hanc partem tendere crederes, & ſubitò movetur in oppoſitam, ut

ut nec ulla passuum supersint vestigia, nec sciri possit, quo iter suum intendat. Tam occulta sint oportet consilia, & cogitata Principum: nemini notum esse debet, quorsum illa spectent; quin imitentur potiùs supremum illum rerum omnium moderatorum Deum, cujus vias intelligere nemo *a* potest. Atque ideo Seraphini b *alis suis velabãt pedes ejus.* Tanta cum solertia consilia sua secreta habere debent Principes, ut ea subinde ne ipsi quidem Ministri penetrent, immò alia omnia opinentur, sintquè primi, qui in hac opinione sua fallantur, ut tanto naturalius & majori cum efficacia, absque periculo simulationis, quæ facilè sese prodit, firment ac roborent, quod ipsi pro certo & explorato habent, eandemque mentem & errorem ingenerent aliis, atque ita spargatur in vulgus, & manet per omnes partes. Tiberius hoc fecit, quando querentibus nonnullis, quod non abiret ad componendas in Pannonia & Germania tumultuantes legiones, finxit se propediem profecturum; qua simulatione c *primo prudentes, dein vulgum, diutissimè provincias fellit.* Idem quoque fecit Rex Philippus Secundus, qui consiliorum suorum fines etiam Legatos suos celabat, alios præ se ferendo, ubi opus foret, ut sic illi crederent, & persuaderent aliis. Atque hisce artibus uti Princeps minimè poterit, si ingenuitas illius tam cauta & circumspecta non sit, ut ne locum det interiores animi motus & gubernandi actionibus discipiendi, aut ne æmuli ac hostes cor ejus ac cogitata penetrent: quin immò, ut elabi possit ex manibus, quando jam illum comprehensum se tenere existimant. Ista operis dispositio, qua alius in fraudem inducitur, defensio potius quædam est, quàm malitia, dummodo ea quis utatur, ubi & quando recta ratio suaserit, quomodo ea magni Heroës usi sunt. Et quæ necessitas, obsecro, pandendi ipsum cor, quod natura non fortuito in intimo abdidit pecto-

re

a *Et vias illius quis inteligit?* Eccl. 16. 21. *b.* Isa. 6. 2.
c Tacit. lib. 1. Annal.

e? etiam in rebus minoris momenti & longè po-
tis perniciosum est, si fiant publicæ, quia occasio-
em dant plura deinde per rationis discursum inda-
andi. Tametsi cor penitùs intra viscera abditum
t, ex solo tamen arteriarum motu infirmitates e-
is ac morbi dignoscuntur. Executio vim suam per-
it non absque existimationis jacturâ de prudentiâ
rincipis, si quæ ipse facere decrevit, publicentur
ı vulgus. Consilia occulta & ignorata omnibus
ninantur partibus, valentque non parum ad hostem
liorsum distrahendum. Hinc in malitia potiùs,
uàm in rebus aliis celare ea expedit. Pauci cona-
is & molimina ante tempus detecta felicem sorti-
ntur exitum. Quàm animo turbatur, qui antè sau-
ari se videt, quam stringi gladium; ille inquam, qui
on nisi ad ipsum armorum strepitum excitatur?

§. Quæ tamen intelligi velim de bellis adversus
nfideles, non de iis quæ Christiani contra se invi-
em suscipiunt, quæ prius indicere oporteret, ut ad
tisfactionem tempus suppeteret, quo multorum
edes evitari possent. Estque ea diligentia pars quæ-
am eorum, quæ requiruntur, ut bellum licitum
, ac justum. Laudandi in hoc Romani qui Colle-
um quoddam viginti Sacerdotum, quos *Feciales*
ppellabant, instituerunt, ut bella, indicerent, com-
onerent pacem, & sancirent fœdera; qui porrò in
nilibus caussis judices essent, ac jus dicerent, cu-
rentque, ut pro injuriis & offensionibus acceptis
rti læsæ satisfieret, trium ac triginta dierum sta-
endo terminum, intra quos nisi lites aut via justi-
æ, aut amica compositione definerent, bellum de-
unciabant, tribus senioribus viris in testes adhi-
tis, & lancea farata in hostilem agrum projecta.

---- a *& baculum intorquens emittit in auras*
Principium pugnæ.

quo die actionibus hostilibus & incursionibus
bat initium. Hujus denunciationis multa in sa-
is literis suppetunt exempla. Jephte Israëlita-
rum

a Virg. l. 9. Æneid.

rum dux & Princeps non priùs contra Ammonitas arma sumpsit, quam missis ad eos legatis sciscitatus fuisset caussam, cur illi bellum *a* suscepissent. Horum nostrorum temporum, non tam humanus, ac generosus mos est. Antè belli experimur effectus, quàm de caussa constet, aut consilia penetrentur. Inopinata & improvisa in vasio graviorem reddit injuriam, & magis inplacabiles animos. Quod inde ferè oritur, quia non tam arma capiuntur, ad compensandam injuriam, aut resarciendum damnum, quàm ex cœca quadam ambitione ad dilatandos dominiorum fines; qua in re nec Religionis, nec sanguinis, nec amicitiæ ulla habetur ratio, conculcatis sacrosanctis juribus & Naturæ & Gentium.

6. Si quos interdum de infidelitate Princeps suspectos habuerit, vultus serenitatem ne illicò immutet, aut suspicionis suæ aliqua prodat indicia, quin potiùs novis blanditiis & honoribus confirmare studeat animos, & ad fidelitatem præstandam obstringere. Non optimum semper, & securum remedium est extremus rigor: rami, qui resecantur, pereunt quia revirescere non possunt. Eadem Marcello caussa fuit, cur cum Lucio Banco Nolano homine locuplete, & factioso tantoperè conniveret, & tamen probè sciret, quòd Hannibalis partes ipse sequeretur, accersito tamen ad se planè exposuit, quàm virtus ejus, & fortitudo æstimaretur ab omnibus, quàmque illa perspecta esset Ducibus Romanis, qui testes exstitissent rerum ab illo laudabiliter gestarum in Cannensi prælio: honorat eum verbis, spe ac promissis fovet & sustinet; indulget, ut liber ei semper ad audientiam pateat aditus, qua humanitate sic illum devincit & obligat, ut ab eo tempore amicum fideliorem Respub. Romana nunquam habuerit.

Hæc tamen dissimulatio magnam attentionem postulat, & prudentiam: nam si illum suboleret

qu

a *Et misit nuntium ad Regem filiorum Ammon, qui ex persona sua dicerent: quid mihi & tibi est, quia venisti contra me, ut vastares terram meam?* Jud. 11. 12.

qui finiſtri aliquid molitur, artificium eſſe crederet, ut tantò gravius poſteà in ſe animadverteretur, adeoque citiùs flammam ſubjiceret cuniculis: aut ſibi per alia media violenta caveret de periculo, id quod præcipuè timendum in tumultibus, & delictis inſanæ plebeculæ. Eandem ob cauſſam Fabius Valens, etſi auctoribus ſeditionis cujuſdam nullam conſtituiſſet pœnam, quoſdam tamen eorum in judicio poſtulari voluit, a *ne diſſimulans ſuſpectior foret.* Verùm cùm animus à concepta proditione perquàm difficulter expurgetur, & offenſione Majeſtatis ſupremæ impunitæ eſſe non debeant, videtur tunc ſolùm diſſimulandum, quando majus à declaratione imminet periculum, aut multorum punitio in effectum deduci non poteſt. Iſtud expenderit Julius Cæſar, cùm datas contra ſe à Nobilitate Romana ad Pompejum litteras, & apud tabellarium deprehenſas, ſic obſignatas cum integro faſciculo in ignem juſſit conjici, optimum ignoſcendi modum ratus, delictum ignorare. Inſignis ſanè magnanimitas, & rara prudentia, ab omnibus pœnam ſumere non poſſe, nec tamen obligare ſe ad connivendum. Poſſet etiam exemplum ſtatui in tenuiores, & diſſimulari cum Illuſtribus, donec ſecurior puniendi affulgeret b occaſio. At verò, ubi in delinquentes animadverti poteſt abſque periculo, tutius erit ſumpto ab iis ſupplicio ſecuritati conſulere, quàm diſſimulationi confidere: hæc enim majores ad audendum addere ſolet animos. Hanno venenum propinare parabat Carthaginienſi Senatui, & proditione comperta, ſat remedii fore putumabant Senatores illi, ſi legem conderent, quæ modum & certum pretium conviviis poneret; id quod Hannoni aliam novam proditionem contra illos attentandi anſam dedit.

§. Ars atque aſtutia, quæ maximè decet Princi-

a Tacit. l. 2. Hiſtor. b *Unde tenuioribus ſtatim irrogata ſupplicia, adverſus illuſtres diſſimulatum ad præſens, & mox redditum odium.* Idem l. 16. Annal.

pem, dissimulatio item magis licita, & necessaria est illa, quæ vultum, verba & actiones erga eum, quem dissimulando fallere cogitat, sic moderatur &, componit, ut scire ille non possit sua patere consilia: ea enim ratione plus suppetet temporis ad penetrandum melius, & puniendum, aut eludendum dolum, dum aggressor de eo occultando minus sollicitus est; quod si præter opinionem deprehensum se semel animadvertit, trepidare incipiet, nec securum se arbitrabitur, donec quas animo versat fraudes, ad effectum adduxerit. Ea de caussa Agrippina Neronis mater, compertis etiam insidiis, perinde se habuit, ac si nihil rescisset de morte, quam ei filius fuerat machinatus, existimans nimirum a *solum insidiarum remedium esse si non intelligerentur.* Hæc dissimulatio aut ficta simplicitas perquam necessaria est Ministris, qui Principibus astutis, minusque sinceris deserviunt, iis scilicet, quorum unicum studium est cavere, ne artes eorum penetrentur ab aliis: qua in re eximius fuit Tiberius b *consulto ambiguus.* Eodem artificio Senatores Romani usu fuêre, quando idem Tiberius post Augusti obitum (ut animos eorum exploraret, significari iis fecit, nolle sese imperii gubernacula admittere, eo quòd nimis grave humeris suis onus esset; at illi studiosa quadam ignorantia, & provocatis ultrò lacrymis, instare rogareque, ut admittere dignaretur c *quibus unus metus, si intelligere viderentur.* Oderunt Principes injusti, & tanquam hostes eos habent, a quibus mala sua studia & consilia capi existimant. Absolutum sibi in animos imperium vendicant non alienæ subjectum scientiæ, cupiuntque non minùs vi, & facultati intelligendi subditorum dominari, quàm eorundem corporibus, partem obsequii in eo ponentes, ne artes eorum deprehendantur à d subditis: Eam ob rem *abditos Principis sensus, si qu*

a Tac. lib. 14. Annal. b idem lib. 13. Annal. c idem 1. Annal. d *Intelligebantur artes; sed pars obsequii eo, ne deprehenderentur.* idem. l. 4. Histor.

i quid occultius parat exquirere, illicitum est. Conquerente aliquando graviter Tiberio, quòd sibi à Senatoribus quibusdam securò vivere non liceret, scire ex eo voluit Asinius Gallus, quinam ii essent, ut poenas luerent, & a *eo agriùs accepit* Tiberius, quod *recludi* ille vellet, *quæ premeret*. Prudentior Germanicus fuit, qui licèt Tiberii artes probè perspiceret, neque ideo tantum è Germania revocari, ut gloriæ suæ cursus sisteretur, extemplò tamen paruit, perinde ac si nihil istorum, quæ suberant, *b* animadverteret. Quando Principum mandata declinari non possunt, prudentiæ est iis obsequi, & ignorantiam præ se ferre, ut minus detrimenti sit. Quare tametsi Archelaus sciret, astu quodam & dolo se à Tiberii matre Romam evocari, dissimulavit tamen, & c *si intelligere crederetur, vim metuens, in urbem properavit.* Atque hæc dissimulatio magis adhuc in erroribus & vitiis Principis necessaria est; nec enim amicus solet esse ei, qui illorum aut testis est, aut notitiam habet. In convivio illo, in quo Britannicus venenum hausit, d *diffugêre imprudentes; at quibus altior intellectus, restitêre defixi, & Neronem intuentes*, ne violentiæ mortis illius conscii haberentur, sed credere potiùs putarentur, eam secundum naturam accidere.

a Tacit. l. 4. Annal. b *Haud cunctatus est ultrà Germanicus quamquam fingi eo, seque per invidiam parta jam decori abstrahi intelligeret.* idem lib. 2. Annal. *c* idem. l. 2. Annal. *d* idem l. 13. Annal.

SYMBOLVM XLV.

LEo (figura præſentis Emblematis) apud Ægy-ptios vigilantiæ fuit Symbolum, quales ſunt qui in frontiſpiciis & portis templorum collocari ſo-lent. Atque hinc Alexander Magnus in monetis effi-gi voluit cum pelle leonina in capite, ut ſignificar-nc

non minùs cura se pollere, ac robere: quippe qui (si quando parciori somno utendum esset) dormire consueverat, brachio extra lectum porrecto, & globum argenteum manu tenens; ut si fors arctius indormiret, ille in subjectam pelvim æneam delapsus tinnitu suo eum mox rursum excitaret. Nunquam sanè orbem suo subjecisset imperio, si quieti & somno solum indulgens, rerum omnium curam abs se abdicasset: neque enim multù debet stertere qui multorum regendorum gubernacula suscepit.

a *Non decet ignavum totâ producere somnum*
Nocte virum, sub consilio, sub nomine cujus
Tot populi degunt, cui rerum cura fidesque
Credita summarum.

Leo igitur, cùm animantium Regem se esse sciat, aut parum dormit, aut si dormit, nimiùm apertos servat oculos. Non tantum suo confidit imperio, nec de sua majestate tantoperè securus est, ut necessarium non arbitretur, vigilantem se fingere, etiam dum somnum capit. Opus est equidem, ut sensibus sua quando quies concedatur; expedit interim sic opinari de Regibus; quòd semper excubent. Rex somno deditus nec hilum ab aliis differt hominibus. Etiam hanc ipsam passionem subditos suos, ac hostes, quantum potest, celare debet. Dormiat, modò vigilare eum credant alii. Ne sibi tantum de dignitate sua & potentia polliceatur, ut curæ ac sollicitudini claudat oculos. Astutia est dissimulatio in leone, oculis apertis quietem capere, non tamen fallendi studio, sed dissimulandi solùm consopitos sensus; & si quis fortè insidias illi struens desperetur, existimando vigilem esse, quem dormientem offendere cogitabat, ipse sibi erroris caussa est, non leo: nec indigna hæc præventio magnanimo ejus pectore, uti nec astutia illa, quando cauda obducit pedum vestigia, ad fallendos venatores. Nulla ars, castrumve satis munitum est, nisi sollertia excubet. Major Monarcha majori cum cura fron-

a Homerus.

frontem suam coronare debet, non candore sinc-
rarum columbarum, sed prudentia astutorum se-
pentium: neque enim aliàs, quàm quando Leo i
arenam prodit, feræ cæteræ suas ponunt inimiciti
naturales, & depugnare inter se desinunt; quin ja
communi concensione conspirant omnes contra i
lum, armant sese, & tanquam fortiori moliuntur in
sidias. A nulla potentia plus periculi imminet regr
Angliæ, (uti & aliis omnibus Principatibus) quà
ab illa Batavorum; nam maris libertatem illi ad
munt. Nihil magis perniciosum Francis, quàm po
tentia eorundem rebellium Statuum, quæ perfossi
aggeribus, quos objecit Hispania, totum Franci
regnum aquis demergeret, ut prudentissimè obse
vavit Rex Henricus Quartus; & tamen, quæ duo a
pud ambas illas Coronas plus possunt, quàm su
met ipsarum pericula, odium, inquam, & metu
Monarchiæ Hispanicæ, vires illas augent, quas mu
tatis aliquando & perturbatis temporibus ipsæ me
rito adversum se timere poterunt. Pericula præser
tia plus sollicitudinis & curarum adferunt, quar
futura, etsi hæc sæpè majora sint. Timor sensus in
pedit; nec sinit animum æstimare, quæ longius pos
ta sunt. Inanis aliqua diffidentia maxima etiam ra
tione Status validior est. Arbitrium Coronæ Hispan
cæ in Italia medicinæ præservativæ instar est adve
sus infirmitates, quas patitur libertas Genuæ; ider
illud Tusciæ Principatum securum reddit: Impe
rium spirituale Ecclesiæ augescit, & conservatt
potentia domus Austriacæ, ejusdem beneficio se
curi sunt Veneti à Turcarum tyrannide: quod nesci
sanè, an aliqui Consiliarii istorum Principum sa
tis grati agnoscant, aut illud agant semper, quo
ad hanc utilitatem eorum propriam magis condu
cit. Æmulationes ejusmodi, quæ rationi non pa
rent, sibi ipsæ ruinam accersunt, & exitium. Il
li ipsi, qui securiores se fore existimabant, si Fer
dinandum Secundum armis exuerent, magno su
malo experti sunt posteà, eodem se indigere mi
lite

lite, cujus exauctorandi illi auctores fuerant. Complures Provinciæ quæ ob rationem status Monarchiam Romanam voluerunt evertere, unà cum illius ruina libertatem suam perdiderunt.

§. Ne confidat Princeps exteriori venerationi & cultui, quem alii ipsi deferunt: ficta enim tantummodo res est, & longè alia ab eo, quod extrinsecus apparet. Placere velle, adulatio est, obsequium, metus, veneratio, vis quædam & coactio, & amicitia, necessitas. Omnes callida fraude insidias parant sinceræ generositati, qua alios *a* æstimat. Omnes ad ungues illius attendunt, & prædas numerant. Advigilant omnes, ut ingenio superent, quem viribus nequeunt. Pauci, aut nemo, sincerè cùm eo agit: ei enim, qui timetur, non dicitur veritas, adeoq; potentiæ suæ confisus, somnum capere securus non potest, artem arte, vires viribus illudat. Generosum pectus dissimulanter & cautè prævertat pericula, & resistat fortiter.

§. Tametsi verò præsenti Emblemate permittamus, immò etiam necessariam judicemus dissimulandi artem, servatis conditionibus, quas diximus, magis tamen ea Ministris convenit (quando excusari potest) quàm Principibus: in his enim occulta quædam in est divinitas, quæ ea cura & cautione ostenditur. Dissimulatio plerumque ex metu & ambitione nasci solet; neutra autem, si notetur, satis Principem decet. Quod simulatio cavere debet, caveat silentium prudens, & solers gravitas. Magis amatur Princeps, qui cautus & prudens habetur ab omnibus, modò agat cum sinceritatē quadam regia. Nemo est, quin artes illas occultas detestetur; contrà verò agendi modus naturalis cum ingenua quadam probitate placet omnibus, quemadmodum in Petronio advertit Tacitus, b *cujus dicta factaque quantò solutiora, & quandam sui negligentiam præferentia, tantò gratius in speciem simplicitatis accipiebantur.*

a *Duces Principum simplices, & ex sua natura alios æstimantes, callida fraude decipiunt.* Esth. c. 16. v. 6.
b Tacit. lib. 16. Annal.

SYMBOLVM XLVI.

REmus ex parte aquis immersus, obliquus videtur oculis,& fractus, idque ex refractione specierum oritur : ita multis in rebus nos fallit opinio. Ea de caussa Philosophi Sceptici, ut dicebantur, de omni re dubitabant, nec quicquam pro certo aude-

audebant asserere. Solers sanè modestia, & diffidentia prudens humani judicii, nec absque fundamento: siquidem ad certam rerum cognitionem binæ requiruntur dispositiones, illius nimirum, qui cognoscit; & rei, quæ cognosci debet. Qui cognoscit, intellectus est, qui externis juxtà atque internis utitur sensibus, tanquam instrumentis ad efformanda phantasmata. Externi variè immutantur pro majori humorum abundantiâ, aut moderatione. Quas mutationes etiam interni subeunt, aut ob eandem caussam, aut propter diversas organorum affectiones. E quo tanta opinionum, judiciorumque in hominibus nasci solet diversitas, alio aliter res ipsas concipiente, in quibus eadem incertitudo, & variatio cernitur: nam positæ hîc aut illic colores suos mutant, & formas, aut ob distantiam, aut ob vicinitatem, aut quia nulla perfectè simplex est, aut propter mixtiones naturales, & species, quæ sese offerunt medias inter sensus, & ea quæ sub sensum cadunt: adeoque de iis affirmare non possumus qualia sint, sed illud dicere solum, videri talia opinionem scilicet formantes, non certam scientiam. Majorem incertitudinem Plato in illis reperit, dum perpenderet animo, in nulla earum inesse naturam illam purissimam & perfectissimam, quæ in Deo est; nosque, dum vitam hanc mortalem vivimus, rei nullius certam cognitionem habere sed præsentes solùm videre, quæ non nisi reflexæ essent, & quædam illarum umbra, atque adeò fieri non posse, ut de iis scientia comparetur. Non equidem illud contendo, ut Princeps è Scepticorum turba sit: nam qui de omnibus dubitat, nihil certi definit, aut statuit, neque ulla res gubernationi magis noxia, quam dubium hærere & ancipitem, quoties decidendum est aliquid, & effectui dandum. Illud moneo duntaxat, ut cum prudentia quadam politica in opinionibus persistat indifferens, certoque sibi persuadeat, facilè se in judicio falli posse, quod de iis formaverit, aut ex affectu & passione

propria, aut minùs sincera informatione, aut c
blanditias aliorum & assentationes, aut quia exo
illi est veritas, quæ potentiæ certos præscribit lim
tes, legesque voluntati, aut propter nostrum appr
hendendi modum valde incertum, aut deniq
quia paucæ res ejusmodi sunt, quales prima fron
apparent, præsertim politicæ, cùm ratio Statûs ja
ferè nihil aliud sit, quam ars quædam alios fallen
aut ne Princeps fallatur ab aliis. Quare diversis
gent luminibus, & considerare eas oportet sedu
potiùs quàm obiter intueri ne Princeps leviter r
bus apparentibus & narratiunculis moveatur.

§. Fraudes istæ, & artes politicæ dignosci nequ
unt, nisi ipsa hominis natura probè perspecta sit
illius siquidem cognitio planè necessaria est Princ
pi, ut & regere eum sciat, & sibi ab eo cavere: et
enim Principatus hominum sit inventio, si quid t
men illi timendum periculi, ab his solis, non a
unde timendum est, nec majori homini hostis, quà
ipse homo. Non aquila aquilam impetit, nec asp
aspidem; at homo homini semper molitur pern
ciem. Ferarum specus absque custodia sunt, ad cu
stodiendas verò urbes tempore nocturnæ quiet
nec terna elementa sufficiunt: terra scilicet agg
sta in mœnia & propugnacula, aqua in Fossas coll
cta, ignis conclusis in fistulis æneis, & tormen
tis majoribus. Ut securi somnum capiant aliqui, al
vigilent oportet. Quæ instrumenta reperta no
sunt ad eripiendam homini vitam? quasi per se ip
satis brevis non sit, & sexentis Naturæ casibu
obnoxia: & licet in homine, tanquam in subject
suo proprio, omnium virtutum pariter, & vitioru
insint semina, illud tamen discrimen est, quod ill
absque rota gratiæ cælestis & supernaturalis nas
& succrescere nequeant, hæc verò suàpte spont
pullulent, & latiùs se diffundant, qui primæ hom
num noxæ effectus est, ac pœna. Quoniam autem
semper ferè affectibus nostris, & passionibus duc
nos sinimus, quæ in malum nos propellunt, atqu

in virtutibus isthuc periculi non est, quod in vitiis; ideò ob oculos ponemus hîc Principi brevem aliquam descriptionem Naturæ humanæ, quando à Malitia se patitur abripi.

Est igitur homo animantium omnium inconstantissimum: sibi, & aliis exitiosum. Unà cum ætate, fortuna, spe commodi, damni metu, & passione animum immutat. Nec mare toties vultum variat, ac illius conditio. Boni specie deluditur, & ex amore proprio in errore perseverat. Vindictam & crudelitatem honori ducit, ac laudi. Affectus suos ad longum tempus dissimulare novit, & tegere. Verbis, risu & lacrymis celat, quod inclusum gerit in pectore. Religione sua obvelat consilia: jurejurando firmat, & occultat mendaciis. Metui, & spei paret. Favores eum ingratum reddunt, dominatio superbum, coactio abjectum & vilem, lex pavidum. Beneficia inscribit in cerâ, injurias acceptas in marmore, & quas ipse aliis infert, in ære incidit. Amore regitur non ex charitate tamen, sed sola boni specie, ira illi imperat. In afflicta fortuna demissus est, & obediens, in prosperiori, arrogans & aliorum contemptor. Quod in se ipso collaudat, aut affectat, id minimè possidet. In amicitia sincerum se judicat, & colere eam nescit. Bona propria spernit, & ambit aliena. Quantò pluribus potitur, tantò plura expetit. Ob gratias & incrementa aliena contabescit invidia; graviùs nocet amici specie, quàm hostis. In aliis rigorem justitiæ deamat, in se ipso eum experiri non vult.

Hæc humanæ naturæ descriptio generalis est, neque enim vitia omnia in uno insunt homine, sed dispersa in variis. Verùm tametsi quis fortè Principi immunis planè ab iis videatur, non ideò tamen sibi ab illo prudenter cavere intermittat, quia nunquam satis securum est judicium, quod de conditione & natura hominum formari solet. Malitia virtutis larvam induit, ut queat decipere, & optimus quisque à se ipso deficit, aut humana imbecil-

litate, aut ætatum inconstantia, aut necessitate & utilitate propria, aut specie aliqua boni privati, vel publici, aut imprudentia, aut notitiæ defectu; quo fit, ut non minus perniciosi sint interdum ipsi etiam boni, quàm mali. In dubio autem magis prudentiæ consentaneum est, stare à parte periculi, ita ut Princeps sibi dictum putet (non ad offendendum quidem, sed ad cavendum:) quod scribit Ezechiel, a *subversores sunt tecum, & cum scorpionibus habitas*, quorum *cauda semper in ista est, nulloque momento meditari cessant, ne quando desint occasioni*. b Tales fere solent esse aulici: plerique enim omnes vota sua & desideria, etiam cum illusione Principis promovere satagunt, aut optimè meritos de gratia illius, & favoribus deturbando, suemet auctoritatis, qua valent, beneficio. Quoties interjectis inter Principis oculos & Ministri actiones, invidiæ & æmulationis fluctibus, eas pro obliquis habuit, & haud satis fidelibus, cum rectissimæ essent, & non nisi ad majus illius obsequium susceptæ? Passa est virtus, amisit Princeps fidelem Ministrum, & artibus suis triumphavit malitia. Quas ut practicè noverit, neque permittat innocentiam vexari injuriis, aliquas magis usitatas hic oculis subjiciam.

Reperiuntur aulici nonnulli tam versuti, & subdoli, ut æmulorum suorum defectus excusari videantur, & vel maximè eos accusant. Ita Augustus quondam, c *honorâ oratione, quædam de habitu, cultuque & institutis Tiberii jecerat, quæ velut excusando exprobaret*.

Alii sunt, qui, ut nequitiam suam tegant, & bonitatis specie auctoritatem illi concilient, titulo obligationis, & amicitiæ sermonem ordiuntur à laudibus Ministri illius, quem clandestinè subvertere cogitant, referendo scilicet aliquas, quæ aut exigui momenti sunt, aut Principi haud multum prosunt, atque una ficto quodam zelo erga illius obsequium, quod omni amicitiæ & necessitudine præferre se

a Ezech. 2. 6. b. Plin. l. 11. c. 25. c Tac. l. 1. Annal.

te se dicunt, sensim in apertum proferunt defectus, qui efficere possunt, ut hic talis Minister aut gratiâ Principis excidat, aut dignitatis gradu, quem obtinebat deturbetur. Quòd si illud non fiat ex ambitione & malitia, ideo saltem est, ut defectibus iis, quos carpit in amico, fidelitatem suam testatam faciat, a *& unde amico infamiam parat, inde gloriam sibi recipiat.* Nec ignorabat fallaces has technas sapientissimus ille Rex Neapolitanus Alphonsus; quare cum quendam audiret, qui multus erat in laudibus sui hostis, sic ad astantes dixisse fertur: *Notate artificium istius hominis, & videbitis has laudes non alio spectare; quàm ut majus damno suo accersant tempore.* Nec aliter accidit, postquam sex mensium spatio istiusmodi commendationibus mentem, animumque suum omnibus probare conatus fuisset, ut tantò citiùs deindé ei haberetur fides in iis, quæ contra eundem locuturus esset. Quis unquam pulvis tormentarius, actis sub terram cuniculis, incensus fuit à mœnibus longiùs, ubi tamen vim suam exerere debuit? *Pessimum inimicorum genus, laudantes.* *b* Alii ut decipiant cautius palam laudant, & secretis infamant *c* criminationibus.

Nec minùs noxium est eorum artificium, qui calumnias sic adornant, atque instituunt, ut cum sint accusationes, laudes tamen esse videantur, quomodo apud Tassum Aletus faciebat.

d *Gran fabro di calunnie, adorni in modi*
Novi, che sono accuse, e paion lodi.

Hos Psalmographus indicat, cùm dixit: e *Conversi sunt in arcum parvum.* *f* Et Oseas Propheta: *Facti sunt quasi arcus dolosus*, qui in aliam partem collimat, ex alia ferit & sauciat.

Quidam æmulos suos, eorumqne actiones sic laudibus efferunt, ut satis appareat non loqui eos serio,

Q 7

a Tacit. lib. 14. Annal. *b* idem in vitâ Agric. c *Secretis eum criminationibus infamaverat ignarum, & quo cautius deciperetur, palam laudatum.* Tac. l. 11. Hist. *d* Tasso can. 2. *e* Psal. 77. 57. *f* Os. 7. 16.

seriò, & ex animo. Id quod in Tiberio animadver sum; qui à *multa de virtute Germanici memoravit, magis in speciem urbis adornata, quàm ut penitus sentir crederetur.*

In aliis commendationes ejuscemodi eò tendunt ut quem habent inimicum, ad ea evehant munia quæ deinde exitio illi sint, aut ut submoveatur à aula longiùs, etsi cum majori ipsius fortuna id fiat quam inter alias caussam fuisse reor Ruigomesio cur auctor esset, ut in Provincias Belgicas mittere tur dux Albanus Ferdinandus, quando Status illi ab obedientia regis desciverant. Ob eundem finem. b *Mucianus* quoque, *quia propalam opprimi Antonius nequibat, multis in Senatu laudibus cumulatum secretis promissis oneravit, citeriorem Hispaniam ostentans, discessu Cluvii Rufi vacuam.* Ad quod ut faciliorem viam sterneret. c *simul amicis ejus Tribunatus, Præfecturasque largitus est.* Dici vix potest, quàm æmulatio liberalis sit, quando amovendus ex oculis, qui aut gloriæ illius tenebras offundit, aut commodis officit, unda est, quæ natandi imperitum ad fortunæ ripam pertrahit. Interdum etiam laudes eo animo commemorantur, ut suscitentur æmuli, qui laudatum insectentur. Mirus planè nocendi modus per aliena vitia.

6. Multi eos, quos ipsi ad suum formarunt ingenium, in officia publica conantur intrudere, eo cum artificio, ut consilium eorum nemo penetrare possit, ideoque ut illud ipsum tantò assequantur faciliùs, defectus quosdam leviores in ejusmodi officiis commissos ab aliis, primò reprehendunt, mox laudant & deprædicant alios, qui ad ea munera magis viderentur idonei, & interdum velut ignotos fovent, uti Pisonem Lacon, ut à Galba *d* adoptaretur.

Alii, ut suam celent passionem, in longum jaciunt odia, & sensim illa instillant pectori Principis, ut oppletum effundat se tandem in ejus damnum, cui infensi sunt, & inimici. His artibus Sejanus usus est,

a Tac. lib. 1. Ann. *b* idem lib. 4. Hist. *c* ibid. *d Sed callide, ut ignotum fovebat.* Tac. l. 1. Hist.

est, ut *a* Tiberii animum abalienaret à Germanico; & videtur eas improbare Spiritus sanctus sub metaphora arandi mendacia: *Noli*, inquit, *arare mendacium adversus fratrem tuum*; *b* quod idem est, ac spargere in animo loliorum semina, ut nascatur deinde, & metatur suo tempore malitiæ *c* fructus.

Fari cum astutia solent nonnulli primùm fallere Ministros, quorum auctoritati Princeps plus cæteris tribuit, persuadendo illis quasdam falsitates, quas ipse deinde imprimant Principi. Ars ista fuit mendaciloqui illius spiritus, qui in visione Michææ *d* Prophetæ spondebat se decepturum Regem Achab, insidiendo in labiis omnium Prophetarum ejus, & permisit illud Deus, tanquam efficacissimum fallendi medium.

Aliqui nonnunquam ad eum finem injuriis utuntur, quas forte accepit Princeps, & vindictam illi suadent, aut quia illam ipsi beneficio potentiæ Principis de hoste suo sumere cogitant, aut quia semotum eum volunt ab illius obsequio, & in diffidentiam adducere. *e* Eodem artificio Joannes Paciecus Regi Henrico Quarto auctor erat, ut Alphonsum Fonsecam Archipræsulem Hispalensem juberet comprehendi, & eundem posteà secretò monuit, ut suæ securitati adversùs Regem opportunè consuleret.

5. Atque hæ tales artes maximè vigent in aulis, & licèt interdum prodantur in lucem, suos tamen inveniunt Patronos, immò sunt, qui iterum in fraudem induci se sinunt, unde persæpe videmus homines planos & imposteros diu in aulis perdurare; Imbecillitas hæc est naturæ nostræ depravatæ, quæ mendacio magis capitur, quàm veritate. Fortiùs nostros

a *Odia in longum jaciens, quæ reconderet, auctaque premeret.* Tac. l. 1. Annal. *b* Eccl. 7. 13. c *Arastis impietatem, iniquitatem messuistis, comedistis frugem mendacii.* Os. 10. 13. d *Ero spiritus mendax in ore omnium Prophetarum ejus. Et dixit Dominus; Decipies, & prævalebis: egredere, & fac ita.* 3. Reg. 22. 22. *e* Mar. Hist. Hisp. l. 23. c. 7.

tius noſtros rapit oculos, & in admirationem trahit equus aliquis ſcitè pictus, ac vivus, cùm tamen ille aliud nihil ſit, quàm vivi mendacium. Ecquid aliud eſt eloquentia tropis & figuris ornata, quàm falſa quædam ſpecies, & dolus, & ſæpè perſuadet nobis ea, quæ nos maximè dedecent. E quibus omnibus liquet quantum ſit periculum, ne inter tot artificia, & relationes varias deerret opinio Principis, niſi ea ſingulari cum diligentia expendat, atque examinet, ſuſpendendo tantiſper fidem, donec res ipſas videat non ſolùm, ſed etiam quaſi manibus tentet, eas cumprimis, quæ auditu perceperit: per aures enim ſubintrant aura adulationis, & venti odii atque invidiæ, & facilè immutant, ac ſuſcitant paſſiones & affectus animi antè, quàm de rei veritate certò conſtare poſſit. Et idcirco valde eſſet conveniens, ut Princeps aures haberet menti & rationi proximas; ſicut eſt illa, quam habet Noctua (ideo fortè etiam Minervæ dedicata) inſupremo capitis vertice, ubi cellula ſenſuum eſt, quia omnibus his opus eſt, ne nos fallat auditus. Hujus itaque ſingularem curam ac rationem habeat Princeps, nam quando aures ab affectibus liberæ ſunt, & ratio in iis protribunali ſedet, bene ad examen vocantur ſingula, cùm omnia ferè, quæ ad gubernationem pertinent, à narrationibus aliorum dependeant. Atque ideo non videtur vero ſimile, quod dixit Ariſtoteles & apibus, eas ſcilicet audiendi ſenſu deſtitutі: grande enim id eſſet incommodum in animalculo tam provido & politico, cùm duo illi ſenſus, auditus & viſus, inſtrumenta ſint, quibus ſapientia hauritur, & experientia. Ambo neceſſarii ſunt, ne nos aut paſſio, aut natura, aut inclinatio decipiat. *a* Moabitis ab effectu jam occupatis, torrens aquarum unde ſolares radii repercutiebantur, ſanguis videbatur. Idem populi clamor in auribus

a Primoque mane ſurgentes, & orto jam ſole ex adverſo aquarum, viderunt Moabitæ contra aquas rubras, quaſi ſanguinem dixeruntque, Sanguis gladii eſt. 4. Reg. 3. 22.

auribus bellicosis Josue ululatus pugnæ celebratur; in quietis verò & pacificis Moysis, moduli Symphoniaci suaviter *a* canentium. Eam ob rem, licèt Deo omnia sint præsentia, voluit tamen coram lustrare oculis vocem, quam audiebat de incolis urbium *b* Sodomæ & Gomorrhæ. Quando igitur Princips ad res omnes & singulas sic manus, oculos auresq; admoverit, aut errare non poterit, aut certè culpa vacabit. Atque ex his omnibus nemini perspicere non licet, quàm parum idoneum fuerit illud Thebanorum simulacrum, quo Principis dotes ac qualitates volebant exprimere; utpote quod aures haberet quidem sed careret oculis; cùm tamen hi non minus, ac illæ sint necessarii: aures inquam, ad res cognoscendas, oculi verò ad comparandam certam fidem, qua in re magis fideles sunt oculi; tantum enim veritas à mendacio abest, quantum oculi distant ab auribus.

§. Nec minori diligentia & attentione opus est, ad probanda omnibus consilia & proposita media, antequam Princips iis uti incipiat, de cogendis per provincias pecuniis, de corridendo imperio, aut negotiis aliis, ad pacem, bellumvé spectantibus: sæpe enim non nisi commoda privata & propria pro fine habent, nec semper imaginationi aut expectationi nostræ respondent effectus. Ingenium consilia approbare solet, at experientia ea rejicit. Contemnere omnino, imprudentia esset: nam unicum etiam, quod feliciter succedit, aliorum vanitatem compensat. Non gauderet Hispania novi orbis imperio, si Reges Catholici non plus fidei habuissent Columbo, quam alii Principes. Credere leviter omnibus, & mox velle, tanquam planè

a Audiens autem Josue tumultum populi vociferantis, dixit ad Moysen, Ululatus pugnæ auditur in castris. Qui respondit, non est clamor adhortantium ad pugnam, neque vociferatio compellentium ad fugam; sed vocem cantantium ego audio. Ex. 32. 17. b *Descendam, & videbo, utrum clamorem qui venit ad me, opere compleverint: an non est ita, ut sciam.* Gen. 18. 21.

planè ſecura & certa, in effectum deducere, levita
eſt, aut ſtultitia. Conſideranda priùs conditio per
ſonæ quæ ea proponit, quantam nimirum rerum ex
perientiam habeat: quos fines ſpectare poſſit, ſi de
cipiat; quæ commoda, ſi ritè eveniat; quibus de
nique mediis, quo tempore hoc aſſequi cogite
Quam diligentiam quia non adhibuit Nero, cum re
ferret nonnemo, ingentem in Africa theſaurum re
pertum eſſe, graviter deceptus fuit, non auctori
a *non ipſius negotii fide ſatis ſpectata, nec miſſis viſoribus*
per ſuos noſceret, an vera aſſererētur. Multæ res propoſit
ſub initium videntur magnæ; & poſteà evaneſcun
ac prorſus fiunt inutiles. Multæ levis ſunt momen
ti, è quibus inſignia redundant beneficia. Multæ
quas in rebus minoribus experientia comprobavit
in majoribus haudquaquam ſuccedunt. Multæ ratio
ni videntur faciles, & reipſa difficillimæ ſunt. Mul
tæ ſub principium damnum adferunt, proſunt ſu
finem; aliæ contrà. Multæ etiam reipſa cadunt ali
ter, ac initio fuerat cogitatum.

§. Vulgus iners & cœcum, veritatem non perſpi
cit, immò illa magis offenditur: nam leviter ſua
ante format opiniones, quàm recta ratio præverta
incommoda, confidendoque rem manibus ſe poſ
tangere, lumen certiùs ſibi pollicetur à ſucceſſu, qu
ignorantium Magiſter eſt, adeoque qui illud homi
num genus argumentis à ſuis abducere volet opi
nionibus, tempus perdet, & operam. Nullum effi
cacius remedium, quàm curare, ut ſuis ipſimet o
culis errores ſuos videant, & tentent manibus. Si
equi formidoloſi ſolent corrigi, calcaribus urgend
& verberibus, ut ulteriùs progrediendo nôſſe di
cant vanitatem umbræ, qua tantoperè terrebantur
Hoc conſilio uſus eſt Pacuvius, ad componendum
populum Capuæ, cùm contra Senatum tumultuar
inciperet. Senatores omnes, communicato priù
cum iiſdem conſilio, in aula quadam concludit
Dein populum convocat, eumque ſic alloqui-
tur:

a Tac. l. 16. Annal.

tur: Si Senatores amovere ab officio, aut punire libuerit, nunc tempus est opportunum, omnes enim sub ista clave custodio, & absque armis; sed expediet, ut unus tollatur post alium, mox alius in illius locum eligatur: neque enim vel unicum momentum Respublica isthæc sine capitibus subsistere poterit. In urnam igitur omnium nomina conjicit & unum sorte extrahit: rogat deinde populum, quid illo fieri velint: crescunt suffragia, conclamant omnes, eumque morti adjudicant. Suadet porro, alium eligant. Hîc confusio oritur, & nesciunt, quem proponere debeant. Idem secunda, idem tertia vice accidit, ut de electione inter eos convenire non potuerit. Tandē illa ipsa confusio eos edocuit, melius esse, tolerare malum, quod experti essent, quàm tentare remedium; & mandant illico, ut Senatores liberi demittantur. Furiosa plebs est in opinionibus suis, & sæpè (quando insigne aliquod damnum timeri potest, aut periculum) industriæ est Princeps, suis propriis habenis eam regere, & pari ignorantiæ passu cum ea progredi. Reduci etiam ad officium poterit populus, si illi proponantur ante oculos damna aliorum similium casuum: a *nam plebeja ingenia exemplis magis, quam ratione capiuntur.*

a Macrob.

SYMBOLUM XLVII.

ETiam in virtutibus periculum est: insint omnes in animo Principis, non est tamen necessum, ut in perpetuo versentur exercitio. Utilitas publica usum illarum dictare debet, quo modo item, & quando Exercitæ absque prudentia, aut vitia esse incipiunt, aut certè non minùs exitiosæ sunt, ac ista. In cive privato ipsum solum respiciunt; in Principe, ipsum & Rempublicam. Cum utilitate communi omnium, non privata unius consentiant oportet. Scientia civilis certos præscribit limites virtuti & illius, qui imperat, & ejus, qui paret. In

Ministro non sui juris & arbitrii est justitia, semper ad legis normam sese debet dirigere: in Principe, qui illius est anima, peculiares habet considera-

tiones, quæ universum & commune spectant imperium. In subdito commiseratio modum excedere nunquam potest; in Principe sæpe est noxia. Ut hoc

hoc præsenti Emblemate subjicerem oculis, à cornicu aucupio istud desumpsi, qua, Sanazaro & Garcilaso testibus, Pastores utebantur. Ea erudit Principes, quanta cum prudentia calamitatum & periculorum alienorum sese reddere debeant participes. Cornicem ponebant alis extremis humi alligatam, quæ cùm alias per aërem prætervolare cerneret; sublatis in cælum clamoribus eas provocabat, ut ad ferendam opem sese demitterent, misericordia motæ.

Cercavanla, i alguna mas piadosa
Del mal ageno de la companera.
Que del suyo à risada, ò temerosa.
Llegavase mui cerca, i la primera,
Que esto hazia, pagava su innocencia,
Con prision, ò con muerte lastimera.

Nam quæ humi fixa hærebat, ungibus prehendebat alteram, ut se liberaret; & hæc rursus aliam, quæ eadem ducta commiseratione ad eam juvandam advolabat, ut una propter aliam, atque adeo perirent omnes. In quo etiam novitas casus locum habuit: interdum enim sola curiositas est, aut naturalis inquietudinis motus, quæ misericordia videtur. In miseriis & acerbitatibus exterorum Principum non improbo, ad eorum lamenta & voces, commoveri cor & oculos commiserationis affectu, immò interdum & officia; nolim tamen ad eorundem defensionem leviter armari manus. Ut quis privatus in alterius gratiam periculum subeat, egregium facinus est, & laude dignum; at reprehendendum in Principe, si salutem publicam adducat in discrimen pro salute alterius Principis, sine sufficienti emolumento, & ratione status; nec satis sunt eæ, quas propinqua cognatio secum adfert, aut singularis fortè amicitia: nam Princeps ad Subditorum utilitatem natus est priùs, quam Consanguineorum, & Amicorum. Opitulari his poterit, sed absque damno & periculo aliquo graviori.

Quan-

Quando præſtitum alteri auxilium tam commune facit periculum, ut ruina unius ſecum trahat alterius exitium, nulla eſt obligationis cauſſa, nec ulla tanta in alios pietas quæ illam excuſare queat. Veruntamen quando commoda aut detrimenta itanexa ſunt inter ſe, ut utriuſque res agi videatur, qui uno pereunte alteri quoque per eundem eſſet cauſſam ſuam facit, quiſque auxilio præſto eſt; eſt que major prudentia (ut diximus) periculo ſeſe in alieno Statu opponere, quàm expectare illud in proprio. Quod ſi etiam quietis & tranquillitatis publicæ interfuerit, oppreſſo ferre præſidium, omnino facere id debet Princeps potentior: Juſtitia enim inter Principes ad tribunal ordinarium confugere non poteſt; ſed in auctoritate & potentia Supremi illuc invenit. In tali caſu tyrannis quædam erit, otioſe ſpectare tantùm, & locum dare illi politiæ, quæ alios Principes exerceri exoptat, ut eorum diſſenſionibus ipſa ſecurior ſit, aut eorundem ruinis majorem ſibi fabricetur fortunam. Nam ſupremis ille internarum mentis affectionum judex & arbiter ſeveriſſimè illas caſtigare *a* ſolet.

In iſtiuſmodi caſibus magna adhibenda eſt prudentia, etiam atque etiam ponderando, num aliorum ſe implicare difficultatibus, è republica futurum ſit, ne temerè alienum periculum faciamus noſtrum, aut planè in eo noſmetipſos conſumamus: nam poſteà præſidium mutuum ſperare haud licebit. Hiſpaniæ ſic accidit, quæ fortem afflicti imperii miſerata & ſanguine ſuo & opibus illi tulit ſuppetias, unde ortum habuere tot bella & armorum incurſiones, quibus Francia deinde Italiam, Provincias Belgicas, Burgundiam & Hiſpaniam impetiit, & licet nunc in hanc Monarchiam tota ferè belli moles incumbat, non omnes tamen in Garmania id grati agnoſcunt, neque cogitant, ſua cauſſa id accidiſſe.

§. Ex-

a *Eos, quos ignavia, aut calliditas prava, ut alienis laboribus tuti eſſent, armis abſtinuit, acerbiſſimas pœnas ſolviſſe.* Saluſt.

§. Experientia igitur tam in propriis, quàm alienis damnis cautiores reddere nos poteſt in commiſeratione, & promptitudine ferendi auxilia aliis. Quoties nos ipſi perdidimus, atque unâ amicum? quia afflictæ illius fortunæ ultrò, nec conſideratè ſatis, remedium adferre volumus, quem ingratum pro tanto beneficio poſteà experti ſumus! Quoties in Principis incurrerunt odium etiam ii, qui noctes, & dies elaborarunt in eo, ut ſingula aliqua ei præſtarent obſequia. Germanicus à Tiberio adoptatus erat in filium, deſtinatus ut eidem in imperio ſuccederet, tam cultui ejus addictus, ut cum legiones ipſi offerrent Imperium, perinde illud acciperet, a *quaſi ſcelere contaminaretur*; cúmque urgeretur inſtantius *ille moriturum potius, quam fidem exueret, clamitans ferrum è latere diripuit, elatumque deferebat in pectus*: & quò ſe gerebat in omnibus fideliorem, eò minùs placebat Tiberio. Illa ipſa, ejus ſolertia, quòd pecuniarum largitione Pannonicas legiones compoſuiſſet, Tiberii animum habebat b ſollicitum. Pietatem ejuſdem in reliquis Vari & militum legendis, juſtique perſolvendis, Imperii ambitionem c ille interpretabatur. Miſericordia uxoris ipſius Agrippinæ milites veſtientis, dominandi videbatur d cupiditas, *cuncta Germanici in deterius trahenti* ſuboluit odium iſtud Germanicum, & quòd honoris ſpecie à Germaniæ gloria arceretur: quare e *quanta ſumma ſpei proprior, tanto ille impenſius pro Tiberio niti* cœpit; hoc ipſum tamen magis eum reddebat exoſum donec oppreſſa tandem ab onere obligationis gratitudine, f *novis Provinciis impoſitum dolo ſimul, & caſibus objectaret*, ubi Piſone opitulante venenum ei porrexit, ſuam arbitratus proſperitatem

a. Tacit. lib. 1. Annal. b. Tacit. ibid. c. *Sed quod largiendis pecuniis & miſſione feſtinata favorem militum quæſiviſſet, bellica quoque Germanici gloria augebatur.* Ibid. d *Quod Tiberio haud probatum.* Ibid. e Tacit, ibid. f *Tiberii animum altius penetravit.* Ibid.

ritatem mortem illius, qui columna *a* Imperii eju fuerat. Nonnulli Principes velut idola sunt, quo rum *oculi* (ut advertit Jeremias) *b pleni sunt pulvere pedibus introeuntium*, ad cultum iis exhibendum, ne agnoscunt obsequia; & quod pejus est, nec vin iis volunt, nec libertatem suam subjectam esse me rito, adeoque variis procurant artificiis, ne ean cuiquam obstrictam habeant. Qui majori exhibu obsequia, ei nescio quæ non crimina imputant, t loco speratæ compensationis purgatione delicto rum potiùs opus habeat, adeoque in præmio nume ret, si à culpa immunis declaretur. Præ se ferunt in super, non satisfactum sibi iis obsequiis, quæ tame ipsi intùs & in animo vehementer probant; eo so lum nomine, ne obligati maneant, aut ea mandati suis tribuunt. Ex quo fit interdum, ut illud etian ipsum, quod tantoperè cupiebant, & fieri jusse rant, obtinuisse eos pœniteat posteà, immò grav ter succenseant ei, qui ad ea suam contulit operam tanquam si auctoritate propria id fecisset. c *Cor Re gum inscrutabile*, pelagus profundum, & varium, quo à caussa eadem effervescit hodie, à qua heri summ tranquillum erat. Animi bona, & fortunam, ope & honores nunc recensent in meritis, nunc inju riæ, & criminis loco *d* habent. Diligentia sedul facilè illis creat fastidium. Quin & penes Deun periculosa fuit illa *e* Ozæ, cùm labanti arcæ suc subjiceret humeros: nam morte ipsâ factum ho luit. Quid? quod Principes magis ferè officia ne glecta remunerari soleant, quàm curata probè & gnaviter; sicut & plerumque majori eum honor pr

a *Nam Germanici mortem inter prospera ducebant.* Ta l. 4. Annal. *b* Baruc. 6.16. *c* Prov. 25. 3. d *Nobil tas, opes, omissi gestique honores pro crimine, & ob vi tutes certissimum exitium.* Tac. lib. 1. Hist. e *Exte dit Ozea manum ad arcam Dei, & tenuit eam: quonia calcitrabant boves, & declinaverunt eam. Iratusq est Dominus indignatione contra Ozeam, & percuss eum super temeritate: & mortuus est ibi juxta arca Dei.* 2. Reg. 6. 6.

profequuntur, qui minùs obfequiis fuis id eft promeritus. Obligari aliis, fervitutem autumant, & minùs oneri ducunt ingratitudinem, quàm gratiarum adhibitionem; promptum ferviendi ftudium, & liberalitas, quibus Junius Blæfus erga Vitellium Imperatorem ufus eft, gratiæ loco odium illi *a* peperere. Abiit infignis ille heros Rogerius, Militiæ Magifter, gente Catalaunus, qui Fadrico Regi Siciliæ fuerat auxilio, evocatus fub Andronico Imp. ut ejus tueretur Imperium. Et verò egregiè illud præftitit, cum forti fuâ Catalaunorum natione, licet numero exiguâ. Hoftiles Turcarum incurfiones reprefferunt, & ecce cùm tantarum victoriarum ipfe fpectat præmium, jubet illum Imperator leviffimam ob cauffam fupplicio affici. Ita fæpenumerò minima aliqua offenfio, aut irritatio plus poteft, quàm maxima etiam beneficia: fiquidem gratitudinis affectu onus fibi imponi exiftimat animus; vindicta verò bilem exonerat. Ifthæc infelicitas eft in famulatu Principum, ut b *nefciat homo, utrum amore, an odio dignus fit.* Et fi ex eo, quod Hiftoriæ nos docent, & ex damnis, quæ ob promptam ferviendi voluntatem fæpe incurrimus, formanda nobis effet Politica aliqua, opus foret diftinguere inter virtutes, ut fciremus, quomodo uti illis oporteret, abfque noftro difpendio, confiderando quòd etfi omnes exiftant in nobis, tanquam in fubjecto fuo proprio, non tamen omnes intra nofmet operentur: quædam enim exercitio fuo foràs in apertum prodeunt; aliæ verò intùs & in folo animo vim fuam exerunt. Tales funt Fortitudo, Patientia, Modeftia, Demiffio, Religio, & aliæ; è quarum numero quæ ita pro nobis funt folùm, ut ad eas illæ, quæ foras tendunt, nihil conferant aliud, quàm fecu-

R ritatem

a *Donec Lugdunenfis Galliæ Rector, genere illuftri, largus animo, & par opibus, circumdaret Principi minifteria, comitaretur liberaliter, eo ipfo ingratus, quamvis odium Vitellius vernilibus blanditiis valeret,* Tac. l. 2. hift.
b Eccl. 9. 1.

ritatem pro humanâ societate, & existimationen propter suam præstantiam, uti in Demissione an mi, in Modestiâ, & in Benignitate accidit; atqu adeo quo Virtutum istarum perfectio fuerit major eò magis aliorum nobis conciliabit animos, plausum merebitur, modò decorum servare nover mus. Aliæ istarum Virtutum, etsi intra nos operen tur in casibus propriis, exercitium tamen earu etiam ab actionibus alienis dapendere solet, u Fortitudo, & Magnanimitas. In his nihil est per culi, si eas moderetur prudentia, quæ gratiam, modum Virtutibus tribuit: nam gravitas nimia imprudens commodis nostris plerumque officit dum specie existimationis, & gloriæ nos ipsi pe dimus, & interim præmium & plausum ferunt ali cui in obsequiis præstandis Tempori, Necessitati, Assentationi magis servierint.

In illarum Virtutum exercitio, quæ circa alienu bonum versantur, quales sunt Generositas, & M sericordia, semper fere periculi aliquid est, a damni: neque enim iis respondere solet præmiu Principum, neque favor, & benevolentia mutu Amicorum, eorumve, qui nobis sanguine conju cti sunt; immo dum certò confidimus fore, Amici nostra æstiment obsequia, & vicissim nost in periculis vitâ, fortunisque suis nobis auxil sint, in errorem istum nos induxit obligatio pr pria, cui ut faciamus satis, nostri sæpe oblivisc mur exitii. Interim si in calamitatem aliquam n incidere contigerit, subducunt sese illi, & nos d stitunt. Ad Jobum cum omni malorum gene acerbe conflictantem soli tres amici inviserunt, quidem à Deo *a* moniti, nec opere tamen, & re psa eidem venêre subsidio, sed verbis duntaxat, monitionibus asperis, quibus patientiam ejus egr giè exercebant. Postquam verò Deus eundem it rum respexisset benignius, & bonis omnibus den

cœpis

a *Audientes tres amici Job omne malum, quod accidi ei, venerunt, sicut locutus fuerat Dominus ad e* Job. 2, 11.

cœpisset cumulare, undique ad eum concurrerunt non consanguinei solùm, sed ii etiam, qui eum non nisi à facie noverant, & mensæ ejus accubuerunt, ut tantarum prosperitatum participes *a* fierent.

Error iste sub specie boni, & auxilii mutui, ac obligationis multos in ruinam dedit præcipites, qui cum beneficia inter alios seminâssent, non nisi ingratitudinem & odia messuerunt posteà, hostes experiundo, quos amicos antè habuerant, ita ut viverent deinceps, & morerentur infelices. Spiritus sancti divinum oraculum est: b *Fili mi, si spoponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam: illaqueatus es verbis oris tui, & captus propriis sermonibus.* Nosque exhortatur, ut oculos semper apertos habeamus, & caveamus nobis ab amici manibus, quomodo sibi cavet damula, aut avis à manibus Venatoris. *Bene age, & cave tibi*, Castellanum proverbium est, ab experientiâ natum. Non hoc illorum est, qui sibi solùm vivunt, nec Misericordiâ aut charitate moveri se sinunt, ut malis alienis remedium adferant. Obsurdescunt penitus, & cœci fiunt ad gemitus aliorum & infaustos casus, omnem fugientes occasionem sese illis immiscendi, quo fit, ut curis & molestiis immunes sint ac liberi & si novos sibi non conciliant amicos, servant tamen eos, quos habent. Non inclarescent ex eo, quod in aliorum faciunt gratiam, sed quod facere intermittunt potiùs, nam alii id prudentiæ tribuent. Præterquam quod communiter pluris æstimare soleamus eum, qui nostrâ non eget operâ, nosque despiciens, suâ sius sorte contentus vivit. Unde perspectis ordinariis hominum moribus, consultius forte videri posset, calamitates aliorum otiosè spectare solum, dissimulare, ad utilitatem propriam animum

 sem-

a Venerunt autem ad eum omnes fratres sui, & universæ sorores suæ, & cuncti qui noverant eum prius, & comederunt cum eo panem in domo ejus Job. 42. 11. *b* Prov. 6. 1. c *Eruere quasi damula de manu, & quasi avis de insidiis aucupis.* Prov. 6, 5.

reflectendo, nec illam periculis & casibus alieni commiscere. Verùm isthæc Politica contraria esse obligationi Christianæ, humanæ charitati, & ali pluribus honestissimis virtutibus quæ propius no ad Deum faciunt accedere. Ista, inquam, Politic omnem dissolveret civilem societatem, quæ in e posita est, ut quisque & sibi vivat, & aliis. Virtu exterioribus signis & testimoniis non indiget, a *sibimet pulcherrima merces*. Quin tantò amplius eju perfectio enitescit, & gloria, quantò minus ei re penditur mutuum: nam bene facere ob solam spe retributionis, avaritiæ quædam species est; & si ill obtineri non possit, gravi dolore conficitur animu Illud ergo stimulo nobis sit, quod nobis ipsis deb mus, uti & exemplum Dei infinitè boni, qui si semper dispertit beneficia, in eos etiam, qui min gratos se exhibent. Prudentiæ tamen est tempo advertere, ubi & quando benevolentia recipro sperari non potest: infelix enim est, qui postqua grandes fecit sumptus, & difficultatibus ac per culis alienis sese objectavit, parem præstolat gratiam, & non nisi ingratitudinem report Qui naturam, & mores hominum ordinarios n verit, ei id minimè mirum videbitur aut insolen cumque antè illud præviderit, adversus hunc ctum muniet animum, ne fraudi sibi ea res e possit.

§. Nunc illud etiam diligenter considerandu num è re amici sit, nec ne, si ejus defensionem ve mus suscipere: interdum enim plus officimus h nostra opitulandi promptitudine, quia aut imp tuna est, aut imprudens, dum placere aliis cu mus, & officiosi videri, quâ re illos juxtà ac n perdimus. Hoc placendi studium suo plerunque a ctori noxium compescuit Thraseas (etsi in suum est favorem) in Rustico Aruleno, b *ne vana, & non profutura, intercessori exitiosa inciperet*.

§. Nec minus imprudens, & periculosus est ze b

a Sil. l. 13. b Tacit. l. 16. Annal.

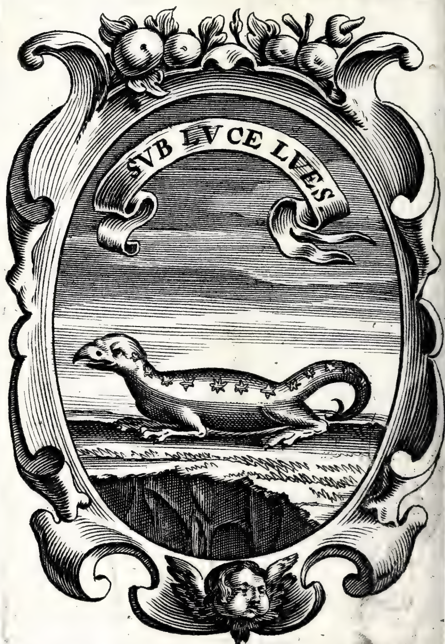
oni publici, & rerum à Principe bene agendarum, um præsertim, cùm nec ex officii obligatione, nec ertâ spe remedii, non rogati immiscemus nos ejus egotiis ac commodis, cum evidenti nostro periulo. Non ego illud nunc volo, ut damni alieni tiosi spectatores simus, neque ut silentium notrum, aut quies tyrannidi, & tempori turpiter seriat; sed ne imprudenter nosmetipsi perdamus, & t Lucii Pisonis insistamus vestigiis, qui temporius difficillimis, & maximè calamitosis semetipsum anta prudentia conservavit, a *ut nullius servilis senentiæ sponte autor, & quoties necessitas ingrueret, saienter ea moderaretur.* Sæpè in antecessum consilia amus de iis quæ ad nos non pertinent, persuasi in lis remedium malorum publicorum consistere, eque advertimus tamen, nos facillimè decipi aore proprio nostrarum opinionum, absque noitiâ particulari earum rationum, quibus ducunur Principes, quæve in ipso facto occurrunt. Nil magis periculosum, quàm aliis velle consilia are. Etiam qui ex officio tenetur, vitare ild debet, si non rogetur: consilia enim ex eventu stimari solent, qui pendet à casibus futuris, quos rudentia prævertere non potest, & quod succedit alè, Consiliario tribuitur: non illud verò, quod liciter evenit.

a Idem l. 6. Annal.

SYMBOLUM XLVIII.

QUam ab armis instructi sunt Principes adversùs externos hostes! quàm inermes adversùs doesticos! Inter ipsos satellitum enses eos comitanr, nec advertunt tamen. Isti adulatores sunt, assentatores: nec minus periculi est ab eorum anditiis, quàm ab armis hostium. Plures sanè Prinpes adulatio, quàm ipsa vis in ruinam impulit. uam regiam purpuram non arrodit ista tinea? ecod sceptrum teredo illa non exedit? In altissimam am cedrum sese insinuat, & corrosâ sensim

ejus medulla, eam denique humi ſternit. Damnum
eſt, quod non niſi ipſa ruina ſeſe prodit. Priùs effe-
ctus illius incurrit in oculos, quàm ejuſdem cauſſa.

Eminentius bombyx, qui deaurata Palatiorum l-
quearia incolit. Stellioni ſtellis variis per dorſu
diſtincto, & venato pectore eam Emblema præſe-
cor

comparat. Sub stellato zeli pallio, quo perniciosos suos fines contegit, se exhibet *a* Principi. Illud sciat inprimis, non omnem lucem Naturæ optimæ esse indicem: nam & in sacra Scriptura lepræ ea *b* signum est. Et ligna putrida lumen aliquod sub noctem solent fundere. E perniciosa mente aliquæ boni strictura emicant. Interdum intra ipsa severitatis viscera, quæ libertatis est amica, & contraria Principi, serviliter sese abdit ostentatio. Valerius Messalla sic fecit, quando auctor fuit, ut quotannis obedientiæ sacramentum innovaretur Tiberio; rogatusque cujus jussu ista proponeret: c *sponte dixisse, Respondit, neque in iis quæ ad Rempublicam pertinerent, consilio nisi suo usurum, vel cum periculo offensionis, quæ sola species adulandi supererat.* Huic non longè absimilis fuit adulatio illa Ateii, quando accusato Lucio Ennio, quod argenteam Tiberii statuam destruxisset, ut varia supellectilia inde effingeret, nolenteque ipso Tiberio accusationem admittere, palam sese illi opposuit, dicens: d *non debere eripi Patribus vim statuendi; neque tantum maleficium impune habendum. Sanè lentius in suo dolore esset; Reipublicæ injurias ne largiretur.*

§. Stellio pellem mutat in annos singulos: cum tempore consilia sua adulatio, quoties nimirum Princeps voluntatis suæ affectum variat. *e* Regi Alphonso Decimo Ministri ejus primùm auctores fuerant, ut Reginam Violantem ob infœcunditatem abs se dimitteret, matrimonium irritum caussati, quod posteà iidem mutatis sententiis ratum habuere, suaseruntque Regi, ut eandem ad thori societatem revocaret.

§. Nullum animal magis fraudulentum quàm stellio; unde & Jurisperiti omne delictum ex fraude, crimen stellionatûs appellant. Ecquis majo-

a *Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras.* Isa. c. 5. v. 20. b *Aut quasi lucens quippiam, id est plaga lepræ.* Lev. c. 13. v. 2. c Tac. l. 1. Annal. d idem. l. 3. Annal. e Mar. hist. Hisp. l. 28. c. 9.

ribus utitur dolis, ac assentator, qui nunquam no voluntati ponit laqueos, nobilissimæ hominis facul tati, tamque principali, ut sine illa sensus omne sub jugo servitutis sint.

§. Non enecat eum Stellio, quem inficit, sed tor pore solum omnia ejus membra corripit, eumque seipso quodammodo avocat, varios in eo affectu excitando. Adulatori hoc proprium est, qui vari boni specie fascinat oculos, & decipit aures Princ cipis, aut eum quasi extra se abripit, ut rerum veri tatem dispicere nequeat. Stellio tam hominibus ir fensus est, ut cùm pellem exuit, eam in ipse devore ne cuiquam contra comitialem morbum usui & re medio sit. Adulator ferre non sustinet, ut Princep ab erroribus suis convalescat: erroris enim agni tio filia est veritatis: hæc verò assentationi inimica Adulatio prosperitatibus Principis invidet, eumque execratur, & odio habet, tanquam qui potentia sua & necessitate quâdam istud adulationis, dissimula tionisque imponat jugum, & cogat quodammodo aliud clausum gerere in pectore, aliud ore prolo qui.

§. Singulari prudentia opus est in Principe, ut adulationem sciat discernere: ea namque in laudi bus consistit, quas Princeps audiet interdum ab iis etiam, qui ab assentandi vitio quàm longissime absunt. Illud discrimen est, quòd adulator promi scuè honesta atque inhonesta, proba ac improba laudare soleat; ii alii verò id solum, quod rectum ac bonum est. Si ergo viderit Princeps, ea sibi adulato riè tribui, quæ aut aliis debentur, aut casu *a* evene runt: laudari res leves, quæ laudem non merentur: ea: quæ voluptati sunt potius, quàm honori; ea quæ à negotiorum molestiis sevocant Principis ani mum: ea, quæ magis commoda ejus propria spe ctant, quàm bonum publicum, & tamen sic laudan tem, non seipsum ritè moderari; non tristitia affici, nec commonere Principem, si quid indecens, & per-

a *Popule mi, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressum tuorum dissipant.* Isai. 3. 12.

ersona sua ac majestate indignum eum committe-
e viderit: immò errores ejus, ac vitia excusare:
nagis deinde suæ propriæ studere fortunæ, quàm
bsequio Principis: omnem illius dissimulare of-
ensionem, & fastidium, ut individuus comes lateri
emper hæreat: non adjungere sese ad viros seve-
os, & boni publici amantes; laudare eos, quos ju-
icat erga se gratos fore, dum eos è Principis gra-
ia exturbare non potest: postquam vero de hac se-
urus fuerit, & Principem in sua habuerit potesta-
é, elaborare, ut aliorum sibi conciliet animos, o-
nnes meliores successus sibi tribuendo, & incusan-
o Principem, quòd consiliis suis noluerit obsequi:
ıctare item majoris auctoritatis comparandæ caus-
a apud extraneos, se errata ejus reprehendisse, cum
nterim in secreto ea excuset, laudet & probet; fa-
ilê hunc talem non nisi adulatorem esse licebit a-
noscere, qui fugiendus Principi haud secus, ac
estilentissimum venenum, & sincero isti amori,
ui ei debetur à subditis omnino *a* contrarium.

Verùm tametsi hæc indicia satis sint manifesta,
olet tamen amor proprius tam esse cæcus, ut adu-
ationem haud agnoscat; sed capi se sinat suis lau-
ibus, quæ nescio quàm suavem in sensus exercent
yrannidem, adeò ut nulla tam sit enormis, quam
rincipes non credant suis deberi meritis. Accidit
oc interdum ex remissa quâdam & segni bonita-
e, quæ assentationis damna non satis expendens
am tolerat; quin immò submissionem interpreta-
ur, & affectum optimum. *b* Quo in genere peccâ-
unt Rex Galæciæ Ferdinandus, suis omnibus invi-
us, quòd assentatoribus nimis faciles aures daret;
x Rex Alphonsus Nonus, qui eandem ob caussam
irtutum suarum, & præclarè factorum gloriam
aud parum obscuravit. Advertant igitur Principes,
e fortè ab amore proprio, aut innata bonitate

R 5 ſſe

a *Blanditiæ pessimum veri affectus venenum: sua cuique utilitas.* Tacit. lib. 1. Histor. *b* Mar. hist. Hisp. lib. 12. c. 15.

ſic decipi, ut datis etiam ſufficientibus indiciis, a
dulationem agnoſcere nequeant, atque adeò, ut i
notitiam illius veniant, ſeſeque ab ea liberent, h
ſtorias ſuaſerim evolvant, & obſervent in Antece
ſoribus ſuis aliiſque artificia iſta & fraudes, quibu
circumventi fuerunt ab adulatoribus, damna, qu
incurrerunt, & conſiderent deinde, num eode
modo ſecum quoque nunc agatur. Unica ſola vice
cùm Aſſuerus Rex noctem inſomnis traduceret
juberetque annales ſuorum temporum ſibi præle
gi, mox illi aperuerunt; quòd nemo aliorum fuiſſe
auſus, intellexitque technas & tyrannides ami
ſui Amani, *a* quem unicè ferebat in oculis & præ
ſtita à Mardochæo fidelitatis obſequia; illas qu
dem per adulationem hactenus occultatas; hæc ve
rò per malitiam preſſa ſilentio: tunc autem re com
perta unum ſupplicio juſſit affici, alterum præmic
Attamen in hac ipſa etiam lectione attendant opor
tet, ne fors adulatio larvam induat; legant ipſime
hiſtorias: fieri enim poſſet, ut ſi legeret alius, ſilen
præteritet eos caſus, qui erudire deberent Princi
pem, aut clauſulas quaſdam & verba immutaret
O infelicem Majeſtatis ſortem, quæ nec ſecura eſſ
poteſt de veritate librorum, qui tamen amici ho
minum habendi ſunt fideliſſimi.

§. Jam illud etiam curet Princeps, ut ſi qui con
tra eum libelli infames eduntur in lucem, ad ſua
manus perveniant: etſi enim illos dictet malitia
veritatem tamen ſcribunt, & reperiet in iis, qua
aulici ſolent ſilentio premere, evadetque pruden
tior ſuâ propriâ infamiâ. Videns aliquando Tibe
rius, quàm in eo fuerit deceptus, quod Sejani mali
tiam cum tempore penetrare non potuerit, *b qua
ab hæredibus occultata*, publicè *recitari juſſit: patien
tiam libertatis alienæ oſtentans, & contemptor ſuæ infa
miæ; an ſcelerum Sejani diu neſcius, mox quoquomod
dicta vulgari malebat, veritatiſque, cui adulatio offici
per probra ſaltem gnarus fieri.*

§. Non

a Eſth. c. 6. *b* Tacit. lib. 6. Annal.

5. Non semper actiones suas contempletur Princeps in speculo eorum, quos circa se habet; alios extraneos potiùs consulat viros zelosos & severos, & attendat, num una eademque omnium sit approbatio: nam assentationis specula ob varias & inconstantes formas nunquam species offerunt oculis, quales ipsæ sunt in se, sed quales esse optaret Princeps; & a *melius est a sapiente corripi, quam stultorum adulatione decipi.* Ad eum finem necessarium est, ut nunc hos, nunc illos interroget, & verecundia omni, ac metu liberet, ponendo eis ob oculos obligationem, qua veritatem eloqui teneantur. Etiam Samuel liberè edicere ausus non fuit coram b Heli sacerdote, quæ Deus ipsi præceperat, donec ipse fuisset c sciscitatus.

6. Consideret se porrò Princeps etiam in vulgi speculo, in quo ne minima inest macula, quæ non confestim appareat; nescit enim dissimulare multitudo. Ludovicus Quartus Franciæ Rex ementito habitu vulgari plebeculæ sese commiscebat, ut audiret, quæ de suis actionibus & gubernandi ratione illi dicerent. In compita publica prodeundum est, ut veritatem invenias Rem unicam palatio suo deesse querebatur Ludovicus XI. Franciæ Rex, veritatem nimirum. Nimis modesta ea est, nec apta ad mores aulicos: quin has ipsas aulas refugit, ne confundatur in præsentia regia. Ea de caussa Rex Saul Pythonissam consulturus mutavit habitum, ut tantò sibi responderet liberiùs, atque adeò ille ipse quæstionem ei proposuit, nec alterius fidei rem istam committere d voluit. Idem Jeroboamus quoque observavit, quando uxorem suam ablegans ad Prophetam Achiam, ut intelligeret de infirmitate filii, eidem præcepit vestimenta commutare,

 ne si

a Ecel. 7. 6 b *Samuel timebat indicare visionem Heli.* 1. Reg. 3. 1. c *Et interrogavit eum: Quis est sermo, quem locutus est Dominus ad te?* ibid. v. 17 d *Mutavit ergo habitum suum, vestitusque est aliis vestimentis, & abiit ipse*; 1. Reg. 28. 8.

ne si forsan eam agnosceret, aut non responderet, aut veritatem non *a* diceret. Cùm ea igitur intra privata Principum conclavia reperiri non possit, industria opus est, ad eam alibi indagandam. b *Gloria Regum, investigare sermonem*. Rex Philippus II famulo utebatur sibi in paucis charo, per quem resciisceret omnia, quæcunque de se intra & extra palatium alii loquerentur. Illud tamen observandum, populi sermones, qui Principe absente fiunt, licèt è vero sint, si tamen ad aures ejus perferantur, vanos fore, & adulatorios; immò in caussa cur cœco quodam modo vitiorum suorum sequatur impetum, ex communi illo applausu sibi persuadendo actiones suas probari ob omnibus. Nullius gubernatio magis tyrannica unquam fuit, quàm Tiberii; nullus Principi familiarior majori in odio, quam Sejanus; & tamen cùm Capreis essent; c *crebris precibus efflagitabat* Senatus, *visendi sui copiam facerent*. Neronem ne miserè decipiebant populi adulationes, ut planè crederet, eum absentiam suam ab urbe Roma ferre non posse; imaginabatur sibi nimirum d *vidisse civium mœstos vultus, audire secretas querimonias, quod tantum aditurus esset iter, cujus ne modicos quidem egressus tolerarent, sueti adversum fortuita aspectu Principis refoveri*; qui aliàs tam invisus erat, e ut *Senatus, & primores in incerto essent, procul, an coram atrocior haberetur*.

§. Essent prætereà & alia media ad agnoscendam adulationem; sed pauci Principes iis uti cupiunt, quia affectibus eorum & appetitui naturali sese illa accommodat. Ita videmus in monetarum adulteratores animadveri acerbius, quàm in assentatores, tametsi hi magis noceant: nam illi quidem monetarum leges violant; hi verò eas, quæ vitia prohibent, faciuntque ut virtutis speciem induant. Grande illud damnum est, quod nunquam non culpatur,

a *Dixitque Jeroboam uxori suæ: Surge, & commuta habitum, ne cognoscaris quod sis uxor Jeroboam*. 3. Reg. 14. 2. *b* Prov. 25. 2. *c* Tacit. lib. 4. Annal. *d* idem lib. 15. Annal. *e* Tacit. lib. 4. Annal.

patur, & ſemper tamen viget in aulis Principum, ubi minimè ſecura eſt Veritas, præſertim a *apud aures ſuperbas & offenſioni proniores* Ipsâ morte luit Bernardus Cabrera, quod Petrum IV. *b* Regem Aragonium de rebus quibuſdam amicè monuiſſet, non obſtantibus tot eximiis obſequiis, quæ præſtiterat, aut quod Regem ipſe moderator optimis moribus informaſſet. Qui alium monet, & inſtruit, actiones ejuſdem videtur incuſare, & judicio ac probitate ſe præferre alteri, quam eminentiam Principes ferre non ſuſtinent; exiſtimant enim non ſat honoris ſibi deferri ab eo, qui tam apertè iis loquitur. *c* Animo ſincero, & candido Regi Petro Crudeli referebat Guterrius Fernandeſius Toletanus, quid ipſe de ejuſdem gubernatione ſentiret, hortabaturque, ut rigorem ſuum nimium moderaretur; quam monitionem præmio etiam dignam pro tanto delicto Rex habuit, ut ob libertatem iſtam capite illum plecti juſſerit. Eum ut judicem veretur Princeps, qui actiones ejus obſervat, nec æquis intueri poteſt oculis, cui illæ probatæ non ſunt: *Nam ſuadere Principi, quod oporteat, multi laboris & periculi*; *d* non illud, quod ipſe ultrò appetit. Quæ cauſſa eſt, cur timidior ſit veritas, & adulatio audaciores ſumat animos. Si quis tamen Princeps tam foret generoſus, ut capi aſſentatione indecorum duceret, & contemptum arbitraretur, ſi fictis ad ſpeciem laudibus eum conentur decipere alii, malintque cum ejus fortunâ, quàm perſonâ loqui; facilè illud adulatorum genus arcebit, armando ſeſe contra illos ſeveritate: nemo enim talia audebit in Principem gravem ac ſerium, qui rerum veritatem intelligentia comprehendit, & honores vanos contemnere didicit. Tiberius eadem vultûs conſtantia

R 7 &li-

a Mar. hiſt. Hiſp. lib. 17. c. 7. *b* ibid. Tac. l. 15. idem c. 4. *c* Tac. l. 1. Hiſtor. *d* *Etiam ego, ac tu ſimpliciſſime inter nos hodie loquimur; cæteri libentius cum fortuna noſtra, quam nobiſcum,* Tacit. lib. 1. Hiſt.

& libertatem Pisonis accepit, & Galli *a* adulationem. Et tametsi dissimularet, *intellexit* tamen ista verborum lenocinia, sicut & illa Ateii Captionis, *b ut erant magis, quam ut dicebantur.* Remuneretur porrò Princeps præmiis publicis eos, qui ingenuè veritatem proloqui ausi fuerint. Fecit illud Clisthenes Siciliæ Tyrannus, qui cuidam suo consiliario statuam erexit, quòd sibi, ne triumpharet, liberè contradixisset; quâ re mirè universum sibi devinxit populum, aliisque suis Consiliariis addidit animos, ut liberius, quicquid sentirent, posthac edicerent. Rex Alphonsus Duodecimus de re magni momenti aliquando consulturus, manu dextrâ strictum ensem, lævâ sceptrum tenens, sic præsentes allocutus est: c *Agite, dicite omnes liberè, quæ mens sit vestra, atque sententia, & consulite in medium, quæcunque ad majorem gladii hujus gloriam, & sceptri incrementum fuerint* d *Rarâ temporum felicitate, ubi sentire, que velis & quæ sentias, dicere licet.* Adulationis turpitudinem satis agnoscunt omnes; sed & omnes veritatis damna perspecta habent, videntque majus ab hâc quàm ab illâ sibi esse periculum. Quis non cum omni sinceritate & zelo loqueretur Principibus, si hos contingeret Joanni II. Lusitaniæ Regi esse similes; qui cuidam, nescio quam dignitatem petenti fertur respondisse, se quidem eam jam pridem alteri fideli Ministro suo destinasse, qui nunquam ea sibi loqueretur, quæ aures solùm demulcerent, sed quæ ad majus suum obsequium, & Regni utilitatem facerent. Verùm nonnisi in pauculis generosam istam sinceritatem inveneris; omnes ferè Regis Achabi mores imitantur, qui cum Prophetas vocasset in consilium, Michæam exclusum voluit, quem eo nomine invisum habebat, quòd mala semper nunquam boni aliquid sibi *e* vaticinaretur. Hæ causs

a *Audiente hæc Tiberio, ac silente.* idem lib. 2. Annal. *b* idem lib. 3. Annal. *c* Mar. hist. Hisp. *d* Tac. lib. 1. Hist. *e* ibidem Hist. Hisp. f *Sed ego odi eum, qui non prophetat mihi bonum, sed malum.* 3. Reg. 22, 8

caussa est, cur multi Ministri sæpè non leve periculum adeant, si zelo aliquo ducti per solam etiam conjecturam loqui velint de damnis imminentibus, ut opportuno remedio illius tempestivè occurratur: ita enim ferè comparati sunt Principes, ut prorsus ignorare ea malint, quàm anticipato metuere. Aptissimas habent aures ad concentum Musicum: dissonas verò impendentium calamitatum voces ferre non sustinent. Unde porrò fit, ut concionatores, & conscientiarum suarum arbitros eligant, quæ prædicent & dicant solùm, quæ ipsi *a* volunt; non quod Deus inspirat, uti Propheta Michæas *b* faciebat. Quid mirum igitur, si absque veritatis luce aberrent à via, & pessum eant?

§. Si à prudentiâ instructi essent, qui veritatem loqui volunt Principi, haud dubiè pluris illam faceret, quàm inanes assentatiunculas; at perpauci tempestivè uti ea norunt cum suavitate, atque eo modo, ac decet. Omnes fere in dicendo liberiores, asperi simul sunt, & communiter offendit Principem vultus nimis serius, & armatus à veritate: c *quædam enim virtutes odio sunt, severitas obstinata, invictus adversus gratiam animus.* Nempe Principes contemni se putent, si contemnantur artes, quibus eorum favor & bona gratia parari solet: existimant enim, qui isti rei non studet, nec subditum se agnoscere, nec Principum opera indigere. Qui superior est, phlebotomo, aut novacula veritatis utitur, ad curandum Inferiorem; hic vero solo cauterio, quod absque dolore quasi enecat & exedit, quod in Superiore vitiosum est. Offendere veritatibus, quæ nec tempus, nec modum servant, malitia potius est, quàm zelus; audacia magis, quàm admonitio. Quid? quòd etiam Deus, quæ dicenda sunt, singulari cum prudentia & moderatione Principibus manifestet: nam etsi per Josephum & Danielem quædam de cala-

a *Ad sua desideria coacervabunt sibi magistros.* 2. Timoth. c. 4. v. 3. b *Quodcunque dixerit mihi Deus meus, hoc loquar.* 2. Paral. c. 18. v. 13. c Tacit. l. 15. Annal.

calamitatibus futuris Pharaoni & Nabuchodonosori denuntiare potuisset; per quietem tamen id facere maluit, dum sensus sopiti essent, & Majestas quasi sepulta *a* somno, nec clarè tunc quidem, sed per figuras & hieroglyphica, ut certum interpretationis tempus intercurreret, ad cavendum terrorem nimium, & consternationem subitam, uti & periculum Ministrorum, si non rogati hæc talia iis *b* indicassent. Satis sit Ministro, si Princeps in notitiam eorum deveniat, & si solis signis id possit efficere, verbis ad eam rem ne utatur. Reperiuntur tamen nonnulli adeò imprudentes, & sinistræ intentionis, ut veritatem unde eloqui, & malorum nuntiorum auctores esse & bajuli nil vereantur. Discant hi ex iis, quæ Regi Balthasari quondam evenêre; cui manus illa, quæ capitalem mortis sententiam ei in supremo pariete exhibebat, non totam sese spectandam dedit, sed solos digitos; immò nec digitos, sed extremos eorum articulos duntaxat: ita ut nequaquam appareret, à quo regerentur; nec lucente sole, sed sub noctem, scribentes decretoriam illam sententiam ad candelabri lucem, & in pariete *c* dubio, ejusmodi literis, ut non nisi interjecto temporis spatio legi posset & intelligi.

Dummodo ergo intentio bona sit, & prudentiam habeat comitem, facilè erit medio & securo incedere itinere inter adulationis servitutem, & contumaciam veritatis. Omnes enim hæc dici possunt, si quis rectè eas dicere noverit, emendationem solùm præ oculis habendo: quomodo a *me-*

a *Evigilans, rursus sopore depressus, vidi somnium.* Gen. 41. 22. *Somnium vidi, quod perterruit me: & cogitationes meæ in strato meo, & visiones capitis mei conturbaverunt me.* Dan. 4. 2. b *Cui ille ait: Vidi somnia, nec est qui edisserat: qui audivi te sapientissimè conjicere.* Gen. 41. 15. c *Apparuerunt digiti quasi manus hominis scribentis contra candelabrum in superficie parietis aulæ regiæ: & Rex aspiciebat articulos manus scribentis*, Dan. 5. 5.

a *moderatione, prudentiaque Agricolæ* iracundus Domitiani animus *leniebatur, quia non contumaciâ, neque inani jactatione libertatis famam fatumque provocabat.* Qui cum obsequio & modestiâ generositatem & industriam miscuerit, etiam inter Principes malos securus degere *b* poterit, & gloriosus præ iis, qui nimia famæ cupiditate stultè semetipsi prodiderunt, absque ullo Reipublicæ emolumento. Isthâc consideratione moderatus est *pleraque* Marcus Lepidus, c *& ab sævis adulationibus aliorum in melius flexit: neque tamen temperamenti egebat; cum æquabili auctoritate, & gratiâ apud Tiberium viguerit.* Exiit senatu *Thrasææ Pætus silentio, vel brevi assensu priores adulationes transmittere solitus*, Cùm in Tiberii gratiam decerneretur, d *dies natalis Aggrippinæ inter nefastos esset.* Quid effecit tamen? nocuit Senatui, *sibi caussam periculi fecit, cæteris libertatis initium non præbuit.*

§. In illis plus periculi habet veritas, qui dum adulatores esse fugiunt; liberi tamen videri volunt, & ingeniosi, adeoque e *acerbis facetiis* facta & vitia Principum perstringunt, *quarum apud Præpotentes in longum memoria est*, maximè si ex vero sint: uti Neroni cum Vestino accidit, quem jussit interfici, quòd scelera sua ejus libertati odio *f* essent. Veritatem propalare, ut mala gubernandi ratio publicetur potius, quàm corrigatur, libertas quædam est, quæ admonitio videtur, & est obtrectatio; zelus videtur, & malitia est. Nec minùs pestilentem hanc dico, quàm ipsam assentationem; *g* nam si *adulationi fœdum crimen servitutis, malignitati falsa species libertatis inest.* Hinc prudentiores Principes tam libertatem, quàm nimias blanditias metuunt: neutrum quippe periculo vacat, atque adeo utrumq; extremũ fu-

a Tacit. in vita Agric. b *Posse etiam sub malis Principibus magnos viros esse.* idem in vita Agric. *c* idem l. 4. Annal. *d* idem lib. 14. Annal. *e* idem lib. 5. Annal. f *Sæpè asperis facetiis illusus, quæ ubi multum ex verò traxêre, acrem sui memoriam relinquunt.* Tac. lib. 15. Annal. *g* idem lib. 1. Hist.

fugiendum, uti Tiberii temporibus accidebat, a *quando angusta & lubrica oratio sub Principe, qui libertatem metuebat, adulationem oderat.* Illud tamen certum, aliquid dandum adulationi, ut veritati locus sit. In nulla omnino re blandiri, est accusare omnia, & in gubernatione b *corruptis moribus, perinde anceps, si nulla, & ubi nimia est ostentatio.* Desperata omnino foret Respublica, & sine omni remedio. Princeps crudelis evaderet, si nec veritas, nec adulatio quicquam in eum auderent. Aspidi esset similis, si aures obturaret ad illius blanditias, qui eum cum prudenti moderatione ad honestiora vellet c impellere. Cum his talibus comminatus est Deus per Jeremiam Prophetam populo Hierosolymitano. d *Ego mittam vobis serpentes regulos, quibus non est incantatio: & mordebunt vos.* Ferox animus est qui ad suavem & modestam aliquam adulationem passiones suas non deponit, & consilia saniora unà cùm illa suaviter proposita respuit. Quia enim amarior solet esse veritas, opus est labra calicis dulcedine aliqua illinere, ut Principes avidiùs eam hauriant. Audire eas nolunt, si siccæ sint, quin immò iis auditis pejores fiunt. e Tiberius *Cæsar objectam sibi adversus reos inclementiam eo pervicacius amplexus fuit.* Expedit interdum commendare in iis egregia quædam facinora, tanquam si ea patrassent, ut ad ea patranda incitentur: aut in laudanda fortitudine, & virtute modum aliquantulum excedere, ut tantò amplius in iis crescant: his enim blanditiis magis ad honestiora inflammatur animus, quàm assentatione. Nec alio modo, referente Tacito, Senatus Romanus usus est cum Nerone, sub initium suscepti ab eo imperii, f *quàm magnis Patrum laudibus, ut juve-*

a Idem lib. 2. Annal. *b* Id. lib 4. Annal. c *Furor illis secundum similitudinem serpentis: sicut aspidis surdæ, & obturantis aures suas. Quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter.* Psal. 57. 5. & 6. *d* Jerem 8. 17. *e* Tacit: lib. 4. Annal. *f* idem l. 13. Ann.

juvenilis animus levium quoque rerum gloria sublatus, majores continuaret. Illud pessimum si vitia laudentur, & vestiantur virtutum nomine; hoc enim est habenas iis laxare, ut tantò committantur liberius. Cùm videret Nero immanitatem suam pro justitia haberi, magis ad illam se *a* dedit. Plures Principes adulatio improbos reddit, quàm malitia. Propriæ nostræ libertati, fortunis nostris, & vitæ malè consulimus, si injustam Principum potentiam conemur extendere ulterius, suppeditando iis media, quibus indomitas suas cupiditates & affectus expleant. Vix improbus esset Princeps, nisi Ministri essent adulatores. Gratiam, quam virtutibus haud promerentur, malis publicis aucupantur. O grandem malignitatem, pro momentaneo aliquo favore, qui sæpè ne obtineri quidem potest, aut exitio est potiùs, suam prodere Patriam, & tyrannidem meras in regnum evehere. Quid mirum, quòd Deus ob Principum delicta castiget subditos, si illorum hi caussa sint, dum Princeps per Ministros suos omnia peragit, qui illum varios edocent modos populum tributis onerandi, opprimendi Nobilitatem, & gubernationem convertendi in tyrannidem, violando privilegia, statuta & consuetudines patriæ, & executionis deinde instrumenta sunt.

a *Postquam cuncta scelerum pro egregii accipi videt, exturbat Octaviam,* Idem l. 14. Annal.

SYMBOLUM XLIX.

VAlde a *dubitare cogor, fato & sorte nascendi ut ca-tera, ita Principum inclinatio in hos, aut offensio i[n] illos, an sit aliquid in nostris consiliis, liceatque inter ab-ruptam contumaciam, & deforme obsequium pergere ite[r] am[bitione]*

a Tac. l. 4. Annal.

ambitione & periculis vacuum. Occulta quædam vis videtur, quæ si non impellit, at movet voluntatem nostram, & inclinat ad unum magis, quàm ad alium: & si in sensibus & appetitu naturali naturalis quædam est cum rebus certis sympathia, aut antipathia, quidni in affectu voluntatis? Esto, in appetitum plus roboris & virium habeant, quàm in voluntatem liberam: ille enim magis contra rectam rationem rebellis est, quàm ista; diffiteri tamen non possumus, plurimùm in eo genere valere inclinationem, quam communiter sequitur ratio, præsertim si ars & prudentia naturâ Principis uti noverint, & ei consentanea agere. In omnibus rebus tam animatis, quàm inanimis secretum quendam quasi concentum & consensum videmus, atque occultam quandam amicitiam, cujus vincula rumpantur facilius, quàm dissolvantur. *a* Nec injuria, & adversitas in Rege Joanne II. propter privatum erga Alvarum Lunam affectum, nec in hoc evidens ruinæ periculum satis esse potuêre, ad dissolvendum illud amoris vinculum, quo ambæ eorum voluntates inter se unitæ erant. Sed etsi non sit naturalis ista propensio, idem tamen operari solet gratitudo pro obsequiis præstitis, aut subditi præ aliis excellentia. Virtus seipsa amari meretur, & nescio quid unà secum adfert voluntati gratum. Nimis inhumanum esset obstringere Principem, ut affectus suos semper indifferentes, & quasi in æquilibrio suspensos habeat, qui per oculos & manus sese effundunt è pectore. Quæ unquam tanta fuit securitas, quæ vim privati amoris effugere omnino potuit? Quam cordis sui retinens erat Rex Philippus II.! & tamen non uni soli, sed pluribus etiam sibi familiarioribus illud laxavit. Quid? Deus ipse nonne quosdam chariores præ aliis habuit? habuit sanè, & facultatem iis dedit aliquando, ut Solem & Lunam *b* sisterent, *obe-*

a Mar. Hist. Hisp. 20. c. 19. b *Sol contra Gabaon ne movearis, & Luna contra vallem Ajalon, Steteruntque Sol & Luna.* Jos. 10, 12.

obediente Domino voci hominis. Et cur privâtis licitum sit (id quod expendit Rex Petrus, cognomento Crudelis) amicos legere, non item Principibus? Molestias suas habet Dominatio, ad quas levandas opus est aliquo, quicum fidentius possis agere. Multæ in illâ difficultates sese offerunt, quæ ab uno solo superari nequeunt. Regnandi onus difficile est, & gravius; quam ut ad illud ferendum unius solius sufficiant humeri, robustissimi quique illi cedunt, & quemadmodum Jobus loquitur, sub illo *a* curvantur. Eandem ob caussam, etsi Deus Moysi adesset in omnibus, eique vires & lucem ad implendum munus suum sufficeret, præcepit tamen, ut in Populo gubernando seniorum uteretur operâ; qui laboris partem in se *b* susciperent, & socero ejus Jethro onus illud videbatur majus, ac vires *c* ferrent. Factum hoc ab omni ævo. Alexander Magnus laborum socium ascivit Parmenonem, David Joabum, Salomon Zadochum, Darius Danielem; quorum directione factum, ut negotia rectiùs succederent. Nemo Principum tam prudens est, atque intelligens, ut scientiâ suâ omnia queat assequi, nec tam gnavus, ac laboriosus, ut negotia quævis solus possit conficere. Humana isthæc imbecillitas suasit erigere Tribunalia, Consilia cogere, creare Præsides, Gubernatores, & vice Reges. in quibus auctoritas & potestas Principum resideret, *Ca el solo* (verba sunt Regis Alphonsi Sapientis) *non podria ver, nin librar todas las cosas, porque á menester por fuerta ayuda de otros, en quien se fie, que complan en su lugar, usando del poder, que del reciben en aquelas cosas, que el non podria por si cumplir.* Quare cum Princeps plerumque Ministrorum utatur operâ in extraneis negotiis, quid mirandum magnoperè si eosdem quoque adhibeat in iis, quæ in conclavi interiori, & apud animum

a *Sub quo curvantur, qui portant orbem.* Job. 9. 13. b *Ut sustentent tecum onus populi, & non tu solus graveris.* Num. 11. 17. c *Ultra vires tuas est negotium, solus illud non poteris sustinere.* Exod. 18, 18.

nnum suum pertractat? si quem sibi magis familia-
rem habeat, quique præstò illi sit, quoties examinat,
aut approbat consiliorum placita, quæ ad ipsum
perferuntur: cum quo, inquam, sua possit conferre
dubia, & proposita animi, à quo item instruatur; cui
denique negotiorum expeditionem, atque execu-
tionem rectè committere *a* audeat? An non pejus
foret, si tot ac tantis curis implicitus cum nemine
ea communicaret? Præterquam quòd de se opus
est, semper Ministrum aliquem assistere Principi, qui
negotiis aliis liber audiat, & referat tanquam Me-
diator inter ipsum & Subditos: neque enim fieri po-
test, ut Princeps ipse aures det omnibus, & satisfa-
ciat, nec id permittit tantæ Majestatis auctoritas.
Hæc caussa erat, cur Israëliticus Populus à Moyse
peteret, ut eorum vice Deo loqueretur, quia præ-
sentiam ejus ipsi *b* metuebant; & Absalon, ut Davi-
dem in odium adduceret apud subditos, hoc in eo
arguebat quòd Ministrum non haberet, qui afflicto-
rum querimonias exciperet.

Zelus, & prudentia alicujus in familiaritatem as-
sciti eâ licentiâ, quam gratia tribuit, facile corri-
gere poterit gubernationis defectus, & Principum
propensiones. Agricola insigni cum solertiâ Do-
mitianum continebat, ne in vitia præceps rueret.
Tametsi Sejanus homo improbus esset, suas tamen
obtexit libidines Tiberius, *dum eum dilexit, timuitve,
extremo in scelera simul ac dedecora prorupit, postquam
remoto pudore, & metu, suo tantum ingenio utebatur.*
Et sanè per ejusmodi Principum amicos Deus in-
terdum

a *Solatium curarum frequenter sibi adhibent maturi Re-
ges & hinc meliores æstimantur, si soli omnia non præ-
sumunt.* Cassiod. l. 8. Epist. 9. b *Loquere tu nobis,
& audiemus: non loquatur nobis Dominus, ne forte
moriamur.* Exod. 20. 19. c *Qui in regiæ familiaritatis
sacrarium admittuntur, multa facere possunt & dicere,
quibus pauperum necessitas sublevetur, foveatur religio,
fiat æquitas, Ecclesia dilatetur.* Petrus Bles. Epist.
150. d Tacit. lib 6. Annal.

terdum totius Regni saluti consulit. Ita factum p
Naamum in *a* Syriâ; in Ægypto per Josephu
Cùm igitur necessum sit, gubernandi onus part
inter plures, naturæ consentaneum est, ut in adj
tore legendo affectui concedatur aliquid, & occu
to consensui sanguinis; qui de lectus si prudens si
atque ab eximiis animi dotibus, quæ in illo insur
ortum habeat, nihil ea in re culpæ est, aut damn
immò expedit gratum esse Principi, quem is in l
borum societatem advocat. Illud difficultatem h
bet, unus ne aliquis, an plures ad id eligendi.
plures sint, æquali loco habiti, & pari potenti
orietur inter eos æmulatio, consiliis suis ibunt
contraria, & bono publico periculum creabitu
Adeoque ordini naturali magis consonum videtu
ut negotia uni soli Ministro committantur, qui i
vigilet aliis, perque cujus manus materiæ omn
ritè ac ordine digestæ deveniant ad Principem, q
denique vicem hujus obeat in curis solùm, non
potentiâ; in consultationibus, non in gratiis la
giendis. Sol unicus universo mundo lucem impe
tit, quoties vero sub occasum ab aspectu hoc n
stro abit, non plures sibi substituit noctis Præside
sed solam Lunam & quidem majori lucis cum cl
ritate, quàm sidera reliqua, quæ veluti Ministri i
feriores eidem assistunt: attamen nec in his, nec
illâ nativa lux est, & propria, sed mutuata solùm
quam ideò terra Soli acceptam refert. Istiusmo
affectus privatus, & favor Majestatem non ded
cet, quando Princeps oneris publici partem in an
cum sic derivat, ut sibi tamen arbitrium & aucto
tatem supremam reservet: talis enim privata ben
volentia non gratia solùm est, sed officiũ; non fav
sed laborum communicatio. Nec tantoperè in in
diæ incurreret oculos, si Principes prudentiores ea
alid vestirent nomine, quale esset, verbi gratia, m
ni

a *Naaman Princeps militiæ Regis Syriæ, erat vir m gnus apud Dominum suum, & honoratus: per illi enim dedit Dominus salutem Syriæ*, 4. Reg. 5. 1.

nus præsidendi in Consiliis & Tribunalibus; sicut Præfecti urbis Romæ olim extra invidiam erant, li-et alteri essent Cæsares.

Subditorum felicitas in eo consistit, quòd Prin-eps non adamanti similis sit qui ferrum ad se attra-hit, & aurum respuit; sed quòd talem legere sciat Ministrum, qui si quid bene laudabiliterque fiat, ti & gratias omnes Principi tribuat; onera verò, c odia Populi in se suspiciat; qui attento ad bo-um publicum animo illi adsit in omnibus; qua ne ambitione curet negotia: sine fastidio audiat, ne passione consultet, & nulla damni vel commo-i proprii habita ratione decernat, ac statuat; qui enique ad utilitatem publicam, non suam, aut ad onservandam gratiam & favorem Principis, nego-a dirigat. Hæc mensura est, qua cognoscere licet, um familiaritas illa ex zelo sit an tyrannidem ectet. In electione talis Ministri magnam curam diligentiam adhibere debent Principes, dando peram, ut ne ex solo affectu aut levitate volunta-s id fiat, sed propter eximias dotes ac merita: in-rdum enim privata ejusmodi benevolentia non consilio est, sed à casu; non à gratia, sed à diligen-, & industria. Concursus aliquis aulæ erigere so-: & adorare idolum, cui certam quandam digni-tem, & Majestatis splendorem tribuit multorum ltus, qui flexo poplite illud venerantur, lumi-ria illi incendunt, & thura adolent, precibus s ac votis auxilium illis *a* implorantes. Quem-modum verò industria immutat subinde cursum minis, & aliovorsum dirigit; ita fit interdum, ut i negotia in avis habent, relicto ordinario nego-rum alveo hoc est Principe, ejusque consiliis, per um aliquem, qui Principi charior & familiarior, ea derivare soleant; cujus deinde artes gratiam quasi capitavam detinent, ut Prudentissimus etiam

S Prin-

a Multitudo autem hominum abducta per speciem operis, um qui ante tempus, tanquam homo honoratus fue-at, nunc Deum æstimaverunt. Sap. 14. 20.

Princeps ab iis ſeſe expedire nequeat. Nemo cau tior, nemo magis ſui Dominus, quàm *a* Tiberius & tamen Sejano ſe ſubdidit. In quo caſu neſcio ſa nè, num favor ille humana ſit electio, an potiu vis aliqua ſuperior ad majus bonum, vel damnun Reipublicæ. Spiritus ſanctus ait, ſingulare Dei eſ ſe *b* judicium. Et ſi Tacito *c* credimus, Sejanus *no tam ſolertia (quippe iiſdem artibus victus eſt) quam Deum ira in rem Romanam, cujus pari exitio viguit, cecidit que.* Damnum, quod caveri vix poteſt, quando pri vata illa benevolentia cadit in Virum aliquem ma gnum, uti plerumque in aulis fieri aſſolet, ubi pri mi è Nobilitate ſerviunt: nam qui ad illam fami liaritatem ſemel delectus fuerit, auctoritate ſangui nis, & familiæ amplitudine eam porro tueri cona bitur, nec facile ab ea dimoveri ſe à quoquam pa tietur: quomodo factum olim Joanni Alphonſ Robleſio *d* temporibus Joannis Secundi Regis. Il lud nimirum meo judicio innuere voluit Rex Al phonſus Sapiens, quando agens de Familia regia i quadam ſua lege ſic loquitur. e *E otroſi de los nobles omes è poderoſos non ſe puede el Rey bien ſervir, en los of cios de cada dia. Ca por la nobleza deſdenarian el ſervi cio cotidiano: è por el poderio attreverſe yen à fazer coſas que ſe tornarian en dano, e en deſpreciamento del.* Co Principis nunquam ſine periculo eſt in manu ſubdi ti, quem ob ſanguinis claritatem, & potentiæ ampli tudinem alii ſuſpiciunt. Quanquam, ſi gratia ill cadat in Virum aliquem magnum, zelo ium & atten tum ad obſequium, & honorem ſui Principis, & ad bonum publicum, minus habet periculi: in e enim caſu non tanta erit invidia, & odium Popu li, & obedientior fiet Imperiis, quæ per ejus ma nu

a *Tiberium variis artibus devinxit, adeo ut obſcurum adverſus alios, ſibi uni incautum, intectumque efficere* Tac. l. 4. Ann. b *Multi requirunt faciem Princi pis, & judicium à Domino egreditur ſingulorum.* Pro verb 29. 26. c Tac. l. 4. Annal. *d* Mar. hiſt. Hiſp l. 20. c. 15. e L. 2. tt. 9. p. 2.

nus eunt ad alios. Illud tamen nunquam non erit
perutile, si Princeps suam benevolentiam inter au-
ctoritatem suam, & Amici merita quasi in æquili-
brio conservare noverit, in partem tantùm guber-
nationis, quam solus sustinere non potest, eum ad-
mittendo. Nam si totum illi committat, officio
Principis sese exuet, experieturque incommoda,
quæ Rex Assuerus quondam expertus fuit, post-
quam subditos suos omnes Amani arbitrio *a* per-
misisset. Quod largiri ipse potest, aut sua firmare
manu, id ne largiatur, aut firmet aliena. Oculis
aliorum uti non debet qui suis videre potest oculis.
Quæ ad Tribunalia & consilia pertinent, in iisdem
pertractetur; ipse deinde oretenus de iis statuat
cum Præsidibus, & iis, qui à secretis sunt, è quo-
rum relatione negotiorum notitiam hauriet; erunt
item responsa ipsius brevia, & quantum fieri li-
bit, ad justitiæ normam, quàm optima, collata
cum iis ipsis, per quos negotia ista gesta fuerint.
a Pontifices solent, & Imperatores, & olim sic
ciebant Hispaniarum Reges, donec Philippus Se-
ndus, utpote calami gloria insignis, introduxit,
consultationes de scripto fierent, qui mos dein-
ps invaluit, & privatæ familiaritati ansam dedit.
ppressi enim Reges variorum scriptorum prolixi-
te, coguntur ea uni alicui committere, & qui iis
miliarior sit.

Plura favoris & benevolentiæ signa huic tali Prin-
ps exhibeat: nam qui illius meruit gratiam, & in
rtem venit laborum, meretur etiam anteferri
is. S. Petri umbra miracula *b* edebat. Quid ma-
um ergo, si majori cum auctoritate, quàm alii, a-
omnia Principi charior, qui umbra quædam il-
est? Aliqui tamen favores, & gratiæ etiam pro
s reservandæ sunt; Nec eæ tam amplæ sint, ut sub-
conditionem exsuperent, eumque Principi æqua-

S 2 lem

De populo age, quod tibi placet. Esth. 2. v. 11. b *Ut
veniente Petro saltem umbra illius obumbraret quem-
quam illorum, & liberarentur omnes ab infirmitatibus
suis.* Actor. 5. v. 15.

ſem, reddant, velut ſi aſſcitus in aulam Imperii conſors audientiam impertiat, & negotiantium turbam poſt ſe trahat, id quod exiſtimationi & auctoritati Principis haud parum derogat. Qui gratia apud eum pollet præ cæteris, umbram ſe eſſe credat, non corpus. Hæc cauſſa fuit, cur periclitati ſæpe fuerint Caſtellæ Reges, eò quòd ad privatas haſce neceſſitudines admiſerint alios. Cùm enim tunc Regum poteſtas minùs ampla eſſet quantumvis parum iis concederent, facile tamen præponderabat poteſtati regiæ; uti accidit Regi Sanctio, cognomento Forti, *a* propter familiaritatem nimiam Lupi Hari; Regi Alphonſo Undecimo ob amicitiam privatam Comit Alvari Oſori; Regi Joanni Secundo, & Henrico IV. ob ſingularem erga Alvarum Lunam, & Joannem Paciechum affectum. Momentum totum familiaritatis iſtius in eo conſiſtit, *ut uterque menſuram implere noverit*, *Princeps* quidem ut ſciat, b *quantum tribuere amico poſſit*; *hic* verò *quantum a Principe accipere*: *cætera*, quæ extra menſuram iſtam ſunt, *invidiam augent*, æmulationes creant, & pericula.

a Mar. hiſt. Hiſp. l.4. c.10. *b* Tac. l.14. Annal.

SYMBOLUM L.

DEſpicit Mons reliqua Naturæ opera, & præ omnibus aſſurgit altiùs, ut ſe ſuaque cum cælo communicet. Ne vallis hanc ei gloriam invideat. Tametſi enim favoribus Jovis ſit proprior, una tamen etiam ictibus fulminum ejus magis expoſitu eſt. Circum illius tempora coguntur nubes: ibi armantur tempeſtates; ille verò primus omnium eſt in quem furore ſuo deſæviunt. Idem prorſus in ii muneribus, & officiis accidit, quæ Regibus viciniora ſunt. Vis activa potentiæ, qua pollent, graviùs nocet iis, qui abſunt propius. Communicatio eorum non minùs venenata eſt, quàm alicujus *a* viperæ

a *Longè abeſto ab homine poteſtatem habente occidendi, & non ſuſpicaberis timorem mortis. Communionem morti ſcito*, Eccleſ. 9. 18. & 20.

peræ. Quisquis inter illos ambulat, medios inter laqueos, & arma hostium offensorum *a* ambulat. Favor & indignatio in Principibus adeo contraria

nt inter se, ut ullum inter ea intercedat medium.

S 3 Eo-

a Quoniam in medio laqueorum ingredieris, & super dolentium arma ambulabis, Eccl. 9. 20.

Eorum amor teporem nescit. Si in odium convertatur, ab uno extremo transilit ad aliud; ab igne ad gelu. Idem temporis momentum amare eos vidit & odisse eo cum effectu, ut à fulmine crederes quod simul ac auditur tonitru, aut fulgur percipitur oculis, jam corpora obvia redegit in cineres. Flammæ instar est in corde Principum gratia, eadem facilitate, qua succenditur, rursus extinguitur. Fuêre, qui existiment, fatale periculum iis esse, qui Principibus tantoperè in amoribus *a* sunt. Et sane luculentè illud testantur exempla tam præterita quàm præsentia, hac nostra etiam ætate, qua potentissimos Magnatum amicos subito cecidisse vidimus. In Hispania Ducem Lermam; in Francia Mareschallum de Ancre; in Anglia Ducem Buckingamum; apud Batavos Joannem Oldenum Barneveltium; in Germania Cardinalem Cleselium; Romæ Cardinalem Nazaretum. Id tamen variis caussis asscribi potest, aut quia Princeps tribuit omnia, quæ potuit, aut quia Privatus, ut vocant, obtinuit omnia, quæ *b* cupiebat. Unde dum ad supremum usque conscenderit fastigium, necessum est, ut in præceps ruat, & esto, in gratiis unius, & ambitione alterius, quædam sit moderatio, quæ tamen constantia esse potest in voluntatibus Principum, *c* quæ *ut vehementiores, sic mobiles sæpè sibi ipsæ adversæ sunt*? Quis affectum firmare poterit, qui non uno rerum genere capitur, & materiæ primæ, ut Philosophi loquuntur, quam simillimus est, cujus appetitus una non expletur forma, sed varietate potiùs oblectatur? Quis favere & conservare poterit benevolentiam illam, tot casibus, & affectionibus animi obnoxiam? Quis erit tam integer, ut existimationem, quam de ipso concepit Princeps, apud universum statum tueri valeat; Singula

a *Fato potentiæ raro sempiternæ.* Tacit lib. 3. Annal.
b *An satias capit, aut illos, cùm omnia tribuerunt aut hos, cum jam nihil reliquum est, quod cupiant.* Tacit. l. 3. Annal. *c* Salust.

gularis illa gratia omnium in se oculos convertit. Qui amici sunt Principum, per Privatum suæ credunt gratiæ detrahi; qui hostes, augeri odia. Hi si in amicitiam redeant, non nisi ea conditione redeunt, ut Privatus gratia excidat; illi si amicitiam deserant, omnem itidem culpam in eum ipsum conferunt. Semper contra ejusmodi Privatum æmulatio & invidia in armis excubant, intentæ in omnem occasionem, ut in ruinam præcipitent. Tanto in eum odio fertur Populus, ut mala etiam naturæ, & vitia Principis eidem tribuat. Bernardus Cabrera capite tandem luit tyrannides Petri Quarti Regis Aragonii, *a* cui charissimus semper fuerat. Eodem medio, quo Privatus gratiam Principis aucupatur, aliorum incurrit odium; ut verissimè dixerit fortissimus ille Heros Alphonsus Albuquercius, Indiarum Orientalium Gubernator, Ministrum, Regi suo faciat satis, homines offendere; contra si hominibus placere studeat, Regis gratiam amittere.

5. Quod si favor ille in solo cultu exteriore innititur artibus aulicis procurato, non nisi violentus est, ac furtivus, adeoque libertas Principis illud conabitur, ut tam durum servitutis jugum impositum sibi, non sponte susceptum excutiat.

Si est quædam voluntatis propensio, subest plurimum caussis secundis, & cum ipsa ætate mutationem subit, aut cum amici ingratitudine, si is scilicet non satis agnoscat, è quo fonte hoc suum esse *b* hauserit.

Si fortè venustas oris & morum tanta est in Privato, ut manum quodam mdo violenter Principis voluntati injiciat, aut brevi marcescit, aut oculis solum servit, haud secus atque in vulgari more usu venit.

Si est ob dotes animi majores, quam sint in ipso

S 4 Prin-

a Mar. Hist. Hisp. l. 7. c. 7. b *Quoniam ignoravit, qui se finxit, & qui inspiravit illi animam, quæ operatur, & qui insufflavit ei spiritum vitalem.* Sapient. cap. 15. v. 11.

Principe, mox atque hic illud agnoscit, actum est de gratia. Nemo enim facile fert in alio illam ingenii, aut fortioris animi excellentiam, quæ ipsi etiam potentiæ longè anteferri solet.

Si est ob labores publicos, & negotiorum curas non minus vigilantia in periculo est, ac negligentia: neque enim omnia semper respondet medii eo quod varia intercidant; volunt autem Principes ut ad sua vota, & appetituum desideria nihil non succedat. Successus secundiores casui, aut Fortunæ Principis *a* tribuuntur, non prudentiæ talis Privati; errores verò huic soli, licet culpa aliena sit: nam *prospera omnes sibi vendicant, adversa uni imputantur*, ei nimirum, qui Principi magis intimus est. Quid? quod & fortuita illi asscribant, uti Sejano, quod Amphiteatrum collapsum esset, & Mons Cælius *b* conflagrasset. Nec eum incusant solum in negotiis, quæ ipse procurat, sed alienis etiam, aut iis casibus, qui à voluntate Principis, & Naturæ pendent. Ita Senecæ culpæ datum, quod Nero matrem suam aquis voluisset *c* submergere. d *Sejanus facinorum omnium repertor habebatur, ex nimia caritate in eum Cæsaris, & cæterorum in utrumque odio, quamvis fabulosa & immania credebantur.* Si præcipuus aliquis Minister, Principi bene affectus, si quis ex ejusdem cognatione fato naturali concedat, mortis auctor contra jus fasque Privatus creditur; quomodo Duci Lermæ immaturus, attamen naturalis obitus Principis Philippi Emmanuelis, Caroli Sabaudiæ Ducis Filii asscriptus fuit.

S

a Hæc est conditio Regum, ut casus tantùm adversos hominibus tribuant, secundos fortunæ suæ. Æmil. Prob. Tac. in vitâ Agric. b *Feralemque annum ferebant, & omnibus adversis susceptum Principi consilium absentia, qui mos vulgo, fortuita ad culpam trahentes.* Tac. l. 4 Annal. c *Ergo non jam Nero, cujus immanitas omnium questus anteibat, sed adverso rumore Seneca erat, quòd oratione tali confessionem scripsisset.* Tac. l. 11. Annal. *d* idem l. 4. Annal.

Si singularis illa benevolentia ex obligatione nascitur ob eximia præstita obsequia, oneris tædium & lassitudo paullatim subit Principem. a *Nam beneficia eò usque læta sunt, dum videntur exsolvi posse: ubi multum antevenêre, pro gratiâ odium redditur.* Agnoscere beneficium, servitutis quoddam genus est: qui enim obligat, superiorem altero se constituit. Id quod cum suprema Majestate consistere non potest; cujus potestas hoc ipso non parum imminuitur, si obligatione major non sit, pressique Principes gratitudinis & debiti onere, insigniter ingrati fiunt, ut illo sese liberent. b *Sanè quidam, quo plus debent, magis oderunt. Leve æs alienum debitorem facit, grave inimicum.* Adrianus Imperator occidi jussit Titianum, quem à puero moderatorem habuit, & cui suum debebat Imperium. Taceo multorum sæpè annorum labores negligentia unica interire: solent quippe Principes ad castigandum levem aliquam offensionem longè esse proniores, quàm remunerenda obsequia. Si hæc adjunctam habeant gloriam, æmulationem & invidiam in ipso excitant Principe, cui ea exhibentur. Sunt enim nonnulli Philippo Macedonum Regi similes, c *quem ita gloria cupidum dicebant familiares, ut omnia præclara facinora sua esse videri cuperet, & magis indignaretur Ducibus & Præfectis; qui prospere & laudabiliter aliquid gesserint, quàm iis, qui infeliciter & ignavè:* cujus virii etiam filiis Alexander factus est hæres, d *suæ demptum gloriæ existimans, quicquid cessisset alienæ.* Eodem malo laboravit Jacobus Primus Aragoniæ Rex: nam postquam Blascus Alagonius Morellam occupasset, in eam venit persuasionem eum majorem præ se gloriam illa expeditione adeptum fuisse quare urbem eam illi ademit, & aliam, Sagasto nomine, illius loco eidem tradidit. Quas non curas pepererunt Domitiano victoriæ Agricolæ, cùm videret, e *privati hominis nomen super Principis attolli?* Adeò ut rebus

a Idem l. 4. Annal. b Sen. Ep. 19. c Demosth. d Curtius. e Tacit. in vita Agric.

optimè gestis, tum vel maximum sit periculum.

Si gratia ab obedientia oritur, qua sese privatu ille ad nutum & arbitrium Principis in omnibus ac commodat, effrænem inducit gubernandi modum quo nunc hic, nunc ille præcipitat, dicta aliàs adulationis incommoda incurrendo. Nec minus pericul obedientia habet, quam inobedientia: nam si id quod jubetur, bene feliciterque evenit, mandato Principis tribuitur; sin male, ipsi Privato. Quod si obtemperatum non fuerit, putatur aut defuisse successum aut errorem obstitisse. Si jussa æquitati repugnaverint, excusare se hoc nomine non audet, ne Principem offendat verbo, culpa omnis palam in ejusmodi Privatum confertur ab omnibus, & ne Princeps mali auctor videatur, pati eum sinit, aut in opinione Vulgi, aut in manibus judicis: quomodo Tiberius Pisoni fecit, postquam hic illius jussu Germanicum veneno è vivis sustulerat, a *cujus integram caussam ad Senatum remisit*: cumque is Romam venisset, perinde se habuit Tiberius, ac si nihil ea de re sciret, licèt complex esset; sanè Piso *nullo magis exterritus est quam quod Tiberium sine miseratione, sine ira obstinatum clausumque vidit, ne quo adfectu perrumperetur.*

Si favor ille singularis in hominem cadit, non optime à natura donis instructum, & insignem meritis, tanto negotiorum oneri succumbet: sine forti enim ac robusto animo, sine ingenio perspicaci gratia Principum diu conservari non potest.

Si hæc ex virtutum conformitate nascitur, Principe nuntium iis remittente, etiam illa dissolvitur: odit enim familiarem illum, qui contrariis moribus inconstantiam ejus arguit, & cujus opera ad vitia consectanda ei utilis b esse non potest.

Si Princeps Ministrum quempiã præ cæteris amat ideò, quòd pro instrumento ei sit, quo propensiones suas pravas & cupiditates exequitur, mala omnia

a idem l. 3. Annal. b *Gravis est nobis etiam ad videndum, quoniam dissimilis est aliis vita illius, & immutatæ sunt viæ ejus.* Sap. 2. 15.

nia in eum recidunt, quæcunque aut personæ Principis inde creantur, aut administrationi publicæ; & Princeps quidem facilè sese purgat, eum à gratia sua excludendo, aut mox eum odisse incipit, tanquam scelerum suorum testem, cujus præsentia sua ipsi delicta quasi exprobrat. Nec alia de caussa Anicetus executor mortis Agrippinæ, Neroni odio erat, *a* quam *quia malorum facinorum Ministri, quasi exprobrantes aspiciuntur.* Pari quoque ratione Tiberius *b scelerum Ministros, ut perverti ab aliis nolebat, ita plerumq; satiatus, & oblatis in eandem operam recentibus, veteres & prægraves adflixit.* Cum executione unà odium mortui, & gratia necem jubentis desint, satisque purgatum se Princeps existimat ex eo, quod crimen punitum sit, ut Plancinæ *c* accidit.

Si amor ille è magnorum secretorum communicatione oritur, ab iis ipsis periclitari incipit: siquidem ea quasi viperæ quædam sunt in Privati istius pectore, quæ interiora ejus arrodunt viscera donec foras erumpant; quia aut levitas, aut ambitio (ut palam fiat, quam apud Principem gratiosus sit) ea detegit, aut innotescunt aliunde; aut per discursum sese produnt, & familiarem ejusmodi invisum reddunt; quin etsi illud non accidat, hac ipsa tamen cura, quod ista commiserit aliis, liberatum se Princeps cuperet, dilacerando saccum, in quo illa sunt abdita. Quot secreta, tot *d* pericula.

Nec illud minus, si gratia in eo fundetur; quod Privatus fors ignaviæ & indignitatis Principis conscius sit; talis enim favor, timor est potius, quam benevolentia animi, nec ferre potest Princeps, ut honor suus ab alieno dependeat silentio, aut sit, qui eum interiùs apud animum suum despiciat.

Si gratia est exigua, invidiæ furori satis resistere non potest, sed sternitur à quovis vento, haud secus ac arbor aliqua non sat firmis nixa radicibus.

Tac.l.14. Ann. *b* idem l.4. Annal c *Vt odium & gratia desiere, jus valuit.* idem l.6. Ann. d *Secretum meum mihi, væ mihi,* If. 24. 16.

Si magna illa est, illi ipsa Principi, à quo ortum suum ducit, æmulationem ac metum injcit, adeoque sollicitum eum habet, quomodo tanto se onere liberet: sicuti dum saxa saxis superinjicimus, timemus moles ista, quam congessimus, in nostra corrua capita, adeoque in partem contrariam impellimus. Videt Princeps Statuam, quam erexit, amplitudini suæ umbram offundere, & iterum illam dejicit. Dicam annon? videntur fere in eo delectati Principes, ut suam ostendant potentiam, tam in destruendis ejusmodi statuis, quam in iisdem fabricandis: cum enim finita illa sit, & certis circumscripta limitibus, immensæ similis esse non potest, nisi ad suum redeat centrum, unde egressa est aut in circulum ambulet.

Hi sunt scopuli, ad quos allisa privatæ illius amicitiæ navis confringitur, tantò majori cum dammo, quanto vela sua distenderit latius; quod si aliqua evadat incolumis, id ideo accidit, quia aut tempori portum subiit, aut antè etiam ad mortis litora appulsa fuit. Ecquis igitur tam solers, ac providus est nauta, qui gratiæ clavum tenere ritè noverit & in mari tam periculoso vela facere? quæ prudentia, quæ artes ex eo eripere eum poterunt? quæ scientia chymica argentum affectus Principis consistere faciet? præsertim cum gratia in notissimis etiam fundata meritis, obsistere nequeat invidiæ, & machinationi tot hostium, qui in ejus ruinam conspirant; sicut nec Rex Darius, nec Rex Achis satis tueri poterant gratiam Danielis & Davidis, contra Principum & Satraparum *a* odia. Quin ut iis satisfacerent, necessum fuit, hunc quidem pellere in exilium, illum vero leonibus objicere, tametsi amborum

rum

a Porro Rex cogitabat constituere eum super omne regnum: unde Principes & Satrapæ quærebant occasionem, ut invenirent Danieli ex latere Regis: nullamque causam, & suspicionem reperire potuerunt. Dan. 6. v. 4.

rum probitas & innocentia satis iis perspecta *a* esset.

Verum licet nulla tanta sit prudentia, aut circumspectio, quæ impedire possint eos casus, qui à Privato non dependent, multum tamen efficere poterunt in iis, quæ in illius sunt arbitrio, & minimùm absque noxa erit, si forsan gratia excidat. Unde operæ pretium duxi principales ruinæ illius caussus, ex imprudentia fere, & malitia natas, hic sigillatim expendere, ut de iis factus certior, tanto securius eas devitare possit.

Quare si paullo attentius considerare placuerit maximas, & actiones eorum, qui gratia & auctoritate aliquando in aulis floruerunt, Sejani præsertim; videbimus plerosque periisse, quia constanter uti nescierunt bonis iis mediis, quibus Principis favorem sibi conciliarant. Omnes ferre, ut hunc mereantur, & populi applausum habeant, in amicitiam & familiaritatem illam sese insinuant, animum zelosum, demissum, humanum, & obsequiosum præ se ferendo, eaque suggerendo consilia, quæ ad majorem Principis gloriam, & amplitudinis ejus conservationem spectare videntur. Qua arte Sejanus usus, qui *incipiente adhuc potentia, bonis consiliis innotescere volebat.* Ubi verò jam gratia ista plenè potiti fuerint, clavum illum deserunt, existimantque, ad navigandum non amplius eo opus esse, sed solam favoris auram sibi sufficere.

Interim sub initium enituntur sedulò, ut in actionibus suis rei privatæ obliti & in sola commoda Principis intenti videantur, tanquam qui illius obsequium vitæ & fortunis suis anteferant. Quo fit, ut falsò persuasus Princeps credat se in ejusmodi aliquo homine fidelem laborum socium nactum

 esse,

Non inveni in te quicquam mali, ex die qua venisti ad me, usque in diem hanc: sed Satrapis non places. 1. Reg.c.29.6. *Tunc Rex præcepit; & adduxerunt Danielem, & miserunt eum in lacum Leonum. Dicitque Rex Danieli: Deus tuus, quem colis semper, ipse te liberabit.* Dan. 6, 16. *b* Tacit. l. 4. Annal.

esse, & pro tali ubivis eum, atque apud omnes de-prædicet. Quo nomine Tiberius *a* Sejanum *non modo in sermonibus, sed apud Patres, & populum celebrabat.*

Porro operam dent, ut insigni aliquo, & heroico facinore fidelitatem suam probent Principi, quo animum ejus occupent; uti fecit Sejanus, quando brachiis suis, & capite ruinam montis sustinuit, qui supra Tiberium collabebatur, b *præbuitque ipsi materiam, cur amicitiæ constantiæque suæ magis fideret.*

Quæ opinio de Privati fidelitate, si semel in Principis animo inhæserit, facile is sibi persuadet, se de eadem securum esse in posterum, & consilia illius, quanquam exitiosa, lubens audit, utpote cui plus, quam sibi ipsi confidit. Id quod in Tiberio post casum illum videre *c* licuit. Atque hinc gravissima nascuntur damna: illa enim præconcepta opinio viam omnem obstruit, ut errorem suum Princeps agnoscere nequeat; quin ille ipse Privati cultum promovet, permittendo ut extraordinarii ipsi honores deferantur, quomodo permisit Tiberius, cùm proponi palàm, d *colique per theatra, & fora effigies Sejani, interque Principia legionum sineret.* Nec mora, susurrus ille favoris mox ab una aure transit ad aliam, & inde novum formatur idolum, sicut ex inauribus vitulus ille *e* Aaronicus; immò ausim dicere, aut favor ejusmodi singularis non esset penitus, aut certè tanto tempore non duraret, si aliorum acclamatio, & applausus non esset. Cultus iste *avaritiam & arrogantiam parit*, ad amplitudinem tuendam, *præcipua validiorum vitia.* *f* Qui semel factus est Principi familiarior, suimet obliviscitur, & labuntur paullatim eximiæ illæ dotes, ob quas initio amari cœpit, tanquam ascititiæ fortunâ prosperiore sensim in apertum vitia proferente, quæ ars

a idem l. 4. Annal. *b* idem l.4. Annal. c *Major ex eo, & quanquam exitiosa suaderet, ut non sui anxius, cum fide audiebatur.* idem l. 4. Annal. *d* Tac. l.4. Annal. e *Quas cum ille accepisset, formavit opere fusorio, & fecit ex iis vitulum conflatilem.* Exod. 32. 4. *f* Tac. l. 1. Hist.

rs tantisper celaverat. Ita Antonio Primo factum, a *in cujus ingenio avaritiam, superbiam, cæteraque occulta mala patefecit felicitas.* Potentia nimia perturbatur ratio, & ad intimam admissus amicitiam facile majora se audet. Vides hoc iterum in Sejano: is enim b *nimia fortuna secors, & muliebri insuper cupidine incensus, promissum matrimonium flagitante Livia, ad Cæsarem codicillos* ea supra re *componere* non erubuit. Negotia non procurat, ut Minister, sed magis ut imperii socius (quo in genere Mucianus deliquit graviter c) & relicto Principi solo nomine, omnem auctoritatem sibi d arrogat. Neque ullus est, qui dicere audeat, quod Bethsabee dixit Davidi, Adonia regnum usurpante: e *Ecce nunc Adonias regnat te, Domine mi Rex, ignorante.* Atque in eum finem contendit Privatus virtutibus regiis anteire Principem, ut præ eo æstimetur. Quo artificio usus est Absalon, ut Regis Davidis auctoritatem minueret, affectando nimirum benignitatem & promptitudinem in audiendis subditorum querimoniis, qua re f *furabatur*, ut inquit Scriptura, *corda virorum Israël.*

Nec talem se esse credit Privatus, nisi suam potentiam cum domesticis, cognatis, amicisque communicet, atque adeo ut securior sit, illud maximè è re sua fore arbitratur, si præcipua iis munia conferat, & invidiæ vires, ac nervos incidat. Quo fine Sejanus g *clientes suos honoribus aut Provinciis ornat.* Quia vero potestas ista haud parum derogat auctoritati consanguineorum Principis, qui privatæ illæ amicitiæ modis omnibus obnituntur, nec satis æquo ferre possunt animo, quod gratia sanguine potentior, quodque Princeps inferiori se subjiciat, à quo dependere ipsi debeant quod periculum Sejanus etiam in Tiberi familia

a agno-

a Idem l. 3. Hist. b idem l. 4. Ann. c *Mucianus cum expedita manu socium magis Imperii quam ministrum agens.* idem l. 2. d *Vime Principis amplecti, nomen remittere* idem l. 4. Hist. e 3. Reg. c. 1. 18. f 2. Reg. c. 15. 6. g Tacit. l. 4. Annal.

a agnovit) discordias illos inter & Principem Priva tus excitat. Ita Sejanus per speciē amicitiæ moneba Tiberium, Agrippinam matrem ei insidias *b* struere Agrippinam verò ei venenum parari à *c* Tiberio.

Quòd si istorum aliquid Privato succedit feliciùs, ad majora attentanda audaciam sumit. Druso mortuo Sejanus totam Germanici familiam cogitavit extinguere. Unde occæcatus tandem ejusmodi Privatus passione, & potentia nimia, spretis artibus occultis, in aperta prorumpit odia adversus consanguineos; uti Sejano accidit contra Agrippinam, & Neronem. Nemo Privatum de periculo suarum actionum commonere audet: omnes enim ad ejus conspectum Majestate plenum contremiscunt; sicut filii Israël trepidabant ad intuitum Moysis, posteaquam hîc Deo factus fuerat *d* familiarior; cumque videat se haberi pro Principe, sensim legitimo Principi molitur *e* insidias, & Subditos tyrannicè opprimit: quippe qui certò sibi polliceri nequit, quòd iis uti possit benevolis; quo fit, ut desperati ipsi dubitare incipiant, num fortè *minore avaritia, & licentia grassaturus esset, si ipse imperaret*, quando *nunc*, cùm rerum nondum potiatur, f *& subjectos eos ha-*

a *Cæterum plena Cæsarum domus juvenis filius, nepotes adulti, moram cupitis adferebant.* Tacit. l. 4. Annal. b *Instabat quippe Sejanus, incusabatque diductam civitatem, ut civili bello esse, qui se partium Agrippinæ vocent, ac ni resistatur, fore pluris.* Idem l. 4. Annal. c *Cæterum Sejanus mœrentem, & improvidam altiùs perculit, Immissis qui per speciem amicitiæ monerent, paratum ei venenum, vitandas soceri epulas.* Idem l. 4. Annal. d *Videntes autem Aaron, & filii Israel cornutam Moysi faciem, timuerunt prope accedere.* Exod. 34. v. 30. e *Multi bonitate Principum, & honore, qui in eos collatus est, abusi sunt in superbiam: & non solùm subjectos Regibus nituntur opprimere; sed datam sibi gloriam non ferentes, in ipsos, qui dederunt, moliuntur insidias.* Esth. c. 6. v. 2. *f* Tac. l. 1. Histor.

habet, ut servos, & viles, ut alienos; id quod Ottho expendebat in Vinio, qui apud Galbam gratia & auctoritate valebat plurimùm.

Atque omnia isthæc sic attentata ipsa etiam pericula majora faciunt: augescit enim in dies invidia, & armat sese contra Privatnm malitia; cumque is existimet, se illam, nisi aliqua alia majori, superare non posse, omnes eas artes adhibet, quas æmulatio gratiæ, magis etiam furiosa, quàm ipsius amoris illi suggerit: & cùm porro ejusdem stabilitas à constantia affectus Principis dependeat, illud inprimis satagit, ut delitiis, & sceleribus, præcipuis tuendæ gratiæ instrumentis, eum sibi devinctum servet, quibus & Vitellii aulici uti solebant, apud quem a *unum ad potentiam iter prodigis epulis, & sumptu, ganeaque satiare inexplebiles ejus libidines.* Et ne Princeps ulli cuipiam fidem habeat, allaborat Privatus, ut diffidat omnibus, bonis præsertim, quos magis timet præ cæteris. b *Sic optimi cujusque criminatione eo usque valuit* Vatinius, *ut gratia, pecunia vi nocendi etiam malos præmineret.* Quod & obtinuit Sejanus, c *sui occlens*, eam ob rem, *in alios criminator.*

Sciens verò Privatus, nihil huic suæ apud Principem gratiæ magis obstare; quàm ejusdem Principis habilitatem, omni studio contendit, ut ne quid ille rescifcat, intelligat, videat, audiatvè, neve circa se habeat aliquos, qui oculos ei aperiant. Curat item, ut negotia & labores detestetur, totum illius animum occupando jucunditate venationis, ludis & tripudiis; ut sensibus aliorsum distractis, nec oculi attendant ad ea, quæ in aulis pertractantur, nec aures obtrectationes, & lamenta subditorum percipiant; uti fiebat in Sacrificiis Idoli Moloch, quando pulsabantur tympana, ne infantium immolatorum gemitus & ejulatus audirentur. Interdum etiam majori cum artificio eum negotiis & scripturis implicat, ut defatigetur, perinde ac juniores equos

a Idem l. 2. Histor. *b* idem l. 15. Annal. *c* Tacit. l. 4. Annal.

equos in molliori solo solemus exercere, ut ferocitate deposita fiant mansuetiores, & frenum atque ephippium admittant. Ad eundem finem illi persuadet, ut audientiam ipse impertiat, ac deinde datus in lassitudinem, negotia Privato committat ratus suo se satisfecisse officio, quòd petentibus aures dederit Ea ratione, ut (quemadmodum Jeremia Propheta dixit de Idolis Babylonicis) Princeps nihil aliud sit, quàm id quod vult ejusmodi *a* Privatus.

Non equidem ille desiderat, ut res eant feliciter: mari enim tranquillo quilibet navigare potest, sed illud potiùs exoptat, ut coorta tempestate statu Reipublicæ fluctibus æstuet, adeo ut Princeps ipse vereatur manum admovere gubernaculo, & alterius opera magis indigeat, atque ut rimas omnes veritati obstruat, & solus ac unicus maneat negotiorum arbiter, longè extra invidiam positus, eum ab aula ad secessum & consortium paucorum avocat; quod & Sejanum movit, *ut Tiberium* b *ad vitam procul Roma, amœnis locis degendam impelleret: multa quippe providebat. Sua in manu aditus, literarumque magna ex parte arbitrum fore cum per milites commearent: mox Cæsarem vigente jam senecta, secretoque loco mollitum munia imperii facilius transmissurum: & minui ibi invidiam, adempta salutantum turba, sublatisque manibus vera potentia augere.*

Omnes istæ artes non leve Reipublicæ & existimationi Principis damnum adferunt, in quo genere is peccat gravius, qui iisdem gratiam ejus aucupatur, quàm qui eum *c* offendit. Etenim ad offendendum unum solum committitur delictum; ad favorem verò singularem obtinendum, complura designantur, atque hæc semper, & honori Principis derogant, & bono publico adversantur. Graviter fateor Respublica læditur morte violenta sui Principis; tandem tamen alio in ejus locum suffecto,

a *Nihil aliud erunt, nisi id quod volunt esse sacerdotes.* Baruch. 6. 45. *b* Tac. l. Ann. c *Plura sæpe peccantur, dum demeremur, quam cum offendimus.* Tac. l. 15. An

fecto curatur illico, quod fieri non poteſt, quoties vivum adhuc Principem iſtiuſmodi artibus inutilem prorſus & inidoneum reddunt ad gubernationem: quod malum non niſi iiſdem, quibus vita, finibus terminatur, cum graviſſimis interim boni publici detrimentis; quæ cum quotidie magis magiſque ſentiantur & deplorentur ab omnibus, qui ſibi perſuadent, affectum illum ſingularem non arbitrii eſſe, ſed violentiæ, non electionis ſed coactionis & neceſſitatis; cumque multi fortunam ſuam collocent in eo evertendo, tanquam felicitatis ſuæ obſtaculo, nunquam non contra illum armati, fieri non poteſt, ut ad illud deſit occaſio, aut ut non Principi aliquando aliquod ejuſmodi artificium innoteſcat, adeoque invidia tota, & odia omnia contra Privatum concepta in ipſum recidant, uti Tiberius tandem agnoſcere viſus *a* eſt. Quod ſi Princeps oculos aperire incipiat, unà etiam potentiam, quam Privato conceſſit, timere incipit. Quæ cauſſa fuit, cur Tacitus hæreret dubius, magiſnè Tiberius amaret Sejanum, an *b* metueret, & cum anteà de gratia ejus tuenda eſſet ſollicitus, poſteà ejus odium magis laborabat reſtinguere.

Iſtud nimirum eſt momentum criticum ſingularis illius Amicitiæ, in quo omnes grave periculum ſubeunt: nam neque Princeps diſſimulare novit, ſi ſibi non fiat ſatis, neque Privatus in ea Principis indignatione tueri ſe poteſt, & facto inter illos diſſidio, familiaritatis vinculum diſſolvitur. Intuetur Privatum Princeps, ut gratia ſua & favore indignum; is vero Principem, ut ingratum tot obſequiis: quia tamen exiſtimat, hunc opera ſua carere non poſſe, atque ideò ſe propediem revocandum, ſubducit ſeſe ad tempus, & locum dat, ut alius aliquis in negotia ſubingrediatur, & illas animorum alienationes foveat. Quo celerrimè fit, ut gratia in mutuum

a Perque invidiam tui me quoque incuſant. idem lib. 4. Annal. b *Dum Sejanum dilexit, timuitve.* Tacit. lib. 6. Annal.

mutuum convertatur odium, ipsa Privati impatien-tia opitulante, ut illa tanto citius dissolvatur. Volat illicò fama, quòd gratia exciderit: & omnes facti au-daciores, insolentiùs in eum insultant, ita ut ne ipse quidem Princeps ei rei mederi possit. Cognati & a-mici animo ruinam ejus prævidentes, & periculum quod inde sibi imminet, malè metuunt, ne ruinæ ei-dem ipsi quoque *a* involvantur. Non secus ac arbor aliqua ex altissimo monte devoluta in præceps, arbo-res alias, quæ sub umbra illius erant, secum trahit. Atque illi quidem omnium primi ruinam istam promovent, ut semet in tuto collocent, & deinde collaborant omnes, aliqui ut amici, alii ut hostes, ni-hil exoptantes aliud, quàm ut inclinatus ille paries penitùs *b* corruat. Princeps, quem suimet pudet, illud servitutis jugum excutere nititur, & suam sibi auctoritatem restituere. Vnde culpam omnem ma-lorum præteritorum in Privatum confert, tanquam in auctorem præcipuum. Quo porrò fit, ut suismet irretiatur artibus; nec quicquam sua ei prodest soler-tia; ut in Sejano videre *c* licuit, & quantò magis se iis contendit eximere, tantò magis suam accelerat rui-nam. Nam si gratia semel ægrotare incipiat, mox expirat, nec ullum superest remedium, quo sanita-tem pristinam recuperet.

§. Atque ex iis, quæ hactenus diximus, satis li-quet, maximum singularis illius familiaritatis pe-riculum esse à variis illius modis, quibus ambitio perennem & stabilem eam reddere cogitat. Idem quippe ejusmodi amicis Principum accidit, quod iis, qui valetudinem suam nimis curant sollicitè; qui dum eandem medicamentis variis conservare student, destruunt potiùs, & vitæ suæ spatium im-minuunt;

a *Quidam male alacres, quibus infausta amicitiæ gra-vis exitus imminebat.* idem lib. 4. Ann. b *Quous-que irruitis in hominem? interficitus universi vos tanquam parieti inclinato, & maceriæ depulsæ.* Psal. 6. 14. c *Non tam solertia (quippe iisdem artibus victus est.)* Tac. l. 4. Ann.

minuunt; & sicut nullum opportunius est remedium quàm abstinentia, & aliis in rebus moderatio, sinendo interim Naturam, ut suum faciat officium : ita si gratia illa & favor languere cœperint, optimum consilium est nullam adhibere medicinam ; sed bono & sincero affectu, atque animo à cupiditate utilitatis propriæ, & omni aliâ passione libero servire Principi, permittendo interim, ut meritum operetur, & veritas secura magis & stabilis, quàm artificium ; & tendo solùm præservativus quibusdam, quæ aut ad ipsum Privatum pertinent aut ad Principem, aut ad Ministros ejusdem, aut ad aulam, aut ad populum, aut ad exteros.

§. Quod ad ipsum Privatum attinet, eum modestiæ, comitatis, & humanitatis statum conservare debet, in quo fortuna eum reperit. Dispellat à fronte illos singularis amicitiæ splendentes radios, quomodo faciebat Moyses, populo locuturus, postquam à familiari cum Deo colloquio è monte revertebatur, ita ut nulla in eo Majestatis argumenta, aut hujus suæ cum Principe familiaritatis ostentatio appareant. Daniel, etsi apud multos reges gratia polleret, unà tamen cum aliis in anteriori conclavi *b* morabatur. Fugiat honores illos, qui aut ad Principem pertinent, aut Ministri sphæram videnter excedere ; & si quis hos tales ei deferre paret, moneat ingenuè, æque se, ac illum, servum esse Principis, cui ista honoris signa debeantur : quemadmodum Angelus S. Joannem monuit, cum eum venerari *c* vellet. Ne affectus suos, & passiones gratia, quà valet, beneficio executioni det. Audiat patienter, benevolè & humaniter *d* respondeat. Favores aliorum ne captet, nec indignationes

a Sed operiebat ille rursus faciem suam si quando loquebatur ad eos. Exod, c. 34. 35. b *Daniel autem erat in foribus Regis.* Dan. 2. 49. c *Vide ne feceris : conservus tuus sum, & fratrum tuorum habentium testimonium Jesu: Deum adora.* Apoc. c. 19. 10. d *Audi tacens & pro reverentia accedet tibi bona gratia.* Eccl. 32. 9.

tiones metuat, nec quo loco sit apud Principem dissimulet, nec rerum administrationem & auctoritatem supremam ambiat, nec armet sese contra invidiam, nec adversus æmulationem se muniat: in his enim ad suam defensionem parandis subsidiis, præcipuum consistit periculum. Deum, & infamiam metuat.

Sed & à familiâ & sanguine non leve Privato periculum est. Tametsi enim hujus actiones Principi probentur, ac populo, ea tamen, quæ à Domesticis & consanguineis ejus fiunt, placere semper non solent, quorum dissoluti mores, imprudentia, superbia, avaritia, & ambitio exosum eum reddunt, & præcipitant. Ne fallatur, in animum suum inducendo amicos aut cognatos à se evectos fortunæ & auctoritatis suæ columnas esse. Nam qui dependet à multis, in multis periclitatur, adeoque expedit eos intra modestiæ, & status sui humilioris terminos continere, procul à negotiorum procuratione, ita ut intelligant alii, eos nec gubernationis, nec gratiæ istius peculiaris, ullo modo esse participes, nec ideo, quod sint Domestici, in muniis præferendos. Quod si tamen præ aliis benè fuerint meriti, nollem cuiquam nocere Privati amorem, aut conjunctionem sanguinis. Christus exemplo suo id ipsum nos docuit, quippe qui in cognatos suos dignitatem Præcursoris, & Apostolici muneris contulit, at non Doctoris Gentium, neque Pontificatus supremi, quod istæ fidei S. Petri, & scientiæ S. Pauli deberentur.

§. Cum Principe sequentes servet regulas: Primum, illud semper præ oculis habeat, affectum illius & favorem facillimè immutari posse, & si quam fortè mutationem notaverit, in causam ne curiosiùs inquirat, nec notitiam illius præ se ferat, ne Princeps ei subdiffidere, aut æmuli ruinam ejus sperare incipiant, quæ hoc ipso in proximo est, quod putetur, jam posse accidere. Deinde ne gratiam suam inniti faciat propensioni, & voluntati Principis;

quæ

quæ facile variari possunt, sed merito potiùs: nisi nim hujus beneficio gratiæ aurum consolidatum uerit, æmulationis malleo resistere nequaquam poerit. Porrò magis in Principe dignitatem diligat, uàm personam. Zelum prudentia moderetur, suam ntelligentiam judicio Principis: nemo enim fere sustinet eum, qui secum de animi dotibus conendere satagit. Subditum se arbitretur, non illius ocium, & tanquam factura factori suo se æqualem on *a* æstimet. Honestum ducat & gloriosum seisum perdere (si ita necessitas tulerit) ad augenam illius amplitudinem. Consilia ei suggerat cum bertate animi gratiosa, demissa, & *b* sincera, absue periculi ullius metu, & ambitione, ut Zelosus abeatur, in opinione suâ contumax. Nullum neotium ita trahat ad se, ut illud sibi quasi proprium ficiat, neque in eo suam agi existimationem reatet, ut hunc aut illum exitum sortiantur, aut a solum consilia sequantur alii, aut si semel plaerint, non mutentur deinde. Ejusmodi enim coitus periculo non carent; & expedit propterea, ut in expediendis negotiis & decernendis tam arns sit, ut sese ipse consumat, neque tam frigis, ut congelet: sed moderato incedat passu, prout mpus & occasio tulerint. Eo insuper magis adver animum, ut suo rectè fungatur munere in nnibus, quàm ad gratiam & favorem Principis, e affectatione tamen, & *c* jactantia: nam qui olum nomine Ministrum agit, ut fama inclacat, existimationem Principi suffuratur. Silenm ejus sit opportunum, si utilitas postulaverit: rba prompta, & expedita, si opus fuerit, id od in quodam suo familiari collaudabat Rex

a Theodo-

a *Quid est, inquam, homo, ut sequi possit Regem factorem suum?* Eccl. 2. 12. b *Qui diligit cordis munditiem, propter gratiam labiorum suorum habebit amicum Regem.* Prov. 22. 11. c *Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus.* Luc. 17. 10.

a Theodoricus. Principis obsequium privatæ suæ u-
tilitati anteferat, quin sua & Principis commod
eadem esse ducat. Consanguineos Principis debit
prosequatur veneratione, suamque in eo securita-
tem colllocet, ut benevolos eos habeat, nec ipso
inter & Principem foveat odia; sanguis enim faci-
le amicitiam redintegrat cum ipsius Privati nocu-
mento. Curet præterea, ut Priuceps optimos ha-
beat ministros, & famulos, & imperandi modum
eum fideliter edoceat. Non oculos illi claudat, ne
aures obstruat; quin in eo elaboraret potius, ut ips
videat tangat, & pretentet omnia. Suos illi errore
ac defectus cum modestia exponat, neque ideò (
alias necessitas ita postulaverit) offensam metuat
etsi enim ad tempus patiatur aliquid gratia, agnit
tamen postea errore convalescit iterum; & *b* robo-
ratur; uti Danieli cum Regibus Babyloniæ usu ve-
nit. In iis, quæ Princeps violenter statuit, & aggre-
ditur, ita se gerat, ut declinet ea potius, quam
rumpat, expectando donec tempus ipsum, & in
commoda eum melius instruant. Ne impediat, qu
minus ad aures ejus perveniant querelæ & satyræ
hæ enim, si in innocentiam cadant, grana sal
sunt, quæ Principis benevolentiam conservant, (
monita quædam ad errores vitandos, & corrigen-
dos mores. Recte facta, eorumque gratiam Princ-
pi tribuat; errata verò, & successus minus prosp-
ros sibi imputari ne ægrè ferat. Ruinam suam ta
quam certam & exploratam semper habeat, præst
lando illam constanti & libero animo, & absqu
rei privatæ studio, nec magnopere sollicitus sit d
mediis, quibus suam apud Principem gratiam st
biliat. Qui magis metuit, ex alto citius præcipita
Reflexio periculi caput obturbat, & c *sequitur veri*
g

a *Subgenii nostri luce intrepidus quidem, sed reveren*
astabat, opportunè tacitus, necessarie copiosus. Cass. l.
ep. 3. b *Qui corripit hominem, gratiam postea inv*
niet apud eum magis, quam ille, qui per linguæ bla
domenta decipit, Prov. 28. 23. c Seneca.

n prærupta cernentes, quâ vertigine quotquot laborâunt ex iis, qui in Principum aulis præ cæteris gratiâ & auctoritate floruêre, omnes perierunt. Qui ericulum istud contemsit, securus *a* transiit.

§. Erga Ministros socium se gerat potiùs, quàm Dominum; patronum magis, *b* quàm accusatorem. Bonos ad meliora exstimulet, è malis bonos efficere udeat. Caveat, ne suam ipse auctoritatem interpoat, quando de eorum aut electione, aut depositione gitur. Iis negotia permittat, ad quos ea pertinent; onsiliorum cursum in consultationibus ne impeiat: sinat omnes pervenire ad Principem; quod si ic eas cum ipso contulerit, poterit tunc judicium um liberè eloqui, non alio tamen affectu, quàm t in rem communem optimè consulat.

§. Porrò aula periculosissimus gratiæ illius scoulus est, & tamen omnes illâ utuntur, ut hanc firent, & reddant perpetuam. Nullus in ea lapis est, ui solvi non cupiat & ruere, ut Privati illius staam diruat, non minùs destructioni obnoxiam, uàm illa Nabuchodonosoris ob metallorum diveratem. Nemo quisquam in aula securus Privati nicus est, si eligit aliquos, odium & invidiam apud os excitat. Si eos Principi charos efficit, gratiam am periculo objicit; sin minus, experietur eos stes: adeoque tutissimum erit, media quadam via, indifferenter incedere cum omnibus, nec ullius immiscere officio, dando operam, ut quoad fieri test, singulorum voluntati fiat satis, nec impedianr, sed juventur potiùs in procurandis commodis, æ sperant. Quòd si quis in Principis favorem seinsinuaverit, consultius erit eum servare benevom in omnem eventum si fortè res ex voto ei sucfferit, quàm velle eum impedire, aut deturbade gratia: nam sæpè, qui luctatus cum alio eum osternere voluit, unà cum illo cecidit, & solet

T op-

a Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter. Prov. 10. 7. 9. b *Rectorem te constituerunt? noli extolli: esto in illis quasi unus ex ipsis.* Eccl. 32. 1. Tac. l. 2. Ann.

oppositio communiter favores magis incendere
Plures privati periere, quod nonnullorum ruinan
molirentur, quàm quòd aliis ad eandem gratiar
adjumento essent. Spernat suas apud Principem ac
cusationes, aut laudes, easque casui & fortunæ re
linquat.

§. Porrò singularis ille Principis favor plurimun
à populi dependet judicio, nam si iste privatum o
disse cœperit, non poterit eum tueri Princeps contr
communem omnium vocem; & si hanc contempse
rit, multitudo ipsa Privati judicem, immò & Ca
nificem constituere se solet, siquidem bene multe
manibus illius occubuisse vidimus. Quòd si popu
lus eundem vehementer amet, non minus pericu
est: nam ea res æmulationem atque invidiam in ali
excitat, immò in ipso Principe; unde *breves* plerun
que & *infausti* esse solent *populi amores*. Quare ut in
ter extrema ista privatus ejusmodi securus inceda
ea omnia vitare oportebit, quæ plausum & accl
mationem vulgi pariunt; in eo solum elaboret, u
pietate, liberalitate, humanitate & benevolent
bonam de se opinionem & existimationem conc
tet, in id semper animo intentus, ut justitia admin
stretur, ut rerum ubertate Respublica floreat, ut n
pax & tranquillitas publica perturbetur, nec priv
legia violentur, nec in ratione gubernandi introdu
cantur novitates; ante omnia verò, ut caveant
controversiæ in rebus Religionis, & contention
cum Ecclesiasticis; nam populi furorem experietu
si pro impio eum habere cœperint.

§. Exteri, in quibus non est naturalis ille in Prin
cipem amor à privato magis, quam ab ipso depe
dent; quare illum potiùs venerantur, ut eo opit
lante votis suis potiri queant, non absque insig
Principis despectu, & Statuum ejus detrimento;
aliquando ipsum privatum in ruinam trahunt pr
cipitem, si is desideriis eorum, & votis non cum
latè satisfecerit. Eam ob rem cultum illum singul
rem exterorum admittere non debet, sed curar
ut ipsi paullatim intelligant, eum cortinam solù
ar

ante imaginem reducere, solum verò Principem esse, qui patret miracula.

Legati Principum privati amicitiam ambiunt, tanquam medium efficax ad negotia sua ritè pertractanda, cùmque ipsi plurimum ad eà prodesse sibi arbitrentur damna illa & incommoda, quæ ex privata Principum familiaritate nasci solent, bonis obsequiis fovere eam satagunt, inducti ad hoc interdum ab ipsomet privato; cumque occasionem habeant laudandi eum in audientiis, & prima fronte à privatæ rei studio & æmulatione omnino videantur alieni, multa operantur bona; verùm periculosi amici sunt. Nam eos privatus benevolos conservare non poterit, nisi cum insigni Principis sui, bonique publici detrimento; & si muneris sui c obligationis memor non iis abundè satisfaciat, hostes se profitentur, nec industria deest, aut facultas, qua ruinam illius moliantur. Quare tutissimum erit, non plus sese illis impendere, quàm Principis obsequium atque utilitas permiserit, adeoque illud solum privatus procurabit, ut vir sincerus, comis humanus ipse habeatur ab exteris, qui bonas ills Principis sui cum aliis amicitias conservare mas, quàm dissolvere.

§. Omnia isthæc præservativa privati lapsum care poterunt, si mox à principio adhibeantur: nam si semel in aliorum incurrerit odium, atque inviam malitiæ & fraudi ista tribuuntur, magisque riclitari faciunt gratiam; quemadmodum Senecæ cidit, qui mortem effugere non potuit, quantums a *instituta prioris vitæ commutaret, prohiberet cœtus utantium, vitaret comitantes, rarus per urbem, quasi letudine infensa, aut sapientiæ studiis attineretur.*

§. Quòd si adhibitis omnibus istis remediis. Prirus aliquis nihilominus Principis gratia excidelapsus ille inglorius non erit, cùm immunis vixehactenus ab infami metu illâ amittendi & absq; licitudine quærendi media generoso pectore

T 2 indigna,

Tac. l. 14. Annal.

indigna, quod gravius tormentum est ipsa Principis indignatione & odio. Et si in privata illa gratia aliquid inest boni, est sola ea gloria, quod quis à Principe æstimari meruerit. Continuatio illius plena curarum, & periculi est. Felicissimus ille, qui quàm citissimè, & majori cum honore inde emerserit.

§. Descripsi, Serenissime Princeps, Privatorum artes, non vero quomodo Princeps erga eos se gerere debeat, quod supponam omnino nullos ei esse debere: nam etsi concedendum illi sit, ut voluntatis propensione & gratia magis in unum feratur; quàm in alium; non tamen, ut potestatem suam omnem in unum aliquem conferat à quo mandatum, præmium & pœnam exspectare oporteat populum: talis enim auctoritas alienatio est Coronæ; unde semper gubernationi periculum imminet, etiamsi in electione personæ minimè erret gratiæ: nunquam enim obedientia tanta, aut tantus cultus Privato defertur, quantus ipsi Principi, nec tanta illi cura de bono universali & publico, nec ita in manu sua cor Privati habet Deus, ac Principis. Quare etsi non pauci ex Antecessoribus Serenitatis Vestræ Ministros ejusmodi sibi familiariores, & præ cæteris charos habuerint, qui insigni cum diligentia & zelo (ut & hodie fieri videmus) conati fuerint in omnibus quàm rectissimè agere, illud tamen assecuti non sunt, nec res ea felicem exitum habuit. Nec falli se sinat Serenitas Vestra exemplo Franciæ, cujus fines Privati unius consilio longè dilatatos vidimus, sed non absquè Regni detrimento & jactura auctoritatis ipsiusmet Regis. Qui accurate perpendere voluerit persecutionem Reginæ Matris & Ducis Aurelianensis; profusum sanguinem Momorancii, Prioris Vandomensis, Pilorantii & Domini de S. Marco; captivitatem Bullionii Ducis; tributa & oppressiones subditorum; usurpationem Ducatûs Lotharingiæ; fœdera cum Batavis, Protestantibus, & Suecis inita; consilium capiendi Sabaudiæ Ducem Carolum Emmanuelem; pacem Monsoni

fact

factam absque scitu fœderatorum; frænum Valli Telinæ & Grisonibus injectum, subsidia missa Scotiæ, & Parlamento Londinensi; expugnationes Fontarabiæ; Audomari, Theonis villæ, Tornaventi, & Casteleti; jacturam tot militum Lovanii, Tarraconæ, Perpiniani, Salsis, Valentiæ ad Padum, Imbreæ, & Rocæ; recuperationem Ariæ, & Basseæ: qui, nquam, ista omnia accuratiùs perpendere voluerit, videbit quòd ejus consilia non nisi ab impetu profecta, omnisque ejus apud Regem gratia soli violentiæ innixa fuerit: quod in tanta ejus tyrannide ei sica pepercerit, aliàs in ipsam etiam Majestatem audax, quod denique temeritati suæ fortunam tam n omnibus habuerit propitiam, ut adversis successibus ille plura lucratus fuerit, nos verò secundioribus plura in dies perdiderimus. Quod manifestum ndicium est, Deum ejusmodi Privati prosperitatem overe ad Christianitatis exercitum, & castigatioiem, nostram antevertendo prudentiam, nostramq; ortitudinem confundendo. Monarchiis ad exitium & ruinam destinatis illud obest etiam, quod easdem exaltare debuisset. Ita invasio per mare Adriaicum excitavit diffidentias; protectio Mantuæ, emulationes, oppositio Nivernensis, bella; diversio ber insulas Titonis, sumptus; exercitus Alsatiæ, æmulos; bellum pro Hispaniâ, rebelliones. Arma maitima, aut tempori non fuere educta, aut cum temore sensim interiêre; terrestria verò ob victualium, liarumque rerum necessariarum defectum effectu enitus caruerunt. In obsidione Casalensi occasioiem perdidimus bello finem imponendi. Unum liquod consilium Secretarii Passerii Principi Thonæ impressum obstitit, quo minus Taurino succurreret, & de Franciâ triumpharet: ob inanem aliuam de prærogativâ contentionem idem Ariæ acidit; ob aliquem nuncium de Arrebato jam ab hotibus fossis & aggeribus cincto succurrendi cura inermissa: ob inanem aliquem fidei servandæ scruulum succursus Ambillerii admissus non fuit: per

ignaviam aut occultam cum hoste conspirationem Capella se dedidit. O divinam providentiam! quem finem spectat illa eventuum varietas, tam longè à caussis suis aberrantium! Credite, non mero casu in ejusmodi Privatorum arbitrio Europæ posita est gubernatio. Faxit Deus, ut successus votis respondeat publicis.

SYMBOLUM LI.

NIhil melius utiliusque mortalibus, prudente diffidentiâ. Vitæ fortunarumque custodia est, quam nostra nobis suadet conservatio: ubi ea non est, cautio esse nequit; sine hac autem omnia periculis forent exposita. Princeps paucioribus confisus melius status sui gubernacula moderabitur. Una sola confidentia secura est, ab arbitrio nimirum & voluntate alterius non dependere. Ecquis enim securus unquam esse poterit de corde humano in intimis pectoris recessibus abdito, cujus arcana consilia tam scite tegere & dissimulare novit lingua, tam dextrè pernegant oculi, aliique corporis *a* motus? Pelagus est pugnantibus inter se affectuum fluctibus inquietum, mare sinuosum, & occultis plenum syrtibus, nec ulla unquam fuit charta nautica, quæ eas potuerit ostendere. Quam igitur acum, prudentiæ magnete tinctam, dabimus Principi, ut per tot tamque diversa maria absque periculo *b* naviget? quas regulas & documenta ad discernendos ventos, ut habita temporis ratione nunc laxet, nunc contrahat confidentiæ vela? In hoc potissimùm regnandi consistit artificium. Hic maxima Principi imminent pericula, quia aut rerum experientiâ, notitiâque destitutus est, aut negotia & subditos tractare nondum didicit, præsertim cùm nemo eorum, qui cum ipso agunt, malus esse videatur.

a *Cor hominis immutat faciem illius, sive in bona, sive in mala.* Eccl. 13. 31. b *Pravum est cor hominum, & inscrutabile; quis cognoscet illud?* Jerem. 17. 9.

ur. Omnes eo præsente vultum ad honeſtatem omponunt, & actiones ſuas ritè obeunt. Verba ræmeditata merum ſonant amorem, boni publici

elum, & fidelitatem. Exterior oris corporiſque ſpees obſequium pollicetur, venerationem, & obeientiam; in imo tamen pectore rancorem, odium,

& ambitionem fovent. Quam opinor caussam fuisse, cur nonnemo dixerit: a *Principem nemini fidere debere*. Verum *utrumque in vitio est, & omnibus credere, & nulli*. Nemini omnino fidere, Tyranni suspicio est: fidere omnibus, Principis imprudentis facilitas. Non minoris in illo momenti confidentia est, ac diffidentia. Digna illa regio & sincero pectore; isthæc verò ad gubernandi artem perutilis utpote ejus beneficio prudentia politica operatur & suas ritè moderatur actiones. Difficultas in eo posita est, ut utrâque tempore suo, & loco uti quis noverit, ut nec confidentia nimis credula perfidiæ & periculis ansam præbeat, nec diffidentia cauta nimis, & suspicax odium pariat, & adducat in desperationem, aut Princeps, quia nemini fidit, ad omnem tractatum prorsus fiat inidoneus. Non omnia confidentiâ metienda sunt & ponderanda, uti nec omnia diffidentia. Si nunquam Princeps confideret, quis absque præsenti periculo eidem posset assistere? quis in ejus perseverare obsequio? Nec minus periculosa infelicitas est, ob inanes suspiciones fideles à se Ministros arcere, quàm ex levi credulitate se iis credere, qui fideles non sunt. Ita confidat Princeps, ut fidem habeat; veruntamen non sine omni deceptionis metu, aut dubitatione saltem. Atque hæc dubitatio non retardare illum debet in suo opere, sed solùm commonere. Ni dubitaret, incuriosus esset, ac negligens. Dubitare cautio quædam est, quæ securum eum reddit; nec aliud, quàm res suis invicem momentis expendere. Qui non dubitat, veritatem assequi non potest. Sic confidat, tanquam crederet: sic diffidat, tanquam si fidem non haberet. Attemperatæ ea ratione inter se confidentia, & diffidentia, ac directæ à ratione & prudentia, miras habebunt effectus. Cautus igitur sit Princeps in tractandis negotiis, in fœderibus sanciendis, in pace conficiendâ, & tractatibus aliis qui ad gubernationem pertinent, & si sponsionma

a Seneca.

manûs confirmandi ii fuerint, manus oculata sit oportet (uti præsens Emblema exhibet) quæ antè videat diligenter, quid agat. Non solis Amatoris promissis movebatur lena illa apud Plautum, quæ ajebat: *Manus nostræ oculatæ sunt, credunt quod vident.* Et alibi diem oculatum appellat, quo nonnisi paratâ vendebatur, emebaturque pecuniæ Cæca sunt animi decreta, quæ ex solâ fiunt confidentiâ. Pythagoræ symbolum fuit, non cuivis facilè dandam esse manum. Nimis periculosum est, leviter omnibus fidere. Consideret itaque Princeps etiam, atque etiam qui negotiis se impendat, & habeat pro explorato, omnes ferè sive amicos, sive hostes, id contendere, ut fallant, alii graviter, ac leviter alii. Alii ut sceptro & fortunis eum expolient; alii ut benevolentiam, gratiam & favorem illius sibi concilient. Non ideò tamen opinio isthæc præsumpta malitiæ servire debet, & fraudi, perinde quasi in Principis esset arbitrio, stare conventis ac promissis, aut eadem pro libitu violare: sic enim fides turbaretur publica, & grandissimam existimationi suæ maculam aspergeret. Cautio ista nihil aliud esse debet, ac prudens quædam circumspectio, & prudentia politica. Diffidentiam ex suspicione ortam improbamus in Principe, si levis sit, & vitiosa, quæ illicò suos prodit effectus, & ad executionem progreditur, non circumspectam illam, & universalem, quæ omnes æqualiter respicit, nulli interim in particulari sinistri quicquam imputando, donec circumstantiæ probè examinatæ, à ratione aliud suaserint. Et fieri potest, ut licet alicui satis non fidas, bonam tamen de eo habeas opinionem: ista enim diffidentia non particularis est de actionibus illius; sed cautio quædam prudentiæ generalis. Intra ipsa regnorum viscera arces eriguntur, ac propugnacula, & præsidiis firmantur, atque custodiis, non secus ac si in hostium finibus sita essent. Nec inutilis est illa prudentia, aut Subditorum fidelitati quicquam derogat. Confidat Princeps Con-

ſanguineis ſuis, Amicis, ſubditis & Miniſtris; verùm non tam vecors illa ſit Confidentia, aut altùm dormiat quaſi ſecura ab omnibus caſibus, quibus aut dominandi cupiditas, aut rei privatæ ſtudium, aut odium denique perturbant fidelitatem, perruptis fortioribus Juris Naturæ & Gentium repagulis. Si Princeps tam ſocors ſit, ut diligentiam iſtam onus reputet: ut minoris æſtimet damnum, quàm vivere inquietum ob tot ac tantas cautiones: ut ſinat ire omnia, nec attendat ad incommoda, quæ evenire poſſunt, facile fiet, ut Miniſtri mali evadant, & interdum etiam infidi: eum enim ad gubernandum videatur inhabilis, deſpicatui habetur ab aliis, & ſinguli commiſſam ſibi gubernationis partem tyrannicè procurant. Verùm ſi Princeps ſit vigilans, qui licet confidat, non omnem tamen omittit cautionem; qui ſic ſemper inſtructus eſt, ut nunquam cum à conſiliis, aliiſque mediis imparatum offendat perfidia; qui abſolutè non judicat, ſed prævertit ſolùm; qui non arguit ſed præſervat fidelitatem, ut ne in periculum adducatur, is Coronam ſuam securè ſtabiliet. *a* Nulla fuit occaſio, cur animum Regis Ferdinandi Catholici ullá ſubiret ſuſpicio de fide magni Ducis, & tamen eo non obſtante certos habebat homines, qui ſecreto ad omnes ejus actiones ſollicitè advigilarent, & attenderent, ut cognita illa diligentia tantò cautiorem ſe in omnibus gereret. Et ſanè diffidentia verè non fuit, ſed prudentiæ officium, quæ provida eſt in omnibus caſibus, & æmulationibus dominatus, quippe quæ non ſemper ad rationis trutinam ponderantur, & expedit interdum eas etiam levibus de cauſſis ſuſcipere: malitia enim ferè cœco quodam modo agit abſque prudentia, immò & imaginatione.

Cavendum tamen, ne metus ille levis ſit, ſine ſufficienti fundamento, ut eidem Regi *b* Ferdinando cum eodem Magno Duce poſtea accidit: etſi enim
in

a Mar. Hiſt. Hiſp. *b* Idem Hiſt. Hiſp.

is post cladem apud Ravennam valde illius opera indigeret pro rebus Italiæ, ea tamen uti noluit, viso tanto applausu quo omnes exire ex Hispania, & stipendia sub eo merere gestiebant, quin in omnem eventum Ducis Valentini præoccupavit animum, certis mediis procurando, ut de seipso securus esset. Ea ratione, ut de una aliqua fidelitate, quam expertus fuerat, dubitando, alteri magis suspectæ sese exoneret. Ita animi plus æquo suspicaces, ut unum aliquod effugiant periculum, in graviora incidunt, etsi interdum in Principibus, nolle tantorum virorum uti obsequio, invidia potius sit, aut ingratitudo, quàm suspicio. Forte etiam qua erat astutia ille Rex, minime è re sua fore arbitratus fuerit, ejus deposceret operam, quem non optimè contentum esse probè noverat. Principi, qui semel diffisus fuit, haud multum debet fidelitas. Quò quis magis ingenuus est, & generosiori animo, hoc sentit graviùs, si fides sua vocetur in dubium, & offensus tantò audet facilius ab ea desciscere. Hæc causa fuit, cur Getulius ad Tiberium perscriberet, *sibi fidem integram, & si nullis insidiis peteretur, mansuram.* Longus usus & experientia variorum eventuum tam circa se, quàm circa alios erudire debent Principes, quomodo fidendum sit subditis. Inter alia monita, quæ Rex Henricus Secundus filio suo Principi Joanni dederat, illud unum fuit, ut gratias in eos collatas, qui partes ejus contra Regem Petrum Dominum suum naturalem secuti fuerant, tueretur quidem; ita tamen illis fideret, ut fidelitatem eorundem semper suspectam haberet; ut in muneribus, & officiis illorum uteretur opera, qui cum Rege Petro steterant: quippe qui homines constantes essent ac fidi, atque adeò obsequiis offensiones præteritas compensaturi: ne vero crederet iis, qui neutrales, ut vocant, haberi voluerant, eò quòd privati sui commodi magis, quàm boni publici amantes se exhibuissent. *Proditores etiam iis, quos anteponunt, invisi sunt.* Contrà homo fidus illi quoque, adversus quem fuit, gratus est. Nec alia caussa Othoni fuit, cur

Celso fideret, quam quod constanter Galbæ *a* is in- serviisset.

§. Porrò nequaquam expedit, Ministrum aliquem subitò & uno quasi saltu ad summas dignitatis evehi: istud enim illi invidiam, Principi odium parit apud alios, utpote qui ex levitate agere videatur. Nullus Ministrorum tantâ est modestiâ, qui non offendi se putet; nullus tam recti amans, qui suo ritè fungi velit munere, si alium iniquè sibi præferri videat; uni fortè fit satis, & queruntur quàm plurimi, à Ministris autem non bene contentis nihil in gubernatione rectè geritur. Ejusmodi electiones nihil aliud sunt, quàm informes quidam abortus, & altiores agit radices fidelitas, si per obsequia præstita ad honores & præmia pervenire oporteat. Intereà tempus suppetit Principi ad capiendum de Ministro experimentum, priùs in officiis minoribus, ne nimis caro constet, & tum deinde in aliis *b* majoribus. Antequam in pacis bellique negotiis eum occupet, videat primum ubi magis periclitari possit ejus fidelitas; quæ item subsidia à sanguine, à Nobilitate, ab opibus habeat. Atque hæc observatio in iis potissimum muneribus apprimè necessaria est, quæ quasi claves sunt, & securitas Statuum. Hoc nomine Germanicum Tiberius *c acerrime increpuit, quod contra instituta Augusti, non sponte Principis Alexandriam introisset. Nam Augustus inter alia dominationis arcana, vetitis, nisi permissis, ingredi Senatoribus, aut equitibus Romanis illustribus, seposuit Ægyptum*, eò quod Imperii esset granarium, ut proinde qui illa potiretur provinciâ, istud manu suâ & potestate habere videretur. Pro majore verò securitate, atque ut Minister magis in officio contineatur, expedit plusculum auctoritatis concedere Magistratui & Consilii provinciæ: nulla enim fræna meliora, ac ista, & qua

a *Mansitque Celso velut fataliter etiam pro Othone fides integra & infelix*, Tac. l. 1. Hist. b *Qui fidelis est in minimo, & in majori fidelis est*. Luc. 16. 10. c Tac. l. 2. Ann.

c quæ fortius obſiſtant erratis illius, qui aliis im-
erat.

§. Ad nullum autem munus idonei ſunt animi
bjecti & humiles, qui non connituntur ad glo-
iam, & alios antecellere cogitant. Præcipua dos,
uam in Joſue Deus reperit, ut eum grandioribus
dhiberet negotiis, illa fuit, quòd magnus in eo eſ-
et *a* Spiritus. Verùm tamen animus tam elatus eſſe
on debet, ut natum ſe ſubditum doleat, & intra
ortunam ſuam ſe cohibere neſciat: in his enim
alibus, quia ad altiorem ſemper aſpirant gradum,
el maximè fidelitas in periculo eſt, & ſi quis illum
rætendere prætermiſerit, certum eſt aut vires aut
cientiam defuiſſe; præterquam quòd in iiſdem ze-
us boni publici, & obedientiæ promptitudo facilè
eficiat.

§. Magna ingenia, niſi modeſta ſint, & inſtru-
tionem admittant æquè periculoſa ſunt: hæc ete-
im, cum ſuperba plerumque ſint, ſibique ipſis
irè placeant, juſſa aliorum contemnunt, putant-
ue ad ſuum arbitrium omnia debere peragi. Nec
inus obſtaculi ſolet eſſe ab eximiis animi doti-
us, quibus excellit aliquis, quàm ſi omnino de-
titutus iis ſit: nullus enim eum caput locus, qui
e meritis ſuis nimium præſumit. Tiberius *b ne-
ue eminentes virtutes ſectabatur, & rurſus vitia oderat;
x optimis periculum ſibi, à peſſimis dedecus publicum
etuebat.*

§. Nec item boni Miniſtri eſſe ſolent, qui ami-
is abundant, florentque fortunis ac opibus: hi e-
im cum non egeant Principe, *c* & *in affluentia for-
unæ, virium, opum & amicorum, aliorumque talium
nſtituti ſint*, pericula & labores defugiunt, *& regi
tque obedire, neque volunt, neque nôrunt.* *d* Unde Soſi-
ius Britannicus dicere ſolebat, *Auri vim, atque
es Principibus infenſas eſſe.*

T 7 §. Ubi

a *Tolle Joſue virum, in quo eſt Spiritus.* Num. 27. 18.
b Tac. l. 1. Annal. *c* Ariſt. l. 4. Pol. c. 11. *d* Tac.
l. 11. Annal.

§. Ubi igitur præmisso examine debito, aliqui in Ministrum asscitus fuerit, omni exteriori motu sinceram erga eum confidentiam præ se ferat Princeps; semper tamen in actiones ejusdem, & consilia intentos habeat oculos: quod si fortè ex iis periculum aliquod sibi creari posse videat, alteri eum muneri applicet, ubi voluntates aliorum non tantoperè sibi obstrictas habeat, neque tantam mali agendi opportunitatem: major enim prudentia, & benignitas est, præcavere, ne quis scelere se astringat, quàm post admissum scelus delicti, veniam concedere. Victoriæ Germanici in partibus Germaniæ & militum applausus, etsi ex una parte Tiberium lætitia affecerint, ex altera tamen curas illi, & æmulationem *a* pepererunt: cumque postea res in Oriente turbatas cerneret, non mediocriter gavisus est, b *ut eâ specie Germanicum suetis legionibus abstraheret, novisque Provinciis impositum, dolo simul & casibus objectaret.* Verùm si Ministrum aliquem ab officio removeri oportuerit, id fiat specie honoris, & antequam incommoda palàm innotescant, ea cum prudentia, ut ne animadvertat sibi diffidere Principem, nam sicut c *multi fallere docuerunt, dum timent falli*; ita dubitare infidos reddit. Eam ob rem Tiberius, cùm Germanicum Romam posteà revocare vellet, id fecit triumphi specie, d *acrius modestiam ejus aggressus, alterum ei consulatum offerendo*; qua in re admodum liberales solent esse Ppincipes, dum suspicionibus suis se liberare cupiunt.

§. Si subditus semel reverentiam erga Principem exuerit, nil postea confidentiæ proderit, ut securè vivere liceat. Sanctius Primus Legionis *e* Rex veniam dederat Comiti Gonsalvo, quòd bellum contra ipsum suscepisset. Conatus est eum insuper beneficiis & gratiis demereri, sed quæ ostringere eum debuerant, ansam dedêre potius, ut Regi venenum pareret.

§. Quan-

a *Nunciata ea Tiberium lætitia, curaque adfecere.* Tacit.l.1.Annal. *b* idem l.2.Annal. *c* Seneca. *d* Tac. l.2.Annal. *e* Mar. Hist. Hisp.

5. Quando de utilitate & commodis Principum agitur, nullum amicitiæ, aut cognationis vinculum ad securitatem sufficit, ut unus fidat alteri. *a* Diffidebant inter se Ferdinandus Magnus Rex Castellæ, & Garsias Navarræ Rex; cumque hic Anagari morbo teneretur, deliberavit de Germano suo fratre captivo attinendo, qui visum eum venerat: sed cùm secus caderet, voluit dissimulare postea, invisendo ad Ferdinandum, dum Brugis æger esset, qui comprehendi eum jussit. Efficacior nimirum est in Principibus vindicta & ratio Status, quàm amicitia aut sanguis. b *Difficiles fratrum* & amicorum *dissensiones, & qui valde amant, valde odio habent.* Unde illud etjam licebit animadvertere, quam imprudens sit confidentia eorum Principum; qui in hostium suorum arbitrio sese constituunt. Vitam suam in apertum adduxit discrimen, immò amisit Granatæ Rex, cùm confisus securitatis literis ad Regem Petrum abiisset, suppetias ab eo petiturus. Cautiorem ea in re se gessit Ludovicus Sfortia Dux Mediolanensis, qui cum Rege Franciæ oretenus colloqui nolebat, nisi in medio aliquo fluvio, & supra interscissum pontem: ea enim Principum Italorum conditio est, ut diffisi semel, nunquam posteà confidant ampliùs. Quare multi in Italia vehementer admirati sunt, quod Magnum Ducem & Regem Ferdinandum Catholicum, hunc item & Regem Franciæ ejus hostem unà esse viderent. Dantur quoque nonnulli casus, in quibus longè securior est confidentia quàm diffidentia, *b* adeoque illa uti, animosque obligare magis expedit. Alphonsus Sextus regno Legionis exutus, in aulam Regis Mauri Tolerani se receperat; mortuo tamen Rege Sanctio secreto à Statibus ad Coronam invitatus fuit, quòd suspicarentur ne Mauri fortè, re intellecta, vi eum detinerent. Verum qua erat prudentia Alphonsus, & hospitii beneficium, amicitiamque grato animo

a Mar. Hist. Hisp. *b* Arist. l. 7. Pol. c. 6. *c* Mar. hist. Hisp. L. 9. c. 8. & 10.

mo recolens, rem totam Regi Mauro exposuit. Qu confidentia Regem istum barbarum sic affecit, licet re jam antè cognitâ, insidias illi posuisset, caperetur, liberum eum abs se dimiserit non solùm sed & necessarios ad iter sumptus munificè supped târit. Tanta gratitudinis vis est, quæ cor maxim etiam ferox & inhumanum armis exuit.

§. Diffidentiæ inter duos aliquos Principes exc sationibus, & satisfactionibus curari non debent sed contrariis actibus. Si tempus eas non sanet, sa nare nunquam poterit diligentia: vulnera sunt, qu scrutatore, & manu magis etiam exulcerari solent & genus quoddam manifestæ æmulationis, quæ a perfidiam viam sternit.

SYMBOLUM LII.

SCorpius etiam translatus in cælum & inter side ra collocatus, suam malignitatem retinet; qui immò tantò ea ibi major est, quàm hic existenti in terra, quanto venenata ejus agendi vis in omni hæc inferiora porrigitur latius. Probe expendan Principes indolem & dotes subditorum, quos a Magistratus & dignitates evehunt: in his enin propensiones, & vitia naturalia augescunt indies atque adeò virtutes ipsæ in periculo sunt interdum eò quod voluntas potentia armatam se videns, & facta audacior, obluctetur rationi, eique domine tur, nisi tam firma & potens illa sit, ut possit re sistere, ne faventioris fortunæ splendoribus ob scuretur, aut evanescat. Quod si viri etiam probi in magnis amplisque muneribus & officiis ab hone sto deflectere solent, improbi certe pejores fient a *Invenit etiam æmulos infelix nequitia, quid si florea vigeatque?* Et si semel Malitia honores promerer potest, quis virtutis viâ ad eosdem grassabitur? Ill à natura nobis inest; hæc labore paratur, ac studio Illa per vim sibi arrogat præmia; hæc ea patien te

a Tacit. l. 4. Hist.

ter expectat: appetitus verò magis propria sua gaudet violentia, quàm merito, & moræ impatiens à sua dependere mavult industria, quàm alieno ar-

bitrio. Munera Reipublicæ in hominem improbum conferre est optimo cuique adimere animum & vires, roburque malitiæ addere. Iniquus aliquis

quis civis in vita privata graviter nocere vix potest
nonnisi contra paucos improbos suos exercet m
res: At in Magistratu adversùs omnes, cùm Just
tiæ sit arbiter, & administrationem, gubernati
nemque totius corporis Reipublicæ in potestate su
a habeat. Improbi iis muneribus præfici non d
bent, in quibus improbitatem suam exercere v
leant. Hujus incommodi vitandi caussa Natura ip
solers ac provida rerum omnium dispensatrix, al
pedesque venenatioribus animantibus denegavit, r
multum detrimenti adferre possent. Quisquis m
litiæ pedes addit, aut alas, hoc agere videtur,
currat illa, aut volet. Solent verò plerique Princip
malorum potiùs, quàm proborum uti opera,
quòd videant illos ordinariò præ istis *b* esse sagaci
res. Sed egregie falluntur: neque enim Malitia s
pientia est, nec clarum sincerumvè judicium es
potest, ubi virtus non est. Laudabat ea re pruder
tiam Romanorum Alphonsus Aragoniæ & Neap
lis Rex, quod Honoris templum intra septa temp
virtutis sic construxissent, ut nonnisi per hoc illu
cuipiam liceret ingredi, eò quod existimarent h
noribus indignum esse eum, qui virtutibus non po
leret; nec ad officia & dignitates admittendos, q
non priùs virtutis vestibulum subiissent. Et qui ab
que isthâc Minister aliquis Reipublicæ utilis esse p
terit? quomodo inter ipsa vitia locus erit Pruder
tiæ, Justitiæ, Clementiæ, Fortitudini, cæterisqu
virtutibus ei necessariis, qui cum imperio præe
aliis? quomodo is, qui paret, eas tuebitur, quæ a
ipso requiruntur, si desit exemplum Ministrorum
quorum actiones, moresque attentè observat, &
cum adulatione imitatur! Ministrum virtute præ
ditum populus in veneratione habet, sibique per
suadet, nihil non rectè ab eo agi posse; contra nul
lan

a *Nam qui magnam potestatem habent, etiamsi ipsi nul lius pretii sint, multum nocent.* Arist. l. 1. Pol. c. 9
b *Filii hujus sæculi prudentiores filiis lucis in genera tione sua sunt.* Luc. 16. 8.

am Ministri alicujus mali actionem in meliorem partem accipit, aut approbat. Optimum consilium n senatu Spartano Demosthenes dederat; sed quia assim homo flagitiosus audiebat, acceptatum non uit, sed alium aliquem ex Ephororum ordine idem illud consilium dare oportuit, ut admitterent, & executioni mandarent. Tanti refert, hanc populi persuasionem esse bonam, ut tum etiam, cùm Minister minimè malus est, periclitetur tamen in manibus ejus gubernatio, si à populo minus rectè sentiente pro homine vitioso habeatur. Movit ea es Henricum Quartum Angliæ Regem (cùm regni ubernacula susciperet) ut abs se demitteret, quos centioris vitæ in ætate juvenili habuerat socios, nalosque Ministros exauctoraret, substituendo in orum locum homines virtute insignes, gratosque ubditis. Nec in aliam caussam feliciores eventus, victoriæ Regis Theodorici referebantur, quàm uòd optimos quosque legeret Ministros, Consiariisque uteretur Prælatis virtutis & probitatis ude conspicuis. Sunt nimirum Ministri quædam uasi effigies Majestatis, quæ cùm ubivis coràm sse nequeat, per illos quodam modo repræsentatur. uare decet omnino, ut Principi moribus & virtute aud sint dissimiles. Cumque Princeps se solo omni loco potestatem suam, quam communi populi onsensione adeptus est, exercere non possit, videat iligenter, quânam ratione eam inter Ministros dispertiat. Hos enim plerumque a *delectat superbia sua ngum spectaculum, minusque se judicant posse, nisi u multumque singulis, quid possint, ostendant.* Et quo a etiam quæstio decidi potest, quisnam Reipublie status melior sit; an ille, in quo Princeps est onus, mali verò Ministri; an contrà ille, in quo rinceps est malus, Ministri autem boni: *b* nam *sse etiam sub malis Principibus magnos viros esse,* acitus auctor est. Enimverò cùm necesse sit, ut rinceps in pluribus Ministris suam substituat poten-

a Seneca. *b* Tacit. in vita Agric.

tentiam, si minus probi ii fuerint, magis pernicio erunt Reipublicæ, quàm Princeps bonus eide prodesse possit: ejus enim bonitate abutentur, boni specie ad fines suos sinistros, & commod privata sensim eum pertrahent, non ad commun & publicum bonum. Princeps aliquis malus à mu tis bonis Ministris corrigi poterit; non item mul Ministri mali à bono aliquo Principe.

§. Arbitrantur nonnulli, à Ministris bonis Prin cipi ligari manus, & libertatem ejus imminui, quo que subditi fuerint flagitiosiores, eò ipsum à per culis securiorem fore. Impium prorsus consilium & ab omni ratione alienum: *ille a* enim *Reip. stati quietior, optabilis, & firmißimus est, in quo & privati sancte innoxiéque vivitur, & publice Justitia & Cl mentia vigent.* Bonorum gubernatio longè tolerab lior est: ubi deest virtus; legum jacet auctoritas amatur libertas, dominatio in odio est, unde incl nationes Statuum nascuntur, & ruinæ Principiun Quare opus est, ut Ministros habeant virtuti ded tos, qui cum zelo & probitate iisdem à consili sint, suoque exemplo & auctoritate virtutem in troducant in Rempublicam, & foveant. Tiberiu extrema virtutis, & vitii periculosa reputabat i Ministro aliquo, & medium (ut ostendimus alibi malebat eligere. Sed Tyranni hic metus fuit: bonus est Minister virtute præditus utique, melio erit majori virtute præditus.

§. Verum tamen non sufficit omnino Ministro virtutibus excellere, nisi in iisdem etiam elucean eæ animi dotes: atque experientiæ ornamenta, qua ad bene gubernandum apprimè conferunt. Deplo rat etiamnum Æthiopia, & adustis incolarum fron tibus, fuscisque corporibus satis testatur pessimun illud Phœbi consilium (si tamen Philosophia, & morali antiquorum doctrina è fabulis eorunden deprompta uti liceat) quando lucis quadrigas fi lio suo Phaëtonti moderandas commisit juven inex

a Polyb.

experto, & qui tantum, tamque clarum imperium ondum promeritus fuerat. Ejusmodi periculi seim adferunt electiones factæ per saltum, & non er gradus, in quibus experientia nôsse discit pautim subditos, & sensim ad altiora provehit. Ipse iam Tiberius, quamvis Tyrannus, suos tamen neotes absque isthac consideratione promovere nunaam voluit. Factum reipsa cum Druso, cui tribuitiam potestatem *non properè* contulit, a *sed per octo nos capto experimento.* Dignitates in inexpertum onferre, donativum est; in probè exercitatum, reuneratio & Justitia. At verò non omnes expeentiæ, sicut nec omnes virtutes cuilibet muneri iblico aptè conveniunt, sed eæ solùm, quæ ad ilm gubernationis politicæ partem pertinent, quæ ijusque est propria: nam qui ad unum aliquod ofcium publicum idonei sunt, non semper apti sunt d alia; neque maris experientiæ ad negotia terrâ erenda deserviunt; neque qui equum forte doma, & regere norunt, illicò exercitum gubernare oterunt. b *Nam unum opus ab uno optimè perficitur, uod ut fiat, munus est Legum latoris providere, nec jure, ut tibia canat quisquam & idem calceos conficiat.* raviter eâ in re hallucinatus est Ludovicus Sfora, Dux Mediolanensis, dum armorum adminirationem adversus Regem Franciæ commisit Gaaso Sanseverino, homini quidem in equis tractanis dexterrimo, sed belli prorsus imperito. Meor fuit Mathathiæ electio, cùm discessurus. Juam Machabæum exercitui ducem præfecit, viam robustum & exercitatum; fratrem vero Simoem, quod judicio polleret, à consiliis esse c voit. Eâ in re grandes his nostris temporibus comitti vidimus errores, permutatis frænis cum admini-

Tac. l. 3. Ann. *b* Arist. l. 2. Pol. c. 9. c *Et ecce Simon frater vester, scio quod vir consilii est: ipsum audite semper, & ipse erit vobis pater. Et Judas Machabæus fortis viribus à juventute sua sit vobis Princeps militiæ, & ipse aget bellum populi,* 1 Machab. 2. 65.

ministrationibus publicis. Atque hæ diversæ su in Regnis, & Rebuspublicis: aliæ ad Justitiam pe tinent; aliæ ad ubertatem; ad bellum aliæ; aliæ pacem: & tametsi inter se valde discrepent, una t men facultas, aut virtus civilis eas omnes mod ratur, & ad finem conservationis Reipublicæ di git, ita ut ad hunc finem contendant singuli, q eandem moderantur, per certa media accomm data muneri, quod gerunt. Hæc civilis virtus var est pro variis Rerumpublicarum formis, quæ c versæ sunt inter se secundum diversa gubernan media, quibus uti solent; unde porrò fit, ut civis b nus esse quis possit, non tamen ideò bonus sit Re publicæ moderator: esto enim, à virtutibus mul moralibus instructus sit, eæ tamen non sufficient, civiles desint, & habitudo illa naturalis, ad rege dum & imperandum idonea.

§. Eam ob rem plurimùm proderit, si Prince naturas propensionesque subditorum probè persp ctas habeat, ut iis deinde opportunè uti noveri nam in bonâ istâ electione totius propè gubern tionis consistit felicitas. Ingenium Hermanni Cort sii aptissimum erat ad detegendas, & occupand Indias; illud verò Consalvi Ferdinandi Cordub ad bellum Regno Neapolitano inferendum: qu si secus accidisset, & priori illi armorum cura co tra Francos, huic alteri verò novi orbis investigat demandata fuisset, non æquè res evenisset felic ter. Uni alicui æqualia pro rebus omnibus do Natura non impertiit, sed unum aliquod excelle & præstans pro unico aliquo officio, seu parcitat id fuerit, seu prudentiæ potius: a *sic enim optime i strumenta proficient, si eorum singula non multis, sed u deserviant.* Ea de caussâ in Carthaginensibus in probat Aristoteles, quòd unius solius opera pro m tis uterentur officiis: nemo enim ad omnia idon us est. b *Nec facile credendum est* (ut bene expend Justinianus Imperator) *duabus necessariis rebus unu si*

a Arist. l. 1. Pol. c. 1. b L. 15. §. 1. C. de Assess.

ufficere: nam cum uni judicio adfuerit, alteri abstrahi ecesse est, sicque nulli eorum idoneum invenire. Rectius dministratur Respublica, si in ea, velut in aliqua avi, quisque suo invigilet muneri. Et quamvis nus aliquis omnium esset capax, non ideò tanen omnia illi conferenda sunt. Magnum illud as æneum in templo Salomonico sacrificiis destiatum, quod mare dicebatur, & positum ante ltare à bobus duodecim sustentabatur, Scriptua teste, ter mille *a* metretas (mensuræ genus id eat) capiebat, & tamen non nisi bis mille *b* infundeantur. Nullo modo expedit, ut in unum aliquem lura congerantur munia,& dignitates cum invidia mnium, & indignatione, & ut occupationes dent pro aliis. Attamen quia Principes aut persoarum notitiam non habent, aut laborem defuiunt, in homines idoneos inquirendi, fieri plerumue solet, ut unius duntaxat, aut paucorum ex s, quos circa se habent, in omnibus negotiis uintur opera, unde rariores ad munera promotioes, & præmia; refrigescit æmulatio,& peraguntur mnia lentius.

§. Eadem de caussâ probandum non est, si duo idem assistant negotio; quia deforme evaderet,non ecus atque effigies aliqua duobus penicillis depita, cùm semper in operando difformes sint & dissiiles; unus lentus est, & gravis; levior alius: unus icem amat: alius umbras affectat, præterquam uod fieri nequeat, ut in iisdem conditionibus, conliis, & mediis omnino conspirent; aut non diffieant inter se cum gravissimo negotiorum & obseuii Principis dispendio. Inter has caussas secundas naquæque suo fungitur munere, & suas habet perationes distinctas & separatas ab aliis. Ego saè satius esse judico, unum aliquod officium uni li Ministro committere, etsi minùs capaci, quàm uobus etiam capacioribus.

§. Qua-

Capiebatque tria millia metretas. 2. Par. 4. 5. b *Duo millia batorum capiebat,* 3. Reg. 7. 26.

5. Quare cùm tanti intersit bonos legere Ministros, difficillimum vero, illud reipsâ assequi, cavendum ante omnia, ne sibi solis ea in re confidant Principes. Paulus III. Pontifex Maximus, & Rex Ferdinandus Catholicus Ministrorum electionem priùs deliberabant cum populo, permittendo quasi per incuriam, ut antè manarent in vulgus, quàm fierent. Alexander Severus Imperator, a *ubi aliquos voluisset vel Rectores Provinciis dare, vel Præpositos facere, vel Procuratores, id est, rationales ordinare, nomina eorum proponebat, hortans populum, ut si quis quid haberet criminis, probaret manifestis rebus:* quanquam communis applausus non semper securus sit, & quando ex vero est, errat etiam b aliquando, & fallitur in cognoscendis naturis, & vitiis occultis. Accedit, quod industria & amor commodi proprii, aut malitia & æmulatio, famam illam publicam sæpe spargunt in vulgus in favorem, aut contrà: nec sufficit, Ministrum aliquem in officiis minoribus suam probasse industriam, ut mox etiam ad majora idoneus censeatur: c *excitantur* enim *quidam ad melius magnitudine rerum, hebescunt alii.* Minus periculosa erat Regis Philippi II. diligentia, qui in ipsis plantariis teneriores arbusculas diligenter inspiciebat, & designabat animo, quæ translatæ postea ad gubernationem seu politicam seu Ecclesiasticam fructum aliquando essent allaturæ, & antequàm vitia tegere posset ambitio, per secretas informationes in ætate earum juvenili observabat, num rectà sursum assurgerent, an contrà in obliquum deflecterent, habebatque certas notas de præcipuorum suorum subditorum virtutibus & vitiis. Ita factum, ut omnes ejus electiones fuerint optimæ, floruerintque illius tempore viri plane insignes, in dignitatibus præsertim Ecclesiasticis: nam satius putabat eligere d *officiis ac administrationi*

a Lampr. in vitâ Alex. Sever. b *Haud semper errat fama, aliquando & eligit.* Tac. in vita Agric. c Idem l. 3. Annal. d Idem in vita Agric.

tionibus potius non peccaturos, quam damnare, cùm peccassent. Fortunatum Regnum, in quo nec ambitioni, nec precibus, nec sollicitationibus locus est, & ubi virtus etiam recondita nec libello supplici opus habet, nec relatione aliorum, ut perveniat ad aures Principis, qui subditorum notitiam sibi ipse comparat. Fuit ea quondam laus Tiberii Imperatoris, a *quia sine ambitione, aut proximorum precibus ignotos etiam, ac ultrò accitos munificentia juverat.* Aurium examen ab alio pendet, oculorum ab ipso Principe. Illæ decipi possunt, hi non item: illæ animum instruunt solum; hi instruunt, & movent, immò quasi vi quâdam impellunt ad misericordiam, aut ad præmium.

6. Aliquæ Respublicæ in electione Ministrorum etiam sorte usæ fuerunt. Et expedit quandoque ad declinandam invidiam, & cohibendum furorem contentionis ac æmulationis, unde facilè tumultus oriuntur & seditiones. Verùm quando pro administratione justitiæ, & armorum tractatione vir idoneus seligendus est, à quo gubernatio dependere debet, & salus publica, non oportet rem tantam incertitudini sortis committere, sed præstat, aut electionis examen ille subeat: illud enim pro explorato habendum, b *sorte, & urna mores non discerni: suffragia & existimationem Senatus reperta, ut in cujusque vitam famamque penetrarent.* Et tametsi consiliorum deliberationes plerumque utilitatibus, & commodis privatis omnia metiri soleant, poterit tamen Princeps bonam facere electionem, si secretò inquirat in eorum, qui proponuntur, virtutes ac dotes, uti & in fines, quibus persuasi Consiliarii promotos illos cupiant. Nam si cœco quodam modo omnes consultationes Princeps approbet, facilè isthæc nascuntur incommoda; at si, qui à consiliis sunt, videant, quòd eas ad examen revocet, quodque non semper Viros sibi propositos admittat ad officia, sed alios meliores eligat, operam dant, ut maturiori cum deliberatione & rectius ea de re statuant.

V SYM-

a Idem l. 4. Annal. b Tac. l. 4 Hist.

SYMBOLUM LIII.

THebani ministrorum integritatem, eorum præ
sertim, qui justitiæ præsunt, symbolicos r
præsentabant per statuas quasdam manibus destit
tas: istæ enim in pugnum contractæ, avaritiæ su
Symbolum, ejusdemque instrumenta, si aper
m

muneribus pateant. Idem iſtud hortus hic oculis ſubjicit, diſpoſitis hinc inde ad capita viarum ſtatuis abſque manibus, quales hodie dum in viridariis Romanis cernuntur. Nec ullæ meliores cuſtodiæ, quàm iſtæ: ſiquidem oculis inſtructæ ſunt, ut flores cuſtodiant & fructus; at brachiis carent, ne quid eorum manibus contingant. Quòd ſi Miniſtri Statuarum iſtarum eſſent conſimiles, magis ſecura forent æraria publica, meliorque paſſim eſſet gubernandi ratio, præſertim in Rebuſpublicis, in quibus, cùm bona earundem & reditus habeantur communia, quilibet è Magiſtratu ferè licere ſibi putat, ut iis fortunam ſuam fabricetur; alius per alium ſe excuſat, & diſſimulant invicem; cumque vitium iſtud flammæ ſit ſimile, quæ materiæ eadem, qua ſatiari deberet, nutritur & *a* creſcit, quò plus ſubripitur, eò magis habendi augeſcit *b* deſiderium: & paſta ſemel cupiditas bonis publicis, privatorum dein fortunas aggreditur, quo demum fit, ut corruat planè finis principalis communitatis politicæ, qui in bonorum uniuscujuſque conſervatione conſiſtit. Ubi avaritia dominatur, pax atque tranquillitas exulet neceſſe eſt. Litibus, ſeditionibus ac bellis civilibus miſcentur, turbanturque omnia. Immutantur formæ dominationis, & ruunt imperia, uti pleraque iſtam ob cauſſam peſſum iere. *c* Propterea ex Hiſpania ejecti fuere Phœnices; ideo Apollinis oraculum prædixit ruinam Spartanæ Reipublicæ. Moyſen quoque Deus ſapientiſſimus monuit, ut ad munera publica viros legeret ab omni cupiditate *d* alienos. Gubernatio rectè in eo Statu inſtitui non poteſt, cujus Miniſtri avari ſunt & cupidi. Quomodo enim juſtitiæ vindex erit, qui exſpoliat alios? quomodo ſuam amabit Rempublicam,

V 2 qui

a *Avarus non implebitur pecunia.* Eccl. 5. 9. b *Inſatiabilis oculus cupidi in parte iniquitatis.* Eccleſ. 14. 9. c Mar. hiſt. Hiſp. Tom. 1. cap. 18. d *Provide autem de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus ſit veritas, & qui oderint avaritiam.* Ex. 18. 21.

qui de thesauris cogendis dies noctesque cogitat quomodo rebus agendis advertet animum, qui lucro totus inhiat? quomodo obsequiis suis præmia promereri conabitur, qui sua sibi manu ipse satisfacit? Nihil rectè geritur, quod rei privatæ studio geritur. Hanc siquidem ipsi etiam obligationi & honori anteponit utilitas. Nullum facinus generosum suscipitur absque famæ existimatione; hanc verò in pretio non habet animus vilis, abjectusque, avaritiæ deditus. a *Pleraque eorum, quæ homines injuste faciunt, per ambitionem & avaritiam committuntur.* Nihil magis ad rebellionem concitat subditos, quàm rapina corruptelæque Ministrorum: graviter enim irritantur damnis propriis, injustitia communi, invidia erga eos, qui opes in immensum accumulant, odio denique in ipsum Principem, qui remedium adferre negligit. Si ignoraverit, bardum eum judicant: si dissimulaverit, ignavum: si permiserit, conscium, & ejusdem noxæ reum: quòd si desideraverit etiam; ut Ministri velut spongiæ omnia imbibant, è quibus ea deinde captatâ occasione rursum possit exprimere pro tyranno habebitur. O infelicem Principem & Statum, quos ideò interire contingit, ut Ministri opibus affluant. Neque tamen hæc eò dico, quò eos tam velim esse anxiè religiosos, ut omnia omnino munera respuant: nam à neminè quicquam accipere, inhumanitas est, à multis, animi vilitas; ab omnibus avaritia.

§ Cupiditas in Principi illa est quæ Status *b* evertit: nam cùm Populo nihil possit accidere gravius quam quod videat ne ab ipso quidem fortunas suas esse securas, quem custodem earundem, & defensorem asciverat, aut quod ille ipse sceptrum suum in subditorum bona armaverit, mox in alium illud transferre cogitat Quid obsecro sperare potest subditus ab avaro Principe? Ipsi etiam filii paren-

te

a Arist. lib. 2. Pol. c. 7. b *Rex justus erigit terram, vir avarus destruit eam.* Prov. c. 29. 4.

tes abominantur isti vitio deditos. Ubi spes commodi deficit, ibi amor & obedientia deficiunt. Tyrannidi similis est gubernatio illa, quæ utilitates privatas spectat solùm, non publicas Ideò Rex Alphonsus Sapiens dicebat. a *Riquezas grandes ademas non debe el Rey cobdiciar, para tenerlas guardadas è non obrar bien con llas. Ca naturalmente, el que para esto las cobdicia, non puede ser, que non faga grandes yerros, para averlas, lo que no onveniene al Rey en ninguna manera.* Sacræ paginæ Principem avarum, qui injuste aliorũ usurpat bona, Leoni & Urso famelico b comparant, & opera illius domibus, quas intra arbores teredo ædificat, quæ mox unà cum ipsâ corruunt, aut tabernaculis frondeis, qualia vinearum custodes construunt, haud diu duratura. d *Malè parta cito dilabuntur.* Quam sese ranearum instar nonnulli Principes mordacibus uris eviscerant, ut è Subditorum stamine fortunam uam texant, & retia conficiunt, quæ mox rumpuntur & fiduciam eorum omnem e deludunt.

§. Varia huic malo parari possunt remedia, efficacissima ea, quæ præservant. Nam si natura semel ab llo superari se sinat, haud facilè iterum consanecit. Hâc nos tunicâ novissimè omnium exuimus. Si Principes à naturâ pecuniarum amore capi contingat, ab aspectu earundem, contactuque, quantum eri potest, arcendi sunt: per oculos enim tanquam er fenestras subingreditur avaritia, & facilius est olutionis mandatum impertiri, quàm ipsam adnumerare pecuniam, Oportet prætererà, ut Ministri ærarii generoso sint animo, neque suadeant Principi parsimoniam sordidam, & modos quosdam cumulandi divitias ejus persona indignos, ut alio in loco stendimus pluribus.

V 3 §. Nunc

L.4.tt.2.p.2. b *Leo rugiens, & ursus esuriens, Princeps impius super populum pauperem* Prov.28.15. c *Ædificavit sicut tinea domum suam, & sicut custos fecit umbraculum.* Job.27 18. d Cicero. e *Sicut tela aranearum fiducia ejus. Innitetur super domum suam, & non stabit: fulciet eam, & non consurget.* Job.8.14. & 15.

§. Nunc ut à cupiditate etiam Ministri præserventur, cavendum, ne munera & officia publica venalia sint, id quod Commodus Imperator introduxerat nam qui illa emit, vendit etiam. Ita Severo Imperatori visum, uti & Ludovico XII. Francorum Regi qui isthoc remedio usus est, sed malè dein observatum à Successoribus. a *Provincias spoliari, & nummarium tribunal, auditâ utrimque licitatione, alteri addic non mirum, quando, quæ emerit, vendere gentium jus est* Experitur aliquo modo damna isthæc Castella in gubernationibus civitatum, quia pretio venduntur, contrà ac temporibus Regis Joannis Secundi commun consensione statutum fuerat, ut essent perpetuæ, & solâ Regum nominatione conferrentur.

§. Oportet prætereà, ut officiis singulis sufficien assignetur salarium, quo, qui iis fungitur, honest vitam sustentare possit. Factum à Rege Alphonso Nono, qui sua judicibus deputavit stipendia, graviterque animadvertit in eos, quos à partibus munera accepisse deprehenderet. Idem mandatis publici edixerunt Reges Catholici, Ferdinandus & Isabella statuto etiam juribus pretio.

b *Sed caput est in omni Republica, ut legibus, & omni alia ratione provisum sit, ne qua facultas quæstus faciendi Magistratibus relinquatur*: nam qui rei privatæ studio tenetur, & lucrum facit ingravescente annonâ de rerum afluentiâ ubertateque non magnopere erit sollicitus, nec meliora dabit consilia, si commodis suis obstare ea judicaverit; præterquam quod populus dominationem dissimulet, & facile fera honores in aliis, si quæstus & lucrum ipsi relinquantur; at si & his se destitui videat, c *tunc utrumque ei molestum est, quod nec honorum particeps sit, & quod à quæstibus submoveatur.* Atque in hanc caussam referri possunt contentiones & tumultus inter Nobilitatem, & plebem Genuensem.

§. Muneribus publicis præfici non debent, qu ni

a Senec. lib. 1. c. 9. de ben. b Mar. Hist. c Luc. 12. c 15. Arist. l. 5. Pol. c. 8. d Idem l. 5. Pol. c. 8.

nimiâ paupertate conflictantur: ejusmodi enim inopia corruptelis, aliisque rebus illicitus parat aditum. In Senatu Romano sententiæ aliquando rogabantur, cuinam procuratio Hispaniæ mandanda esset; cumque multorum suffragiis Sulpitius Galba, & Aurelius Cotta in eam rem nominarentur, dixit Scipio: *Neutrum sibi placere; unum, quod nihil omnino possideret; alterum, quod nihil ei sufficeret.* Quæ caussa etiam fuit Atheniensibus, ut Magistratum non nisi è locupletioribus legerent; & rationem dat Aristoteles, quòd a *quasi impossibile sit, qui egenus existat, eum bene Magistratum gerere, aut quietem optare.* Etsi negari non possit, multos etiamnum esse viros insignes in Hispaniâ, qui absque magnis fortunis ad officia publica admissi, & rursus iisdem defuncti sunt.

§. Ministri, qui amplam alunt familiam, magno Provinciis sunt oneri; quamvis enim ipsi integerrimi sint, non omnes tamen eorundem domestici; atque ideò *haud frustra* Senatui Romano b *placitum olim, ne fœminæ in socios, aut gentes externas traherentur.* Persarum Reges in præcipuis Gubernationis muneribus Eunuchorum utebantur c operâ, quod hi ob uxorum curâ affectuque ditandi liberos expediti, minùs rei privatæ studio teneantur, aut subditis graves sint.

§. Qui cumulandis opibus, & Fortunæ suæ fabricandæ plus æquo intendunt, iis munera publica absque periculo committi nequeunt: nam licèt illam nonnulli per merita & gloriam augere studeant (qui quidem optimi Ministri sunt) plerique tamen satius ducunt, divitiis eam superstruere, quàm præmium, & remunerationem obsequiorum exspectare à manu Principis, plerumque ferè ingratâ erga eum, qui plura meruit. Lucullus Consul, quem egestas avarum, avaritia crudelem reddidit, rei augendæ cupiditate ductus, injustissimum bellum Hispaniæ intulit.

a Idem Pol. l. 2. c. 9. b Tacit. lib. 3. Annal. c *Septem Eunuchis, qui in conspectu ejus ministrabant.* Esth. c. I. v. II.

5. Commoratio in aulis, exactis muneribu efficacissimum est remedium, ob malè parta ami tendi, & pœnæ subeundæ metum; quo in rig re gratiæ locus esse non debet, neque permitti, delicta pecuniæ ex solutione redimantur; uti f cit Sergius Galba Prætor, Romæ aliquando de de Lusitanis non servatâ postulatus. Si omnia Tr bunalium subsellia pellibus sternerentur eorum J dicum, qui largitionibus corrumpi se passi sunt id quod Cambysen Persarum Regem, ejusque d inde exemplo Rogerum Regem Siciliæ fecisse me minimus, majori haud dubiè cum Religione obse varetur integritas.

SYMBOLUM LIV.

Libertas in hominibus naturalis est, obedienti coacta pænè. Illa arbitrium sequitur; hæc ra tione duci se sinit. Ambæ oppositæ sunt, & sem per ferè pugnant inter se, unde rebelliones nascun tur, proditionesque adversùs legitimum Domi num: cumque Respublicæ a subsistere nequeant nisi alius sit, qui imperet, alii qui obediant, quil be supremam optaret potestatem, & à seipso pende re cuperet: quod quia fieri non potest, libertatem suam in eo positam arbitratur, ut ipsam guberna tionis formam mutet in aliam. Istud Regnorum & Rerum publicarum maximum periculum est, ac Principalis caussa tot ruinarum, conversionum, im mutationum, quas circa illa accidisse historiæ me morant. Quare iis artibus uti convenit, ut libertatis apperitus, & humana ambitio procul sceptro arceantur, maneantque sub imperio rationis, & obligatione dominatûs, ita ut nemini cuipiam suprema illa gubernationis potestas concedatur, quæ Majestatis

a *Naturam duas necessarias res, easdemque salutares humano generi comparasse, ut alii cum imperio essent, alii ei subjicerentur: nihilque quod citra hæc, nec minimo quidem queat spatio perdurare.* Dion. l. 41.

tis Principis eſt propria. Enim vero fidelitatem præſentiſſimo exponit periculo, quiſquis potentiam nimiam, & ſine aliquo moderamine indulget alteri;

non ſecus ac ferox & indomitus equus, cui fræna laxantur, cum ſeſſore præcipitat. Diadema regium, etiam joci cauſsâ capiti ſubditi impoſitum, ſuperbiæ eſt

occasio, & sublimiores in eo cogitationês excitat. Animus Subditi experiri non debet supremam illam majestatem & imperandi gloriam: facilè enim per abusum illam usurpat posteà, & ne ad eum, à quo accepit, revertatur, insidias illi struit, & exitium machinatur. In uno solo capite recitant sacræ literæ, quatuor diversorum Regum exempla, qui servorum suorum manibus interiêre, quòd altiùs eos, ac oportebat, evexissent. Etiam Salomon, cætera sapientissimus, istud incurrit periculum, postquam tributorum omnium Præfectum Jeroboamum *a* constituerat, qui spretâ dein Regis auctoritate, contra ipsum sese gessit *b* insolentiùs. Illud itaque diligenter caveant Principes, & pro regulâ statûs habeant, ne quem præ aliis nimiùm elevent: quod si ita fieri planè necessum fuerit, complures fiant, ut unus alium contineat in officio, & ipsi inter se, quid quisque agat, & moliatur, observent. *c* Hanc Politicam (nisi forsan id excusare possit necessitas) haud satis expendit Ferdinandus Secundus Imperator, quando absolutam armorum, & Provinciarum suarum administrationem, absque recursu ad suam Cæsaream Majestatem, Fridlandiæ Duci commisit, unde tot ac tanta pericula atque incommoda; quorum maximum illud fuit, quod tantâ illâ gratiâ, & potestate tam illud Heroi data fuerit occasio, quâ semet ipse perderet. Nec Principes moveat exemplum Pharaonis, qui omnem suam potestatem regiam Josepho largitus *d* est, quæ totius regni,

a *Videns Salomon adolescentem bonæ indolis, & industrium constituerat eum Præfectum super tributa universæ domus Joseph.* 3. Reg. 11. 28. b *Levavit manum contra Regem*: 3. Reg. 11. 26. c *Est autem omnis Monarchiæ cautio communis, neminem facere nimis magnum, aut certè plus, quàm unum facere; ipsi enim inter se, quid quisque agit observant.* Arist. Polit. lib. 5. 11. d *Tu eris super domum meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obediet: uno tantum regni solio te præcedam*, Genes. 41. 40.

gni salus fuit: Josephus enim Christi fuit symbolum, & pauci his nostris temporibus Josephi reperiuntur. Unusquisque à seipso pendere cupit, non à stipite, id quod in præsenti Emblemate ramus exhibet terræ intra vimineum corbem (quali utuntur hortulani) insertus, ubi novis auctus radicibus, & infernè resectus, distincta deinde fit arbor, à nativo trunco inde pendens, nec ultra suam illi proceritatem acceptam refert. Atque ea res documento nobis esse potest, quanti periculi sit gubernationes Statuum perpetuas facere: ubi enim ambitio radices egerit, eas sibi ut proprias vendicat. Qui semel mandatis dandis assueverit, difficulter postea admittit imperium. Multa hujus rei exempla proprio consignata sanguine è Franciâ suppetunt. Ne ipsi quidem Dei Ministri in cœlesti illâ Monarchiâ stabiles *a* sunt. Majorum munerum perpetuitas Coronæ alienatio est. Inane remanet sceptrum, & imbecillum, & illam ipsam, quam largitur potentiam, veretur; manet sine dote liberalitas, virtus absque præmio. Facilè in tyrannum degenerat talis aliquis, qui de regimine perpetuo securus est. Subditus verè eum agnoscit ut Dominum, & veneratur, à quo gubernari semper debet; sicut contrà eum despicit, qui per semetipsum imperare aut nescivit, aut non potuit, & impatiens tandem obedientiam deserit. Movit ea res Julium Cæsarem, ut Prætoriam dignitatem ad unum annum, Consularem ad duos contraheret. Carolus V. Imperator Philippo Secundo id consilii dedit, ne diu uno aliquo Ministro in officiis publicis, militaribus præsertim, uteretur, ut majora conferret in homines fortunâ mediocri; Legationes verò potentioribus mandaret, in quibus ipsi vires suas paulatim consumerent. Regi Ferdinando Catholico suspecta fuit fortitudo illa militaris, & famæ celebritas in Italiâ magni Ducis, quare mox revocato eo in Hispaniam, si non omnem planè ergà eum confidentiam exuit, at noluit certè, ut tot obse-

V 6

a *Ecce qui serviunt ei, non sunt stabiles.* Job. 4. 18.

obsequiis probata ejus fidelitas ultrà objiceretu periculo, si perpetuum in Neapolitano Regno vice Regis fungi perlisteret. Et tametsi *id morum Tiber. fuit continuare imperia, ac plerosque ad finem vitæ i tisdem exercitibus, aut jurisdictionbus habere.* Factum id tamen ob considerationes quasdam tyrannicas qui in Principem prudentem ac justum cadere no debent. Prudentiæ itaque est, Naturam ipsam opti mam veræ Politicæ magistram adhibere in consi lium, quæ cœlestibus illis lucis Ministris imperiun quoddam & vicariam potestatem in orbem hun inferiorem largita est quidem, non perpetuam ta men, sed statis solùm temporibus: ut videre est in motibus, dominiisque Planetarum, ne scilicet ho rum cura & provisione sese omnino abdicaret, ne que tamen ipsi Naturæ imperium sibi arrogarent. Nam illud ignorare non poterat, Terram oppressum iri penitus, si semper aut melancholia Saturni, aut furor Martis, aut Jovis severitas, aut Mercurii cal liditas, aut levitas Veneris, aut Lunæ inconstantia rebus hisce inferioribus dominarentur.

§. Atque pro hâc munerum commutatione laborandum inprimis, ne existimationis suæ jacturam quis existimet, si à majoribus ad minora descendat; quia enim infinita ea non sunt, ubi ad supremum aliquod pervenerit, inutilis posthac erit Minister, si aliis inferioribus rursum se impendere renuat. Tametsi verò recta ratio postulare videatur, ut unà cum merito augeantur & præmia, in hoc tamen casu rationi isti utilitas Principis præferri debet, quando nimirum ob graves caussas tum obsequii præstandi, tum boni publici, non verò ex contemptu ita fieri expedit, ut inferiori aliquo fungatur munere: tunc enim ipsa negotiorum utilitas illud honorificum reddit.

§. Quod si ulla functio longo tempore sustineri possit, id maximè in legationibus erit; in his siquidem interceditur solùm, non imperatur; tractatur, non præcipitur. Cum Legati professione perit quasi notitia

notitia natalis soli; cessant conversationes particulares cum Principe, cui assistunt, ejusque Ministris. Arces, propugnacula, & alia munimenta, quæ Regnorum sunt claves, ab arbitrio, imperioque Principis semper immediatè dependeant. Quam ob caussam minùs salutare fuit illud Regis Sanctii consilium, cùm vita concessurus, ob pupillarem ætatem filii Alphonsi Tertii, *a* Proceres ipsorum fidei concreditas urbes, arcesque tamdiu obtinere voluit, donec Rex quindecimum ætatis annum explêsset, unde gravia Regno isti nata sunt incommoda. Munera alia non nisi ad certum tempus perdurent, nec tam diuturna sint, ût ob imperii perennitatem Ministros superbiores in discrimen adducant. Ita faciendum judicabat olim Tiberius: *b* ajebat enim, *superbire homines etiam annua designatione; quid si honores per quinquennium agitent?* quanquam reipsa illud suum consilium minimè exsequeretur. Defatigatur tandem virtus merendo, sperandoque. Neque tamen tam brevi tempore munia terminentur, ut notitia & usus aliquis per ea comparari non possint, aut ut rapina vigiles nimis reddat Ministros, veluti falcones Norwegiæ ob diei brevitatem. In magnis denique rerum perturbationibus & Regnorum periculis, administrationes publicæ, & officio protrahi debent longiùs, ne forsan hominibus novis & inexpertis committantur. Ita fecit Augustus, Quintilii Varii clade intellecta.

§. Verùm isthæc doctrina, ut officia non nisi ad certum tempus conferantur, intelligi non debet de supremis illis, institutis pro consilio Principis, & administratione justitiæ; satius enim est, ut ea continua sint, eò quod in illis plurimùm prosit longus rerum usus, & caussarum pendentium cognitio. Ista nimirum munera sunt in Republica, quod soli in cœlo, cirum quos reliqui volvuntur orbes, & si mutarentur, universus hic Mundus in periculo foret, turbato omni naturali motu. Perpendit incommo-

a Mar. Hist. Hisp. l. 11. c. 7. *b* Tacit. l. 2. Annal.

commodum istud Solon in quadringentis Senatoribus, qui in annos singulos sorte legebantur Athenis, instituitque Senatum perpetuum Virorum sexaginta, quos *Areopagitas* nominabant; quod dum observatum fuit, floruit illa Respublica.

§. Illud insuper periculosum, & gravissimorum motuum, ac seditionum occasio, si Regnorum procuratio durante Successoris pupillari ætate, ei committatur, qui jus aliquod quovis titulo in ea potest obtendere; uti factum in Aragonia imprudentia eorum, qui Regni gubernacula Sancto comiti Ruscinonensi demandarunt, donec Rex Jacobus I adolesceret. Regnandi libido sæpè in iis etiam insidet, quibus nec è sanguine, nec aliâ de causâ ulla ad coronam competit actio; quid fiet igitur in iis, qui in picturis & statuis frontes Progenitorum suorum illa redimitas vident? Funesta aliqua ejus rei hac nostra ætate suppetunt exempla & plura dedêre sæcula retrò præterita, multorum Consanguineorum, qui Regna fidei suæ concredita posteá sibi arrogarunt, ut propria. Qui è Regio progenerantur sanguine, ad tyrrannidem ferè sunt proniores, quippe qui pluribus abundent mediis, quibus consilia sua ad exitum queant perducere. Pauci persuadere sibi possunt, justam esse illam legem, quæ nascendi prioritatem virtuti anteposuit, & quisque de se ipse præsumit, se præ alio Coronam promereri. Licèt verò in uno aliquo interdum excellat ratio, periculum tamen est ab iis, quos singulariter charos habet, & familiares: hi enim, cùm Majestatis illius participes se fore sperent, violentis quibusdam mediis eam procurare contendunt, & inter Cognatos diffidentias suscitant. Quòd si quas tales Rex Philippus Secundus de Joanne Austriaco habuit, ex isto manarunt fonte. Insigne exemplum hujus Politicæ reliquit posteris Infans Ferdinandus, *a* recusando Coronam, quæ ad Regem Joannem II. illius nepotem pertinebat, quo laudabili facinore multas alias

a Mar, Hist. Hisp. c. 15. l. 19.

aliàs de cœlo promeruit. Et perantiqua est isthæc generosa fidelitas, ac sincerus amor Infantium hujus nominis in Reges consanguineos; nec minor in hoc præsenti elucet, cujus submissio & obedientia erga ipsum Regem tanta est, ut subditi potiùs, quàm fratris esse videatur; nec ipsæ Sphæræ cælestes tam se submittunt primo mobili, ac sua Serenitas voluntati regiæ: nam in illis motus quidam est contrarius, in hac minimè; magis de honore Regis, quam de suomet proprio sollicita est. O Magnum Principem, in quo sanguinis splendor (tametsi summus ille sit) non est tamen maximum eorum, quæ in ipso suspicimus. Divina providentia nimirum perturbatissimis hisce temporibus, inter tot tamque diuturnos bellorum motus, quibus Monarchiæ hujus axes ac poli concutiuntur, Atlantem istum è cœlo submisit, qui animi sui fortitudine, & prudentia præcipuam illius partem sustentaret.

SYMBOLUM LV.

Aristoteles, ut Alexandro Magno Consiliariorum virtutes & conditiones aptiùs exprimeret, cum oculis eos comparabat. Transtulit comparationem istam in legum suarum libros Rex Alphonsus, cognomento Sapiens, & accuratam inter ea collationem instituit. Nec novum illud videri debet, aut insolens: nam & Reges Persiæ ac Babyloniæ illos appellabant oculos suos, uti Ministros alios aures suas, & manus, pro ratione muneris, quod obibant. Spiritus illi septem, Ministri Dei, missi in omnem terram, oculi erant agni *a* immaculati. Princeps aliquis cui tam multa videnda sunt & audienda, totus deberet esse oculus, totus *b* auris. Quod quia fieri non potest, alienis utatur, necesse est. Ex quo etiam fit, ut nullus

a *Agnum stantem tanquam occisum, habentem cornua septem, & oculos septem, qui sunt septem spiritus Dei missi in omnem terram.* Apoc. 5. 6. b *Superior debet esse totus mens, & totus oculus.* S. Greg. Antioch. Hom. 3.

lus reperiatur Princeps, quantumvis intelligens sit ac prudens, qui ministris non egeat: a *Nam Principes ac Reges nunc quoq́ multos sibi oculos, multas aures, mul*

tas item manus, atque pedes faciunt. In illo tamen nihil inest incommodi, modò iis rectè uti quis noveri:
a *Hae*

a Arist. lib. 3. Polit. cap. 12.

a *Hâc enim ratione, & omnium oculis cernet, & omnium auribus audiet, & omnium denique consiliis in unum tendentibus consultabit.* Idem significabant Ægyptii per oculum Sceptro super impositum, *consilium* quippe *oculus* est *futurorum.* b Eodem, opinor, alludere voluit Jeremias, c cum diceret, *Virgam vigilantem ego video.* Atque ideò in præsenti Emblemate Sceptrum pingitur oculis plenum, ad significandum nimirum, per Consiliarios Principem gubernationis suæ negotia prævidere debere, ac prævertere. Nec mirum eos, qui à consiliis sunt Principi, à nobis in sceptro collocari, cùm & in coronis Imperatorum, Regumque Hispaniæ nomina eorumdem insculpi, mos quondam fuerit, nec immeritò: magis eum relucent, quam ipsa Principum diademata.

§. Atque ista cum oculis comparatio virtutes illas designat ac dotes, quibus instructum esse oportet, qui Consillarii fungitur munere: sicut enim Visus per omnes partes, ad res longè etiam distantes sese extendit, ita animo Consiliarii practico obversari debet præteritum, præsens, & futurum, ut de rebus rectè statuat, & certum formet judicium: quod fieri haudquaquam poterit absque multa lectione, longo negotiorum usu: & frequenti cum Nationibus variis communicatione: *Nisi* enim naturæ Principis, *morum*, d *animorumque Provinciæ sint gnari, qui de ea consultant, perdunt se, & Rempublicam*, ad illam autem comparandam notitiam industria opus est, neque enim ea cognoscunt oculi, quæ ante non viderunt. Qui multa fuit expertus, atque oculis usurpavit multa, ei intelligentiæ lumen suboritur, & occurrunt facilè e media.

§. Tanta est oculorum, cordisque consensio mutua, ut hujus affectus, ac passiones mox ad illos

a Sinef. ad Arcad. b Arist. l. 6. de regim. c Jer. 1. 11. d Cicero. e *Vir in multis expertus, cogitabit multa: & qui multa didicit, enarrabit intellectum.* Eccl. 34. 9.

los quoque deriventur; si triste illud sit, hi manar lacrymis; si contrà lætum sereni sunt, amœniqu Nisi Consiliarus intimè suum dilexerit Principem ita ut fortunam ejus adversam, aut prosperam qua suam reputet, haud multum operæ & curæ pone in dandis consiliis: quare rectè dixit Rex Alphon sus Sapiens; a *que los Consejeros an de ser amigos del Re Ca si tales no fuese, poder le yà ende venir gràn peligro perque nunca, los que à ome desaman, le pueden bien a consejar, ni lealmente*.

§. Non sinunt oculi, ut digitus aliquis artificio sam eorundem structuram, & fabricam contrectet tempori abdunt sese, & palpebris contegunt. Quan tumvis Consiliarius intelligens sit, ac prudens in suis Consiliis; si tamen facilis fuerit, & levis in pandendis secretis; si digitos sibi in intimam pe ctus immitti patiatur, plus nocumenti adferet Prin cipi, quàm Consilarius aliquis ignorans & rudis nullum enim bonum consilium est, si secretum non maneat, immò quæ rectè statuta fuêre, plus damni accersunt, si ante tempus detegantur, quàm etiam statuta malè, si cum secreto executioni mandentur Fugiat itaque Consiliarius communicationem cum iis, qui non ex eodem sunt Consilio: subducat se eo rum digitis, qui intimum pectoris ejus pertentare cogitant. Nam si in colloquium aliquod de rebus descendat, facilè mens ejus explorabitur, atque unà cum illa regula, quibus Princeps se suaque moderatur. Labia velut fenestræ sunt interioris cordis, quæ dum panduntur, illicò apparet, quod intus latet.

§. Adeo puri sunt oculi, tamque ab omni habendi cupiditate alieni, ut ne paleam quidem quantumvis exigua ea sit, admittant, & si quæ in eos sors inciderit, mox turbantur, nec quicquam videre possunt; sed aut omnia aliter, aut geminata iis sese offerunt. Consiliarius, qui acceperit munera, donorum pulvere mox occœcabitur, neque res concipe-

re

a Lib. 5. tt. 9. p. 2.

re poterit, prout sunt, sed prout eas commodi proprii studium illi proposuerit.

§. Tametsi diversi sint oculi, non diversimodè tamen, sed uniformiter res objectas repræsentant; concordes ambo in recipiendis rerum imaginibus, & transmittendis deinde ad sensum communem per nervos opticos, unitos inter se, ne diversæ subintrent, & illum fallant. Nisi inter Consiliarios una eademque sit voluntatum conspiratio, unus idemque finis pari consensu connitendi ad consilium optimum, & maximè proficuum, ita ut nec odium, nec amor, nec existimatio propria in diversas eos trahat opiniones, confusus hærebit Princeps & dubius; neque sat scire poterit, quam potissimam partem in electione melioris consilii amplecti debeat. Atque istud periculum tum præcipuè accidit, cùm unus aliquis Consiliarius plus videre se & intelligere existimat, quàm videat & intelligat alius; aut cùm tantum judicii non habet, ut quod melius est, dignoscere *a* valeat; aut cùm consilio offensas suas ulcisci, & affectibus suis indulgere cogitat. Verùm ab his omnibus liberum esse oportet Ministrum, ita ut alium finem sibi propositum non habeat, quàm obsequium sui Principis. b *Atal Conseiero* (verba sunt Regis Alphonsi Sapientis) *llaman en Lat in Patricio, que es asi como Padre del Principe: e este nome tomaron á semejanza del Padre natural, e asi como el Padre se mueve, segun Natura, á aconsejar á su Hijo lealmente, cantandole su pro, e su honra, mas que otra cosa: asi aquel; por cuyo consejo seguja el Principe, lo debe amar e aconsejar lealmente, e guardar la pro, e la honra del Senor sobre todas las cosas del Mundo, non catando amor, nin desamor, nin pro, nin dano, que se le puede ende seguir, e esto de benfazer sin lisonia ninguna, non acatando, si le pesara, ó le plazera, bien ansi como el Padre non lo cata, quando aconseja á su Hijo.*

§. Par-

a *Cum fatuis consilium non habeas: non enim poterunt diligere, nisi quæ eis placent.* Eccles. c. 8. v. 20. *b* l. 7. tt. 1. p. 4.

§. Partita est Natura jurisdictionem singulis oculis, suis cuique per lineam interpositam præfix terminis: non ideò tamen in operando ambo cor cordes esse desinunt, sed mutuo quodam affect sibi assistunt invicem, ut si unus in hanc sese fle ctat partem, quæ ad ipsum pertinet, idem quoqu alter faciat, ut rerum cognitio tantò certior fit nec curet magnoperè, sintne eæ intra circumfe rentiam suam, an non sint. Hæc mutua concor dia & consensio valdè in Ministris est necessaria quorum xelus, & diligentia universalis sit opor tet, ut non ad ea solùm, quæ sui sunt muneris, at tendant gnaviter; sed ad ea etiam, quæ ad alioru officia pertinent. Nulla est corporis pars, quæ no illicò sanguinem suum suosque spiritus ad eam de rivet, quæ adversi aliquid patitur, ut totum cor pus conservetur. Si Minister aliquis otio indulgea & quieti, dum alium laboribus & periculis vide opprimi, malitia est, æmulatio est, & exiguus erg Principem affectus. Nascitur istud interdum ex a more commoditatis & gloriæ propriæ, aut ne ea in discrimen veniat, aut certè ut socii infelicitate evadat illustrior. Tales Ministri sibi solùm prosunt, non Principi. Atque hinc exoriuntur perniciosæ illæ Contentiones inter ipsos illius Status, inter ipsa illius arma, & æraria; quibus multæ egregiæ perduntur occasiones, amittuntur integræ urbes, castella & Provinciæ. Consilia & actiones Ministrorum communicari debent inter se, haud secùs ac alæ Cherubinorum in templo Salomonico sese mutuo *a* contingebant.

§. Quanquam verò plurimum corpori prosint oculi, Natura tamen non nisi binos largita est, multitudo enim cognitioni rerum officeret. Haud aliter sanè, ubi magnus est Consiliariorum numerus, retardantur consultationes, secretum in periculo, est, & confunditur veritas: suffragia enim numeran-

a *Et ala ejus altera quinque cubitorum alam Cherubinorum alterius contingebat.* 2. Paral. 3.12.

tantur solùm, non expenduntur, & major denique numerus concludit Hæc damna experiuntur potissimum Respublicæ. Multitudo cœca est semper & imprudens, & sapientior etiam senatus, hoc ipso quod amplus est, conditionem & ignorantiam vulgi admixtam habeat, necesse est. Plus lucis pauci spargunt Planetæ, quàm multæ stellæ Et quia tot sunt in viâ lactea, hinc splendore repercusso alia aliam impedit, & minus ibi lucis est, quàm in aliis cœli partibus. Inter multos libertas audacior est, & difficulter ad voluntatem & arbitrium Principis reduci se *a* patitur; uti experientia docet in Conventibus, Ordinum publicis, & comitiis Generalibus. Expedit itaque, ut pauci potius sint Consiliarii, ii scilicet, qui ad gubernandum Statum sufficiunt, erga quos indifferenter se gerat ipse Princeps, neque sinat se unius solius duci judicio: per unum enim tantum non videbit, quantum per omnes alios. Ita dixit Xenophon, qui eadem usus comparatione Consiliarios Regum Persiæ oculos, & aures *b* vocitat. c *Apud* ejusmodi *Ministrum*, cum non nisi ipsius oculis Princeps vindeat, *Majestus imperii hærere solet Regi, aut Principi orbum potentiæ nomen relinquitur.*

5. Solent plerumque Principes unius solius acujus consilio ita acquiescere, ut omnia cum illo negotia deliberent, ea etiam quæ ipse minimè

a Populi imperium juxta libertatem: paucorum dominatio Regia libididi proprior est. Tac lib. 6. Annal b *Hinc factum est, ut vulgo iactatum, Persarum Regem multos habere oculos, auresque multas; quod si quis putet unum oculum expetendum Regi, eum egregie falli certum est: unus enim & pauca videat, & pauca audiat; essetque aliis regiis Ministris quasi neglegentia quædam, & segne indictum otium, si id uni solum alicui demandatum esset officium. Prætera quem subditi agnoscerent illum esse oculum aut aurim regium, scirent hunc cavendum esse, neque quidpiam illi ommittendum, quod omnino præter rem Principis foret,* Xenoch. lib. 4 Cyri. c Plutarch.

mè intelligit. Unde accidit, ut gravissimi in statue
do committantur errores : neque enim viri liter
in rebus militaribus rectè consilia dare poterun
neque milites in iis, quæ ad pacem pertinent. E
pendens illud Alexander Severus Imperator unu
quemque in iis consulebat, quæ ipse pertractaver
a *Unde si de jure tractaretur, in consilium solos doctos a
hibebat; si vero de re militari, milites veteres, & senes
bene meritos, & locorum peritos.*

§. Istis oculorum affectionibus hactenus explic
tis corpus in suis motibus regitur, quæ si deessen
ne ad unum quidem passum securè posset progred
Idem Regno eveniet, quod bonis Consiliariis d
stitutum fuerit. Cœcum erit sceptrum absque ist
oculis, & sine visu Majestas. Neque enim Prince
ullus tantâ pollet sapientiâ; ut per se ipsum omni
quæ occurrunt, possit decidere. *El Senorio* (inqu
Alphonsus Rex) *no quiere companero, ni lo ha meneste
como quiera que en todas guisas conviene, que aya om
buenos, è sabidores, que le aconsejen, è le ayuden.* Et
quis Princeps tam acutos sibi oculos esse existim
verit, ut absque aliorum operâ solus videre
mnia, & dijudicare se posse confidat, is superb
magis erit, quàm prudens, & ad quemvis passu
in gubernatione *b* offendet. Josue tametsi acti
nes suas cum ipsomet Deo communicaret, & e
pressa ab illo mandata accepisset, & instruction
pro occupandâ urbe Hay, consulebat tamen
niores Duces, quos secum *c* habebat. Consili
rii Assueri Regis nunquam à latere ipsius, disced
bant, quin omnia cum iis maturè deliberabat,
Regum mos *d* erat. Divinum Spiritus sancti orac
lum est : e *Qui agunt omnia cum consilio, reguntur s
pient*

a Lampr. in vita Alex. b *Si de sua unius sententia o
nia geret, superbum hunc judicabo magis, quam prude
tem.* Lib. c *Et ascendit cum senioribus in fronte exe
citus.* Jos. 8. 10. d *Interrogavit sapientes, qui ex m
regio semper ei aderant, & illorum faciebat cuncta co
silio.* Esth. 1. 10. 13. e Prov. 13. 10.

pientia. Non tanta est Naturæ capacitas, ut ad imperium, quatumvis exiguum, ea sola sufficiat: a *Nemo* enim *solus sapit*, neque in uno solo reperiri possunt omnia, quæ sciunt omnes. Et licèt multa ingenia non plus videant, quàm unum aliquod perspicax, eò quòd non sint sicut quantitates, quæ multiplicantur seipsis, & summam grandem conficiunt; illud tamen de distantiâ intelligi debet, non de circumferentia, quam citiùs plures oculi deprehendunt, quàm *b* unus, modò tot non sint, ut nascatur inter eos confusio. Unum solum ingenium unam sequitur ratiocinationem, neque enim uno eodemque tempore pluribus potest intendere, & illius amore captum ulterius non progreditur. In consultatione multos audit Princeps, & melius securus judicium, suum faciliùs deponit, illorumque agnoscit incommoda, quæ ex passionibus, & affectibus privatis oriuntur. *c* Eam ob rem Joannes Secundus Aragoniæ Rex datis ad filios suos Reges Catholicos sub extremum vitæ literis, seriò eos monuit, ne quid unquam facerent absque consilio Virorum prudentium, & quos virtus commendaret. Omnes gubernationis gressus necesse est, ut præcedant illi Consiliariorum oculi, & viam *d* commonstrent. Antonius Imperator cognomento Philolosphus, Vir eâ ætate longè sapientissimus, Scævolam, Mucianum, Ulpianum, & Marcellum, Viros planè insignes à consiliis habebat, & si eorum sententias suâ meliores esse animadverteret, lubens se illis accommodabat, dicebatque: e *Satius est, ut ego tot taliumque amicorum sequar consilium, quam illi meum. Qui sapiens est, audit consilia*, & rectius peragit omnia Princeps etiam ignorans, qui consilio utitur, quàm alius intelligens, in opinionibus suis obstinatus & pertinax. Ne principem arrogantia præcipitet, propterea quòd gloriam rei bene

gestæ

a Plaut. b *Salus autem, ubi multa consilia* Prov. 11. 14. c Mar. Hist. Hisp. d *Oculi tui recta videant, & palpebræ tuæ præcedant gressus tuos*. Prov. 4. 25. e Prov. 12. 15.

gestæ cum aliis partiri oporteat, si Consiliarii eam aliquid conferant: neque enim profectò minor laus est, dimittere sese ad aliorum consilium inquirendum, quàm seipso rectissimè aliquid facere.

a *Ipse ò Rex bene consulito, & parito vicissim.*

Hæc consilii acceptatio summa in Principe potestas est. Consilium dare inferioris est, superioris illud admittere. Nihil Principatui magis proprium, nihil necessarium magis, quàm consultatio, & executio. *Digna acciones* (ajebat Rex Alphonsus Undecimus in Comitiis Madritensibus) *de la Real magnificentia, tener segun su loable costumbre varones de Consejo cerca de si, i ordenar todas las cosas por sus Consejos, porque si todo Home debe trabajar de aver Consejeros, mucho mas lo debe fazer el Rey.* Quilibet, etiam ignorans, Consilium dare potest; at bene statuere, solus b prudens. Nil quicquam de gloria Principis decedit, qui consultare noverit, & eligere: *Bene enim quod cum vestro consilio fuerit ordinatum* (dicebat in lege quadam Theodosius Imperator) c *id ad beatitudinem nostri imperii, & ad nostram gloriam redundare arbitror.* Triumphi Scipionis Africani non aliunde, quàm à Consiliis Caji Lælii profecti sunt, unde dici solebat; hunc conscribere, Scipionem verò exhibere Comœdiam: neque tamen hunc ipsum splendorem famæ illius ullo modo obscuraverit, neque rectè & cum laude ad eo factorum gloria Lælio ascripta fuit. Res tota in eo præcipuè consistit, ut rectè per semetipsum Comœdiam repræsentare Princeps noverit, neque Minister sit, qui illam & componat & exhibeat. Nam etsi Consiliarii sint oculi Principis, ipsum tamen adeò cœcum esse non oportet, ut absque iis prorsus videre nequeat: hoc enim esset cœco quodam modo imperare, & Princeps apud omnes suos in contemptum veniet. Lucius Torquatus, tertium, electus Consu-

oc-

a Hom. b *Astutus omnia agit cum consilio.* Prov. 13.16.
c l. humanum, C. de leg.

oculorum imbecillitatem excusavit, a *indignum esse*, inquiens, *Rempublicam, & fortunas Civium ei committi, qui alienis oculis uti crederetur.* Rex Ferdinandus Catholicus dictitabat, Legatos esse Principis oculos; eum tamen miserrimum fore, qui non nisi iis solis cerneret. Non concredebat omnia Ministris suis magnus ille Politicus, per eos videbat quidem, sed tamen tanquam per conspicilia, ponendo illos ante se, & oculos suos proprios iisdem applicando. Si Consiliarii animadvertant, penes se rerum decidendarum esse arbitrium, detorquent eas ad privatos suos fines, & crescente ambitione, in diversas abeunt factiones, unoque eorum supremam illam potestatem sibi arrogante, quam Princeps ignavus, & ad negotia tractanda inidoneus illis permittit. Miscentur & perturbantur omnia, si Consiliarii plus esse velint, quàm speculæ quædam, quæ rerum Horizontem Principi detegant, ut ipse statuere deinde in iis possit, & eligere consilium, quod videbitur optimum. Oculos ei Natura dedit, & si unicuique Ministro suus assistat Angelus, cor Regis verò ipse quoque Deus præterea moderatur, *b* dubio procul etiam visum ejus dirigent, & clariorem perspicacioremque efficient, quàm Ministrorum. Rex Philippus Secundus animum interdum ad se revocabat, ut de negotiis ipse secum disquireret, & Deo sese enixè commendans, illud amplectebatur, quod sibi tum occurreret, licèt aliter Ministris ejus videretur, & plerumque eveniebat feliciter. Non possunt Consiliarii semper hærere lateri Principis, *nec omnia consilia cunctis præsentibus tractari, ratio rerum, aut occasionum velocitas patitur*; sed in arenâ capiendum interdum Consilium, & statuendum ex tempore. Non habent mandata auctoritatem, ut per est, si constet Principem ea accipere, nun dare: statuere omnia absque consilio præsumpta temeritas est: & omnia exequi ex aliena sen-

X ten-

a Tit. Liv. l. 2, 6. b *Cor Regis in manu Domini: quocunque voluerit, inclinabit illud.* Prov. 21. 1, c Tacit. lib. 1. Hist.

tentia, ignorans servitus. Penes eum, qui impera arbitrium esse debet immutandi, adjiciendi, aut r jiciendi penitus id, quod illi Ministri consulunt. I proderit interdum quædam eos celare mysteria, a fallere; uti faciebat idem Rex Philippus Secundu diversimode ad Consilium statûs referendo de L gatorum expeditionibus, quando eos in certa aliquam trahere cogitabat sententiam, aut aliàs e pedire judicabat, ne quædam negotiorum circur stantiæ iis innotescerent. Consilium Statûs Colos alicui debet esse simile, ut illius humeris insiste Princeps longiùs quàm ipsum prospiciat. Th bani visum tam longum Principi suò minimè opt bant: hinc enim depingere eum solebant patul auribus & oculis obvelatis, significantes, cœ quodam impetu debere eum exequi, quæ suasisse statuissetve Senatus. Verùm Symbolum illud no erat Principis alicujus absoluti, sed Principis Re publicæ; cujus potestas sic astricta est certis lim tibus, ut satis sit, quòd ille audiat: nam vider quid agendum sit, Senatui reservatur. Non nisi cc ca Majestatis est umbra, & vanum potentiæ sim lacrum. In illum non nisi per reflexionem deriv tur auctoritas, quæ in Senatu residet, adeòque oc lis non eget, cui pro suo arbitratu progredi non cet.

§. Quamvis autem omnino deceat, ut Prince in delibrando suum sibi servet abitrium; in eo t men tantopere gloriari non debet, ut eâ de causs ne consilio indigere videatur, illud prosus respua quod ei Ministri suggerunt: sic enim ingravissin incideret incommoda, quomodo, Tacito teste, P tro accidit, qui a *ne alienæ sententiæ indigens vide tur, in diversa, ac deteriora transibat.*

§. Si factu foret possibile, deberent Reges Reg bus esse à consiliis, ut quæ ii in rem consulerent, decoro, existimatione & auctoritate Regia non d sciscerent. Sæpè persona sua minùs dignum aliqu ag

a Tac. lib. 15. Annal.

agit Princeps, quia vili & abjecto est animo, qui sic consulit. Verùm quia illud fieri nequit, decet saltem ejusmodi legere Consiliarios, qui tametsi Principes non sint, animos tamen & spiritus gerant Principum, & ex sanguine generosiori descendant.

§. In Hispaniâ magnâ cum prudentiâ varia instituta sunt consilia, pro bonâ Regnorum, & Provinciarum administratione, aliisque momenti alicujus in ista Monarchia negotiis; verùm ob bonam hanc illius constitutionem non protinus curam omnem oportet abjicere: nulla enim Respublica tam firmis munita præsidiis, cujus fundamenta cum tempore non collabascant, aut quæ malitia pravique abusus sensim non exedant. Nec sufficit partes illius singulas benè constitutas esse, nisi aliquando omnes in unum coëant, agantque inter se tam de illis ipsis partibus, quàm de universo corpore. Ad eum finem in Religiosis Ordinibus cogi videmus capitula Provincialia & Generalia, in Ecclesiastica Monarchia Concilia: & easdem ob caussas maximè è re communi esse videtur, ut decimo quôque anno Madriti Generale aliquod formetur consilium, aut conventus, ad quem Consiliarii bini è consiliis singulis, aut bini Deputati ex unaquaque Monarchiæ istius Provincia conveniant, ad deliberandum de sua suarumque partium conservatione: nisi enim Regna innoventur subinde, inveterascunt ac pereunt. Atque hic conventus Monarchiæ membra arctiùs uniet, ut consentiant inter se, & sibi mutuum in necessitatibus ferant præsidium. Ad eundem finem cogebantur Concilia Toletana, in quibus non solùm quæstiones de Religione pertractari solebant, sed ea quoque, quæ ad Castellæ gubernationem pertinerent.

§. Atque istæ oculorum affectiones reperiri etiam debent in Principum Confessariis, qui eorum sunt Consiliarii, Judices, & Medici spirituales;

quæ officia Viros desiderant in obseqnio divino, & amore in Principem ferventes; instructos à scientia, ad rectè judicandum, à prudentia, & admonendum; à libertate, ad corripiendum; fortitudine, ad instruendum, proponendo Principi ante oculos (etsi cum gratiæ amittendæ periculo) injurias subditorum, & Regnorum pericula, non vero luto illinendo (ut Ezechiel loquitur) hiantem parietem & ruinas *a* minitantem. Nonnulli Principes Confessariorum utuntur opera ad solam conscientiam expiandam; alii etiam in consultationibus ad Statum pertinentibus. Rationes politicas in utramque partem nunc non examino, illud solùm dico, conveniens judicatum in Hispania, ut Regi Confessarius interesset consiliis, tum ut decisione ex conscientiæ præscripto dirigeret, iisque pondu adderet, tum ut gubernationis quasi factus consors, corrigeret Principem, si quâ in re suo muneri is deesset: aliqui enim optimè nôrunt peccata quæ admittunt, ut homines; at non ea, quæ peccant, ut Principes, licèt graviora illa sint, quæ a officium eorum pertinent, quàm ea quæ ad ipsan personam.

§. Nec expedire solùm videtur, ut Confessarius consilio Statûs intersit, sed alii etiam Prælat aut personæ Ecclesiasticæ in Dignitatibus constitutæ, & ut auctoritate sua, atque eruditione, qu valent plurimùm, Regni consultationibus assi stant: sic enim magis unirentur inter se ad conservationem & defensionem totius corporis du illa brachia, spirituale scilicet, & temporale. Reges Gothi de rebus maximis conferebant cum Pra latis, qui in conciliis Toletanis in unum convene rant.

§. Quod dictum de Confessariis, de Concionatoribus quoque debet intelligi, qui tubæ sunt *b* veriti ti

a *Illi autem liniebat eum luto absque paleis.* Ezech. 1 v. ... b *Clama, nec cesses, quasi tuba exalta voce tuam.* Isa. 58. v. 1.

tis, & interpretes Deum inter & *a* homines, in quorum ore *b* verba sua posuit. Cum illis valde cautè oportet agere Principem, tanquam cum canalibus quibusdam, per quos fluenta doctrinæ aut salutaris, aut noxiæ derivantur ad populum. Ab iis plebs dependet, suntque instrumenta peridonea ad illam aut concitandam, aut componendam; uti in seditionibus Catalaniæ, & Lusitaniæ compertum fuit. Fervor eorum & zelus in reprehendendis vitiis, exerere sese potissimùm solet contra eos, qui aliis præsunt, & ex levibus indiciis facilè istud penetrat populus, quia naturâ suâ erga Ministros minùs benè afficitur. Unde fieri potest, ut gubernationis pereat auctoritas, & subditi minus contenti sint; inde verò oriantur tumultus, & seditiones, præsertim quando culpantur, produnturque vitia Principum, contra officii sui obligationem commissa. Præstat igitur reprehensiones illas esse generales, absque eo, quod ipsæ designentur personæ, quando scandalum non est publicum, aut præmissæ non fuerint admonitiones Euangelicæ, aliæque circumstantiæ cum bono publico in trutinâ appensæ. Cum tali modestiâ reprehendit Deus in Apocalypsi nonnullos Episcopos, ut primâ fronte iis abblandiri, immò etiam adulari cuipiam videri *c* posset. Neminem Christus offendit ex cathedra: reprehensiones ipsius fuerunt generales, & quando ad particulares descendit, non ut concionator, sed ut Rex locutus videtur. Pro concione dici non debet, quod in angulis platearum interdicitur, & punitur; quâ in re falli solet zelus, aut quia nimius est, aut quia eum excœcat applausus imperitæ multitudinis, quæ frequens concurrere solet, ad audiendos defectus Principis aut Magistratus.

a *Pro hominibus constituitur in iis, quæ sunt ad Deum* Heb. 5. 1. b *Ecce dedi verba mea in ore tuo.* Jer. 1. 9. c *Novi opera tua, & fidem, & charitatem tuam, & ministerium, & patientiam tuam, & opera tua novissima plura prioribus; Sed habeo adversus te pauca.* Apoc. 2. 19. & 20.

SYMBOLUM LVI.

AB intelligentia, non à calamo est Secretarii officium. Si ad id sufficeret bellè pingere literas, optimi Secretarii Typographi forent. Illius est de rebus consultare, eas disponere, & ad perfectionem adducere. Dextera manus est voluntatis Prin-

Principis, & gubernationis ejus instrumentum, index denique, quo decreta sua consignat, atque uti dixit a Rèx Alphonsus Sapiens, *el Chanciller* (ejus loco nunc Secretarius est) *es el segundo Official de casa del Rey, de aquellos, que tienen oficios de poridat. Ca bien asi como el Capellan* (de Sacellano Majori loquitur, qui tunc Regi à confessionibus erat) *es medianero entre Dios, e el Rey spiritualemente en fecho de su anima: otro si lo es el Chanciller entre el, e los Omes.* Perparum proderit, in Consiliis prudentes institutas fuisse consultationes, si qui disponere eas debet, errorem committat. Consiliarii suas dicunt sententias, Princeps per Secretarium suum animam iis tribuit, & unum aliquod verbum hic, aut ibi opportunè positum, negotiorum formam immutat, haud secus atque in picturis exigua aliqua umbra, aut levis penicilli ductus efficit, ut ad vivum exemplar accedant propiùs, aut ab eo longiùs abeant. Consilium ideam fabricæ negotii alicujus disponit, Secretarius inde normam concinnat, in qua si erretur, ipsum quoque ædificium secundùm illam constructum vitiosum erit. Ut istud Emblemate præsenti subjiciam oculis, calamus illius circinus simul est, quia non solùm in chartam referre debet, sed mensurare etiam, & perficere, quæ statuta fuerunt, metiri occasiones & tempora, ne aut citiùs, aut tardiùs, ac oportet, fiat executio; officium ita conjunctum cum munere Principis, ut si negotia ferrent, alteri committi nequaquam deberet: nam si pars Majestatis non sit, quædam saltem illius est reflexio. Illud, opinor, Cicero innuebat, cùm Proconsulem, qui tum Asiæ Provinciam procurabat his verbis admoneret: b *Sit annulus tuus* (quo nomine Secretarium intellige) *non ut vas aliquod, sed tanquam ipse tu; non Minister alienæ voluntatis, sed testis tuæ.* Ministri alii in uno solo munere Principem referunt; Secretarius in omnibus. In aliis sufficit scientia rerum iis commissarum; in hoc

a L.4. tt.9. p.2. b Cic. Epist.1. ad Quinct. Frat.

hoc cognitio requiritur, & experientia aliqua communis, & specialis artium omnium tam belli, quàm pacis. Errata illorum in una sunt materia; horum verò in omnibus, oculta tamen, & quæ posteà Consiliis imputantur; quemadmodum gravitati morbi errores Medicorum in applicandis remediis. Cum malis Ministris poterit Princeps in negotiis suis efficere aliquid, at non cum imperito Secretario, Stomachus est, ubi digeruntur negotia, & si concocta malè inde prodeant, caduca erit & brevis vita gubernationis. Repetantur memoria tempora retrò præterita, & statim apparebit, nullum unquam statum ritè & feliciter gubernatum fuisse, nisi eum, qui insignes habuit Secretarios. Quid referet, optimè statuere Principem, si Secretarius malè illud disponat, neque cum judicio ponderet, aut cum prudentiâ observet aliquas circumstantias à quibus dependere solent negotia? Si prudentia illi desit, non sufficit, quòd certas quasdam scribendi formulas teneat: vix ullum enim est negotium, cui alterius exemplar aptari queat. Omnia cum tempore, aliisque accidentibus formam mutant & naturam. Habent Pharmacopoei remedia diversa à variis præscripta Medicis, pro diversis morborum curis? verum gravissimi firent errores, si ipsi Medicinæ imperiti eas applicarent ægritudinibus absque notitiâ caussarum, constitutionis infirmi, temporis, aliarumque circumstantiarum, quas usas observavit, & prudens ratio expendit, ac speculatio. Idem negotium aliter præscribi debet ad Ministrum phlegmaticum, aliter ad cholericum: aliter ad timidiorem, aliter ad audaciorem. Utrosque illi instruere debent, quomodo curanda negotia, & expedienda sint. Quid Secretaria aliud sunt, quàm scholæ quædam, è quibus insignes Ministri prodeunt? Ex iis, quisi ipsi usu & experientiâ observant, omnes rectam gubernandi rationem edocere poterunt. Ibi notare oportet, quæ rectè fiant, quæ secus. E quibus omnibus facile conficitur,

quan-

quanti interſit ad utilitatem publicam, tales eligi Secretarios, qui optimis Naturæ donis inſtructi ſint, Magni illi Dei Miniſtri aut Secretarii, quos Euangeliſtas dicimus in Apocalypſi adumbrantur per quatuor animalia alata, intùs ac foris oculis *a* plena, & pennæ quidem velocitatem & executionem ingenii denotant: oculi exteriores, accuratam omnium notitiam: interiores, eorundem contemplationem: tam intenti operi, ut nec noctu, nec interdiu quietem *b* caperent: tam obligationi ſuæ invigilantes, ut Ezechiele teſte, ſemper calamo, & chartæ *c* intenderent; conformes in omnibus, & uniti ipſi divinæ menti & ſpiritui, á quo nullâ in re *d* diſcedebant.

Atque ut hæc Secretatiorum electio rectè poſſit inſtitui, operæ prætium foret, certos quoſdam, qui ad id viderentur idonei, primum exercere in variis miniſteriis atque officiis; quod fieri poterit, ſi Princeps Legatis ſuis, aut majoribus Miniſtris eos adjungat Secretarios, qui ingenio valent rerum capaci cum Latinæ linguæ peritiâ, eorumque probet induſtriam extra ſuum Regnum in variis officiis; poſtea verò ad aulæ ſecretaria eos evocet, ubi Miniſtros agant, ſeque perficiant, ut eſſe poſſint Secretarii Statûs, aliorumque conſiliorum, ut Cuſtodes item ærarii, Commiſſarii, quorum notitiæ & experientiæ plurimùm conferunt ad benè gubernandum, & expedienda negotia. Atque ita evitabitur mala Secretariorum electio, qualis plerumque à Miniſtris fieri aſſolet, eorum operâ utentibus, quos jam antè habebant, quippe ordinariè minùs ad id munus ſunt idonei, eò quòd eos ferè eligere ſoleant, qui elegantius pingunt literas, non qui ſcientiâ

X 5 præſtant.

a *Singula eorum habebant alas ſenas: & in circuitu, & intus plena oculis.* Apoc. 4. 8. b *Et requiem non habebant die ac nocte.* Apoc. 4. 8. c *Facies eorum & pennæ eorum extentæ deſuper.* Ezech. 1. 11. d *Ubi erat impetus Spiritus, illuc gradiebantur.* Ezech. c. 1. v. 2

præstant. Unde fit, ut plus obsit Principi Ministe aliquis bonus; qui imperitum habet Secretarium quàm Minister aliquis malus, cui bonus est Secretarius. Accedit illud etiam, quòd si Secretarius al ipso legatur Principe, à quo ulteriorem spera fortunam majori cum studio Ministri suis invigila bunt officiis, magisque attenti erunt ad munerun suorum obligationem, & bonam administratio nem fortunarum Principis. Rex Alphonsus Sapien cùm probè sciret, quantum in bono aliquo Secretario esset positum, dixit aliquando, a *que debe Rey escoger tal ome para esto, que sea de buen linaje, aya buen seso natural: e sea bien razonado, e de buena manera de buenas costumbres, e sepa leer, e escrivir, tambien en Latin, como en Romanze.* Non videtur Rex Alphonsus solùm voluisse, ut Secretarius Latinè nôrit scribere, sed loqui etiam: id enim apprimè utile est ei quem cum omni Nationum genere agere oportet. Et hoc præsertim tempore, postquam Monarchia Hispanica per Provincias, & Regna extera longiùs dilatata fuit illud valde necessarium est, ob frequens literarum Latinarum commercium.

6. verùm nihil magis essentiale & proprium Secretario, quàm Secretum, unde & nomen invenit, ut eo audito continuo obligationem suam sibi in memoriam reduceret. Lingua & calamus periculosa cordis instrumenta sunt, & per illa foras se prodit, aut levitate judicii, mysteriorum incapaces, aut ex inani aliqua gloria, dum nimirum Secretarii magnarum rerum quasi depositarii videri cupiunt, aut intelligentes, loquendo de illis, scribendove ad eos, qui Ministri non sunt. Atque adeò Secretarii munere fungi iste non poterit, qui tam modestus non fuerit, ut audire potiùs malit, quàm loqui, eundem semper vultum præ se ferendo, siquidem & in hoc legi potest, quod curæ illius & expeditioni commissum fuerit.

a l. 4. tt. 9. p. 2.

S. Y. M.

SYMBOLUM LVII.

HOROLOGII rotulæ tanto tamque occultè volvuntur silentio, ut nec videas eas, nec audias; & licet ab iisdem totum pendeat artificium, sibi tamen hoc minimè attribuunt, sed motum suum accommodant indici, qui solus horas distinguit, &

& indicat, seséque palàm omnibus ostentat, dimensi temporis auctorem & regulam. Talis concordia mutua, & consensio sit oportet intet Principem & eos, qui ipsi à consiliis sunt. Istos adhibere, perutile est: nam (ut recte dixit Rex Alphonsus Sapiens) a *el Emperador, y el Rey maguer sean grandes Senores, non puede fazer cada uno dellos mas, que un Ome* & Status alicujus gubernatio multis indiget viris; ac tam modestis, & ab omni arrogantiâ alienis, ut ex iis, quæ statuta fuerint, nihil suo tribuant consilio, sed solius Principis. Laboris socii sint; non potentiæ. Ministri, non Imperii consortes. Sciant Principem absque iis imperare posse, se verò absque illo minimè. Ubi majestatem suam potentiamque exercere poterit sine opis alterius adminiculo, se solo id agat. In Ægypto, ubi efficacior est caloris vis, cœlum animalia perfecta absque alterius concursu procreat. Si Princeps omnia cum aliis conferat, Consultatur erit potiùs, quam Princeps. Perit Principatus vis, nisi rerum summa ad unum *b* revocetur. Monarchia à cæteris gubernandi rationibus in eo distinguitur, quòd unus solus imperet, obediant alii, & si permiserit Princeps, ut plures præcipiant, non Monarchia erit, sed Aristocratia. Ubi imperant multi, nemo imperat. Spiritus Sanctus pœnæ & castigationis loco id *c* habet, & contrà benedictionem interpretatur, si penes unum solum imperium *d* sit. Quod si Ministri Principem tam ignavum esse animadverterint, ut alios sinat regere maximam sibimet auctoritatem arrogant. Augescit inter eos superbia & æmulatio. Quilibet è pallio Regio detrahit aliquid, adeoque penitus tandem in frustra distrahitur. Plebs confusa inter tot Dominos

a L. 12. tt. 1. p. 1. b *Neve Tiberius vim Principatus resolveret, cuncta ad Senatum vocando, eam conditionem esse imperandi, ut non aliter ratio constet, quam si uni reddatur.* Tacit. lib. 1. Annal. c *Propter peccata terræ multi Principes ejus.* Prov. 28. 2. d *Et suscitabo super eas Pastorem unum qui pascat eas.* Ezech. 34. 23.

nos verum ac legitimum ampliùs non agnoſcit, & gubernationem contemnere incipit: nihil enim rectè geri exiſtimat, niſi quod à Principis ſui mente proficiſci credit, unde & vi remedium parat. Exempla funeſtá ejus rei apud Hiſtoricos videre licet in amiſſione Regni, *a* & morte Garſiæ Galæciæ Regis, qui ne indicem quidem agere voluit, deſignando gubernationis motus; ſed ad unum aliquem, quem præ aliis charam habebat, remittebat omnia, qui unà cum Rege poſtea occiſus fuit. Regum Sanctium Luſitanum Regno exutum legimus, quòd in eo Regina potiùs, aliique famuli obſcuro loco nati imperarent. Idem Regi Henrico IV. accidit, quia in negotiis curandis tam erat negligens: ut eorundem expeditiones à Miniſtris datas, manu ſuâ ſubſcriberet antè, quàm eas legeret, aut ſciret etiam, quid in iis contineretur. Incommodis omnibus ſeſe Princips objicit, qui ſine examine, ſine conſideratione id ſolum exequitur, quod ſtatuunt alii in ipſo enim tanquam in molli cerâ quilibet imprimit, quidquid deſiderat. ita factum Claudio Imperatori, b *cui non judicium, non odium erat, niſi indita, & juſſa.* Ipſius Principis, non Miniſtrorum humeris Deus Principatum *c* impoſuit; id quod haud obſcurè Sauli indicare voluit Samuel, quando uncto in Regem inſtruxit convivium, & de induſtriâ armum ex agno reliquum *d* porrexit. Attamen non velim Principem Cameli eſſe ſimilem qui cœcè oneri ſe inclinat; ſed opus eſt, ut humeros habeat oculatos, ſicut animalia illa in viſione Ezechielis; ut videant, & ſciant, quid in ſe *e* ſuſpiciant. Currum & aurigam Iſraëlis

E 7 Eliam

a Mar. Hiſt. Hiſp. cap. 8. lib. 9. *b* Tac. lib. 2. Annal. c *Factus eſt Principatus ſuper humerum ejus.* Iſ. 9. 6. d *Levavit autem cocus armum, & poſuit ante Saul: dixitque Samuel, ecce quod remanſit, pone ante te, & comede: quia de induſtria ſervatum eſt tibi, quando populum vocavi.* 1. Reg. 9. 24 e *Et dorſa eorum plena erant oculis,* Ezech. 1. 18. ſerm lxx.

Eliam vocabat *a* Eliseus, quòd onus gubernationis sustineret, ac regeret. Principis nomen haud meretur, quisquis per seipsum jubere nescit, aut contradicere; ut in Vitellio videre licuit, qui *neque jubendi, neque vitandi potens, non jam imperatori, sed tantum belli caussa erat.* Quam ob rem non solius indicis officium in regendo horologio obire debet Princeps, sed inquietis etiam, quæ mensuram modumque dat rotularum motui, ab illo siquidem totum negotiorum dependet artificium.

Neque tamen illud nunc contendo, ut *Princeps Prætoris*, Consiliarii, aut Præsidis *partes sustineat: majus aliquid & excelsius* ab eo *postulatur.* Si ad omnia attendere vellet animum, pro rebus majoris momenti tempus illi non suppeteret. *I asi debe haver* (verba sunt Alphonsi Regis) *Omes sabidores, e entendidos, i leales, e verdaderos, que le ayuden, e le sirvan de fecho en aquellas cosas, que son menester para su* b *Consejo, e para fazer justicia, e derecho à la gente; ca el solo no podria ver, nin lebrar todas las cosas, porque ha menester por fuerza ayuda de otros, en quien so fie.* c Ipsius est Ministris uti, velut gubernandi instrumentis, eosque operari sinere; sic tamen ut attendat ad ea, quæ agunt, cum directione aliquâ superiore magis minusve immediatâ, aut assistente, pro ut negotiorum ratio postulaverit. Quæ Ministrorum sunt propria, ipsi Ministri peragant. Quæ ad Principis pertinent officium, de iis solus Princeps statuat. Ea de caussa Tiberius b *Senatum per literas castigabat, quod cuncta curarum ad se rejicerent.* Curæ Principis graviores turbari non debent consultationibus levioribus, si absque Majestatis læsione à Ministro eæ decidi possint: Quapropter e *Sanquinius Maximus e Consularibus oravit Senatum, ne curas Imperatoris conquisitis insuper acerbitatibus augerent: sufficere ipsum statuendis remediis.* Quòd si Princeps semel Ministro

a *Eliseus autem videbat, & clamabat: Pater mi, Pater mi, currus Israel, & auriga ejus.* 4 Reg. 2.12. *b* Tac.l.3. Ann. *c* l.3.tt.1.p.2. *d* Tac.l.3. Ann. *e* ibid.l.6.Ann.

Ministro alicui, ejus prudentiæ & fidei confisus, negotium aliquod commiserit, totum eidem postea derelinquat. Postquam Deus Adamum totius terræ Dominum constituisset, adduxit ad eum universa animantia, & volatilia cæli, ut nomina iis imponeret, nec Deus id sibi reservari *a* voluit. Pari ratione aliis relinquere debet Princeps curas, & labores ordinarios: caput enim officiis manuum, aut pedum minimè sese occupat, neque navarchus vilioribus se impendit ministeriis, sed in puppi sedens navim gubernat quieta manus agitatione, quà plus efficit, quàm omnes alii.

§. Quòd si Princeps ob ætatem aut teneram, aut ingravescentem, aut naturam aliàs ad gubernandum minùs idoneam negotiorum directioni intendere nequeat, alium adjutorem asciscat: minus enim est incommodi, alterius uti opera, quàm per seipsum errora in omnibus. Primi anni Imperii Neronis felices fuêre, quòd viros bonos adhiberet in consilium; posteà verò cùm solus peragere negotia voluit, semetipsum perdidit. Rex Philippus Secundus, cùm videret ob senectam, aliasque corporis imbecillitates se ad Imperium minùs habilem reddi, fidis quibusdam, expertisque Ministris usus fuit.

Verùm tum etiam, cùm necessitas ea fuerit, non decet Principem omnem omnino negotiorum curam deponere, quantumvis intelligentes sint Ministri & fidi: corpus enim politicum naturis est simile, quibus, si calor animæ nativus defuerit, nulla sufficiunt remedia, nullæ industriæ ad conservandas illas, & sustentandas, ne intereant. Anima Reipublicæ suæ Princeps est, quare ut illa vivat, necesse est, ut hic membris suis, & organis aliquo modo præstò sit. Si omnino non possit, illud curet saltem, ut ipsemet videatur audire omnia, & oculis cernere, tantâ solertiâ,

a Formatis de humo cunctis animantibus terræ, & universis volatilibus cæli adduxit ea ad Adam, ut videret, quid vocaret ea. Gen, 2, 19.

solertiâ, ut ipsius dispositioni & judicio tribuantur, Præsentia Principis, etsi nihil agat, aut aliò intendat, cautos tamen & sollicitos reddit Ministros. Vel nôsse duntaxat, omnes consultationes ad ejus pervenire manus, auctoritatem iis tribuit, licèt nec mutet eas, nec videat. Quid erit igitur, si interdum suismet lustrarit oculis, aut instructus secretò correxerit, & castigarit Ministrorum suorum errores: iisque metum injecerit. Si vel semel id fiat, semper erunt solliciti: persuadebunt enim sibi, eum videre omnia, aut certe solere inspicere. Consultent porò in Consiliis de negotiis, & viris benè de Republica meritis, quos ad munia publica & dignitates evehant; verùm ad ipsum Principem omnia perveniat oportet, ipsius manus sit, quæ decisiones & gratias denotet, neque facilè permittat, ut tanquam in Solari horologio umbræ ipsius (per has Ministros & Principi familiariores intelligo) eas indicent, & primùm in apertum proferant, adeoque sibi asscribi faciant: nam si in hoc existimatio defuerit, negotiorum peribit auctoritas, beneficia suam perdent gratiam, & Princeps contemptui erit, cui ea in acceptis referri oportebat *a* Ob hanc caussam *inclinatio Senatus*, quâ in M. Hortalum propendebat, *incitamentum Tiberio fuit, quo promptius adversaretur, vehementerque increpuit b* Junium Gallionem præmia Prætorianis militibus proponentem, *velut coram rogitans, quid illi cum militibus, quos neque dicta Imperatoris, neque præmia, nisi ab Imperatore accipere par esset.* Princeps non ideò in veneratione est, quòd Princeps sit, sed quia ut Princeps mandat, castigat, remunerat. Si quid statuendum acerbiùs, si quæ pœnalis ferenda sententia, per Ministrorum manus id fiat; suam verò quantum fieri potest, Princeps celet. Illi populi indignationem, rigoris ac pœnæ odium sustineat, non *c* iste. De

Jove

a Tac. lib. 2. Annal. *b* Idem lib. 6. Annal. *c Et honores ipse per se tribuere, pœnas autem per alios Magistratus, & judices irrogare* Arist. l. 5. Pol. c 11.

ove antiqui dicere solebant, quòd benignos solùm vibraret radios, qui absque cujusquam offensione mirarentur, ejusque potentiam ostenderent, alios verò per Deorum consilium. Ministri severi habeantur & duri; Princeps benignus & clemens audiat. Illorum est accusare, & condemnare; Principis absolvere, & veniam concedere. Emanuel Lusitaniæ Rex gratias agebat cuidam, quòd argumenta quædam reperisset, quibus reum capitis morti posset eripere. Alius item Lusitaniæ Rex Joannes Tertius quæstioni cuidam criminali præsens aderat, cumque sententiis rogatis, paria essent tum absolventium, tum condemnantium suffragia, solumque ipsius exspectaretur, fertur respondisse; *Quod hunc morti adjudicaveritis justissimè factum arbitror, cuperemque alii omnes in eandem ivissent sententiam. Ego tamen absolvendum eum censeo, ne quis dicat, Regis suffragio subditum capite damnatum esse.* Ad subditos conservandos Princeps creatus est, & nisi illius caussa fiat, vitam eripere nemini debet.

5. Horologii index ad rotularum artificium nihil confert, sed eas operari sinit, & motus solùm earundem denotat. Ita Carolo Quinto Imperatori videbatur agendum esse Principi cum suis Consiliariis, ut iis nimirum consultationes relinqueret, neq; his facilè se coràm ingereret. Quod documentum etiam filio suo dedit Philippo Secundo: præsentia enim libertatem impedit, & ansam dare solet adulationi. Et tametsi in majoris momenti negotiis præsentia Principis perquam utilis videatur, eò quòd non æquè animum instruant consultationes lectæ, ac coràm habitæ; in quibus plurima addiscet, & negociis incipiet affici; perspectis naturis & finibus eorum, qui ipsi à consiliis sunt. Verum in declarandâ suâ mente admodum cautum oportet esse Principem, ne fors eandem adulatio sequatur, aut veneratio, aut metus. Quæ caussa fuit, cur Piso accusato Marcello, quòd sublato capite statuæ Augusti, suam erexisset, sententiam rogatus Tiberio dice-

diceret: a *quo loco censebis Cæsar? si primus, habeo quo sequar: si post omnes, vereor, ne imprudens dissentiam* Quamobrem laudatum etiam fuit ejusdem Imperatoris decretum quo b *exemit Drusum* filium suum *Consulem designatum dicenda primo loco sententia, ne cæteris adsentiendi necessitas fieret.* Ingens istud periculum est sed nec minus commodi ex eo, si Princeps nec antè, nec post in consultationibus suum aperiat animum: ita enim majori cum secreto consilium illud suo tempore exequi poterit, quod videbitur optimum. Henricus Lusitaniæ Rex tanta cum prudentiâ negotia proponebat in Consilio, ut neque è verbis, neque ex ipso vultu agnosci posset: quo animus ejus inclinaret. Vnde & nata consuetudo, quòd Præsides & vice-Reges in Consiliis suffragia non ferant, quæ antiquissima est, Ætolis quondam usitata.

At enim verò in casu, quo Princeps approbationem potiùs cuperet, quàm consilium, poterit antè animum prodere, & suam manifestare opinionem; semper enim videbit, multorum posteà in eandem conspirare suffragia, aut quia placere cupiunt, aut quia facilè ejus sequimur nutum, qui imperat.

§. In belli negotiis, tum præsertim, cùm Princeps illo tenetur implicatus ob rationes jam dictas valde expedit ipsum consultationibus præsentem interesse, ut hâc suâ præsentia firmet, atque illico, quæ sapienter statuta fuerint, possit exequi; neve interim fortè, dum de illis ad ipsum refertur, è manibus elabatur occasio. Illud tamen Principem scire velim, multos esse Consiliarios, qui coram Principe fortes videri cupiunt, magisque animosi, quâm prudentes; atque adeò temeraria interdum suggerunt consilia, licèt ordinariè ipsi ea non soleant exequi, immò vel maximè præ aliis periculum fugiant. Exemplum in iis fuit, qui Vitellio auctores fuerant, ut arma susciperet.

a *sed*

a Tac. lib. 1. Annal. *b* Idem lib. 3. Annal.

sed quod in ejusmodi rebus accidit, Consilium ab omnibus ...tum est, periculum pauci sumpsere.

5. Quæstio frequens est inter Politicos, deceatne ...rincipem in ipsis præsidere tribunalibus ad justi...am exercendam. Et sanè gravis nimirùm videtur ...ccupatio, qua tempus perderetur necessarium pro ...egotiis politicis, & administranda Republica, ...uamvis Tiberius b *nec Patrum in Senatu cognitioni...s satiatus, judiciis adsidebat in cornu tribunalis.* Rex ...erdinandus Sanctus coràm in judiciis præsens ade...t, audiebat, & defendebat pauperes, & imbecil...ores adversum potentiores tutabatur. Rex Alphon...s Sapiens instituit, ut Rex ipse viduarum & ...phanorum caussas judicandas sibi sumeret, *porque ...aguer el Rey es tenudo de guardar todos los de su tierra ...naladamente lo debe fazer à estos, porque son asi, como ...semparados, e mas sin consejo, que los otros.* Salo...oni insignem peperit auctoritatem magnum e...s judicium, quo caussas c decidebat; & Israëli...e Regem postulabant, qui sicut apud alias Na...ones receptum erat, jus iis d diceret. Sola Prin...pis præsentia bonos efficit e Judices, & sola ejus...em potestas infirmiores tueri f potest. Præcipua ...ussa, cur Deus Davidem in Regem elegerit, illa ...it, quòd qui oviculas suas dentibus ac unguibus ...eonis eripuisset, optimè nôsset pauperes adver...m g potentiores defendere. Tam grata & acce...a Deo est ista cura, ut propter eam solam adpro...iserit Principi, deleturum se reliqua ejus pec...cata,

Tacit. lib. 3. Annal. b Idem lib. 1. Annal. c *Audivit itaque omnis Israel judicium, quod judicasset Rex: & timuerunt Regem, videntes sapientiam Dei esse in eo ad faciendum judicium.* 3. Reg. 3. 28. d *Constitue nobis Regem, ut judicet nos, sicut & universæ habent Nationes.* 1. Reg. 8. 5. e *Rex, qui sedet in solio judicii dissipat omne malum intutis suo.* Prov. 20. 8. f *Tibi derelictus est pauper: orphano tu eris adjutor.* Ps. 9. 14. g *Persequebar eos, & percutiebam, eruebamque de ore eorum,* 1. Reg. 17. 34.

cata, & usque ad candorem nivis eum *a* emunda-
turum. Quare diffiteri non possum, hanc præcipu-
am esse partem muneris Regii, cui tamen satisfie-
puto, si bonos Justitiæ Ministros eligat, attendatqu
deinde sedulò, quomodo munus suum isti impleant
cæterum sufficiet, quòd subinde in caussis gravior-
bus (graviores autem voco, quæ à potentia po-
sunt optimi) suffragiis ferendis ipse interfit, at
certè, ut Judices semper in metu sint, ne fortè e
occulto aliquo tribunalis loco singulorum dicta a
sententias observet. In eum finem Judices omne
Madriti versantur in Palatio Regio, & in aulis, ub
judicia exercentur; fenestræ sunt, per quas sua Ma-
jestas secretò solet attendere: perinde ut apud Ma-
gnum Turcarum Imperatorem in certo loco judi-
ciis deputato (quem ipsi *Divan* vocant) fieri asso-
let, ubi Judices de negotiis conferunt, quoties it
videtur ab ipso audiri possunt per fenestram quan-
dam holoserico rubro coopertam.

§. Atque hermonia ista horologii, & concordi
mutua rotularum cum indice exteriore, qui hora
designat, haud obscurè elucet etiam in regimin
Monarchiæ Hispanicæ tam bene instituto, ut Re-
gna & Provincias, quas Natura latè sejunxit, Pru-
dentia inter se uniat. Omnes peculiare Consilium
Madriti habent: ibi siquidem est Consilium Regn
Castellæ, Aragoniæ, Lusitaniæ, Italicum, Bel-
gicum, & Indiarum, quibus unus aliquis præsidet
In iis in deliberationem veniunt negotia omnia seu
justitiæ, seu gratiæ, quæ ad unumquodque Re-
gnum, seu Provinciam pertinent. Atque istæ con-
sultationes ad ipsum Regem perveniunt, qui illu
tandem statuit, quod maximè expedire judicave-
rit, eâ ratione, ut consilia veluti rotæ sint, sua Ma-
jestas verò index; aut illa sint nervi optici, pe
quo

a *Quærite judicium, subvenite oppresso, judicate pupillo, defendite viduam. Et venite & arguite me, dicit Dominus: si fuerint peccata vestra, ut coccinum, quasi nix dealbabuntur.* Isa. 1. v. 17.

uos visuales species transmittuntur ad cerebrum; ex verò instar sensus communis, qui illas discernit ac percipit, ferendo de iis judicium. Rebus igitur Monarchiæ sic constitutis,& suæ Majestati præsentibus, tantâ cum prudentiâ & quiete curantur singulæ, ut ab annis centum & ampliùs, à quo aliùs illa cœpit assurgere, vix ullus aliquis gravis error in eâ acciderit, quod tamen in corpore tam vasto, cujus partes tam dissitæ sunt inter se, proclive est fieri. Magis unitâ fuit Romanorum Monarchia, & pænè quotidie graves in eâ motus ac tumultus oriebantur: evidens sanè argumentum, hanc nostram fundamentis suis longè illi præstare, & à Viris fidei magis probatæ, majoris item judicii ac prudentiæ gubernari.

§. Quamobrem cùm summa rerum ad Principem tandem derivanda sit, decet omnino, ut non amore solùm, sed œconomiâ etiam Reipublicæ Pater sit, neque satis esse ducat, si Consiliarios habeat, & Ministros,qui rerum satagunt; sed secretam præstereà earundem notitiam sibi comparet, quâ se in omnibus dirigat; uti mercatores certo aliquo, & secreto libro, in quo commercia & negotiationes suas adnotant. Ejusmodi librum Augustus Imperator habeat, in quo a *opes publicæ continebantur, quantum civium, sociorumque in armis, quot classes, Regna, Provinciæ,tributa,& necessitates, ac largitiones, quæ cuncta suâ manu perscripserat.* Memoria experientiarum quasi quoddam depositum est, sed caducum & fragile, nisi à calamo juvetur qui illas in chartâ perennare faciat. Plurimùm addiscet, quisquis ea, quæ rectè facta fuerint, quæ secùs, memoriæ juvandæ caussa, in libellumretulerit. Quam diligentiam si adhibere neglexerit Serenitas Vestra, ad solium regium aliquando evecta, putaveritque nequaquam debere Majestatem regiam eò usque sese demittere. Sed sufficere, si solâ suâ præsentia, non autem tantâ animi attentione Regnum moderetur, Ministro-

a Tacit. lib. 1. Annal.

strorum arbitrio illud permittendo, facilè equide
mihi persuadeo de optimâ constitutione, & ordi
Monarchiæ hujus in consiliis suis, & Tribunalib
fore, ut Serenitas Vestra absque graviori aliquo p
riculo dominationis suæ stadium decursura sit, v
rùm tamen nihil erit aliud, quam index solum h
rologii, alienis rotulis agitatus, neque quicquam i
ejus gubernatione elucebit eximium, & glor osum
quemadmodum futurum esset, si (quod spero) S
renitas Vestra Augustum imitata in certo aliquo l
bro, illas ipsas res adnotari fecerit quotannis, i
quolibet Regno seperatim, adjectis etiam munitio
ribus locis, quæ à militari præsidio custodiuntur
quos item Viros insignes habeat, tam pro pacis
quàm belli muneribus, eorum qualitates, dotes, ob
sequia, aliaque similia; notando insuper memori
caussa negotia majoris momenti, quem ea even
tum sortita fuerint, quid actum in iis bene, qui
erratum, & plura talia usu observata, quæ ad rit
gubernandum possunt conducere. Ab hac curâ &
attentione proficiscitur insignis illa gubernationi
harmonia in Societate Jesu, quam tantoperè om
nes admirantur, siquidem ad Ordinis totius Gene
ralem tertio quoque anno particulares fiunt rela
tiones de rebus omnibus, aut præcipuis certè, qu
acciderunt, unà cum secretis personarum Catalo
gis; quia verò illæ sensim & cum tempore natu
ram, moresque mutant, quolibet triennio illi inno
vantur, præterquam quod annis singulis ad eun
dem præscribantur informationes quædam, no
tam generales, sed de iis solùm rebus, quas ipsum
scire magis necessarium fuerit: quo fit, ut electio
nes plerumque bene eveniant, personarum capa
citatem officiis optando, non contrà. Quòd s
Principes ejusmodi notas rerum personarumque
haberent, non fallerentur toties in relationibus
consultationibusque: meliùs regnandi artem con
discerent, ne in omnibus à Ministris dependere
foret opus: majori cura ac sollicitudine hi servirent

Prin-

rincipi, quippe qui scirent, omnia ad illius per-
enire notitiam, & ab eo adnotari, adeòque nun-
uam committerentur tam graves defectus, ut
unc fieri videmus, dum tempori non curantur,
uæ ad bellum, aut pacem sunt necessaria: Virtus
enique metu ejusmodi catalogorum incremen-
um caperet, & vitia decrescerent. Nec ullam
onfusionem parient summariæ illæ relationes
ræsertim si aliæ fiant manu ipsiusmet Principis,
liæ per Ministros, qui principalia obeunt munera?
ut Viros alios intelligentes, quibus tuto credi
otest, quod sincerè & accurate illas facturi sint.
Quare si, ut Cicero dixit, a *Senatori necessarium est
esse Rempublicam, qui habeat militum, quid valeat
rario, quot socios illa habeat, quos amicos, quos stipendia-
ios, qua quisque sit lege, conditione, fœdere, &c.* Sena-
ori, inquam, qui non nisi exigua gubernationis
ars est, quantò magis ista necessaria erunt Princi-
i, cujus est ad universale bonum attendere? &
Philippus Macedoniæ Rex bis quotidie prælegi
bi voluit articulos fœderis cum Romanis initi:
ur dedignabitur Princeps in uno aliquo libro in-
picere totum imperii sui corpus redactum in com-
endium, contemplando nimirum in illo, velut in
abulâ quadam geographica, omnes ac singulas
artes, quibus illud constat?

a Cicero.

SYM-

SYMBOLUM LVIII.

E Præcipuis regnandi inſtrumentis honor, q
niſi ab honeſto eſſet & laudabili, inventum p
liticum crederem. Firmamentum Imperiorum e
Nemo quiſquam abſque eo ſe ſuaque diu conſerv
re poterit. Si is deeſſet Principi, deficeret virt
tu

tum custodia, famæ stimulus, & vinculum, quo amorem venerationemque sibi conciliat a *Velle pecuniis excellere, tyrannicum est; honoribus vero, magis regium.* Nec minùs subditis honor utilis est, quàm ipsi Principi, nam sine eo nullæ sufficerent leges ad coërcendum populum, cùm plerique comparati sic simus, ut non minùs infamiæ metus, ac pœnæ nos in officio contineat. Mox rueret ordo Reipublicæ, nisi in existimatione essent obedientia, fidelitas, integritas, & fides publica. Cupiditas gloriæ legum auctoritatem nutrit ac fovet, & ut illa potiatur, labori se dat, & virtutibus. Nec periculum levius illi imminet Reipublicæ, in qua subesse omnes cupiunt, quàm ei, in qua nemo non imperare desiderat. Regnum nimis abjectum & humile vi cedit, & obligationis suæ, qua Domino legitimo obstrictum est, facilè obliviscitur. Illud verò, quod altioris est animi, quodque honorem in pretio habet, labores & pericula, immò suammet ipsius ruinam vilipendit, ut in obedientia & fide permaneat. Quæ bella, quas calamitates, quæ incendia expertus non est Burgundiæ Comitatus, ut suam erga Regem Catholicum obedientiam ac fidem tueretur? nec tyrannis & barbara hostium crudelitas, nec infecta elementa, tametsi omnia adversùs illam viderentur conspirasse, ejus constantiam frangere potuere. Fortunæ, Patria, & vita fidelibus illis subditis eripi potuerunt, generosa, fidelitas, & sincerus in Dominum legitimum amor adimi nunquam potuit.

§. Adversùs mala intestina illud solet esse remedium, ut honor omnis & existimatio quàm longissimè arceatur à populo; qua Politica Chinenses utuntur, quibus nullum nisi ab intimis visceribus periculum. Verùm in aliis Regnis, quæ invasionibus sunt exposita, existimatio & gloria subditorum omnino sunt necessaria, ut hostilibus sese objicere audeant: ubi enim honor non est, nec animi fortitudo esse potest. Non magnus est Princeps, qui

a Arist. l. 5. Polit. c. 10.

animis, magnis non imperat, & generosis, nec ab que iis timeri se unquam faciet, aut domini sui f nes dilatabit. Æstimatio gloriæ; quæ in subdit est, eosdem stimulat, ut & Principis honorem pr curent: ex hujus enim amplitudine etiam illoru gloria dependet. Unica inanis honoris umbra in la boribus constantes, & fortes eos in periculis effici Qui thesauri sufficerent ad compensandum fortu nas, quas prodigunt subditi, sanguinem, quer profundunt pro tuenda voluntate & arbitrio su rum Principum, nisi introducta fuisset moneta il honoris publica, qua quisque in sua opinione si ipse satisfacit? Optimum fortunarum actionum que heroicarum pretium est, quod Principes repe rire potuerunt, adeoque honoris æstimationer integram, quoad fieri potest, si non ob Majesta tem suam propriam, at certè propter emolumen tum ingens, quod illa secum affert, conserva debent inter subditos, dissimulando penitus, au leviter saltem castigando delicta illa, quæ tuen honoris caussa committuntur, & contra præmi & testimoniis publicis actiones fortes, & gene rosas confovendo. Illud tamen advertant, admo dum in subditis perniciosam esse inanem illam ex stimationem & gloriam, quæ sola hominum o pinione, non solida virtute nititur: ex illa enir contentiones de prærogativa inter Ministros na sci solent cum jactura boni publici, & obsequ Principis, duella, injuriæ & homicidia; ex hi vero motus intestini, & seditiones. Nec cum ill stare potest obedientia, sed interdum Principis san guine sese coinquinat: nam si semel subditus opi nione sua propria, aut communi rumore persua sus, Tyrannum eum judicet, & morte dignum, fa cilè eam machinabitur, ut sese pro patria offerat & nomen suum posteritati *a* consecret. Oportet ergo u

a *Itaq; Monarchas, non ut sibi vendicent Monarchiam invadunt; sed ut famam & gloriam adipiscantur.* A rist. lib. 5. Polit. c. 10.

t Princeps istam gloriæ superstitionem corrigat in
ıbditis, ad veram & solidam eos incitando.

Nec indignum se Majestas reputet, si subditos ho-
ɔret, & exteros: honor enim iste Principum hono-
non magis derogat, quàm flammæ facis officiat,
se communicet aliis, easque incendat. Ob quam
ıussam Ennius pietatem illius, qui erranti viam
ɔmmonstrat, flammæ comparavit.

a *Homo, qui erranti comiter monstrat viam,*
Quasi lumen de suo lumine accendat, facit,
Nihilominus ipsi lucet, cum illi accenderit.

qua comparatione illud Ciceronis manavit con-
ium, b *ut quicquid sine detrimento accommodare; pos-*
, *id tribuatur, vel ignoto.* Ex utraque hac sententia
æsens Emblema desumptum est, fax incensa can-
labro imposita, symbolum Divinitatis, & supremi
agistratus insigne, à qua lucem flammamque hau-
ınt aliæ, ad significandum, quàm sine detrimento
ımmæ honoris sui eundem Principis inter bene
eritos dispertiant. Mutuatitium honorem habet,
n proprium, quisquis eo destitui metuit, si hono-
m aliis habeat. Fontes scaturientes aquas affatim
ɔpeditant, nec unquam deest, quod largiantur. In-
hausta est honoris dos in Principibus, quantum-
liberales ii sint: omnes enim eos venerantur ut
positarios solùm, qui honores, quos accipiunt, in
os dispertiri debent; non secus ac terra vapori-
s suis aërem refrigerat, qui eos deinde convertit
rorem, qui terram vicissim foveat. Atque hoc
ıtuum honoris subsidium Principem inter & sub-
os etiam agnovit Rex Alphonsus sapiens, cùm
xit c *que honrando al Rey honram à si mismos, e a la*
rra, donde son, e fazen le altad conoscida, porque deben
r bien, e honra del. Ubi honor ille reciprocus est, i-
pax efflorescit ac bellum, & firmatur dominatio.
culla in re magis suam Majestatem ostendit Prin-
ɔs, quàm honorando. Quantò Naturæ corpora
Y 2 præ-

a Ennius. b Cicero. c l. 17. tt. 13. cap. 2.

præstantiora sunt, tanto profusiùs virtutes ac do sua impertiunt aliis. Fortunas largiri, humanæ lil ralitatis dos est; honores dare, Dei proprium, eoru que qui ad Deum accedunt propiùs. In his gener sis principiis ac regulis maximè instructam vel Serenitatem Vestram, atque ut singulari studio N bilitatem veneretur, præcipuam Monarchiæ lumnam.

a *Os Cavalleiros tende em muita estima,*
Pois com seu sangue intrepido, & fervente
Estenden não somente à ley de cima,
Mas inda vosso imperio preeminente.

Audiat Serenitas vestra ea de re gloriosum Antec sorem Regem Alphonsum Sapientem, qui Succ sores suos optimis monitis instruens, sic loquitu b *Otrosi deben amar e honrar à los ricos Omes, porque nobleza, honra de sus Cortes; e de sus Reiros, e mar, e h rar deben los Caballeros, porque son guarda, e amparami to de la tierra Ca nonse deben recelar de recibir muerte guardarla, e acrescentarla.*

§. Obsequia sine præmio languescunt, cum ip vigent & regnum efficiunt gloriosum: nam ingrato Rege nil magnum geritur, nec ulla heroi exempla transmittuntur ad posteros. c Vix ullum liud egregium facinus effecêre tres illi fortissi milites, qui per medios hostium cuneos aquam cisterna attulerant, eò quòd David eos remuner tus non fuerit. Princeps, qui familiæ alicujus h norat merita, vinculo perpetuo eam sibi obstri git, & jus quoddam ad illius obsequia adipiscit Nec minùs ad agendum fortiter Viros nobiles i pellunt ea, quæ à majoribus eorum gesta fuêre; u & honores, quos acceperunt à Regibus, quam quos adhuc sperant. Atque isthæc consideratio m vit Serenitatis Vestræ Antecessores, ut præstantio quædam illustriorum familiarum Hispaniæ obs quia æternis honoribus voluerunt proseque. d S

R

a Cam Lus. can. 10. b l. 17. tt. 13. d. p. 2. c 2. R gum 13. d Mar. Hisp. lib. 21. cap. 6.

Rex Joannes Secundus remuneratus est ea, quæ Comites Ribadei præstiterant, quibus ideo perpetua lege dabatur ad mensam Regis accumbere, vestisque qua Reges die Epiphaniæ Domini sacro utentur, *a* Eundem honorem Rex Catholicus Marchionibus Gaditanis habuit, jussitquè eos donari veste, qua vestirentur Reges sexto Idus Septembris, Virginis Matris natali Die. Marchionibus item de Moya, quibus dari præcipit craterem, è quo S. Luciæ festo Reges biberent. Comitibus denique Roensibus ex familia de Vera, quibus permissum, ut quod quod ex illo sanguine descenderent, quotannis homines triginta à tributis possent immunes reddere: cumque ipse Rex Ferdinandus Galliarum Regem Savonæ conveniret, magnum Ducem Gonsalvum cœnæ adhibuit; ad cujus etiam domum divertit, cùm Neapolim aliquando ingrederetur, Quid igitur mirum, si unum aliquod Regnum atque adeò universa Hispania armorum suorum felicitatem, & gloriam illi debebat, de quo dici meritò poterat, quod dixit Tacitus de alio quodam forti ac strenuo Duce: *c Illo in corpore decus omne Cheruscorum, illius consiliis gesta, quæ prosperè ceciderint, testabatur* Maroboduus. Fortitudo, & prudentia unius solius Ministri fundamentum esse solet, & exaltatio alicujus Monarchiæ. Ea quæ in America assurrexit, Hermanno Cortesio, & Pizarris debetur. Fortitudo & industria singularis Marchionis Aytonæ, mortua serenissima Infante Isabella, Status Belgicos quietos tenuit. Instrumenta præcipua conservationi apud Austriacos Imperii, uti & securitatis, qua Italia diu fruita est: fuere præsentes aliqui Ministri, quorum maxima præmia stimuli instar erunt; & scintillæ ad excitandam gloriosam æmulationem in aliis. Paucorum remuneratione multa alia mercari licet obsequia. Generosa usura est, qua ditescunt Principis, augent Statussuos, & securos reddunt,

 Flo-

a Idem lib. 25. cap. 4. *b* ibidem lib. 29. cap. 9. *c* Tac. lib. 3. Annal.

Floret Imperium Otomannicum, quòd fortitu nem decoret præmiis, & altiùs evehat, in quocu que illa emicuerit. Fabrica Monarchiæ Hispani ad tantum pervenit fastigium, quia Rex Ferdina dus Catholicus, ac post eum Carolus Quintus, Rex Philippus Secundus aptare formareque no rant lapides ad illius amplitudinem magis idonec Queruntur de hoc nostro sæculo Principes, ster illud esse istiusmodi Virorum, nec advertunt tame id ideo fieri, quia ipsi aut eos non quærunt, au reperiant, honoribus atque officiis illustriores n reddunt; sed eos solùm ad gradus altiores evehu qui circum ipsos versantur, aut vivunt, qua in plus casus potest quàm electio. Semper natura in gnes aliquos Heroes pocreat, non iis tamen se per utuntur Principes. Quot præstantia ingeni quot generosiores animi nascuntur moriunturq obscuri & incogniti, qui si adhibiti fuissent ad m nera, toti orbi fuissent admirationi. Ossatus in S cellanatu Ecclesiæ S. Ludovici, quæ Romæ est, tam clausisset ingloriùs, neque tam eximia Reg Franciæ præstitisset obsequia, nisi Rex Henric Quartus magnæ illius indolis probè conscius, eu Cardinalitia dignum purpura proposuisset summ Pontifici. Si præstanti ingenio Virum Princeps i ter vulgus sinat delitescere, vivet morieturque o scurus tanquam è plebe aliquis, nec quicqua magnum efficiet. Christus *a* una cum tribus D scipulis in montem Thabor conscenderat, relict cum turba aliis, & ecce vel à solo illo speciali D mini favore exclusi, experti fuere fidem suam intepuisse, ut energumenum quendam curare nu lo modo *b* possent. Non crescuut neque flore ingenia, nisi favor ea excolat, aut irriget. Ille ig tur Princeps, qui honorum sparserit semina, m gno

a *Nam Domino in monte demorante, & ipsis cum turb residentibus quidam tepor eorum fidem retardavera* Hilar. cap. 1. sup. Matth. b *Obtuli eum Discipul & non potuerunt curare eum.* Matth. 17. v. 15.

gnos insignesque Ministros colliget: at tempori eos seminare oportet, atque ad occasionem paratos habere, & in promptu: in illa enim difficulter reperiri possunt. Qua de re minùs solent esse solliciti Principes, dum in pace & tranquillitati ætatem degunt, existimando nimirum, operam illorum nequaquam sibi fore necessariam.

§. Nec solos Nobiles & Ministros insigniores honorare debent Principes, sed alios etiam subditos: id quod in legibus suis prudenter monuit Rex Alphonsus Sapiens, cum dixit: a *E aun deben honrar à los Maestros de los grandes saberes Ca por ellos se fazen muchos de Omes buenos, e por cuyo consejo se mantienen, e se enderezan muchas vegadas los Reynos, e los grandes Sennores. Ca asi, como dixeron los Sabios antiguos, la Sabiduria de los derechos es otra manera de Cavallaria, con que se quebrantan los atrevimientos, e se enderezan los tuertos. E aun deben amar, e honrar à los Cuidadanos, porque ellos son como tesoreros, e raiz de los Reinos. E eso mismo deben fazer à los Mercaderes, que traen de otras partes à sus Sennorios las cosas, que son y menester. E amar, e amparar deben otrosi à los Menestrales, i à los Labradores, porque de sus menèsteres, & de sus labranzas se ayudan; e se goviernan los Reyes, e todos los otros de sus Sennorios, e ninguno puede sin ellos bivir. E otrosi todos estos sobredichos, e cada uno en su estado debe amar, e honrar al Rey, e al Reyno, e guardar, e acrescentar sus derechos, e servirle cada uno en la manera, que debe, como à su Sennor natural que se cabeza, e vida, e mantenimiento dellos. E quando el Rey esto ficiere non se pueblo, avrà abondo en su Reyno, e serà rico por ello, e ayudarse à de los bienes, que y fueren, quando los uviere menester, e fera tenido per de buen seso, e amarlo, an todos communalmente, e serà temido tambien de los estrannos, como de les suyos.*

§. In largiendis honoribus magna attentione uti oportet Principem, considerandum videlicet tempus, ponderandæ personarum dotes, ut nec supra merita illa sint, nec infra: honores enim discernunt

a l. 3. tt. 30. p. 2.

nunt dignitatum gradus non secus, ac vis interio adamantium pretium & valorem variat. Si omne fuerint æquales, peribit in omnibus existimatio Tyrannidis genus quoddam est, non remunerari bene meritos, & quod vel maximè plebem adversus Principem concitat. Valde perturbatur Respublica, ubi honores malè dispertiti fuerint. Impares merito notam accipienti pariunt, offensam promerentibus. Remuneratur unus, offenduntur plurimi. Æqualibus impertire omnes, est præmiari neminem. Cum æqualitate non crescit virtus, nec quicquam eximium audet fortitudo quæ non singulare aliquod sperat præmium. Statua uni erecta multos efficit gloriosos, qui pro ea obtinenda decertarunt. Honor uni alicui Ministro bene merito exhibitus, eidem calcar est, respiratio aliis, obedientia Populo.

§. Tametsi verò nulla res magis firmet, atque illustret Principem, ac honorum largitio, cavendum tamen diligenter, ne eos in quempiam conferat, qui dignitati ipsius sunt proprii, eumque discernunt ab aliis: illi enim flammæ minimè similes sunt, quæ cum in aliam transit materiam, in sua tamen integra permanet, quin omnes ii, quos in alio contulerit, in ipso lucere desinent, & manebit Majestas obscura, nec quisquam eosdem posthac sperabit nisi ab eo, quem in ejusmodi honoribus constitutum viderit. Etiam in Livia matre sua admittere noluit Tiberius peculiaria honorum signa, quæ Senatus ei parabat: a *Anxius enim invidiâ, & muliebre fastigium in diminutionem sui accipiens, ne lictorem quidem ei decerni passus est.* Quin & cæremoniæ, quas casus introduxit, aut adulatio, & jam Principis sunt propriæ, cum aliis communes esse non debent: etsi enim inanes & vanæ sint, venerationi tamen Majestatis limites definiunt. Ægerrimè tulit Tiberius easdem pro Nerone & Druso preces publicas & supplicationes fieri, quæ pro ipso factæ fuerant; tametsi

a Tacit, lib. 1. Annal.

tametsi filii ipsius essent, & in Imperio *a* Successores. *Vanescit Principum honor, si promiscuis adulationibus vulgatur.* Aliquando tamen, cùm Ministri absente Principe personam ejusdem sustinent, communicari iis poterunt istiusmodi honores, & cæremoniæ quæ Principi deberentur, si præsens esset; uti cum Pro-Regibus, & supremis Tribunalibus fieri assolet, perinde atque in stellis, quæ sole absente lucent, præsente non item: tunc enim illa honorum signa Dignitatem regiam respiciunt, repræsentatam Ministris, qui effigies quædam sunt Majestatis, & supremæ potestatis reflexio.

a *Tum verò æquari adolescentes Senectæ suæ, impatienter indoluit.* Tac l. 4. Annal. Idem ibid.

SYMBOLUM LIX.

NATURA provida rerum omnium administratrix Provincias distinxit inter se & seipsi, nunc montibus tanquam altissimis mœnibus, nunc interfusis amnibus & fluviis, nunc interjectis tumidis Oceani fluctibus, ut ambitioni humanæ obstacula poneret. Ad eundem etiam finem diversa constituit climata, naturas, linguas & mores; ut in tanta Nationum diversitate unaquæque magis sese uniret ad sui conservationem, nec potentiæ & tyrannidi Exterorum tam facilè cederet. Verùm propugnacula illa naturalium limitum sufficere minimè potuerunt, ne insatiabilis dominandi cupiditas ea perrumperet: tanta enim tamq; potens est humani cordis ambitio, ut quinque terræ zonas nimis etiam angustas existimet. Alexander Magnus illacrymasse fertur, quod plures sibi mundos subjicere non posset. Fortunæ, & vitæ hujus bona, imò vita ipsa, non obstante naturali eam prorogandi inclinatione, contemnuntur præ exiguo regnandi spatio. Humeja Regnum Cordubæ parabat occupare, cumque illum amici monerent de periculo, a *Hodie* in-

a Mar. Hist. Hisp. l. 8. c. 10.

inquit *Regem dicite, cras perimite.* Nulla in homi
passio cœca magis est & periculosa, ac ista. Mu
tos illa vita pariter & statibus, quos dilatare nol

bant, exuit. Princeps quidam Tartarus poculô u
tebatur, cui insculptum caput Mascoviæ Principis
qui dum illi sceptrum eripere voluit, suum non
tan

tantùm, sed & vitam perdidit, in ipso verò calicis labro hæc inscriptio legebatur:

Hic aliena appetendo, amisit propria.

Idem ferè Regi Sanctio accidit, eò quòd fratres suos regnis exspoliare conatus fuisset, quæ Rex Ferdinandus parens inter eos diviserat. Periculum subit ambitio, si brachium extra regnum suum porrigat; haud secus ac testudo, ubi caput extra concham exerit, discrimini sese *a* objicit. Et tametsi *sua retinere, privatæ domus; de alienis certare, regiam laudem esse*, Rex Tridathes diceret; illud tamen tunc solum locum habet, quando ratio & prudentia id suadent, neque aliud potentiæ Tribunal, quàm armorum superest. Enim verò qui injustè alteri statum suum eripit, occasionem præbet & jus, ut suomet quoque privetur ab aliis. b *Suam Princeps Fortunam in consilio habeat, cum de aliena deliberat.* Ea de caussa Rudolphum Primum Imperatorem dicere solitum accepimus *Satius esse, bene regere, quam dilatare Imperium.* Quod consilium si secutus fuisset Rex Alphonsus Sapiens, nunquam se Imperii cupiditate abripi passus fuisset, cum tam præsenti Regni sui periculo, ut in eo verissima fuerit illa Regis Alphonsi Neapolitani sententia, hos tales lusoribus comparantis, qui vana lucrandi spe decepti, perdunt ea etiam, quæ possident. Statum suum tueri, obligationis est, alienum acquirere, meri arbitrii. Ambitio fallax ad nova & ancipitia multos *c* impellit. Quo quis potitur pluribus, eò plura desiderat. *Vetus ac jam pridem insita mortalibus potentiæ cupido cum Imperii magnitudine adolescit*, & incrementum sumit. Opportunitas occasionum, mediorumque facilitas oculos rapiunt

a *Testudinem ubi collecta in suum tegmen est; tutam ad omnes ictus esse, ubi exerit partes aliquas, quocumque nudavit, obnoxium atque idfirmum habere.* Liu. Tacit. l. 1. Annal. *b* Curius. *c* Mar. Ilisp lib. 1. cap. 10. d *Quibus nova, & ancipitia praecolere, avida, & plerumque fallax ambitio est*, Tac. lib. 4. Annal.

piunt, & animos Principum, ut ne videant quidem, non omnia quæ obtineri possunt, esse appetenda. Mentis generositas ad rationis, & prudentiæ normam regulari debet. Non ille se melius fruetur, qui plura possidet; sed is, qui plura jure possidet. Potentia nimia æmulationem & invidiam concitat, augetque pericula: adversùs potentiorem enim omnes in fœdera coëunt, & arma sumunt; uti fecere Hispaniæ Reges contra Alphonsum Tertium, cujus prosperitas & amplitudo iis suspecta erat. Quæ caussa est, cur magis expediat potentiam benè habere constitutam, quàm eandem exercere: neque enim in acquirendo minus periculi est, quàm postquam acquisitum aliquid fuerit. Si hostes exteri defuerint, ipsa rerum affluentia enervat corpora; ut experta quondam fuit Romana Respublica, a *quæ ab exiguis profecta initiis, eo creverat, ut jam magnitudine laboraret sua*; b quòd cùm Augustus antè prævidisset, *addiderat consilium coërcendi intra terminos Imperii*, quod Adrianus Imperator posteà effectum dedit. c *Imponat* Princeps *felicitati suæ frænos, facilius reget.* Evehere & dilatare Monarchias haud admodum difficile est injustitiæ & tyrannidi, si violentia armatæ fuerint. Difficultas in conservatione est posita, d *facilius* quippe est *quædam vincere; quam tenere*: in armis enim plerumque casus locum habet; in gubernatione verò consilium dominatur. e *Fortunam magnam citius invenies, quam retineas.* Ultrò illa aderit, non advocata à merito aut diligentia; at sine prudentia singulari conservari non potest.

Nec minor est virtus, quam quærere, parta tueri.

Cujus rei Rex Alphonsus Sapiens hanc caussam adfert: f *Porque la guardia aviene por seso, e la ganancia por aventura. Fortunam tuam pressis manibus tene, lubrica est.* g Erinaceum reperire (unde hoc desumpsi Symbolum) perquàm facile est, ad detinendum

veró

a Liv. l. v. b Tacit. lib. 1. Annal. c Curtius. d Idem, e Publ. f lib. 3. tt. 3. cap. 2. g Curtius.

verò consilio opus, ut nimirum manum sic applices, ut demittat paulatim aculeatas suas setas, quas dum sursum erigit, legioni militum sarissis undique cinctæ similis videtur.

——— ——— a Fert omnia secum,
Se pharetra, sese jaculo, sese utitur arcu.

Vix è Provinciis Belgicis Hispanorum arma clara fuerant Joannis Austriaci tempore, cùm illa Rebellium sese in apertum prodiderunt. Regi Franciæ facile fuit Lotharingiæ Ducatum contra jus fasque occupare; at eundem nunc tueri, res multorum est sumptuum, & periculis plena, ita ut manum armatam subducere nunquam audeat. Et caussæ, quæ ad acquirendum concurrunt, non semper ad conservandum, præsto sunt. Quòd si tamen semel in dominatu præscriptum fuerit, ipsum tempus illum sustentat. Quo fit, ut unus aliquis facilè interdum gubernet Imperium, quod non nisi magna cum difficultate multi Principes erexerunt.

5. Quare cùm præcipuum Principis officium sit, suos Status conservare, adjiciam hic ea media, quibus id fieri possit sive successione, aut Electione, aut armis acquisiti illi fuerint. Tres solùm caussas generales præmitto, quæ ad acquirendum, & conservandum solent concurrere; & sunt istæ: Deus, si eum Religione & justitia servemus propitium: Occasio, cùm caussarum concursus ad altiorem fortunam viam aperit. Prudentia, quando aut accersere occasiones, aut sponte natis rectè uti quis novit. Alia instrumenta sunt cum scientia conservandi communia: ejusmodi sunt animus generosus, & applicatio Principis; consilium, prudentia, existimatio, cultus, & in ipsum amor; dignitas Coronæ; armorum vis, unitas religionis; administratio justitiæ, legum auctoritas; distributio præmiorum; severitas castigationis Magistratus integritas; electio bona Ministrorum; privilegiorum, & consuetudinum conservatio; educatio juventutis; modestia Nobilitatis;

 frequen-

a Claud.

frequentia populi; monetæ puritas; mercimoniorum, & bonarum artium incrementum; concordia, ubertas, & ærariorum opulentia.

§. His artibus conservantur Status, & tametsi in omnibus sedula attentione sit opus; ii tamen, qui successione hæreditaria à parentibus derivantur in filios, tantam non desiderant. Cùm enim dominatio, & obedientia jam quasi in naturam transierint non amplius meminerunt Subditi. Coronam ab institutione esse, non verò proprietariam. Nemo cultum & venerationem ei denegare audet, quem mox ab ipso suo ortu Dominum agnovit. Omnes à successore vinctam metunt & pœnam, si quid in eum, qui cum Imperio præest, commiserint. Defectus ipsius facilè ferunt, & tolerant subditi. Ipse negotiorum fluxus (qui longo jam usu & experientia alveum reperit) securum eum reddit, licèt ad gubernandum minùs idoneus sit, modò naturam habeat docilem, quæ in omnibus rectè agere studeat, & bonos sciat legere Ministros, aut certè hos tales ei casus obtulerit.

§. In iis verò Statibus, qui jure hæreditario per lineam transversam, aut per matrimonium eidem obveniunt, majori etiam cura ac solertia opus est, sub prima gubernationis initia præsertim, quo in genere non leve periculum experiri solent Successores, qui nimio cum zelo, aut cupidine gloriæ minùs prudente Antecessorum suorum actionibus, & institutis sese opponunt, statim præteritum innovando absque prudentia debita & moderatione, etiam tum, cùm de emendando eo agitur. Nam Platonis sententia, qui mutationes omnes ait esse periculosas, nisi de malis fit, locum habere non videtur in illa gubernatione, in qua magna quidem sunt pericula, mutationes tamen sensim fiunt ad imitationem Naturæ, quæ non contestim ab uno extremo transit ad aliud, sed inter asperitatem hyberni frigoris, & æstivos calores temperamentum Veris, & Autumni interjicit. a *Anceps, & operosa nimis*

a Arist. l. 6. Polit.

nis est mutatio, quæ subito, & cum quadam violentia suscipitur; facilior autem, quæ sensim, & paulatim declinando fit. Navigationis tempore periculosum est mutare vela ob ventum contrarium, eò quod rependè ab uno navis latere in aliud convertenda sint. Ea propter valde expedit, ut Princeps sub Imperii initium, quantum fieri potest, sequatur normam gubernationis præteritæ, dando operam, ut paulatim ad meliorem reducatur formam tali cum suavitate & moderatione, ut populus aliò se delatum antè videat, quàm animadvertat, quibus gradibus effectum id fuerit. Tiberius ad Imperium evectus, a *populum per tot annos molliter habitum, nondum audebat ad duriora vertere*, & ludos publicos, ab Augusto introductos, abrogare. Paucos menses Imperium Galba tenuit, quia mox sub prima ejus initia castigare cœpit delicta, & donationibus modum ponere, nec permittere voluit licentias illas, & insolentias, quibus Neronis tempore sic Romanus assueverat populus, b *ut haud minus vitia Principum amarent, quam olim virtutes venerarentur.* Idem Pertinaci Imperatori accidit, cùm laxatam sub Commodo disciplinam militarem ad pristinos mores reducere cuperet. In eundem errorem lapsus etiam fuit Rex Franciæ Ludovicus Undecimus, qui mox à susceptis regni gubernaculis in præcipuos Proceres severiorem justitiam exercuit. Quare cùm rigor nimius Principatus inveterati vitium sit, novi contrà virtus debet esse benignitas.

c *Nil pudet assuetos sceptris, mitissima sors est*
Regnorum sub Rege novo.

Tempore opus est ad rectè disponendam gubernationem, *neque enim minus negotii est Rempublicam emendare, quam ab initio constituere.* d Eam ob rem excusavit se David, quòd ob proditoriè illatam Abnero necem, de Joabo pœnas non sumeret, dictitans Regem se esse adhuc delicatum, & recens unctum;

a Tac. lib. 1. Annal. b Idem lib. 1. Hist. c Lucan. d Arist. lib. 4. polit. c. 1.

unctum; ueritas scilicet ne dominatum suum rigore nimio exosum *a* redderet. Non semetipsum perdidisset Roboamus, si istud habuisset præ oculis cùm malo usus consilio, populo rigoris paterni moderationem petenti hunc in modum respondit b *Pater meus aggravavit jugum vestrum; ego autem addam jugo vestro: pater meus cecîdit vos flagellis; ego autem cædam vos scorpionibus.*

§. Nihil in gubernationis primordiis tanti refert, ac gloriosis quibusdam facinoribus auctoritatem sibi conciliare: nam semel parta, non facilè iterum deperditur; Ideò Domitius Corbulo missus in Armeniam tantoperè laborabat, c *ut famæ inserviret quæ in novis cœptis validissima est.* d Idem etiam Agricola fecit, cùm Armeniam regeret, e *non ignarus instandum famæ, & prout prima cessissent, fore universa.*

§. Periculosa semper est comparatio gubernationem præteritam inter & præsentem instituta à populo, si non eandem in hac,atque in illa prosperitatem reperiat, aut in Successore non videat eam humanitatem,eas bonas dotes & ornamenta animi,quibus Antecessor floruerat. Curet itaque, quoad fieri potest, ne tempus à tempore nimiùm discrepet; sed ut una eademque videatur manus, quæ habenas moderátur. Quod si Princeps actiones suas sic instituere aut non possit, aut nesciat; ut æquè ac priores placeant subditis, minimùm eas fugiat occasiones, in quibus fieri possit comparatio. Quæ caussa erat, cur Tiberius, homo severus & melancholicus, *f* spectaculis publicis abstineret, *tristitia* scilicet *ingenii, & metu comparationis, quia Augustus comiter interfuisset.* Quare simul atque Princeps ad gubernacula sedere cœperit, inquirat oportet, quæ tempore gubernationis præteritæ in odio & reprehensione fuerint, ne in eundem fortè lapidem offendat. Atque ex hac ipsa regula Nero ad Imperium evectus

a *Ego autem adhuc delicatus, & unctus Rex.* 2. Reg. 3. 39. *b* 3.Reg.12,14. *c* Tac. lib. 13. Annal. *d* Idem in vita Agric. *e* Idem lib. 1. Annal.

evectus hortatu eorum, quorum consilio utebatur, a *formam futuri Principatus præscripsit, ea maximè declinans, quorum recens flagrabit invidia.*

§. Porrò illud etiam conetur Princeps, ut actiones suas moribus Patriæ, & institutis Majorum accommodet: nam & virtutes novas Successoris, quæ in Antecessore, aut Provincia aliàs visæ non fuerunt, in vitiis numerat populus, & detestatur. Parthi Vononem suavioribus Romæ (ubi obsidis loco fuerat) imbutum moribus Regem poscebant; b *sed prompti aditus, obvia comitas, ignotæ Parthis virtutes, nova vitia; & quia ipsorum majoribus aliena, perinde odium pravis, & honestis.* Indignè nimirum ferebat populus, quòd nec venandi studio caperetur, nec equorum cura, ut Antecessores solebant; contrà ac Nero, qui c *primâ ab infantiâ instituta, & cultum Armentorum æmulatus, venatu, epulis, & quæ alia barbari celebrant, proceres plebemque juxtà devinxerat.* Et si novitates istæ in ipsamet Principis persona id efficiunt, quantò magis, si circa mores, & consuetudines ipsius populi aliqua fiat immutatio? Si tamen correctione aliqua opus fuerit, moderatione tali utendum erit, ut Princeps nec severus nimiùm, nec remissus videatur. Quamvis, quando magna fuit Antecessoris negligentia, populusque remedium expetit, Successoris gnavitas ac diligentia gratissima accidat; uti primis annis susceptæ à gloriosissimo Patre Serenitatis vestræ. Rege nostro, gubernationis experientia compertum fuit.

§. Regnum sic ordiri, ut offensas proprias quis condonet, & castiget alienas, hæc demum generosa justitia est, quæ magnam Principibus auctoritatem, & omnium voluntatum studia conciliat: siquidem d *novum Imperium inchoantibus utilis clementiæ fama*; ut Vespasianus ac Titus, ambo Imperatores, Carolus item Septimus Franciæ Rex, experti sunt. Quæ perpendens Witiza Rex sustulit exilii-

pœ-

a Tacit. lib. 13. Annal. *b* Idem lib. 2. Annal. *c* Idem lib. 2. Annal. *d* Tacit. l. 4. Histor.

pœnam, qua Pater ejus quosdam mulctaverat, jussitque lites eorum ac caussas in ignem conjici, ut nimirum hac ratione captis sui Coronam magis securam redderet.

§ Tametsi verò artes istæ apprimè utiles sint præcipua tamen in eo est posita, ut armorem & obedientiam subditorum sibi Princeps conciliet. Qua in re insignes excelluerunt duo Arogonæ Reges a unus fuit Alphonsus Primus, quando pro uxore sua Urraca regnaturus in Castellam profectus, comem & benignum sese omnibus exhibuit. Ipse caussas pro tribunali cognoscens jus dicebat, administrabat justitiam, viduas & pupillos à potentiorum vi injuriaque protegebat, succurrebat egenis, Optimates pro suis quemque meriritis colebat, virtutem excitabat præmiis, Rempublicam bonis omnibus ornare, atque ubertate & populi frequentia angere studebat; ob quæ amari ab omnibus meruit. Alter fuit Rex Alphonsus Quintus, qui Regni Neapolitani subditos mire sibi devinxit attentione & prudentia in negotiis: præmio & castigatione; liberalitate, humanitate & promptitudine audientiam largiendi Tam boni publici privatique amans, tam ad geninm moresque Regni istius formatus, ut non Princeps extraneus videretur, sed naturalis. Reges isti, utpote præsentes, faciliùs longe subditorum animos & voluntates occupare potuêre; in absentibus verò Principibus, qui aliis in Provinciis aulas suas habent, id difficilius est: nam fidelitas longa illa distantia si non refrigescit omninò, at intepescit saltem, nec in ardore suo conservari aliter poterit, quam gubernatione optimè instituta, procurando nimirum, ut non nisi optimi eligantur Ministri, & severè animadvertendo in eorum delicta, ea cumprimis, quæ contra Justitiam, Honores, & Fortunas aliorum ipsi commiserint. Illud enim solum solatium restat absentibus subditis, b *laudatorum Principum usum ex æquo esse, quamvis pro-*

a Mar. Hist. Hisp. l. 10. c. 8. b Tacit. lib. 4. Hist.

procul agentibus: sævos proximis ingruere. Verùm quia ejusmodi Regna ferè semper novitates amant, & mutationes, atque à Principe præsenti gubernari malunt, quàm ab aliis: oportet ut confidentia, quam de illis habuerit Princeps, armata sit, & adversùs casus omnes munita, iis adhibitis mediis, quæ necessaria esse dicemus pro tuendis Regnis armorum vi acquisitis.

§. Imperia electiva, quæ gratia largita est, eadem quoque gratia conservat, licet hæc rarò diuturna sit. Etsi enim omnia nova Imperia cum applausu suscipiantur, in hoc tamen facilis lapsus est, & subitus. In illa ipsa acclamatione, qua Saul unctus fuit in Regem, diffidere ei cœpit populus, eamque *a* spernere, tametsi à Deo ipsomet illius esset electio, Verùm non desunt artes, quibus electus conceptam de se opinionem tueri potest, dando nimirùm operam, ut insignes illas virtutes ac dotes, quæ corona dignum eum effecêre, porrò conservet; solent namque homines cum Fortuna secunda mores etiam suos immutare. Tiberium *b egregium vita famaque* Historiæ memorant; *quoad privatus vel in imperiis sub Augusto fuit.* Similiter Galba *major privato visus, dum privatus fuit.* *c* Comis humanisque sit erga omnes. Gratus, & liberalis in eos, quorum suffragiis electus est; benignus in eos etiam, quos contradictores habuit, amans boni publici, & studiosus conservandorum privilegiorum Regni, & consuetudinum. Provinciæ Proceres in consilium advocet, occupando eos in officiis, & muneribus publicis, nec facile exteros admittat, neque largam nimis potestatem cognatis & amicis concedat. Familiam suam servet modestam; Majestatem severitate, Justitiam clementia temperet. Regnum sic moderetur, quasi hæreditate partum, quod ad posteros transmittere debeat, non tanquam electivum, omnes

a *Num Salvare nos poterit iste? & despexerunt eum, & non attulerunt ei munera* 1. Reg. 10. 27. *b* Tacit. l. 4. Hist. *c* Idem lib. 1. Hist.

nes omnino ex eo fructus, dum imperat ad extremum usque colligendo; unde Poëta quidam quæritur.

a *Non parcit populis Regnum breve.*

Per enim difficile est, *temperare felicitati, quâ te non putes diu usurum.*

§. Oportet præterea Principem esse pacificum non alienorum invasorem: nam Regna electiva eum habere metuunt Dominum, cui animus est ad subjugandos alios; amant verò eum, qui de sua conservatione magis est sollicitus, (ut in Polonia fieri videmus) quippe quibus minimè latet, Regna omnia in primis initiis suis fuisse electiva, postea cupiditate dilatandi suos fines sensim perdidisse libertatem, quam eripere aliis volebant, novas sibi Provincias subjiciendo. Neque enim fieri potest, ut inter tot electionis casus & pericula diu firma consistat multorum Statuum amplitudo, & ea ipsa arma, quibus debellantur, eos reducunt ad Monarchiam hæreditariam. Quam caussam Galba dedit, cur Imperium suo tempore in Rempublicam commutatum b fuerit.

§. Regna electiva libertatem amant, adeoque absque hac gubernari non debent, semperque danda opera, ut Princeps à parte stet electionis, in ea siquidem libratam quasi tenent suam libertatem, & si animadversum in Principe fuerit, quòd coronam ad successionem reducere cogitet, ea privabitur.

§. In iis verò Statibus, qui armorum vi comparantur, plus difficultatis in acquirendo experitur violentia, quàm in conservando: sunt enim velut equi nondum domiti, quibuscum præcipuus labor est, ut sessorem admittant, posteà oneri & ferro lubentes cedunt. Timor & adulatio viam sternunt dominationi; nempe c *prima dominandi spes in arduo, ubi ingressus fueris, adsunt studia & Ministri.* Verum

a Statius. b Tacit. lib. 2. Hist. c *Si immensum Imperii corpus stare, ac liberari sine rectore posse, dignus eram, à quo Respublica inciperet.* Tacit. lib. 1. Hist. d Tacit. l. 4. Annal.

rum tamen, cum illa uoluntatum studia plerumque ficta sint, facilè sese ostendunt contraria, ubi possunt, ideoque bonis artibus ea fovenda & nutrienda in principio præsertim, quando exactionibus primis de gubernatione futura judicium fit; uti Vitellio accidit ob Dolabellæ mortem, inviso omnibus & *a* odioso. Et tametsi Piso dixerit, b *neminem unquam Imperium flagitio quæsitum bonis artibus exercuisse*, scimus tamen, sic Regem Sanctium dubium Regni bello parti jus paullatim stabilivisse. Principes, qui ea, qui vi occupaverant, eadem vi tueri conati sunt, mox periere. Pessima ista ratio Status omnes ferrè Tyrannos pessundedit; & si quis aliquemdiu substitit, id ideo factum, quia tyrannidem in benevolentiam, crudelitatem in clementiam commutavit. Vitium diuturnum esse non potest, nisi virtus ei substituatur. Ambitio, quæ in acquirendo primum injusta fuerat, in zelum boni publici transeat necesse est, ut perduret. Subditi diligunt Principem boni publici privatique caussa, quod ab eo sibi pollicentur, & si reipsâ illud obtineant, facilè timorem in reverentiam, & odium in amorem vertunt. In quo illud observandum, mutationem vitiorum, quæ jam nota sunt aliis, non tam repentinam esse debere, neque affectatam, ut à dolo oriatur, non à natura, quæ sensim & cum tempore operatur. Sic Otho sentiebat, c *simul repetans, non posse Principatum scelere quæsitum, subita modestia & prisca gravitate retinere.* Istiusmodi transmutationes vehementiùs metuit populus, quàm ipsa vitia; illis enim majorem subesse suspicatur malitiam. Virtus per artem simulata malitia deterior est: nam hæc illius se velat pallio, & ambæ junctæ inter se monstrum quoddam malitiæ procreant.

§. Egregiè fortis & prudens fuit Cæsar *d* Augustus

a *Magnâ cum invidia novi Principatus, cujus hoc primum specimen noscebatur.* Tacit l. 2. Hist. *b* Idem lib 1. Hist. *c* Idem l. 1. Hist. d *Nonodecimo Cæsar Octavianus civilia bella sustinuit,* Tacit. lib. 13. Annal.

ſtus in augenda tam ſua quàm Imperii gloria, qui & hujus conſervandi exemplar aliis omnibus Principibus eſſe poteſt. Annis decem & novem dignum ſe Imperio probavit, bella civilia ſuſtinens; à quo tempore fortunam ſuam fabricari cœpit. Imperia non merendo obtinentur; ſed merita jam ante præceſſiſſe oportet. Unde victoria Imperatorem eum a fecit, eo quod occaſione & prudentia uſus fuiſſet. Occaſione quidem, nam b *Lepidi & Antonii arma in eum ceſſere. Cuncta diſcordiis civilibus feſſa erant.* c *Nulla jam publica arma, nullo adverſante, cùm ferociſſimi per acies, aut proſcriptione cecidiſſent.* d *Neque Provinciæ illum rerum ſtatum abnuebant, ſuſpecto Senatus, populique Imperio ob certamina potentium, & avaritiam Magiſtratuum*, adeòque Reipublicæ mutationem exoptabant. e *Nec aliud diſcordantis patriæ remedium, quam ut ab uno regeretur.* Quæ omnia, accedente præſertim Auguſti prudentia, in cauſſa fuerunt, ut unus ipſo tanto faciliùs rerum potiretur, & iiſdem poſteà artibus Imperii amplitudinem porrò ſuſtinuit. Plebem ſibi devinxit, tuendo eam auctoritate *f* Tribunitia. Atque, ut odium evitaret, neque Regis nomen, neque Dictatoris aſſcivit, ſed *g* Principis. *Magiſtratuum vocabula* ſuſtulit *Militem donis, populum annona, cunctos dulcedine otii* & pacis humanitate, benevolentia, & clementia *pellexit. Multa* ſuis etiam æmulis, *Antonio & Lepido conceſſit. Quantò quis ſervitio promptior, opibus & honoribus extollebantur.* h *Pauca admodum vi tractabat*, & ne tum quidem ex paſſione aliqua, ſed i *quò cæteris quies eſſet. Prompta ac profluente, quæ deceret Principem eloquentia* *k* omnium animos capiebat. l *Jus apud cives, modeſtiam*

a Manſiſſe Cæſare Auguſto victore Imperium. Idem lib. 1. Hiſt. *b* Idem lib. 1. Annal. *c* Idem ibid. *d* Idem ibid. *e* Idem ibid. f *Ad tuendam plebem Tribunitio jure contentam.* Tacit. ibid. g *Non regno tamen, neque Dictatura, ſed Principis nomine conſtitutam Rempub.* Tac. ibid. *h* Tacit. ibid. *i* Idem ibid. *k* Idem ibid. *l* Idem l. 13. Idem l. 1. Idem lib. 3.

lliam apud socios servabat. Tanta erat integritate, ut ne impunitam quidem sineret *impuditiciam filiæ & neptis, quas urbe depulit.* Curabat, ut ne familiæ Nobiles extinguerentur; ob quam caussam insignes planè Marco *a* Hortalo gratias & beneficia præstitit. *Primus cognitionem de famosis libellis, specie legis ejus tractavit, commotus Cassi Severi libidine, qua viros fœminasque illustres procacibus scriptis diffamaverit, b* Eosdem libellos *c* in suam personam & gubernationem conscriptos tulit ipse, contempsitque. Multis egit de politia, & ornatu magnifico urbis Romæ. *Mari oceano, aut amnibus longinquis tanquam terminis sepsit imperium*, adnotatis in libro (ut diximus) reditibus & expensis. Ærarium militare instituit, & vires ea ratione partitus est, ut e Regiones, *Provinciæ, classes, cuncta inter se connexa* essent. Atque his *novis ex rebus aucti* Romani, *tuta & præsentia, quam vetera & periculosa malebant*; quo factum, ut tyrannis jam in amore esse inciperet. Non ego tamen has artes ideo refero, ut tyrannidem doceam; sed ut is, qui tyrannum hactenus egit, bonum evadat Principem, artibus iis sociando amorem è viribus ortum & potentia: nam quod armis acquisitum fuit, armis quoque conservari debet. Quam ob caussam ejusmodi Status tueri oportet propugnaculis & munimentis, tali erectis artificio, ne frænum videatur Regni libertati injectum; sed securitas potius adversùs incursiones exteras, & præsidia militaria custodiæ loco sint, non diffidentiæ: hæc enim ad desperationem extremam adigit subditos. Tam acerbe tulerunt Hispani, quod Constans, consalutatus Imperator, illorum diffisus fidelitati, custodiam montium Pyrenæorum exteris

a lectus à divo Augusto liberalitate decies sextertium ducere uxorem, ne clarissima familia extingueretur. Tac. lib.2. *b* Idem lib.1. c *Sed ipse divus Julius, ipse divus Augustus tulêre ista, & reliquere; haud facilè dixerim, moderatione magis, an sapientia.* Tac.l.4. Annal. d *Urbem ipsam magnifico ornatu.* Tac.l.1. Ann. *e* Idem, ib.

ris commisisset, ut acciverint in Hispaniam (cum maximo etiam illius detrimento) Vandalos, Alanos, Suevos, aliasque Nationes. Confidentia fideles reddit subditos: eam ob rem Scipiones Celtiberis permiserunt, ut Romanis immixti sub iisdem signis militarent, & iisdem habitaculis uterentur. Augustus quoque corporis sui custodes habuit Hispanos, è legione Calaguritana selectos.

§. Conetur Princeps sensim traducere Provincias acquisitas ad mores, genium, & stylum Nationis dominantis Coloniarum beneficio; uti factum in Hispaniâ cum iis, quæ Augusti temporibus fundatæ sunt: ad quod nationes facilè induci possunt: semper enim imitantur victores, iisque adulantur, eorum moribus atque ingenio se accommodando, & privilegia eorum ac consuetudines pluris æstimando, quàm proprias. Quæ caussa fuit, cur Romani amicos suos, & fœdere sibi junctos civium titulo donarent, ut nimirùm tantò eos fideliores experirentur. Vespasianus Imperator, ut Hispanos sibi obstringeret, Italiæ privilegia cum iis communia esse voluit. Provinciæ acquisitæ, si tanquam extraniæ habeantur, hostilem semper retinent animum. Movit ea res Imperatorem Claudium ut jus civitates Romanæ etiam Galliæ Comatæ largiretur, sic inquiens: a *Quid aliud exitio Lacedæmoniis & Atheniensibus fuit, quanquam armis pollerent, nisi quòd victos pro alienigenis arcebant? At conditor noster Romulus tantum sapientiâ valuit, ut plerosque populos eodem die hostes, deinde cives habuerit.* His aliisque mediis paullatim in naturam abeunt dominia extranea, postquam ea præscripsit temporis diuturnitas, & sublata est libertatis pristinæ memoria. Hæc politica neglecta fuit in Hispaniæ instauratione, cùmque ea pluris esse crederet, puram & integram suam servare Nobilitatem, quàm Africanum illi miscere sanguinem, privilegia sua & honores victis Nationis illius communicare noluit; unde factum, ut uniti unà simul cum

a Tac. lib. 11. Annal.

simúl cum odio servarent mores suos, idioma suum & perfidiam ut necessum esset deinde eos omnino ejicere, & privare sese tot subditis tam proficuis ad agros colendos, non sine admiratione rationis status aliorum Principum, quod splendorem Nobilitatis utilitati, & Religionem prudentiæ humanæ viderent anteferri.

§. Ubi una Reip. forma in aliam diversam mutanda erit, tali uti oportebit artificio, ut plebs non omnia omnino nova reperiat, nec formam gubernationis præteritæ desideret; uti factum exactis Romæ Regibus, quando tam sacra, quàm profana tanta cum dexteritate fuerunt ordinata ut Reges, *a* qui de utrisque curabant, expulsos esse notari haud posset; cumque postea Imperium in Rempublicam verteretur, *eadem Magistratuum vocabula* permansere, idem Senatus ordo imaginem antiquæ libertatis præbens, id quod vim principatus haud parum *b* firmavit. Idem in Ducatu Florentino fecere Toscani Duces. Excellens ea in ratione Statûs fuit Augustus Imperator: quippe qui c *non omnia statim, uti decretum erat executus est, veritus, ne parum succederet, si simul homines transferre & invertere vellet; sed quædam ex tempore disposuit, quædam rejecit in tempus.* Verùm majori dignus admiratione Samuel fuit, qui gubernationem & politiam populi Dei sic immutavit, ut nemini *d* displiceret. Tali cum prudentia sensim sine sensu umbræ istæ libertatis dissipandæ sunt, ut pari passu ea subducatur oculis, quo radices agit dominatio. Quo modo e *Agricola adversus Britanniam profuturum putabat, si Romana ubique arma, & velut è conspectu libertas tolleretur.* Atque hæc documenta sine injustitia locum habent in Statibus vi armorum acquisitis: victoria enim, quæ in vi-

Z tas

a Tac. l. 1. Ann. b *Sed Tiberius vim principatus sibi firmans imaginem antiquitatis Senatui præbebat.* Tacit. l. 3. Ann. c Dion. d *Renovavit Imperium, & unxit Principes in gente sua, & non accusavit illum homo.* Eccles. 46. 16. & 22. e Tac. in vita Agric.

tas poteſtatem dedit, eandem concedit etiam ad fo mandam pro arbitrio gubernationem. In iis tame quæ ſucceſſione obveniunt, haudquaquam licitu eſt, eorum evertere jura ac privilegia, aut moribu & inſtitutis eorundem vim inferre. Solùm mutu corcordiæ cauſſa, conſenſu communi ſtatui pot rit, ut communia ſint præmia & monetarum con mercia, ſublatis iis controverſiis, quæ odium & a mulationem creare ſolent; uti in Regno Navarr factum, ut cùm unum idemque ſit dominium, v vendi item modus ſubditorum uniformis ſit, a mutua inter eos communicatio & amor.

§. Nulla vis ſuavior juxtà, ac efficacior, quà beneficium, ad tuendas conſervandaſque Provi cias acquiſitas. Etiam res inanimas colebant ho mines, & divinitatem iis tribuebant, ſi quid ben ficii ab iis acciperent. Facilè mortales capi ſe nunt commodis, nec magnopere attendunt ad la gientem iſta, & ſceptra moderantem, num alien gena ſit. Qui beneficiis obligari ſe ſinunt, & ſuo d ſunt officio, nihil poſtea adversùs Principem mol ri poſſunt, aſſeclarum defectu, cùm nemo qui quam ab homine ingrato fortunam ſibi bona polliceatur. Ea de cauſſa Scipio expugnata Cartha gine bona ſua Dominis juſſit reſtitui; & Sertoriu magnam ab Hiſpanis iniit gratiam, tributa mod rando, inſtituendoque Hiſpanorum Senatum, Ro mano ſimilem. Ut ſuam ſtabiliret coronam *a* Re Erwigius, vectigalia regia, quorum gravitate pr vinciales feſſi erant, imminuit, & quæ eo nomi fiſco regio debebantur, condonavit. A Roman item in debellatis Provinciis *b quædam ex regiis tr butis diminuta, quo mitius Romanum Imperium ſperar tur.* Acerbiùs dominantis avaritiam ferunt ſubd ti, quàm ipſam ſervitutem; pro eo ac Romani i Friſiorum rebellione experti ſunt, qui *pacem exuer* Romanorum *c magis avaritia, quam obſequii impatien te.*

a Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 6. c. 17. *b* Tacit. lib. 2. Anna *c* Idem lib. 4. Annal.

5. Caveat itaque Princeps, ne Provincias acquisitas tributis nimium oneret, potissimnm vero, ne sitata alibi in eas quoque introducat: hæc enim introductio perquàm odiosa est. Rebellionem cœpavêre Cappadoces, quòd Romanum a *in modum referre census, pati tributa* ab Archelao adigerentur.

§. Nihil utilius modestia ad tuenda Regna bello & armis parta. Graviùs tulit Senatus Romanus, quòd Julius Cæsar, Senatoribus ingredientibus in Senatum, non assurgeret, quàm libertatis suæ jacturam. Quod cùm adverteret Tiberius, b *verbis paucis* cum iis utebatur, *& sensu permodesto.* Populus ad minus præcipua magis, quàm ad ipsam rerum substantiam advertit animum, & ob inanem auctoritatis captationem deperditur non raro applausus communis, & in odium incurritur. Apud Romanos augendi conservandique Imperii potior cura fuit, c *inania transmittebantur.* Ob quam caussam Tiberius, utpote Politicus egregiè prudens, d *validum* sese *spernendis honoribus præstitit*, nec permisit unquam, ut ab Hispania ulteriore templa sibi erigerentur, quin & *nomen Patris Patriæ à populo sæpius ingestum repudiavit.* f *Cuncta mortalium incerta, quantoque plus adeptus foret, tanto se magis in lubrico dictans.* Eandem rationem status præ oculis habentes Florentini Duces valde humanos erga subditos suos sese exhibent, nec permittunt, ut, qui in plateis fiunt obviis gradum aut rhedam sistant honoris caussa, uti Romæ fieri consuevit. Posteaquam Castella obedientiam Regibus præstare ad tempus recusasset, non impertiit iis, penes quos summa rerum erat, grandia nomina, sed Judicum duntaxat, ut tantò facilius à plebe admitterentur. Eadem quoque prudentia & moderatione animi Rex Ferdinandus Catholicus, mortuo Regina Isabella, Regis titulum usurpare noluit, solo gubernatoris Castellani contentus. Sta-

Z 2 tus

a Idem lib. 6. Annal. *b* idem lib. 1. Annal. *c* idem l. 15. Annal. *d* Idem lib. 4. Annal. *e* Idem lib. 1. Annal. *f* idem ibid.

tus quidam in Italia, qui ad Majestatem regiam spirant, videbunt, opinor, successu temporis (utinam ista me fallat opinio!) ab antiqua recedere modestia nihil esse aliud, quàm universa in discrimen abducere, & perturbare velle tranquillitatem publicam; neque enim Italia semetipsam ferre poterit, si tot capita coronis redimita intra fines suos viderit. Minoribus cum incommodis Status alicujus limites dilatari solent, quàm interior amplitudine forma immutari; ut aut cum majoribus de dignitate contendat, aut æquales despiciat: ea enim re utrique vanè irritantur. A communitatum inæqualitate communis orta est dominatio. In illis vivere nec ullum agnosci Principatum, istud est, quod eas conservat liberas. Si spiritus regii seminentur, pullulabunt Monarchiæ desideria, quæ libertati exitium adferunt.

§. Pax denique (ut alibi dicimus) illa est, quæ Regna acquisita potissimum tuetur, dummodo pax ista studiosa sit, atque armata: sic enim tempus indulgebit, ut possessio dominium præscribat paullatim, & titulum justum tribuat, absque belli tumultu, quod jura confundit, occasionem dat miscendi omnia ingeniis inconstantibus & inquetis, & arbitrium eripit ei, qui imperat. Quare non in solis Regnis istis de novo acquisitis procurari debet, sed in Provinciis etiam finitimis: ex igne enim vicino facile scintillæ aliquæ emicant, migrantque arma ex uno loco in alium proximum, & proclive admodum est irritari eum, qui ea sibi tam propinqua contuetur. Quæ caussa fuit, cur Rex Philippus Tertius contra Carolum Emmanuelem Sabaudiæ Ducem arma sumeret, cum is Mantuano Duci Montiferratum eripere conaretur, dante interim sua Majestate operam, ut Iustitia, non gladius prætensiones illas decideret, neque quies Italiæ publica ob cupiditatem unius pateretur. Idem periculum etiamnum hodie perdurat, nisi componantur dissensiones, quæ armis onerarunt Coronas quasdam & Principes: e

ducti

uctis enim semel gladiis, aut vindicta de injnriis cceptis ultionem sumere cogitat, aut recuperare Justitia, quod inique usurpatum fuit, aut Ambitio dilitare dominia, aut Mars ipse armatus ferri aciem experiri desiderat.

§. Finio nunc præsentem hanc disceptationem quatuor versibus Tassi, in quibus magno cum judicio vera comprehendit fundamenta, quibus novum aliquod Regnum stabiliri debet & conservari.

a *E fendar Bœmondo al nuovo Regno,*
Suo d'Antiochia alti principii mira.
E leggi imporre, & introdur costume,
Et arti, e culto diverace Nume.

a Tass. cant. 1.

SYMBOLUM LX.

SAGITTA ab arcu emissa aut sursum fertur, aut deorsum, nec unquam suspensa hæret in aëre, similis tempori præsenti tam velociter prætervolanti, ut dubitare possis, priusne esse desinat, quàm advenerit: aut sicut anguli in circulo, ubi acutus in obtusum transit, ut in recto ne tangat quidem. Primum punctum, in quo sagitta consistit, declinationis ejus punctum est. Quod ascendit altius, à lapsu suo propiùs abest. Res omnes, cùm ad supremum venerint, mox iterum deorsum labi necesse est, ne firmare se possunt. Observavit id in corporibus humanis Hippocrates: ea quippe a *nec in melius verti, nec diu sistere valent*; *reliquum* ergo *est, ut in deterius dilabantur.* Nihil in natura stabile ac permanens. Caussæ secundæ cælorum moveri nunquam desinunt; adeoque nec cessant effectus, quos rebus hisce inferioribus imprimunt, cur tanquam fonti Rerumpublicarum mutationes attribuit *b* Socrates. Nec in hoc differunt monarchiæ à rebus iis, quæ vivunt,

a Hippocrat. b *Qui caussam esse tradit, quod nihil perpetuo maneat, sed omnia motu quodam orbiculari mutentur.* Arist. l. 5. pol.

& vigent. Nascuntur, vivunt moriuntur æque, a istæ, nec unquam firmæ consistunt, adeoque a *con versione* earundem *naturales sunt*. Non crescendo, de

crescunt. In inclinatione majoris fortunæ nihil moræ intercedit. Ubi labi semel cœperit, nullis viri-

a Cic. l. 2. natur. Deor.

ribus sisti poterit. a *Regum Majestatem, difficilius , à summo fastigio ad medium detrahi, quàm à mediis ima præcipitari.* Verùm tamen non omnes Mo-rchiæ pari passu sursum scandunt, & ruunt: b *fa-namque maligna perpetuaque in omnibus rebus lex est, ad summum perducta, rursus ad infimum velocius qui-m, quam ascenderunt, relabantur.* Annis non nisi iodecim suam evexit Monarchiam Alexander, & ucis iterum corruit, in quatuor divisa Principatus, postea etiam in plures.

§. Multæ caussæ sunt incrementi pariter, & de-ementi, quæ in Monarchiis & Rebuspublicis fie-contingit. Qui ea casui tribuit, aut motui, & oc-ltæ astrorum vi, aut numeris Plutonicis, aut an-s climactericis, rerum harumce inferiorum cu-m providentiæ divinæ abnegat. Non dedignatur orum orbium gubernationem, qui fabricam eo-ndem dedignatus non fuit. Quin immo condere lam & curam ejusdem abjicere postea, esset suam-iet improbare actionem. Si ad exornandum pa-onis collum, aut ad depingendas unius papilio-is alas Deus penicillos suos nemini committit al-eri; quomodo existimabimus, quod casui relin-uat Imperia & Monarchias, è quibus felicitas, ut infelicitas, mors, aut vita hominis dependet, ujus gratia omnia condidit? Impium esset isthuc redere, aut certe grandis superbia, rerum successus ostris asscribere consiliis. Per ipsum c Reges re-nant. Ipse manu sceptra distribuit, & tametsi n eorundem conservatione aut amissione cursum rum relinquat propensionibus naturalibus, quæ ut natæ sunt nobiscum, aut impressæ à sideribus, c consistat cum illis arbitrium liberum, absque lla libertatis læsione, cum illo ipso tamen Deus a-it & operatur, disponendo nobiscum incrementa, ut eversiones Monarchiarum, adeò ut nulla un-uam interierit, absque interventu imprudentiæ ali-cujus

a Livius. b Seneca. c *Per me Reges regnant, & legum conditores justa decernunt.* Prov. 8. v. 15.

cujus humanæ, aut cœcarum animi perturbationum Saluſtium ea de re audire juvat: a *Ego ita comperi* inquit, *omnia regna, civitates, nationeſque uſque eo proſperum imperium habuiſſe, dum apud eos vera conſilia valuerunt; ubicunque gratia, timor, voluptas ea corrupere, poſt paullo imminutæ opes, deinde ademptum imperium, poſtremo ſervitus impoſita eſt.* Neſcio ſanè num dicere auſim, Imperia futura fuiſſe perpetua, ſi voluntas in Principibus ſemper potentiæ ſeſe accommodaſſet, potentia rationi, ratio eventibus.

Quare cum in inclinationibus Imperiorum locum aliquem Prudentia habeat, & humanum conſilium, cauſſas earundem facilè licebit deſcribere. Univerſales, quæ complectunt regna omnia, ſeu ſucceſſione, ſeu electione, ſeu armis parta plurimæ ſunt; ad quatuor tamen fontes reduci omnes poterunt, è quibus oriuntur reliquæ, haud ſecus atque in mundi horizonte è quatuor ventis cardinalibus multi alii naſcuntur collaterales. Cauſſæ iſtæ ſunt Religio, Honor, Vita, & Fortunæ. Pro rebus hiſce conſervandis ſocietas inter homines civilis inſtituta fuit, & ſubjecit ſe populus gubernationi aut unius, aut paucorum aut plurium; quoties vero videt, unum aliquod illorum quatuor inique pati, ſeditionem concitat, & regiminis formam immutat. De illis igitur, quantum pro præſenti opere ſatis eſt, breviter aliquid attingemus.

Religio, tametſi Reipublicæ vinculum ſit (ut alibi diximus) præcipua tamen eſt, quæ eam diſſolvit, & varias in eandem inducit gubernationis formas, quia concordia & pax inter eos eſſe nequit, qui diverſimode de Deo loquuntur & ſentiunt. Etenim ſi diverſitas in moribus & lineamentis corporum animos ſibi invicem contrarios efficit, quid faciet affectus & fidelitas naturalis rerum omnium Conditori debita, & furioſus ille mentis ardor intelligendi ea, quæ tanti momenti ſunt. Statûs alicujus ruina eſt, conſcientiæ libertas. Clavus in oculis (quemadmodum Spiritus ſanctus loquitur) & lancea

a Saluſt.

tea in pectore sibi sunt invicem, qui in Religione
a diffident. Obligationes subditiorum erga Princi-
pes, fortissima quæque amicitiæ & sanguinis vin-
cula rumpuntur & dissolvuntur, ut cultus sacer con-
servetur. Regem Witericum manibus suis obtrunca-
runt subditi, quod Arrianam sectam conatus fuisset
introducere: Witizam item, quòd ritus & cære-
monias Religionis immutasset: *b* Galæcia adversùs
Regem suum Froilam arma sumsit, quòd conju-
gia Clericorum per abusum introducta sustulisset: si-
mulatque Religionum diversitas Provincias Belgicas
invasit, unà incolæ à ligitimi sui Regis ac Domini
obedientia desciverunt.

§. Pari ratione honor, uti tuetur ac conservat
Respublicas, easque ad fidelitatem obligat, ita quo-
que easdem perturbat, ut in offensa, in contemptu,
in injuria ab infamia immunis sit, cum præsertim
subditi honorem vitæ fortunisque communiter an-
teferre *c* soleant. Comes Julianus Afros evocavit in
Hispaniam, propterà quòd Rex Rodericus Cavæ
filiæ suæ honorem violasset. Castellæ Nobiles ar-
ma sumpserunt adversùs Regem Alphonsum III.
quia privilegia eorum evertere, & ad tributa exsol-
venda eos adigere voluit. Ramirus Tertius Rex Le-
gionis non alia de caussa subditos suos rebelles & in-
fideles expertus est, quàm quòd asperè nimis & ser-
viliter eos haberet. d *Multæ conspirationes & invasio-
nes in Monarcha; propter pudendas contumelias in cor-
pus illatas factæ sunt.* e *Propter contemptum etiam sedi-
tiones fiunt*; idque sive Princeps despiciat subdi-
tos, sive hi Principem, quando dotibus & orna-
mentis Principe dignis instructus non est, judican-
tes nimirum, non nisi viles animos obedire ei, qui

Z 5 nec

a *Erunt vobis quasi clavi in oculis, & lanceæ in lateribus, & adversabuntur vobis in terra habitionis vestræ.* Num.33.55. *b* Mar. Hist. Hisp. lib. 7. c. 6. c *Honor quoque quantum valeat, & quomodo sit caussa seditionis, manifestum est.* Arist. lib.5. Polit. c.3. *d* Arist. l. 5. Polit. c. 10. e Idem l. 5. Polit. c. 3.

nec ipse imparare didicit, nec auctoritatem sibi pa-
rere; & gubernationes curam in postremis habe
Ita fecere subditi Regis Joannis Primi Aragonii
eò quod nomen Regni & negotiorum curam abs
abjiceret: subditi item Joannis Secundi Castellæ Re-
gis, ob ejus flagitia, inconditos mores & exiguam
auctoritatem; uti & subditi Alphonsi Quint
Lusitaniæ Regis, quod se ab aliis gubernari pate-
retur. Nec minùs injuriam & defectum interpre-
tantur subditi si ab exteris mandata accipiant, au
inter eosdem distribuantur dignitates & munera
nam (ut Rex *a* Henricus ajebat) *isthuc nihil aliud est quam palam ostendere, deesse in regnis nostris viros di-
gnos & habiles*. Id quod temporibus Caroli V. Impe-
ratoris Castellæ motibus ansam dedit. Idem acci-
dit, quando honorum partitio minus rectè institui-
tur: b *nam multitudo quidem graviter fert inæqualita-
tem patrimoniorum, præstantes autem viri honorum inæ-
qualitatem*, & pro contemptu habent, quod alii mi-
nus de Republica benemeriti iis *c* præferantur.

Maxima Reipublicæ infirmitas est incontinentia
& lascivia eorum, qui præsunt. Hinc seditiones
nascuntur, Regnorum immutationes, & ruinæ
Principum, quia multorum honorem tangunt, &
severissimis pœnis à Deo castigantur. Unica turpi-
tudo per multa sæcula Hispaniam cineribus obruit.
Propter illam plagæ ingentes *d* Ægyptum exercue-
runt; ob eandem magnis cum ærumnis tum Davi-
dem ipsum, tum ejus *e* posteros, diu multumque
conflictari oportuit, ita ut plerique omnes in per-
petua vixerint persecutione, & gladio interierint.

Non

a L.14.tt.3 lib.2. Recop. *b* Arist.lib.2.Polit. c *Nam homines tum, quòd ipsi inhonorati fiant, movent se-
ditiones, tum quod alios videant in honore.* Arist.l.5.
Polit. c. 3. d *Flagellavit autem Dominus Pharaonem plagis maximis, & domum ejus, propter Sarai uxo-
rem Abram.* Gen. 12. 17. e *Non recedet gladius de domo tuâ usque in sempiternum, eo quod despexeris me, & tuleris uxorem Uriæ.* 2. Reg. 12, 10.

Non minus periculi in Repnblica ex eo eſt, ſi multi ab officiis excludantur: a *cumenim multitudo inopum eſt in ei civitate, eademque ab honoribus excluſa, neceſſe eſt eam civitatem eſſe plenam hoſtium Reipublicæ*; nec ullus homo tam ignavus eſt, qui honori non incumbat, aut iſto ſe privari non graviter b ſentiat. Idem periculum ſubeunt Reſpublicæ, in quibus certus ſolùm numerus è Nobilitate gaudet Magiſtratu, excluſis aliis.

§. Tertia cauſſa immutationum & ſeditionum in Regnis eſt amor conſervandæ vitæ, quando nimirum ſubditi Principem ſuum tam ignavum & vecordem eſſe credunt, ut viam ſuorum defendere & tueri non poſſit; ut alias eum odio habent ob ſeveritatem, ut Regem Alphonſum Decimum, aut ob crudelitatem, ut Regem Petrum; aut exiſtimant injuſtum eſſe, & ingenio tyrannico, in cujus manibus vita omnium periclitetur, uti Regem Ortonium, c ob trucidatos, & malè habitos Caſtellæ Comites, unde totius regiminis immutatio ortum habuit.

§. Ultima cauſſa bona & fortunæ ſunt, ſi nimirum Princeps ſubditorum facultates leviter conſumat; quæ cauſſa fuit, cur Garcias Galæciæ d Rex Regno pariter ac vita exutus ſit. Aut ſi reditus regios inutiliter prodigat, quam rationem Ramo prætendit, cum fratrem ſuum germanium Sanctium Navarræ Regem interimeret. Aut ſi ipſe in omnem aviditatem pronus ſit, qnemadmodum Rex Alphonſus Sapiens. Aut ſi ob malam gubernationem Reſpublica laboret annonæ inopia, ſi rerum pretium accendatur, ſi ceſſent mercaturæ, & negotiationes, id quod eundem Regem Alphonſum inviſum reddidit. Aut ſi moneta proba non ſit, uti temporibus Regis Petri Aragonii Secundi, multorumque aliorum Regum accidit; aut munera proficua, & opes

a Ariſt. lib. 3. Pol. c. 7. b *Honori incumbit tam ignavus, quam bonus* Ariſt. l. 2. Pol. c. 5. c Mar. Hiſt. Hiſp. l. 9. c. 8. d Idem Hiſt. Hiſp. l. 8. c. 8.

opes malè distribuantur: invidia enim & necessitas contra locupletiores arma sumunt, & seditiones *a* excitant. Quæ oriri etiam solent ex mala administratione justitiæ, ex hibernatione militum, aliisque oneribus, quibus subditorum reditus, ut bona graviter onerant.

§. Præter caussas istas universales & communes, alia quoque sunt unicuique è tribus supra allatis gubernanda formis peculiares ac propriæ, quis facilè colligere licebit ex iis, quæ pro iisdem conservandis attulimus in medium: nam b *illud dubitari non potest, quin cognitis iis quæ Reipublicæ interitum important, ea quoque quæ salutem afferunt, intelligantur, cum contraria contrariorum sint efficientia.* Non possum tamen, quin ea de re adjiciam aliquid, etsi fortè periculum sit, ne quædam alias à me dicta hic repetam.

§. Status hæreditarii tunc perire solent, cum in iis omnino acquiescit Successoris cura, præsertim si potentes ii sint: illa ipsa enim amplitudo securum eum efficit & minus sollicitum, tanquam qui omne spernat periculum, & anceps in suis consiliis hæreat, ac res magnas exequi pertimescat, ne quietem illam possessionem qua fruitur, forte inter turbet. Damna prævertere negligit, sed tùm primùm parat remedia, cùm illa jam evenêre, quo tempore sumptuosiora ea sunt, & minùs *c* efficacia; audere aliquid, periculum æstimat, & pacem procurando per incerta quædam & indecora media, bellum iisdem accersit, ut quibus conservare se cogitabat, seipsum nunc pessundet. In isto discrimine versantur Monarchæ, quæ dum quietem sectantur, in turbas & motus incidunt. Sistere volunt, & labuntur. Dum laborare desinunt, languere incipiunt. Omnia ista belle adumbravit illa Ezechielis visio quatuor

a *Insuper seditiones oriuntur non solum ob patrimoniorum, verum etiam ob honorum inæqualitates.* Arist. l. 2. polit. cap. 5. *b* Arist. l. 5. polit. c. 8. c *Tardiora sunt remedia, quàm mala.* Tac. in vita Agric.

tuor animalium alatorum, symboli Principum & Monarchiarum, *a* quæ *cum ambularent, quasi sonus erat multitudinis, ut sonus castrorum; cumque starent, demittebantur pennæ eorum.* Verùm ad se conservandum necesse non est, ut novas semper ditiones suis adjiciant: hoc enim infinitum foret, & tandem in injustitiam & tyrannidem vergeret. Satis se tueri poterit Status aliquis in circuli sui circumferentia, ita tamen, ut intra illius septa suam agendi vim retineat, & robur exerceat, easque ipsas artes, quibus ad tantam magnitudinem pervenire contigit. Aquæ intra suum motum se conservant, is si desit, vitium capiunt; necessarium tamen non est, ut fluant, sufficit, si intra semetipsas moveantur, ut in lacubus & stagnis accidit sola ventorum vi agitatis. Sic Monarchiæ, in quibus viget disciplina, quæque adversus occasionem omnem munitæ sunt, diutiùs perdurant, licèt aliena non invadant. Etiam absque bello militares exercitateones frequentati possunt. Ita pacis tempore artes istas Cajus Cassius fovebat, *b* & *quantum sine bello dabatur, revocabat priscum morem, exercitabat legiones, cura, paro visu agebat perinde, ac si hostis ingrueret.* Si Principi armorum desit exercitium, non ideo tamen pacis otio torpescat omnino, sed in ea etiam gloriosum aliquid moliatur, quod opinionem sustineat. Augustus in Imperii sui tranquillitate animum suum igneum cineribus sopiti minime passus est; quia immò cùm ut homini agere illi non liceret, tanquam Deus aliquis majora aggressus est, componendo cælestium orbium motus, corrigendo menses, & leges dando tempori. In eum finem Rex Philippus Secundus admirandum illam Escurialis fabricam construxit, qua in re ipsam etiam Naturam artificio superare conatus est, & universo orbi animi sui suæ que pietatis magnitudinem ostendere.

6. Sed & Regna hæreditaria in periculo sunt, quando qui succedit, moribus institutisque Majorum neglectis, subditorum servitutem & subje-

a Ezech. 1. 24. *b* Tac. l. 12. Hist.

ctionem à Natura esse existimat, & immemor ab illis ipsis suam proficisci amplitudinem, eos spernit, tanquam si mancipia forent, magisque bonum privatum præ oculis habet, & ut suas expleat cupiditates, quam bonum publicum, dominatione jam in tyrannidem *a* conversa; unde existimatio Principis perit apud populum, amor in odium vertitur, multaque alia fiunt, quibus dilscinditur reciproca illa unio, qua Rex & Regnum *b* colligantur inter se; dum hoc paret, ille imperat, beneficio quasi mutuo, quod ab invicem accipiunt, Rex quidem splendorem illum & imperandi auctoritatem; Regnum vero felicitatem bene institutæ gubernationis. Absque hoc vinculo mutuo hæreditarii status aut pereunt, aut in aliam transeunt formam: nam Princeps, qui despici se videt, & omnibus esse odio, sibi metuit, è metu autem crudelitas, ex hac denique tyrannis nascitur; quam quia potentiores ferre non sustinent, conjurant adversus ejusmodi Principem, & plebe opitulante eum sceptro exuunt: unde porrò fit, ut populus illis ipsis, utpote quibus libertatem suam tum occeptam fert, gubernacula committat, introducaturque Aristocratia, in qua Optimates imperant. Attamen ne tum quidem Monarchiæ incommoda vitari poterunt: cum enim eorundem filii succedant posteà, ideoque Magistratus & dominatio fiant hæreditaria, facilè iis abutuntur, ad utilitatem & commodum proprium in administranda Repub. omnia referendo; è quod illud deinde fit, populus, inique & per tyrannidem opprimi se ab iis videns, sceptrum iisdem extorqueat è manibus, malintque imperare omnes, perinde quasi major sit libertas Democratiæ; in qua cùm æqualitas servari nequeat, invalescunt insolentia atque injustitia, & exoriuntur seditiones

a *Alia tyrannides ex Regibus, qui moribus institutisque Majorum violatis, imperia magis concupierunt.* Arist. lib. 5. Polit c. 10. b *Nam si non volentibus imperet, protinus desinet esse Regnum.* Idem ib.

seditiones ac tumultus, quorum confusio ac damna tanta sæpe sunt, ut tolerabilius omnes existiment, si penes unum solum sit Imperium, atque ita ad Monarchiam tandem, à qua primùm recesserant, fit regressio. Istiusmodi circulum committere solent Respublicæ, in quo non rarò accidit, ut omnem omnino libertatem amittant, dum nimirum status aliquis vicinus & potens inquietudinis illius occasione utitur, ad debellandas eas & subjugandas.

5. Imperia electiva, aut certè subditorum erga Principem affectus tum pereunt, cùm Principis electi facinora non respondent conceptæ opinioni; deprehenso nimirum electionis errore ex inani meritorum præsumptione. Multi enim sunt, qui ad gubernandum videntur idonei, antequam ad gubernacula admoveantur, uti in Galba accidit, *a* qui *omnium consensu capax Imperii* habebatur, *nisi imperasset.* Qui electioni non subscripsere, nunquam ab electo satis securi sunt, quin potiùs metus iste, in caussa est, ut mutationem exoptent & moliantur. Si illi verò, qui sua dedêre suffragia, tantum sibi de ejus favore fuerunt polliciti, ut postquam spe sua frustrari se vident, vivant inquieti & conquerantur: neque enim fieri poterit, ut Princeps satisfaciat omnibus, taceo ipsam etiam humanam gratitudinem paullatim fatigari, dum amplitudinis & fortunæ suæ instrumenta assiduè ante oculos habet, eosque tanquam illius creditores aversatur. Subditi mutationibus electionis assueti: easdem amant, semperque sibi persuadent, Principem alium novum fore meliorem. Qui in electione suffragii jus habent, tanto tempore suspendi, & quasi amori dolent suam eligendi potestatem, unde eorum existimatio dependet. Electus efferens sese dominandi libidine, Imperii sui fines latiùs propagare contendit, violat juramenta, conditiones & pacta, cum quibus ad sceptrum ascitus fuerat, & spretis Regni incolis (si alienigena sit) alios suæ Nationis muneribus

a Tacit. lib. 1. Histor.

ribus præficit, suæ familiæ homines evehere satagit; qua in re subditorum incurrit odium, & ruinæ suæ ansam præbet, omnes enim ab cæteris regi grave ducunt. Jeremias certe pro tristi munitio illud in *a* Jerusalem habuit.

5. Imperia quoque armis parta diu floruere haud solent: deliciis enim illud animorum robur flaccescit sensim, & eliditur Felicitas consilia impedit, ipsosque Principes ita abripit, ut ea nunc media negligant, quibus ad illam fortunam pervenerunt. *b illud clarum, testatumque exemplis est, quod homines felicitatem assequantur benignitate in alios, & bona de se opinione. Iidem cum adepti, quæ voluerant, ad injurias & impotentiam in imperiis dilabuntur, fit meritissimo ut una cum imperantium mutatione ipsi subditi se & affectus mutent.* Hæc caussa fuit, cur Carthaginenses ex Hispania ejecti fuerint, quia nimirum non adverterant, artibus iisdem, quibus acquiruntur Status, eos etiam conservari oportere: qua de re magis soliciti esse solent ii, qui primi ejusmodi Provincias armis subegerunt, quam eorundem Successores: illi enim omne animi & ingenii sub robur ad eas acquirendas tuendasque contulerunt; contra vero hos ipsa successio negligentes ea in re & minus sollicitos efficit. c Unde fit ut *qui occuparunt Imperia, eorum plerique eadem retinuerint; qui vero tradita ab aliis accepere, hi statim fere omnes amiserint.* *d* Spiritus sancti oraculum est, *Regna de gente in gentem transferri propter injustitias, & injurias, & contumelias, & diversos dolos.*

Concludo præsentem materiam duobus documentis: primum est, *e* quòd *conservantur Respublicæ non solum, quia procul sunt ab iis, quæ interitum afferunt, sed etiam quia prope sunt. Nam timor intentiore cura Reipublicæ consulere cogit.* Alterum est, quod & in ipsis Prin-

a *Ecce auditum in Jerusalem, custodes venire de terra longinqua, & dare super civitates Juda vocem suam.* Jerem. 4. 16. *b* Polib. *c* Arist. lib. 5. Polit. c. 9. *d* Eccles. 10. 8. *e* Arist. l. 5. Polit. c. 8.

Principe, & in corpore Reipublicæ a *maximè omnium quod exiguum est, caveri debeat. Detrimentum enim latenter obrepit, quia non totum simul contrahitur*; at postquam invaluerit, remedium non admittit. Minimus etiam vermiculus cedri medullam paullatim exedit, & eam denique humi sternit. Navem secundissimis impulsam ventis una sistit Echæneis: quanto velocitas illius major est & vehementior, tanto facilius in scopulos allisa dissolvitur. Levissima damna Romanam Monarchiam everterunt. Plus interdum creat periculi levis aliqua humorum intemperies, quàm gravis infirmitas, quia illa fere negligitur, huic vero gnaviter paratur remedium. De febri curanda mox sumus solliciti; at de defluxione aliqua in pectus decidente perparum laboramus; unde tamen morbi graviores nasci solent.

a Idem ibid.

SYMBOLUM LXI.

DECACHORDUM (instrumentum Musicum) perfectam format Aristocratiam constantem ex Monarchico imperio & Democratico. Intelligentia præsidet, imperant plures digiti, paret vero nervorum multitudo; quasi populus quidam, qui attemperati sunt omnes inter se & concordes in harmonia, non particulari & privata, sed communi & publica, ita ut majores à minoribus minime dissonent. Decachordo similis est Respub aliqua, in qua longus rerum usus & experientia alios præesse voluit, obedire alios, sancivit leges, constituit Magistratus, distinxit officia, certos præscripsit imperandi modos ac formas, & apud Nationes omnes eum instituit Reipub. ordinem, qui naturæ cujusque maxime conformis esset & consentaneus. Unde fit, ut antiqua illa dispositio sine periculo immutari haud possit. Decachordum illud Regnorum & Rerumpublicarum cum omnibus suis partibus jam constitutum est, nervi

vi omnes contemperati inter se, & suis quique locis dispositi; & tametsi fortè cupiam videatur, unum aliquem aliter immutatum meliorem fore; plus

tamen semper tribuendum prudentiæ & considerationi Majorum, quos longus usus & experientia edocuit: rationes enim ac modi gubernandi, licet quæ-

quædam habeant incommoda, minori tamen ferè cum detrimento tolerari solent, quàm innovari. Princeps aliquis prudens nervos attemperat, prout dispositi ipsi sunt, non eos immutat omnino, nisi fortè temporis diuturnitate, aut aliis de caussis tantoperè disturbati ii sint, ut planè à fine suo primo deficiant, quemadmodum alibi dicimus. Oportet igitur, ut Princeps Imperii sui decachordum bene accurateque perspectum habeat, Majestatem item, quæ illud comitatur, naturam denique, conditionem & ingenium populi, quàm aulicorum, quæ præcipui illius nervi sunt. Nam ut rectè dicit Rex Alphonsus Sapiens in quadam sua lege: a *Saber conocer los Omes, es una de las cosas, de que el Rey mas se debe trabajar: ea pues que con ellos ha de fazer todos sus fechos, menester es, que los conozca bien.* In hoc potissimum gubernandi artificium consistit.

b *Principis est virtus maxima nôsse suos.*

Qui in ea scientia plus profecerunt, majori cum facilitate suos rexerunt Status. Multi ad Regnorum decachordum manum admovent, pauci digitis nervos apte norunt impellere, rarissimi naturam illius rite cognoscunt, & eo scitè canunt.

Illud igitur sciret Princeps Regnum nihil esse aliud, quàm multarum civitatum populorumque quandam unionem, & consensionem communem in unius alicujus imperium & obedientiam aliorum, quam ambitio suasit & vis. Concordia illud primùm erexit, idem porrò conservat concordia. Justitia & clementia vitam ei tribuunt. Cura est alienæ salutis. Spiritus ejus in unitate Religionis consistit. Ex iisdem partibus, quibus constat, conservatio ejus dependet, augmentum item, aut ruina. Consortem ferre & in ipso magis, quam in ulla re, fortunæ triumphat inconstantia. Æmulationi & invidiæ obnoxium est. Plus illi periculi à rebus secundis, quam adversis imminet: in illis enim sui quasi oblitum vivit securiùs, per securitatem in superbiam

a L. 13. tt. 5. p. 2. b Mar.

biam erigitur, per superbiam in interitum ruit. Si novum sit, facile iterum dissolvitur; si antiquum, ne sic quidem omnino firmum est. Nòn minùs in perpetua pace periclitatur, ac in bello. Si armis alienis infestum non sit, se ipso collabitur, & ubi semel ruere cœperit, sustinere se non potest. Inter summum ejus fastigium & præcipitium nihil pene interjicitur temporis. Æmulationibus nunc defenditur, nunc offenditur. Si exiguum valde sit, tueri se inquit, si grande admodum, regere seipsum nescit. Arti magis paret, quàm violentiæ. Amat novitates, & in his ruinam suam reperit. Virtus salus illius est, vitium infimitas. Labor illud erigit, dejicit otium. Munimentis & fœderibus roboratur, & legibus stabilitur. Magistratus pro corde illi est; consilia sunt pro oculis; pro brachiis arma, pro pedibus opes.

§. Istud Regni Decachordum Majestas comitatur, quæ est quædam harmonia è populi chordis orta & à *a* cœlo approbata. Repræsentatio quædam potestatis, & splendor supremæ jurisdictionis. Vis quædam, quæ auctoritatem & obedientiam sibi conciliat. Custodia & salus est Principatûs. Opinio & fama esse suum illi tribuunt; amor securitatem; metus auctoritatem; ostentatio amplitudinem; cæremonia reverentiam; severitas observantiam; pompa existimationem. Quanto magis hominum fugit frequentiam, tantò magis in veneratione est. Contemptu & odio in discrimen venit. Nec æqualitatem fert, nec divisionem, quia in admiratione & unitate est posita. In utraque fortuna constantiam servat: roborat eam cultus; fovent arma & leges. Nec durat in elatione, nec in demissione animo concidit. Vitam illi prudentia & beneficentia tribuunt, eripiunt impetus & vitium.

§. Chordarum vulgus Decachordi istius populus est, cujus natura monstro per omnia similes, dissimi-

li

a *Vivit Dominus, qui firmavit me, & collocavit me super solium David Patris mei.* 3. Reg. 2. 24.

lis à seipsa est inconstans & varia. Exteriori rerum facie capitur, interiora non penetrat. Rumorem in consilium adhæret. Sic à medius & ratione derelictus, ut verum à falso discernere nequeat. In deteriora semper pronus Una eademque hora duos contrarios inter se inducit affectus. His potiùs duci se sinit, quàm ratione; magis impetu quàm prudentia, umbra potiùs, quam veritate Pœnis & castigationibus domari potest. In adulationibus difformis est & varius, laudes veras falsis commiscens. Medium tenere nescit: aut extremè amat, aut odit; aut summe gratus est, aut ingratus; aut pavet, aut terret, dum verò pavet, secure spernitur. Periculis levioribus proximè imminentibus perturbatur; grandioribus, si longinqua sint, nihil omnino terretur. Aut abjecto servit animo, aut cum superbia imperat. Nec ipse liber esse didicit, nec esse sinit alios. Minis audax est, re ipsa & opere pusillanimis ac vecors. Levibus de caussis commovetur, & citò rursum componitur. Sequitur, non ducit. Erga omnes eodem modo se gerit. Faciliùs cogi se sinit, quàm persuaderi. Rebus prospere fluentibus arrogans est & impius; in fortuna adversa pavidus & religiosus. Tam ad crudelitatem proclivis, quàm ad misericordiam. Eodem animi ardore quo uni favet, persequitur alium Clementia nimia abutitur ad licentiam, rigore nimio in perniciem it præceps. Si effrænatius semel in bonos invaserit, nec ratio, nec pudor enm retrahit. Rumores fovet confingitque & sua credulitate famæ vires addit. Paucorum sermones negligit, voces multorum sequitur. Eventus malos malitiæ Magistratus tribuit. & calamitates communes delictis Principis. Nihil magis cum obsequentē reddit, quàm annonæ & rerum omnium ubertas, in qua curas suas omnes & cogitationes defixas habet. Rei privatæ studio, aut honoris læsione leviter commovetur. Oneribus pressus concidit, allevatus recalcitrat. Amat ingenia præfervida & temeraria, rationem item gubernandi ambitiosam & turbulentam. Nunquā acquiescit præsenti rerum

ti rerum statu, mutationis semper & novitatis appetens. Virtutes aut vitia eorum, qui præsunt, imitatur. Locupletibus & potentioribus invidet, & insidias machinatur. Ludos aliaque oblectamenta diligit, neque ulla alia re magis, quàm istis, animus illius & gratia conciliari potest. In Religione superstitiosus est, & Sacerdotibus paret potius, quam suis Principibus. Hæ præcipue conditiones affectionesque sunt multitudinis. Illud tamen sibi Princeps persuadeat, nullam esse communitatem, aut tam amplum consilium, quantumvis grave sit, & Virorum selectorum, in quo vulgus aliquod non sit, quodque non in multis cum populari conveniat.

5. Alia etiam Decachordi istius Musici pars, nec minùs principalis est aula; cujus nervos nisi magna cum prudentia & dexteritate Princeps impellere noverit, totius gubernationis harmoniam disturbabunt: quare ut bene ii semper attemperati permaneant, illius etiam naturam nôsse oportebit. Est igitur aula præsumptuosa & varia. Ad momenta singula Chamæleontis instar suos mutat colores, pro eo, ac fortuna prospera, aut adversa aspirat. Tametsi una & communis omnium lingua sit, non æquè tamen omnes eam intelligunt. Principem nascentem veneratur ac colit, occasui proximum minimè curat. Actiones illius observat & carpit. Moribus ejus sese accommodat, & errores imitatur. Retibus adulationis assiduè illius venatur gratiam. Nunquam non intenta in ambitionem & privatum commodum. Mendaciis alitur, & veritatem odio habet. Malum temere credit, difficillimè id quod bonum est. Amans mutationum & novitatum. Omnia timet, & diffidit in omnibus. Superba & arrogans in jubendo, in obediendo abjecta & humilis. Invida tum erga se ipsam & domesticos, tum erga eos, qui extrà degunt. In dissimulandis celandisque suis studiis mirum in modum artificiosa. Odium risu & cæremoniis contegit. Laudat palàm, clam vituperat.

Su

Sui ipsius hostis est. In iis, quæ foris incurrunt inoculos, vana; in promissis, levis.

§. Cognito igitur isthoc gubernationis instrumento, nervorum item illius natura & concordia oportet Principem tali cum prudentia eos pellere digitis, ut ne disparem reddant sonum: qua in re opus est, certam servare mensuram & tempus, nec magis uni favere nervo, quàm alteri, in iis, quæ ad conentum & harmoniam efficiendam pertinent; aut aliorum oblivisci: omnes enim in instrumento musico Reip. munus suum habent, licet inæquales sint inter se, & facilè dissonent. Quæ vocum discordia tum periculosior erit, si Princeps amplam nimis potestatem concesserit Magistratibus; si nimiùm plebi faventem se exhibuerit, aut spreverit Nobilitatem; si justitiam administraverit aliquibus, aliis non item; si armorum literatumque officia confuderit. Si denique non probè intellexerit, Majestatem sustentari auctoritate, regnum amore; aulam gravitate; nobilitatem existimatione; populum ubertate; justitiam æqualitate; leges metu; arma præmio, potentiam parsimonia; bellum opibus, & pacem opinione.

§. Unumquodque Regnum instrumentum est ab aliis natura & nervorum (qui sunt ipsi subditi) dispositione diversum, adeoque à diversa manu, & modo diverso regi & impelli debent. Regnum aliquod decachordi instar est, quod non solum mollitie extremorum digitorum indiget, sed unguium etiam duritie. Aliud organo musico simile videtur, in quo ambabus opus est manibus, ut earum pondere vocum symphonia exprimatur. Aliud tam delicatum est, uti cythara, que non fert ipsos digitos, sed levi pulsata calamo, tum demum suaviter resonat. In eo igitur Princeps elaboret, ut ista Regnorum suorum instrumenta & subditorum nervos bene habeat perspectos & contemperatos inter se, caveatque (quod & in ipso Deo observavit *a* Chryso-

sto-

a *Neque nervum intendit, neque remittit ultra modum, ne harmoniæ concentum lædat.* Chrys.

ſtomus) ne ſeveritate aliqua, aut cupiditate nimi adducat claviculos: nam nervis etiam probatiſſimus, ſi nimium intenſus non rumpitur, omnino tamen turbat concordiam, & modulationis ſuavitatem impedit.

SYMBOLUM LXII.

APES, quibus plurimum Natura ingenii & industria tribuit, artificium ſuum conſtituendi favos callide contegunt. Fervet opus, & nemo œconomiam earundem & ſtatum penetrare poteſt: qui ſi quis curioſius interdum, efformato riveari vitreo eum velit introſpicere, undique cera illud obducunt, ut ne actionum ſuarum domeſticarum teſtes & ſpectatores habeant. O prudentem Rempublicam mundi Magiſtram! jam dudum in animantes omnes ſupremum teneres Imperium, ſi quemadmodum tibi Natura pro tua conſervatione ſuggeſſit media, ita vires quoque pro incremento tuo ſuppeditaſſet. Diſcant à te omnes aliæ, quanti ad felicitatem publicam interſit occultum aliquod ſilentium, & ſecretum tacitum in rebus agendis ſtatuendiſve, quantumque noceat, ſi detegatur artificium & prodantur in apertum regulæ gubernationis, negotiationes & tractatus, conſilia ac fines, mala & infirmitates interiores Reipublicæ. Si hanc apum prudentiam conſideraſſet cum animo ſuo Druſus Tribunus, cum Architectus ei polliceretur, ita ſe ædium feneſtras diſpoſiturum, ut nemini per eas introſpicere liceret, non hunc in modum reſpondiſſet [a] *Tu verò, ſi quid in te artis eſt, ita compone domum meam, ut quidquid agam ab omnibus perſpici poſſit.* Arrogantia hæc fuit animi aperti & ingenui, aut confidentia hominis privati, non Miniſtri alicujus publici, neque Principis, in cujus palatio neceſſe eſt, quidam receſſus ſint ab arbitris remoti, ut extra aliorum conſpectum deliberetur de negoti

[a] Vell. Pater. lib. 2.

ac decernatur. Consilium tanquam *a* mysterium non nisi cum paucis communicandum. *b* Deo ejusdem Præsidi (quam Consum dicebant) Roma aras

quendam erexit, sed subterraneas, ut indicaret, con-

A a

a Habuit cum eis mysterium consilii sui. Judith. 2. 2.
b Ros. 2. Ant. Rom.

consilia occulta esse debere. Cujus etiam secreti be neficio in tantam illa crevit amplitudinem, diuqu salva constitit; illud scilicet pro comperto habens a *taciturnitatem optimum atque tutissimum rerum admi nistrandarum* esse *vinculum*. Erat Senatui illi tan fidum profundumque pectus, ut ejus consultatio nes, & quæ secreto statuerat, nunquam palàn eruperint: multis sæculis ne unus quidem Senato fuit, qui ea proderet: universi ac singuli aures ha bebant ad audiendum; linguam nemo, ut loque retur. Nescio profectò, num idem de Monarchi & Rebuspublic. præsentibus dici possit. Quod he ri in earum consiliis actitatum fuit, hodie narratu inter muliercularum subsellia, quarum blanditii (contrà ac præcepit Michæas *b* Propheta) facilè ar cana sua pandunt mariti, illæ vero vicissim aliisi quomodo in secreto illo accidit, quod c *Maximu uxori suæ Martiæ aperuit*; *illa Liviæ*. Per ejusmod canales mox secreta illa etiam ad Legatos Princi pum permanant, à quorum observatione nem quisquam immunis est. Publici exploratores sunt urinatores, qui in profundum se demittunt. Pruden illa Respublica, quæ ad diuturnam commoratio nem illos non admittit. Noxii magis sunt, quàm proficui tranquillitati publicæ: plura excitarunt bel la, quàm paces composuerunt: semper alvearia fa bricantur vitrea, ut per insidias queant inspicere quid agatur in consiliis. Omni igitur ope elabore Princeps, ut consiliorum suorum rimas omnes ob struat, ne per eas introspicere possit curiositas nam si hostis illa penetret, facilè iis it obviam & contra sese armat; uti faciebat Germanicus, si qui dem d *nihil Cæsari incognitum. Consilia, locos, prompta occulta noverat, astusque hostium in perniciem ipsis verte bat.* Eandem ob caussam Sallustius Crispus quoqu suasit Liviæ, c *ne arcana domus, ne consilia amicorum mini*

a Valer. Max. l. 2. c. 2. b *Ab eâ, quæ dormit in sinu tu custodi claustra oris*, Mich. 7. 5. c Tacit. lib. 1. An nal. d Idem. l. 2. Annal, Idem l. 1. Annal.

ministeria militum vulgarentur. Dum Samson aperuit Dalilæ, in quo robur suum *a* consisteret, unà malitiæ occasionem præbuit, illudque *b* perdidit. Consilia occulte omnes metu percellunt, & Principi auctoritatem pariunt; & licet non optimè fundata ea sint, judicium tamen prudens facilè posteà rationes invenit, quibus ea bona fide tueri possit. Rueret omnis de Principibus & Rebuspub. concepta opinio, si intimè penetrare liceret, quæ in secretioribus eorundem consiliis pertractantur. Gigantes sunt, qui proceros sese & potentes offerunt oculis, magisque perterrefaciunt, quam lædant: verùm si metus eos agnoverit propiùs, videbit phantasticos esse, qui regantur ac sustenentur ab hominibus non majoris staturæ, quàm sint cæteri. Imperia in consiliis & actionibus suis secreta in veneratione sunt, secùs spernuntur ab omnibus. Quàm aspectu jucundum est flumen *c* profundum, quàm contra inamœnum, quod jacentes in fundo lapides & alvei muscum ostentat; illud pedibus transire nemo audet; hoc vadare volunt omnes. Res opinione manæ conspectu vilescunt. *d* *Major è longinquo reverentia.* Proptereà sapientissimus Deus, cum in monte Sinai de danda populo suo lege ejusque gubernatione conferret cum Moyse, supremum illius cacumen non igne solùm, sed & densissima, *e* nube circumsepsit, ne quis per insidias eos observare posset, præcepitque sub pœna capitis, ne ullus vel ad radicem montis propiùs *f* accederet. En ipsius etiam Dei consultationes & mandata, tanquam my-

a *Si rasum fuerit caput meum, recedet à me fortitudo mea, & deficiam, eroque sicut cæteri homines.* Jud. 16. 17. *b* *Quia nunc mihi aperuit cor suum.* Ibid. v. 18. *c* *Sicut aqua profunda, sic consilium in corde viri.* Prov. c. 20. v. 3. *d* Tac. l. 1. Annal. *e* *Ecce cœperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, & nubes densissima operire montem.* Exod. 19. 16. *f* *Cavete, ne ascendatis in montem, ne tangatis fines illius, omnis qui tetigerit montem, morte morietur.* Exod. 19. 12.

steria in secessu secreta haberi oportuit. Quid igitu in humanis erit, cùm nullum Sapientum sit con silium absque ignorantiis ? quando consulta ec rum vulgantur in publicum, diu multumque ex pensa videntur, & facta magno cum judicio. Ma jestatem & prudentiam Principis referunt, grave que considerationes & caussas subesse credimus quas mente assequi non possumus; immò multa interdum nos ipsi addimus, quæ Principi aut con siliariis ne in mentem quidem venerunt; verum ipsam consultationem, fundamenta, & consili coràm audire licuisset, meritò ea risissemus. Ita i theatris fieri assolet, ubi Actores belle personati i scenam prodeunt, & auctoritatem præ se ferunt intus autem post siparium eorum nota est ignobil tas; omnia ibi permixta & confusa. Eam ob re longè adhuc inconvenientius est, si gubernatio nis mysteria communicentur cum Exteris, quos s spectos habebat Rex Henricus (*a*) II. Et licet mul forsan fideles futuri sint, tutius tamen est, pl ne eos arcere à gubernaculis, aut ærarii commu nis administratione, præsertim quando subditi no sunt, aut æqualis conditionis, *ne* videlicet (*b*) *ali ni Regni, quod non convenit, scrutentur arcana.* Se ita ferè naturâ comparati sumus, ut domestic aspernemur, miremur aliena. Nullam putam esse animi fortitudinem, scientiam nullam, nu lum consilium, nisi apud Exteros, nequicqua monente nos Spiritu Sancto: (c) *Admitte ad te ali nigenam, & subverte te in turbine, & alienabit te à tu propriis.*

Si Princeps voluerit, ut consilia sua secreta ha beantur & tacita, taciturnitate suâ & prudentiâ i rebus suis celandis exemplo aliis præeat. Q. M tellum imitetur, quem dixisse aliquando accepimu (quod idem & Petrus Aragoniæ Rex solebat) *d* . *hujus consilii mei interiorem tunicam consciam esse sen*
r

a L. 4. tt. 3 l. 1. Recop. *b* L. mercatores, cap. c commer. *c* Eccles. 11. 36. *d* Val. Max.

ro, continuo eam cremari jubebo. Enitatur peculiari studio, ut animum suum occultum habeat: qui enim suæmet intentionis fuerit dominus, idem quoque præcipuum gubernandi instrumentum in suâ jam tenet potestate. Intellexit hoc quondam Tiberius, a cui *etiam in rebus, quas non occuleret, seu naturâ, sive adsuetudine suspensa semper & obscura verba: tunc vero,* cum de successione ejus in Augusti locum ageretur, vel maxime *nitebatur, ut sensus suos penitus abderet.* Secreta non cum Ministris omnibus communicanda sunt, quantumvis fideles ii sint, sed illis duntaxat ad quos illa aliquâ ratione pertinent, aut quos absque majori incommodo ea celare non licet. Dum Christus suum quoddam à se patratum miraculum clam alios esse cuperet, tres solum Apostolos illius fecit conscios, in omnibus enim secretum haud satis tutum (*b*) fuisset. Magnâ curâ opus est, ut illud in arcano maneat: etsi enim in nostrâ sit potestate (*c*) facere, non tamen internus ille motus affectuum & passionum animi, aut celer ille verecundiæ sanguis, qui in vultu & oculis prodit, quod in imo pectore latet (*d*) abditum. Subtiliori nimirum & traducenti chartæ animus similis est, & foris legi potest, quod intus consignatum. Sic ex illo Agrippinæ mors Britannici (*e*) *quamvis vultu premeretur, emicui.* Noverant istud Tiberius & Augustus, nec putabant satis dissimulare se posse gaudium, quo ex Germanici morte perfundebantur, adeoque in publico comparere ausi non *f* sunt. Non sola lingua in apertum profert, quod in corde servatur reconditum: plura alia dantur in homine non minus gar-

a Tacit. l. 1. Annal. b *Non permisit intrare secum quenquam nisi Petrum, & Jacobum, & Joannem.* Luc. 8. 51. c *Si tam in nostrâ potestate esset oblivisci, quam tacere.* Tacit. in vita Agric. d *Quoniam nequitia in habitaculis eorum in medio eorum.* Psalm. 54. 17. e Tacit. l. 13. Annal. f *Anne omnium oculis vultum eorum scrutantibus, falsi intelligeremur.* Idem l. 3. Annal.

garrula, quàm illa; ut sunt amor, qui cum ignis quidam sit, illuminat & pandit interiores pectoris recessus: ira, quæ fervet & super effluit: metus pœnæ: vis doloris: spes commodi proprii: honor, aut infamia: inanis gloria ex eo, quod jam animo concipitur, cupiens nimirum, ut antè propaletur, quàm mandetur executioni: mentis denique vacillatio aut ex vino immodicè sumpto, aut alia aliqua de caussa. Nulla tanta est diligentia, quæ naturales illos exploratores queat fallere, quin immò quantò illa fuerit major, tantò magis hi sese in apertum produnt; quomodo Scevino accidit in conjuratione, quam molliebatur: a *ipse enim mœstus, & magna cogitationis manifestus erat, quamvis lætitiam vagis sermonibus simularet.* Et tametsi longo usu corrigi possit sensim Natura & institui, ut secretum custodiat arctiùs, uti *Octavia*, b *quamvis rudibus annis, dolorem, caritatem omnis affectus abscondere didicerat*, sicut & Nero, c *factus naturâ, & consuetudine exercitui, velare odium fallacibus blanditiis.* Neque potest ars semper tam esse vigilans &attenta ad omnia, quin sui interdum obliviscatur, & motui naturali indulgeat, malitia præsertim irritante & impellente. Variis modis id fieri contingit, quos hîc subjiciam, ut Princeps cavere sibi sciat, nec tam facilè sinat quenquam in pectus sibi introspicere, & rimari ea, quæ intus latent recondita.

Solet igitur malitia astutè humorem peccantem tangere, ut foràs erumpat, & occulta animi sensa in lucem *d* proferat. Ita à Sejano e *Agrippinæ proximi inliciebantur pravis sermonibus tumidos ejus spiritus perstimulare*, ut ipsa suum regnandi desiderium proderet, adeoque suspecta Tiberio fieret.

Idem injuriæ quoque efficiunt, quæ claves sunt

a Idem l. 13. Annal. *b* Tac. l. 13. Annal. *c* Idem l. 14. Ann. d *Qui pungit cor, profert sensum.* Eccl. 22, 24 *e* Idem ib.

ſunt cordis. Secretiſſimus in cogitatis ſuis erat Tiberius, injuriæ tamen, quas ab Aggrippina, accepit, a *raram occulti pectoris vocem elicuére, corruptamque Græco verſu admonuit: ideo lædi, quia non regnaret.*

Qui ut ſua celet conſilia, contraria omnia ſimulat, is demum intelligit, quid de iis ſentiant alii; quo artificio idem Imperator Tiberius uſus fuit, quando ut Senatorum animos perveſtigaret, præ ſe tulit, quaſi nollet admittere *b* Imperium.

Alia item aſtutia eſt, ſenſim & quaſi per ambages in res abditas & ſecretas penetrare, laudando ſcilicet aut vituperando id, quod exploratum quis cuperet, & faciendo ſe delicti conſortem, conciliare ſibi fidem, aliumque inducere, ut mentem & opinionem ſuam aperiat. Hac via Latiaris de prædicando Germanicum, miſerando Agrippinæ ſortem & Sejanum accuſando, ſuam tantoperè Sabino probavit fidelitatem, ut hic ſuum erga Sejanum odium illi *c* patefaceret.

Crebræ interrogationes multa quodammodo jacula ſunt uno eodemque miſſa tempore, quibus omnibus diligentia obſiſtere non poteſt, quæque pectus ſecreti etiam tenaciſſimum armis exuunt; uti Piſonis filio factum à Tiberio, *d crebris interrogationibus exquirente, qualem Piſo diem ſupremum noctem-*

Poſta cognitum eſt, ad introſpiciendas etiam procerum voluntates, inductam dubitationem. Idem. l. 1. Annal. b *Simul honora de Germanico, Agripinam miſerans differebat. Et poſtquam Sabinus, ut ſunt molles in calamiate mortalium animi, effudit lacrymas, junxit queſtus; audentius jam onerat Sejanum, ſævitiam, ſuperbiam, ſpes ejus, ne in Tiborium quidem vitio abſtinet. Itque ſermones tanquam vetita miſcuiſſent, ſpeciem arctæ amicitiæ facere.* c *Ac jam ultro Sabinus quærere Latiarem ventitare domum, dolores ſuos quaſi ad fidiſſimum deferre*, Tacit. lib. 4. Annal. *d* Idem lib. 5. Annal.

dem que exegisset. Atque illo pleraque sapienter, quædam inconsultius respondente. Quod si inopinatæ ea sint, magis etiam animum perturbant: id quod Tiberius aliquando expertus fuit: *a* nam *perculsus improvisà interrogatione* Asinii Galli, etsi *paullulum reticuit* ut secum ipse expenderet, quid responderet, dissimulare tamen omnia non potuit, *b etenim vultu offensionem conjectaverat Asinius.*

Ipsa Principis auctoritas & veneratio Majestati debita impellunt ad dicendam veritatem, tametsi aliquando etiam ad mendacium, ne frustra quæsivisse videatur: quemadmodum eidem Imper. *c* Tiberio accidebat, quoties ipse reos examinaret.

E sermonibus variis & colloquiis: quæ dexterrimè quidam exordire norunt, perspicitur animus: haud secus atque ex diversis chartæ conscisse particulis junctis iterum & collatis inter se legitur, quod scriptum in ea fuerat: atque isthac observatione didicerant olim, qui contra Neronem conjurarant, Fenium Rufum à parte ipsorum futurum: *d* nam *crebro ipsius sermone* illis *facta fides.*

§. E quibus omnibus colligere licebit Principi, quantum in secretis insit periculi, & si in nobismet ipsis secura illa non sint, quomodo in aliis erunt? Quare nemini cuipiam ea debet committere, quoad fieri potest: sunt enim veluti cuniculi quidam subterranei, qui si multa habeant orificia, ignis omnis exhalat, & effectum non habet. Si tamen necessitas postulet, ut ea Princeps cum Ministris suis communicet, vidensque ea propalari, rescire voluerit, cujus culpa id fiat, subinde ferim varia aliqua fingat secreta, & singula singulis committat: ita enim fiet, ut per illud, quod di-

vul-

a Idem l. 1. Annal. *b* Idem ibidem. *c Non temperante Tiberio, quin premeret voce, vultu, eo quod ipse creberrimè interrogat: neque refellere, aut eludere dabatur, ac sæpe etiam confitendum erat, ne frustra quæsivisset* Idem l. 3. Annal. *d* Tacit. l. 15. Annal.

vulgatum fuerit, cum deprehendat, qui ista revelat aliis.

(a) *Non tamen sine usu fuerit, introspicere illa primo aspectu levia, ex queis magnarum sæpe rerum motus oriuntur.* Potentissimorum etiam Imperiorum aggeres in periculo sunt, ne per minimam curiositatis rimulam eos mare disturbet & dejiciat. Ubi vermis iste secreti radicem arroserit, procerissimam etiam arborem humi sternet.

a Idem l. 1. Annal.

SYMBOLUM LXIII.

IN negotiis omnibus principia eorundem & fines sibi mutuò respondere debent. Curandum, ut perfecta eorum forma sit, nec facilè immutanda. Figulus aliquis non sic in incertum rotam versat nec manu sic obiter opus suum fingit, ut vas aliud ab incœpto exeat. Unum aliquod opus sit sibi ipsi conforme & simile.

------------- *Amphora cœpit* (a)
Institui currente rota, cur urceus exit?
Denique sit quod vis, simplex duntaxat, & unum.

Nihil perniciosum magis, quàm illa in actionibus & gubernandi ratione inæqualitas, quando principia finibus minime consonant. Ludibrio omnibus est, qui magna cum cura ac sollicitudine imperandi munus exorsus, omnia posteà per incuriam negligit. Satius fuisset eodem semper passu incedere, etsi segni ac tardo. Illa ipsa laus, quam ejus commeruere principia, accusat ejusdem fines. Perdidit auctoritatem Galba, quod sub Imperii initium instaurationem militiæ pollicitus, indignos posteà eidem *b* præfecisset. Multi Principes videntur optimi, & pessimi sunt: multi prudenter norunt differere, & absque prudentiâ operantur: nonnulli magna pro-

a Horat. *b Nec enim ad hanc formam cætera erant.* Tac. l. 1. Hist.

mittunt, & pauca præstant: alii in pace fortes sunt, & in bello ignavi: alii tentant omnia, & nihil ad perfectionē adducunt. Ista rerum difformitas haud

quaquam decet Majestatem, in qua perpetua quædam dictorum factorumque constantia & æquabilitas

litas elucere debet. Nec amor, nec obedientia stabiles esse possunt in Principem, qui à seipso dissimilis est. Quare diligenter antè cum animo suo consideret, quam certi aliquid statuat, cum in consiliorum suorum executione media principiis & finibus responsuta sint, pro eo ac monet Gofredus:

a *A quei, che sono alti principio orditi*
Di tutta 'l opra il filo, è 'l fine responda.

Gubernationis tela bona non erit, quantumvis eximia illa sit, nisi æqualis fuerit. Nec satis est circumspicere, quomodo ordiendum sit aliquod negotium, sed illud insuper nosse oportet, qui pertexi debeat. b *Prora & puppi summam consilii perfecti significabant* veteres: *propterea quod à prora & puppi tanquam à capite & calce pendet tota* c *navis.* Unde figuram præsentis desumpsi Symboli, repræsentando consilium aliquod prudens, attentum ad principia sua & fines, per navem quæ anchorâ duplici, in prora nimirum & in puppi, adversus tempestatem firmatur. Harum prodesset una sola in prora, si ventus in puppim sævire posset, eamque in scopulos allidere.

§. Tria ad rectè decernendum requiruntur; prudentia ad deliberandum, industria ad disponendum, & constantia ad perficiendum. Inanis esset omnis labor ardorque in negotiorum principiis, (si quod fieri solet) de exitu eorundem ac fine non essemus quoque d solliciti. Utraque anchora opus est, ut ea stabiliat ac firmet prudentia. Quia verò isthæc in præteritum & præsens suos tantummodo intendit oculos, non in futurum, unde omnia dependent negotia, ideo necessum est, ut ratiocinando conjectet, & antè prospiciat, quid per hæc aut

Aa 6 illa

a Tass. cant. I. b Cicero. c *Mihi prora & puppis, ut Græcorum proverbium est, fuit à me tui dimittendi, ut meas rationes explicares*, Cicero. d *Acribus, ut ferme talia, initiis, incurioso fine*, Tac. l. 6. Annal.

illa media obtineri possit; & uti in eum finem de liberationem consultationemque instituat quæ (u dixit Rex Alphonsus Sapiens) a *es buen antevidimient, que Ome toma sobre cosas dudosas.* In eâ consultatione tria consideranda sunt. Facile, Honestum & Utile. b *Omnes* quippe, *qui magnarum rerum consilia suscipiunt, æstimare debent, an quod inchoatur, Reipublicæ utile, ipsis gloriosum, aut promptum effectus, aut certe non arduum sit. Simul ipse, qui suadet, considerandus est,* an privatæ rei studio moveantur, aut sine aliquo particulari, *adjiciatne consilio,* & executioni *periculum suum; & si fortuna cœptis affuerit, cui summum decus acquiratur;* si secus, cui infamia exspectanda sit. Præmisso isthoc examine, & re semel statutâ, applicari debent media jam dictus conditionibus conformia: neque enim honestum erit, aut utile, quod per media iniqua & sumptuosa obtinebitur: qua in re quatuor diversa tempora, quæ in omnibus occurrunt negotiis, & cumprimis in infirmitatibus Rerumpublicarum, haud secus ac in morbis corporum, consideranda sunt, Principium nimirum, Incrementum, Consistentia, & Declinatio: quibus cognitis, & applicatis convenienti tempore mediis, facilius obtinetur, quod in votis est, aut retardatur, si ordo permutetur; quemadmodum retardaretur cursus navis si clavus proram occuparet. Industria consistit in seligendis mediis, ad finem propositum maxime idoneis, nunc his nunc illis utendo, qua in re non minus prosunt & adjuvant ea, quæ prætermittuntur, quàm ea, quæ adhibentur: uti in variarum vocum concertatione accidit, quarum aliæ per vices nunc silent, nunc modulantur aliæ, & tamen omnes simul harmoniam efficiunt. Negotia semetipsa non procurant, tametsi aut bona eorundem dispositio & justitia, aut utilitas publica ea urgere videantur; quin contra c *sæpe honestas rerum caussas, ni judicium adhibeas, perniciosi exitus consequuntur.* Erraretur in paucis, si debi-

a L. 5, tt, 6, p, 2, *b* Tac, l. 2, Hist. *c* Tac, l. 1, Hist.

debita adhiberetur attentio: verùm aut defatigantur Principes, aut subtilitates spernunt, & obstinatione quâdam ea, quæ animo conceperunt, potentiæ suæ vi obtinere contendunt. Hâc ut plurimùm ignorantia uti solet, amica compositione prudentia. Quod vis impetrare nequit, paullatim facilius reddit dexteritas, quæ tempus & occasionem observare ritè noverit. Ita fecit Legatus Cæcina, cùm neque auctoritate, neque precibus legiones Germanicas à fuga, quam nescio quis inanis suadebat metus, posset retrahere, donec (a) *projectus in limine portæ, miseratione demum, quia per corpus Legati eundem erat, clausit viam.* Quod idem alio in casu ante Pompejus fecerat. Verbum unicum tempestivè prolatum, aliquando victoriam peperit. (b) Ferdinandus Gonsalvus Castellæ Comes aciem instruxerat, ut cum Africanis confligeret, datoque ad prælium signo, cum equitum unus admotis equo calcaribus, alios antevertere cogitat, illico in oculis omnium terra dehiscente haustus fuit: turbavit ea res universum exercitum; at Comes ad milites conversus: *Si terra*, inquit, *nos ferre non sustinet, multo minus nos ferent hostes*, & pugnam exorsus feliciter triumphavit. Nec minoris prudentiæ fuit, quod in conflictu ad Ciriniolam accidit; cùm enim Italus quidam miles ratus Hispanos victos esse, pulveris sulphurei cados duobus curribus gestatos incendisset, & magna exercitûs totius esse turbatio, Gonsalvus eâ occasione usus præsenti animo, hilari facie ad circumstantes: c *Bono*, inquit, *estote animo, datur cœlo clara victoria, præclarum flamma omen, quasi incensis ad eam celebrandam facibus*; nec vanum fuisse augurem, eventus comprobavit. Tanti refert interdum Ministrum aliquem vivaci alacrique esse ingenio, & nosse uti occasionibus, applicando media finibus accommodata, & casus ejusmodi fortuitos in utilitatem convertendo.

a Tâ.l.2. Annal. b Mar.hist.Hisp.l.8,c.6. c Mar.hist.Hisp.l.27.c.21.

§. Quod si factâ bona Ministrorum electione pr negotiis, & adhibitis prudenter mediis, eventu optatus non respondea, non pœniteat facti Princ pem; quin potiùs constanter illud ferat: nequ enim à casu consilia metienda sunt, sed à pruder tiâ. Eventus fortuiti, qui prævideri aut caveri no potuere, factum non vitiant; velle autem & cona tum improbare, imprudentiæ est. Accidere illu solet iis Principibus, qui nec judicio pollent, ne animi robore: isti enim infaustis oppressi succes bus, & quasi extra se positi, cedunt imaginationi & consultationibus animi dubiis de eo, quod jan præteriit, tempus perdunt & attentionem, quan in parando remedio adhibere oportebat, pugnan tes secum ipsi, eò quod aliud consilium secuti non sint, & culpam in eum conferunt, qui consilii præ sentis auctor extitit, nihil pensi habentes, num ra tioni *a* innixum fuerit, nec ne. E quo fit, ut qui consiliis sunt, sententiam suam dicere vereantur, multasque patiantur elabi occasiones, nec tempe stive commoneant Principem, ne gratiam suam & existimationem ob eventus incertos periculo obji ciant. Incommoda isthæc velis remisque fugienda sunt Principi, dandaque opera, ut in casibus ad versis constans persistat, suos semper excusans Mi nistros, ubi manifestè in illis non deliquerint, ut tanto majori ei adsint animo, ad eos casus vincen dos ac superandos. Et tametsi in consultis qubusdam jam executioni datis apertè erratum fuerit, adhuc serenum se præbere oportet: Nam *quod jam factum, infectum fieri nequit*, ut dicit solet. In casus præteritos intendere oportet oculos, ut discamus, non ut nosmet cruciemus. Eâdem animi magnitudine opus est, ut per errores transeamus, ac per pericula. Nullum sine illis Inperium. Qui eos nimium timuerit, nil certi statuet, & pejor quandoque est hæsitatio animi anceps & dubia, quàm ipse.

a Fili, sine consilio nihil facias, & post factum non pœnitebis. Eccles. 32. 24.

ofe error. Ingenio confiderato & prompto negoia indigent. Si fingula cum exftrema attentione urari oporteret, multa negligerentur alia, cum raviffimo eorum, quorum intereft, & gubernatiois publicæ detrimento.

SYMBOLVM LXIV.

ANtiqui in militia curribus falcatis uti funt foliti, qui fimul ac movebantur, obvia quæque difecabant, uno eodemque impetu & rotas & falces mpellente. Non citius illæ rotabantur, ac iftæ fauiabant, par utrifque celeritas & operatio, adeòue fymbolum promptæ executionis in præfenti mblemate, perinde ac olim apud Danielem rotæ llæ igneæ accenfæ in throno *a* Dei quibus & poteniæ divinæ vim & operandi velocitatem adumbraat. Tempus opportunum fibi fumat prudentia (ut iximus) ad confultandum; at ftatuere & exfequi ita bi invicem velim refpondeant, ut uno eodemque notu agitari videantur, ne ulla intercedat mora: portet enim confultatio & executio manus fibi nutuò porrigant, ut altera alterius adjuta ope, mbæ fimul bonos effectus *b* producant. Carolus V. mperator dicere folebat, animam confilii tardiatem effe, celeritatem executionis; ambas autem mul junctas quintam effentiam, ut loquuntur, rudentis alicujus Principis. Rex magnas feliciter effit Rex Ferdinandus Catholicus, quia & matuo cum confilio, quæ animo propofuerit, expenebat, & magna cum celeritate aggrediebatur. Si virtute hac utraque inftructus fuerit Princeps, unquam à latere illius recedet Fortuna, quæ ex ccafione nafcitur; hæc verò celerrimè præterit, & unquam revertitur. In momento advenit, quod magnas

Thronus ejus flammæ ignis, rotæ ejus ignis accenfus. Dan.7.6. b *Priufquam incipias, confulito, & ubi confulueris: maturè facto opus: ita utrumq; per fe indigens, alterum alterius auxilio viget.* Salluft.

magnas nobis præbet utilitates, aut abit quod no
cumento nobis eſt. Eam ob cauſſam Athenienſibu
vitio dabat Demoſthenes, quod in rerum apparatu

tempus conſumerent, nec adverterent tamen occa-
ſiones cunctationes iſtas minimè præſtolari. Si con-
ſilium è re boni publica fuerit, quantum in ejus
exe-

xecutione tardabitur, tantum ei de utilitate decerer. a *Nullus cunctationi locus est in eo consilio, quod non potest laudari, nisi peractum.* Fœtus informis est consilium, & quoad executio, quæ animæ instar est, vitam ac motum ei tribuat, mortuum remanet. Ab intelligentia proficiscitur, actus nimirum prudentiæ practica, & si in solâ contemplatione sistat, non nisi vana fuit imaginatio, & mentis illusio. Citò exequendum esse ajebat Aristoteles, quod statutum semel fuit, sed deliberandum tardè. Jacobus Angliæ Rex filium suum monuit, ut in consultando prudens esset & circumspectus; in decidendo firmus & constans; promptus & expeditus in exequendo; ad quod postremum Natura ipsa manus pedesque cum digitorum fabricâ, & nervos tam flexiles largita est. Populo b *cunctatio servilis; statim exequi, regium videtur.* Fuerunt olim Romani in actionibus suis considerati, & constantiâ ac patientiâ omnia superarunt. Grandiores Monarchiæ plerumque tardioris executionis laborant vitio, eò quòd nimium suæ confidant potentiæ, uti in Othone Imperatore videre fuit, cui c *quo plus virium ac roboris, è fiducia tarditas inerat.* Accedit, quòd propter hoc ipsum rotarum pondus, quibus Majestatis amplitudo innititur, & ne ea, quæ possidet, in discrimen abducat, Princeps Imperii sui finibus contentus vivat. d *Quid segnities est, sapientia vocatur,* uti illa Imperatoris Galbæ. Ita omnes se suaque servare posse crediderunt, & periêre omnes. Juvenilis Imperiorum ætas celeritate vires acquirit ac robur dum fervet adhuc sanguis, vigentque spiritus majoris gloriæ ac dominationis in alias Nationes. e *Agendo, audendoque res Romana crevit, non his segnibus consiliis, quæ timidi cauta vocant.* Posteaquam ad maturitatem pervenit, Majestas ipsa & auctoritas facilè aliquæ Imperia sustinent, tametsi ardor famæ desit, & dominatus augendi cupiditas, perinde ac mare aliquanto tempore motum conservat, etiam postquam ven-

a Tac. l. 1. Hist. b Idem l. 6. Annal. c Idem l. 2. Hist. d Idem l. 1. Hist. e Tit. Liv.

ventorum vis desæviit. Dum ergo Imperia in fu isto vigore perstiterint, illam in statuendo lentitudi nem non improbaverim : sic enim plus suppet temporis, ut partis quiete frui liceat; & consili nimis subita periculo non carent. Atque in hoc ca su verum habet illud Tacit : a *Potentiam cautis quà acrioribus consiliis tutius haberi.* At si ætate illa deficien te languescant vires, si existimatio perire incipiat si contrà audaciùs insurgant alii, aliam viam ingre di oportet, maturare consilia, & pristinum instaura re vigorem ætatemque juvenilem, priusquam seni ingravescente sese ampliùs sustentare nequeant, & amissis sensim viribus miserabiliter corruant. I minoribus statibus ætates istæ considerari non pos sunt, quin opus est potiùs ut assiduè vigilet atten tio ad explicanda omnia vela, si fortunæ Zephyru aspiraverit : etenim nunc his, nunc illis ea favet pe vices; haud secus ac per circumferentiam horizon tis consurgunt venti, qui alternis terræ dominan tur. Secundissimos Aquilones habuêre aliquando Gorni, aliæque Nationes polo viciniores, quibu tanta cum industria usæ sunt, sua pandentes vela ut ad ipsas Herculis columnas, extremos tunc or bis terminos usque penetrarint. Sed abiit posteà il la cæli clementia, & successit alia aliorum Imperi orum favori & commodis secunda.

§. Constantia in consiliis susceptis exequendis, seu propria illa sint, seu aliena, maximi semper mo menti est. Ea quia caruit *b* Pæthus, Partis trium phare non potuit. Omnia ferè ingenia ignea, & ve locia hoc habent, quòd & cito decernant & citò eos facti pœniteat : fervent sub initia, algent sub fi nem : conantur omnia, nihil ad perfectionem ad ducunt: similes animali quod Calipedem dicimus : illud enim celerrimè se movet, sed longo etiam tem pore ne ad unum quidem passum progreditur. In nego-

a Tac. l. 1. Annal. b *Eludi Parthus tractu belli poterat, si Pætho aut in suis, aut in alienis consiliis constantia fuisset.* Tac. l. 15. Annal.

egotiis omnibus prudentia & animi magnitudine pus est: una, ut disponat, altera, ut ea perficiat. nimo constanti & forti nihil est arduum, contra ui in omni re dubius hæret & anceps, mille exeritur difficultates, & quàm plurimas amittit ocasiones. a *Vir ea ratione fiet optimus, si in deliberando uidem cunctetur, & prætimeat, quicquid potest contingere, in agendo autem confidat.* Hoc postremum si de- t, cadit animus, & omissis opportunis mediis cœro desistit.

§. Pauca sunt negotia, quæ ingenium superare on possit, aut occasio paulatim & tempus faciliora on efficiat. Eam ob rem non oportet ea facilè abumpere, sed in vigore suo conservare potiùs. Crytallus, si semel confringatur, uniri iterum non poest; ita & negotia. Quantumvis grandis sit difficultatum tempestas, tutius tamen est aliquod salem explicare velum, ut minus sit pericli, quàm mnia omnino contrahere. Negotia pleraque ideò uccessu carent, quod desperentur.

§. Illud autem necessarium est cumprimis, ut ui mandata exequi debet, eadem apud animum uum approbet: qui enim improbaverit, aut minùs a convenire judicat, aut difficultatem in iis repet; proindeque non tanto studio ad ea se dabit ac ecet, nec magnopere curabit, si ritè non succeant. Optimè omnium ea executioni dabit ille pse minister, à cujus consilio profecta sunt; siquiem ad hujus existimationem interest plurimùm, ut uàm rectissimè in effectum deducantur.

a Hered.

SYM-

SYMBOLUM LXV.

LApis in lacum conjectus tot circumfluctu continua serie excitat, ut cum ad extremam usque ripam pervenerint, infiniti propemodum sin turbentque omnino lucidissimum illud æquor & purissimum speculum, in quo repercussæ rerum ima gines

ines, quæ perfectissimè sese antea oculis exhibe-
ant, nunc non nisi confusè se offerunt. Idem
orsus in animo accidit, ubi semel in errorem ali-
uem labi contigerit, ex uno illo multi nascuntur
ii, confuso jam & excœcato judicio, excitatisque
oluntatis fluctibus, ut intelligentiæ facultas re-
im veritatem satis perspicere nequeat; dumque
num errorem corrigere cogitat, in alium incidit,
de rursum in alium, ut tandem quàm plurimi
nt, quò à primo distant longiùs; eò grandio-
s sunt; non secus ac fluctus à centro, à quo ex-
tantur, remotiores. Caussa hujus rei est, quia
) *principium dicitur esse dimidium totius, itaque par-*
m in principio erratum correspondens est ad alias par-
. Ea re diligenter animum advertere oportet ad
rores primos, (*b*) *cum fieri non possit, ut si in primo at-*
e principio peccatum fuerit, non ad extremum malum
quod evadat. In Masinissa id videre licuit, qui
prehensus à Scipione, quod Sophonistam in ma-
monium duxisset; dum errorem istum emendare
luit, in alium graviorem lapsus est, herbis vene-
tis eam tollendo è medio. (*c*) Vitiis sese Rex Wi-
a dederat, obscurata haud parum gloria guber-
tionis feliciter inchoatæ, & ne concubinarum
mero, quas uxorum loco cultuque habebat,
quam turpitudinis notam contraheret, voluit ut
cunctis liceret, quin & lata lege Ecclesiasticis
trimonii ineundi fecit potestatem; cumque
rrò hos suos errores Religioni adversari cerne-
. Romano Pontifici obedientiam denegavit, un-
totius Regni incurrit odium; quare ut suæ pro-
ceret securitati, plerasque urbes mœnibus & mu-
ionibus nudàvit; quò factum denique ut Hispania
a Maurorum deinde incursionibus pateret. At-
e omnes isti errores alii ex aliis ordine nati, &
immensum aucti, vitam illi ante tempus extorse-

Eâdem incommodorum series etiam in Duce
lentino notata fuit: studuerat is multorum ruina
suam

Arist. l. 2. polit. c. 4. *b* Idem l. 5. polit. cap. 1.
Mar. Hist. Hisp. l. 6. c. 9.

suam fabricari fortunam, eumque in finem nihil tyrannidis prætermiserat, priore sævitia ad ulteriores majoresque semper *a* incitante, donec statum unà & vitam amitteret, aut discipulus malus, aut malus Machiavelli Magister.

5. Errores Principum non nisi difficulter possunt corrigi, eò quod plerumq; ad multos ii pertineant. Obstat etiam obstinatio interdum, aut ignorantia. Ingenia magna, quæ communiter ferè magis ingenua sunt & docilia errores suos facilè agnoscunt, iisque meliùs erudita de emendatione seriò cogitant, ædificii malè structi lateres iterum dissolvendo, ut meliori deinde cæmento eosdem iterum coagmentent. Philippi Tertii Imperatoris symbolum fuit: *Quod malè cœptum est, ne pigeat commutasse.* Qui iter relegit, quo aberrasse se videt, faciliùs in viam redit. Frustra erroris postea pœnituisset.

b *Nil juvat errores mersâ jam puppe fateri.*

Ratio Status catena quædam est, quæ, si vel unicus in eâ rumpatur annulus, dissolvitur illicò, nisi iterum consolidetur. Princeps, qui à se statuta noxia esse videt, nec ea immutat tamen, suæ magis opinionis amans est, quam boni publici, pluris vanam aliquam gloriolæ umbram æstimat, quàm veritatem, constans videri vult, & pertinax fit. Supremæ dominationis hoc vitium est, quæ tum demum existimationem suam ritè tueri se putat, si pedem nunquam retrò referat.

——— c *Quæmque regale hoc putet.*
Sceptris superbas quisquis admovit manus,
Qua cœpit, ire.

Tam ea in re rationi paruit Carolus Quintus Imperator, ut cùm aliquando privilegium nescio quod manu sua consignasset, monereturque, justitiæ legibus non sat esse consentaneum, mox reddi sibi voluit.

a *Ferox scelerum, & quia prima provenerant, volutare secum, quonam modo Germanici liberos perverteret.* Tacit. l. 4. Annal. *b* Claud. *c* Seneca.

t, & dilaceravit: *Malo*, inquiens, *meam lacerare pturam*, *quam animam* Tyrannica obstinatio est, ores agnoscere quidem, nec tamen emendare le; eos verò etiam defendere: ut honori consuur, nihil aliud est, quàm peccare velle sæpius, & ndiri sibi de ignorantia: inaurare illos, est fern auro obducere, quod mox iterum se prodit, & mam pristinam recuperat. Error correctus id est, ut rectiùs curentur cætera, & expedit intern erraff., ne peccetur deinceps graviùs. Tanta ingenii nostri imbecillitas, ut ipsosmet nostros ores Magistros habeamus. Ex iis primùm rectè re discimus: a *Usu probatum est, leges egregias, exla honesta, apud bonos ex delictis aliorum gigni.* Prutissima etiam Respublica multa in gubernando t imprudentiùs, antequam ad perfectionem periret. Solus Deus ab æterno mundi hujus fabrin absque errore comprehendit, & posteà tamen o quodam modo b *pœnituit eum, quod fecisset hoem.* Plus interdum erratis nostris debemus, m rectè factis: illa siquidem nos erudiunt, hæc antiæ & inanis gloriæ sunt semina. c *Instruunt Patriarchæ, non solum docentes, sed etiam errantes.* bra picturæ lucem dedit, ab illa namque ars ista et quod tam eximia sit.

on semper imprudentia errorum caussa est: sætempore ii oriuntur, aliisque eventis fortuitis. d priùs commodo erat, post in exitium verti. Nulla tanta est prudentia, cujus consilia pro i tempore salutaria sint. d *Nec debet reprehensibidicari, si secundum varietatem temporum statuta doque varientur humana, præsertim cum urgens nes, vel evidens utilitas id exposcit;* vel ex illis gravia antur incommoda, vel Princeps relatione alioin fraudem inductum se videt. His principiis Assuerus nitebatur, cùm revocatæ à se sententquam iniqua Amani accusatione deceptus, adver-

c. l. 15. Annal. *b* Gen. 6. 6. *c* Ambr lib. 1. de rah. c. 6. *d* cap. Non debet. de Cons. & Affin.

versùs Dei populum tulerat imprudentius, ratio
nem redderet. a *Nec putare debetis*,inquiens,*si diver*
sa jubeamus, ex animi nostri venire levitate; sed pro qua
litate & necessitate temporum, ut Reipublicæ poscit utili
tas, ferre sententiam. In his & similibus casibus nul
la est animi levitas, sed prudentia, mutare consi
lium, & ea, quæ semel statuta fuere; nec incon
stantia dici debet, sed constans potius robur sequen
di rationem ducem, quale est in bracteolâ venti in
dice, in omnem se partem unà cum vento vertere
aut in acu nauticâ antè non conquiescere donec a
stellam polarem opposita sese stiterit. Medicus se
cundum ea, quæ corpori variè accidunt, medica
menta variat, quia sanitatem præ oculis habet. In
firmitates, quibus conflictantur Respublicæ, vari
varios quoque curandi modos desiderat. Honori
taque sibi ducat Princeps, sua subinde iterum in
spicere decreta & corrigere, immò & errores, ne
hujus eum pudeat. Illos committere, incogitanti
esse potuit; emendare, fortitudo prudens; obsti
natio verò stulta semper est & reprehendenda. Pru
dentiæ tamen erit, illud ipsum ita scitè & dissimu
lanter facere, ut vulgus non animadvertat: istu
enim utpote ignorans & imperitum errorem par
ter imprudentiam interpretatur, & emendationem
levitatem.

5. Tametsi verò errorum retractandorum aucto
sim Principi, id tamen de omnibus universim in
telligi non debet: aliqui enim tam exigui sunt, u
in iis corrigendis graviorem levitatis suspicionem
aut existimationis jacturam vereri meritò quis po
sit: adeoque ubi pallatim se ipsis desinunt, nec a
liorum grandiorum periculum est, satius erit e
in emendatos relinquere. Alii istius sunt conditio
nis, ut sequi eos præstet, immò fortiter etiam
constanter ad eosdem continuandos inflamma
animum, eo quod gravius fortè immineat peric
lum, si ab iis expedire te cogites id quòd in exp
ditionibus bellicis frequenter accidit. Negotia qu
da

a Esth. c. 16. v. 9.

m sunt, in quibus, ut rectè agas, necesse est, ut ex. limites primùm abeas, etsi in errores aliquos la- contigerit; sicut qui baculum incurvum in con- riam inflectit partem, ut rectus evadat. Tum ve- de iis magnoperè laborandum non est, uti nec de issis eorundem, aut mediis, cùm nec justitiæ, nec nestati illi adversentur, & optimi inde sperentur ectus: hac enim ratione prodesse incipiunt, & dis- sitiones potiùs ad bene recteque agendum dici bent, quàm errores. Alii non nisi magnis immis- ntur conatibus sapientissimè aliàs susceptis, haud ùs, ac rosæ spinis involvuntur, ut absque læsione nus eas contingere nequeat. Atque illud ideò ac- it, quia rebus ferè omnibus, quæ quidem ad bo- m universale putantur conducere, aliquis misce- error bono privato noxius. Rerumpublicarum pora diversis constant partibus & oppositis in- se, quod ad qualitates & humores attinet, & re- dium, quod toti adhibetur corpori, plerumque a- ii nocet parti: adeoque singulari prudentia opus in eo, qui aliis imperat, ut detrimenta & com- da conferat inter se & expendat, magno item a- no ad exequendum, ne illorum fortè metu hæc nè negligat.

SYMBOLUM LXVI.

Nnovatio rebus natura caducis perpetuitatem tribuit. In individuis, dum alia aliis continuata e succedunt, perennant species. Eam ob rem a- cola serit arbores, quas in demortuarum locum sit sufficere: non eam curam casui relinquit, quia plantæ eum deficerent, aut certè nec essent ex bus indigeret, nec locis convenientibus, ne- sibi ipsis recta sursum assurgerent, nisi ars & ustria, dum teneræ adhuc sunt, eas dirigat: teà enim nulla vi flecti se sinunt & corrigi. n minor cura juventutis esse debet, ut hæc à te- is formetur probè, in iis præsertim Provinciis, ipsa cæli constitutio magna ingenia præstan-

teſque naturas procreat, quæ tanquam agri quidam fertiles facilè ſylveſcunt, niſi ars & cultura fœcunditatem cum tempore corrigant. Quò ſpiri-

tus major eſt, eò graviùs nocet Reipublicæ, ſi eum educatio non tempori moderetur. Animus excelſus, & ad magna connitens ſemetipſum ferre non ſuſti-

stinet. Legum frænum excutit, & ad libertatem
spirat, adeoque oportet, ut ars & institutio, tum
ccupatio in exercitiis gloriosis, eum gnaviter ex-
plant. Ubi juventus, aliquantum ætate processe-
t, proderit haud parum levitati ejus curandæ, si ad-
ibeatur ad tractanda negotia publica. Hæc caussa
uit, opinor, cur quædam Respublicæ adolescentes
Senatum admiserint. Illud optimum, quod agri-
olis in more est, qui arbusculas, dum teneræ sunt,
ansflatas alio in solo iterato plantant, ut radices,
uæ se nimium diffuderant, constringantur, & trun-
directè sursum in proceritatem sese erigant. Nun-
uam ferè juventus in solo patrio ad insignem fru-
em maturescit. Ibi consanguinei & amici licen-
orem eam reddunt audacioremque. Non ita apud
eteros, ubi eam compellit necessitas, ut suas stu-
at componere actiones, & hominum sibi ani-
os devincire. Domi in patria pluſculum licere no-
s arbitramur, etsi extra limites sit, & facilè ve-
am nobis pollicemur. Ubi noti non sumus, le-
um rigorem metuimus. Extra natale solum cor-
gitur paullatim illa morum asperitas, & naturæ
ntractio; elatio illa animi stolida & inhumana,
uæ eos ferè comitari solet, qui cum Nationibus di-
ersis versati non sunt. Ibi linguæ addiscuntur, &
gnoscuntur Nationum ingenia, observantur con-
e udines singularum ac mores, quarum rerum no-
ia insignes efficit viros, ad artes tam pacis, quàm
lli idoneos. Plato, Lycurgus, Solon, & Pythago-
s varias obeundo Provincias, prudentes Legum
tores & Philosophi evasêre. In solo patrio una ea-
mque fortuna cum homine nascitur, & cum eo-
m simul emoritur; foris majores sese offerunt.
ullus Planetarum in domo sua propria exaltatur,
d in alienis, etsi non absque detrimento suo, atque
commodo.

Peregrinatio magna prudentiæ Magistra est, si ad
imum meliùs formandum, non ad oblectandum
um suscipiatur. Ea in re laudem merentur populi

ſeptentionales, qui non minori cum curioſitate, quàm attentione animi, relictis patriis laribus, orbem luſtrant, & linguas, artes ac ſcientias condiſcunt. Hiſpani, qui majora, quam ullæ aliæ Nationes, habent ſubſidia exteras adeundi Provincias quippe quorum Monarchia quaquaverſum ſe porrigit, præ omnibus tamen aliis domi in patria ſua deſident, niſi ad arma fortè Mars alio eos evocet, cùm nihil omnius plurimum referat, qui diverſis Nationibus imperant, & in Provinciis variis bella gerunt, perfectam quoque earundem habeant notitiam. Duo potiſſimum ſunt, quæ viros Nobiles domi in terra natali detinent: primum quidem, quia Hiſpaniam undique ferè mare alluit, neque ſemper navigandi occaſio tam præſto eſt, ac terra iter faciendi commoditas, alterum deinde vana quædam præconcepta opinio, qua exiſtimant abſque magna pompa & impenſis peregrinationes iſtas inſtitui non poſſe, qua in re modeſtiores ſunt Exteri, etſi magnorum Principum filii.

§. Neque tantum juvenes in aliud ſolum transferri debent, ſed à teneris etiam ſic formari velut plantulæ, ut aliis aliquando in muneribus & officiis ſuccedere valeant, neque neceſſe ſit, aliunde homines novos negotiorum & artium imperitos accerſere, qui deinde cum Reipublicæ detrimento per multos ſuos errores experientiam ſibi comparent; id quod in Emblemate præſenti per faſces, ſymbolum Magiſtratus, indicatum volui, illæ ſiquidem virgæ plantatæ alias iterum propignunt; & quia in unoquoque genere triplicis illius formæ Reipublicæ Monarchia, nimirum, Ariſtocratia, & Democratia diverſæ ſunt gubernandi rationes, diverſa quoque juventutis exercitia ſint oportet, pro cujuslibet Reip. inſtitutis, proque rerum conditione, in quibus unaquæque viris excellentioribus magis indiget. Ea in re omne ſuum ſtudium poſuere Perſæ, Ægypti, Chaldæi & Romani, cum primis vero elaborarunt in eo, ut quoſdam jam inde à prim-

pue

pueritia pro Magistratu instituerent, utpote à quo deinde bono, aut malo, conservatio aut ruina Rerumpubl. dependeret, quarum ille est anima, & prout ipse affectus fuerit, tales quoque totius corporis erunt actiones. In Hispania magna cum providentia erecta fuerunt Collegia, quæ seminaria essent insignium virorum pro gerendo Magistratu, & dministranda Justitia, quorum constitutiones li-et futiles videantur & vanæ, prudentissimæ tamen unt eò nomine, quod ad modestiam erudiant, faci-ntque ut prius obedire norint, qui aliis de in impe-are debent.

§. Alibi scientias inter politica regnandi instrumen-a in Principe recensuimus, nunc illud quæritur, an s etiam conducant, qui parere debent, & an juven-is popularis iis instruenda sit? Natura in ipso ca-ite, tanquam totius corporis Principe, intelligen-am constituit, ut scientias condisceret, uti & me-oriam, ut easdem conservaret: at vero manibus membris reliquis non nisi habitudinem ad obe-iendum impertiit. Homines societatem inter se ommunitatemque coiêre operandi caussa, non ecnlandi, magis ob commoditatem subsidii mu-i, quàm theoriæ subtilitatem. Non sunt fortunaæ Resp. ex eo, quod ingenium penetrat, sed ex eo, uod manus perficit. Studiorum otium vitiis ali-r, & in charta ea omnia æternitati consecrat, quæ mporum adinvenit malitia. Multa contra supre-am molitur potestatem, & plebem ad seditiones ncitat. Spartani a *literas ad usum saltem discebant, liqua omnis disciplina erat, ut pulchrè parerent, ut la-res perferrent, ut in pugnâ vincerent.* Subditi arguti mis & docti novitates amant, carpunt guberna-onem, consulta Principum vocant ad examen, & pulum commovent. Obedientiam magis prom-am esse oportet, quàm ingeniosam; since-m magis, quàm b astutam. Ignorantia præci-

Bb 3 puum

lut. b *Patres valere decet consilio, populo supervaca-nea calliditas est.* Salust.

puum Imperii Turcici fundamentum est. Qui in il-lo scientiarum spargeret semina, facilè id everteret. Quietam felicemque vitam vivunt. Helveti apud quos scientiæ non admodum vigent, & proscripto subtiliori philosophandi genere, non minus bona cum politica se suaque moderantur, quam aliæ Nationes: vehementi illa contentione in scientiis perdiscendis languescunt vires, & vilescunt animi, dum nimia ingenii acie pericula penitissimè penetrant. Studiorum amœnitas, eruditionis gloria, & præmia multos alliciunt; unde viri desunt pro armis & defensione Statuum, quorum plus interest, fortitudine præstare populum, quàm literis. Quod in his generosum est, fastidire facit ea omnia exercitia, quæ corpus magis, quàm animum occupant. Otio literario ingenia fiunt melancholica, ut vitam magis ament solitariam & cœlibem; contrà ac fieri oportet ad hoc, ut Respub. sese multiplicet, & viros habeat ad munera & officia publica idoneos atque ut tueri se possit, & in hostem ire. Ingenia scientiis exculta haud faciunt Provincias rerum copia affluere, aut incolis frequentari, sed artium & mercimoniorum, industria, ut in Provinciis Belgicis videre licet. Bene expenderunt incommoda ista Germani aliæque Nationes, quæ Nobilitatem suam in solo armorum fundarunt exercitio, minimè pulchrum existimantes gradus honoresque literarios admittere; atque ita fit, ut omnes ferè Nobiles ad arma adjiciant animum, & militia floreat. Tametsi verò orthodoxæ Religionis cognitio haud parum scientiis illustretur, illud tamen negari non potest, multa etiam ab iisdem ad meras reduci opiniones, è quibus variæ nascuntur Sectæ, & ex his Imperiorum conversiones, immò cognito jam vero Dei cultu, utilior mundo fore videretur sincera aliqua & credula ignorantia, quàm superba & inanis sciendi præsumptio, maximis erroribus exposita. Hæ & aliæ rationes complures suadent prorsus exstirpandas esse scientias, secundùm regulas politi-

eas, quæ ad dominationem attendunt magis, quàm ad subditorum utilitatem; sed principia ista tyranni sunt potiùs, quàm boni & æqui Principis, qui decorem & gloriam Statuum suorum præ oculis habere debet: illis autem utilissimæ, immò maximè necessariæ sunt scientiæ ad confutandos Sectariorum errores, qui facilè invalescunt ubi regnat inscitia, ad administrandam Justitiam, ad conservandas & augendas artes, imprimis militares: neque enim minus civitates præsidiis suis muniunt Viri docti, ac milites, ut Syracusæ quondam in Sicilia expertæ fuere in Archimede: Dola Burgundiæ urbs in erudito & fidelissimo suo Senatu, cujus prudente consilio, ingeniosis machinis, acri defensione & fortudine animi plus quàm heroica, urbs illa adversus valentissimas Gallorum copias propugnata fuit; museis in armamentaria conversis, togis literariis in loricas ferreas, calamis in gladios, qui non atramento, sed Francico sanguine nomina & egregia facinora civium æternitati transcripserunt. Sola multitudo nimia tum Universitatum, tum eorum, qui literis sese dedunt, illa est, quæ bono publico officit, quemadmodum ipsa in Hispania experimur; quare magis è re communi esse videtur, si non nisi pauci ad eas se applicent scientias, quæ in speculatione consistunt, aut circa Justitiam versantur, plures verò ad artes nauticas, & militares. In hunc finem oporteret majora præmia his statui, quàm illis, ut magis ad eas aliorum aliicerentur animi. Quia verò præmia sic constituta non sunt, hinc fit, quod oppidò multi ad literarum studia appellant animum, desintque Monarchiæ ad defensionem suam & conservationem milites potiùs, quàm literati: quod vitium ipsos quoque triumphos, & trophæa mlititaria comitari solet, dum Nationes bellicosæ & victoriis inclytæ, ingenio etiam & calamo superare contendunt eos, quos robore & armis devicerunt. Cura istius remedii ad Principem bonumque Mo-

deratorem pertinet, cujus erit tali cum judicio
educanda juventute statuere & ordinare, ut n
merus Virorum eruditorum, Militum, Artificur
aliorumque officiorum corpori Statûs sui aptè & s
cundum proportionem conveniat.

§. Atque hæc proportio in iis etiam attendi po
set, qui vitam Ecclesiasticam aut Religiosam an
plecti cupiunt, quorum multitudo nimia Reip
blicæ & Principi plurimùm nocet. Verùm Rel
gio & Pietas regula Politica mensurari non d
bent, & solent in Ecclesia militante plus arm
spiritualia efficere, quàm sæcularia. Qui prim
Status illius auctor est, eundem porrò conserv
bit, absque detrimento Reipublicæ. Nihilom
nùs, cùm prudentia humana credere quidem, nc
sperare tamen miracula debeat, ei ad quem illu
ex officio pertinet, considerandum relinquo, a
tantus Ecclesiasticorum numerus, & Religios
rum Ordinum multiplicatio atque incrementu
excedant fortè facultates Sæcularium à quibus i
li sustentari debent, aut ipsi etiam Ecclesiæ eju
que fini noxia sint. Cui rei jam pridem per Canon
sacros & Decreta Apostolica sapientissimè prov
sum fuit, in Concilio Lateranensi inprimis sub In
nocentio Tertio; sic enim illud statuit: a *Ne n
mia Religionum diversitas gravem in Ecclesia Dei con
fusionem inducat, firmiter prohibemus, ne quis de ca
tero novam Religionem inveniat, sed quicunque ad R
ligionem converti voluerit, unam ex approbatis assuma*
Consilium Regium Castellanum aliàs Majesta
suæ suasit, supplicandum esse Summo Pontifi
ci, ne quis in Regno Castellæ antè, quàm sex
tum & decimum ætatis annum complevisset, i
religiosam familiam ascriberetur, neque ante ex
actum annum vicesimum vota nuncuparet; ve
rùm confidentior pietas, & animi scrupulus pru
dentiæ oppositus incommoda ista facilè dissimu

§. At

a Conc. Lat.

§. Attamen perparum prodesset ista proportio in iis, qui aut rebus agendis, aut speculationibus debent intendere, nisi etiam Princeps curam habeat Seminarii popularis, unde procreari debent sufficientes cives, qui Reip. formam constituant, quorum numerus nunc hujus, nunc illius morte quotidie imminuitur. Antiqui sanè magnam semper sobolis propagandæ habuere rationem, ut ne deessent unquam qui in demortuorum locum succederent. Et fuit ea res tam cordi Romanis, ut non solum liberorum procreationi præmia proponerent, sed cœlibem etiam vitam notarent infamia Germanicus, ut mortem suam ulciscerentur alii, inter merita & obsequia Reip. præstita illud quoque recensebat, quod sex è conjuge liberos *a* suscepisset. Et Tiberius pro bono felicitatis omine referebat ad Senatum, Drusi uxorem geminos uno partu *b* edidisse. Regnorum robur in subditorum multitudine & copia consistit. Qui iis abundat præ aliis, is major Princeps est non qui plures Status numerat: hi namque seipsos neque tueri se possunt, neque offendere alios, sed per suos incolas, in quibus unicum & firmissimum illorum ornamentum est positum. Notum est illud Adriani Imperatoris; c *ampliari Imperium hominum adjectione potiùs, quam pecuniarum copia malim*; & rectè quidem: nam opes absque subditis bella facilè accersunt, nec satis defendi possunt; ubi autem multi sunt subditi, nec vires desunt nec opes. d *In multitudine populi* (ait Spiritus sanctus) *dignitas Principis: & in paucitate plebis ignominia Principis.* Eam ob rem Rex Alphonsus Sapiens boni Principis esse putabat, tam sollicitè suam custodire ditionem, e *que se non yermen las villas, non los otros lugares, nin se derriben los muros,*

Bb 5 *nin*

a *Ostendite populo Romano Divi Augusti neptem: eandemque conjugem meam: numerate sex liberos.* Tacit. 2. Annal. b *Nulli antè Romanorum ejusdem fastigii, viro geminam stirpem editam.* Tacit. ibid. c L. cum ratio. §. si plures, ff. de por. quæ liber. d Proverb. 14. v. 28. e L. 3. tt. 11. p. 2.

nin las terres, nin las casas por mala guardia, e el Rey que desta guisa amare, e tu viere honada è guardada su tierra, sera el, e los, que hi u vieren, honrados, iricos, e abundados, e tenidos por ella. Verùm ut prudentissimus Legislator illud præcipuè monuit, Regnum instrui debere a *de beuna gente i antes de los suyos, que de los agenos, si los pudiere aver, asi como do Caballeros, e a Labradores, e de Menestrales.* Qua in re prudentissimè judicavit, hanc hominum frequentiam non in sola plebeja gente ponendam esse; hæc siquidem seipsa parum efficiet, nisi Nobilitatem habeat comitem, quæ spiritus & anima illius est, suoque exemplo docet appetere honesta & pericula spernere. Plebs absque Nobilitate exangue quoddam cadaver est, adeoque ad eam conservandum angendamque omni opera Principem conniti decet; uti quondam factitabat Augustus, qui Hortalo Nobili Romano non solùm conjugii ineundi auctor fuit, sed vivendi etiam media suppeditavit, b *ne clarissima familia extingueretur.* Ejus rei magna in Germania habetur ratio, unde antiquitus uxoribus dos dari non c consueverat, & nunc exigua ea esse solet, ut præcipua illarum dos sit Virtus & Nobilitas, magisque ad animi & corporis dona attendatur quàm fortunæ bona, adeoque tantò facilius concilientur matrimonia, nec cupiditas tempus inutiliter perdat in pervestiganda sponsa aliqua locupletiori; quæ caussa fuit, cur Lycurgus omnes omnino dotes lege etiam sancita prohiberet, & Carolus d Quintus Imperator, modum illis poneret: quin & Aristoteles Lacedæmones fertur reprehendisse, eò quod dotes tam amplas filialibus suis e largirentur. Voluit præpereà Alphonsus Rex, ut non nisi in casu necessitatis Exterorum frequentia in Statum induceretur: nec immerito quidem, diversi

a L. 1. tt. 11. p. 2. b Tac. l. 2. Annal. c *Dotem non uxor marito, sed uxori maritus affert.* Tac de mor. Germ. d. l. 1. tt. 2. l. 5. Rec. e *Statuit Virgines sine dote nubere; jussis uxores eligerentur, non pecunia,* Trog. l. 3.

versi enim mores, & Religionum cultus magis domestici hostes sunt, quàm vicini, eamque ob caussam Hispani Judæos omnes ac Mauros finibus suis ejecerunt. Nationes exteræ vitia & opiniones impias introducunt, & seditiones contra legitimum Principem facilè *a* commovent. Quod tamen incommodum magnoperè metuendum non erit; si exteri solùm evocentur ad colendos agros, & alias artes exercendas, immò hoc fieri quandoque expedit. Selymus Turcarum Imperator è Cairo magnum operariorum munerum Constantinopolim submisit. Poloni, cùm Henricum Ducem Andegavensem elegissent in Regem, inter alia pacta illud quoque esse voluerunt, ut varias Artificium familias unà secum adducerent. Nabuchodonosor expugnata Hierosolymo transtulit inde b *omnes viros robustos, septem millia & Artifices, & inclusores mille: duxitque eos captivos in Babylonem.* Verùm quia ad eam rem sæpe industria deest, neque semper sumptus suppetunt; aut etiam, quia sola ejusmodi deductio minimè sufficeret, ponam hic aliquot caussas, unde illa regnorum solitudo, & subditorum infrequentia oriri solet, ut iis cognitis tantò faciliùs remedium parari possit. Istæ igitur aut externæ sunt aut internæ. Externæ; bellum & coloniæ. Bellum monstrum quoddam est, quod humano victitat sanguine; cumque ad Statum conservandum expediat illud foris alere potiùs; ut solebant *c* Romani, vita fortunisque subditorum in eam rem opus est: Coloniæ quoque diu sustentari non possunt absque copiosa hominum deductione, ut in Hispania accidit. *d* Eadem de caussa *neque dum Annibal in Italia moraretur, nec pro-*

a *Quare qui inquilinos, & advenas ante hac in civitatem receperunt, hi magna ex parte seditionibus jactati sunt,* Arist.l.5.Polit. c. 3. *b* 4. Reg. 24.16. c *Fuit proprium populi Romani longe à domo bellare, & propugnaculis imperii sociorum fortunas, non sua tecta defendere,* Cic. pro lege Manil. *d* Vell.l. 1.

ximis post excessum ejus annis vacavit Romanis colonia condere, cum esset in bello conquirendus potius miles, & post bellum vires refovendæ potius, quam spargendæ a E Vellejus. Paterculus in legibus Grachi inter perniciosissima numeravit, quod extra Italiam colonias posuisset, quæ proinde à visceribus Imperii nimium remotæ eidem assistere in necessitate non possent. Aliæ vastitatis & solitudinis caussæ internæ sunt. Inter præcipuas numero tributa, defectum agriculturæ & mercimoniorum, nimiam item dierum festorum multitudinem, quorum damna & remedia alibi in hoc libro exposuimus.

Sed & urbis aulicæ præcipua solitudinis caussa sunt sicut enim fervens jecur calorem nativum ad se attrahit; & aliquas corporis partes spiritu & vigore destituit, ita aularum pompa, earumque commoda & deliciæ, lucrum artium, occasio præmiorum homines alliciunt, Opifices imprimis atque Artifices, qui facile sibi persuadent, magis otiosam vitam eos vivere, qui Principi inserviunt, quam qui mechanicas exercent artes. Quid? quod ii etiam, qui Ducum, Marchionum, & Comitum gaudent titulis, præsentia Principis, aut aulæ deliciis fruendi caussa relictis suismet statibus ad illam se conferant; unde porro fit, ut dum eos rectè curare negligunt, & reditus annuos in suam sustentationem, & sumptus minimè necessarios prodige impendunt & opibus paullatim & incolis exuantur, quibus utrisque iidem Status florerent, potius, si iis Domini sui præsentes domi adessent. Hæc atque alia incommoda prudentissime expendit Justinianus Imperator, atque ut iis adferet remedium, certum propterea Magistratum *b* instituit. Similiter Rex Joannes II. *c* præcepit ut Duces omnes,

a Idem lib. 2. b *In venimus enim, quia paullatim Provinciæ suis habitatoribus spoliantur, magna vero hæc nostra civitas populosa est turbis diversorum hominum & maximè agricolarum; suos civitates & culturas relinquentium.* c Auth. de quæst.

omnes, aliæque illustres personæ, quæ in aula ejus morabantur, statis temporibus domum ad suos reverterentur, quomodo & Trajanus Imperator quondam fecerat.

Præterea Fidei commissa, aut prærogativæ Natalium in Hispania plurimum soboli propagandæ obsunt: frater enim natu major omnia sibi familiæ bona vendicat (id quod Regi Theodorico iniquum prorsus *a* videbatur) cumque aliis matrimonii ineundi copia non sit, aut religiosum suscipiunt habitum, aut ad bellum proficiscuntur. Eam ob caussam Plato divitias & inopiam antiquas Rerumpub. pestes solebat appellare; existimabat nimirum, omnia ferè earum damna oriri ex eo, quod bona in iis non satis rectè dividerentur. Si cives omnes congruam haberent sustentationem, magis sine dubio florerent Respublicæ; verum tametsi hæc utilitatis magna sit, non minùs tamen ad bonum publicum interest, ut conservetur Nobilitas ejusmodi Fidei commissorum beneficio, & ut illa habeat unde Principi & Reipublicæ præstare possit obsequia, adeoque antiqua illa retineri possent, Nobilitati tamen recens institutæ permitti minimè deberent, statuta etiam lege, ut consanguinei ad quartum usque gradum necessarii essent hæredes si non ex asse, at certè magna & potissimà ex *b* parte, quo modo vitarentur donationes legata, quæ vanitate magis, quàm Reipublicæ serviunt, sicut & illa, quæ devota quadam prodigalitate, nec modum servant, nec sanguinis proprii habent rationem, dum contra debitum charitatis ordinem nec fratribus nec consanguinis reliquis sufficiens relinquitur sustentatio, unde familiæ extin-

B b 7

a *Iniquum est enim, ut de una substantia, quibus competit successio, alii abundanter affluant, alii paupertatis incommoda ingemiscant.* Cal. lib. 1. ep. 1. *b* *Commodum est etiam, ut hæreditates non donatione sed jure cognationis tradantur.* Arist. lib. 5. Polit. cap. 8.

extinguuntur, exhauriuntur reditus Regii, populu
ad tributa solvenda fit impotens, augescit exempto
rum potentia, & imminuitur jurisdictio Principis
Expendens ejus rei incommoda *a* Moyses, edict
publico vetuit, ne quid ultrà Israëlitæ ad opus san
ctuarii *b* offerrent, tametsi Deus ipse oblationum
istarum fuisset auctor, & mente pura ac religiosi
omnia *c* fierent. Respublica Veneta jam pridem de
cretis suis ei rei sapientissimè providit.

§. Illud porrò necessarium ut, pro matrimoniis in
eundis prudens temporis habeatur ratio: nam si ni
miùm differantur, periclitatur successio, & patitu
universa Respublica ob juvenum incontinentiam
Si contrà nimiùm maturentur, contingit filios æta
te haud longè esse inferiores parentibus, unde reve
rentiam exuunt, & impatientes moræ successionis
caussa nefanda contra eos moliuntur.

a *Dixerant Moysi, plus offert populus, quàm necessarium est*, Exod. 36. v. 5. b *Jussit ergo Moyses præconis voce cantari: nec vir, nec mulier quicquam offeret ultra in opere sanctuarii; sicque cessatum est à muneribus offerendis, eò quod oblata sufficerent, & superabundarent.* Exod. 36. v. 6. c *Omnes viri & mulieres, mente devotâ obtulerunt donaria, ut fierent opera, quæ jusserat Deus*, Exod. 35. v. 29.

SYMBOLUM LXVII.

) Olitica hujus nostri temporis in omnibus mali-
tiam & fraudem præsupponit, & contra sese
unit aliis longè majoribus, nulla Religionis, ju-
tiæ,& fidei publicæ habita ratione. Omnia sibi li-
te putat, quæcunque ad suam conservationem &
an-

augmentum faciunt; cumque artes istæ communes jam sint, necesse est, ut pugnent inter se, seseque mutuò impediant ac conficiant cum traquilitatis publicæ detrimento, adeoque fines optatos minime assequantur. Fugiat Princeps hos tales Magistros, & discat ab ipsa Natura potiùs, in qua absque malitia, fraude, & omni dolo vera ratio Status elucet. Illa sola certa est, fixa & solida, qua utitur in gubernatione rerum, quæ vegetantur & vivunt, ea præsertim, qnam cuique hominum in suo officio recta inspirat ratio, nominatim Pastoribus & Agricolis pro conservandis augiendisque gregibus, & agrorum cultura, unde fortè factum, uti ii Reges qui à pedo, aut aratro ad sceptrum vocati fuêre, meliùs aliis suos gubernare subditos sciverint. Fruatur licèt Pastor (cujus obligatio & cura talis fere est, qualis est Principum *a*) lacte & lana gregis sui, ea tamen moderatione, nt neque sanguinem omnem extrahat, neque pellem sic deglubat, ut à frigore & calore sese tueri nequeat. Ita prorsus debet Princeps (quemadmodum pixit Alponsus *b* Rex) *guardar mas la pro comunal, que la suya; misma porque el bien, i la riqueza dellos es como suya.* Non ipsum arboris truncum exscindit Agricola, tamersi lignis ad usus domesticos opus habeat, sed ramos duntaxat amputat, nec totos illos quidem, sed ita ut germinare possint denuo, & novis vestiti foliis in annum sequentem fructus alios proferant. Secus ac solet conductor, qui cùm de hæreditate minimê sollicitus sit, illud agit solùm, ut fructus pro eo tempore, quo frui iis licet, ex ea colligat, nil pensi habens, quod in tempus reliquum Domnino suo utilitatem allatura non *c* sit. Hoc discrimen est inter legitimum Principem, & tyrannum, quod ad tributorum

a *Væ Pastoribus, qui disperdunt & delacerant gregem pascuæ meæ, dicit Dominus. Ideo hæc dicit Dominus Deus Israel ad Pastores, qui pascunt populum meum* Ier.23.
b L.19.tt.1.p.2. c *Aliter utimur propriis, aliter commodatis.* e Quintil. de Orat.

utorum impositionem attinet. Iste tanquam possessor violentus, qui in metu est, ne brevi fortè Regnum cogatur dimittere, quod per vim eo gaudere conceditur, omnes inde fructus colligere contendit, nec veretur ita radicitus plumas evellere, ut ampliùs succrescere nequeant. Pastor est, qui non gregem suum pascit, sed *a* semetipsum, & tanquam Mercenarius, curam illius abjicit, eumque omnino deserit. At verò Princeps aliquis legitimus & naturalis æquitatem causæ expendit, quantitatem & tempus, quod necessitas postulat, proportionem item fortunarum & personarum in tributis dispertiendis, & Regnum suum tractat non tanquam corpus, cui unà cum ipso emoriendum erit sed quod perennabit in Successoribus: quippe qui probè novit, c *Principes mortales, Rempublicam æternam esse*, cumque inde in annos singulos novos speret fructus eam omni studio conservat, velut securissimum divitiarum suarum depositum, quo in majoribus necessitatibus uti possit: nam ut in legitibus suis dixit Alphonsus Rex, ab Aristotele in quodam documento quod Alexandro Magno dedit, id mutuatus: d *El mejor tesoro, que el Rey ha, è el que mas tarde se pierde, es el pueblo, quando bien es guardada. è con esto acuerda lo que dixo el Emperador Justiniano, que entonzes son el Reyno, la Camara del Emperador, ô del Reyricos, è abundados, quando sus Vasallos son ricos, ô su tierra abundada.*

§. Quando igitur Princeps cum ista moderatione tributa imposuerit, fas quoque est subditos ea pendere, nec sine rebellionis nota denegari potesunt. Hanc enim solam dotem habet dignitas Regia, hoc unicum subsidium necessitas & dignitas Regia, hoc unicum subsidium necessitas publica. e *Neque quies gentium sine armis; neque arma sine stipendiis; neque stipendia sine tributis haberi queunt.* Eam ob rem

a Væ Pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos. Ezech. 34.2. b *Mercenarius autem, & qui non est Pastor, cujus non sunt oves propriæ, videt lupum venientem, & dimittit oves, & fugit* Joan.10.12. c Tacit.lib.3. Annal. d L 15. tt. p. 2. e Tacit.lib.4. Annal.

rem Imperatori Neroni tributa remittere volent Senatus Romanus sese opposuit, dicendo, a *diss. lutionem Imperii* fore, *si fructus, quibus Respublica sust. netur, diminuerentur.* Tributa pretium paucis sunt si nimis gravia ea sint, nec populus necessitatem a gnoscat, cur imponi debuerint, facilè contrà suum Principem contumaciter insurgit. Nec alia de cau sa tam invisus omnibus fuit Rex Alphonsus cogno mento Magnus, tàmque graves expertus calamita tes, ut sceptro tandem abdicare se cogeretur; sicu & propterea Garsias Galæciæ *b* Rex vitam pariter & Regnum perdidit. Considerabat hoc periculum cum animo suo Rex Henricus Tertius, quando suaden tibus, ut pro sumptibus belli conquirendis nov tributa exigeret, respondit: *Magis se maledicta popu li, quam hostes suos metuere.* Pecuniæ ex iniquis tri butis collectæ subditorum miscentur sanguine qualis è scuto illo, quod S. Franciscus de Padu coram Ferdinando Rege Neapolitano diffregit manare visus est, & nunquam non clamat contr Principem. Quare ut ista incommoda evitentur grandia tributa ante imponi non debent, quàm u niversum Regnum de necessitate edoctum fuerit nam ubi de ea, & Justitia caussæ constiterit, facilè i onus aliquod extraordinarium consentit populus uti factum vidimus in iis, quæ poposcit Rex Ferdi nandus Quartus, & in concessione integri illiu millionis, quem Comitia Toletana temporibus Re gis Henrici Tertii sponte elargita fuerant, permit tendo insuper, ut si ad continuandum bellum con tra Mauros id non sufficeret, Comitiis etiam no requisitis plura porrò exigerentur. Tametsi enim ad privatos minimè pertineat tributorum Justitiam examinare, & ipsi sæpe impensarum caussas cape re nequeant, neque etiam absque evidenti secreto rum periculo iis istæ *c* communicari possint, sempe ta

a Idem l.13. Annal. *b* Mar. hist. Hisp. l 9. c. 6. c *Tib summum rerum judicium Dii dedêre, nobis obsequi gloria relicta est.* Tac. l. 6. Annal.

amen rationes quædam sunt generales, quas sine ncommodo iis proponere licebit. Et licèt tributa mponendi facultas penes supremam sit potestatem, ui ratio naturalis ac divina suffragantur, nec si a- ias æqua sint,& necessaria, subditorum consensu ad a opus sit: nam (ut dixit Rex Alphonsus Sapiens) *l Rey puede demandar, e tomar al Reyno lo que usaron los tros Reyes, e aun mas en las sazones, que lo oviere en gran menester, para pro comunal de la tierra*; prudentis ta- nen Principis erit, ita dextre rem instituere, & sic lisponere subditorum animos, ne vis videatur. Ne- que enim omne id, quod absolute fieri potest, sem- er exequi convenit. Tributum (sic Scrptura *a* lo- uitur) populi frænum est; isthoc ille in obedientiæ fficio continetur, Princeps vero ad eum corrigen- lum potentior sit & contra nimiam ejus libertatem ires sibi comparat: subditos enim ab omni onere mmunes nemo recte gubernaverit. Verum frænum llud tam suave sit oportet, ut non obstinent ani- num, & mordicus eo comprehenso præcipitent; uemadmodum prudentissime id expendit Rex fla- ius *b* Herwigius in Concilio Toletano XIII. cùm iceret, tunc gubernationem optimam fore, *si nec ncauta exactio populos gravet, nec indiscreta remissio Sta- um gentes faciat deperire.*

Imperium in vitam absque periculo exercetur, uia ex lege fit, quæ castigat paucos ad exemplum æterorum; at verò Imperium in fortunas, cùm pe- uniam pendere jubentur subditi, discrimine non acat, quia ad omnes pertinet, magisque fortuna- um damna afficiunt populum, quàm corporis, ræsertim si cum sudore & sanguine aquisitæ illæ uerint, ac aut impendi debeant in delicias Princi- is. Qua in re considerare oportebit memorabile egis Davidis facinus, nolentis bibere aquam, uam tres fortissimi milites per medios hostium uneos penetrando, de cisterna Bethlehemitica hause-

a Et tulit David frænum tributi. 2. Reg. 8. 1. *b* Con- cil Tolet. XIII.

hauserant, ne sanguinem hominum istorum & p riculum bibere *a* videretur. Neque bona ratio St tus est, tributis exhaurire, & ad incitas redig re subditos, ut tantò obedientiores sint: etsi eni egestas, quæ unâ nobiscum nascitur, aut casu aliqu evenit, demissiores reddat animos; illa tamen vi lenta ad seditionem potiùs commovet, eosque ir pellit ut nefaria contra *b* Principem suum molia tur. Ad Davidem adversus Saülem c *convenerunt or nes, qui erant in angustia constituti; & oppressi ære alien & amaro animo, & factus est eorum Princeps*. Nunqua magis obsequens erit Regnum, quàm si opibu & rebus omnibus affluat. Dei populus, duriter tiam in Ægypto habitus, libertatis suæ oblit fuit propter abundantiam, qua ibi fruebatur; mox ubi in diserto rerum inopia laborare cœpi servitutem illam tulit acerbiùs, & graviter questu fuit.

§. Si Regnum ea conditione obtigerit, ut ab que ejus consensu tributa imponi nequeant, a posteà decreto aliquo generali ita sancitum; ut fa ctum in Commitiis Madritensibus tempore Reg *d* Alphonsi Undecimi, aut diuturna aliqua pra scriptione jus istud acquisitum fuerit, uti in Hispa nia & Francia accidit; in his talibus casibus Com tiorum consensum expectare oporrebit, ne pericul sese exponat Princeps, quòd Carolus Septimus Fran ciæ Rex quondam expertus fuit, cum non rogati prius aliorum sententiis tributum quoddam volui set imponere. Porrò ad eam rero proderit plur mum, si Princeps tantum apud subditos auctoritat valeat, ut ipse ex concepta de zelo illius erga bonun com

a *Num sanguinem hominum istorum, qui profecti sunt, & animarum periculum bibam?* 2. Reg. 23. 17. b *Fero cissimo quoque adsumpto; aut quibus ob egestatem, a metum ex flagitiis maxima peccandi necessitudo* Tacit lib. 3. Annal. c 1. Reg 22, 2. d Mar. Hist. Hisp l. 1. c. 11.

ommune opinione æquum judicent onus, quod s imponitur, & ultro in illud consentiant, totos e se ejus prudentiæ, & notitiæ rerum publicæ comnittendo, quomodo ad Josephi arbitrium sese rerebant Ægyptii, cùm quintam fructuum partem b iis *a* exigeret. Ubi populus istam de Principe onceperit fiduciam, cavere debet sedulò, ut ne am absque sufficienti caussa & matura consilii deberatione oneret. Verùm si necessitas urgens aud postulaverit, illud curet saltem, ut tributa, uæ exiguntur, bene impendantur: nihil enim graiùs fert populus, quàm si nullum oneris sui frucum videat, & fortunas suas in usus inutiles inimi intelligat. Tum illud etiam odit, si tributa, uæ suasit necessitas, ea cessante continuent. Quae tollere ea debet Princeps, ne fiat, quod tempo: Vespasiani accidit, quando tributa b *necessitate norum excusatâ, etiam in pace mansêre*; posteà enim metuunt, & pendere detrectant subditi, tametsi xigua sint, existimantes nimirum, ea fore perstua. Regina Maria plurimùm Regni studia sibi evinxit, ejusque fidelitatem in maximis etiam otibus experta fuit, eò quod subditis remisisset xactiones, quas maritus ejus Rex Sanctius Quars ex rebus ad commeatum pertinentibus postuverat.

§. Illud difficile, persuadere Regno, ut pecuniam ontribuat ab bellum foris gerendum: neque enim cilè capit, quantum ad pacem domi conservanm conducat, illud quàm longissimè arcere, & in aenos inferre Status, quodque minus periculosa sit fensio, quæ clypeo fit, quàm quæ galea, eò quòd ngius ille absit à capite, brevissimus est popuvisus, nec tam longum videt. Onus præsens mas percipit, quàm futurum beneficium, nec cotat defuturos posteà sumptus publicos & privatos,

Salus nostra in manu tua est; respiciat nos tantum Dominus noster, & læti serviemus Regi. Gen. 47. 25.
b Tacit. l 2, Hist.

tos, ut damna neglecta *a* farciuntur. Quare singul
solertia & prudentia Principis opus erit, ut propr
suæ utilitatis capax fiat.

§. In exactionibus illud quoque considerandu
ne oneretur Nobilitas: cùm enim tributa poti
mùm sint, quæ eam à plebejis discernant, ægerri
fert iis parem se æstimari, & sua violari privileg
Majorum virtute parta & acquisita. *b* Hæc cau
fuit, cur Nobiles Castellani contra Regem Henric
Tertium arma sumpserint, cùm à singulis quinq
maravedinos aureos (monetæ id genus est) in co
munes belli usus deposceret.

§. Nec imponi debent tributa iis rebus, quæ
vitam præcisè sustentandam sunt necessariæ; sed
potiùs, quæ deliciis deserviunt, aut curiositati, a
ostentationi & pompæ: sic enim fiet, ut corre
immodico luxu, major oneris pars incumbat in
tiores & magis potentes, & subleventur agric
& opifices, quæ communitatis pars vel maxime
venda & conservanda est in Republica. Sic Roma
magna exigebant tributa pro aromatibus, unio
bus & gemmis pretiosis, quæ ex Arabia asportab
tur. Alexander Severus ea deposcebat ex offici
quæ ad lasciviam magis essent, quàm ad necessi
tem. Instauratæ disciplinæ pars est deliciarum a
gere pretium.

§. Nulla tributa minùs noxia, quàm quæ adve
mercibus imponuntur in portubus: ea enim m
gnam partem pendunt Exteri. Quare prudentissi
in iis constituti sunt reditus Regii in Anglia, i
Regno immuni relicto.

§. Maximam tributorum & vectigalium reg
rum incommodum est in Quæstoribus seu Coac
ribus, qui interdum plus damni adferunt, quàm t
buta ipsa; neque ullam rem impatientius toler
sut

a *Plerumque accidit, ut quæ Provinciæ pecuniæ parce*
remota pericula contemnunt, incubentibus demum
lis, desperato sæpe remedio, graviora sentiant detrim
ta. Paul. Jov. *b* Mar. hist. Hisp. l. 11. c. 14.

ubditi, quàm violentiam & importunitatem Miistrorum in cogendis ejusmodi pecuniis. Solam iciliam tributorum exactiones modestius tulisse icero memorat: Deus ipse per Isaiam Prophe-am de iis conqueritur, quod populum suum *a* ex-poliaverint. In Ægypto Propheta aliquis tributis ræerat, ita nulli ea in re satis coufidebant, nisi ui peculiariter esset Deo dicatus, his verò tempo-ibus ea committuntur institoribus & usurariis, qui on minus naves portum subeuntes exspoliant, ac ſum naufragium, & velut prædones ultro citro-ue commeantium bonis *b* inhiant. Quid mirum itur, commercia in Regnis desinere, nec aliunde ivitias inferri & pecunias, si prædæ omnia sint ex-osita? quid mirum, inquam populum graviter fer-exactiones, si persolutis iis, quæ debentur Prin-pi, decuplo amplius Exactoribus pendendum sit. b isthæc incommoda tempore Regis *c* Joannis ecundi in Comitiis Gaudalajarensibus Castellæ egnum sponte in subsidium obtulit centum & inquaginta Ducatorum millia, ea tamen condi-one, ut penes ipsum essent acceptorum & expen-rum libri, quo constare posset, quid in commu-s usus collatum, & quo modo impensum fuis-, nec eorum permitteretur arbitrio, qui ob pu-llarem Regis ætatem Regni habenas modera-ntur. Eadem de caussa Regnum Franciæ Henri-Secundo proposuit, ut tributorum Exactores oveeret, pollicentibus subditis persoluturos se, icunque ipse vellet, quod in sumptus regios suf-ceret; & licet istud initio haud displiceret, non de-ere tamen postea Consiliarii, qui ob rationes asdam apparentes id dissuaderent. Ad idem illud non

a Populum meum exactores sui spoliaverunt. Isai. 3. 12. b *Portus nostros navis veniens non pavescat, ut certum nautis possit esse naufragium, si manus non incurrerint exigentium, quos frequenter plus affligunt damna quam solent nudare naufragia*, Cassiod. l. 4. & 19. *c* Mar. hist. Hisp. l. 19. c. 7.

non semel Castellæ quoque Regna sese obtulerunt immò & ad omnem æris alieni dissolutionem, v- rùm judicatum fuit, cedere in imminutionem au- ctoritatis Regiæ, si illi Tutoris loco Regnum esse & hanc ipsam potestatem periculo non carere. V- rissimam tamen caussam illam judico, quòd plerun- que ferè rei pecuniariæ curatio, & occasio tam op- portuna multos ditandi ægre è manibus dimittatu Auctoritas Principis non in administrationem gr- rum opum consistit, sed in eo, quòd multa possideà Non minùs existimationis suæ retinens erat Resp- blica Romana, quàm ulla alia, & tamen ob inger illud onus cogendi pecunias præcepit, ut ipsæ Pr- vinciæ sua administrarent tributa & colligerent, n- que verò ideò intermisit in officio continere Mag- stratus, ut sine avaritia & crudelitate illa collect- fieret, qua in re Tiberius apprimè diligens *a* fui Sanè modestia in uno aliquo tributo exigendo obl- gat subditos, ut ultrò in plura alia largienda co- sentiant.

a *Ne Provinciæ novis oneribus turbarentur, utque vete- sine avaritia aut crudelitate Magistratuum tolerare* Tacit. l. 4. Annal.

SYMBOLUM LXVIII.

INgeniosi Græci Philosophiam non solùm natu- ralem, sed moralem etiam & politicam scit quibusdam fabularum involucris (ut Ægyptii hi- roglyphicis) abdiderunt, aut ne manaret in vulgu aut ut à dulci illa fabularum amœnitate penitù eam imprimerent animis. Ita cùm vires navigati- nis & opus, quæ ejusdem acquiruntur benefici vellent ob oculos ponere, finxerunt navim Arg (quæ prima omnium è portu solvere, & alio se mari committere ausa fuerat) obtinuisse vell Colchicum, pellem nimirum arieris inauratan quo præclaro facinore Palladi armorum Præsi consecrati promeruit, & inter ipsas Firmamen tra-

transferri constellationes, in præmium scilicet
ot susceptorum non absque insigni periculo itine-
rum, palam ostendendo universo orbi, velorum re-

rumque beneficio inter ipsos undarum montes
s fieri posse, quibus impellente vento arma
merces in omnes mundi partes inferre liceat.

Isthæc moralis doctrina, & quia jam navis illa in cælesti spæra inter stellas relata est, occasio mihi fuit, ut in præsenti Emblemate binas depingerem, quæ poli essent hujus terrestris orbis, & clare subjicerem oculis, navigationem esse, quæ commerciorum usu terram sustentat, ejusque dominia armis roborat. Mobiles sunt isti navium poli, sed in illa ipsa eorundem mobilitate Imperiorum consistit stabilitas. Vix ulla unquam fuit Monarchia, quæ iis quasi fundamentis innixa non fuerit. Si Hispaniæ ambo illi poli maris Mediterranei & Oceani deessent, mox ejus corrueret amplitudo; nemo enim non videt, Provincias tam distantes inter se in periculo fore, nisi vela remique eas unirent quodammodo, & suppetias militares ad earundem conservationem defensionemque tempestivè submitterent, ita ut naves & triremes nil aliud, quàm marini quidam pontes esse videantur. Eam ob caussam Carolus Quintus Imperator, & Dux Albanus Ferdinandus Rege Philippo Secundo suaserunt, ut in mari potissimum armis & copiis militaribus præstare aliis conaretur. Nec ignoravit Rex Sisebuthus, quanti id referret, qui primis iis viribus in mari Hispanico usus fuit. Idem quoque consilium Themistocles suæ dedit Reipublicæ, & reipsa postea Romani secuti sunt, ut orbem suæ ditioni subjicerent. Elementum illud terram ambit & edomat. In illo vis juxtà ac velocitas locum habent. Qui fortiter iis uti noverit, terræ dominum se constituit. In hac minantur arma, & ex una sola parte feriunt, in mari ex omnibus. Nulla tam vigilans cura est, quæ omnibus semper oris maritimis antè possit prospicere; nulla tanta potentia, quæ sufficienti eas queat tueri præsidio. Maris beneficio Nationes omnes ad morum mansuetudinem adducuntur, quæ incultæ aliàs essent ac barbaræ absque navigationis commercio, unde communis sit linguarum usus; id quod docere voluit Antiquitas, dum clavum navis Argo sermone usum fuisse finxit, ut innumeret, credo illius bene-

beneficio exteras adiri & celebrari Provincias; siquidem navis gubernaculum est, quod singulis opes & divitias aliarum communicat, unâ Provincia alteri vicissim largiente, quod eidem deest; qua necessitas & subsidium mutuum reciprocum illum amorem familiaritatem alunt inter homines, quorum unus alterius opera & auxilio carere non potest.

§. Atque hæc maris potentia Regnis quibusdam magis utilis est, ac aliis, pro diverso eorundem situ ac dispositione. Monarchiæ in Asia sitæ terrâ magis viribus indigent, quàm mari. Venetiæ & Genua, quarum ille in ipso mari, hæc eidem proxima est, atque ita constituta, ut scopulis maris potius, quàm terræ sinus esse videatur, ad omnem culturam & agricolationem inidoneus, robur suum in velis remisque ponant necesse est. Et quoad ea habuerunt in pretio, terrori fuerunt orbi ambæ illæ Respublicæ, & gloria celebres. Hispania, quæ à montibus Pirenæis versus mare porrigitur, & quasi inter Oceanum & Mediterraneum sese mediam interjicit, potentiam suam fundet in armis navalibus, siquidem ad dominium universale aspirare, illudque tueri voluerit. Nec verò deest dispositio optima & opportunitas portuum ad arma ista sustentanda, & ad impediendam aliarum Nationum navigationem, quæ ejusdem beneficio opes sibi acumulant, & comparant vires, quibus deinde Monarchiæ Hispanicæ bella inferunt. Ob eum finem conduceret armis etiam consulere securitati commerciorum & mercaturæ, quæ longinquas navigationes secum affert, ex portubus armamentaria & granaria efficit, instruit eos rebus omnibus pro exercitu necessariis, tribuit Regno, unde alantur copiæ militares, auget denique illud, & frequentari facit ab incolis. Hæc & alia commoda Ezechiel adumbrare voluit sub Allegoria navium, quibus Tyrus (civitas a *in corde maris sita*)

a *O Tyre tu dixisti: perfecti pecoris ego sum, & in corde maris sita.* Ezech. 27. 3.

sita) utebatur ad exercendam cum Nationibus omnibus negotiationem, siquidem ad illam & naves & nautæ frequentes concurrebant. a *Persæ, & Lydii, & Lybies erant in exercitu* ejus *viri bellatores: clypeum & galeam suspendebant* in ea *pro ornatu* suo *Carthaginenses à multitudine cunctarum divitiarum, argento ferro, stanno, plumbumque* eam *replebant.* Verbo, nihil uspiam erat gentium, quod in nundinis illius non reperiretur, ut meritò abundans diceretur, & *b* gloriosa, cujus negotiatione Rex ipse suam auxerat *c* fortitudinem. Sidonia, Ninivitica, Babylonica, Romana & Carthaginensis Respublicæ mercaturam exercentes & opibus & armis floruerunt: Quando Venetias & Genuam mercatus defecit & navigatio, fortitudinis exercitium eas defecit pariter, & maximarum gloriarum & trophæorum occasio. Intra breves arenæ terminos, quæ nec ligone, nec aratro potest excoli; solis marinis opibus validissimos Batavia alit exercitus, & populosissimas tuetur civitates, tam sibi invicem vicinas, ut iis sustentandis fertilissimi etiam agri non sufficerent. Gallia nec auri, nec argenti fodinas habet, & mercimoniis tamen, aliisque nescio quibus puerilibus inventis ferri, plumbi, & stanni temperandi, industriam suam caro facit æstimari pretio, & divitias congerit; nos alii verò per incuriam tanta maris bona negligimus. Ingenti cum labore & periculo ex remotissimis orbis partibus adamantes, uniones, aromata, multosque alios thesauros, advehimus, nec ultrà progredimur; interim alii è labore nostro quæstum faciunt, & ea Europæ, Africæ, & Asiæ Provinciis communicant. Genuensibus aurum nostrum, argentumque committimus, ut iis negotientur, & pro eorundem negotiationibus plurima

a *Omnes naves maris & nautæ earum fuerunt in populo negotiationis tuæ.* Ezech. 22. 3. Ibid. v. 9. 10. 12. b *Repleta es, & glorificata nimis in corde maris.* Ibid. v. 25. c *In multitudine sapientiæ tuæ, & in negotiatione tua multiplicasti tibi fortitudinem.* Ezech. 28. c. 5.

plurima persolvimus cambia. Hispania Provinciis aliis submittit sericum, lanam, chalybem, ferrum, aliasque diversas materias, quæ diversimode dein elaboratæ revehuntur ad nos, & ingenti à nobis coëmmuntur pretio ob vecturæ sumptus, & artificium; adeò ut carò nobis stet Nationum aliarum ingenium, & industria. Importantur in Hispaniam merces, quæ aut oculis solum serviant, aut citò consumuntur, & aurum argentumque vicissim inde effertur aliò: quo demum fit, quod dicebat Rex Henricus Secundus, *ut ditescant, & potentes fiant Exteri, immò ipsi interdum hostes tantas colligant opes, ut subditis nostris nihil penè supersit reliquum.* Questus ea de re quondam fuit Tiberius Cæsar, cùm ingentem illum luxum Matronarum Romanarum in unionibus, gemnisque pretiosis *a* cerneret. Immortalem gloriam promerebitur Vestra Serenitas, si certis favoribus honoribusque dignabitur prosequi negociationes & mercaturas, quas cives per se ipsos, & Nobiles per personas tertias exercuerint: neque enim magis naturales sunt reditus, qui è terræ fructibus percipiuntur, quàm qui commutationis habentur beneficio, dum rem unam permutamus cum alia, aut pro mercibus pretium persolvimus. Non dedignati sunt mercaturam facere ipsi Principes Tyri, & classes illæ, quas Rex Salomon quot trienniis mittebat in Tharsin, non res solum necessarias advehebant, sed eas etiam, quibus poterat lucrum facere, suas augere divitias, & omnibus aliis Regibus potentia atque opibus *b* antecellere. Pompejus pecunias suas fœnori dabat. Nobilitas Romana, & Carthaginensis nil ideò honori suo detractum

a *Quis lapidum caussa pecuniæ ad exteras, aut hostiles gentes transferuntur?* Tac. l. 3. Annal. b *Quia classis Regis per mare cum classe Hiram semel per tres annos ibat in Tharsis, deferens inde aurum & argentum, & dentes elephantorum, & simias, & pavos. Magnificatus est ergo Rex Salomon super omnes Reges, terræ divitiis & sapientiâ,* 3. Reg. 22. & 23.

putabant, quòd mercaturas exercerent. Roma Mercatorum instituit collegium, unde didicisse reor Batavos, quòd negotiantium societates erexerint. Id quod majori cum commoditate in Hispania fieri posset, deputatis pro securiori navigatione armatis navibus: ita enim illa non solùm cresceret opibus, sed magis etiam florerent arma navalia, & ipsa Nationibus aliis terrori esset. Considerarunt isthæc commoda Lusitaniæ Reges, adeoque per incognita maria armorum ope in Orientem negotiari cœperunt, negotiatione arma sustentarunt, & fundato ea ratione novo amplissimoque Imperio introduxerunt Religionem, quæ ad illas tam remotas Provincias transvolare non potuisset, uti nec posteà ad partes occidentales, industria & fortitudine Castellanorum, nisi antennarum plumis limeis, & ex arbore crucis pendentibus, tanquam aliis quibusdam usa fuisset, quibus Gentilitati cognoscendam se dedit, quæ aliàs novos illos hospites, è tam longinquis venientes regionibus, adeò ignotos habuit, ut ne fama quidem de iis antè quicquam *a* acceperit, & accepta ab iisdem vera Evangelii luce, ac pane divino Eucharistico, tam longè *b* asportato, exclamat præ gaudio cum Isaia: c *Quis genuit mihi istos? ego sterilis, & non pariens, transmigrata & captiva: & istos quis enutrivit? ego destituta, & sola: & isti ubi erant?*

§. Ad eandem rem illud quoque haud parum interesset, si quemadmodum Romani suum firmarunt Imperium, constitutis præsidiis Constantinopoli, Insula Rhodo, ad Rhenum, & Gadibus, tanquam in quatuor præcipuis illius angulis; ita nunc in diversis Oceani & maris Mediterranei partibus collocarentur Religiones militares Hispaniæ, ut gloriosa quadam æmulatione obirent maria, pi-

ratas

a *Ecce isti de longè venient, & ecce illi ab Aquilone & mari, & isti de terra australi.* Isa. 49. 12. *Facta est quasi navis institoris, de longè portans panem suum.* Prov. 31. 14. *c* Isa. 49. 21.

ratas arcerent, & commercia cum aliis Nationibus securiora redderent. Sat magna virtutis & fortitudinis præmia sunt ista Nobilitatis insignia, & opulentiæ satis ejusmodi Ordinum militarium Præfecturæ, ut rei tam eximiæ, & tanto Rege dignissimæ initium dari posset. Quod si reditus earundem non sufficerent, nec Corona privare se vellet do:e tot insignium Magisteriorum, quorum administrationem illi concessit sancta Sedes Apostolica, Ecclesiastici quidam reditus applicari in eum finem poterunt. Consilium hoc fuit Regis Ferdinandi Catholici, qui Orani Equires S. Jacobi, Bugiæ verò & Tripoli Ordines Alcantatæ, & Calatravæ volebat constituere, obtentâ jam à Summo Pontifice facultate, ut reditus Monasteriorum *del Villar de Venas*, ut vocant, S. Item Martini, in Diœcesi S. Jacobi, & Ovetensi in eum usum posset impendere. Verùm propter excitata posteà per Italiam belli incendia ea res effectum non habuit, aut quia fortè Deus hanc tam eximii instituti gloriam alii cuidam Regi reservavit. Neque obtendi hîc debet ratio Status, quasi ea nòn permittat, ut summa rei Nobilibus committatur: quippe unde tot ac tantæ seditiones ortæ in Castellâ, cùm tam multi essent Ordinum militarium Magistri; hoc, inquam, nunc obtendi non debet, postquam tot Coronarum accessione tantoperè Regum crevit amplitudo, ut incommodum illud metuendem non sit, præsertim si Ordines isti extra Hispaniam fuerint, & eorundem Magisteria ipsi Coronæ tanquam membra quædam uniantur.

SYMBOLUM XL.

NE vel unico momento hanc mundi Monarchiam auro & ferro destitui voluit Providentia divina: auro quidem, quod id ad illius conservationem omnino esset necessarium; ferro verò, quòd absque eo se tueri non posset. Enimverò etsi unà cum

cum ipso mundo producta non fuerint, alter tamen universi hujus moderatur, & astrorum omnium princeps Sol, mox atque conservandarum rerum curam laboremque suscepit, illud egit potissimum, ut expurgaret, & auro illineret terram metallicam, atque in montibus æraria constitueret, ubi & Mars belli Præses materia in ferrum & chalybem consolidata armamentaria erexit. Brachia Rerumpublicarum arma sunt: sanguis earundem & spiritus, thesauri; quod si hi armis robur non tribuant, nec arma vicissim thesauros tueantur ac foveant, imbelles jacebunt Respublicæ, & rapinæ violentiæque omnium erunt expositæ. Narrat Plinius, in Indiis formicarum esse genus; quæ loco granorum tritici, aurea coligant. Auri usum nequaquam iis Natura concessit, voluit tamen, ut tanquam Magistræ alias instruerent Respublicas, quanti referat thesauros cogere. Et licet Politicorum quorundam opinio sit, opes accumulandas non esse, eò quod cupiditas hostium arma excitet; ut accidit Regi Ezechiæ, postquam divitias suas Assyriæ Legatis *a* ostendisset, & Ægyptii propterea reditus Regios in structuras & fabricas impendebant. Rationes tamen, quas adferunt, & exempla ista vim non habent: nam Ezechiæ ob monstratos thesauros bellum illatum non fuit, sed ob vanitatem ostentationis, & quod in illis magis, quàm in Deo spem suam & fiduciam poneret; hinc prædixit illi Isajas Propheta fore, ut omnia *b* penderet. Ægyptii verò non periculi caussa, sed ad distrahendos subditorum animos (quemadmodum suo loco diemus) & inanis gloriæ studio eos ædificiis extruendis

a Lætatus est autem in adventu eorum, & ostendit eis domum aromatum, & aurum, & argentum, & pigmenta varia, unguenta quoque, domum vasorum suorum, & omnia quæ habere poterat in thesauris suis. 4. Reg. 20. 13. b *Dixitque Isajas Ezechiæ: audi sermonem Domini: ecce dies venient, & auferentur omnia, quæ sunt in domo tua.* 4. Reg. 20. 17.

endis occupabant. Si Princeps thesauros per avaritiam congreget, neque tamen iis utatur, ubi offendendi, aut defendendi postulaverit necessitas, & sumptuum faciendorum metu de præsidiis sufficientibus & armis Statibus suis non provideat, facilè futurum arbitror, ut hostes contra se advocet, dando iis occasionem ferreas fabricandi claves, quibus ejus effringant æraria; at ubi thesauros istos in usu opportunos asservaverit, terrorem unà incutiet hostibus, & apud eos in veneratione erit, pecunia namque belli *a* nervus est. Illius beneficio Amici parantur & Socii, nec minùs hostium percellunt animos thesauri in ærariis, atque apparatus bellicus & omnis generis instrumenta militaria in armamentariis, aut classes & triremes in navalibus. Si in eum finem id fiat, non est avaritia thesauros cogere, aut sumptus & donationes moderari, sed prudentia quædam politica; qualis illa fuit Regis Ferdinandi Catholici, cujus fama, qua miser & infelix passim audiebat, dum viveret, in morte ejus confutata fuit, nulla notabili pecuniarum summa apud eum reperta. Quicquid reponebat, in Monarchiæ fabricam solebat impendere, & gloriam suam collocabat, non in eo, quod sumptus profudisset, sed quod haberet, in quo expenderet. Illud tamen observandum, thesauros colligi interdum ex vera & heroica animi magnitudine, ad exequendas sublimes quasdam & gloriosas cogitationes; sed posteà paullatim in avaritiam illa abeunt, & citius ruina Statuum præ oculis est, quam pro illius remedio æraria recludantur. Facillimè divitiarum amore capi se finit humanus animus, & in eas totum se convertit.

§. Nec sufficit, thesauros inter totum Reipublicæ corpus dispertitos esse, ut Chlorus apud Eutropium *b* volebat, divitiæ enim Principi securitatem cre-

a *Sed nihil equè fatigabat, quàm pecuniarum conquisitio: eos esse belli civilis nervos dictitans.* Tac. lib 2. Hist. b *Melius publicas opes à privatis haberi, quàm intra unum claustrum asservari.* Eutrop.

creant, periculum subdito. Cerialis Trevirensibus dicebat, a *penes eos aurum & opes præcipuas* esse *bellorum caussas.* Si egena sit communitas, privati verò locupletes & divites, priùs pericula nascuntur, quàm iis occurri possit. Consilia rectè institui nequeunt: defugiunt enim ea omnia, quæ ad communem spectant conservationem, cùm videant non nisi è privatorum bonis fortunisque subsidia peti posse, adeoque ægrè in bellum consentiunt. Hinc Aristoteli videbatur, b *male circa pecunias publicas constitutum esse apud* Spartanos, *quia neque in publico habebant quicquam, & magna bella gerere coacti, pecunias ægre conferebant.* c Et *si privato usui bonum publicum postponitur*, quantò minùs dabitur opera, ut cum detrimento proprio malis communibus occurratur? Experta est illud incommodum Respublica Genuensis, nec alii caussæ ruinam Romanæ asscribit Cato in oratione, quàm habuisse eum ad Senatum contra Catilinariæ conjurationis conscios refert Sallustius, quàm quòd (ut explicat *d* S. Augustinus) à primo suo descivisset instituto, ubi paupeтes erant privati, opulenta verò communitas, cujus rei non absque querela etiam Horatius meminit.

> -------- e *Non ita Romuli*
> *Præscriptum, & intonsi Catonis*
> *Auspiciis, veterumque norma,*
> *Privatus illis census erat brevis,*
> *Commune magnum.*

§. Magni Reges suæ potentiæ confisi curam omnem thesauros colligendi, aut jam collectos conservandi plerunque abjiciunt, & effusioni prodigæ sese dedunt nec satis expendunt, ubi thesauri pro necessitatibus defuerint, necesse esse ut subditos deinde tributis onerent, cum gravi fidelitatis eorundem periculo, & quantò Monarchia fuerit major,

a Tac.lib.4.Hist. *b* Arist.lib.2.pol.c.6. *c* Tac.l.6.Ann. *d* S.Aug. l. de Civit.Dei. c.12. *e* Horat.

jor, tantò majoribus impensis & sumptibus opus fore. Centimani Briarei Principes sunt, qui si quinquaginta accipiant manibus, centum aliis iterum debent expendere. Nec ullum Regnum tam opulentum, ut ejus divitiæ manui alicui prodigæ sint satis. Nubes una hora effundunt vapores, quos multorum dierum spatio collegêre. Thesauri illi, quos natura multis etiam sæculis in secretis montium ærariis coëgerat, immoderaræ Romanorum Imperatorum profusioni minimè sufficere potuerunt. Et solet id plerunque accidere Successoribus, qui thesauros jam collectos reperiunt: inutiliter enim consumunt, quod absque labore iis obvenit, & mox ærariorum diruunt aggeres, ut status suos deliciis inundent. Non integro adhuc triennio sexaginta sex auri milliones prodegit Caligula etsi id temporis scutum unum valeret tantum, quantum nunc decem. Fatua est potentia, & ideo opus habet, ut corrigatur à prudentia œconomica: absque hac enim mox ruunt Imperia. Romanum inclinare visum est, ex quo profusionibus immodicis & sumptibus nimiis Imperatorum thesauri illius cœperunt prodigi. Armis & opibus mundus hic regitur. Istud in præsenti Emblemate gladius significat, & ramus aureus, quos supra terræ orbem brachium sustinet, ad innuendum nimirum, utroque illo universum hoc gubernari, illudendo ad illam Virgilii fabulam de Ænea, qui utriusque adminiculo ad infernum usque penetravit, ejusque monstra ac furias domuit. Non sauciat gladius, cujus acies aurea non est, nec sufficit animi fortitudo absque prudentiâ œconomicâ, neque armamentaria sine ærariis adeoque bellum decernere Princeps priùs non debet, quàm cum animo suo expenderit, num sufficientes ad id vires & media suppetant. Ei rei proderit, si Ærarii Præfectus unà etiam à consiliis sit Principi; ut in consultatione referre possit, qui ac quanti sint reditus Regii, quave media ad arma capessenda sese offerant. Cauta admodum & circumspecta esse

esse debet potentia, & considerare diligenter, quid moliatur, aut agat. Quod in fronte præstant oculi, id in animo prudentia œconomica efficit: si hæc Regnis, & Rebuspublicis desit, cœca erunt, adeoque sicut Polyphemus, amisso semel per Ulyssis astutiam unico suo frontis oculo, in vanum saxa jaciebat, ut sese ulcisceretur: ita illa quoque divitias suas & thesauros inutiliter prodigent. Sat multos hac nostra ætate consumi vidimus absque fructu ex inani aliquo metu in distrahendis hostium consiliis, in exercitibus frustra conscribendis, in suscipiendis bellis, quæ aut amica compositione, aut dissimulatione potuissent evitari, in subsidiis pecuniariis malè collocatis, & aliis inutilibus sumptibus, quibus principes potentiores se fore autumabant, & contrà accidit. Ostentationes comminationesque auri intempestivè & imprudenter profusi seipsis evanescunt, neque possunt posteriores prioribus esse pares, eò quod una aliam enervet. Vires facilè instaurantur; at divitiæ semel inaniter effusæ recuperari nequeunt. His uti non oportet, nisi ubi necessitas postulaverit. Occurrentibus primis monstris non aureum ramum Æneas objecit, sed gladium.

a *Corripit hic subita trepidus formidine ferrum*
Æneas, strictamque aciem venientibus offert.

At postquam vidit nec precibus, nec pactione Charontem moveri posse, ut sese in oppositam fluvii ripam trajiceret, aureum ramum protulit (abditum hactenus & occultatum) & munere isto iratum illius animum *b* placavit.

c *Si te nulla movet tanta pietatis imago,*
At ramum hunc (aperit ramum, qui veste latebat)
Agnoscas. Tumida ex ira tunc corda residunt.
Nec plura his, ille admirans venerabile donum
Fatalis virgæ longo post tempore visum,
Cæruleam advertit puppim.

Cc 7 In

a Virgil. b *Munus absconditum extinguit iras.* Proverb. 21. 14. *c* Virgil.

In eam ergo curam incumbant Principes, ut illos prudentiæ oculos, supra sceptrum collocatos, claros semper habeant & perspicaces, neque œconomiam dedignentur: ab hâc enim salus illorum dependet & conservatio, & ipsi subditorum suorum patres-familias sunt. Magnus ille Augusti animus boni publici caussa eò usque se demittebat (quemadmodum alibi dicimus) ut manu sua adnotaret accepta & expensa redituum Imperii. Si in Hispania minus prodigum fuisset bellum, & pax magis œconomica, jam pridem universo orbi dominaretur. Verùm per incuriam, quæ plerunque magnam potentiam comitari solet, opus illæ, quæ Hispaniam inexpugnabilem reddere potuissent, nunc ad alias Nationes transiêre. A simplici Indorum gente rerum vilium permutatione eas coëmimus; & posteà nos ipsi, æquè simplices ac illi, sinimus, ut exteri rursum eas à nobis aliò asportent, & cuprum fortassis, aut plumbum pro iis restituant. Castellæ Regnum fuit, quod viribus suis & fortitudine Monarchiam evexit, interim triumphant alia, ipsum verò inopiam pænè patitur, neque rectè uti novit tot ingentibus thesauris, qui peregre advehuntur. Ita placuit Providentiæ divinæ potentias attemperare inter se, & ad æqualitatem aliquam reducere. Grandioribus vires largita est, at non industriam, contrà ac concessit minoribus. Aerùm ne detegere solùm vulnera videar, & non etiam iisdem mederi, indicabo hic paucis caussas eorum & remedia. Neque tâmen hæc ex quinta erunt essentia, ut loquuntur, neque ex arbitrio solùm speculativo, quæ primùm cum admiratione suspicit novitas, posteà cum damno rejicit experientia, sed ea, quæ ratio suggerit naturalis, & tanquam vulgaria contemnit ignorantia. Potissimæ divitiæ ac opes terræ fructus sunt. Nec ditiores in Regnis fodinæ, quàm Agricultura. Nôrant illud Ægyptii, qui sceptrum sic efformabant, ut infernè in vomerem aratri desineret, volentes innuere, in eo potissimùm potentiam illius & amplitu-

plitudinem consistere. Plus emolumenti acclivia montis Vesuvii latem adferunt, quàm Potosus mons cum intimis suis visceribus, licèt argentiferis. Non mero casu natura tam liberaliter omnibus orbis partibus fructus impertivit, aurum verò argentumque in imis terræ penetralibus abdidit. Data operâ communes illos fecit, & supra terram palàm exposuit: a *Maxima enim pars hominum è terrâ vivit, & fructibus urbanis*; ista verò metalla in profundo conclusit, ut labore opus esset ad ea eruenda expurgandaque, ne copia eorundem noceret mortalibus, si plus suppeteret, quàm pro quotidiano commercio & negotiatione, quæ loco permutationis mercium, monetâ nunc solent confici, foret necessarium. E solis pænè terræ fructibus tam opulenta & locuples fuit Hispania superioribus sæculis, ut Rex Franciæ Ludovicus temporibus *b* Regis Alphonsi Imperatoris Toletum veniens, aulæ illius magnificentiam & splendorem fuerit admiratus, negaveritque se curiam similem in Europa & Asia, quas Provincias præsens obierat, quo tempore sacram expeditionem suscepit, unquam vidisse. *c* Tantum splendorem unus tunc Castellæ Rex servabat, tot bellis intestinis distractus, & majore Regnorum illius parte à Mauris occupata. Et sunt inter Auctores, qui dicant, in sola Castella pro bello sacro adversùs Christiani nominis hostem centum peditum millia, decem millia equitum ex nationibus exteris confluxisse, curruum, impedimentis portandis, fuisse sexaginta millia, & patereà à Rege Alphonso Tertio militibus omnibus, Tribunis & Principibus pro cujusque munere ac dignitate stipendia in dies singulos annumerata. Sumptus istos ingentes & provisiones, quarum veritas vix hoc tempore fidem invenit, sola præstare Castella, & insuper exercitus hostium multò etiam copiosiores alere potuit, nec tamen thesauros tunc expe-

a Arist. lib. Polit. c. 5. Mar. hist. Hisp. lib. 11. cap. 3. *c* Idem hist. Hisp. lib. 11, c. 23.

expectabat extraneos, temporum injuriis & hostibus expositos, usque dum Cantabro cuidam per mare vastum oberranti, applaudente fortuna, videre licuit, & designare novum aliquem orbem anteà incognitum, aut certè ab antiquis oblivioni traditum, & gloriæ Columbi reservatum, qui post Hispani illius, primi detectoris, obitum potius delineationibus, quas ille fecerat, promittere ausus fuit, ostensurum se reipsa, non absque rei veritate detectas fuisse Provincias illas tam remotas, nec absque caussa ab ipsa Natura interjectis undarum montibus, tam longè positas. Communicavit hoc consilium suum cum Viris quibusdam principibus, ut subsidio eorundem tam arduum, tamque difficile opus faciliùs sibi aggredi liceret; verùm nemo repertus fuit, qui tantæ novitati fidem haberet. Quod si ex providentia quadam factam fuisset, & non potius ob denegatam fidem, prudentiæ laudem promereri potuissent, quam consecuta olim fuit Respublica Carthaginensibus, quandò jactantibus se coram Senatu quibusdam Nautis de inventa quadam Insula opibus deliciisque affluente (Hispaniolem fuisse credunt) interfici eos jussit, existimans hanc talis Insulæ detectionem Reipublicæ plus detrimenti quàm commodi allaturam. Recurrit denique Columbus ad Reges Catholicos, Ferdinandum & Isabellam, quorum generosi animi, plurium orbium capaces, uno solo contenti non erant, qui proinde cùm fidem illi tribuissent, & sumptus in iter necessarios, immensis Oceani fluctibus sese commisit, & post diuturnas & longinquas navigationes, in quibus non minus à sociorum diffidentia, quàm incognitis maris vorticibus fuit periculi, cum navibus auro argentoque onustis in Hispaniam rediit. Admiratus est populus ad ripam Bætis pretioso, illos terræ partus, Indorum sudore protractos in lucem, & nostra advectos audacia atque industria. Verùm totum hoc invertit posteà tantarum opum possessio & abundantia.

lantia. Stetit illicò aratrum agricultura, & jam sericum induta molliùs habuit callosas à labore manus. Mercatura altiores sumens animos mensas argentarias commutavit in ephippia, & per plateas publicas otiosa vagari cœpit. Artes fastidivere instrumenta mechanica. Monetæ aureæ argenteæque omnem aspernatæ sunt mixturam, & exclusis aliis metallis, puræ manserunt & sinceræ, adeoque à Nationibus aliis per vias varias expetitæ fuerunt & conquisitæ. Res omnes in superbiam se extulêre, & vilescente jam auro argentoque pretia sua accenderunt. Accidit nimirum Regibus, quod Neroni Imperatori, quem homo quidam Afer in fraudem induxit, jactitans in fundo suo ingentem se repperisse thesaurum, quem Regina Dido ibi defodisse crederetur, aut ne divitiarum affluentia viriles subditorum suorum animos enervaret, aut ne aliorum fortè cupiditas arma in Regnum suum pelliceret: quod quia Imperator tanquam certum & exploratum habebat, a *gliscebat interim luxuria spe inani, consumebanturque veteres opes, quasi oblatis quas multos per annos prodigeret. Quin & inde jam largiebatur: & divitiarum exspectatio inter caussas publicæ paupertatis erat.* Eadem spe delusi nos quoque nobis persuasimus, non ultra opes esse fixis & statis ærariis, sed sufficere mobilia illa & incerta classium, nec satis expendimus, potentiam hanc nostram à ventorum tempestatumque dependere arbitrio, quomodo vitam populi Romani ex iisdem dependere ajebat Tiberius, eò quòd sustentationi necessaria Provinciæ transmarinæ iis *b* submitterent; quod periculum Aletus ponderabat persuasurus Gofredo, ut à suscepto bello sacro desisteret.

c *Da i ventu dunque il viver tuo dipende?*

§. Et quia *de facultatibus suis amplius, quam in his est,* ple-

Tac. l 16. Ann. b *At herculè nemo refert, quod Italia externæ opis indiget, quòd vita populi Romani per incerta maris & tempestatem quotidie volvitur.* Tacit. l. 3. Ann. *c* Tass. §. in fraudem inst quib. & caus. man.

plerumque *sperant homines*, crevit factus & pompa regis, aucta sunt salaria, stipendia, & alii Coronæ sumptus è fiducia & exspectatione extranearum opum, quæ malè dein administratæ, aut non satis conservatæ tantis impensis minimè potuerunt sufficere, & occasionem dederunt æri alieno contrahendo, hoc verò usuris & cambiis. Ingravescente porrò necessitate, majoribus indies sumptibus opus fuit. Sed nihil bono communi plus nocuit, quàm permutatio Monetarum, quodque animadversum non fuerit, non minus ac ipsam Religionem, *a* in sua puritate conservandas eas esse, & Reges Alphonsum Sapientem, Alphonsum Undecimum, & Henricum Secundum, qui eas immutarunt, & Regnum & seipsos in gravissimum conjecisse discrimen, quorum damna documento nobis esse deberent; sed quando fatalia mala sunt, nec experientiæ movent, nec exempla. Surdus itaque ad hæc monita Rex Philippus III. in duplum auxit valorem monetæ æreæ, quę ad ea usque tempora contemperata sic fuerat, ut levium rerũ deserviret commercio, & tamen monetæ majoris pretium exæquaret. Innotuit Nationibus exteris æstimatio, quàm monetarius Regis marculus vili isti materiæ tribuerat, & mox illa ipsa in negotiationibus uti cœpere, siquidem cuprum elaboratum invexere in Hispaniam, asportatis inde auro, argento, aliisque mercibus. Qua re plus attulere damni, quàm si serpentes omnes & animalia venenata Africæ sparsissent per Hispaniam, & Hispani, qui aliàs irriserant Rhodios, quòd cuprea uterentur moneta, Nationibus aliis risui fuerunt & ludibrio. Impeditum fuit commercium gravi illo & inutili metallo. Crevdrunt rerum pretia, & merces sensim defuere, sicut temporibus Regis Alphonsi Sapientis. Cessavit emptio & venditio, atque unà imminuti sunt reditus Regii, adeoque necesse fuit nova tributorum & exa-

ctio

a Mar. Hist. Hisp. lib. 33. cap. 9. lib. 16. cap. 2. lib. 17. cap. 14.

ſtionum adinvenire media; unde porrò factum, ut nterquiefcentibus jam commerciis Caſtellæ opes onſumerentur, & eadem renovarentur incommoda, ſubortis aliis ex aliis, quæ circumlum fecere periciofum, majoremque nunc minitantur ruinam, ni empori adferatur remedium, & pretium monetæ lliu's æreæ ad valorem ſuum intrinſecum reducaur. Quis igitur non exiſtimaſſet, auro novi illius rbis mox hunc alterum acquiſitum iri? & vidimus amen, plus anteà effectum fuiſſe ſolo animi robore ac fortitudine, quàm poſteà tantis divitiis; uti Vitelli tempore Tacitus *a* obſervavit. Illa ipſa dama ex Indiarum detectione mox experta ſunt alia tiam Regna & Provinciæ exteræ, ob fiduciam tantrum opum, & paſſu eodem, quo in Caſtella, atendit in iis rerum pretium, & accrevere ſumptus, ltra quàm proprii ferrent reditus, unde etiamnum idem conflictantur incommodis, & tantò quidem najoribus quanto Provinciæ illæ abſunt longius, c incertius eſt auri atque argenti remedium, quod dvehitur ex Indiis, & ab Hiſpania iis communicai debet.

§. Hæc incommoda ſunt, quæ Indiarum detectio ecum attulit, & incognitis eorundem cauſſis, facilè ognoſcuntur remedia. Primum eſt, ut ne negligaur Agricultura ſpe illarum opum: eæ enim, quas è erra colligimus, magis naturales ſunt; certiores & nagis omnibus communes; quare Agricolis privilegia concedere oporteret, eoſque ab oneribus belalii ſque eximere.

Secundum eſt, ut (cùm res quælibet in integrum eſtituatur per media contraria iis, à quibus deſtruca fuit, ſumptusque majores ſint, quàm metalorum illorum ſpes & ſpectatio) procuret Princeps, tanquam bonus Paterfamilias; id quod Neroni-

a *Vires luxu corrumpebantur, contra veterem diſciplinam & inſtituta Majorum, apud quos virtute, quam pecuniâ re Romana melius ſtetit.* Tacit. lib. 2. Hiſtor.

roni sua ferunt *a* Senatores, ut reditus publici excedant potiùs quàm deficiant sumptus ordinarios, moderando superfluos, ad imitationem Antonii Pii Imperatoris, qui stipendia & salaria Imperii non necessaria omnino sustulit, quo modo eadem etiam correxit Alexander Severus Imperator, dicens Tyrannum esse Principem, qui suarum Provinciarum visceribus ea sustentaret. Deplorent pauci ejusmodi correctiones, non ipsum Regnum. Quod si abusus, & providentiæ defectus ditarunt officia, & munera tam pacis, quàm belli: si ea introduxit vanitas titulo magnificentiæ, cur eadem non emendet Prudentia? cumque quantò majores sunt Monarchiæ, tantò abusus illi majores sint, ita majores quoque erunt effectus hujus remedii. Nullum tributum, nullus reditus amplior, quàm vitare sumptus. Aurum quod effusum est semel, non revertitur. Aggeribus oppositis crescunt fluviorum fontes. Attinere pecuniam, est sistere argentum vivum, & lapis Philosophicus maximè probatus ac locuples. Unde certum mihi est, si Rex aliquis per ministros suos propè instructus de sumptibus, qui terra marique evitari possent, eos moderetur, reditus illius tam fore liberos, ut sufficerent ad solvenda debita, ad minuenda tributa, & ingentes thesauros accumulandos; quomodo fecit *b* Rex Henricus III. qui cum patrimonium regium graviter obæratum animadverteret; coactis generalibus Comitiis, cum Proceribus deliberavit de remedio, neque aliud commodius visum, quàm quod hic proponimus; æs militare scilicet & pensiones ad antiquas priorum Regum rationes revocandas, & sumptus supefluos tollendos esse. Quâ in re curandum præterea, ut ne tot sint ærarii publici Quæstores, Magistri rationum, & Exactores, qui (ut alibi dicimus) arenæ quædam sunt Libycæ, ubi exarescunt & consumun-

a *Vt ratio quæstuum, & necessitas erogationum inter se congruerent.* Tacit. l. 13. Annal. *b* Mar. Hist. Hisp. lib. 19. c. 2.

nuntur omnes redituum Regiorum rivuli, qui illàc transeunt. Magnus Turcarum Imperator, tametsi ingentia habeat vectigalia, pro iis tamen colligendis non nisi duobus utitur supremis ærari Præfectis: uno in Asia, in Europa altero. Rex Franciæ Henricus Quartus (non minus œconomiæ peritus, ac fortis) damnum istud agnovit, adeoque pecuniæ Regiæ Ministros ad sufficientem minoremque numerum reduxit.

Tertium remedium est, ut a *quoniam plerumque inverecunda petentium inhabitatione constringuntur* Principes, *ut etiam non concedenda tribuant*, privilegia, immunitates & gratiæ ærario Regio perniciosæ revocentur, si præsertim eæ concurrant caussæ, quæ aliàs ad similia beneficia Regis Henrici IV. revocanda in quadam lege moverunt Reges Catholicos. Nam (ut in alia lege dixerunt) b *no conviene à los Reyes usar de tanta largueza, que sea convertida en destruicion, porque la franqueza debe ser usada con ordenada intencion no mengnando la Corona Real, ni la Real Dignidad.* Et si aut necessitas, aut negligentia Principis illud non considerarit, postea parandum est remedium. Eam ob caussam, cùm Rex Ramirus Aragonius Corona se abdicasset, rescissæ sunt donationes omnes, quæ Regni vires exhauserant. Idem fecêre Rex Henricus Secundus, cognomento Liberalis, & Regina Isabella. Rex Joannes Secundus revocavit privilegia & immunitates, quas ipse & ejus Antecessores quibusdam indulserant. Principibus nempe usu venit, quod idolis Babylonicis, è quorum coronis, teste Ieremia. Sacerdotes aurum argentumque subducebant, & convertebant in usus c proprios. Istud cum intellexisset Rex Henricus Tertius, præcipuos Regni Proceres captivos detinuit, & reddere jussit

a L. fin. C. de man. non exec. lib. 21. *b L. 15. tt.* 10. lib. 5. Recop. *L. 3. tt.* 10. lib. 5. Recop. c *Coronas certè aureas hebent super capita sua Dii illorum; unde subtrahunt Sacerdotes ab eis aurum & argentum, & erogant illud in semetipsos.* Baruch. 6, 9.

jussit, quod è Coronæ reditibus usurpaverunt, quo facto, & bona vectigalium regiorũ administratione ingentes in arce Madritensi thesauros congregavit.

Remedium ultimum (quod primum esse debuerat) illud est ut nimirum Princeps ipse tam circa se, quàm suam familiam sumptus vitet superfluos, si quidem velit, ut eosdem etiam Status sui defugiant, quorum emendatio (uti ajebat Rex *a* Theodatus) ab ipso Principe inchoari debet, ut effectum habeat. Sanctus Ludovicus Franciæ Rex Filium suum Philippum admonuit, *daret operam, ut impensæ moderatæ essent, & rationi consentaneæ.* *b* Malum ex eo oritur, quod Principes ad animi magnitudinem pertinere arbitrentur, si sumptuum rationes nunquam ineant & quòd profusionem pro liberalitate habeant, nec satis considerent, deficientibus opibus, contemptos se fore, veramque magnificentiam non in eo consistere, quòd multa inutiliter prodigantur, aut in solennitatibus publicis; aliisque ostentationibus, sed quod arces & propugnacula sufficientibus instructa sint præsidiis, & conserventur exercitus. Carolus Quintus Imperator in Comitiis Vallisoletanis officia & stipendia Palatii sui moderatus est. Vera Principum magnanimitas in eo est posita, si liberales sint erga alios, in semetipsos parci & moderati. Propterea Hispaniæ & Franciæ Rex Sisenandus (hoc titulo eum compellavit Concilium Toletanum Quartum) dicebat Reges esse debere *c* *mais escasós, que gastadores*; hoc est, parcos magis, quàm prodigos. Sat scio, quàm remedia ista difficilia sint & ardua; verùm tamen, ut cum Ferrarcha hoc dicam, *d* *Multa scribo, non tam ut sæculo meo prosim, cujus jam desperata miseria est, quàm ut me ipsum conceptis exonerem, & animum scriptis solet.*

§. De monetarum remediis vix ausim aliquid dicere, quia pupillæ sunt oculorum Reipublicæ, quæ sine

a *A domesticis volumus inchoare disciplinam, ut reliquos pudeat errare, quando nostris cognoscimur excedendi licentiam non præbere.* Cassiod. l. 10. ep. 5. *b* Bell. in vita S. Ludov. *c* L. 2. del prol. del. fuer. Juz. *d* Petrar.

sine offensione manibus tangi se non sinunt, adeoque satius videtur intactas eas relinquere, quàm usum antiquum immutare. Nullum tantum est judicium, quod prævertere queat incommoda omnia, quæ ex quacunque illarum novitate subnasci solent, donec experientia ipsa ea deprehendat: cùm enim sint veluti regula & mensura contractuum, iis variatis patiuntur omnes, parturbantur commercia, & Respublica ipsa quasi extra se ponitur. Eam ob rem postquam Rex Petrus Secundus Corona se abdicasset, prudentissimè statutum fuit ab Aragoniæ Regno, ut omnes deinceps Reges antè, quam ad sceptrum admitterentur, jurejurando se obstringerent nihil se circa usum & materiam monetarum immutaturos. Hæc Principis est obligatio, quomodo ad eundem Regem Petrum perscripsit Innocentius III. Pontifex, cum Regnū illud adversus ipsum tumultuari inciperet, cujus rei illa videtur ratio, quod Princeps juri gentium subjectus sit, & tanquam custos fidei publicæ cavere debeat, ne monetarum natura immutetur, quæ in materia, forma & quantitate consistit; neque potest bene constitutum esse Regnum, ubi illarum deficit puritas. Verùm ne hanc materiam tam Reipublicæ utilem omnino silens prætercam, duo solùm dicam: primum est, tunc monetam justam fore, & ab incommodis liberam, cùm ad valorem ejus intrinsecum sola signatura exterior accesserit, & auri argentique inter se contemperatio convenerit cum mixtura simili aliorum Principum: ita enim fiet, ut e Regno aliò non transportentur. Alterum est, ut monetæ eodem pondere & valore constent, quo monetæ aliorum Principum, permittendo insuper ut extranearum etiam usus sit; supremo Principis imperio quicquam derogat, si in sua ditione typo monetareo & insignibus alienis utatur, quæ solum pondus & valorem metalli illius attestentur. Atque hoc commodissimum videtur in iis Monarchiis, quæ commercia & negotiationes cum Nationibus variis exercent.

SYMBOLUM LXX.

NON fert consortes Imperium, nec dividi se fi nit Majestas: fieri enim non potest, ut eorun quilibet uno eodemque tempore mandet simul & pareat, præsertim cùm potestas & casus occurren tes tam accuratè inter duos dispertiri nequeant au

aut ambitio tam servari in æquilibrio, quin alter altero velit esse superior, aut quin invidia & æmulatio perturbent concordiam.

a *Nulla fides Regni sociis, omnisque potestas*
Impatiens consortis erit.

Impossibile videtur, ut jussa & imperia duorum, qui simul præsunt, non sibi invicem adversentur. Moyses & Aaron germani fratres erant, & tamen, cùm Deus hunc illi socium adjunxisset, oportuit adhuc, ut amborum assisteret labiis, & utrique ostenderet, quid agendum esset, ne qua inter eos dissensio *b* orietur. c *Unum est Reipublicæ corpus, atque* adeò *unius animo regendum.* Etiam Regem dignitate ejectum Rex alius in Regno suo ferre non sustinet. Hanc excusationem attulit Lusitaniæ Rex, cum Regem Petrum à fratre Henrico profugum nollet admittere. Sanè matrimonii vinculo, quo corpora pariter uniuntur ac voluntates, insigni item prudentia Regis Ferdinandi & Reginæ Isabellæ conjugis opus fuit, ne quid incommodi nasceretur ex eo, quod junctim Castellæ Regna moderarentur. d *Arduum* nempe *est, eodem sibi potentiam & concordiam esse.* Et tametsi Diocletianum inter & Maximianum, qui una Imperium gubernabant, aliqua fuerit unio, ea tamen incommodos suis & offensionibus mutuis omnino non caruit. Eam ob rem in Republica Romana Consules alternatim imperabant.

Verùm si pluribus, quàm uno principe opus fuerit; præstat esse tres potiùs: unius enim auctoritas aliorum duorum ambitionem coërcebit. Factio habere locum non potest, ubi nequit esse æqualitas, quæ caussa fuit cur Triumviratus Cæsaris, Crassi & Pompeii, Antonii item Lepidi & Augusti aliquanto tempore perdurarit. Quia Regi Henrico Tertio, dum in minori ætate esset, tres alii assistebant,

a Lucan. b *Et ego ero in ore tuo, & in ore illius, & ostendam vobis, quid agere debeatis.* Exod. 4. 15. c Tacit. lib. 1. Annal. *d* Idem lib. 4. Annal.

bant, recte Regni illius successit gubernatio. Eandem quoque rationem præ oculis habuit Rex Alphonsus Sapiens, quando statuit, *a* ut durante pupillari Regum ætatę aut unus, aut tres, aut quinque, aut septem Regni gubernacula administrarent. Id quod in simili ætate Regis Alphonsi XI. factum non fuerat, magnos motus experta est Castella, ab infantibus Joanne & Petro administrata, adeoque necesse fuit, ut Consilium regium Regni procurationem susciperet. Quanquam semper violentum erit Imperium, quod ab uno solo non dependet, sed in varias divisum est partes; id quod Alexandri Monarchiæ accidit, quæ etsi totum fere orbem comprehenderet, diurna tamen haud fuit, eò quòd illo defuncto multi in ea Principes ac Reges succederent. Quam in Hispania Mauri erexerant, extetisset diutius, nisi in plura Regna fuisset divisa. Hoc ipsum in præsenti repræsentatur Emblemate per Arborem coronatum, Regnum significat quam si duæ manus in diversas distrahant partes etsi ejusdem sint sanguinis, eam tamen discerpent & rumpetur, atque inutilis fiet Corona: ambitio enim humana interdum etiam vinculorum Naturæ obliviscitur. Statibus inter filios divisis Corona unita manere non potest, tametsi gravissimum iis impendeat periculum. Quisque suo invigilat commodo, & sceptrum integrum suis conatur claudere manibus, quomodo Pater ejusdem illud tenuit. *b* Ita Regi Sanctio Majori accidit; omnia pæne Hispaniæ Regna ipsius unius parebant imperio, non absque divino Numine, ut unitis inter se viribus Maurorum tandem dominium quod in præcipiti erat, opprimeretur, & excuteretur cervicibus tyrannicum illud jugum; ipse verò affectu magis paterno, quàm prudentia politica Regna inter filios suos partitus est, ratus vires sic constitutas fortiores fore, magisque inter se concordes

ad

a Mar. Hist. Hisp. lib. 15. cap. 12. *b* Mar. hist. lib. 9. cap. 1.

ad oppugnandum communem hostem; verum quilibet fratrum pro Rege haberi voluit, & divisa inter plures Majestas splendorem ac vires perdidit: cumque offensæ & æmulationes domesticæ altiùs animo hæreant, quàm extraneæ, mox intestina inter eos bella nata sunt, motusque exitiales, dum unus alterum (cum gravissimo boni publici detrimento) Regno ejicere conatus est. Potuisset sane error iste experientia comprobatus, documento esse cæteris Regibus futuris temporibus; sed tamen in eundem posteà inciderunt iterum Rex Ferdinandus Magnus, *a* Alphonsus Imperator, & Rex Jacobus Primus Aragonius, qui simili modo Regnorum suorum imperium in filios suos divisere. Aut amoris proprii vis est ista, aut humana conditio, novitatis avida, quæ abolitas sæpe opiniones resuscitat, putatque factum optime, quicquid egêre Antecessores; nisi forsan ideò etiam eorum requiramus exempla, ut excusare possimus, quod facere intendimus. *b* Prudentior ea in re fuit Rex Jacobus Secundus Arogonius qui lege perpetua sancit, ut Regna Aragoniæ & Valentiæ, ac Catalauniæ Principatus individuo inter se nexu copularentur.

§. Nec excusari possunt errores isti Lege duodecim tabularum, aut jure communi, decernenda inter fratres paterna hæreditate, nec ratione etiam naturali, quæ suadere videtur, ut sicut Pater communem filiis vitam tribuit, ita bona quoque illius omnibus sint communia; ista inquam, non excusant: nam Rex persona est publica, & ut talis agere debet, non tanquam Pater, & ad subditorum magis, quàm filiorum suorum commoda attendere; est præterea Regnum bonum quoddam publicum, adeoque velut alienum, de quo Rex æque pro arbitrio disponere non potest, ac de bonis suis privatis, præsertim cùm jam subditi (ex quo uni se

 submi-

a Mar. hist. Hisp. lib. 9. c. 8. lib. 11. c. 5. lib. 14. cap. 2. *b* Idem hist. Hisp. lib. 5. c. 19.

submisêre) certum quoddam jus acquisiverint, a suam conservationem & securitatem, imò splendorem etiam & amplitudinem, ut ne dissolvatur corpus illud Statuum, à quo potissimùm habent, ut æstimentur ab aliis, & securi sunt; cumque jus illud commune sit & universale, privato anteferri meritò debet, uti & amori & affectui paterno, aut desiderio pacem constituendi inter filios. Præterquam quod per istam Regni divisionem illa non obtinetur, sed potentia ac vires præbentur potius, ut digladientur inter se de facta partitione, cum tam æqualis nunquam esse possit, ut omnibus satisfiat. Quietioribus vivere licebit fratribus, si sustentatio eorundem ab uno aliquo, qui cum summo præest imperio, dependeat: tunc enim facile est certo cuique deputare reditus, qui ad tuendum sanguinis splendorem sint satis; quomodo *a* fecit Josaphatus: nec opus erit uti stylo barbaro Turcarum, aut impia illa politica, quæ nullum dominationis ædificium satis tutum & securum arbitratur, nisi ejus cæmentum sanguine eorum, qui jus aliquod possunt obtendere, aspergatur, is perinde quasi calcis instar sit quæ firmat lapides.

Ob dictas rationes omnes fere Nationes successionem Electioni prætulerunt, minime nesciæ, inter regnum divisionibus esse obnoxium, & *b minore discrimine sumi Principem, quam quæri.*

Quamobrem cùm præstet unum aliquem in Corona succedere, Naturæ conformius fuit ejusdem sequi ordinem, illum scilicet fratribus cæteris præferendo, cui illa primum vitam lucemque impertivit, atque adeò decuit, ut nec ætas pupillaris, nec alii defectus naturales obstarent juri jam acquisito, præsertim cum majora nascantur incommoda, si illud ad alium transeat, cujus rei

sacri

a Deditque eis Pater suus multa munera argenti & auri & pensitationes, cum civitatibus munitissimis in Juda: Regnum autem tradidit Joram, eo quod esset primogenitus. 2. Par. 21. 3. *b* Tac. l. 1. Hist.

acris literis plurima exempla suppetunt.

Eadem caussa idemque jus etiam in fœminis lo- um habet, ut si è virili sexu deficiant, ipsæ ad co- onam admittantur, ne inter transversales eam di- idere necesse sit, qui plerunque Statibus diversis : ad diversos subditos pertinentibus constant, uando successio per lineam rectam definit, & ta- netsi lex Salica sub specie honestatis vel imbecilli- atis sexûs (nisi tamen fortè invidia & ambitio vi- orum ea fuerit) contra plurima illustria exempla, uæ consilium & fortitudinem muliebris etiam se- ûs approbant, multa expendit incommoda, ob quæ ationi videri possit consentaneum, ne Regni sint æredes; inter illa tamen omnia nullum tanti est onderis, ac utilitas illa, ut ne interregno locus de- ur: imò aliæ sanè graves sese offerunt rationes, cur æ ad sceptrum admitti merito debeant, ut nimirum lurium tollatur ambitus, & impediantur inde na- ci solita propter successionem bella civilia, atque ut lia hærede cum magnis Principibus in matrimo- ium collocata, accedant ad Coronam magni Sta- ûs; uti in Castellæ Regno & Domo Austriaca ac- idit. In minoribus solùm Principatibus istud vide- i posset inconveniens, ne videlicet, si fœminæ nu- ant Regibus, pereat familia, & Status unus cum lio confundatur.

SYMBOLVM LXXI.

QUID non vincit labor improbus? domat fer- rum, emollit æs, aurum in subtilissimas ducit laminas, & durissimum incîdit adamantem. Mollis funis motus diuturnitate marmoream etiam utei marginem sensim atterit; qua consideratio- e S. Isidorus, cùm literis daret operam, ingenii ıi tarditatem superavit. Quod unquam munimen- ım excogitavit defensionis amor, quod obfir- ıata pertinacia non expugnet? Muros etiam den- ssimos validissimosque subruit obstinatus impe-

tus ferratæ trabis, quam Arietem antiqui nuncu
pabant, à fortuna nimirum arietini capitis, quam
referebat. Castrum fulmineo glandium imbre mu

nitum, septum muris, propugnaculis, & fossis,
palæ tandem ac ligoni cedit. Animum constantem
nulla moratur difficultas. Templum gloriæ non it
amœna

amœnâ valle situm est, neque in delitiosa aliqua planitie, sed in vertice montis, quò subeundum per asperas semitas, vepres inter & spinas. Non producit palmas solum molle ac tenerum. Templa Minervæ, Marti, & Herculi (Diis ob virtutem suam gloriosis) consecrata non opere Corinthio seu topiario, variis & elegantibus cælaturis insigni constructa erant, sicut dedicata Floræ & Veneri; sed opere Dorico impolito ac rudi absque ullo oculorum oblectamento: nec aliud eorundem coronides testabantur ac zophori, quàm à labore illa fuisse ædificia, non à deliciis aut otio. Argos navis inter sidera translata non fuit, quandiu intra navalia conclusa substitit; sed postquam ventis & fluctibus sese objiciens, tempestates ac pericula eventu felici sustinuit. Nullus unquam Princeps plures adeptus est Coronas, qui otio & deliciis sese dedidit. Omnibus omnino hominibus labor est necessarius, cumprimis vero Principi: ex aliis enim quisque sibi natus est solum, Princeps omnibus. Regnare non quietis officium est. Erant, qui coram Alphonso Rege Aragonia & Neapolitano laborem in Regibus improbabant; at respondit ille: *An ergo putatis manus à Naturâ Regibus concessas, ut otiosa essent?* Consideraverit, opinor, Rex prudentissimus admirabilem illam manuum fabricam, earundem juncturas, facilitatem pandendi sese & explicandi, claudendi robur, consensionem item mutuam in efficiendo, quicquid intelligentiæ idea obtulerit, quippe quæ velut instrumenta sunt artium omnium; ex quo deinde ratiocinatus sic fuerit, artificium ejusmodi & structuram non à casu esse, neque otii gratia, sed propter laborem & industriam. Regi, qui otiosas semper & diductas habuerit manus, facile sceptrum ex iisdem elabetur, & una sese cum illo in altum tollent, qui Regis assistunt lateri. Majorum virtus & fortitudo heroica cineribus obruitur in Posteris, si luxui & deliciis Imperii nimiùm indulgeant, immo magnorum

Principum sanguis sensim penitùs interit; uti fieri videmus in generosioribus equis, si è locis siccis & aridioribus in palustria transferantur, aut quæ nimio abundant pabulo. *a* Movit ea res Fridericum Regem Neapolitanum, ut sub extremum vitæ filium suum Calabriæ Ducem per literas hortaretur: exercitiis militaribus & equestri firmaret corpus; neque præposteris voluptatibus frangi se sineret: aut difficultatibus & periculis terreri. Animo quoque sua est occupatio, sine qua affectuum suorum & passionum jactatur fluctibus, & in vitiorum scopulos incidit. Pœnæ loco Deus homini laborem *b* injunxit, ita tamen, ut is unà medium esset ad quietem illius & prosperitatem. Neque otium, neque inertia, sed solus labor illa tam alta jecit fundamenta, & insignia illa ac pulcherrima extruxit ædificia Monarchiarum Medorum, Assyriorum, Græcorum, & Romanorum. Ille, ille fuit, qui longo tempore earundem amplitudinem sustinuit; ille etiamnum est, qui in Rebuspublicis conservat felicitatem politicam, quæ cùm exparte consistat in subsidio illo mutuo, quod ex multorum laboribus suæ quisque necessitati sublevandæ in promptu habet; nisi isti perpetuo vigerent, cessarent commoda omnia, quibus permoti homines civilem cum aliis colere cœperunt societatem, & Reipublicæ ordinem instituere. Potrò ad instruendum populum, proponit Sapientia divina formicarum exemplum, tanquam quæ magna cum prudentia & sollicitudine æstivo tempore triticum in sua congregant granatia, ut habeant hyeme, quod ad victum *c* suppetat. Discant Principes ab exiguo hoc & prudenti animalculo, tempori urbibus, arcibus, & pro-

a Mar. Histor. Hisp. lib. 2. S. c. 11. b *In sudore vultus tui vesceris pane tuo.* Genes. 3. 19. c *Vade ad formicam, ô piger, & considera vias ejus, & disce sapientiam: qua cum non habeat ducem, nec præceptorem, nec Principem, parat in æstate cipum sibi.* Prov. 6. 6.

propugnaculis à commeatu aliisque rebus necessariis providere, & per hyemem parare arma, quibus sub æstatem in hostem ire possint. Sic apum Rempublicam nunquam non occupatum reperies. Intra & extra suas cellulas semper dulci illo labore distinentur. Sedulitas cujusque omnium affluentia est, & si earum labor integra etiam orbis Regna cera ac melle ditet, quid hominum faciet industria in una aliqua Provincia, omnes labori velint intendere? Eam ob rem tametsi China tam populosa sit, ut septuaginta in incolarum numeret milliones, ii tamen felicissimi vivunt in rerum omnium ubertate & abundantia, propterea quòd nemo inter eos sit, qui non artem aliquam exerceat. At verò, quia illud in Hispania non fit, hinc tanta rerum est inopia, non quod soli desit fertilitas; siquidem in agris Murciæ & Carthagenæ triticum fœnore centuplo provenit, adeoque multis illic sæculis bellum sustentari potuit; sed quia deest agrorum cultura, exercitium artium mechanicarum, negotiatio & commercium, cui sese ista Natio minimè applicat, utpote cujus excelsus & gloriosus animus (in plebejis etiam hominibus) statu suo ac sorte, quam Natura ei dedit, contentus esse non solet, sed aspirat ad gradum altiorem Nobilitatis, & occupationes illas, quæ huic non sat conveniunt, aspernatur. Cujus incommodi illa etiam caussa videtur, quòd in Hispania non æque, atque in Germania, distincti sint ab invicem, ac separati Nobilitatis & vulgaris plebeculæ limites.

§. Quàm porrò utilis est Reipublicæ fructuosus aliquis & insignis labor, tam noxius est deliciosus & superfluus: neque enim minus effœminantur animi, qui exercitiis mollibus & delicatis sese occupant, quàm qui vitam otiose transigunt. Quare in eam curam & cogitationem incumbere Principem oportet, ut occupationes publicæ in iis potissimùm artibus versentur, quæ ad defensionem

& incrementum Regnorum faciunt, non ad luxum & lasciviam. Quot manus inutiliter se fatigant, ut unus aliquis splendeat digitus: quam paucæ, ut corpus armis reluceat! Quam multæ occupantur in fabricandis commoditatibus ad delicias & oblectamenta oculorum: quàm raræ in eruendis fossis, & mœnibus construendis, quæ urbes protegant! Quàm multæ in hortorum cultu, in efformandis è myrto navibus, animalibus, avibus: quàm paucæ in cultura agrorum! E quo fit, ut Regna rebus minime necessariis abundent, egeant vero iis, quibus vel maximè opus esset.

§. Quamobrem cùm labor ad Reipublicæ conservationem tam utilis sit; procuret illud etiam Princeps, ut continuus ille sit, & ne impediatur multitudine nimia dierum, quibus populus recreationibus indulget publicis, aut pia quadam levitate, dum communitates dies ejusmodi leviter vovent, & cultui divino destinant: experientia enim docuit, plerosque tunc ludis profanis sese magis dedere, quam religiosis exercitiis. Quod si dies illos Agricolæ impenderent, quomodo S. Isidorum Madritensem fecisse accipimus sperari posset. tempus non iri perditum, & Angelos interim aratro manum admoturos: verum, ut dixi, experientia contrarium docuit. Nullum tributum majus, quàm festum aliquod, in quo omnes cessant artes, earumque lucra, & ut S. Chrysostomus ait, a *Non gaudent Martyres, quando ex illis pecuniis honorantur, in quibus pauperes plorant.* b Atque adeò *oportebit dividi sacros & negotiosos dies, ut divina colantur, & humana non impediant.* Cura hæc fuit Consilii Moguntini tempore Leonis Tertii Pontificis Maximi, eritque deinceps eorum, qui è sede S. Petri universæ præsunt Ecclesiæ, ut considerent, num expediat nec ne, dies festos ad minorem reducere numerum, aut præcipere, ut aliqui in Dominicas proximas transferantur.

§. Tam-

a Chrysost. sup. Matth. b Tac. lib. 13. Annal.

§. Tametsi verò omnium ferè actionum finis sit quies aliqua, in iis tamen, quæ ad gubernationem pertinent, secùs accidit: Principibus enim & Rebuspublicis non sufficit laborasse, sed & continuatio necessaria est. Vnius horæ negligentia in propugnaculis multorum sæpe annorum vigilantiam & curam evertit. Intra paucos otiose transactos Romanum cecidit Imperium, sex seculorum labore & fortitudine eò usque sustentatum. Vix annis octo restitui Hispania potuit, octo mensium spatio deperdita. Inter acquirendum & conservandum, otium interjici non debet. Facta jam messe, & aratro spinis coronato, iterum eodem Agricola terram subigit. Sudores illius nunquam desinunt, sed innovantur solùm. Si suis consideret horreis, & agros incultos relinqueret, mox vepribus & spinis hos cerneret consitos, & illa vacua. Attamen istud inter Agricolam & Principem interest, quòd ille stata habeat tempora, ut sementem spargat, & messem colligat, Princeps non item: omnes enim menses in gubernatione Septembres sunt ad seminandum, & Augusti ad metendum & colligendum.

§ Nec in eo acquiescendum sibi Princeps existimet, quod Antecessorum suorum industria & labore partum acceperit: alio enim & alio opus est semper, qui motum illum continuet? & sicut semel in ruinam impulsa sensim labuntur, nisi nova aliqua vis ea sustineat, ita ruunt Imperia, nisi Successores iisdem suos subjiciat humeros. Hæc caussa est (uti diximus) omnium fere ruinarum. Quando Monarchia aliqua instituta & erecta semel fuerit, otiosa nunquam esse debet, sed cælum potiùs imitari, cujus orbes jam inde à primo creationis momento suos continuant motus, & si moveri desinerent, unà etiam rerum omnium generatio & productio desineret. Floreant semper & vigeant Reipublicæ exercitia, nec sinantur corrumpi otio; uti mari accideret, nisi agitatum vento fluxum recipro-

cum pateretur. Cives qui curarum obliti deliciis & voluptatibus se totos dedunt, nec manum operi aut labori admovent, suimet ipsorum hostes sunt. Istiusmodi otiositas contra leges & Imperium machinatur, & vitiis *a* alitur, unde omnia tam interna, quam externa Reipublicæ mala nasci solent. Solum illud otium laudabile est & proficuum, quod pax largitur, quodque in artibus, in officiis publicis, in exercitiis militaribus sese occupat, unde inter ipsos cives secura quies oritur, & tranquilla felicitas, germana otiosæ istius occupationis filia.

a *Multam enim malitiam docuit otiositas.* Eccl. 33. 29.

SYMBOLUM LXXXII.

TEMPERATIONEM suam ferrum perderet, & nervus vires suas, si arcus semper intentus esset. *a* Utilis est labor, sed continuari haud potest nisi quies aliqua intercedat. Jugum non semper bonum incumbit cervicibus. In alterna vicissitudine rerum vigor consistit. b *Nostram omnem vitam in remissionem atque studium esse divisam*, Plato asserit. *La cosa* (uti dixit Rex Alphonsus Sapiens) *que alguna vegada non fuelga, non puede mucho durar.* Etiam agri sua indigent quiete, ut majores deinde fructus proferant. Otio virtus instauratur, & vires colligit, haud aliter *c* ac fons aquæ salientis (icon præsentis Emblematis) si ea manibus comprimatur.

—— Vires instillat, alitque
Tempestiva quies: major post otia virtus.

Ob eam caussam dies & nox horas ita partiti sunt, ut taliæ diurnis laboribus, aliæ nocturnæ quieti destinentur. Dum dimidia terræ pars operi invigilat, somnum capit altera. De ipso Jove finxit Antiquitas,

a Plat. de lib. educ. *b* L. 20. tt. 5. p. 2. c *Otium enim tum ad virtutes ingerendas, tum ad civilia munera obeunda requiritur,* Arist. l. 7. Polit. cap. 9.

tiquitas, ei Atlantem aliquando in cælo humeris sustinendo succedere. Robustissimæ etiam vires pares non sunt ferendis sine intermissione curis Imperii.

Labore assiduo valetudo læditur, & torpescit *a* animus;

a *Nascitur ex assiduitate laborum animorum hebetatio quædam & languor.* Sen. de tranquill. anim.

mus; otio nimio & hic & illa vires amittunt. Tale itaque sit, qualis irrigatio plantarum esse solet, quæ eas sustentet duntaxat, non submergat penitus; aut qualis est hominum somnus, qui si moderatus sit, corroborat, si nimius, debilitat potiùs. Nullæ remissiones meliores, quàm quibus oblectatur pariter & eruditur animus, ut fit in conservatione cum iis, qui aut scientiis, aut armis florent. Adrianus Imperator eos mensæ suæ adhibebat, quam ideò Philostratus *Doctorum virorum Museum* esse ajebat. Idem in Trajano commendat Plinius, & refert Lampridius de Alexandro *a* Severo. Alphonsus Neapolitanus Rex cum iisdem à mensa in locum aliquem quietiorem se recipiebat, ut animo quoque (quemadmodum is dicere solebat,) cibum suum præberet. Tiberius, quoties Roma aliò concederet, Nervum & Atticum viros eruditos itineris comites habere voluit, ut eorum sermonibus *b* levaretur. Franciscus Primus Franciæ Rex tantum è frequenti illa & assidua cum viris doctis conversatione condidicit, ut tametsi adolescens literis operam haud navasset, optimè tamen de quavis materia dissereret. Exolevit laudatissimus ille mos & introductus nunc alius, ut mensis Principum assistant stulti, moriones, ac similes malè formati homines. Errores Naturæ & judiciorum stoliditas illorum nunc oblectamenta sunt. Suas gestiunt audire laudes etiam non promeritas, & licet excuset eas interdum modestia tanquam à fatuo aliquo profectas, iis tamen applaudit amor proprius, & aures sensim ad easdem assuefactæ adulationibus etiam assentatorum deinde

a *Cum inter suos convivaretur, aut Ulpianum, aut doctos homines adhibebat, ut haberet fabulas literatas, quibus se recreari dicebat & pasci.* Lamprid. in vita Alex. Severi. b *Coccejus Nerva, cui legum peritia: eques Romanus, præter Sejanum, ex illustribus Curtius Atticus; cæteri liberalibus studiis præditi ferme Græci, quorum sermonibus levaretur.* Tacit. lib. 4. Annal.

deinde fidem habent. Facetiæ illorum arridens voluntari, quia turpia quædam miscent interdum & vitiosa. Quod si ejusmodi deliramenta recreent animum, quanto magis id præstabunt sententiæ concinnæ & exquisitæ doctorum virorum, qui non sint nimiùm graves ac severi (in quo ipsi peccant nonnunquam) sed qui festivis quibusdam sermonibus & acutè dictis norint se accommodare tempori? Si volupe est videre corpus aliquod monstrosum, quod nauseam aliquando movet, quantò erit jucundius percipere auribus tot prodigiosos Naturæ abortus, ejusdem opera, & arcana planè extraordinaria? De Anacharsi memorat Athenæus, a *accitis in convivium peritis ad risum commovendum hominibus, solum omnium non risisse; post autem inductâ Simiâ in risum solutum dixisse: Natura id esse animal ridiculum, hominem autem arte & studio, eoque parum honesto.* Gravis modestia hæc fuit, & digna etiam Regia Majestate. Exploratores publici in aulis sunt istiusmodi moriones, & qui vel maximè earum corrumpant mores, immo qui ipsi vitæ & Statui Principum insidias machinari soleant. Quam ob rem minimè eos tolerare voluerunt Augustus, & Alexander Severus Imperatores. Ad unum illud prosunt interdum, ut abrepti furore suo naturali veritatem dicant Principibus.

6. Nonnulli Principes ex inani quadam negotiorum gloria & ambitione à gravioribus respirare se putant, si minoribus sese impendant, haud secus ac pili canis rabiosi ipsius ejusdem morsioni medentur. Verum quia non omnes animi isto modo levari possunt, neque ulla negotiorum occupatio tam exigua est, quin aliquam postulet attentionem, quæ ad animum fatigandum sufficiat, oportet, ut aliquo saltem temporis spatio curis omnino vacet, & gubernationem seponat b tantisper. Aliqua remissio, aut ludus inter negotia interponi

a Athen. lib. 14. b *Satis onerum Principibus, satis etiam potentiæ.* Tac. lib. 3. Annal.

poni *a* debet, ut ne his penitus obruatur animus, nec eum perdat otium: molæ enim frumentariæ similis est, quæ si non habeat, quod molat, seipsam atterit. Innocentius Octavus Pontifex Maximus dimisso interdum clavo navis Ecclesiæ, in serendis arbusculis sese oblectabat. Porro in his quietis induciis ante omnia ætatis temporisque habenda est ratio, ne hilaritas forte severitati, ingenuitas gravitati, recreatio Majestati noceat. Enimverò relaxationes quædam vilescere faciunt animum, & Principis auctoritatem haud parum imminuunt. Ita Regi Attaxerxi probo fuit colum ducere: Augusto ludere par impar cum pueris: Domitiano muscas configere: Solimano efformare acus, & Selino acu pingere. Si Princeps adhuc ætate floreat, nullæ recreationes meliores magisque utiles, quàm quæ animi vigorem augent, & vires corporis corroborant, ut sunt armorum exercitia, decursiones equestres, saltatio numerosa, lusus pilæ grandioris; & venatio. Artes item illæ nobiles, pictoria & musica, quas alibi in Principis educatione commendavimus, conducunt plurimum ad instaurandos spiritus, quos negotiorum attentio absumpsit, modò in illis non impendatur tempus, quod curæ publicæ sibi vendicant, & ea fiat moderatione, quam Rex Alphonsus in quadam lege præscripsit: b *Emaguer, que cada una destas fuese falada para bien, con todo eso no debe home dellas usar, si no el tiempo, que conviene, e de manera, que aya pro, e no dano, e mas conviene esto à los Reyes, que à los otros homes, ca ellos deben fazer las cosas mui ordenadamente, e conrazon.* Rex Ferdinandus Catholicus tam utiliter animo relaxando vacabat, ut ne tum quidem negotia omnino ex oculis dimiteret: nam etiam dum venationi dabat operam, aures habebat plurimum artentas ad expeditiones, quas Secretarius aliquis

a *Inter negotia magis ludis est utendum: nam qui laboribus exercetur, is alternam requiem desiderat.* Arist. lib. 18. Polit. cap. 3. *b* L. 21. tit. 5. p. 2.

aliquis ei prælegebat, oculis verò simul ardearum volatum observabat. Emmanuel Lusitaniæ Rex ne in maximis quidem animi remissionibus audientiam petentibus denegabat. Super ipsamet negotia quietem captare Principem oportet, qualem solet Delphinus dorso super undas reclinato, id quod facit in altissimo mari, quam longissime à tranquillo portu. Otium esse non debet, sed laxamentum.

§. Expedit etiam interdum ludis publicis exhilarare populum, ut respiret aliquantulum, & majores deinde vires adferat ad labores, quibus animum suum impendat: nam si tristis fuerit, & melancholicus adversus Principem & Magistratum suas convertit cogitationes; contrà si hi aliquam ei remissionem indulgeant, cervices cuilibet oneri subjicit, & suæ quasi generositatis immemor admittit imperium. Ea de caussa Crœsus Cyro Regi, ut Lydos in obedientia contineret, hunc in modum suadebat: a *Impera, ut liberos citharam pulsare, psallere, cauponari doceant, & mox comperies ô Rex, vsros in mulieres degenerasse, nihilque metuendum, ne rebelles à te unquam desciscant.* Vnde non minor servitutis catena est ista, quam occupatio in coquendis lateribus pro Egypti Pyramidibus, qua Pharao Hebræum populum destinebat, ut ab eo securus esset. Eodem fine Agricola Britannis suas concessit relaxationes, b *idque apud imperitas humanitas vocabatur, cùm pars servitutis esset.* Nec ignorabant illud Tencterorum Legati, qui missi ad Agrippinenses, auctores iis fuêre, ut *instituta cultumque patrium resumerent, abrutis voluptatibus, quibus Romani plus adversus subjectos, quam armis valerent.* Nec terreri se finat Princeps delictis, quæ forte ejusmodi conventibus committi solent, nunquam enim ulla absque illis fit congregatio, etiam quando popolus ad sacra & religiosa tractanda in unum convenit.

§. Respublicæ magis observantes istius Politicæ,

a Herod. lib. 4. b Tacit. in vita Agric. c Idem. lib. 4. Hist.

ticæ, quàm Principes, ſinunt quemque ſuo arbitratu vivere, & diſſimulant vitia, ut populus tyrannidem Magiſtratûs minus apprehendat, & illam gubernandi rationem amet potius, ſiquidem ejuſmodi licentiam libertatem arbitratur, magiſqué vita diſſoluta capitur, quàm bene *a* compoſita. Verùm hæc ratio Status admodum ſecura non eſt: nam ſi populus legum virtutiſque reverentiam exuat, facile Magiſtratus quoque auctoritatem ſpernere incipit, imo omnia vere interna Rerumpublicarum mala è vitio naſci ſolent, & ad exhilarandum cum ſatisfactione populum, ſufficit honeſtas quaſdam ei relaxationes concedere. Vivere prout Reipublicæ expedit, non ſervitus eſt, ſed libertas. Quia tamen in rebus omnibus majus Reipublicæ bonum præ oculis habere oportet, præſtat ejuſmodi remiſſiones in ludos convertere, in quibus exerceantur vires; prohibere verò eos, qui à fortuna pendent, utique noxios & iis, qui imperant, & ſubditis: illis quidem, qui nimium capi iis ſe ſinunt, adeoque labores defugiunt; his verò, quia ejuſmodi luſibus facultates ſuas diſſipant, & preſſi inopia rapinas deinde exercent, & ſeditiones commovent.

a *Item vivere, ut quiſque velit, permiſſio, quoniam ſic magna erit tali Reipublicæ faventium multitudo. Nam vulgo diſſoluta gratior eſt, quam temperata vita.* Ariſt. l. 6. c. 4.

SYMBOLUM LXXIII.

OCCULTÆ sunt Rerumpubliarum infirmitates : nemo facilè de iis judicium feret , ob bonam earundem dispositionem : nam etiam quæ robustissimæ videntur , corripi mox solent , & pereunt infirmitate in apertum se prodente , cùm minimè

mime putasses; haud aliter ac terræ vapores, qui oculis conspici ante non possunt, quam in nubes condensati fuerint. Eam ob rem omni cum diligentia laborandum Principi, ut mox primis occurratur principiis, neque ideò spernendę caussæ, quod aut leviores appareant, aut adhuc remotæ: uti nec primi rumores, quantumvis à ratione videantur alieni. Ecquis securus esse poterit ab eo, quod molitus suo coquit in pectore? Quævis occasio eam commovet; quævis servitutis umbra, aut gubernatio minùs bona eam concitat, arma corripiat, & nefanda adversùs Principem suum moliatur. a *Ex parvis orta seditione, de rebus magnis diffidetur.* Si principia tolerentur, fines deinde curari non poterunt. Tumultus incrementa sumunt, ut fluvii, qui initiò exigui sunt fonticuli, & paullatim in amplissima evadunt flumina. Ne nimiam præ se ferat formidinem, connivet ad tempus imprudentia; & sensim sic augescunt, ut nulla eis vis postea resistere valeat. b *Primis eventibus aut metum, aut fiduciam gignunt.* Eæ considerationes suspensum tenebant Tiberii animum, cùm quidam ejus servus Agrippam se finxisset, cœpissetque turbare Imperium: dubitabat enim, c *sine militum servum istum coërceret, an inanem crudelitatem tempore ipso vanescere sineret: modo nihil spernendum, modo non omnia metuenda, ambiguus pudoris ac metus reputabat.* Illud certum, tantum interdum concitatæ multitudinis esse impetum, ut cavendum sit diligenter, ne sese ipsa evertat, aut exardescat in bella civilia quorum initia casus plerumque & fortuna moderantur, posteà verò consilium ac prudentia, ea *d* superat. Experientia multa edocet media, ad componendos Regnorum motus & seditiones. Interdum ea offert casus & ipsa tumultuum inclinatio ea suggerit, uti Druso accidit, qui cùm videret legiones seditio-

a Aristot. lib. 5. Polit. cap. 4. *b* Tacit. l. 12. Annal. *c* Idem lib. 2. Annal. d *Initia bellorum civilium fortuna permittenda; victoriam consiliis, & ratione perfici,* Tac. lib. 3. Hist.

ditionis pœnitere, eò quòd defectionem Lunæ, quæ in id tempus inciderat, pro malo haberent omine, illa ipsa ad eos conciliandos usus *a* est; id quod in alia quoque occasione fecit Hermannus Cortesius. Nec spernenda sunt ista media tanquam levia, eadem quippe facilitate, quæ concitatur plebecula, ad concordiam quoque & tranquillitatem reduci potest. In neutro istorum rationi locus est; Cœcus quidam impetus eam commovet, & vana aliqua umbra sistit iterum. Totum in eo positum est, ut quis furori illius cedere noverit: illo siquidem sæviente vulgus modum tenere nescit; aut metuit, aut metui se facit ab *b* aliis. Quod si quis oratione præmeditata illud lenire studuerit, operam perdet & oleum. Una aliqua vox acerbior, aut severior animadversio plus ad persuadendum habet roboris. Unico solo verbo Julius Cæsar militum seditionem composuit, cum diceret:

------- c *Discedite castris,*
Tradite nostra viris ignavi signa Quirites.

§. Porrò ad sedandam tumultuantem plebem, efficacissimum remedium est divisio; si nimirum videat vires suas & prima capita in diversas factionum partes distrahi. Cum apibus hoc artificio utitur, quoties alatus ille grex foras ex alveari prorumpens tumultuari incipit (nam & ista Respublica domesticis suis malis non caret) & desertis domiliis cereis, confusis agminibus per aërem circumvolitat, donec injectis pulveribus distrahantur à se invicem: tum enim subitò

d *Pulveris exigui jactu compressa quiescunt.*

Unde & figura & lemma præsentis Symboli desumta sunt.

Tam-

a *Utendum inclinatione eâ Cæsar, & quæ casus obtulerat, in sapientiam vertenda ratus.* Tac. lib. 1. Annal.
b *Nihil in vulgò modicum: terrere, ni paveat: ubi pertimuerint, impunè contemni.* Idem lib. 1. Annal.
c Lucan. *d* Virg. in Georg.

Tametsi verò hæc divisio semper opportuna sit majoris tamen prudentiæ est ejusdem benefici damna prævertere, antequam eveniant, quàm ii dem posteà adferre remedium. *a* Rex Ferdinandu Quartus, cùm virorum quorundem nobilium i Galæcia motus intellexisset, eos ad se accitos mili taribus præfecit muneribus Romani homines sedi tiosos ac turbulentos ad colonias aut exercitus ab legabant. Publius Æmilius præcipua seditionum capita in Italiam transtulit; uti & Carolus Quintu Saxoniæ Nobiles. Rutilius & Germanicus milite quosdam seditiosos rude donarunt. Drusus *b* tumul tuantes Legiones compescuit, dissociando eos a invicem. Propterea temporibus Galbæ c *longis spatii discreti exercitus, quod saluberrimum est ad continendam militarem fidem, nec vitiis nec viribus miscebantur* Quare multis optimum visum fuit, omnem omnin cœtum populo interdicere. Eundem in finem urb Cayri in certas regiones præaltis fossis distincta divisa fuit, ut cives tam facilè in unum coïre no possent. Nec aliud quicquam Venetias in quiete con tinet, quàm quòd plateas omnes mare interfecet Separatio multos dubios reddit & ancipites, ut ne sciant quæ pars securior sit; quòd si illa desit, id se quuntur omnes, quò inclinant *d* plures. Atque ean ob rem Pisander inter Athenienses seminavit dis cordias, ut dissoluta unione inter se divisi essent

In seditionibus militaribus apprime utile erit in terdum alios contra alios *e* concitare. Nam *reme dium tumultus* esse solet *alius tumultus*. *f* In conjura tione quadam populari id consilii datum fuit Ro mano Senatui, ut fractis per divisionem discordia conjuratorum viribus, plebem plebe componeret

Atqu

a Mar. Hist. Hisp lib. 15. cap, 19. b *Tyronem à vete rano, legionem a legione dissociant.* Tac. lib. 1. Annal c Idem lib. 1. Hist. d *Quod in seditionibus accidit, un de plures erant, omnes fuère.* Idem. lib. 1. Hist. e *Du ad solvendam militum conspirationem, alterum in al terum concitat.* S, Chrys. *f* Tac, lib, 2. Hist.

Atque eò spectare debuit Solonis lex, quæ pœna capitis mulctari jubebat civem, qui coorta seditione non certæ alicui adhæsisset factioni, tametsi hoc esset flammas augere potiùs, quàm dividere, cùm superesset nemo, qui absque perturbatione intercederet medius, easque extingueret.

§. Aliud præterea efficax remedium præsentia ipsius Principis, populi furorem forti constantique animo contemnentis: sicut enim mare rupibus minatur & montibus, in molli vero arenà facilè frangitur, ita emollitur plebs, & timore corripitur, cùm serenam legitimi sui Domini frontem conspicit. *Ita divus Augustus vultu & aspectu Actiacas legiones exterruit.* Cùm tumultuarentur legiones Germaniæ, b *quoties oculos ad multitudinem retulerant* milites, *vocibus truculentis strepere; rursum viso Cæsare trepidare* visi sunt. Auctoritate multitudo concitata mitigatur, & arma ponit. Haud secùs ac sanguis illicò parti læsæ succurrere properat; sic danda Principi opera, ut mox coràm adsit, ubi Statum aliquem tumultuari animadverterit. Majestas subditorum animos facilè suo subjicit imperio. In illa Natura ipsa vim quandam occultam posuit, quæ admirandos habet effectus. c In ipsum usque palatium Petri quarti Regis Aragonii conjurati penetraverant, & ille ultrò iis obviam progressus, tumultum omnem sedavit. Nunquam sanè seditiones in Provinciis Bèlgicis eò usque processissent, si Rex Philippus Secundus tempestive se illic præsentem stitisset. Verumtamen bene prius expendere oportet istud remedium & videre, num necessitas illud exigat: extremum quippe est, & si nihil efficiat, nullum superest aliud, id quod movit Tiberium, ut tumultuantes legiones Hungaricas & Germanicas Druso & Germanico mediantibus d componeret. Periculosa item est præ-

a Tac. lib 1. Annal b Idem. l. 1. Annal. c Mar. Hist. Hisp. lib. 16. cap. 12. d *Resistentesque Germanico aut Druso, posse a se mitigari, vel infringi; quod aliud subsidium, si Imperatorem sprevissent*, Tac l. 1. Annal.

præſentia Principis, ſi exoſus ille ſit & tyrannis facile enim ſubditi obedientiæ frænum excutiunt.

§. Quod ſi Regnum aliquod per diffidentes inte ſe familias indiverſas divitum fuerit factiones: pru dentis erit ejuſmodi nomina gentilitia omnino pro hibere. Ita fecit (ſimul ac coronatus fuit) Re Franciſcus. Ephebus Navarræ, ſevere interdicens, ne quis ſe Biamonteſium, aut Agramonteſium no minaret, quæ duæ familiæ in Regno illo inimicitii mutuis diffidebant.

§. Quod ſi ob culpam alicujus Miniſtri multitu do tumultuari cœperit, nullum ad illam ſedandam efficacius eſt remedium, quam ſi debitas ille pœna det. Verum ſi Principis fuerit vitium, & plebs Mi niſtro illud tribuens, arma contra eundem ſumpſe rit, permittendus erit error ille, quando nec vis, ne ratio abſque majoribus Reip. damnis ſeſe motibu illis audent opponere. Patietur innocentia, ſed abſ que culpa Principis. a *Habet aliquid ex iniquo omn malum exemplum, quod contra ſingulos utilitate publica rependitur.* Seditio veneni inſtar eſt, quod cor impetit & corporis ſervandi cauſſa expedit interdum bra chium reſcindere, & furoris ſeqni impetum, etſi ra tioni & juſtitiæ adverſari videatur. Ita fecit Regina Iſabella, cum inter cives Hiſpalenſes ſeditio coorta eſſet; efflagitantibus enim iis, qua Andream Gabre ram ſupremum aulæ ſuæ Præfectum Gubernatori Palatii privaret officio, & plura poſcere cupienti bus, illa ſermonem abrupit, ſic eos effata: *Quod peti tis jam facere conſtitueram, ite, amovete aulæ Præfectum & reliquos omnes qui Palatium occupant.* Quo factum ut ex Reginæ mandato fieri videretur quod vis po tius extorſerat, odeo ut ipſi etiam tumultuantes il lud in beneficio & gratia ponerent, qui turrium cu ſtodes deinde ex alto dederunt præcipites. Ea ratio ne ſedatus eſt tumultus, cumque examinatis poſteà accuſationibus, quibus aulæ Præfectum onerave rant, deprehenderet, iniquas illas fuiſſe, eundem i offi

a Tacit. lib. 4. Annal.

officium priſtinum juſſit reſtitui. Quando ſeditioſi ſatisfacere ſe poſſe putant punitione eorum, qui ſeditionis primi fuere incentores, nemini parcunt, eò quod ſibi perſuadeant, ſic demum à culpa abſolutos ſe fore; uti tumultuantibus legionibus *a* Germanici accidit,& tametſi b *nihil profici* ſoleat *patientiâ,niſi ut graviora, tanquam ex facili tolerantibus, imperentur*; licèt etiam concitata multitudo tantò plura expoſcat, quantò plura illi concedantur, ſicut faciebant milites à Flacco *c* Romam miſſi, illud tamen tum potiſſimùm fit, cùm exigua eſt offerentis,qualis erat illa Flacci auctoritas, quem exercitus *d* ſpernebat. Verùm in dicto Germanici caſu eadem remedia, etſi violenta,quæ ſeditioſi expoſcebant, adhibere oportuit, ut eorundem leniretur furor, aut titulo honeſto à punitione abſtineretur. Non ignorabat, quantas ea res injuſtitias & crudelitates datura eſſet, ſi legiones paſſim de ſeditione accuſatos trucidarent: neceſſe quippe erat multos eidem malo involvi innocentes; verum tamen illud omnino effugere non potuit, neque enim ipſius juſſu factum, ſed caſui potius, & tumultuantium furori tribuendum *e* videbatur.

Excuſanda quoque eſt tum Miniſtri culpa, aut aſtutum exiſtimandum conſilium, ſi imperium fuit, cum vi populari abreptus ſeditionis caput ſe ſinit conſtitui, ut poſtquam furor deinde deſæviit,tantò facilius poſſit tumultuantes ad officium reducere. In hunc finem f *temeritatis alienæ comes* factus eſt *Spurina, primo coactus, mox velle ſimulans, quò plus auctoritatis ineſſet conſiliis, ſi ſeditio miteſceret.*

E e Solet

a *Gaudebat cædibus miles, tanquam ſemet abſolveret.* Tac.l.1.Annal. *b* Idem in vita Agric. c *Et Flaccus multa concedendo nihil aliud effecerat, quàm ut acriùs expoſcerent, quæ ſciebant negaturum.* Ib. l. 4. Hiſt. d *Superior exercitus Legatum Hordeonium Flaccum ſpernebat.*Id. l.1.Hiſt l. e *Nec Cæſar arcebat, quando nullo ipſius juſſu, penes eoſdem ſævitia facti & invidia erat*. Tac. ibid. *f* Tac. l.2. Annal.

Solet interdum populus ſpecie tuendæ libertatis, & privilegiorum conſervandorum, contra Principis ſui autoritatem aliqua nefariè moliri, quem deſpectum eo in caſu diſſimulare nequaquam expedit, ne majores fortè ſumat animos; & ſi fieri poſſit, pœna à delinquentibus repoſci ſic debet, ut amputata ſecuri auctorum ſeditionis capita, & palam propoſita, antequam illud reſciſcat populus, terrorem incutiant aliis: a *neque enim aliud gliſcentis diſcordiæ remedium, quàm ſi unus altervè maximè prompti ſubvertantur*, veriſſimum quippe b *nihil auſuram plebem, principibus amotis.* Ramirus Rex Aragoniæ moribus remedium allaturus, ab Abbate Tomerenſi conſilium exquirebat, at is nullo dato reſponſo, Periandrum *c* imitatus, falce ſummitates olerum in horto, ubi fortè erat, demetens, ſatis illum docuit, quid facto eſſet opus; ſublatis ergo è medio præcipuis rebellionis auctoribus, priſtina Regno quies reddita eſt. Idem conſilium Lupus *d* Barrientos Regi Henrico Quarto quoque dedit. Oportebit tamen ea in re rigorem ſic moderari ut circa paucos fiat executio; cum iis verò, qui puniri nequeunt, aut diſſimulandum, aut aliter tranſigendum, ut omnium concilientur animi, quomodo Othonem feciſſe legimus, cùm ejus tumultuaretur *e* exercitus. Ejuſmodi moderata ſeveritas omnes compeſcit motus: f *dum enim mali pavere* incipiunt, *optimus quiſque juſſis paret*; ut Voculæ accidit quando legionibus integris ſeditionem molientibus in unum ſolum militem animadverti juſſit.

In

a Idem l. 4. Annal. b Tac. l. 1. Annal. c *Nam Periander caduceatori, per quem Thraſybulus conſiliũ ejus exquirebat, nihil reſpondiſſe fertur, ſed ſpicis eminentibus ſublatis, ſegetem adæquaſſe.* Ariſt. l. 3. Polit. c. 9. *d* Mar. Hiſt. Hiſp. e *Et oratio ad perſtringendos mulcendoſque militum animos, ſeveritatis modus (neque enim in plures, quàm in duos animadverti juſſerat) grate accepta, compoſitique ad præſens, qui coërceri non poterant.* Tac. l. 1. Hiſt. *f* Id. l. 4. Hiſt.

In quo illud etiam observandum, ut castigandi modus tam suavis sit, ne communem Nationis injuriam aut despectum populus interpretetur: aliàs enim magis obstinat animum. a *Haud perinde Germanos* servitutis, *vulnera, luctus, excidia* in bello à Romanis accepta, *quàm* trophæum illud, quod Germanicus è rebellium Provinciarum spoliis erexerat, *dolore & irâ adfecit.* Non oblitus fuit præcepti istius Ferdinandus Dux Albanus, quando statuam publicam rebellibus poni jussit: nec illud intermisisset, quamtumvis aut legisset, aut audivisset, b *Julium Civilem* à Vitellio Imperatore mortis *periculo exemptum præpotentem inter Batavos, ne supplicio ejus ferox gens alienaretur*; quin immò magis utilem fore judicavit severam aliquam animadversionem, quæ tamen seditioni ansam non dedit, sed apostasia potiùs ab avita Catholica fide, quantumvis quidam seditionis auctores priorem illam caussam obtenderint, ad irritandam videlicet optimam illam gentem, ut à naturali sua fidelitate deficeret.

§. Alia est inobedientia, quæ ex nimia quadam promptitudine, aut fidelitate minùs considerata nascitur, in quo casu benignis opus est mediis, ut subditi in viam revocentur. Ita fecit Joannes Secundus Aragoniæ Rex in seditione Barcinonensi ob mortem filii sui Principis Caroli: datis enim ad civitatem literis, testatus est, nunquam se nisi necessitate coactum violentis usurum remediis, immò tanquam filios se cives habiturum, si resipiscerent. Isthæc benignitas, & communis veniæ pollicitatio ad obedientiam eos reduxit. Semper in Principe elucere debet quædam ad veniam propensio: nam si illius spes desit, obstinatum fiet delictum. Ob hanc caussam Valentinus, concitatis ad rebellionem Trevirensibus, Legatos Romanos jussit interfici, c *quo minore veniæ spe cresceret vinculum sceleris.* Vertitur in desperationem seditio, ubi

 nul-

a Tac. l. 2. Annal. *b* Tac. l. 2. Hist. *c* Tacit. l. 4. Hist.

nullam gratiam ſperare licet, maluntque homines factioſi periculi interire manibus, quàm carnificis. Ob quas rationes iis etiam parcitum fuit, qui Vitellii partibus adhæſerant, *ne* videlicet a *ſublatâ ſpe veniæ, pertinaciâ accenderentur*. Tali animi magnitudine uti neceſſe eſt, quando delinquit concitata multitudo; quomodo feciſſe meminimus Regem Ferdinandum Sanctum in Caſtellæ motibus, & obſervatum id fuit in Comitiis Guadalajarenſibus, temporibus Regis Joannis Primi, quando data fuit illis venia, qui in bello contra Luſitaniam Regni illius partes ſecuti fuerant. Quòd ſi Princeps ſuam perdiderit exiſtimationem, aut apud ſuos in contemptu fuerit, in eo caſu fateor, parum profuturam benignitatem; immò illa ipſa etiam remedia, quæ mala ejuſmodi curare debuerant, magis illa exulcerant, & perniciosa reddunt: ubi enim perierit auctoritas, nec pœnæ ſeveritatem Princeps tueri poterit, nec timorem incutere, aut exemplum in ſeditioſos ſtatuere; atque adeò incommodis cedere oportet, & prudenter, quantum fieri poteſt, artibus conſiliiſque factioſorum obviam ire; ut fecit Vocula, cùm vires ſibi deeſſe videret ad coërcendas tumultuantes *b* Legiones. Eandem ob cauſſam Rex Joannes Secundus Regni Primores, quos captivos tenebat, libertati reſtituit.

§. Nec plus etiam prodeſſe ſolent gratiæ & beneficia ad componendos Status, ſi conferantur à Principe, qui exiſtimationem ſuam jam perdidit: nam qui ea accipit, aut puſillanimitati ea tribuit, aut rebellione & tumultu tueri *c* contendit, & interdum alium quærit Regem, cujus patrocinio ea porro

a Idem ibid. b *Sed vires ad coercendum decrant, infrequentibus infidiſque legionibus. Inter ambiguos milites & occultos hoſtes optimum è præſentibus ratus, mutua diſſimulatione, & iiſdem, quibus petebatur, artibus graſſari.* Tac. l. 4. Hiſt. c *Nihil ſpei, niſi per diſcordias habeant* Tac. lib. 11. Annal.

porrò conservare possit. Ita fecisse vidimus, qui contra Regem Henricum Quartum conjuraverant: isti siquidem nullis unquam illius beneficiis, quantumvis multis magnisque, devinciri se passi sunt.

§. Quoties verò seditionis flammam sopire Princeps statuerit, plurimum refert, ut omnes intelligant, ab ipso, ejusque virtute consilium istud proficisci, non ex aliorum persuasione, ut tantò efficacius sit: magis enim populi furor accendi solet, si existimet ab iis, quos circum se habet, inductum fuisse Principem, ut in delinquentes tali modo animadvertat.

§. Postquam verò venia generalis concessa semel fuerit, constanter eidem insistere debet Princeps, nec ullam unquam præ se ferre offensionem aut acceptam injuriam: sic enim majoribus conjurationibus ansam daret; uti dedit Ferdinandus Rex Neapolitanus, cùm in quosdam Regni Proceres, *a* quibus jam ignoverat, quique in Regis Ferdinandi Catholici tutelam se receperant, vellet animadvertere. Tametsi posteà, si aliud fortè delictum admiserint, cum omni legis rigore castigare eos licebit, ut contineantur in officio, nec Principis benignitate abutantur.

b *Nihil in* istiusmodi *discordiis civilibus festinatione tutius, ubi facto magis, quam consulto opus est*: plebs enim animos sumit, & insolescit amplius, nisi mox audaciam suam puniri videat, aut oppositionem experiatur. Semel ausa plura etiam tentat, & cum tempore in apertum se produnt, qui primùm dubii hærebant, & qui nimium confidunt, in discrimen veniunt. Ideò Artabanus magna cum diligentia & celeritate Regni sui motus componere *c* studuit. Sicuti seditiones plerunque oriuntur subitò, ita subito adhibendum remedium:

 Ma-

a Mar. Hist. Hisp. l. 25. c. 7. *b* Tacit. l. 1. Hist. c *Pergit properus, & præveniens inimicorum astus, amicorum pœnitentiam.* Idem. l. 6. Annal.

Magis facto tunc, quàm consulto opus est, antequam radices agat malitia, aut tarditate ac licentiâ incrementum sumat. Ubi semel cædibus, rapinis, aliisque vitiis, quæ seditio secum adfert, assueti homines fuerint, difficulter ad obedientiam iterum & quietem reduci possunt. Probè istud noverat Rex *a* Henricus, quando defuncto fratre suo Rege Petro, potioribus Regni urbibus & propugnaculis occupatis, mox Regno tranquillitatem restituit.

§. Quare cùm seditiones & bella civilia nihil aliud sint, quàm infirmitas quædam, quæ Reipublicæ vitam *b* consumit, & exhaurit Principem partim damnis, quæ patitur, partim etiam gratiis, quas aliis præstare cogitur, prudentis erit quovis etiam pretio ea componere: quæ res movit Regem Ferdinandum Catholicum, ut cum Alphonso Lusitaniæ Rege de iis, quæ in Castellæ Regnum obtendebat, amicè transigeret. c *Quippe in turbas similes, & discordias pessimo cuique plurima vis.* Principes in eorum sunt potestate, qui armis præsunt, *d* & *civilibus bellis plus militibus, quàm ducibus licet.*

a Mar. Hist. Hisp. lib. 17. c. 14. b *Quod si invicem mordetis & comeditis: videte ne ab invicem consumamini.* Paul. ad Galat. 5. 15. *c* Tac. l. 4. Hist. *d* Id. l. 2. Hist.

SYMBOLUM LXXIV.

ANimantibus à naturâ tributum est, ut ad individuorum suorum conservationem incumbant solùm, & si lædunt interdum, ob eandem caussam potissimùm fit, & è ferocitate quâdam naturali, quæ rationis imperium nequaquam agnoscit: Contrà homo flamma illa cœlesti, quæ vitam & sensum ei tribuit, eumque rerum omnium constituit Dominum, instructus facilè sibi persuadet, non ideò solùm natum se esse, ut vivat, sed ut fruatur iis omnibus, etiam ultra illos limites, quos ei ratio posuit: unde porrò fit, ut falsa boni specie inaniter delu-

deluſus, illud in variis inquirat objectis, ſuamque in iis felicitatem & beatudinem collocet. Nonnulli in divitiis eam conſiſtere autumant, alii in

deliciis, alii in imperio & dominatione in alios homines, immò ſinguli pænè in rebus tam variis, quot errores ſunt appetitûs & phantaſiæ, quibus ut

potiantur, & felices sint, ea adhibent media, quæ mens vaga & inquieta iis suggerit, tametsi injusta *a* sint. Unde nascuntur homicidia, bonorum direptiones & tyrannides, atque adeo illud etiam, quòd nullum sit injustius animal ipso homine: cumque unus ab alio securus esse nequeat, varia reperta sunt armorum genera, ad malitiam vi repellendam, tuendamque innocentiam & libertatem, & bellum in orbem introductum *b* est. Hanc orginem habuit, nisi fortè ex ipso inferno mox à lapsu superbissimorum illorum Spirituum prodierit. Adeò exosum est Deo bellum, ut licèt David homo tam justus fuerit, noluerit tamen ab ipso templum extrui, eò quòd multum sanguinis *c* profudisset. Principes prudentes ac moderati illud abominantur, quippe qui probè norunt, varios ejus esse eventus atque *d* exitus. Bello ordo & harmonia turbatur Reipublicæ: mutatur Religio: violatur justitia: silent leges: læduntur amicitia & consanguinitas: artes in oblivionem veniunt: perit agricultura: cessant commercia: vastantur civitates & immutantur dominatus. Rex Alphonsus bellum vocat *e* *Estrannamiento de paz, e movimiento de las cosas quedas, destruimiento de las compuestas*. Si internum sit bellum, ardenti febri simele est, quæ statum adurit; si extraneum, venas incidit, per quas divitiarum sanguis effluit, & vires exhalantur ac spiritus. Bellum violentia quædam est rationi, Naturæ, ac fini hominis contraria; hunc siquidem Deus ad suam imaginem condidit, & imperium ei dedit in hasce res inferiores, non ut eas bello

a *Una & ea vetus caussa bellandi, profunda libido imperii & divitiarum.* Sall. in Conf. Catil. b *Unde bella, & lites in vobis? Ex concupiscentiis vestris, quæ militant in membris vestris.* Jacob 4.1. c *Multum sanguinem effudisti, & plurima bella bellasti, non poteris ædificare domum nomini meo* 1. Paral. 22. 8. d *Varius eventus est belli; nunc hunc, & nunc illum consumit gladius,* 2. Reg. 11. 25. e L. 1. tt. 23. p. 2.

bello destrueret, sed pace conservaret. Non eum creavit belli, sed pacis caussa; non ad furorem, sed mansuetudinem exercendam; non ad injuriam, sed ab beneficentiam: quare nudus omnino nascitur sine armis, quibus lædat, & sine duriori pelle, qua se tueatur; ita alienæ opis, gubernationis & institutionis indigus, ut adultus etiam & natu grandior se solo absque industria aliena vivere nequeat. Eadem necessitas & indigentia hominem impulit, ut societatem & amicitiam civilem cum aliis coleret, in qua communi omnium labore necessaria reperirentur vitæ commoda, & felicitas ista politica arctioribus amicitiæ & subsidii mutui vinculis eos invicem astringeret; & ne fortè una aliqua Provincia internis suis elata opibus aliarum communicationem sperneret, inter varias bona illa dispertivit. Triticum Sicilia suppeditat; vinum Creta; purpuram Lydus; sericum Calabria; res odoriferas Arabia; aurum argentumque Hispania, & Indiæ occidentales; Orientales Adamantes, uniones, & varia aromata; quo factum denique, ut cupiditas & indigentia opum istarum & deliciarum excitaret commercia, & instituta inter nationes communicatione fieret hic orbis familiaris quædam domus ac communis omnibus: quia verò ad ejusmodi negotiationes necessum erat, ut sese mutuo intelligerent, atque internos amoris & benevolentiæ affectus invicem possent prodere, largita est homini Natura vocem articulatam, blandam, & suavem, qua animi sui sensa exprimeret; risum, quo comitatem suam; lacrymas, quibus suam commiserationem; manus, quibus fidem suam, & liberalitatem; genua, quibus obedientiam suam testaretur: quæ omnia signa sunt animalis civilis, benigni, & pacifici. Verùm eas animantes, quas Natura bellicosas esse voluit, ita ab utero formavit, ut armis tam offensivis, quàm defensivis ad bellum instructæ essent. Leoni ungues dedit, Aquilæ falculas, Elephanto proboscidem, Tauro cornua, Apro exertos dentes,

Erinaceo pungentes aculeos. Serpentes & viperas veneno fecit formidabiles, illarum quippe defensio in nostro consistet periculo, & robur à metu nostro accipiunt. In eum finem omnes ferè animantes brutas duriori pelle convestivit; ut se tantò meliùs tueri possent: Crocodilum lorica texit, serpentes hamato thorace, cancros testis. Ideò largita est omnibus aspectum quendam ferocem, ac vocem horrificam. Pro illis ergo brutum bellum sit, non pro homine, in quo ratio in iram habet imperium, & cui Natura in imis terræ visceribus ferrum, chalybem, aurum argentumque, ne fors iis abuteretur, abdidit, sed & ibi ea reperit, & protraxit in lucem, a *ne aut instrumentum in cædes mutuas deesset, aut pretium.* Grandis hominum abusus aurum argentumque, quæ Natura vitæ sustentandæ & ornandæ concessit, in ejusdem jacturam & detrimentum impendere.

§. Verum quia apud homines permultos, ipsis etiam belluis (ut diximus) immaniores plus voluntas & ambitio potest, quàm ratio, adeò ut absque justa caussa contendant opprimere alios, iisque dominari, omnino necessarium fuit bellum ad defensionem naturalem: b *nam cum duo sint genera disceptandi; unum per disceptationem, alterum per vim, cumque illud proprium sit hominis, hoc belluarum, confugiendum est ad posterius, si uti non licet superiori,* modò justa caussa intervenerit, & bona præterea accesserit intentio, & legitima auctoritas Principis: qua tamen in re absque consultatione cum viris doctis statui nihil debet. Ita Athenienses faciebant, qui priùs Oratores suos & Philosophos adhibebant in consilium, ut bella legitimè susciperent: siquidem in nostra est potestate illa exordiri; finem verò iis imponere, non item. Qui citò arma corripit, paullatim plorandi materiam inveniet. c *Mover guerra* (inquit Rex Alphonsus) *es cosa en que deven mucho parar mientes, los que la quier n fazer ante que la comien-*

a Seneca. b Cicero. c L. 2. tt. 23. p. 2.

mienzen, porque la fagan conrazon, e con derecho. Ca desto vienen grandes tres bienes. El primero, que ayuda Dios mas por ende à los, que así la fazen. El segundo, porque ellos se effuerzan mas en si mismos por el derecho, que tienen. El terzero, porque los, que lo oyen, si son Amigos, ayudan los de mejor voluntad; è si enemigos recelanse mas dellos. Belli periculum suscipi non debet ob caussas leves, aut deliciosas, quales impulerunt Xerxem, ut bellum inferret Græciæ, & Longobardos ut irruptionem in Italiam facerent. Ille Princeps tyrannus est, qui propter statum alienum bella movet; justus ille, qui ideò solùm, ut sua conservet, aut bona iniquè usurpata vindicet, in eo præsertim casu, quando justitia à tribunali obtineri nequit, & securior est decisio, quæ gladio fit & armis, quam quæ jure scripto, *a* fraudi & cavillationi obnoxio. Eventus bellorum injustè susceptorum integerrimus judex est, qui victoriam ei tribuit tandem, cui de jure competit. Tantoperè Philippus Secundus jus suum, quod per mortem Regis Sebastiani ad Lusitaniæ coronam fuerat consecutus, liquidum esse voluit, ut tametsi Theologorum & Jurisconsultorum responsa pro ipso facerent, & jam in confinibus Regni illius esset cum exercitu, adhuc tamen tantisper sustinuerit, donec iterum cum illis ea super re deliberationem instituisset. Princeps, qui sensim & quasi gradatim fortunam suam fabricare meditatur, per bellum eam quærat licet, ubi legitima sese obtulerit occasio. Verùm is, qui Status amplitudini suæ convenientes jam quietè possidet, diligenter antè expendat, quid magis conducat eâ in re, coneturque, quoad potest honestis quibusdam mediis bellum declinare, absque jactura tamen auctoritatis suæ & existimationis: nam si hæ paterentur aliquid, detrectando magis illud incenderet. Rudolphus Primus

 Impe-

a *Castrensis jurisdictio secura, & obtusior, ac plura manu agens, calliditatem fori non exerceat,* Tacit. in vita Agric.

Imperator melius esse ajebat bene gubernare, quàm dilatare Imperium. Nec minor Principis gloria est, armis pacem tueri, quàm bello victorem esse. Felix & fortunatum illud Regnum, in quo armorum existimatio ubertatem conservat: ubi lanceæ olivas & vires sustentant: ubi Ceres Bellonæ galeâ utitur, ut fruges suas tanto securiùs possit producere. Quò animi magnitudo major est, eo magis is à bello est alienus; novit enim quid maximè fieri oporteat. Illud certum, a *sumi bellum sæpè etiam ab ignavis, & strenuissimi cujusque periculo geri.* Quòd si bellum pacis caussa inventum est, ut illius beneficio, si fieri potest, hac frui tandem liceat non debet electio illius à voluntate esse, sed à vi potiùs & *b* necessitate. E cerebro Jovis Bellonam prodiisse finxit Antiquitas, ut significaret, bellum à prudentia, non ab arrogantia animi proficisci debere. Sebastianus Lusitaniæ Rex, qui armis appetiit Africam, generosæ suæ idoli indulgens magis, quàm consilium secutus, sanguine suo documentum istud in arenis illis inscriptum reliquit. Apes Regem armatum non ferunt, ne bellicosus sit fortè, & Reipublicæ suæ gubernatione neglecta alienis acquirendis sese occupet. Quòd si meliùs perpendissent Franciscus Francorum, & Gustavus Suecorum Reges, nec ille captus fuisset Ticini, nec hic in Lutzensi pugna cecidisset. A dominandi libidine multarum Rerumpublicarum interitus sumpsit initium. Serò tandem illud agnovit Hannibal, cùm Scipioni fassus est, longè melius futurum fuisse, si Dii animos tam modestos hominibus inspirassent, ut Romani Italia, Carthaginenses Africa contenti forent.

§. Principes armis potentes bellum viribus, quantis possunt maximis, prosequi debent, ut citiùs illud conficiant, uti solebant Romani: productio enim & sumptus auget & pericula. Intereà quoque

a Tac. l. 4. Hist. b *Pacem habere debet voluntas, bellum necessitas.* D. Aug. ep. 207. t. 2.

quoque hostis sese exercet, sibi prospicit, & sumit animos. Potentia, nisi cum impetu aliquo agat, auctoritatis suæ jacturam facit. Iis de caussis uno eodemque tempore duo diversa bella suscipienda non sunt; distractis enim viribus, tam citò ea confici nequeunt. Nec ulla tanta est potentia, quæ illa diu sustentet, neque tot supersunt viri, qui ea ritè moderentur. Semper in eo elaborarunt Romani (& facit illud idem nunc Turca) ut ne duobus in locis simul bellum gererent. Huc comminationes illæ spectabant, quas Corbulo Parthis intendebat, cum diceret, a *Imperatori suo immotam ubique pacem, & unum id bellum esse.*

a Tacit. lib. 15. Annal.

SYMBOLUM LXXV.

Medea (ut vellere aureo tanto commodius potiretur) serpentium dentes disseminavit, unde enati sunt integri virorum armatorum manipuli, qui vulneribus mutuis se conficiebant. Idem Principes aliqui & Respublicæ factitant, perniciosissimæ orbis Medeæ, discordias disseminant inter Principes, ac bella & tumultus in suismet *a* Statibus colligunt. In his nempe pacem & quietem sibi pollicentur, quam perturbant in Provinciis alienis; sed contra, ac putabant, plerumque evenit. De mundi æquilibrio dicunt Cosmographi, centrum gravitatis tam ex omni parte esse æquale, ut pondus quodcunque, etiam minimum terram commoveat: quod idem in bellis accidit, nullum quippe tam longè distat, quin centrum quietis Rerum publicarum aliarum immutet. Bellum flammæ instar est, quæ uno in loco excitata, mox alia, & propriam sæpe domum corripit, pro eo ac venti spiraverint. Prudens Agricola agris suis tempestatem metuit, quam circa montium vertices, etsi longissime distantes, cogi viderit; potiori jure eas timebit is, qui

a Ventum seminabunt, & turbinem metent Ose. 8, 7.

vaporibus ſubmiſſis alimenta iis ſubminiſtrat. Sunt qui Batavorum fovent potentiam, ſed erit fortaſſe, quando ſervitute oppreſſi ſuam ipſi deplorabunt

ſtultitiam; quemadmodum iis accidit, qui augendis Romani Imperii viribus aliquando ſtuduerant. Veneti æmulatione ducti, quòd viderent per Luſita-

ſitanorum navigationes ſua in mari Peruco, & in Provinciis Orientalibus impediri commercia. Cairum Legatum quendam miſerunt, & artifices formandorum tormentorum æneorum,& navium conſtruendarum peritos, ad armandum adverſus Luſitanos Calecuti Regem, Batavis verò perſuaſêre, ut ad Promontorium bonæ ſpei eorundem navigationibus ſeſe opponerent. Verùm hi conſilio tam opportuno uſi miſſis illuc ſuis Inſtitoribus, & introductis commerciis, ea Reipublicæ penitùs præripuere, cui longè fuiſſet utilius, Luſitanorum navigationem manſiſſe integram: ita enim eorundem navigiis uti potuiſſet tanquam onerariis ad advehendas Orientis divitias, & ſi portus Regni illius attigiſſent, incolarum opera & labore eas perficere,& poſt majori cum induſtria & lucro per univerſam Europam diſtrahere. Nimirum illa ipſa inſtrumenta & media, quæ ad ſecuritatem propriam cum damno alieno humana excogitat prudentia, auctori poſtea accerſunt exitium. Sabaudiæ & Parmæ Duces belli incendia in Mediolanenſi Statu fovere ſatagebant, ſed eorum alter ſuum proprium evertit penitùs, alter verò belli ſedem ad ſe pertraxit. Unicum malum conſilium optimo animo Regis Franciæ impreſſum effecit, ut ſeipſum pænè metuat, diffidat Matri, Fratri Germano, & toti regno: perſuaſus ſcilicet, ſe ſuaque ſine bello ſtare non poſſe, atque adeò à ruina Domûs Auſtriacæ ſuam dependere ſalutem & conſervationem.

Fœdus Cameracenſe contra Rempublicam Venetam ſuaſit non nemo Legatus à Francia hoc uſus argumento, quòd diſſenſiones illa ſeminaret inter Principes, ut ſuam fabricetur fortunam cum aliorum ruina, & uniti inter ſe complures eidem armis eripuêre, quicquid in terra firma acquiſiverat. Fieri fortè potuit, ut tempora illa tales artes exigerent, aut quod Viri prudentes, quibus Senatus ille ſemper floruit, ejus rei incommoda agnoſcerent quidem, iis tamen occurrere non poſſent,

ob-

ob nimiam Senatorum multitudinem, aut ne obſiſtendo ſuſpecti aliis haberentur. Eſt nimirum hæc Rerum publicarum infelicitas, ut in illis malitia, tyrannis, odiorum fomentum, commodorum procuratio, nulla habita Juſtitiæ ratione, præcipuum magiſque ſecurum ſuffragium eſſe ſoleat, quod zelum, amoremque in patriam communiter interpretamur, ademta viris melioribus recte agendi libertate. In illis, inquam, a *Sapientibus quietis & Reipublicæ cura: leviſſimus quiſque & futuri improvidus, ſpe vana tumens* eſt, cùmque in deliberationibus numerentur potius, quàm ponderentur vota, & in communitatibus omnibus plures inexperti & temerarii reperiantur, quàm cordati, gravia inde naſci ſolent incommoda. Etiamnum hodie cum maximo tranquillitatis publicæ bono, & communi omnium applauſu obſervari videmus à laudatiſſima illa Republica bonas regulas politicas, utpote quæ paci univerſali ſtuduit ſemper, & conſtantem cum Principibus finitimis coluit amicitiam, neque unquam locum dare voluit continuis Franciæ ſollicitationibus, aut bellis præſentibus ſeſe immiſcere. Qua re non ſolum Auſtriacam ſibi Domum mirè devinxit, ſed ſemetipſam etiam communi Martis furori prudenter ſubduxit, adeo ut plus ea ratione profecerit, quàm vi & armis obtinere potuiſſet. Vicinitas majoris potentiæ non ſemper damno eſſe ſolet, aut fraudi: interdum maris inſtar eſt, quod aliorſum recedit, & Provincias integras ſubductis undis Vicino tranſcribit. Principes non pauci & Reſpublicæ conſervationem ſuam & amplitudinem huic debent Monarchiæ. Periculoſæ plenum opus eſt aleæ, bella ſemper potentiori machinari, & hoc ſolùm agere, ut Principatus minores contra illum nunquam non in armis ſint, ut alibi oſtendimus. Longè potentiores ſunt Reſpublicæ à bona cum Principibus amicitia, quam ab armis & exercitu. Fœminæ ſunt aſtutæ, quæ

a Tac. l. 1. hiſt.

quæ facili negotio animos illorum & voluntates sibi conciliant, & suas moderantur actiones, ad fines suos particulares dirigendo. Plus plerunque cum iis, velut cum sexu muliebri, quàm cum Principibus aliis connivetur, nota præsertim Magistratus natura, in quo probi absque culpa sunt. Ne igitur turbari se sinant, si Principes interdum iratiores videant: nam a *amantium ira amoris redintegratio est.* Suasmet potiùs umbras & suspiciones improbent, quibus amicorum fidem quandoque in dubium vocant, quod vitium multitudinis est, res ipsas non ratione, sed suspicione plerunque inani metientis.

§. Atque artes istæ seminandi discordias, & unum in alterius exitium concitandi, frequentes in aulis sunt & Palatiis, & ferè ex ambitione nasci consueverunt; cum enim jam distributa sint præmia, & formæ novæ absque aliarum interitu introduci nequeant, per calumniam aut vim eo contenditur. Interdum non nisi æmulatio est, quâ Minister unus invidet alteri excellentes animi dotes, quibus pollet, ideòque hoc agit potissimùm, ut aut officio arceatur, ubi illæ magis elucent, aut ut conceptam de iis opinionem deponant alii. Quem in finem falsa etiam nonnulli aliis imponunt crimina, & si veritas obscurari non potest, utuntur ficto risu, jocis aliisque verbis minùs honorificis, sub quâdam amicitiæ specie, ut qui jam in rebus levioribus auctoritatem perdidit, eadem posteà etiam in gravioribus destituatur. Artificia ejusmodi malitiosa, minusque sincera ipsi quoque auctori perniciosa sunt, quemadmodum in Hispone ejusque sequacibus prudenter *b* advertit Tacitus. Et tamen Lucinius Proculus alios c *criminando, quod facillimum factu est, pravus & callidus, bonos & modestos anteibat*: istud tamen cum solet accidere, cùm probitas & modestia intra vitæ privatæ limites sese continent, & honores publicos ac gratiam Principum

a Terentius. b *Perniciem aliis, ac postremum sibi invenire.* Tacit. l. 1. Annal. *c* Tacit. lib. 1. Hist.

tipum aspernantur; ut facere solent ii, qui suismet diffisi viribus minùs idoneos sese reputant ad negotia publica aliaque majoris momenti pertractanda. Vitiis talibus malitia solers, & ad occupandos animos intenta, debita virtutum præmia facilè præripit; quomodo Tigellinus factitabat, a *Præfecturam vigilum, & prætorii, & alia præmia virtutum velocius vitiis adeptus.* Verùm tales artes eâdem, quâ nascuntur, celeritate rursum intereunt; ut in eodem Tigillino videre fuit, qui b *inter stupra concubinarum, & oscula, & deformes mores, sectis novacula faucibus, infamem vitam fœdavit, etiam exitu sero & inhonesto.*

a Idem lib. 1. Hist. *b* Idem ibid.

SYMBOLUM LXXVI.

Vibrat sol lucis suæ radios in speculum concavum, & idem inde mox ignei emicant (figura præsentis Emblematis) quo significatur in bona aut mala Ministrorum intentione pacem aut bellum consistere. Periculosa est mandatorum, quæ ipsi accipiunt, repercussio. Si pectus iis esset cristallinum, planum & candidum, eadem cum puritate mandata redderent, qua acceperunt, immò etiam majore. Quòd si iis chalybeum sit, orbem universum bellis succendent. Eam ob rem Principibus pacis amantibus curæ esse debet, ne ad eam procurandam Ministros adhibeant Martem potius spirantes: hi enim, cùm gloriam suam & fortunam in armis collocent, omnem captant occasionem belli incendia suscitandi. Non deploraret Corona Franciæ tot diffidia, neque Europa tot Martis calamitates, nisi in illis conservatio gratiæ Regis Christianissimi sita fuisset. Sacræ paginæ memorant, tubas, quibus bellum denunciabatur, Sacerdotibus olim commissas *a* fuisse, ne modestia & gravitas sacratioris eorundem officii, quo fungebantur, absque gravi

a *Filii autem Aaron Sacerdotes clangent tubis; eritq; hoc legitimum sempiternum in generationibus vestris.* Num. 10. 8.

vi caussa iis uti permitterent. Animi Principum sinus quidam marini sunt, qui in altissimos fluctus montium instar sese erigunt, si Ministri eorundem

turbulenti Boreæ fuerint; contra, si placidi Zephyri, in summa vivunt tranquillitate. Etenim animus generosus, & pacis ac mutuæ Principis sui cum aliis con-

concordiæ amicus : mandata temeraria , & periculosa moderatur , atque emendat; solis exemplo, cujus radii etsi per angulos transeant, expedire tamen se conantur postea à forma illa imperfecta , & in reverberatione sua redire ad Sphæricam. Nec sufficit interdum , quòd intentionem habeant minimè malam , si bellicosi aliàs & Martiales habeantur , quia aut nemo sibi persuadet , tam fortes animos occasionem neglecturos , aut metus contra eorum fortitudinem arma corripit, aut certè malitia ea velut pallio sese contegit. Prævidit Comes Fontanus, quid ex Rhætorum factione futurum esset in valle Telina , ob consociationem cum Republica Veneta , & propugnaculum extruxit ad ostium Adæ fluvii , pro securitate status Mediolanensis : ingressus est Vallem eandem Dux Feria excitus à Catholicis , ut eos contra Hæreticos tutaretur : alibi Dux Osunensis cum exercitu in mari Adriatico Venetorum arma in Foro Julii aliorsum avocare conatus est , & tribus illis Ministris imputata fuere bella , quæ deinde propter Sabaudiæ Ducis inquietudinem exorta sunt.

§. In iis tamen , qui pacis tractandæ caussa mittuntur , majus hoc solet esse periculum , cum quisque ferè in negotiis naturæ suæ ductum, aut passionem sequatur potiùs, quàm bonam Principis intentionem. Lupus Harus offensus à Rege Sanctio , cui cognomentum Fortis , egregiè sese ultus est in tractatibus pacificationis inter eundem Regem , & Petrum Tertium Regem Aragoniæ , secus amborum responsa referendo , quo factum , ut utrumque commotiorem redderet , quàm fuerint anteà. Maxima Principum infelicitas est , quòd rebus omnibus ipsi coram præsentes adesse nequeant , adeoque necesse habeant in multis aliorum uti relationibus , quæ fontibus similes sunt : sicut enim hi terræ metallicæ, qua transeunt, affectiones imbibunt, ita illæ semper ferè malitia , passione , aut affectu Ministrorum inficiuntur , eorumque commoda ac fines

fines sapiunt. Iisdem conantur assentari Principi, ita eas instituendo, ut ad illorum arbitrium & voluntatem fictæ factæque videantur. Ministri, & cumprimis Legati, qui rei bene gerendæ apprime studiosi videri cupiunt, & tanquam ingenio suo penetrent omnia, abripi se sinunt privatis suismet imaginationibus, & ad Principes suos referunt tanquam certum & exploratum, non id, quod re ipsa est, sed quod esse posse ipsi imaginantur. Nimis in suspiciones proni sunt, quas sicut è quavis levissima umbra hauriunt, ita mox fidem iis adhibent, unde graves æquivocationes nascuntur & errores; immo caussa præcipua dissensionum, bellorumque inter Principes; si quidem a *turbas & discordias pessimo cuique* Ministro *multa vis.* Caveant igitur oportet Principes, ne leviter moveri se sinant primis Ministrorum relationibus, sed componant eas prius cum iis, quas ab aliis accipiunt, atque ut de perscriptis ad sese tanto certius formare possint judicium, perspecta imprimis eorundem habeant ingenia & naturas, modum insuper, quo res solent concipere, num videlicet passionibus, aut affectibus privatis duci consueverint: accidit enim interdum, ut Minister amore Regionis, aut Principis, cum quo agit, capiatur, & omnia illi æqua videantur; aliquando comiter acceptus favoribus ejusdem inescari se sinit, & ex gratitudine quadam naturali illius partes & caussam agit potius, quam sui Principis. Nonnunquam etiam inanibus rerum simulacris, & remusculis adversis, per dolum confictis, decipitur, & facilè suum etiam fallit Principem: nam nemo aptior ad propinandos aliis errores, quàm qui prior eos hauserit. Ministri bene multi levibus moventur ratiunculis, aut passione aliqua ducti, aut aversione animi, quæ judicium iisdem perturbat, omnia in malum vertunt. Sunt præthereà nonnulli natura sic comparati, ut actiones omnes & consilia in deteriorem interpretentur partem; quem-

a Tacit. lib. 4. Hist.

quemadmodum alii ita ſinceri, ut nihil ſiniſtra cum intentione agi credant. Tam iſti, quàm illi perniciosi ſunt,& hi poſtremi quidem non minus, ac alii priores.

Exiſtimans interdum Miniſter ad obſequii munus pertinere, aut intelligentis & boni communis ſtudio flagrantis nomen ſe adepturum, ſi Principi ſuo hoſtes ac diffidentes detegat, omnem curam & vigilantiam in ſuſpicionibus collocat, nec quiſquam à calamo ejuſdem & lingua ſecurus eſt, atque ut umbras ſuas & apprehenſiones tantò faciat certiores, nimiùm diffidendo occaſionem dat, ut amici convertantur in hoſtes,& cauſſa in litem abeat cum gravi Principis nocumento, cui longè plus profuiſſet bona de omnibus exiſtimatio, aut ſi Miniſter adhiberet remedia ad curandos, non ad infirmandos hominum animos, & voluntates.

Fatigantur etiam quandoque Miniſtri Legationibus, atque ut ad familiæ propriæ commoda procuranda reverti ſibi liceat, non verentur diſſuere omnino Principum inter ſe amicitiam, aut alia minùs ſana conſilia ſuggerere.

Falluntur egregiè Principes, qui ſibi perſuadent, Miniſtros ſemper ut Miniſtros, nunquam ut homines agere. Quod ſi ita eſſet, meliora ab iis præſtarentur obſequia, & pauciora evenirent incommoda. Attamen homines ſunt, neque Miniſtri munus eos continuò exuit propenſione naturali ad quietem & delitias, amore, ira, vindicta, aliiſque affectibus, & paſſionibus, ad quas corrigendas non ſufficit ſemper ſtudium boni communis, & obligatio.

§. Verùm id diligenter velim animadvertat Princeps, fieri interdum, ut qui Miniſtros bonos & gnavos fallere nequeunt (eò quòd hi in tractando negotio artes illorum & conſilia penetrent, videantque quid è re Principis ſui ſit, quid non) eos traducant tanquam diffidentes, paſſionibus obnoxios, duros & intractabiles, adeòque illud conentur efficere, ut iis amotis negotia committantur

ur aliis minùs ad eam rem instructis, aut ut cum
pso Principe immediatè ea tractare sibi liceat, cui
nulta ad speciem æqua proponunt, eumque indu-
unt, ut concedat, quæ ipsi deinde fraudi sunt, &
nterdum ut Ministrum suum pessundet penitùs.
Nemo existimare debet negotiorum cursum muta-
e se nosse, aut Ministri fortunam evertere: ubi e-
im hoc sperare licuerit, nullus Minister securus e-
it, nec Principis negotium rectè curabitur; talis
nim fiducia contemptum & inobedientiam parit
n accusante, & metus criminis imponendi animos
Ministro adimit. Quare minus damnum censeo hos
orte errare, quam leviter admittere adversùs eos
querelas & accusationes, præsertim Exterorum, &
icet veræ eæ sint, majoris tamen prudentiæ est dif-
erre remedium donec istud ascribere sibi nequeat
s, à quo profectæ illæ fuerant.

SYMBOLUM LXXXVII.

AMbæ illæ principes cæli faces, diei noctisque
præsides, quanto à se invicem absunt longiùs,
antò majori consensione, & pleniori luce isthæc
nferiora collustrant. Ast ubi concurrunt propiùs,
il juvat quidem esse fratres, quò minùs præsentia
nius alterius impediat radios, & ex tali Eclipsi na-
cuntur grandiores umbræ, aliaque terræ incom-
noda. Conservant & fovent Principes mutuam
nter se amicitiam Ministrorum & literarum bene-
icio; at si coràm de rebus suis inter se communi-
ent, mox ex ipso aspectu umbræ suboriuntur su-
picionum & offensarum, quia nunquam unus in
lio reperit, quod anteà sibi pollicebatur, nec u-
usquisque suo se metitur modulo, cum nemo ferè
nter eos sit, qui non plus obtendat, quàm ei de
ure debeatur. Duellum prope est mutuus Principum
onspectus & præsentia, in quo de cæremoniis de-
ertatur, unoquoque poscente primas, & cum al-
ero de victoria contendente. Assistunt certamini
am-

amborum familiæ, velut bini hoſtiles manipuli quorum ſinguli id in votis habent, ut Princeps ſuu & perſonæ dotibus, & amplitudine palmam ferat-

cumque in tanto numero omnes prudentes eſſe nequeant, quodvis dicterium, aut leviſſimus aliquis contemptus, facilè divulgatus, graviter alios offen-

offendit. *a* Ita factum in congressu Regis Henrici, & Ludovici Undecimi Regis Franciæ, in quo cùm Hispani splendore & pompa excederent, contrà verò vilem Gallorum cultum ac sordes deriderent, animis haud leviter offensis duæ illæ Nationes discesserunt ab invicem, quæ usque id temporis tam arctam inter se amicitiam coluerant. Occulta fuêre Germanici & Pisonis odia, quoad coràm inter se *b* viderunt. Conspectus mutuus Regis Castellæ Ferdinandi Quarti, & Regis Lusitaniæ Dionysii ejus soceri graves peperit dissensiones, uti & ille Regis Philippi Primi & Regis Ferdinandi. Et tametsi ex congressu Regis Jacobi Primi cum Rege Alphonso, atque ex multis aliis similibus insignia nata sunt emolumenta, tutissima tamen via erit, si Principes negotia sua per Legatos conficiant.

§. Qui Principibus magis familiares sunt, ii hoc agunt interdum (ut dictum alibi) ut inter eos, eorumque consanguineos & asfines dissidia seminent, cujus rei in historiis nostris multa exempla suppetunt. Lupus Harus inter Regem Sanctium, cognomento Fortem, ejusque conjugem Reginam discordiam concitare conatus est. *c* Famuli Reginæ Catharinæ Matris Regis Johannis Secundi eandem irritabant adversus Infantem Ferdinandum. Alvarus Lara, (ut Regni gubernationem diutiùs obtineret) literis confictis Regi Henrico Primo persuadere voluit, à sorore sua Berengaria ei venenum parari. Quorum commodis serviebat dissensio inter Infantem Sanctium, & Regem Alphonsum Sapientem ejus Patrem, ii vehementer cavebant, ne quas habebant controversias, coràm præsentes componerent. Castellæ Proceres impediebant *d* concordiam inter Regem Joannem Secundum, & Henricum ejus filium. Alvarus Lara illam item, quæ inter Joannem Navarræ regem, ejusq; filium Carolum

a Mar. Hist. Hisp. lib. 23. c. 5. *b* *Discesseruntque opertis odiis*. Tac. l. 2. Annal. *c* Mar. hist. Hisp. l. 12. c. 6. *d* Mar. hist. Hisp. l. 22. c. 4.

Vianæ Principem intercedebat. Privati Regis Ph lippi Primi eidem dissuadebant congressionem, & colloquium cum Rege Ferdinando. Ejuscemodi ar tes vidimus his nostris temporibus frequentari i Franciâ cum non exiguo detrimento tranquillita tis Regni illius, & totius Christiani orbis. Re medium unicum est, spernere difficultates & ir commoda, quæ Ministri Principibus familiar obtendunt, & in mutuum venire conspectum, u vi sanguinis occultè operante, mitigantur animi, & in apertum se prodit eorum malitia, qui dissidioru auctores extitêre. His rationibus permotus Rex Fe dinandus Segobiæ coràm convenit Regem Henr cum Quartum conjugis suæ fratrem, nihil verit ex eo periculi, quod se suaque committere vider tur Regi offenso, qui aut ex amore naturali, aut a dissimulandam suam infamiam illud agebat unic ut filia sua Joanna in Coronâ succederet: etsi eni de periculis istis satis à suis fuerit præmonitus, cù tamen ad prudentiæ bilancem ista expenderet, pra valuit omnibus unica illa consideratio, nullâ scil cet vi aut tractatione plus effici posse, quàm pra sentiâ.

SYMBOLUM LXXVIII.

QUod in Sirene cernitur, formosum est; quod au ditur, suave; quod celat intentio, noxium; & quod infra aquas demergitur, monstrosum. Quis pr mo aspectu inæqualem istam diversitatem agnosc ret? Tantum mentiri oculos, ut fallant animum: ta suavem esse concentum ut naves impellat in scopu los? velut extraordinarium admirata est Antiquit monstrum istud; at nullum magis ordinarium: aul & loca omnia eorum plena *a* sunt. Quoties ho mines dulcem & sonoram in ore linguam circumfe runt, quâ decipiunt, & Amici gressibus ponunt *b* la queos

a Et Sirenes in delubris voluptatis. Isa. 13. 22. *b Hom qui blandis fictisque sermonibus loquitur amico su rete expandit gressibus ejus.* Prov. 29. 5.

queos? Quoties frons exterior amorem præ se fert & benevolentiam, & animus iram coquit & indignationem? Quot finguntur lacrymæ, quæ ex

gaudio [a] profluunt? [b] *Periisse Germanicum nulli ja-*

[a] *Peractis tristitiæ imitamentis* Tac. l. 13. Annal. [b] Tac. lib. 2. Annal.

ſtantius mœrebant, quam qui maximè lætabantur. Attulerunt ad Julium Cæſarem Pompeji caput, & tametſi hoc illi ſpectaculum non injucundum eſſet lacrymis tamen interiorem animi affectum diſſimulavit.

> *a Non primo Cæſar damnavit munera viſu,*
> *Avertitque oculos, vultus dum crederet, hæſit.*
> *Vtque fidem vidit ſceleris, tutumque putavit*
> *Iam bonus eſſe ſocer: lacrymas non ſponte cadentes*
> *Effudit, gemituſque expreßit pectore læto.*
> *Non aliter manifeſta putans abſcondere mentis*
> *Gaudia, quàm lacrymis.*

Multum de fictis Sirenibus habent obtentus quorundam Principum. Quàm fucati Religionis & boni publici coloribus? Quàm amplis veſtiti promiſſis, & blandis ac amicis ſermonibus? Quæ fraudes mutuæ non latent ſub illâ ſpecie, & exterioribus benevolentiæ indiciis? Angelos ſeſe exhibent, & deſinunt in ſerpentes, qui artus complectuntur, ut mordeant & venenum iis infundant. Meliora ſunt ſinceri animi vulnera, quàm horum talium *b* oſcula. Verba eorum blanda ſunt, ipſi verò acuta *c* jacula. Quoties proditio ab honoribus incepit? Tiberius incenſus æmulatione gloriæ tot victoriarum, quas Germanicus tulerat, necem ejuſdem moliebatur, totiuſq; familiæ Auguſti extirpationem, & ad triumphum eum evocavit, ac imperii conſortem reddidit. His publicis benevolentiæ ſignis animum ſuum tegere contendebat: ardebat Germanici invidiâ, magiſque ejus gloriam incendebat, ut extingueret promptius: quod oculis patebat, exiſtimatio erat & honor, quod clàm ſuberat, non niſi odium & *d* malitia:

a Lucan. *b Meliora ſunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oſcula odientis.* Proverb. 27. 6. *c Molliti ſunt ſermones ejus ſuper oleum, & ipſi ſunt jacula.* Pſal. 54. 22. *d Nec ideo ſinceræ caritatis fidem adſecutus, amoliri juvenem ſpecie honoris ſtatuit, ſtruxitque cauſſas aut forte oblatas eripuit.* Tacit. lib. 2. Annal.

itia. Quò magis sincerum sese cor exhibet, eò plus
doli in recessu habet abditum. Non æquè fallunt
fontes turbidi, ac limpidiores, qui venenum dissi-
mulant, & puritate suâ ad hauriendum alliciunt.
Oportet igitur diligenter advigilet prudentia, ut
illas Principum artes tempori penetret, tantoque
magis suspectos eos habeat, quantò benigniores
& magis benevolos sese ostendunt, & mores suos
ac naturam immutant; quomodo Agrippina fecit
versis artibus, & asperitate in teneritudinem &
blandimenta, ut Neronem ab amoribus ancillæ *a*
abstraheret: quæ mutatio ipsi etiam Neroni, & a-
micis ejus suspecta fuit, adeò ut eum monerent,
caveret mulieris *b* insidias. Ad ea potius oportet
advertere animum, quæ celare student Principes,
quàm quæ palàm produnt: magis ad ea, quæ silen-
tio premunt, quàm ad ea, quæ exterius offerunt.
Tradit Elector Trevirensis Archidiœcesis suæ Me-
tropolim Regi Franciæ, ut eam militari firmet præ-
sidio, etsi probè sciret Imperialem urbem esse, &
sub protectione hæreditaria Regis Hispaniæ, tan-
quam Ducis Lutzenburgensis, & Comitis inferio-
ris Burgundiæ, atque adeò non in illam solùm se
peccare, sed & Imperii constitutiones; post verò
his de caussis copiæ Regis Catholici urbem illam i-
terum Francis eripiunt, Electorem casu & fortuitò
detinent, & tractant omni cum veneratione tali ac
tanto Principi debita; & ecce postquam Rex Franciæ
jam decem aut octo diebus ante fœdus cum Batavis
sancivisset, ad oppugnandas Provincias Belgicas,
nunc bello titulum obtendit, etsi post id acciderat,
& in dictas regiones signa infert, specie liberandi

a Tum Agrippina versis artibus, per blandimenta juvenem aggredi, suum potius cubiculum, ac sinum offerre contegendis, quæ prima ætas, & summa fortuna expeterent. Tac. l. 13. Annal. *b Quæ mutatio neque Neronem fefellit, & proximi amicorum metuebant, orabantque cavere insidias mulieris semper atrocis, tum & falsæ.* Tac. l. 13. Annal.

Electoris, amici sui, & in fœderibus socii. Facilè occasiones reperit, aut subnasci facit, qui eas studiosè quærit. Malitia luci similis est, quæ per quamcumque rimulam sese penetrat, & tanta in nobis inest ad libertatem propensio, tam cœca nostra ambitio, ut nulla tam sit fucata species, modò ad alterutram illarum collimet, cui non illicò fidem habeamus, sinamusque ab eâ nos decipi, quantumvis à veritate aliena ea sit, & rationi aut experientiæ adversetur. Italia nondum satis agnoscit consilia Franciæ, quibus sub titulo protectionis dominatum illius affectat, etiam postquam vidit violatam ab eâ fidem publicam, post constitutas tot paces Ratisbonæ, Cherasci, & Monçoni: post invasum item Moneferratum, Vallem Telinam, Pinnarolam, & impositum Monaco militare præsidium. Talia simulacra obtendunt Principes suæ ambitioni, cupiditati, aliisque consiliis minùs rectis, cum jacturâ etiam sanguinis & fortunarum subditorum. Hinc ferè nascuntur omnes bellorum motus & turbæ, quas orbis experitur.

§. Sicut autem ipsa commodorum ratio mutatur interdum, ita & caussæ iis prætextæ: hæ namque umbram illis faciunt, & sequi ea solent. Tractat Respublica Veneta armorum societatem cum Grisonibus, obsistunt Galli, ne quid detrimenti caperent confœderationes, quas ipsi cum iisdem aliàs fecerant: abeunt in diversas factiones Nationes illæ, in damnum Catholicorum Vallis Telinæ, quorum exstirpationem moliebantur Hæretici: conventum eâ super re instituunt Helveti, neque aliud occurrit remedium, quam ut Hispani cum exercitu in Vallem penetrent, quod longè etiam antè Clementis VIII. fuit consilium, in instructione quadam data Episcopo Veliæ, cùm illum pro nuntio mitteret ad Cantones Catholicos. Placet idem medium Domino Guffierio, qui Franciæ curabat negotia, suadetque Comiti Alphonso Casato Legato Regis Catholici apud Helvetos, Ducem de Feria hortetur

literi

teris, ut cum exercitu regio in Vallem Telinam moveat, ut præcluso hac ratione Venetis transitu, psi à cogitatis desisterent, & Vallis ab Hæreticis tuta esset ac libera. Motus his precibus Dux, & periculo communi, quod Statui Mediolanensi, atque universæ Italiæ ab hæresi imminebat, lamentis item, & lacrymis Catholicorum, Vallem Telinam ingreditur, & mox Galli novis rationibus artes mutant, & huic se opponunt consilio, novo sancito fœdere Avenione cum Venetis & Allobrogum Duce, sub specie conservandæ libertatis Italiæ, tametsi hæc magis in eo posita esset, ut transitu illo Hæretici Transalpini prohiberentur, quàm ne Hispani nimis illic potentes evaderent. Cùmque Vallis Telina non nisi simulacrum esset unioni illi callidè obtentum, usi sunt id temporis fœderati armis suis ad distrahenda aliorum consilia, & vim omnem atque conatum, ad opprimendam Rempublicam Genuensem converterunt. Ita rationes prætextæ variantur, prout aliæ atque aliæ commodorum sese dant occasiones.

§, In ipsis denique effectibus falsam obtentuum illorum speciem tempus prodit, quia aut non præstatur, quod promissum fuerat, aut eo non agitur loco, quo putabatur. Cogitat Respublica Veneta Gradiscum occupare, & caussam prætendit Usocchorum, qui in Croatia sunt, incursiones; maris libertatem tueri se velle simulat, & terra bellum suscipit.

Sæpenumerò majoris gloriæ divinæ procurandæ titulo sumuntur arma, & eidem officiunt potiùs: interdum specie Religionis, & eandem graviter lædunt: interdum pro tranquillitate publica, & eam perturbant: interdum pro subditorum libertate, & eos opprimunt; interdum pro eorumdem tutela & defensione, in eosque tyrannidem exercent: interdum pro statu proprio conservando, & alienum occupare satagunt. O Homines, o Populi, o Respublicæ, o Regna! quorum tranquil-

litas & felicitas ex ambitione, & repentino paucorum impetu dependet!

§. Quando fines actionum honesti quidem sunt, incertum tamen, an eos æquè in meliorem partem interpretaturi sint alii; aut quando periculum est, ne si innotescant, obtineri nequeant, licebit eos eâ ratione disponere, ut actiones nostræ diversam quasi speciem mundi oculis exhibeant, & putentur ex aliis honestis caussis proficisci. Qua in re nulla fraus ab eo committitur, qui sic agit: rectè enim id facit ac licitè, sed malitiæ solùm simulacrum aliquod ante oculos objicit, quo sese ipsa decipiat, ut ne justis consiliis Principis obsistat. Neque verò ulla cogit necessitas, ut scopum, quò intendit aperiat aliis, immò attingere metam certam non posset, nisi eodem tempore in alias collineare videretur.

§. Nec minùs in Rebuspublicis periculosa est species ficta cujusdam zeli, quo simulant nonnulli, se bonum publicum præ oculis habere, & non nisi privatum ac proprium spectant. Prætexunt gubernationis emendationem, ut omnem illius auctoritatem labefactent. Proponunt media, & consilia suggerunt post casum, ut errores commissos, sed postquam medicinam ampliùs non admittunt, in lucem proferant. Libertatem præferunt, ut populi plausum contra Magistratum sibi concilient, & perturbatam Rempublicam suæ deinde servituti *a* subjiciant. *b Cæterum libertas, & speciosa nomina prætexuntur, nec quisquam alienum servitium & dominationem sibi concupivit, ut non eadem ista vocabula usurparet.* Quæ argumenta non dedit Tiberius restituendæ libertatis Romanæ, cùm eandem cogitaret *c* opprimere? Eodem artificio usus est Princeps Auriacus, ut

a Ut Imperium evertant, libertatem præferunt: si impetraverint, ipsam aggredientur. Tacit. lib. 16. Annal.
b Idem lib. 4. Hist. *c Pretiosa verbis, re inania, aut subdola: quantoque majore libertatis imagine tegebantur, tanto erruptura ad infensius servitium.* Tac. lib. 1. Annal.

[u]t Provincias Belgicas ad rebellionem concitaret: [i]isdem ejus utuntur posteri, ut Provinciis Unitis [d]ominentur. Tempus maximo cum suo damno eas docebit, quantum inter legitimum Dominum & [T]yrannum intersit, & tunc optabunt a *non se con*[t]*umaciam cum pernicie, quàm obsequium cum securitate* [m]*aluisse*, id quod olim Trevirensibus suasit Cerialis. [C]onvolat cœco quodam impetu populus ad illi[c]em libertatis fistulam, nec suam agnoscit levita[t]em, donec amissa penitùs libertate servitutis la[q]ueis irretitum se viderit. Moveri se sinit fictis Cro[c]odilorum istorum lacrymis,& minus cautè suas il[l]is fortunæ & vitam committit. Quanta per orbem [e]sset quies, si nossent subditi, sive penes populum, [s]ive penes multos, sive penes unum, summum fue[r]it imperium, nullam unquam fore gubernatio[n]em absque incommodis, & absque aliqua tyran[n]idis specie! nam etsi speculatio fortè perfectam [a]liquam Rempublicam excogitaret, cum ea homi[n]um esse debeat, non Angelorum, laudari poterit [f]aciliùs, quàm *b* evenire. Atque adeò non consi[s]tit libertas in hac vel illa gubernationis forma in[q]uirenda, sed in illius potiùs conservatione, quam [l]ongus usus constituit, & experientia approbavit, [i]n qua justitia vigeat, & conservetur quies publica. [P]osito quòd uni alicui dominationis generi paren[d]um sit: nunquam enim libertas plus patitur detri[m]enti,quàm in ejusmodi mutationibus. Cogitamus [i]nterdum gubernationem efficere meliorem & in [a]liam pejorem incidimus; uti iis accidit, qui Tiberio [&] Cajo fuerunt *c* superstites: & licèt fortè etiã red[d]ereturmelior,longè tamẽ graviora sunt damna,quæ [t]ransitum illum ab uno dominatu ad alium comitari fo-

[a] Idem l.4. Hist. *b Delecta ex his, & constituta Reip. forma, laudari faciliùs, quàm evenire; vel si evenit, haud diuturna esse potest.* Tac. l 4. Annal. *c An Neronem extremum Dominorum putatis? idem crediderant, qui Tiberio, qui Cajo superstites fuerant: cum interim intestabilior, & sævior exortus est.* Tac, l. 4. Hist.

ſolent, adeoque ſatius eſt præſentem tolerare, etſi iniquus *a* ſit, & in Deo confidere, qui ſi Princeps ſit malus, alium largietur *b* meliorem. Ad divinam illius Providentiam pertinet dare Regna, & divina ejus decreta improbaret, quiſquis obedire nollet Principibus, quos ſuo loco poſuit. Impius Rex errat Nabuchodonoſor, & Deus tamen graves pœnas comminabatur, ſi quis ei parere *c* recuſaret. *d Quomodo ſterilitatem, aut nimios imbres, & cætera naturæ mala; ita luxum, avaritiam*, aut alios *dominantium* defectus *tolerare* debemus. *Vitia erunt, donec homines.* Quis Principum ab illis omnino immunis erit? *e Sed neque hæc continua; & meliorem interventu panſantur.*

a Ferenda Regum ingenia, neque uſui crebras mutationes. Tacit. l. 12. Annal. *b Ulteriora mirari, præſentia ſequi, bonos Imperatores voto expetere, qualeſcunque tolerare.* Tacit. l. 4. Hiſt. *c Quicunque non curaverit collum ſuum ſub jugo Regis Babylonis, in gladio, & in fame, & in peſte viſitabo ſuper gentem illam, ait Dominus.* Jer. 27. 8. *d* Tacit. l. 4. Annal. *e* Ibid.

SYMBOLUM LXXIX.

NUlla avium in formanda voce articulata magis hominem imitatur, ac Pſittacus.

a Si me non videas, eſſe negabis avem.

Tanta ejus eſt ſolertia, ut fuerint inter Philoſophos, qui dubitarent, num rationis eſſet particeps. Cardanus de eo ſic ſcribit: *b Inter aves ingenio ſagacitateque præſtat, quod grandi ſit capite, atque in India cœlo ſincero naſcatur, unde didicit non ſolum loqui, ſed etiam meditari ob ſtudium gloriæ.* Avis eſt admodum ſincera & candida, quod magnorum ingeniorum eſt proprium. Attamen candor illius decipi ſe non ſinit, quin potiùs tempori dolos novit antevertere, adeò ut ſerpentis, animalis etiam aſtutiſſimi & maximè prudentis, illudat artes: nam ut ab inſidiis illius ni-

a Martialis, *b* Cardan.

idum ſuum tueatur, mirabili ſagacitate eum ex
ltiſſimis & tenuiſſimis arborum ramis ſuſpendit,
uemadmodum præſens Symbolum exhibet, uti ſi

forte per illos ſerpens tentârit adrepere, ad enecandos pullos, ſuomet pondere deorſum decidat. Ita decet artem arte, conſilium conſilio illudere.

Quâ in re eximius Principum Magister fuit Rex Ferdinandus Catholicus uti in omnibus consiliis suis satis ostendit, tum præsertim, cùm Germanam de Fox Ludovici Duodecimi Franciæ Regis Neptem in uxorem duxit, ad dissolvendam unionem & fœdera, quæ illo inscito, & in ejus præjudicium fecerant inter se Hagenoæ Imperator, & Rex Philippus Primus suus Gener. Nec minori cum sagacitate usus fuit occasione illâ, quam ei offerebat desiderium ejusdem Regis Franciæ, cupientis cum eo inire fœdus, ut tantò esset expeditior ad invadendum Regnum Neapolitanum, sic rem omnem instituendo, ut Status Rossilionensem & Cerdaniæ suæ iterum potestati subjiceret: cumque videret Franciæ Regem eo jam fine ingressum in Italiam, & quàm periculosus futurus esset vicinus Regno Siciliæ, in quod suos conjecerat oculos, illum inhibuit, ne progrederetur ulteriùs, & rupto fœdere bellum ei indixit, ejusque consilia dissipavit, initâ cum Republicâ Venetâ, aliisque Principibus societate. Atque arma isthæc magis necessaria sunt belli tempore, quàm pacis: in illo enim plus ingenium potest, quàm ipsa vis: & sanè laude dignus est iste belli dux, qui spretâ inani gloriâ hostem armis debellandi, astu victoriam ei suffuratur, & consilio triumphat, aut stratagematis, quâ in re nihil omnino adversus jus Gentium committitur: nam a *cum justè bellum suscipitur, ut aperte pugnet qui, aut ex insidiis, nihil ad justitiam interest,*

——————— b *dolus, an virtus quis in hoste requirat?*

Et quidni fallere eum possis, quem occidere etiam liceat? Magnanimi pectoris est, salutem publicam triumpho anteferre, & securiorem reddere victoriam, neq; eam tam manifesto armorum exponere periculo, cùm nulla humano quidem judicio adeò certa videri possit, quin variis casibus sit obnoxia.

§. In conjecturis ad eludenda consilia, artesque hostium, non spectandum est semper, quid vir admodum prudens in ejusmodi negotio ageret (tam- etsi

a D. Aug. b Virgil.

etsi illud etiam antevertere consultum fuerit (sed formandum judicium pro conditione & capacitate personæ, quacum agitur: neque enim convenientissimo semper & prudentissimo modo omnes operantur. Ferdinandum Albanum Ducem, cùm defuncto Sebastiano Lusitaniæ Rege Regnum illud cum exercitu ingrederetur, nonnulli accusabant quòd facinus periculi plenum, immo contra militiæ leges suscepisset, quæ in Heroë tam insigni, tamque artium militarium perito omnibus erat admirationi; ipse verò respondit, se quidem periculum illud minimè ignorasse, in eo tamen confisum se fuisse, quod negotium sibi futurum esset cum Natione, quæ diuturno pacis usu belli oblita videretur. Ne quidem quando cum viris à prudentia laudatis agitur, certum est semper judicium & conjectura, quam de actionibus eorundem ex præscripto etiam rationis & prudentiæ concipimus: interdum enim passione, aut affectu se sinunt abripi; & prudentissimi quique maximos subinde submittunt errores, quia ex vana quadam de se præsumptione curam sufficientem non adhibent, aut nimiùm suæ confidunt sapientiæ, qua facilè in viam redire se posse arbitrantur, etsi paulo longius, quàm oportuit, alicubi processerint. Nonnunquam etiam eosdem fallunt ea, quæ ipsi præsupponunt, tempus, & eventus alit; quare tutissimum erit, suum semper suspendere judicium in iis, quæ ab alieno dependent arbitrio, nec illud moderari velle prudentia sua propria: quilibet enim peculiares suas habet rationes, ignotas aliis, & natura suæ congruas, quibus ad agendum impellitur. Quod uni alicui videtur impossibile, alius factu facillimum judicat. Nec desunt ingenia, quæ periculosissima quæque tentare audeant. Sunt quæ rationem ament; sunt etiam quæ eandem omnino defugiant.

Artes occultissimæ hostium, aut eorum, qui sub amicitiæ specie commodis suis privatis consulere satagunt, eæ potissimum sunt, quibus tam calli-

dè negotia proponere nôrunt Principi, ut non nisi in ejus emolumentum redundare videantur, quæ eidèm exitio sunt potius. Quâ in re facilè ejus decipitur probitas, præsertim si aut experientia careat, aut ignorat, quò alii colliment. Quare magna prudentia attentioneque opus est, ut prava consilia in consulentium damnum convertat.

§. Tametsi verò hostium consilia ratiocinando penetrari soleant, expedit tamen ea etiam investigare per exploratores, præcipua regnandi instrumenta sine quibus Corona nec satis secura esse potest, nec incrementum sumere, nec bellum ritè administrari, id quod in Vitellio culpatum fuit, utpote a *ignaro militiæ, improvido consilii, quis ordo agminis, quæ cura explorandi, quantus urgendo trahendove belli modus*. Et sanè quantum noceat ista ignorare, testis esse potest Germania; multæ insignes rerum bene gerendarum perditæ fuêre occasiones, miles sæpe in stativis suis inopinatò oppressus, hoc solo nomine, quod consilia & itinera hostium satis explorata non haberet. Josue *b* exploratorum utebatur opera, tametsi Deus ipse armorum illius curam gereret. Moyses non nisi Angelo columnam igneam præferente, quæ stativa designaret, castra *c* movebat; & adhuc jussu Dei duodecim misit Exploratores, ut terram promissam *d* coràm inspicerent. Legati Exploratores publici sunt, & salvo jure divino aut Gentium, muneribus ac largitionibus tentare possunt Ministrorum fidem, etsi jurata ea sit, ut expiscentur, quid adversus suum Principem iniquè machinentur alii: hi enim ad secretum minimè tenentur; pro illis verò militat ratio defensionis propriæ naturalis.

SYM-

a Tac. l. 3. Hist. b *Misit Iosue duos viros exploratores in abscondito*, Jos. 2. 1. c *Tollensque se Angelus Dei, qui præcedebat castra Israel, abiit post eos: & cum eo pariter columna nubis*. Exo. 14. 19. d *Mitte viros, qui considerent terram Chanaan, quam daturus sum filiis Israel, singulos de singulis tribubus, ex Principibus*. Nu. 13. 3.

SYMBOLUM LXXX.

SCalptores primùm domi ſuæ marmoreos aptant lapides & expoliunt, quibus ædificium exornare cogitant: nam poſteà majoris id eſſet laboris, & opus imperfectum fieret. Hac ratione, opinor, formati fuêre lapides pro templi Salomonici fabricâ, ut abſque

absque strepitu, & instrumentorum sonitu illa potuerit erigi. Sic Sapientiores Principes consilia sua & decreta maturitate quadam expolire debent, & ad perfectionem adducere: ea enim in arena solùm capere, Gladiatoris est potiùs, quàm Principis. Taurus (figura præsentis Emblematis) antequam cum hoste in certamen descendat, secum ipse deliberat, solus se exercet, & cornibus suis arborem impetendo, pugnare ferireque discit. a *Timet, atque cum deficere omnia videntur, qui in ipso negotio consilium capere cogitur.* Verùm quia casus non nostro semper modo eveniunt, nec in nostra interdum situm est potestate, eos suspendere aut maturare, prudentiæ erit considerare, num de dilatione deliberandum sit potius, an de festinatione. Etenim negotia quædam sunt, quæ celeritatem in statuendo postulant, alia tempus, & maturam deliberationem, & si in alterutro peccetur, damno ac fraudi id erit Reipublicæ. Consideratio, quæ plus nocumenti adfert, quàm temeritatis, nequaquam proficua est. In casibus subitis arripi debent consilia, non capi. Quicquid temporis deliberando consumitur, aut periculum lucrabitur, aut perdet occasio. Fortuna celerrime movetur, & homines plerique omnes non nisi lente & tarde: ideo pauci eam assequuntur. Maximam partem de eo, quod jam præteriit, in deliberationem suscipimus, & eventus ipsos consilium sequitur. b *Res nostræ feruntur, immo volvuntur; ergo consilium sub die nasci debet; & hoc quoque tardum est nimis, sub manu, quod ajunt, nascatur.* Quando tempus negotiis favet, tarditate adjuvatur; at si iis contrarium fuerit, celeritate vincitur, & tum prosunt maximè Consiliarii vivaces & ignei. Negotia alia, in quibus tempori locus est, cum maturitate quadam debent peragi: nihil enim magis prudentiæ adversatur, atque celeritas & ira. Malè cuncta ministrat impetus, & rerum gerendarum examen ac considerationem confundit. Eam ob rem semper fere consilia fervida & temeraria

a Iul. Cæs. b Seneca.

eraria prima fronte grata sunt; in executione
ura; in eventibus tristia, & qui ea suggerunt, tam-
tsi primùm audentiores se præbeant, posteà ta-
nen, ubi volunt exequi, suis se consiliis implicant:
festinatio enim *improvida est & cæca. b Scelera impetu,
nsilia mora valescere solent.* Et licèt vulgus effectus an
è videre cupiat, quàm caussas adeòq; consilia tarda
emper incuset, Principem tamen adversùs ejusmo-
i obtrectationes armatum esse oportet, nam post-
à successus felicior eas in *c* laudes etiam convertet.
Veruntamen cunctatio tanta esse non debet, ut
xecutionis elabatur occasio, quomodo Valenti
mperatori accidit, qui *inutili cunctatione agendi tem-
ra consultando consumpsit.* In eo peccant Consilia-
i minus prudentes, qui negotiorum gravitate
rturbati, nec pericula satis agnoscunt, nec cer-
aliquid possunt statuere, unde omnia metuunt,
mò hac ipsa sua ancipiti dubitatione prudentes
deri cupiunt. Consilia differunt, donec tempus
sum ea suppeditet, & ubi decernere incipiunt,
m occasio abiit: Atque ideò maturanda sunt con-
ia, non approperanda. Quod maturum est,
c à nimia temporis mora, nec à celeritate re-
ehendi potest. Optimè illud expressit Augustus
mbolo, quo utebatur Delphini in anchora con-
rti cum hac inscriptione, *d Festina lentè*, cui non
pugnat illud Alexandri Magni, *Nihil cunctando:* il-
l enim de pacis, hoc de belli negotiis debet in-
igi, in duo plurimum potest celeritas, qua res
axime peraguntur. *Sanè Cerialis parum temporis ad
quenda imperia dabat: subitus consiliis, sed eventu cla-*
. Verùm tametsi in bello magna præstare soleat
petus, cavendum tamen, nec cœcus ille sit
inconsultus, is enim initio plerunque validus,
spa-

ivius. *b* Tacit. lib. 1. Hist. *c Festinare quodvis
negotium gignit errores, unde maxima detrimenta exo-
iri solent; at in cunctando bona insunt, quæ si non
statim talia videantur, in tempore bona quis esse repe-
iat.* Herod. *d* Tacit. l. 5. Hist.

ſpatio *a* langueſcit. Quando res ipſa moram patitur, & deliberationi locus eſt, plus hæc prodeſt quam *b* temeritas. Quamvis tam in uno, quàm in altero prudentia tempus metiri debeat, ne aut illius defectu conſilia naſcantur cœca, canum inſtar, aut cum difficultatum & incommodorum ſpinis, veluterinacei, quia nimis tarda ſunt.

§. Cùm igitur à manu Principis decreta prodierint, perfecta ſint oportet, ut nulla in executione confuſio oriatur, aut dubitatio. Etenim miniſtri quantumvis prudentes, nunquam ritè exequi poterunt mandata, quæ rudia adhuc, & malè efformata ad eoſdem perveniunt. Imperantis eſt formam præſcribere, inferioris eandem dare executioni; & ſi in utroque iſtorum diſtincta non ſerventur officia, opus manebit imperfectum. Princeps igitur artificis loco ſit, & Miniſter executoris fungatur operâ. Princeps, qui omnia Miniſtrorum permittit arbitrio & diſpoſitioni, aut ignorans eſt, aut officio Principis ſeſe cupit exuere. Male conſtitutum Imperium eſt, ubi penes multos eſt arbitrium. Immo imperium non eſt, quod ab uno ſolo non regitur. Omnis peribit auctoritas & gubernationis ordo, ſi penes Miniſtros arbitrium ſit. Tunc ſolùm ſuſpendere poſſunt & debent mandatorum executionem cùm de eorundem injuſtitiâ evidenter conſtiterit: priùs enim Deo nati ſunt, quam Principi. Quando item mandata Principis ipſius patrimonio, aut exiſtimationi noxia ſunt, aut in detrimentum vergunt bonæ gubernationis, & notitiis facti particularibus dependent, aut cùm ob diſtantiam, aut alia accidentia ſtatus rerum ſic videtur immutatus, ut rectè colligere liceat, Principem ſi hæc ante intellexiſſet, minime illa daturum fuiſſe mandata, neque ullum aliud grave in dilatione ſeſe offert periculum

a *Omnia inconſulti impetus cœpta initiis valida, ſpatio langueſcunt.* Tacit. lib. 3. Hiſt. b *Duces providendo, conſultando, cunctatione ſæpius, quam temeritate prodeſſe.* Idem ibid.

um, in eo casu differri poterunt, & contrà licebit xcipere, modestè tamen, & salva reverentia aucto-tati illius & arbitrio debita, ea saltem spe, fore ut nstructus de re melius, ea jubeat, quæ magis expe-iunt. Id quod fecit Magnus Dux, cùm contra iandatum Ferdinandi Regis Catholici Neapoli am exercitu substitit, expendens nimirum cum nimo suo, Italiæ Principes exspectare sollicitè; uis demùm exitus futurus esset mutui illius con-ressûs & alloquii utriusque Regis, Ferdinandi & hilippi Primi sui Generi, & res Neapolitanas peri-turas graviter, si eas id temporis destitueret. Si amen Minister certum & exploratum habuerit, 'rincipem tam consiliorum suorum amantem esse, t errare potiùs malit, quàm instrui, tacere poterit : dissimulare: mera enim foret imprudentia peri-ilo sese exponere, ubi nullum sperare licet reme-ium. Corbulo *a jam castra in hostili loco moliebatur,* cceptis tamen à Claudio Imperatore literis, quibus : recipere jubebatur, *re subita, quanquam multa simul fenderentur, metus ex Imperatore, contemus ex bar-ris, ludibrium apud socios; nihil aliud prolocutus, quam eatos quosdam Duces Romanos, signum receptui dedit.* Porrò iis mandatis, quæ ad materiam Statûs, ut lo-uuntur, pertinent, accuratissimè & ad amussim Iinister obtemperet, necesse est (nisi tamen fortè rcumstantiæ jam commemoratæ occurrerint, aut iàs insigne aliquod & evidens ab executione im-nineat periculum) nec moveri se sinat argumentis : rationibus propriis: sæpe enim Principum consi-a tam altis nituntur radicibus, ut Minister intel-gentis eas assequi haud valeat, aut certè ipsi no-int: ut eas rimetur aut penetret; atque adeò in ubio pro parte jussorum semper standum erit, & ræsumendum de prudentia Principis, ita omnino xpedire. Ob hanc caussam Dolabella jussus à Tibe-io Nonam ex Africa Legionem adducere, illicò pa-uit *b jussa Principis magis, quam incerta belli metuens,* tametsi

Tac. lib. 11. Annal. *b* Idem lib. 4. Annal.

tametsi alias rationes minimè deessent, cur contr. excipiendum videretur. Si cuilibet integrum esse ea, quæ præcipiuntur, examinare & discutere, mi scerentur omnia, & plurimæ è manibus elaberentu occasiones. Regnum (ut alibi diximus) instrumentum est musicum, cujus fides ac debitam harmoniam & concentum Princeps attemperat, qui digitis suis omnes percurrit, non Minister, qui unam solam impellit, cumque alias ipse non audiat, scire nequit utrum adducta nimis ea sit, an remissa, & facillimè fallerentur, si eam suo genio aptare vellet. Comes Fontanus ea licentia, quam ei sua ætas, zelus, obsequia, & experientiæ tot ac tantis trophæis ac victoriis coronatæ indulgebant, aliquoties (cùm statum Mediolanensem adhuc regeret) mandatis Regis Philippi Tertii parere distulit, eo quòd sibi persuaderet, ea non satis expedire, magisque ex amore commodi privati, aut ignorantia Ministrorum profecta fuisse, quàm ex mente Principis. Quod exemplum secuti sunt posteà alii, non absque insigni detrimento tranquillitatis publicæ, & auctoritatis Regiæ. Gravissima inde orirentur incommoda, si Ministris semper liceret vocare in dubium, sitne voluntas Principis, nec ne, id quod præcipitur; cui rei inprimis occasionem dare solet, si constet, non ipsius esse manum, quæ aptat & expolit lapides pro gubernationis ædificio. Verùm etsi aliena ea sit, semper tamen jussis suus habendus est honos, & obtemperandum, haud secùs ac si ab arbitrio & voluntate ipsius Principis profecta essent: aliàs enim perturbarentur & confunderentur omnia. Obedientia zelosa ac prudens solam manum ac sigillum Principis sui suspicit.

§. Quòd si Principes abfuerint longiùs, & periculum sit, ne mandata tardius, & post ipsos rerum successus perferantur, aut ne casuum varietas (in negotiis belli præsertim) tempus ad deliberandum deneget; aliunde verò certò constet, abituras interim occasiones, prudentiæ erit, sic præcipere, ut li-

ƒerum tamen ſit agendi arbitrium, prout tempus
: occaſio poſtulaverint. Ne contingat fortè, quod
eſpaſiano in bello civili contra Vitellium accidit,
uando a *ex diſtantibus terrarum ſpatiis, conſilia poſt res
ferebantur*. Ad quod incommodum evitandum,
ùm Tiberius Druſum ad gubernandas Legiones
ermanicas mitteret, ſocios eidem adjunxit Con-
liarios prudentes, rerumque peritos; quibuſcum
ſe pro re nata & arbitrio ſuo conſilium *b* caperet.
ari ratione Helvidio Priſco cùm in Armeniam ab-
garetur, in mandatis datum, *b rebus turbidis pro
mpore, ut conſuleret*, Habuit hoc in more Senatus
omanus, ut iſta omnia prudentiæ & arbitrio Du-
ım permitteret, & hoc ſolùm iis potiſſimùm com-
endaret, viderent etiam atque etiam ne quid
eſpublica detrimenti pateretur. Romanos tamen
equaquam imitatæ ſunt Reſpublicæ Veneta &
lorentina, quæ quòd libertatem ſuam ab unius
olius nollent dependere arbitrio, territæ præſer-
m exemplo Auguſti, qui *c arma, quæ in Antonium
ceperat, in Rempublicam vertit*, frænum Ducibus
is impoſuêre.

Hanc auctoritatem liberam certis ſolent aſtrin-
ere limitibus ii Miniſtri, qui circa Reges ſunt, ut
nnia ipſorum nutu & directione peragi neceſſe
:. Unde porrò fit, ut temporis plurimum in dili-
erando conſumatur, & conſulta tam tardè profe-
ntur, ut aut executioni mandari nequeant, aut
ertè ſuos non conſequantur effectus, adeoque
mptus pariter & antevertendi labor penitus per-
ntur. Accidit etiam nonnunquam, ut dum inter
ſos caſus, eorumque notitias & conſultationes
ntum intercedit temporis, novæ ſuperveniant
: rerum ſtatu relationes, cum circumſtantiis no-
s, ut quæ priùs ſtatuta fuerant, rurſum immutare
orteat, atque ita dies annique labuntur, abſque
lo aut conſultationis aut operationis effectu.

SYM-

Tac.l.3.Hiſt. *b Nullis ſatis certis mandatis ex re conſul-
turum*, Tac.l.1.Annal. *c* Id. l.12. Annal. *d* Id.l.1.An.

SYMBOLUM LXXXI.

OMnes potentiæ vires habent certis circumscri
ptas limitibus, ambitio, commune Naturæ hu
manæ vitium, infinitas. Ea siquidem quantò pluri
bus potitur, tantò plura habere desiderat, quin im
mò nihil aliud est, quàm appetitus quidam igneu
quei

uem cor exhalat, & ab eâ ipsâ materiâ, cui se ap-licat, robur & incrementum sumit. Vitium illud n Principibus majus est, quàm in aliis: habendi nim cupiditatem imperandi gloria comitatur, quæ mbæ nec rationi cedunt, nec periculo, nec viribus uis metiri se norunt. Quam ob rem probè expen-ere Principem oportet, quid ferire gladio suo pos-it, quid scuto suo protegere, illiusque semper neminerit, Coronam suam non nisi finitum & cer-is arctatum limitibus esse circulum. Rex Ferdi-andus Catholicus in omnibus, quiæ suscipiebat iegotiis, caussam, dispositionem, tempus, media, & ines ponderabat. Invincibilis videbitur, qui illud olum fuerit aggressus, quod ad effectum perduce-e poterit. Qui rem factu impossibilem aut nimis lifficilem attentat, is potentiæ suæ limitatæ relin-uit vestigia. Consilia frustrata imbecillitatis illius ublica quasi instrumenta sunt. Nulla tam potens st Monarchia, quam non magis opinio sustentet, uàm veritas; autoritas potiùs, quàm vires. Appe-itus gloriæ & dominandi cupiditas præcipites nos gunt, quippe quibus nihil videtur arduum, posteà lemum incommoda incurrimus, quæ antè animad-ersa non fuerant. Omnia ferè bella evitari possent, i mox ab initio fines eorundem & media expen-lerentur; atque adeò priusquam suscipiantur, o-portet ut Princeps vires suas exploratas habeat, ùm offensivas, tùm defensivas, militiæ suæ consti-utionem, Duces, quos illi possit præficere, ærario-um suorum facultates, quantum subsidii pecunia-ii spectare queat à subditis, num eorundem fideli-as in fortuna adversa constans permansura sit, nec ie. Multo item studio, lectione & communicatione adnotata habeat dispositionem & situm provincia-um, mores Nationum, hostium suorum naturas, livitias, auxilia, societates ac fœdera. Uniuscujus-que gladium metiatur, & in quo vires ejus consi-staut, probe examinet. *a* Henricus Castellæ Rex, ad-

a Mar. hist. Hisp. l. 19. c. 11.

adversa quamvis valetudine oppressus, minimè tamen illud neglexit, quin in Asiam usque frequentes misit Legatos, qui de moribus viribusque Provinciarum illarum ad ipsum referrent. Idem à Moyse factum antequam in terram promissam Israëlitæ *a* pedem inferrent. Et ne Princeps, quam his formamus Symbolis, illam quoque materiam desideret, generatim quædam illius puncta hic attingam ea brevitate, quam præsens institutum postulat.

§. Natura, quæ in rerum varietate suam proderet voluit elegantiam & vires, non solos hominum vultus, & animos variè distinxit, siquidem diversissima sunt & discrepantia inter se Nationum ingenia ac mores. In eum finem aliter atque aliter ipsas causas disposuit: nam aut omnes junctæ in quibusdam operantur Provinciis, aut in his istæ, in aliis aliæ. Geographi terræ orbem in diversa partiti sunt climata, quorum singula certi alicujus Planetæ subjacent dominio, tanquam præcipuæ diversitatis illius caussæ ac fonti: & quia Clima primum, quod per Meroën, Insulam Nili, sese extendit, Saturno subest, ajunt populos sub illo degentes esse nigros, barbaros, rudes, suspicaces, & proditores, qui humana carne victitant.

Qui sub secundo Climate, quod Jovi tribuitur, transitque per Sienen Ægypti civitatem, esse religiosos, graves, honestos & prudentes.

Qui sub tertio, quod subjicitur Marti, & per Alexandriam porrigitur esse inquietos, & bellicosos.

Qui sub quarto, quod subest Soli, & per Insulam Rhodum, ac mediam Græciam extenditur, esse literatos, eloquentes, Poëtas, & ad omnes artes idoneos.

Qui sub quinto, quod transit Romam, Italiamque ab Allobrogibus dividit, & tribuitur Veneri, esse

a Considerate terram, qualis sit: & populum, qui habitator est ejus, utrum fortis sit, an infirmus: si pauci numero an plures. Num. 13. 19.

esse deliciosos, Musicæ & lautitiis deditos.

Qui sub sexto, ubi dominatur Mercurius, & transit per Franciam, esse mutabiles, inconstantes, & scientiis deditos.

Qui denique sub septimo, quod subjacet Lunæ, & sese per Germaniam, per Provincias Belgicas, per Angliam porrigit, esse phlegmaticos, amantes conviviorum, piscationis,& mercaturæ. Verum hæc sola caussa non videtur uniformis esse semper, neque sufficere: nam sub eodem parallelo aut climate, cum eadem poli elevatione, cum æquali astrorum ortu atque obitu, appositos videmus affectus, & præsertim in climatibus Hemisphærii inferioris. In Æthiopia Sol radiis suis corpora adurit, & nigrâ carbonum instar tingit fuligine; at in Brasiliâ, quæ eandem habet latitudinem, candida ea sunt, & aër temperatus ac suavis. Antiqui zonam torridam ob æstus ejusdem nimios pro incultâ habuerunt, in America tamen temperatissima ea est, & incolis frequens. Et tametsi æterna illa cæli lumina aliquam operandi vim habeant, plus tamen terræ confert dispositio,cùm pro vario montium valliumque situ, majores aut differentes experiamur effectus cælestium radiorum, quos ipsi etiam fluvii & lacus contemperant. Illud inficiari nemo potest,admirandam in operibus suis esse Naturam,ut planè videatur interdum quasi data operâ, ad ludendam humani ingenii curiositatem, ab ordinariis caussarum legibus ac ratione discedere. Quis caussam dederit illius, quod in Malabris regione, *a* ubi Calecutium est,videmus accidere? Interfecant illam Provinciam altissimi montes in nubes usque porrecti,desinentes in Promontorium, quod Cori dixit Antiquitas, nunc Comorinum vocatur, & licet ab utraque parte eadem sit poli altitudo, dum tamen cis montes hyems incipit, marisque fluctus intumescunt, trans montes æstatis ardoribus torrentur campi & oppida, & pelagus in malaciam componitur.

a Mar. hist. Hisp. lib. 26. c. 17.

Isthæc igitur diversitas, quæ in Climatibus, situ Provinciarum, aëris contemperatione, & alimentis cernitur, varie discriminat hominum constitutiones, hæ vero ipsas deinde eorundem Naturas. Etenim animi mores corporis temperamentum ac dispositionem consequuntur. Septentrionales, quia à Sole remotiores frigida loca incolunt, sanguinei sunt, robusti item, *& a* animosi; unde factum, ut semper ferè Nationibus Meridionalibus dominati fuerint; Assyrii Chaldæis, Medi Assyriis, Parthi Græcis, Turcæ Arabibus, Gothi Germanis, Romani Afris, Angli Francis, & Scoti Anglis. Amant libertatem, uti & ii, qui montes incolunt, veluti Helvetii, Grisones, & Cantabri, horum enim temperamentum non absimile est constitutioni eorum qui ad Septentrionem habitant. In Nationibus Soli proximis calor immodicus sanguinem omnino exsiccat; unde locorum istorum incolæ melancholici sunt, & in secretis Naturæ penetrandis profundi, quomodo ab Ægyptiis & Arabibus scientiarum mysteria Nationes aliæ Septentrionales acceperunt; Provinciæ inter zonam utramque torridam mediæ benigno gaudent cœlo, in iisque floret Religio, Justitia, *b* & Prudentia. Verum quia unaquæque Natio in multis rebus particularibus speciatim differt ab aliis, licet sub eodem sint Climate, dicam quid de singulis longo usu & studio observaverim, ne præcipua hæc pars desit Serenitati Vestræ, quæ in omnes pœnè exercet imperium.

§. Hispani Religionem & Justitiam diligunt; patientes laborum sunt; profundi in consiliis, in executione tardi. Animis tam excelsis, ut eos nec prospera attollat fortuna, nec adversa dejiciat. Quæ in iis inest nativa gloria & animi magnitudo, superbiæ ascri-

a *Homines, qui frigida loca, Europamque habitant, sunt illi quidem animosi.* Arist. l.7. Pol.c.7. b *Græcorum autem genus, ut locorum medium tenet, sic ex utrâque naturâ præditum, quippe animo simul & intelligentiâ valet.* Arist. lib. 7. Polit. cap. 7.

aſcribitur & Nationum aliarum præ ſe contemptui; cùm tamen ea ipſa ſit, cui optime cum omnibus convenit, & *a* quæ Nationes alias æſtimat, ea ipſa, inquam, quæ vel maximè rationem ducem ſequitur, atque ex ejuſdem præſcripto facillimè ſuos deponit affectus & paſſiones.

Afri aſtuti ſunt, fallaces, ſuperſtitioſi, barbari, apud quos nulla viget diſciplina militaris.

Itali cauti & prudentes. Nulla ſpecies aut imago virtutis eſt, quam præ ſe non ferant in moribus ſuis & verbis, ut fines, quos intendunt, & commoda ſua promoveant. Natiò glorioſa, quæ olim imperio ſuo temporali, nunc ſpirituali univerſo orbi dominatur. Non minùs potentes & idonei ad imperandum, quàm ad parendum. Animis & ingeniis magni in artibus tam pacis, quàm belli. Quò magis judicio pollent, eò in ſuſpicionem ſunt proniores, cum ſuomet & aliarum Nationum detrimento. Vires majores ſuſpectas habent ſemper ac metuunt, eaſque ſervare conantur in æquilibrio. Nullus educitur gladius, nulla vibratur haſta in Provinciis cæteris, quæ in uſtrina Italiæ primùm fabricata, & probè exacuta non fuerit.

In Germania religionum varietas, bella civilia & Nationes iſtic militantes, animorum candorem & antiquam ingenuitatem corruperunt; & ſicut res delicatiores ſi corrumpantur, plus damni accipiunt; ita ubi exteriorum malitia hos infecit populos, magis ſuſpicaces reddidit eorum animos, magiſque bonos mores pervertit. Apud quoſdam fides publica omninò deficit. Tot ac tantorum malorum metus ſic efferavit animos, ut nec ament inter ſe, nec commiſeratione tangantur. Sine lacrymis comparatio inſtitui non poteſt inter id, quod fuit aliquando illuſtris illa & heroica Natio, & id, quod

 nunc

a *Advenientes enim externos benignè hoſpitio excipiunt, adeo ut æmulatione quadam invicem pro illorum honore certent. Quos advenæ ſequuntur, hos laudant, amicoſque Deorum putant.* Diod. Sicul. l. 6. c. 9.

nunc eſt, non minùs vitiis aliarum, quàm armis funditus deſtructa. Quamquàm illud fateri oportet, apud complures plus Naturam, quàm Exemplum, valuiſſe; multi ſiquidem etiamnum candorem retinent, & generoſam ſinceritatem Majorum ſuorum, quorum antiquos mores hoc noſtro adhuc tempore probitas illorum & nobilitas ſatis teſtantur. Verum tametſi res ita ſe in Germania habeat, illud tamen negare non poſſumus, a *plus ibi bonos mores valere, quàm alibi bonas leges.* Omnes artes ibi vigent ac florent. Nobilitas conſervatur accuratiſſimè, quâ de re præ Nationibus omnibus hæc gloriari poteſt. Obedientia militaris & tolerantia magna eſt, animi ſtrenui ac fortes. Periit imperii auctoritas, poſtquàm iſtud, ſui ipſius prodigium, amplitudinem ſuam & majeſtatem diviſit inter Principes, diſſimulavitque multarum Provinciarum uſurpationem, & libertatem nimiam liberarum Civitatum, quæ turbarum omnium in Imperio cauſſa fuit, propter mutuam partium corporis tam potentis diſſociationem.

Franci humani ſunt, affabiles, & bellicoſi. Eadem celeritate, qua primi eorum ſuccenduntur impetus, intepeſcunt iterum. Nec intra Regni ſui terminos continere ſe poſſunt, nec ſatis ſe tueri in ſolo alieno; impatientes ac leves; viſu amabiles, intolerabiles moribus: quippe quorum vivacitas & in agendo libertas cum aliarum Nationum gravitate minimè convenit. Florent inter eos artes omnes ac ſcientiæ.

Angli graves ſunt ac ſeveri; ſibimetipſis placentes, gloriosè mortis adeunt pericula, etſi interdum impetu aliquo feroci & temerario ferantur potius, quàm electione. Quà terra, quà mari fortes ac validi milites, ſi longo uſu armis aſſueverint.

Hiberni laborum ſunt tolerantes. Artes aſpernantur; Nobilitatem ſuam ſuperbè jactitant.

Scoti conſtantes & Regibus ſuis fideles, cùm in hanc

a Tacitus de mor. Germanorum.

hanc usque ætatem per secula viginti Coronam in una familia conservaverint. Irarum & vindictæ Tribunal aliud nullum, quam gladium agnoscunt.

Belgæ industrii sunt, animis candidis & sinceris, idonei ad artes tàm pacis, quàm belli, in quibus magnos semper viros terra illa protulit Amant Religionem & libertatem. Nec sciunt fallere, nec falli se sinunt. Naturæ eorum blandæ metalla sunt liquata, quæ consolidata deinde suspicionum suarum impressiones semper retinent, quo pacto ingenium & ars Mauritii Comitis impellere eos potuit in odium contra Hispanos, & sub specie libertatis induxit in illud servitutis jugum, sub quo etiamnum hodie vivunt Provinciæ unitæ.

Reliquæ Nationes Septentrionales efferatæ sunt & indomitæ. Vincere nôrunt, & parta tueri.

Poloni bellicosi, magis tamen ad conservandum, quàm ad acquirendum idonei.

Hungari altos gerunt animos, & privilegia sua tenent mordicùs. Multos item mores retinent earum Nationum, quæ aut contra ipsos, aut pro ipsis arma susceperunt.

Dalmatæ sunt feroces.

Græci vani, superstitiosi, nullius fidei, obliti nunc, qui & quales anteà fuerint.

Asiatici mancipia sunt eorum, quorum subsunt imperio, vitiorum item & superstitionum. Plus evexit & etiamnum sustentat grande illud imperium nostra ignavia, quàm gentis illius fortitudo, plus pœna nostra, quàm ejusdem merita.

Moscovitæ & Tartari ad serviendum nati, celerrimè ruunt in pugnam, & mox in turpem fugam se conjiciunt.

§. Atque hæ observationes generales non omnia semper comprehendunt individua: nam etiam in Natione maxmè infideli & ingrata reperiuntur Homines aliqui grati ac fideles, siquidem dominatuum immutatio, transmigratio ab una Natione ad aliam, conversatio, matrimonia, bellum & pax; atque

adeò hi ipsi motus cœlestium sphærarum, quæ à polis, à zodiaco primi Mobilis imagines cœlestes in hæc inferiora derivant, immutant habitudines ac mores, immò ipsam etiam Naturam. Nam si historias consulere libuerit, reperiemus notatos olim fuisse Germanos, quòd nimis alto essent animo; Italos contrà, quod nimis abjecto & humili: quæ differentia hodie non cernitur. Nationes per vices dominatum exercuêre, & dum in iis Monarchia perduravit, floruerunt virtutes, artes atque arma, quæ posteà cineribus suis obruit ruina imperii, & simul cum eodem alibi denuò illa renata sunt; verum his obstantibus, in Nationibus omnibus semper remanent propensiones aliquæ & affectiones cuique propriæ, quæ exteris etiam (si diu unà commorentur) sensim adhærescunt.

§ Cognitis igitur Nationum moribus, longè poterit Princeps pertractare melius negotia seu pacis, seu belli, & sciet gubernare Provincias exteras, quarum quælibet ad certum gubernationis modum, tanquam naturæ suæ conformem magis propendet. a *Natura enim quoddam hominum genus proclive est, ut imperio herili gubernetur, aliud, ut regio, aliud, ut civili, & horum imperium cujusque aliud est jus, & alia commoditas.* Non omnibus uniformis est ratio Status, sicut nec est medicina, qua curantur. Qua in re sæpe falli solent Consiliarii inexperti, qui existimant regi alios posse secundùm regulas & Principia eorum Statuum, quibus illi consiliis suis assistunt. Frænum facile Hispanis, non item facile est Italis & Belgis: & sicut varii sunt modi, quibus curantur, tractantur, & condocefiunt equi Hispani, Neapolitani & Hungari, etsi unius sint speciei; ita etiam diversimodè gubernari debent Nationes secundum naturas suas, mores ac habitudines.

Ex ista diversa gentium conditione inferre licebit, quanta attentione in mittendis Legatis curandum sit Principi, ut ii non solum ab omnibus donis instru-

a Arist. l. 3. Pol. c. 12.

instructi sint, ad repræsentandam ejus personam, & potestatem exercendam, sed etiam, ut eorundem naturæ, ingenium; ac mores consentiant cum naturis, ingenio, ac moribus illius Nationis, quacum agere debent: nam si hæc desit conformitas, magis idonei erunt ad suscitandum bellum, quàm ad pacem firmandam, magis ad conflandum odium, quàm ad voluntatum studia concilianda. Eam ob rem Deum ipsum suspensum quasi habuit & dubium electio Ministri alicujus idonei, quem ad populum suum mitteret, atque ideò secum ipse deliberationem instituit: *a quem mittam, & quis ibit nobis?* Aula quælibet Ministro aliquo naturæ suæ conformi opus habet. In Romana quidem illa probant ingenia attenta, quæ dissimulandi artem probe noverint, ita ut nec in sermone, nec in vultu ulla se prodat passio; qui sinceri videantur, & astuti sint ac prudentes; qui obligare sciant alios, se vero obstringant nemini; humani in tractandis negotiis, faciles in componendis, secreti in iis, quæ moliuntur, constantes in semel statutis, amici omnium, nemini familiares.

Aula Cæsarea viro indiget, qui absque superbia auctoritatem servet: qui loquatur cum sinceritate, cum modestia proponat, satisfaciat cum veritate, & cum longanimitate exspectet: qui eventus non prævertat, sed utatur iisdem tum potius, cum evenerint: qui denique in promittendo sit cautus, in adimplendo accuratus,

In aula Francica probabunt ingenia festiva ac læta, quæ seria jocis miscere noverint, quæ promissa nec spernant, nec valde æstiment; quæ pro mutatione temporis, præsentis tamen potius quàm futuri, aliter atq; aliter suas actiones moderentur.

In Anglia laudantur ingenia gravia & severa, quæ negotia lente tractent & expediant.

Venetiis in pretio sunt viri facundi & eloquentes, prompti in inveniendis mediis, ingeniosi in ratio-

a Isa. 6. 8.

tiocinando & proponendo, & astuti in penetrandis aliorum consiliis.

Genuæ boni Oeconomi, & partium studiosi, compositionis amici magis, quàm dissidii. Qui sine fastu suam servent auctoritatem. Qui tolerent, & tempori atque occasioni serviant.

Helveti eos amant, qui norint suo tempore gravitatem deponere publicam, & ad privatam redire vitam, muneribus ac spe conciliare animos, tolerare & sperare: agere enim debent cum Nationibus cautis & suspiciosis, discrepantibus inter se in Religione, in factionibus, & gubernandi institutis: quæ in statuendo decernendoque consentiunt, & consilia eligunt media, quæ suo quæque modo deinde exequitur.

Verùm tametsi conditiones istæ valdè idoneæ sint pro quâlibet ex commemoratis jam aulis, in omnibus tamen utiles erunt benevolentia, humanitas, & splendor aliquis, si ea bona corporis dispositio & habitudo comitetur, aliquis item ornatus literarum, notitia linguarum, præsertim Latinæ: ista enim conciliant animos, applausum & existimationem apud exteros, & Nationi propriæ auctoritatem pariunt.

§. Porrò perinde ac diversi sunt nationum mores, ita etiam vires. Ecclesiæ vires in cultu, & obedientia Christi fidelium consistunt. Imperii robur, in æstimatione dignitatis; Hispaniæ, in peditatu militari; Franciæ, in Nobilitate; Angliæ, in mari; Turcarum, in multitudine & frequentia; Poloniæ, in equitatu; Venetorum in prudentia; & Allobrogum, in arbitrio.

§. Omnes ferè Nationes differunt inter se in armis quà offensivis, quà defensivis, cujusque genio ac patriæ dispositioni accommodatis. Quâ in re considerandum inprimis, quæ magis communia sint & generalia, & num provinciæ alicui propria, aliis disparia sunt, nec ne, ut quæ validiora sunt, adhibeantur: excellentia enim in una armorum specie, aut novitas repente inventorum adimit sæpe, aut largi-

largitur Imperia. Suum Parthi dilatârunt, quando sagittis usi sunt. Franci, & Septentrionales ferratis lanceis, equitatus velocitate impulsis, fortunæ suæ viam aperuêre. Dexteritas gladii exercitata in ludis gladiatoriis (in qua plurimum valet judicium) Romanos effecit orbis dominos. Similiter Hispani excogitatis variis armornm ignitorum generibus, alium novum orbem suo subjecerunt imperio, & Monarchiam in Europa erexerunt: in iis enim maximè opus est fortitudine animi & constantiâ, quæ propriæ sunt Nationis istius virtutes. Huic elemento ignis ipsa terra sese opposuit (adeò ut jam omnia elementa quatuor in hominis conspirent ruinam) & adhibitis nunc palis atqne ligonibus profecit tantum Batavorum industria, ut Hispanorum fortitudini possent resistere.

In potentiis librandis multa sæpè falluntur ingenia, aliqua Italorum præsertim, qui frustra laborant, ut easdem in pari semper æquilibrio sustineant: neque eim illa periculosior est aut potentior, quæ majores habet status, aut plures subditos, sed quæ viribus suis melius uti didicit. Expensa ad bilancem potentia, etsi lanx una deorsum vergat, altera in aëre suspensa hæreat, hanc tamen illa æquabit, aut vincet etiam, si vel unica prudentiæ & fortitudinis drachma accesserit, aut si in illa major ambitio fuerit & tyrannis. Qui cum hoc orbe altiùs fortunam suam extulerunt, eique dominati sunt, exigua habuere principia. Amplitudo Austriacæ domus multorum concitabat æmulationem, & conspirabant omnes, ut eandem deprimerent, nec cuiquam in mentem tunc veniebat Sueciæ, quæ Germaniam servitute oppressura esset, & forte etiam oppressisset Italiam, nisi mors ipsius Regis intercessisset. Metuendæ magis sunt potentiæ, quæ crescere incipiunt, quàm quæ auctæ jam sunt; in his namque earundem inclinatio naturalis est, sicut in illis earundem incrementum: hæc cum tranquillitate publica conservare se student; illæ verò

cum alienorum dominatuum perturbatione altius sese erigere contendunt. Esto, una aliqua potentia in se validior sit, quam alia, non ideo hæc minus fortis est, quam illa ad tuendum se & conservandum. Planeta aliquis in domo sua plus efficacitatis habet, quàm alius in sua exaltatione. Nec timores isti potentiæ vicinæ veri sunt semper ac certi, quin immo non raro in utilitatem redundant propriam. Timuit Italia, ne forte ab Occidente servitutis jugum sibi imponeretur, quando Coronæ Castellanæ uniri vidit Siciliæ Regnum: qui timor auctus est deinde non parum, cum Regnum etiam Neapolitanum accessit, & ambo simul Castellæ obedientiam præstitêre; denique desperare omnino visa est, quando Carolus Quintus Imperator Mediolanensem statum Hispaniæ fecit feudatarium; ob ista omnia tamen non amiserunt Principatus suam libertatem, immo tuti adversus Turcarum arma & Transalpina, integrum sæculum pace gavisi sunt. Multos inquietos reddidit ac sollicitos propugnaculum ab Hispanis erectum (quod *Fuerte de Fuentes* dicitur) tanquam si Italiæ frænum esset, & usus docuit, non nisi unius defensionis caussa exstructum fuisse. Omnes istæ experientiæ neutiquam sufficiunt ad curandas inanes apprehensiones hypochondriæ istius, quam rationem Statûs vocare solent, accedentibus præsertim humoribus invidiæ & æmulationis ut phantasias suas melancholicas abjiciat. Casalum Rex Catholicus armis suis obsidet, ut exturbet inde Francos, urbemque legitimo suo Domino restituat, ad maturandam pacem & tranquillitatem Italiæ, & mox æmuli de novo fœdere adversus eum ineundo cogitant, perinde ac si una aliqua urbs occupata, aut perdita in potentia tam ampla momenti quicquam haberet. E falsa ista damnorum & periculorum imminentium in futurum apprehensione, quæ tamen nunquam fortè evenissent, orta sunt alia præsentia longe majora, quàm illa, dum ea remediis antever-

tere

tere cuperent. Suas itaque deponant æmulationes, qui tanta ſemper curant ſollicitudine, ut inter potentias ſit æqualitas: hoc enim fieri nequit abſque quietis publicæ detrimento. Ecquis orbem in æquali hoc virium æquinoctio ita ſuſtinebit, ut non aliquæ præ aliis ad ſolſtitia amplitudinis accedant propiùs? Bellum perpetuum foret: nihil enim magis Nationes turbat, quàm ſi ſemel apud eas invaleſcant vanæ iſtæ imaginationes, quæ finem nunquam habent, præſertim cum unio potentiarum inferiorum contra majorem diu durare haud poſſit, & ſi hanc etiam proſternerent, quis illas deinde in partitione amplitudinis ſic moderabitur, ut contentæ ſint ſingulæ, & non quælibet totum illud ſibi depoſcat? Quis eas tam conſervabit æquales, ut una præ alia incrementum non ſumat? Cum membrorum inæqualitate corpus humanum conſervatur, quidni etiam magnitudine unius, & mediocritate alterius Reſpublicæ conſerventur, & Status? Securior Politica eſt, majores ſequi potentias; & ad earum ſe accommodare Fortunam, quam iisdem ſeſe opponere. Oppoſitio vires ſuſcitat, & titulum præbet tyrannidi. Orbes cæleſtes rapi ſe ſinunt à violentia primi Mobilis, cui reſiſtere nequeunt, & illius ſequendo motum, curſum ſuum conficiunt. Dux Toſcanus Ferdinandus de Medices artem potentiorem infeſtandi Romæ didicit & exercuit adverſus Hiſpaniam novis quibuſdam induſtriis in Francia, Anglia, & Hollandia; verùm agnovit poſtea periculum, & hoc documentum dereliquit poſteris, ne unquam iis uterentur, id quod etiamnum hodie obſervant magno tranquillitatis publicæ bono.

SYMBOLUM LXXXII.

Nonnulli galeas cygnis & pavonibus coronarunt, ut horum generofitate fuos excitarent animos, & ftimularent ad gloriam; alii urfino capite, aut leonina pelle per humeros defluente, ut horrorem & metum hoftibus incuterent. Hoc præfenti Sym-

ti Symbolo, quo oſtenditur, Principi arma habenda eſſe in pretio,criſtæ loco ſupra caſſidem Erinaceum colloco, cujus aculei non minùs aſpectu jucundi ob aſperitatem, quàm plumæ Struthionis ob mollitiem, tuentur ſimul ac lædunt. Nullus elegantior cultus, quàm ſi arma armis exornentur. Vanus eſt purpuræ ſplendor opere Phrygio elaboratæ, quamvis auro, unionibus, & adamantibus radiet; inutilis palatiorum familiæque oſtentatio, & aularum pompa, niſi micantium gladiorum & armorum fulgor illuſtres reddat Principes. Non minùs gloriatus eſt Salomon, ſapientiſſimus Rex, de armamentariis omni armorum genere copioſè inſtructis, ubi ſcuta & lanceas magni valoris *a* reconderet, quàm de ſumptuoſis veſtiariis. Hiſpanis b *militares equi ſanguine ipſorum cariores* erant. Nunc æſtimationem illam perdit vehiculorum & rhedarum commoditas, *quibus*,c apud Romanos *niſi* Senatoribus, *& caſtæ & ſpectatæ probitatis fœminis, alias uti non licuit*. Quos abuſus ut tolleret Carolus Quintus Imperator, moremque equitandi iterum introduceret, in Comitiis Madritenſibus anno 1534. ſic fertur locutus: *Naturæ horum Regnorum non domi ſolum, ſed & foris apud exteros ab equitandi peritia in pretio & honore fuerunt, magnamque famam, laudem ac gloriam adeptæ ſunt tot præclaris victoriis, quibus hoſtes ſuos tam Chriſtianos, quam infideles debellarunt, acquiſivere tot Regna, & dominia, quæ etiamnum ſub corona hac noſtra perſeverant.* In laude virorum fortium ponit Scriptura clypeos *d* eorundem eſſe igneos, volens nimirum innuere, quâ curâ nitentes eos ac bene politos ſervare ſtudeant; alibi verò ex-

 pendit

a *Fecit igitur Rex Salomon ducentas haſtas aureas de ſumma ſexcentorum aureorum, qui in ſingulis haſtis expendebantur: trecenta quoque ſcuta aurea trecentorum aureorum, quibus tegebantur ſingula ſcuta.* 2. Paral. 9.15. *b* Trog. *c* Alexand. ab Alex. l. 8. c. 18. d *Clypeus fortium ejus ignitus.* Nahum. 2. 3.

pendit radios eorum à montibus vicinis repercussos, lampadum accensarum esse *a* similes. Divino etiam lateri elegantiam addere ajebat David gladium *b* accinctum. *c Vestibus* Hannibalis *nihil inter æquales excellens, arma atque equi inspiciebantur.* Carolus V. Imperator magnus gaudebat militari pompa, quàm vestibus auro segmentatis. Ottocarus Bohemiæ Rex debellatus à Rudolpho Imperatore; magno cum splendore veniebat ad obedientiam illi præstandam; cumque famuli Imperatorem hortarentur, ut pro eo ac suam deceret Majestatem sese exornaret, respondit: *Armis cincti, militaris agminis instar procedite, & palam istis ostendite in armis vos, non in vestitu cultum & elegantiam ponere, ista enim me pariter, & vos potius decent.* Illa Majestas auctoritatem Principibus conciliat, quæ ex potentia nascitur. Pro sua defensione eos elegit populus, id quod significare volebant Navarri, quando in coronationibus Reges scuto insidentes in altum extollebant: hoc pro throno regio erat, pro conopeo ipsum cœlum. Scutum subditorum Princeps esse debet, adversus omnes impetus armatum, & periculis atque injuriis expositum. Tunc & subditorum, & aliorum oculis cultior videbitur & elegantior, cùm magis armatus incesserit. Germani olim *d scuto frameaque juvenes ornabant. Hæc apud illos toga, hic primus juventæ honos. Ante hoc domus pars videbantur, mox Reipublicæ.* Nunquam Princeps refert Principem, nisi cùm in armis fuerit. Nulla vestium tessera splendidior, quàm loricarum. Nullus aulæ comitatus jucundior oculis, quàm milites in certos ordines ac turmas dispositi, quorum conspectus tum est gratior, cum à Martis

tis

a Et ut refulsit Sol in clypeos aureos, & æreos, resplenduerunt montes ab eis, & resplenduerunt sicut lampades ignis. 1. Mach. 6. 39. *b Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime: specie tua, & pulchritudine tua intende prospere, procede, & regna,* Ps. 44. 4. *c* Tit. Liv. *d* Tac. de more Germ.

tis horrore magis ornati illi sunt, & incedunt onusti rebus ad offensionem, defensionem, & sustentationem propriam necessariis. Militia alio corporis cultu non indiget, quàm suomet apparatu. *a Supellex pretiosa nihil aliud sunt, quam onus & impedimentum.* Quod ad præcipuum victoriæ finem magis conducit, id in bello videtur optimum. Eam ob rem cum Scipio Africanus penetravit in Hispaniam, jussit milites singulos tritici tantum humeris deferre, quantum ad dies triginta in victum sufficeret, & palos septem, ad castrorum locum muniendum. Hæc tum supellex erat gentis militaris, ita ad incommoda fictæ & factæ, ut urbem pro Senatu populoque Romano, templa pro Diis exstructa crederet, suum vero decus in agris esse sub tentoriis & tabernaculis *b* militaribus. Tali cum disciplina orbi dominari potuit. Deliciæ, luxus vestium & divitiæ pro aulicis sunt, in militibus hostium cupiditatem excitant. Eam ob caussam merito risit Hannibal, cum Antiochus suum ei ostenderet exercitum, cultu corporis elegantem magis, quàm armis fortem, sciscitanteque Rege, num contra Romanos sufficere videretur, acute Afrorum more respondit: *c Immo vero sufficiet, quamtumvis illi etiam cupidi sint. Ne te terreat vanus aspectus, & auri fulgor atque argenti, quod neque tegit, neque vulnerat*, ajebat ad Brittannos Galgacus, ut Romanorum metum iis eximeret; & Solimannus Solymis suppetias laturus, ut animos suis adderet, sic fertur dixisse:

d L' arme, e i destrier d'ostro guerniti, ed 'oro
Preda sien nostra, e non difesa loro.

Et tametsi Julius Cæsar non incommodum arbitraretur, si milites sui divites essent, quod existima-

a Curt. lib. 5. *b Urbem Senatui, ac populo Romano, templa Diis reddita, proprium esse militiæ decus in castris.* Tacit. libr. 3. Hist. *c* Tacit. in vita Agric. *d* Tass. cant. 9.

ſtimaret hos tales metu damni in prœlio conſtantiores *a* fore; ampla tamen ſpolia venalem faciunt victoriam, atque arma ſola ſuâ fortitudine exornata eam coëmunt: miles enim plerumque magis ſollicitus eſt de ſervando eo, quod habet, quàm de ipſa victoria, qui cupiditate ductus deſcendit in prœlium, ad debellandum hoſtem unicè intendit animum, ut ſpoliis dein potiatur. Spes lucri & gloria magni pectori humano ſunt ſtimuli. O quam riſiſſet Hannibal, ſi horum temporum militiam ſuis uſurpaſſet oculis, tam in cultu corporis elegantem ac delicioſam, tam lautitiis inſtructam, ut vix currus & equi ad vecturam ſuppetant. Quomodo ille tanto vehiculorum numero ſuperare potuiſſet montium Pyrenæorum aſperitatem, & per nives Alpium viam ſibi patefacere? non exercitus videntur hodie (in Germania præſertim) ſed ampliſſimæ Nationum coloniæ, quæ ab uno loco in alium commigrant, ducentes ſecum Familias integras, & omnem ædium ſupellectilem tanquam ſi belli inſtrumenta forent. Similem diſciplinæ remiſſionem in Othonis exercitu *b* notavit Tacitus. Nullum eſt tam opulentum Principis ærarium, nulla Provincia tam rebus abundans, quæ ad eos ſuſtentandos ſufficiat. Æque amicis noxii ſunt nimirum ac hoſtibus: quæ laxatio per Ducem Fridlandum introducta fuit, ut tantò majorem militum numerum colligeret, integras Provincias eorum rapinæ permittendo, quod non nulli ideò factum exiſtimant, ut eæ ſic oppreſſæ ac debilitatæ contra illius vires inſurgere amplius haud poſſent, aut ut hac licentia exercitum ipſum enervaret, Cæcinæ modum imitatus, cui *c* *perfidiam meditanti infringere exercitus virtutem, inter artes erat.*

Atque hic abuſus grandia minatur damna, niſi tem-

a *Quod tenaciores eorum in prœlio eſſent metu damni.* Sueton. *b* *Quidam luxurioſos apparatus conviviorum, & irritamenta libidinum, ut inſtrumenta belli mercarentur*, Tac. l. Hiſt. *c* Tac. l. 2. Hiſt.

empori adhibeatur remedium, nec desperatum hoc videri debet: etsi enim non minoris sit molis laxatam militiæ disciplinam corrigere, quàm sese opponere hostibus; id quod *a* Corbulo in Syria expertus fuit: hoc tamen intelligi debet, quando per hostem non licet, aut certè non expedit, tam repentè ab uno extremo transire ad aliud. Verùm si tempus non desit, nihil prohibet exercitio, severitate, & exemplo ordinem ac disciplinam exercitûs postliminiò reducere: absque illis tribus enim nec ad meliorem formam revocari poterit, nec emendatus diu in eadem disciplinâ persistere; uti Vitellio accidit, cujus b *miles degenerabat à labore ac virtute, assuetudine voluptatum & conviviorum.* Probè hoc intellexit Corbulo, cùm in Germaniam mitteretur, adeòque c *legiones operum & laboris ignavas, populationibus lætantes, veterem ad morem reduxit.* Idem posteà fecit cum exercitu in Syria, ubi milites reperit tam artium bellicarum ignaros, ut multi essent etiam d *veterani, qui non stationem, non vigilias inissent; vallum, fossamque quasi nova & mira viserent, sine galeis, sine loricis, nitidi, & quæstuosi, militiâ per oppida expletâ*; & arcens inutiles, exercitum ad hiberna frigora in castris exercuit. e *Ipse cultu levi, capite intecto, in agmine, in laboribus frequens adesse: laudem strenuis, solatium invalidis, exemplum omnibus ostendere*; cumque videret multos ob regionis inclementiam signa deserere, f *remedium severitate quæsitum est. Nec enim, ut in aliis exercitibus, primum alterumque delictum venia prosequebatur, sed qui signa reliquerat, statim capite pœnas luebat. Idque usu salubre, & misericordia melius apparuit, quippe pauciores illa castra deseruêre, quàm ea, in quibus ignoscebatur.* Miles ad ingentes illos labores, & præsentia belli pericula reduci non potest, nisi alio

a *Sed Corbuloni plus molis adversus ignaviam militum, quam contra perfidiam hostium erat.* Tacit. lib. 13. Annal. *b* Idem l. 2. Hist. *c* Idem l. 11. Hist. *d* Idem l. 13. Annal. *e* Idem ibid. *f* Idem ibid.

ſi alio alioque rigore, aut alio præmio, quæ duo ill adæquet. Principes honoribus ac præmiis bonc Duces efficiunt; Duces verò bonos milites exem plo, rigore, ac liberalitate. Optime nôrat Godfre dus, gloriam & ſpem commodi augere magnitudi nem animi, quando prœlium commiſſurus.

a Conforto il dubio, e confermo chi ſpera.
Et all' audace ramento i ſuoi vanti;
E le ſue prove al ſorte, à chi maggiori
Gli ſtipendi promiſe, à chi gli honori.

Auſim prope dicere, militiam bonam eſſe non poſ ſe, niſi is, qui præeſt, prodigus ſit aliquantum, & cru delis; ideo forte Germani Legionem, & quæ ad ean pertinent, baculum Chiliarchæ (*den Regiment ode Colonellſtab*) apellare ſolent, illo enim regendi ſun milites. Tanto diſciplinæ rigore ac ſeveritate ſuun continebat exercitum Moyſes, ut petens aliquandc per terram Regis Edom tranſitum, ſimul adpromitteret, è ſuis fore neminem, qui vel aquam ex puteis ipſius hauriret, aut agros cujuſquam aut vineas *b* attingeret.

De inſtauranda collapſa exercitus diſciplina antiquitas illuſtre nobis reliquit exemplum in Metello, dum fuit in Africa, ubi tam corruptum reperit Romanum exercitum, ut milites è ſtativis ſuis nollent egredi, ſigna deſererent, & per Provinciam vaganter loca omnia expilarent, ac paſſim rapinas exercerent, omni utentes licentia, quam cupiditas ſuadebat & luxuria. Omnibus tamen iis ſenſim remedium attulit artibus militaribus eos exercendo. Vetuit inprimis ne aut panis, aut alius cibus coctus in caſtris venum proponeretur. Ne annonæ caſtrenſis curatores exercitum ſequerentur. Ne gregarii milites iter facientes famulum haberent, aut mulum; pari ratione reliquos quoq; corrigens abuſus, ad priſtinam ſuam fortitudinem & robur, revocavit militiam.

a Caſſ. Can. 20. *b Non ibimus per agros, nec per vineas, non bibemus aquas de puteis tuis.* Num. 20. 17.

itiam. Quæ cura tantum effecit, ut ea sola Jugurthæ errori esset, eumque moveret, ut per Legatos suam suorumque filiorum vitam illi committeret, reliqua verò omnia Romanorum fidei concrediturum se polliceretur. Arma nimirum spiritus vitales sunt, qui Reipublicæ corpus fovent ac sustinent, vades tranquillitatis publicæ, in quibus ejusdem conservatio & incrementum consistit, si instructa bene sint, & disciplinam admittant. Optimè hoc intellexit Alexander Severus Imperator, quando dixit, a *disciplinam majorum Rempublicam tenere, quæ si dilabatur, & nomen Romanum, & Imperium amissum iri.*

Quare cum tantum intersit bonos habere milites, curandum Principibus sedulo, ut honore & favoribus eos prosequantur. Militem fortem Saul ferebat in oculis, nec unquam à suo latere dimittebat. Præmium & honor eos reperiunt, facit vero exercitium; b *paucos* enim *viros fortes natura procreat, bona institutione plures reddit industria.* Hæc cura esse debet Centurionum, Chiliarcharum, ac Ducum, perinde ac fuit Sopher Principis exercitus, qui tirones exercitabat; atque adeo supremos Ductores sacræ literæ Magistros militum vocant, quorum videlicet muneris sit eos instruere & erudire; quomodo *d* Potipharem appellant, & Nabuzardan *e* militiæ Principem.

Verùm quia istud ob indulgentiam nimiam Ducum atque incuriam, aliaque in bello impedimenta, haud facilè in praxin redigitur, tempestivè potius præverti deberet; qua in re grandis Principum & Rerumpublicarum est negligentia. Pro literarum studiis collegia eriguntur, & pro virtute Conventus & Monasteria; in militante Ecclesia Seminaria

a Alex. Sever. apud Lamp. *b* Veget. c *Sopher Principem exercitus, qui probabat tirones de populo terræ.* 4. Reg. 25. 19. d *Madianitæ vendiderunt Ioseph in Ægypto Potiphari Eunucho Pharaonis Magistro militum,* Gen 37. 36. e *Transtulit Nabuzardan Magister militum in Babilonem* Jer. 39. 9.

naria ſunt, in quibus formentur milites ſpirituales qui eam defendant; nulla pro ſæcularibus. Solu Turca illud cordi habet, qui eum in finem collecto ex omni Natione pueros certis locis concludit, & in armorum exercitio educari curat, unde poſt Ja nizerorum formantur copiæ, qui cùm alium Pa trem, aut Dominum non agnoſcant præter ipſun Turcam, præcipuum Imperii ipſius robur ſunt & tutela. Idem facere deberent Chriſtiani Principe in celebrioribus civitatibus, colligendo in Semina riis pueros orphanos, expoſitos, & alios, ubi in ſtruerentur in exercitiis militaribus, ubi condiſce rent fabricari arma, nectere funes, conficere pulve rem pyrium, & alia belli munimenta, ut inde po ſteà ad obſequia & officia militaria prodirent a ptiores. Poſſent etiam pueri educari in portubus & armamentariis nauticis, ubi artem navigandi à teneris annis imbiberent, viderentque quomodo conſtruendæ triremes & naves, texenda vela, conficiendi rudentes; quo fieret, ut expurgaretur Reſpublica à fæce iſta vagabundorum, haberetque, quorum opera in artibus militaribus uti poſſet, ſumptibus ſuſtentationis ex ipſo diurno ſingulorum opere collectis, qui ſi fortè non ſufficerent, certa aliqua lege ſanciri poſſet, ut ex omnibus piis operibus aut legatis tertia eorum pars aſſignaretur ejuſmodi Seminariis: neque enim minus merentur qui defendunt altaria, quam qui eadem incenſant.

Proderit etiam non parum ad militiam conſervandam, ſi ærarium bellicum dotetur reditibus certis & ſtatis, qui in alios uſus non impendantur. Ita Auguſtus fecit applicando ei rei partem decimam omnium hæreditatum & legatorum, centiſſimam verò rerum venalium; quam inſtitutionem Tiberius poſteà, deprecante etiam Senatu, tollere noluit, eò quod ſubſidio illo ærarium militare *a* niteretur.

Simili

a *Centeſimam rerum venalium poſt bella civilia inſtitutam deprecante populo, edixit Tiberius militare ærarium eo ſubſidio niti.* Tacit. l. 1. Annal.

mili ratione ærarium Neapolitanum dotaverat
trus Comes de Lemos; at æmulatio evertit posteà
iod zelo optimo & prudentissimo instituerat.

§ Atque hæc cura non in militia solùm adhiberi
bet, verùm etiam in erigendis propugnaculis, &
æsidio firmandis: iste enim sumptus multos alios
aviores cavere potest; loci infirmitas invitat ho-
em; contrà vix quisquam oppugnat statum, quem
sistere posse arbitratur. Si quod in ludis, specta-
lis, & ædificiis prodigitur, hanc in rem insume-
tur, quietiores & securiores viverent Principes, &
bis universus majori pace ac tranquillitate frue-
tur. Diocletianus & Maxmilianus Imperatores
timi obsequii loco habebant, quòd quidam Pro-
nciæ Gubernator pecuniam ad amphitheatri fa-
icam destinatam muris reparandis *a* impendisset.
*ta enim, & tutulæ civitatis instructæ murorum
præsidio providebitur, & instaurandi agonis volup-
tas, confirmatis his quæ ad securitatis cautionem
spectant, in secuti temporis circuitus circuitione re-
præsentabit.* L. unica, C. de expen. publ. l. 11.

SYMBOLUM. LXXXIII.

LLA ipsa tellus, in qua eriguntur propugnacula,
maximus eorundem hostis est. Per illam ligoni-
s & palis fossæ ducuntur & aggeres, quibus ad
pugnationem via sternitur; intra illius viscera
cultè sub murorum vallorumque cæmento agun-
r cuniculi, donec flamma correpti funditus o-
nia evertant. Solum illud castrum expugnari non
test, quod in aquis situm sævientium undarum
rore quaquaversùm cingitur, quæ licet illud ver-
rent, unà tamen etiam defendunt, non dando lo-
m obsidioni navali, totumque foret periculum
maris malacia, si diu constans perduraret. Sic
onarchiæ & a *civitates magnâ ex parte bellum ge-
ntes conservantur, eædem imperio potitæ corrumpun-*
r. Tunc cura vigilat; providentia accincta est gla-
o; gloria exstimulat animos; occasiones fortitudi-

a Arist. l. 7. Pol. c. 14.

nem

nem augent; æmulatio ad majora incendit, & pe
culum commune sociat voluntates, malosque R
publicæ humores evacuat. a *Metus hostilis in bo*

a Sallust.

artibus & legibus populum *retinet*. Nunquam Ro
mani extitêre fortiores, nec subditi magis quieti &
obe

obedientes Magiſtratibus,quàm cùm portas urbis uno tempore Pyrrhus, alio Hannibal obſideret. Magnæ alicui Monarchiæ plus periculi à ſua potentia imminet,quàm alii à ſua imbecillitate: Illa enim de viribus ſuis ſecura ſibi adverſùs caſus futuros minime proſpicit; hæc verò metu ſollicita ſemper arma in promptu *a* habet. Si diſciplina militaris conquieſcat, nec in continuo ſervetur exercitio, effœminat otium animos, labefactat ac ſternit muros, ærugine obducit gladios, & ſcutorum ligaturas corrodit; augeſcunt ſenſim cum eo deliciæ, & dominatur ambitio, unde diſcordiæ oriuntur, ex his verò bella civilia, adeoque experitur Reſpublica mala omnia, & infirmitates interiores, quas procreat otioſitas. Abſque aliquo motu res nec creſcunt, nec conſervantur. Quintus Metellus, accepto nuncio de amiſſa Carthagine, palàm Romæ in Senatu dicebat, ſe jam ejus ruinam metuere, poſtquam Rempublicam illam deſtructam cerneret. Publius Naſica cùm dicentem audiret, res ob ſucceſſum illum nunc meliori eſſe loco, reſpondit, *Immo vero in majori nunc verſantur periculo*: ſciebat nimirum, hoſtiles illas vires velut undas eſſe, quæ Romam concuterent quidem, ſed fortiorem ac firmiorem efficerent, atque ideò hortatus eos eſt, caverent, ne ſemetipſi perderent, b *timens* ſcilicet *infirmis animis hoſtem ſecuritatem, & tanquam pupillis civibus idoneum tutorem neceſſarium videns eſſe terrorem.* Suinthila Gothorum Rex in Hipania magnus fuit, & in actionibus ſuis ac facinoribus glorioſus, quoad bella geſſit, ſimul ac iſta deſiêre, deliciis ſeſe dedidit, ac periit. Rex Alphonſus Sextus expendens clades, quas à Mauris acceperat, cauſſam ſciſcitatus eſt, & reſponſum illi fuit, à ſuorum otio & deliciis iſta manaſſe. Quare mox balnea & lautitias alias, quæ vires infringunt, prohibuit. Ob rerum omnium incuriam & ſegne otium Regnum Roderici

&

a *Sagittæ ejus acutæ & omnes arcus ejus extenti. Ungulæ equorum ejus, ut ſilex.* Iſa. 5. 28. *b* S. Auguſt.

& *a* Witizæ tota pænè Hiſpania Afris in præda
ceſſit, donec reflorefcente in Pelagio, ejuſque ſu
ceſſoribus militia, fortitudo etiam & gloria milit
ris aſſidua æmulatione incrementum ſumpſêre,
Hiſpaniam non ſolùm à duriſſimo illo jugo libe
runt, ſed etiam magnæ alicujus Monarchiæ cap
conſtituerunt. Concertatio inter ordines militai
Caſtellæ inſignes peperit Heroës, quorum poti
ſtudium fuit vincere inter ſe gloriâ militari, quà
hoſtem debellare. Nunquam Domus Auſtriaca
tantum aſcendiſſet faſtigium, ſi otio ſemper relic
fuiſſet. Iiſdem mediis, quibus eam ſternere cog
tant æmuli, fortior illa redditur & glorioſior. b *Na
pacem agentes tanquam ferrum* quod non uſurpatu
ſplendorem amittunt. Potentiæ minores abſque arm
conſervari poſſunt, at non majores: in illis eni
non æquè eſt difficile Fortunam ſervare æqualem
atque in his, è quibus niſi arma mittantur foràs, i
tùs belli excitatur incendium: uti Romanæ Mona
chiæ accidit. c *Vetus ac jam pridem inſita mortalib
potentiæ cupido, cum Imperii magnitudine adolevit
erupitque. Nam rebus modicis, æqualitas facilè hab
batur, ſed ubi ſubacto orbe, & æmulis Urbibus Reg
buſque excifis, ſecuras opes concupiſcere vacuum fu
prima inter Patres plebemque certamina exarsêre*. Fo
titudinis æmulatio, quæ adverſùs hoſtem exerce
ſolet, eo deficiente inter ipſas Naturas ſuccenditu
Experti id fuere Germani, quando d *deceſſu Roman
rũ, ac vacui externo metu gentis aſſuetudine & tum
mulatione gloriæ arma in ſe verterunt*. Pax Imper
Romani cruenta fuit: ex illâ enim bella civilia e ort
habuere. f *Cherusci nimiam ac marcentem diu pace
illaceſſiti nutrierunt, idque jucundius, quàm tuti
fuit*. Per bella in Provinciis Belgicis civilia in H
ſpaniâ deſiere diſſidia. Plurimum ejus Monarchi
pro

a Mar. hiſt. Hiſp. l.6. c. 27. *b* Ariſt. l.7. Polit. c.14
c Tacit. l. 2 Hiſt. *d* Idem lib. 2. Annal. e *Pace
ſine dubio poſt hæc, verùm cruentam* Tac. l. 1. An
nal. *f* Idem de mor. Germ.

profuit palæſtra illa & ſchola martia, ubi doctæ & exercitatæ fuêre tot artes militares: etſi inſtitutio hæc & diſciplina hoſtibus etiam & æmulis communis fuerit, adeo ut omnes ferè Europæ Principes armorum uſum ibi didicerint; quamvis item magnorum fuerit ſumptuum, bella gerere in Provinciis tam turbatis & longè diſſitis, cum tanta ſanguinis profuſione, & tam gravibus uſuris, cum tanto hoſtium commodo, noſtro vero tam exiguo, ut dubitari merito poſſet, ſatiuſne eſſet victos nos fuiſſe, an vincere; aut num expediret aliquod adhibere remedium, quo extingueretur omnino, aut certè ſopiretur ad tempus ignis ille ſanguinis aurique ſitientiſſimus, eo fine, ut quod illic inutiliter conſumitur, impendatur in vires navales, & ſtabiliatur Imperium utriuſque Maris, Mediterranei & Oceani, foveaturque bellum in Africa, cujus progreſſus feliciores ob Italiæ & Hiſpaniæ vicinitatem Monarchiam hanc magis unirent; verum amor erga ſubditos illos tam antiquos & bonos, deſiderium item è tàm vili ſervitute, qua titulo libertatis miſere oppreſſos vident eoſdem liberandi, & ad verum Dei cultum reducendi, plus poteſt, quàm ratio ſtatus.

§. Nunc ſicuti fortitudinem & gloriam militarem tueri, ubi unus ſolus imperat, Statuum ſecuritas eſt, ita periculo non caret, ubi ſumma poteſtas ad multos pertinet, quemadmodum in Rebuſpublicis accidit: nam in ipſiſmet eorum armis maximum ſubeſt periculum, dum ſupremum multorum arbitrium uni ſoli committitur. Ab illa ipſa manu, quam armarunt primum, jugum iis imponi ſolet. Vires, quas ipſi contulerunt, libertatem eorundem opprimunt: ita Reipublicæ Romanæ contigit, & inde poſteà ad omnes ferè reliquas tyrannis permanavit. Ea de cauſſa, licet valde expediat, arma ſemper in promptu habere & exercitata, artes tamen pacis ſecuriores ſunt, præſertim ſi corruptus ſit populus, & locis diſſitis à ſe diviſus: nam belli ferocitate fit inſolentior, & præſtat periculum illi obverſari ob

oculos, quàm procul illo securum vivere, ut pro sua conservatione tanto magis se uniat. Non minu secura erat libertas Reipublicæ Genuensis quando montibus utebatur nondum artificio militari munitis, ac nunc, postquam singulari cum industria & labore ingenti effectum, ut eidem tanquam mur inexpugnabiles Reipublicæ deserviant: nimia enim securitas malos generat humores, cives in parte scindit diversas, procreat audaces spiritus, & exteriora media aspernatur; in Rebuspubl. vero, quæ intestinis agitantur dissidiis, plus periculi creant muri, quàm prosint; atque adeo tunc solum utiles erunt, si prudens ille Senatus sic egerit, ac si eos non exstruxisset.

SYMBOLUM LXXXIV.

VIsum quibusdam, Naturam homini non matrem fuisse, sed novercam, magisque se exhibuisse liberalem erga animantes cæteras, utpote quibus certiorem indidit instinctum & notitiam mediorum quibus pro defensione sua & conservatione opus habent. Verum isti non satis suam expenderunt excellentiam, arbitrium suum & dominium in res alias inferiores, siquidem largita est illis Natura intelligentiam quandam velocem, quæ momento unico terram pariter & cælos penetrat: memoriam, in qua absque confusione omni, aut perturbatione, rerum tam variarum conservantur imagines: rationem, quæ discernit, unum ex alio colligit & concludit: judicium, quod intelligit, ponderat & definit. Propter hanc donorum præstantiam homo imperium tenet in omnes res creatas, & disponit de iisdem pro libitu, utens manibus tam sapienti efformatis artificio, ut instrumenta sint ad omnes artes idonea; & tametsi nudus omnino, & absque armis in hanc lucem editus sit, ea tamen pro suo fabricatur arbitrio, ut aut semet tueatur, aut etiam impetat alios. Tellus cum in finem ferrum

&

&c chalybem ei ſuppeditat: aqua(quomodo in Symbolo præſenti videre licet) ea cudit: aër focum incendit, ignis denique ea temperat, ita nimirum ele-

menta omnia ejus arbitrio obediunt. Fragili aliquo lembo maris domat ſuperbiam, & linteo ventos colligit, ut pro alarum remigio ei deſerviant, quibus

ſeſe ab uno loco in alium tranferat. Intra fiſtula æreas vim ignis coërcet, unde non minùs horrend jaculatur fulmina, quam ipſe Iupiter. a *Multa quæ natura impedita ſunt, conſilio* & ingenio *expedit* & quia iſtud Naturæ adminiculo temperat thorace ferreos, & ferrum in lanceas acuit, induſtria magis Principem uti oportebit, quàm *b* viribus, conſilio magis, quàm brachio, calamo potiùs, quàn gladio: nam omnia potentia extrema experiri velle Gigantum foret inſania, qui montes montibus aggeſſere. Vires majores non ſemper triumphant Curſum navis exigua ſiſtit remora. Vna civitas Numantina annos quatuordecim Romanum fatigavit Imperium. In urbe Sagunto expugnanda plus laborandum iſti fuit, quàm in vaſtiſſimis Aſiæ Provinciis ſubjugandis. Vires langueſcunt ſenſim & conſumuntur, ingenium ſemper perdurat: & ſi iſthoc bellum non geratur, illis non *c* vincitur. Securè illud bellum ſuſcipitur, quod ingenio geritur: periculoſum eſt & anceps, quod ſolo robore.

------d *Non ſolum viribus æquum*
Credere, ſæpe acri potior prudentia dextra.
e *Mens una ſapiens plurium vincit manus.*

Tiberius datis ad Germanicum literis gloriatus eſt, f *ſe novies à Divo Auguſto in Germaniam miſſum, plura conſilio, quàm vi perfeciſſe.* Nec aliter agere ſolebat, cum Imperatoria dignitate fungeretur, præſertim ut Provincias longè diſſitas tueretur, & identidem repetebat, *Conſiliis & aſtu externas res moliendas, arma procul habenda.* h *Non* omnia *viribus* ſuperantur, *non velocitate, non celeritate, ſed conſilio & ſententia.* Victoriis continuis Provinciæ Belgicæ peſſum iêre; plus enim fortitudo efficere conata eſt, quàm prudentia. Virium loco itaque calliditas ſuccedat & aſtutia, & hac vincatur, quod illis non poteſt.

a Quan-

a Livius. b *Melior eſt ſapientia, quàm vires.* Sap. 6. 1. c *Melior eſt ſapientia, quàm arma bellica.* Eccl. 9. 18. *d* Val. Flac. *e* Eurip. f Tac. l. 2. Ann. *g* Idem lib. 6. Annal. *h* Cicero.

Quando temporibus Roderici Regis Mauri ex Afri-
a Hispaniam armis suis infestarunt, Murciæ Præ-
ectus in prælio quodam, in quo tota civitatis il-
ius Nobilitas occubuit, victus fuit, & feminæ, re
omperta, in virili habitu & armis cinctæ per urbis
nuros se disposuere, quod cùm magnæ multitudi-
is speciem præbuisset, ad honestas conditiones
ictores Mauros adduxit. Eduardus Quartus Angliæ
Rex dicere solebat, Carolum cognomento Sapien-
em Franciæ Regem nullis instructum armis, solis
iteris graviora contra se movere bella, quàm aut
Pater ejus, aut Avus armis fecissent. Ferrum & gla-
ius paucis in locis vim suam possunt exercere, so
ers rerum negotiatio ubivis efficere potest pluri-
num. Nec refert Principes abesse ac distare inter se
ongiùs: sicut enim arbores mediis radicibus com-
nunicant inter se, & uniuntur invicem, sua agen-
i vi per largum etiam spatium diffusa, ita illi per
uos Legatos & artificia quædam occulta præstare
dem poterunt. Vires alienas suas ingenium efficit
nito cum exteris fœdere, communis utilitatis in-
uitu. E privato aliquo cubiculo plus efficere Prin-
eps poterit, quàm in campestri agro. Rex Philippus
ecundus Madrito discessit nunquam, & orbem in
netu & obedientia continuit. Magis prudentia me-
uendum se fecit, quàm virium robore. Infinita pro-
emodum illa est potestas, quæ industria nititur. Ar-
himedes totum hunc terræ atque aquæ globum
nachinis suis commoturum se dictitabat, si extrà
licubi pedibus posset consistere. Vna aliqua gran-
is Monarchia generali orbis totius dominio facilè
otiretur, si ad vires ars aliqua atque industria acce-
eret; quod ut ne fiat, permittit primum illud Mo-
ile Imperiorum, ut magnis prudentia deficiat, & in
otentia omnia sita arbitrentur. b *Pleraque in sum-
na fortuna auspiciis & consiliis magis, quam telis &
nanibus geri solent.* Æque periculosa est potentia
um temeritate, ac temeritas absque potentia.

a Mar. hist. Hisp. l. 6. c. 24. *b* Tac. lib. 13. Annal.

§. Bella plurima inter Principes Christianos industria aliqua evitari possent; at judicium damna aut non agnoscit, nec decentes reperit conditiones, quibus ea sat caveat; aut illa non æstimat, excœcata per ambitionem prudentia; aut animi fastus gloriosum ducit ultrò ea subire, adeoque fucata belli gloria se finit abripi: quod cùm sit actio quædam publica, è qua communis omnium dependet conservatio, mensurari non debet inanibus existimationis umbris, sed commodis & utilitatibus publicis; ita tamen, ut nullum interim sit medium, quod ad evitandum bellum Princeps non experiatur, omnes amovens occasiones, antequam nascantur, & si subortæ jam fuerint, eorum sibi voluntates conciliet, qui consilio suo pacem promovere possunt: inquirat media suavia ad conservandam amicitiam: hostem intra & extra suum Regnum fatiget: consilia ejusdem prævertendo, & societates ac fœdera cum aliis defensionis caussa sanciendo, metum ei injiciat. Atque istis humanis mediis divina etiam jungat subsidia orationum & sacrificiorum, summique Pontificis, tanquam communis Christianorum Patris, utatur opera, sincerè ad ipsum referendo de animo suo & desiderio tranquillitatis publicæ, de accepta injuria, aut rationibus, quibus ipse movetur ad arma capienda, nisi ritè satisfiat. Vnde relata porrò caussa ad collegium Cardinalium, & interposita auctoritate Sedis Apostolicæ, aut reipsa ad arma non veniretur; aut Princeps caussam suam Romæ purgaret, ubi tribunal est, in quo Principum acta dijudicari, & lites decidi debent. Nec hæc ignavia est, sed generositas quædam Christiana, & cautela politica ad Nationum animos in amicitia retinendos, & cavendas æmulationes ac fœdera, quæ ex iisdem oriuntur.

SYMBOLUM LXXXV.

Ubi Ursus alveare apum semel nactus fuerit, nihil tunc consultius, quam totum illud aquis immergere: quodcumque enim aliud medium officeret potius, quo mius suo fine, hoc est, favo mellis potiretur, & apicularum aculeos effugeret. Hoc

ipso exemplo Symbolum præsens damna & incommoda exhibet consiliorum mediorum, usu comperta in eo, quod Herennius Poncius Samnitibus dedit, quando conclusis in angusto aliquo loco Romanis, auctor fuit, ut libere inde exeundi omnibus facerent potestatem: quo consilio dein rejecto suasit, ut omnes obtruncarent, rogatusque caussam, cur extrema illa sequeretur, cum media inter utrumque via possit eligi, liberos nimirum eos dimittendo, postquam iis certas leges, tanquam victis priùs imposuissent, respondit: ita expedire potiùs, ut aut liberales sese ergaRomanos exhiberent, adeoque hoc insigni beneficio pacem firmam ac stabilem cum iis firmarent, aut vires illorum ita penitùs opprimerent, ne contra eos instaurari unquam possent; consilium verò aliud medium nec amicos parere ajebat, nec tollere *a* inimicos. Ideò Aristodemus Ætholis dicebat: *Romanos aut socios habere oportet, aut hostes, media via nulla est.*

§. In iis casibus, in quibus amicum aut hostem devincire quis cogitat, nihil efficient signa media: nam gratitudo in id, quod intermittitur, conjicit oculos, & facilè caussam reperit, cur obstrictam se non sentiat. Sic Franciscus Galliæ Rex, postquam liber è captivitate abire permissus fuit, hostilem tamen animum erga Carolum Quintum Imperatorem non deposuit, quia captivitas ista tam libera non fuerat, quàm illa Alphonsi Regis Lusitaniæ, *b* quem captum in prœlio Rex Legionis Ferdinandus humanissime habuit, & curatum à vulneribus, ac sanitati redditum, liberum abs se dimisit: quæ benevolentia sic illum cepit, ut Regnum suum universum victoris arbitrio permitteret; verùm Ferdinandus conditione repudiata ea tantùm recepit oppida, quæ in Galæcia paullo ante oblata fuerant. Idem istuc expendit Philippus Dux Mediolanensis, cùm captis Aragoniæ & Navarræ Regibus (Alphonso Quinto priori nomen

a *Neutralitas nec amicos parit, nec inimicos tollit.* Polyb. *b* Mar. Hist. Hisp. l. 11. c. 15.

nomen erat)deliberationem instituit, quid illis fieri oporteret, auditisque sententiis, cum alii vellent lytro pecuniario eos esse redimendos, alii certis astringendos conditionibus, alii denique liberos omnino dimittendos, hoc ultimum secutus est, ut magis sibi obstrictos amicos domum remitteret.

§. Quando Regna bellis civilibus sunt implicata, periculosum est consilium medium, nec in hanc, nec in illam partem declinandi, quod facere contendebat Infans Henricus in motibus Castellæ, ob ætatem pupillarem Regis Ferdinandi Quarti, quo facto suos perdidit amicos, nec hostes tamen sibi devinxit.

§. Nec minùs periculosum est promiscuè in totam animadvertere multitudinem, quare consultius videtur, aut cum delictis illius omnino connivere, aut certe in uno aliquo insigne aliquod exemplum statuere. Ob eam caussam suasum Germanico in rebellione Legionum Germanicarum, ut aut nihil militi eorum, quæ peteret, aut *a* omnia concederet, & quia iis indulsit aliquid, consiliisque mediis usus fuit, reprehendi *b* meruit. In alia quoque occasione simili Druso auctores fuêre, ut aut dissimularet, aut remediis fortioribus ageret. Prudentissimum sane consilium: vulgus enim inter duo extrema nunquam consistit medium, sed semper excedit in *c* alterutro.

§. Vbi festinatione res indiget, actum est cum eo, qui nec satis audet, nec satis sibi providet; quomodo Valenti accidit, qui inter consilia, quæ dabantur, hæsit anceps, nec quicquam certi statuere *d* potuit.

Hh 5 § In

a *Periculosa severitas, flagitiosa largitio: seu nihil militi, seu omnia concederentur in ancipiti Republ.* Tac.l.1.Ann. b.*Satis superq; missione, & pecunia & mollibus consultis peccatum.* Id. ibid. c.*Alii fortioribus remediis agendum, nihil in vulgo modicum: terrere, ni paveant, ubi pertimuerint, impune contemni.* Tac l.1.An. d *Mox utrumque consilium aspernatus, quod inter ancipitia deterrimum est, dum media sequitur, nec ausus est satis, nec providit.* Id.l.3.Hist.

§. In rebus bellicis prudens interdum videri cupit metus, & consilia quædam media suggerit, quæ animum addunt hosti, & spatium concedunt, ut sibi antè prospiciat. Id quod Regi Ioanni Primo contigit, qui cùm Coronam Lusitaniæ per mortem Regis Fernandi soceri sui ad se devolutam prætenderet, statuit in illud Regnum solus ingredi, jussitque deinde suum sequi exercitum; unde tempus nacti sunt Lusitani; ut arma intereà corriperent, quod factum non fuisset, si mox armis eos invasisset, aut belli evitandi caussa jus suum ad justitiæ tribunal remisisset. Parum comminatio proficit, si manus ictum intentans, armata non sit, & interdum re ipsa puniat, ubi obedientia deseritur.

Franci moræ impatientes, nec præteritum tempus respiciunt, nec præsens, & quo sunt animi ardore, audacia & celeritate consiliorum extra terminos abeunt; verùm hoc ipsum sæpè fortunata ea efficit; ita enim teporem effugiunt, & citò expediunt omnia. Hispani contrà cunctantur, ut diu multumque considerando procedant cautiùs, & quia nimiùm prudentes esse cupiunt, hærere solent in mediis, immò dum tempus in consilium vocant, omnino ea elabuntur è manibus.

Itali melius ex utroque commodum aliquod nôrunt capere, utendo occasionibus, quando se offerunt; contrà ac Germani, qui in agendo tardi, & segnes in executione tempus præsens solùm in consilium adhibent, nulla præteriti ac futuri habita ratione. Pro eventuum varietate mutant & ipsi animum; unde factum, ut fortunam suam non valde ii auxerint, cum alioqui ejusmodi sit Natio, quæ ob innatam animi fortitudinē dominia sua longè lateque posset extendere. In eandem caussam referri potest diuturnitas bellorum civilium, quibus etiamnum hodie conflictatur Imperium, quæ constanti aliquo consilio ac celeritate sopiri jam pridem potuissent; verùm ob consilia lenta, quæ pro prudentibus tamen habebantur, ingentes ad Rhenum vidimus exerci-

rus, qui in Franciam usque penetrare potuissent, eamque ad pacem universalem faciendam compellere: quod damnum gravius fuit, quam si ab hoste cæsi fuissent sæpius; nulla enim clades major, quàm si exercitus aliquis in seipso sensim intereat. Ea ipsa res propias vastavit Provincias & loca confinia, per quæ bellum aliò transferri debuisset, nunc vero in ipsa Germaniæ viscera immigravit.

§. In aliis civilis gubernationis negotiis locum habere possunt consilia media, tum propter extremorum pericula, tum quia expedit eam semper ingredi viam, unde minori cum incommodo posteà (si necessum fuerit) ad unum aliquod extremorum possis accedere. Inter extrema illa antiqui prudentiam constituêre, adumbratam per volatum Dædali, qui nec Soli nimiùm appropinquabat, nec mari, ne aut nimio illius ardore alæ quibus utebatur, dissolverentur, aut hujus humiditate madefierent. In iis Provinciis, quarum incolæ natura serviles non sunt, sed ingeniis cultis potiùs, & animis generosis, populus tam cautè & dextrè regendus est, ut nec indulgentia nimia eum efferat, nec rigor alienet. Æque periculosum est, oreas & pastomides ei imponere, ac sine fræno relinquere, quia *a nec totam libertatem pati potest, nec totam servitutem*; uti de Romanis Pisoni dicebat *b* Galba. Exequi semper potentiam, est ferream servitutis catenam atterere. Tyrannidis genus est subditos ad normam Reip. summe perfectæ velle redigere, id enim non fert humana conditio. Minimè necessarium est, gubernationem esse talem, qualis esse deberet, sed qualis esse potest: neque enim omnia, quæ conveniunt, possibilia sunt humanæ imbecillitati. Stultum

a Tacit. lib. Histor. b *Neque enim hic, aut in cæteris gentibus, quæ regnantur, certa dominorum domus, & cæteri servi: sed imperaturus es hominibus, qui nec totam servitutem pati possunt, nec totam libertatem.* Tacit. lib. 1. Hist.

tum eſt cupere, ut nulli omnino in Republ. aliqua ſint defectus. a *Vitia erunt, donec homines.* Zelus immoderatus multorum errorum cauſa eſt iis, qui præſunt, eò quod cum prudentia conformare ſe neſciat: uti & ambitio, quando nimirum Principes ſeveri audire cupiunt, & gloriam ſuam collocatam putant in ſubditis ſic gubernandis, ut ne in minimo unquam à ratione & legibus ipſi deſciſcant. Periculoſus eſt rigor, qui affectus & ordinarias vulgi paſſiones non in conſilium adhibet: apud illud enim plus dexteritate proficitur, quam potentia; plus exemplo & manſuetudine, quàm ſeveritate inhumana. In eam igitur curam incumbat Princeps, ut videatur ſubditos ſuos reperiſſe potiùs bonos, quam effeciſſe; quam egregiam laudem de Agricola in gubernatione Britanniæ commemorat *b* Tacitus. Temporibus præteritis ne falli ſe ſinat, ut bonos mores, quos de illis ſibi imaginatur, nunc de præſenti quoque obſervari velit, nam eadem ſemper fuit malitia: ſed c *vitium* eſt *malignitatis humanæ, vetera ſemper in laude, præſentia in faſtidio eſſe.*

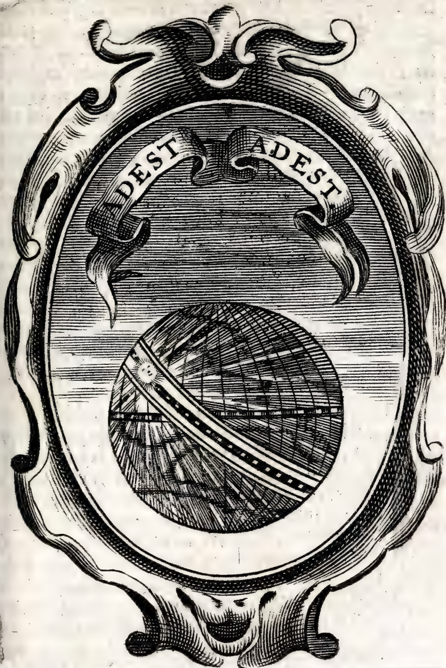
Laudamus veteres, præſentes carpimus annos.

Etſi major olim ſeveritas fuerit & obedientia, hæc tamen ætas eam ferre non ſuſtinet, ſi mores antiqui in illa immutati fuerint, in quo deceptus Galba vitæ pariter ſuæ & imperii jacturam *d* fecit.

a Idem lib. 4. Hiſt. b *Maluit videri inveniſſe bonos, quam feciſſe.* Tac. in vita Agric. c Quinct. in dial. de orat. d *Nocuit antiquus rigor, & nimia ſeveritas, cui pares non ſumus.* Tac. lib. 1. Hiſt.

SYM-

SYMBOLUM LXXXVI.

A Nimus humanus contentus minimè fuit rerum terrestrium speculatione, quin immò tantæ moræ impatiens, quòd rerum cælestium cognitio post obitum usque differretur, corporis sese vinculis exemit, & supra ipsa elementa volatu transcen-

dit, ad indagandum per ratiocinationem, quod tactu, visu, & auditu assequi non licebat; adeoque in imaginatione sibi efformavit ideam pulcherrimæ illius fabricæ effingendo sphæram cum talibus orbibus differentibus, æquantibus, & epicyclis, ut diversos astrorum & Planetarum motus scitè exhiberent; & tametsi certus omnino non fuit, num res ita se haberet, hanc tamen consecutus est gloriam, quòd mundum hunc animo nunc nosset concipere, qualis esset, aut quomodo sub alia forma, & dispositione posset constitui. Verùm in idea ista non acquievit, animus immò inquietus & in investigationibus suis periculosus aliam planè diversam posteà sibi imaginatus est, ac persuadere voluit aliis, perinde ac si sol centrum esset aliorum orbium, qui circum illum moveantur, & lucem suam ab eo recipiant. Opinio impia & aliena prorsus à ratione naturali, quæ quietem concedit gravibus: contra divinas literas, quæ terræ stabilitatem faciunt *a* perpetuam: contra dignitatem hominis, quasi necessum habeat moveri, ut fruatur Solis radiis, Sol verè minimè, ut eos homini communicet, cùm tamen (sicut res omnes aliæ creatæ) conditus ille sit, ut eidem assistat & serviat. Certum itaque est, Principem illum lucis, qui ex officio in res omnes inferiores tenet imperium, eas collustrare, & præsentia sua iis formam tribuere circumeundo sine intermissione ab uno Tropico ad alterum, tam mirabili artificio, ut omnes terræ partes, si non æqualem calorem, lucem saltem æqualem ab eodem hauriant, qua re sapientia divina antevertit damnum, quod futurum esset, si Sol à linea Æquinoctiali non secederet: nam Provincias quasdam radii solares planè adurerent; aliæ nimio rigerent frigore, & tenebris perpetuis involverentur. Exemplum istud naturale erudit Principes quanti ad utilitatem publicam referat, si ipsi *velocissimi sideris more* Status suos & Provincias absque intermissione obeant, ut calorem

a *Terra autem in æternum stat*. Eccl. 1. 4.

calorem rebus & subditorum affectui *a* impertiant; id quod Propheta Regius indicare voluit, cùm dixit, Deum supra Solem suum posuisse *b* tabernaculum, qui nunquam conquiescit, & semper rebus adest. Rex Ferdinandus Catholicus, & Carolus Quintus Imperator, non habuerunt aulam certo loco fixam & stabilem; quo factum, ut res maximas ipsimet conficerent, quas per Ministros suos minimè potuissent, qui etsi gnavi satis & solliciti, nunquam tamen id efficiunt, quod efficeret ipse Princeps, si coràm præsens adesset, quia aut mandata iis desunt, aut facultas. Christus Dominus simul ipse ad piscinam venit probaticam, sanitatem reddit *c* Paralytico, quam Angelus annis triginta octo eidem largitus non fuerat: neque enim huic mandatum erat aliud, quàm ut aquam solùm *d* commoveret, & ideò ut Ministro facultatis suæ fines egredi non licebat. Non bene gubernantur Status per solas aliorum relationes, ac propterea suadet Salomon ut Reges ipsi subditis aures *e* accommodent: hoc enim ad illorum pertinet officium, & apud ipsos, non apud eorum Ministros, est assistentia & virtus *f* divina, quæ comitatur solum sceptrum, cui Spiritum sapientiæ, consilii, fortitudinis, & pietatis *g* infundit, immò divinitatem quandam, qua Princeps futura *h* providet, ut nec in iis, quæ oculis usurpat, nec in iis, quæ auribus percipit, falli

a queat

a *Velocissimi sideris more, omnia invisere, omnia audire.* Plin. b *In sole posuit tabernaculum suum.* Ps. 18. 6. c *Surge, tolle grabatum tuum, & ambula.* Io. 5. 8. d *Angelus autem Domini descendebat secundum tempus in piscinam, & movebatur aqua.* Ib. v. 4 e *Præbete aures vos qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis Nationum.* Sap 6. 3. f *Quoniam data est à Domino potestas vobis, & virtus ab altissimo.* Ibid. v. 4. g *Et requiescit super eum spiritus Domini: spiritus sapientiæ & intellectus: spiritus consilii, & fortitudinis: spiritus scientiæ, & pietatis.* Is. 11. 2. h *Divinatio in labiis Regis.* Prov. 16. 10.

a queat. Nihilo minùs tamen pacis tempore non videtur omnino inconveniens ſtata in certo aliquo loco commoratio, ſatiſque erit Provincias obeundo Status ſuos ſemel coràm inſpexiſſe: neque enim ſufficiunt æraria pro ſumptibus & impenſis ad frequentes aulæ tranſlationes neceſſariis, nec fieri iſtæ poſſunt abſque inſigni ſubditorum detrimento, atque adeo quin perturbetur ordo Conſiliorum ac Tribunalium, & gubernatio atque juſtitia retardentur. RexPhilippus Secundus toto gubernationis ſuæ tempore vix unquam Madrito pedem extulit.

In occaſionibus belli magis conſultum videtur, ut Princeps ipſe coram iis interſit,& ducat ſubditos ſuos: ideo enim ſacræ paginæ *b* Paſtorem eum vocant, ac Ducem; quomodo Deus præcipiens Samueli, ut Saulem inungeret, non dixit in Regem, *c* ſed in Ducem ſupra Iſraël, indicans, id præcipuum ejus eſſe officium, & quod olim Reges exercere fuêre *d* ſoliti. Ea in re populus ſuum fundabat deſiderium, cùm Regem peteret, ut eſſet nimirum, qui ante eum egrederetur, & pugnaret pro *e* eo. Præſentia Principis in bello animos addit militibus. Lacedæmonii exiſtimabant Reges infantes etiam in cunis iſta præſtare, & ideò ad prœlia eos unà ſecum deportabant. Antigonus Demetrii filius ſic ſtatuebat,præſentiam ſuam in navali prælio multis hoſtium navibus *f* comparari poſſe. AlexanderM. militum

a *Non ſecundum viſionem oculorum judicabit,neque ſecundum auditum aurium arguet.* Iſ. 11. 3. b *Suſcitabo ſuper eos Paſtores, & paſcent eos: non formidabunt ultra,& non pavebunt: & nullus quæretur ex numero, dicit Dominus.* Jer. 23. 4. c *Unges eum Ducem ſuper Iſrael.* 1 Reg. 9. 16. d *Rex enim Dux erat in bello.* Ariſt. lib. 3. polit. c. 11. e *Rex enim erit ſuper nos, & erimus nos quoque ſicut omnes gentes, & judicabit nos Rex noſter, & egredietur ante nos, & pugnabit bella noſtra pro nobis.* 1 Reg. 8. 19. & 20. f *Me vero, inquit, præſentem, quam multis navibus comparas?* Plut. in Epoph.

tum suorum erigebat animos, ponendo iis ob oculos, quod primus sese periculis *a* objiceret. Quando Princeps ipse in ejusmodi casu præsens adest, magna sæpe patrantur facinora, quæ in ejus absentia nemo attentare auderet; nec opus est ex aula exspectare mandata, unde plerumque seriùs illa perferuntur, postquam præteriit occasio, & plena semper vanis timoribus aliisque cum circumstantiis, quæ in effectum deduci haud possunt; id quod in Germania experti sæpe sumus non absque insigni boni publici detrimento. Generosos spiritus & altas suscitat cogitationes in animis militum, si Principem, cujus est conferre præmia, factorum suorum spectatorem ac testem habeant. Hoc argumento fortitudinem suorum Hannibal inflammabat: b *Nemo vestrum est,* ajebat, *cujus non idem ego spectator & testis, notata temporibus locisque referre possim decora.* Idem Gofredus faciebat, cùm sic milites alloqueretur:

c *Di chi di voi no sò la patria, e'l seme,*
Quale spada m'eignota, ò qual saetta,
Benche per l'aria ancor sospesa treme.

Ea ratione necessum non erit, ut Princeps potentiæ suæ vires Generali alicui committat, quod tam exploratum est periculum, ut minùs etiam tutum crederetur, quòd eas Tiberius in manibus filii sui Germanici *d* constitueret. Atque hoc ipsum maximè in civilibus seditionibus locum habet, in quibus (ut diximus) præsentia Principis facillimè rebellium componite animos.

§. Ve-

Et is vos, ego qui nihil unquam vobis præcepi, quin primus me periculis obtulerim, qui sæpe civem clypeo meo texi. Curt. lib. 8. *b* Liv. dec. l. 2. *c* Taff. can. 20. d *In cujus manu tot legiones, immensa sociorum auxilia, mirus apud populum favor, habere imperium, quàm exspectare mallet.* Tac. l. 4. Annal. e *Divus Iulius seditionem exercitus verbo uno compescuit, Quirites vocando, qui sacramentum ejus detrectabant. Divus Augustus vultu & aspectu Actiacas legiones exterruit.* Tac. l. 1. Hist.

§. Verùm non qualiſcunque belli motus, aut civitatis alicujus jactura movere debet Principem, ut prodeat foràs, & aulam ſuam deſerat, unde in omnia reliqua manat regimen, prout Tiberius expendebat in tumultibus *a* Germaniæ; cumque alio tempore ipſi obtrectarent, quod non abiret ad componendas Hungariæ & Germaniæ Legiones, b *immotum adverſus eos ſermones* ſe præbuit *fixumque* ei *fuit, non omittere caput rerum, neque ſe remque publicam in caſum dare.* His rationibus ducebantur, qui auctores erant Davidi, ut ne egrederetur in prælium contra Iſraëlitas, qui Abſalonis partes ſequebantur, eò quòd ipſorum fuga, aut clades tantum damnum allatura non eſſet, quàm ipſe in perſona ſua, quæ decem millibus æquivaleret, ſi aut fugeret aut cæderetur, adeoque ſatiùs fore videretur, ut is pro præſidio in urbe remaneret, quod & *c* facit. Quod ſi bellum ſuſcipiatur ad injuriam aut deſpectum vindicandum, aliis

d *Vindictam mandâſſe ſat eſt.*

Idem videtur, ſi ſolius defenſionis cauſſa arma ſumantur, nec evidens urgeat periculum: tunc enim majorem Principi pariet exiſtimationem ſi contemnat illud, & defenſionem alteri alicui Duci commendet. Quòd ſi bellum geratur ad aliquid de novo acquirendum, vel occupandum, vehemens cenſebitur ambitio ſemet objicere periculis, & majoris eſt prudentiæ per alium aliquem Fortunam experiri, prò eo ac fecit Rex Ferdinandus Catholicus, occupationem Regni Neapolitani Magno Duci,

a *Neque decorum Principibus, ſi una alterave civitas turbet, omiſſâ urbe, unde in omnia regimen.* Tac.l.3. An. *b* Tac.l.1.An. c *Egrediar & ego vobiſcum. Et reſpondit populus: Non exibis; ſi enim fugerimus, non magnoperè ad eos de nobis pertinebit; ſive media pars ceciderit è nobis, non ſatis curabunt: quia tu unus pro decē millibus computaris: melius igitur eſt, ut ſis nobis in urbe præſidio. Ad quos Rex ait: Quod vobis videtur rectum, hoc faciam.* 2 Reg.18.3.& 4. *d* Claud.

ei, Jndiarum verò Hermanno Cortesio committendo. Si belli Dux occumbat, in ejus locum sufficitur alius; at si Princeps pereat, pereunt omnia, ut Regi Sebastiano accidit. Absentiæ Principum ab aulis periculo non carent. Id experientia in Hispania comprobavit, quando Carolus Quintus Imperator ab illa abfuit. Nec decet, ut Princeps ad novas Provincias conquirendas suas exponat *a* discrimini. Idem ipse Sol, cujus figura in præsenti utimur Symbolo, nunquam abit ad polos invisendos, quia alter eorum interim in discrimen veniret.

----- *Medium non deserit unquam*

b *Cæli Phœbus iter, radiis tamen omnia lustrat.*

Regibus apum Natura alas dedit quidem, sed exiguas admodum, ut ne longe à Regno suo secederent. Ad illud solum bellum Princeps procedat, quod intra Imperii sui fines geritur, ut quando evidens periculum illi ipsi imminet. Eam ob caussam Mucianus Domitiano Imperatori suasit, ut Lugduni in Francia se contineret, & tum primùm se moveret, cum Provinciarum illarum status, aut Imperium majoribus periculis *c* jactarentur; nec bonum fuit consilium, quod Titianus & Proculus Othoni dedêre, ut ne pugnæ ad Bedriacum præsens adesset, è cujus successu Imperium *d* dependebat. Fortiorem magisque prudentem in præsenti occasione se nunc exhibet Serenissimus Archidux Leopoldus, qui etsi propugnari se videat Salefeldii junctis hostium copiis,

a *Ne nova moliretur, nisi prioribus formatis*, Tac. l. 12. Ann. *b* Claud. c *Ipse Lugduni vim fortunamque Principatus è proximo ostentaret, nec parvis periculis mixtus, & majoribus non defuturus.* Tac. l. 4. Hist. d *Postquam pugnari placitum, interesse pugnæ Imperatorem, an seponi melius foret, dubitavere. Paulino & Celso jam non adversantibus, ne Principem objectare periculis viderentur; iidem illi deterioris consilii perpulere, ut Brixellum conderet, ac dubiis præliorum exemptus, summæ rerum & Imperii se ipsum reservaret,* Tac. l. 2. Hist.

piis, & longè etiam majoribus, quàm ipse habeat sua tamen contemnit pericula, & generosa constantia semet tuetur, probè sciens in eventu ill salutem Imperii, & Augustissimæ Domus Austriacæ consistere: atque adeò primus est in periculis & laboribus militaribus;

——— a *Monstrat tolerare labores,*
Non jubet.

§. Verùm in his quoque casibus opus est bell conditionem expendere; num scilicet Princeps absens Statum suum majori periculo aut interno aut externo expositurus sit; num fortè successionem suam adducturus in discrimen; num fortis sit satis, & armorum capax; & ad ea propensionem habeat: nam si vel aliqua conditionum illarum defuerit, plus aliena manu efficiet, potentiam suam, & vires alteri committendo, ut in Magnete videmus, qui tangendo ferrum eique virtutem suam communicando, majus elevat pondus, quàm se solo faceret. Quod si gravis fuerit necessitas, satis erit, Principem in vicino esse, ut arma sua majori cum ardore promoveat, manendo alicubi, unde è propinquo deliberet, statuat, & mandata det. Ita Augustus faciebat, qui nunc Aquilejam, nunc Ravennam, nunc Mediolanum concedebat, ut bellis Hungaricis & Germanicis propiùs assisteret.

a Lucan. lib. 9.

SYM-

SYMBOLUM. LXXXVII.

NON ſemper fortunata eſt prudentia, nec infauſta ſemper temeritas, & quamvis a *quiſquis ſapit celeriter, non tuto ſapiat*, expedit tamen interdum ingeniis igneis, ut in decernendo primum ſequan-

a Sophoc.

quantur impetum naturalem, quia si cunctentur, refrigescunt paullatim, & determinare se rectè nequeunt; nec malè evenire solet (in bello præsertim) si ferri se sinant occulta illa vi caussarum secundarum, quæ si ingenia non cogat, movet tamen ut cum eadem non infeliciter operentur. Divinu quidam Genius iis adest actionibus, quæ suscipiuntur audaciùs, nimirum

Audaces fortuna juvat.

Scipio in Africam trajicit, & ultrò se credit fide Africanæ Siphacis, vitam suam & salutem publicam urbis Romæ in apertum adducendo discrimen. Julius Cæsar in exigua aliqua navicula furori Adriatici maris se committit, & utrique sua feliciter cedit temeritas. Non omnibus à prudenti satis caveri potest, nec res grandes susciperentur, si eventus omnes & pericula in deliberationem ill traheret. Caspar Borgias Cardinalis ementito habitu Neapolin ingressus est, cùm plebem inter & Nobilitatem seditionem exortam intelligeret: periculum grande erat, cùmque è Comitibus aliqu media quædam ei proponerent, quibus securitat suæ magis consuleret, respondit animo plane liber & generoso: *Nullum nunc in ista occasione deliberandi tempus est, aliquid casui permittendum.* Si pos magna patrata facinora, in conjuncta simul pericul conjiceremus oculos, non ea aggrederemur iterum. a Jacobus Rex Aragonius, cum mille peditibus equitibus trecentis & sexaginta urbem Valentiam obsidere ausus est, & licet omnibus expeditio hæc temeraria videretur, immò impossibilis, deditio tamen facta. Consilia audacia ex eventu fere judicantur, si feliciter exeunt, laudantur à b prudentia & damnantur ii, qui tutiora suaserant. Nullum est judicium, quod aut in celeri temeritate, aut cùm moderate agit, cavere sibi satis possit, quia ab eventibus futuris, & sagacissimæ etiam providentiæ incer-

a Mar. Hist. Hisp. l. 12. c. 19. b *Fortuna in sapientiam cessit.* Tac. de more Germ.

ertis dependent. Interdum temeritas occasionem ntevertit, & subsequitur moderatio, interdum iner utramque transit illa subito, nec capillum habet in occipite, quo detineri possit.

Fronte capillata est, sed post occasio calva.

Omnia ab æterna illa providentia dependent, quæ d agendum nos efficaciter impellit, quando ad jusdem dispositionem & effectum divinorum deretorum ita expedit, & tunc consilia audacia non isi prudentia sunt, errores vero rectitudo ipsissima. Si Monarchiæ alicujus superbiam velit deprimere, ne instar Babylonicæ turris cælum tentet ontingere, confundit consilia & linguas Ministroum, ne consentiant inter se; adeò ut si unus calem petat, alius aut id non intelligat, aut arenam li porrigat. In præmaturo eorum obitu, qui cum ummo imperio præsunt aliis, non eum finem præ culis habet, ut vitæ filum iis abrumpat, sed ut maestatem illam humi sternat. Spiritus sanctus victoam Davidis à Goliatho reportatam referens, non icit, lapide corpus ejus dejectum fuisse, sed ejus exultationem, At si contrà Monarchiam aliquam vehere cogitet, creat illa ætate magnos Duces & onsiliarios, aut facit eligi, & occasionem iis præet exercendæ fortitudinis, & consilii sui dandi aquod specimen. b *Pleraque in summa fortuna auiciis & consiliis* potius, *quam telis ac manibus geruntr.* Tunc examen apum in ipsas cassidas immigrat, florent arma, uti floruit in monte Palatino vebulum Romuli apro intentatum. Ictus etiam erns Fundatoris illius Monarchiæ Romanæ feliciter cidit, tanquam ejusdem prognosticon; atque adeò on semper fortitudo est, aut prudentia, quæ erit aut sustentat (etsi instrumenta esse soleant) Morchias, sed impulsus ille superior, qui caussas nnes simul sumptas movet, pro earum augmento, t conservatione, & tunc etiam casus ab æterna illa

In tollendo manum, saxo funda dejecit exultationem Goliæ. Eccl. 47. 5. *b.* Tac. lib. 3. Annal.

illa Mente directus efficit, quod prudentia mini me sibi imaginari anteà potuisset. Cum rebel lasset Germania, & res Romanæ in extrema es sent desperatione, a *affuit, ut sæpe aliàs, fortuna po puli Romani* ex Oriente. Si ad ejusmodi fines desti nata est fortitudo, & prudentia magni alicujus He rois, nemo alius, quantumvis fortis & eximius il le sit, gloriam fines istos assequendi eripere illi po terit. Aubenius insignis miles fuit, sed minimè fe lix, quod movisset adversus magnum Ducem, de stinatum ad firmandam in Italia Monarchiam His panicam, Deo nimirum disponente (uti & fec cum imperio *b* Romano) initia illius & caussas, o pera imprimis Regis Ferdinandi Catholici, qui pru dentia sua & regnandi peritia Monarchiæ illius ja ceret fundamenta, eandemque fortitudine sua er geret, ac dilataret: tam attentus sane ad incremen ta illius is advigilabat, ut nullam, quæ sese offere bat, occasionem negligeret, immo ultro omn accerseret, quas judicium humanum ullo modo a sequi poterat: tam denique in exequendo strenuus ut primus semper esset in subeundis periculis, & la boribus militaribus exantlandis; cumque hom nibus longe facilius esse soleat aliorum imitari e xemplum, quàm jussa exequi, dabat operam, u operibus suis, potius, quam mandatis præcipere Verum quia ingens illa fabrica egebat operis, pro tulit ætas illa (magnorum Virorum feracissima) Co lumbum, Hermanum Cortesium, ambos fratres Franciscum, & Ferdinandum Pizarrum, Anto nium de Leiba, Fabritium, & Prosperum, Colum nam, Ramonem de Cardona, Marchiones de Pe scara, & Basto, & plures alios Heroës, tam illustres ut vix unum talem singula ferant sæcula. Ad istun finem longo tempore vitam eorum Deus tunc pro duxit, nunc non furor Martis, sed lenta aliqua fe bris eam ante tempus eripit. Intra annos oppid pau

a Tac l.3. Hist. b *Struebat jam fortuna, in diversa par te terrarum, initia caussasque imperio.* Tac. l.2. Hist

paucos immatura morte sublatos vidimus Petrum de Toledo, Ludovicum Fajardo, Fridericum de Toledo, Marchionem Spinola, Consalvum de Corduba, Ducem de Feria, Marchionem de Aytona, Ducem de Lerma, Joannem Fajardo, Marchionem de Zelada, Comitem de la Fera, Marchionem de Fuentes, Viros tam illustres, ut non minus adepti sint gloriæ ex rebus cum laude gestis, quam ex iis, quæ in futurum adhuc ab iisdem orbis exspectabat. O profundam æterni Numinis illius providentiam! quis ex istis non argueret inclinationem Monarchiæ Hispanicæ? quomodo Claudii Imperatoris temporibus a *numerabatur inter ostenta, diminutus omnium Magistratuum numerus, quæstore, ædili, tribuno, ac prætore & consule, paucos intra menses defunctis*; nisi adverteret, ideo ista tolli instrumenta, ut testata omnibus fiat, divino potiùs favore, quàm viribus humanis, niti conservationem illius potentiæ, quæ columna est Reipubl. Christianæ. Primus ille Universi Motor has rerum vicissitudines, has Imperiorum alternationes disponit. Vnum sæculum in una aliqua Provincia Viros magnos suscitat, expolit artes, illustrat arma, & aliud sequens mox evertit, & confundit omnia, ut ne vestigia quidem supersint virtutis, aut fortitudinis, quæ præteritis fidem faciant. Quanta, quàm occulta vis in hæc inferiora, immo in ipsos etiam animos, inest in caussis illis secundis cælestium orbium! Non mero casu supernæ illæ faces diversæ sunt inter se & differentes; aliæ quia statam & fixam habent sedem, aliæ quia hinc inde oberrant; cùmque inæqualitas illa, & inordinatio ad pulchritudinem minimè faciat, signum est, eam saltem conferre ad operationes & effectus. O volumen ingens, in cujus paginis (absque tamen potentiæ suæ, & arbitrii humani obligatione) rerum omnium effector ac molitor Deus Characteribus lucis pro gloria æternæ suæ sapientiæ descripsit mutationes rerum & vicissi-

a Tac. l. 12. Annal.

tudines quas legerunt sæcula præterita, legunt præsentia, legent futura. Floruit olim Græcia armis & artibus, dedit Romæ quæ disceret, non quæ inveniret; nunc verò in profunda jacet ignorantia & vilitate. Augusti temporibus ingenia omnium etiam superarunt exspectationem, jam inde à Nerone verò rursum ruere cœperunt, ut nec ullus sufficeret labor, nec industria, quæ artes scientiasque ab interitu prohiberet. Infelices animi illi magni, qui Monarchiis jam labentibus nascuntur, quia aut a muneera non adhibentur, aut ruinæ ponderibus obsistere nequeunt, immò eidem impliciti miserè una corruunt absque honore & fama, quin a *etiam meriti accidisse videtur* interdum, *& casus in culpam transit.* Nullam liberæ voluntati Deus vim facit, sed tamen, aut ipse caussarum cursus eam secum trahit aut cessante divina illa luce, suapte sponte impingit, & evertuntur ejus consilia, aut executioni mandantur b seriùs. Principes & Consiliarii oculi sunt Regnorum, & quando Deus hæc evertere cogitat, c illos excœcat, ut nec pericula videant, nec agnoscant remedia. Quòd maxime profuturum putant, cum eo aberrant vel maximè. Casus vident & eos non antevertunt, immò quantum in ipsis est accersunt potiùs. Exemplum periculosum veritati istius nobis præbent Cantones Helveti tam prudentes semper & fortes in tuenda patria sua & libertate, nunc tamen adeò negligentes, sine omni cura ut ipsi sibi ruinæ imminentis caussa sint. Constituerat Rempublicam eorum primus Monarchiarum Auctor inter antemuralia Alpium & Rheni, eamque cinxerat Provinciis Alsatiæ, & Lotharingiæ, & Burgundiæ adversùs potentiam Franciæ & aliorum Principum, cumque à belli incendio longissimè abessent, felici & optata gaudentes tranquillitate ul-

trà

a Vellejus. b *Cujuscunque fortunam mutare constituit, consilia corrumpit.* Vell. lib. I I. c *Claudet oculos vestros, Prophetas, & Principes vestros, qui vident visiones vestras, oportet.* Is. 29. 10.

tro Martem ad loca finitima evocarunt, foveruntque, ſpectantes è propinquo Provinciarum illarum ruinam in proprium eorum damnum deinde redundantem, quippe qui non adverterent quanta ſint pericula potentiæ alicujus vicinæ, quæ viribus ſuperat, & cujus fortuna neceſſe eſt, ut ex eorum cineribus aſſurgat altius. Metuo ſane (ô utinam fallar!) ne jam ætas illa conſiſtentiæ corporis Helvetici præterierit, & ne deficere illud jam cœperit, conſumptis iis ſpiritibus & viribus, quæ æſtimationem ei & magnitudinem peperere. Habent nimirum Imperia ſuas periodos. Quod duravit diutius, à fine & termino ſuo abeſt propius.

SYMBOLUM LXXXVIII.

QUam mira Magnetis vis, quæ tam admirandos edit effectus! Quam amica ejus cum ſtella polari conſenſio, ut licet in hujus pulchritudine, pondere ſuo præpeditus, ſuos non ſemper defigere poſſit oculos, faciant id tamen acus magnete tinctæ! Quæ inter utrumque proportio eſt? quæ tanta vis, ut nec in diſtantia quidem tam longa & remota operari deſinat? Et cur in illam ſtellam, aut cæli punctum inclinat potiùs, quàm in aliud? Niſi communis ſſet experientia, ignorantia artibus magicis illud aſcriberet; uti ſolet in effectibus Naturæ extraordinariis, quando occultas & efficaces ejus cauſſas penetrare non poteſt.

Nec minùs admirabilis eſt magnetis effectus, in attrahendo ad ſe, levandoque ferro, contra inſitam ei gravitatem; quin illud ipſum impetu quodam naturali, quo fertur ad obediendum potentiæ iſti ſuperiori, ſeſe illi unit, & facit ſuapte ſponte, quod violentum eſſe debuerat. Ab hac prudentia vellem hunc Principem eſſe inſtructum, ad cognoſcendum cauſſarum concurſum, qui (ut diximus) Imperia ut erigit, aut evertit, ſciendumque quomodo in eo ſe gerere debeat, ut nec contrà nitendo cauſſa-

rum illarum vim augeat, nec ſtatim cedendo effe-
ctus earundem facilitet: nam ſeries illa & conne-
xio cauſſarum, à cauſſa prima motarum, fluvio ſi-

milis eſt, qui quando alveo ſuo ordinario decurrit,
facilè in diverſos dividitur rivulos, aut aggeſtis ag-
geribus in hanc aut iſtam partem derivatur, &
pon-

pontibus insterni se sinit; verùm ubi continuis imbribus, aut nivium liquescentium aquis auctus fuerit, nulla patitur obstacula, & si quid ei obsistat, hæc ipsa detentio vires ejusdem auget, ut omnia perrumpat. Eam ob rem Spiritus sanctus nos monet, ne opponamus nos cursui *a* fluminis. Patientia impetum illum superat, qui citò transit evanescente sensim potentia: unde & mali augurii loco habebatur pro bello Vitellii in Oriente, quod Euphrates tantoperè excrevisset, & vortices velut coronas quasdam spumæ candidæ ostenderet, considerantibus nimirum, quàm mox desinerent illi fluminum *b* impetus. Quando igitur multæ caussæ in unum conspirantes victorias Principis hostilis comitantur, & felicem expeditionibus militaribus viam patefaciunt, magnæ erit prudentiæ, tempus iis indulgere, ut seipsis sensim deficiant, non quod illæ necessitatem aliquam inferant liberæ voluntati, sed quia hujus libertas in solos animi & corporis motus tenet imperium, non in illa exteriora. Poterit illa quidem non cedere casibus, ut tamen ab iisdem non obruatur, efficere semper non poterit. Plus constantia in sperando valet, quàm fortitudo in prœliando. Noverat illud Fabius Maximus, adeoque illum Hannibalis torrentem præterlabi passus est, donec longis cunctationibus imminutum vicit, & Rempublicam Romanam conservavit. Eventus vires, & incrementum sumunt ab invicem, & opinione auctoritatem nacti crescunt subito, ut nulla tanta sit potentia quæ iis obsistere satis possit. Carolum Quintum Imperatorem fortunatum reddidit & gloriosum Monarchia Hispanica, felix effecit Imperium ejusdem prudentia, fortitudo, & vigilantia præsens in rebus omnibus, quas eximias illius dotes communis Nationum omnium applausus & admurmuratio sequebatur: omnes ad

a *Nec coneris contra ictum fluvii.* Eccl. 32. b *Fluminum instabilis natura simul ostenderet omnia, raperetque.* Tac. l. 6. Annal.

ad fortunam ejus se adjungebant, & Rex Franciæ æmulatione tantæ gloriæ eandem infringere conatus, suammet libertatem perdidit. Quantis armatum minis fulgur erumpit è nubibus! ubi obnixum reperit, tum primùm suum exerit robur; absque illo in ipso aëre evanescit: tale fuit illud Sueciæ fulmen è Septentrionis exhalationibus ortum; intra dies paucos de Imperio triumphavit, totumque pæne orbem terrore complevit, & glande unica plumbea trajectum mox disparuit. a *Nihil rerum mortalium tam instabile ac fluxum est, quam fama potentiæ non sua vi nixæ.* Fragilis est omnino illa vis caussarum plurium simul concurrentium: aliæ enim alias impediunt, & variis casibus obnoxiæ sunt ac tempori, quod sensim earum effectus dissipat. b *Multa bella impetu valida per tædia & moras evanescunt.* Qui multorum hostium fœdere junctorum vires aliquamdiu sustinet, eas cum tempore superat: in multis enim diversæ sunt caussæ, utilitates diversæ & consilia, & si contingat in una aliqua re inter eos haud satis convenire, discedunt ab invicem, ac sese dividunt. Nulla fœderis consociatio major, quam illa Cameracensis contra Rempublicam Venetam; verùm constantia, & prudentia fortissimi illius Senatus mox eam disturbavit. Res omnes ad certum assurgunt fastigium, post iterum collabuntur. Qui tempus illud nôsset, facile eas *c* superaret. Quia ista nobis deest notitia, quæ interdum in punctulo aliquo exiguæ morulæ consistit, casibus succumbimus. Impatientia nostra, aut ignorantia graviores eos efficit: cùm enim scire sæpe nequeamus, quanta in iis vis insit, ultrò cedimus; aut eos etiam promovemus iis ipsis mediis violentis, quibus eos avertere molimur. Exordiri Deus cœperat magnitudinem Comi de Medicis, & qui sistere eam voluerunt, è Republica Veneta illum proscribendo, supremum illius Dominum eum effecêre. Majori

a Tac. l. 13. Annal. *b* Id. l. 2. Hist. c *Opportunos magnis conatibus transitus rerum.* Id. l. 1. Hist.

jori cum prudentia fortunæ illius torrentem obſervavit Nicolaus Uzanus, & ne ab oppoſitione incrementum ſumeret, ſatius eſſe putavit nullam (dum viveret) ei præbere offenſæ occaſionem; at una cum illius morte conſideratio tam prudentis conſilii deſiit. Nec occulta eſſe poteſt major illa vis ſimilium caſuum, ſiquidem in horum proſperitatem conſpirant omnia, etſi primo intuitu fini eorundem plane videantur contraria; atq; adeo a *optimum* tunc *eſt pati, quod emendare non poſſis, & Deum, quo auctore cuncta eveniunt, ſine murmure comitari.* Nec decet, ferrum magis obedire Magneti, quam nos voluntati divinæ. Minus incommodi patitur, qui curſu illo rapi ſe ſinit, quam qui eidem obnititur. Stulta cogitatio eſt, Dei conſilia velle evertere. Non ideo certæ eſſe deſierunt prædictiones de ſtatua, cui pedes erant lutei, ut Nabuchodonoſor *b* ſomniaverat, quod aliam ex auro ſolido fieri curaſſet, eamque juſſiſſet adorari. Verum hæc voluntatis noſtræ ad divinam accommodatio non tam bruta eſſe debet, ut credamus omnia ſic ab æterno eſſe ordinata, ut ſollicitudine noſtra & conſilio emendari nihil poſſit: hæc ipſa enim animi imbecillitas foret, quæ divini illius ordinis cauſſa extitiſſet: ſic agere nos oportet, ac ſi omnia à noſtra dependerent voluntate, nam nobiſmet ipſis utitur Deus ad fortunam noſtram adverſam, aut *c* proſperam. Pars rerum ſumus, & ea non minima. Tametſi eæ ſine nobis diſpoſitæ fuerint, ſine nobis tamen factæ non ſunt. Diſrumpere non poſſumus illam eventuum telam, in textrina æternitatis prætextam, at potuimus ad illam texendam concurrere. Qui cauſſas diſpoſuit, effectus ante vidit, & curſum permiſit, ſuo tamen ſubjectum imperio. Quem voluit, à periculo vindicavit, alium contra in periculo reliquit, ut in eodem liberè ageret: ſi illud gratiæ fuit aut meriti,

 hoc

a Sen. ep. 108. b *Nabuchodonoſor Rex facit ſtatuam auream.* Dan. 3. 1. c *In manu Domini proſperitas hominis.* Eccl. 10. 5.

hoc justitiæ afscribi debet. Implicita ruinis casuum una cadit voluntas nostra, cumque sapientissimus ille rerum omnium conditarum figulus supremus sit arbiter, potuit pro libitu vasa sua destruere, & aliud in ostentationem & gloriam effingere, aliud in *a* contumeliam. In disponendis ab æterno Imperiis, eorundem incrementis, mutationibus, aut ruinis, semper animo suo præsentes habuit supremus ille orbium Gubernator fortitudinem & virtutem nostram, nostram item negligentiam, imprudentiam, aut tyrannidem, eaque præscientia fultus ordinem rerum æternum disposuit congruenter motui & executioni nostræ electionis, absque ulla ei facta violentia: sicut enim nullam voluntati nostræ infert necessitatem, qui ratiocinando ipsius assequitur operationes, ita nec is qui immensa sua sapientia eas longe ante prævidit. Propter immutationes Imperiorum voluntatem nostram non coêgit, quin illa immutavit potiùs, quia hæc à recto tramite liberè descivit. Crudelitas Regis Petri tum exercita in caussa fuit, cur ei frater suus Henricus in Corona succederet, non contra. b *Valentior enim omni fortuna animus est, in utramque partem res suas ducit, beatæque ac miseræ vitæ caussa est.* Fortunam à casu exspectare, ignavia est. Credere, præscriptam & definitam jam esse, desperatio. Inutilis foret virtus, & vitium per violentiam excusaretur. Conjiciat Serenitas Vestra oculos in gloriosos suos Progenitores, qui Monarchiæ hujus amplitudinem erexerunt, videbit, opinor, eos non à casu fuisse coronatos, sed à virtute, à fortitudine, à laboribus, & iisdem posteà artibus eam conservatam à Posteris, quibus eadem debetur gloria: neque enim minùs suam fabricatur fortunam qui eam tuetur, quam qui eandem primò erigit. Tam eam acquirere difficile est, quàm facilis ejus ruina. Unica sola hora imprudenter

ter

a *Annon habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam?* Ad Rom. 9. 21. *b* Sen. Ep. 98.

er transacta evertit, quod annis multis partum fuit. Agendo & vigilando Dei parantur *a* auxilia.

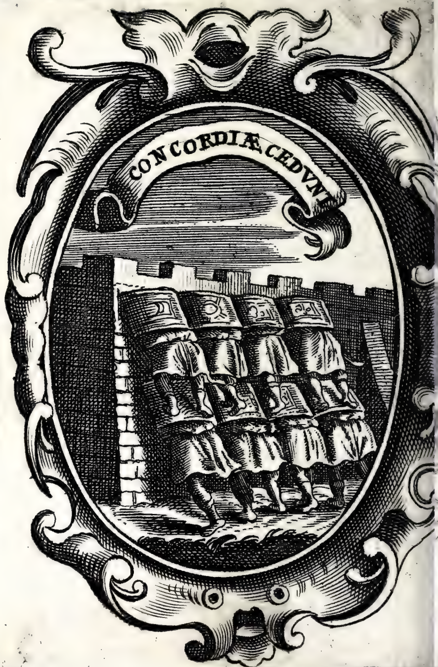
a *Non enim votis, neque suppliciis muliebribus auxilia Deorum parantur, vigilando, agendo prosperè omnia cedunt.* Sallust. Catil.

SYMBOLVM LXXXIX.

CОncordia res parvæ crescunt, discordia res maximæ dilabũtur. Vnitæ inter se cuilibet vi resistunt, quæ divisæ imbecillæ erant ac debiles. Quis jubam equinã junctis pilis extrahere poterit, aut sagittarum fasciculum *a* diffringere? & singulæ tamen minimæ etiam violentiæ resistere nequeunt. His Symbolis Sertorius, & Scilurus Scytha vim concordiæ adumbrabant, quæ ex partibus multis distinctis unum corpus unitum & robustum efficit. Cura tranquillitatis publicæ mœnia civitatum supra staturam hominum erexit, ea altitudine, ne subire illa possent; & multi tamen simul milites, consertis invicem scutis, alios unione reciproca, & concordia in altum extollentes, eorum superabant cacumina, & expugnabant. Omnia Naturæ opera amicitia & concordia conservantur; & contrà hac deficiente, illa quoque extinguuntur, & pereunt: siquidem caussa mortis alia non est, quàm dissonantia & discordia partiũ, à qua vitæ conservatio dependet. Idem prorsus in Rebuspublicis accidit; uti eas consensio communis in unum coëgit, ita majoris aut potentioris partis dissensio dissolvit vicissim, & dissociat, aut novas iis inducit formas. Civitas, quæ per concordiam erat civitas unica, absque ea in duas, immò tres interdum, aut quatuor civitates dividitur, sublato amoris vinculo, quo cives in unum corpus coalescebant. Atque hanc dissociationem parit odium, unde mox vindicta oritur, ex hac contemptus legum, sine quarum auctoritate vim suam perdit *b* justitia;

a *Funiculus triplex difficilè rumpitur.* Eccl. 4. 12. b *Ex justitia legem in concordia disposuerunt,* Sap. 18 9.

ſtitia abſque iſta vero ad arma concurritur, & ex
citato belli civilis incendio, facilè ruit Reipublicæ
ordo,qui in unitate conſiſtit.Simul ac apiculæ diſcor

des inter ſe eſſe incipiunt,diſſolvitur illa Reſpublica.
Antiqui , ut diſcordiam exprimerent , fœminam de-
pingebant veſtes ſuas lacerantem ,

a *Et*

a *Et scissa gaudens vadit discordia palla.*
Quod si idem illud inter cives efficit, quomodo ad defensionem utilitatemque communem ii unire se poterunt? quomodo Deum habebunt propitium, qui ipsa est concordia, eamque tantopere diligit, ut cum eadem, Jobo *b* teste, Monarchiam cælestem suam tueatur, ac foveat? Plato dicere solebat, nihil æque Rebuspubl. perniciosum esse, ac divisionem. Concordia civitatis ornamentum est, murus & præsidium. Ne ipsa quidem malitia absque illa consistere diu poterit. Dissensiones domesticæ hosti victoriam tribuunt. Propter Britannorum discordias de Romanis ajebat Galgacus: c *Nostris illi dissensionibus, & discordiis clari, vitia hostium in gloriam exercitus sui vertunt.* d *Conversis ad civile bellum animis, externa sine cura habentur.* Verum non obstantibus his aliisque rationibus suadent nonnulli Politici, disseminandas esse inter cives discordias, ad conservandam Rempublicam, eumque in finem apes in exemplum adducunt, in quarum alvearibus semper murmur aliquod auditur, & dissensio; verum id opinionem illam minime roborat, quin evertit potius: siquidem illa murmuratio non est dissonantia voluntatum, sed vocum concordia, quibus sese mutuò ad mendis conficiendi labores quasi hortantur, & excitant, perinde ac nautæ solent, quando vela expediunt. Nec valet argumentum à quatuor humoribus corporum viventium, contrariis inter se & pugnantibus: nam potius ex eorundem pugna multæ nascuntur infirmitates, & vitæ brevitas, dum prædominans aliquis victoriam tandem obtinet. Hinc corpora solum vegetabilia, quia pugnante illa contrarietate carent, perdurant diutius. Plane necesse est, ut quod à seipso diffidet, & discordat, patiatur; quod vero patitur, diuturnum esse non potest. Quis divisa Republica aliqua dissensionum flammam intrà certos & definitos terminos continere poterit?

a Virgilius. b *Qui facit concordiam in sublimibus.* Iob. 25. 2. c Tac. in vita Agric. *d* Tac. lib. 1. Hist.

quis eam restinguet posteà, si omnes involverit? Factio potentior opprimet imbecilliorem, & illa, ut se tueatur, hæc ut se ulciscatur extraneis utentur viribus, & Rempublicam servituti subjicient, aut novam introducent gubernationis formam, quæ semper ferè tyrannica erit, ut plurima exempla testantur. Ad officium Principis nequaquam pertinet dissociare civium animos, sed concordes illos servare potius, & amicos, nec in ejus obsequium & amorem conspirare possunt ii, qui divisi sunt inter se, aut qui non perpendunt, unde tantum sibi damni oriatur. Quoties itaque Princeps ipse discordiæ caussa est, permittit Providentia divina (utpote quæ illam extreme *a* detestatur) ut eæ ipsæ artes, quibus conservare se studebat, eidem ruinam accersant; factiones enim illud advertentes eum despiciunt & abominantur, tanquam primum dissensionum suarum auctorem & incentorem. Rex Italus magnum Germanorum cum applausu & amore acceptus fuit, quia discordias non fovebat, & pari in omnes affectu ferebatur.

§. Ob has ergo aliasque similes rationes cavere debet Princeps, ne discordiæ radices agant; sed in eo elaborare potius ut status sui unionem foveat, quam facilè conservabit, si attenderit ad observantiam legum; ad unitatem Religionis; ad frugum & annonæ abundantiam; ad æqualem præmiorum & gratiarum distributionem; ad conservationem privilegiorum; ad occupationem vulgi in artibus mechanicis; nobilium in gubernatione publica, armis, & literis; ad prohibitionem conventuum; ad frugalitatem & modestiam majorum; ad minorum tranquillitatem; ad frænum, quo coërceri possint; qui privilegiis gaudent & immunes videri cupiunt; ad mediocritatem denique divitiarum & remedium egestatis. Nam correctis & bene constitutis rebus istis, bona inde consurgit gubernatio: & ubi

a *Et septimum detestatur anima ejus, eum, qui seminat inter fratres discordias.* Prov. 6, 19.

ubi hæc reperitur, ibi pax viget & concordia.

Tunc solum operæ pretium videri posset & licitum excitare in Regnis discordias, cum ipsa seditionibus & bellis civilibus turbata jam fuerint, in factiones varias ea scilicet distrahendo, ut tanto minor sit improborum potestas: tunc enim finis alius non est, quàm pacem bonis reddere; curare vero, ut ea inter perturbatores impediatur, defensio est naturalis: siquidẽ *a concordia malorum contraria est bonorum, & sicut optandum est, ut boni pacem habeant ad invicem, ita optandum est, ut mali sint discordes. Impeditur enim iter bonorum, si unitas non dividatur malorum.*

§. Discordia, quam damnamus ut perniciosam Rebuspublicis, est illa, quæ ex odio & inimicitia nascitur; non ea contentio, quæ inter Status & membra ejusdem Reipublicæ etiam locum habet, uti Plebem inter & Nobilitatem, inter Milites & Artifices: nam ista contrarietas, aut potius æmulatio illa ipsa naturarum & finium diversitate distinctos servat gradus & sphæras Reipublicæ, eamque tuetur ac fovet, nec censendæ sunt seditiones, nisi quãdo Status se uniunt, & commoda singulorum propria inter se faciunt communia; haud secus atque ex commixtione elementorum & fluviorum, ac torrentium concursu nascuntur tempestates. Oportet igitur, ut in hanc divisionem Princeps advigilet, & sic eam moderetur ac temperet, ut nec ad omnimodam unionis dissolutionem, nec ad illicita partium fœdera perveniat.

Idem quoque inter Ministros procurari debet, ut certa aliqua æmulatio, & unius erga alium diffidentia magis sollicitos eos habeat, & attentos ad officii sui obligationes: nam si eo non probe curato, dissimulentur errores, & celentur delicta, aut illi incommoda sua privata unanimi consensu conspirent, actum erit de Principe ejusque statu, neque adhiberi poterit remedium, quia non alia manu, quàm ipsorummet Ministrorum id fieri oporte-

a S. Isid.

oportebit. Verum si honesta illa inter Ministros & generosa æmulatio in odium & inimicitiam degenerat, eadem creabit incommoda; magis enim erunt solliciti, ut unus alteri contradicat, & consilia actionesque alterius evertat, quam ut bonum publicum & Principis sui obsequium promoveant. Quisque suos habet amicos & fautores, & vulgus facile ad partium studia inducitur, unde tumultus oriri solent & dissensiones. Eam ob caussam junxêre se Drusus & Germanicus, ne forte afflante eorum favore cresceret discordiarum flamma, quæ in Tiberii palatio succensa fuerat. Ex quo illud etiam liquet, quam erroneum fuerit Lycurgi judicium, qui inter Reges Lacedemonios discordias disseminabat, jubebatque ut si qui procul mittendi essent Legati, ad id muneris legerentur ii, inter quos inimicitia aliqua intercederet. Et habemus hac nostra ætate exempla non pauca damnorum publicorum, quorum caussa fuit dissidium Ministrorum, qui simul missi fuerant ad unum aliquod negotium pertractandum, eo quod crederetur, illam ipsam æmulationem iis stimulo fore, ut quam optimè rem conficerent. Unum est Principis obsequium, nec recte curari potest, nisi per eos, qui concordes sunt inter se: quo nomine Agricolam laudat Tacitus, quod *proculab æmulatione adversus collegas* esset. Et sanè minus incommodi est, per Ministrum aliquem malum aliquod geri negotium, quàm per duos etiam bonos, si inter eos non satis conveniat, id quod raro feliciter cedit.

§ Nobilitas maxima Principis securitas est, & periculum maximum: corpus enim est admodum potens, quod maximam plebis partem post se trahit. Cruenta nobis exempla Hispania & Francia suppeditant: illa temporibus præteritis, hæc sæculis omnibus remedia sunt, illam beneficio æmulationis, cum dicta tamen moderatione, à plebe, & à seipsa servare divisam: multiplicare item, & æquales

a Tacit. in vita Agric.

les reddere Nobilium titulos ac dignitates: fortunas eorundem insumere in ostentationes publicas: generosos eorum animos impendere laboribus & periculis bellicis: distrahere eorum studia occupationibus pacis, & sublimiores spiritus servilibus aulæ obsequiis deprimere.

SYMBOLUM XC.

IN Scriptura sacra Reges fluviis comparantur. Ita intelligi debet illud Prophetæ Habacuc, cùm dixit, Deum scissurũ fluvios *a* terræ; quo innuere volebat, divisurum Deum potentiam & vires eorum, qui contra populum suum arma sumpsissent; id quod expertus est David in clade illa, quam Philistæis intulit, & palàm confessus exclamavit: b*Divisit Dominus inimicos meos coram me, sicut dividuntur aquæ.* Nullum efficacius medium, ad sternendam potentiam aliquam, quam divisio: nam vel maxima etiam, si dividatur, resistere ultrà non potest. Quam superbe intra alveũ suum decurrit flumen, & perruptis etiam ripis atque aggeribus novas sibi vias aperit; at si in varios diducatur rivulos vires amittit, & fit omnibus pervium. Ita fluvio Gyndi accidit; nam cum in eo equus aliquis Regi Cyro inprimis charus forte submersus fuisset, tantopere is exarsit iracundia, ut jusserit illico in centum & sexaginta rivulos eum dividi, quo facto & nomen perdidit & magnitudinem, quique antea vix pontes ferebat, postea à quocunque vadari poterat. Eò spectabat consilium, quod quidam dederunt Senatui Romano temporibus Tiberii Imperatoris; fluvio Tiberi scilicet venam esse incidendam, aliò divertendo lacus & fluvios, qui in illum se *c* exonerabant, ut nimirum vis ejus imminueretur, neque propter inundationes Roma in metu semper

a *Fluvios scindes terra.* Habac 3. 10. b 2. Reg. 5. 20.
c *Si amnis Nar (id enim parabatur) in rivos diductus superstagnavisset,* Tac. lib. 1. Annal.

ſemper & periculo verſaretur. Verùm Senatus id fa
cere renuit, ne illam Tiberi gloriam *a* eriperet
Omnia iſta Symbolo præſenti occaſionem dedêre

ſignificando nimirum per fluvium in diverſas divi-
ſum

a *Quin ipſum Tiberim nolle prorſus accolis fluviis orbatum, minori gloria fluere.* Ibid.

ſum partes, quanti interſit Principum potentiorum vires diſtrahere : quo enim Potentia major eſt, eo majoribus viribus, ſumptibuſque ad ſuam defenſionem indiget, nec pro re re habere poteſt tot Duces & copias militares, nec mala omnia antevertere. Perturbatur animi fortitudo & prudentia, quando è partibus tam diverſis pericula minitantur. Eſtque hoc ſecuriſſimum medium, & utenti minimè ſumptuoſum : majores quippe habet effectus tuba aliqua militaris, quæ in diverſis Regni alicujus partibus ſubito ad arma vocat, quam bellum aliquod ſollenni ritu indictum.

§ Tutius ſemper & utilius eſt hoſtium vires dividere, & inter ipſos eorum ſtatus diſcordiæ cauſſas *a* ſerere : b *diſcordia enim & ſeditio omnia facit opportuniora inſidiantibus.* Ejuſmodi artibus dominatũ ſuum in Hiſpaniâ ſtabilivêre Phœnices in varias eam factiones diſtrahendo. Idem contra eos fecere Carthaginenſes. Eapropter non imprudens fuit conſilium Marchionis Gaditani, *c* quando capto Boabdile Granatæ Rege, Regi Ferdinando Catholico ſuadebat, ut eum libertati redderet, ad alendas porro factiones, quæ ipſum inter & Patrem ortæ de Coronâ, Regnum in diverſa ſtudia diſtraxerant. d *Urgentibus Imperii Romani fatis, nihil jam præſtare fortuna majus potuit, quam hoſtium diſcordiam.* Nulla pecunia locatur utilius, neque minori cum ſanguinis profuſione, aut periculo, quam quæ expenditur in fovendas diſſenſiones Regni alicujus hoſtilis, aut eum in finem, ut alius Princeps illi bellum inferat : ita enim minores fiunt expenſæ, nec tanta conſequuntur damna. Verùm eâ in re ſingulari advertentia opus eſt : interdum enim ex timore aliquo vano inutiles fiunt ſumptus, & detecta intentione prava aperta remanet hoſtilitas. Qua de re multa habemus exempla in iis, qui abſque cauſſa

a *Prudentis eſſe Ducis inter hoſtes diſcordiæ cauſſas ſerere.* Veget. *b* Livius. *c* Mar. hiſtor. Hiſp. l. 25. c. 4. *d* Tac. de mor. Germ.

caussa ullius acceptæ injuriæ, aut utilitatis suæ propriæ, foverunt hostes Domus Austriacæ, ut continuo armorum exercitio eam distinerent, suame æraria inutiliter interim exhaurientes, neque adverterunt tamen, si fortè ab Austriacis oppugnarentur, utilius sibi fore, si ad defensionem suam nunc haberent residuum, quod ad distrahendas illius vires impenderant.

§ Atque hæc tota doctrina absque omni scrupulo politico procedit in bello aliquo manifesto, ubi ratio defensionis naturalis plus valet, quàm aliæ considerationes minùs solidæ, & caussa eadem, quæ bellum justum efficit, illam quoque discordiam reddit licitam. Verùm quando mera est magnitudinis invidiosa æmulatio, minimè his artibus uti licebit: nam qui alterius Principis subditos ad rebellionem concitat, suos quoque docet fieri proditores. Æmulatio inter personas fit, non inter officia. Dignitas in omnibus suis partibus ejusdem rationis est; quod unam earum offendit, lædit omnes. Transeunt passiones & odia, exempla mala manent perpetua. Rem suam agit Princeps, qui nec patitur, ut in dignitatem alterius contemptu peccetur, aut inobedientia, nec proditione in ejusdem personam. Indignum Principe facinus, veneno alium vincere, non gladio. Infame id olim apud Romanos *a* habebatur, uti etiamnum hodie apud Hispanos, qui nunquam ejusmodi occultis artibus contra hostes suos usi sunt, quin immò auxilio iis sæpe fuere. Insigne ejus rei exemplum Serenitati Vestræ dereliquit Rex noster Catholicus, quando exercitu auxiliari præsto fuit Regi Franciæ adversus Anglos cùm hi occupassent Insulam Regiam; nec locum dedit Ducis Roani consilio, qui Regnum in Respub. volebat dividi. Alio item tempore quando sua Majestas per Dominum de Maximi, Nuntium Apostolicum, paratam se obtulit, eidemRegi suamet præsen-

a *Non fraude, neque occultis, sed palam, & armatum populum Romanum hostes suos ulcisci.* Tac. l.2. Hist.

ſentia aſſiſtere, ut Hugonottas Montis Albani debellare poſſet, & Provinciis ſuis ejicere. Quæ inſignis & heroïca benevolentia non niſi ingratitudine compenſata fuit poſtea; relictis rationi documentis, ut non tam facile Status alieni commiſeratione tangi ſe ſinat.

§. Atque ex iis, quæ diximus; nemini non licebit colligere, quanti ad defenſionem communem referat illa animorum inter ſubditos concordia & Statuum unio, ſi nimirum unuſquiſque alterius periculum pro ſuo æſtimet, quantumvis etiam longe remotum id ſit, adeoque modis omnibus conetur, quà copiis, quà ſubſidiis pecuniariis eidem ferre ſuppetias, ut corpus, quod ex illis conflatur, tueri ſe poſſit. Qua in re errare ſolent non pauci; dum qui abſunt longius, exiſtimant periculum ad ſe non perventurum, aut nequaquam ſe teneri ad anticipandos ejuſmodi ſumptus, majoriſque eſſe prudentiæ, ſuas conſervare vires, donec hoſtis vicinior fuerit. Sed tunc ſuperatis jam difficultatibus, & Statibus antemuralibus occupatis, reliqui reſiſtendo ampliùs non erunt. Ita Britannis accidit, de quibus ſic Tacitus. a *Olim Regibus parebant, nunc per Principes factionibus, & ſtudiis trahantur; nec alind adverſus validiſſimas gentes pro nobis utilius, quam quod in commune non conſulunt. Rarus duabus, tribuſve civitatibus, ad propulſandum commune periculum conventus: ita dum ſinguli pugnant, univerſi vincuntur.* Majori cum prudentia, & illuſtriori pietatis, fidelitatis, zeli & amoris in legitimum ſuum Dominũ exemplo, periculum iſtud agnoſcunt Regna Hiſpaniæ, Provinciæ Italicæ, Burgundicæ, & Belgicæ, ſiquidem generoſa quadam æmulatione Majeſtati ſuæ ultro offerunt fortunas ſuas, immò & vitam, ut ſe contra hoſtes ſuos tueri poſſint, qui junctis una viribus, ad evertendam Religionem Catholicam, & iſtam Monarchiam conſpirarunt. Inſcribat Serenitas Veſtra tenerrimo ſuo pectori hæc obſequia,

a Tac. in vita Agric.

quia, & crescentibus ejus gloriosis annis unà etiam crescat erga subditos tam fideles gratitudo & æstimatio.

a *E juz gareis qual è mais excellente,*
O ser do Mundo Rey, se de tal Gente.

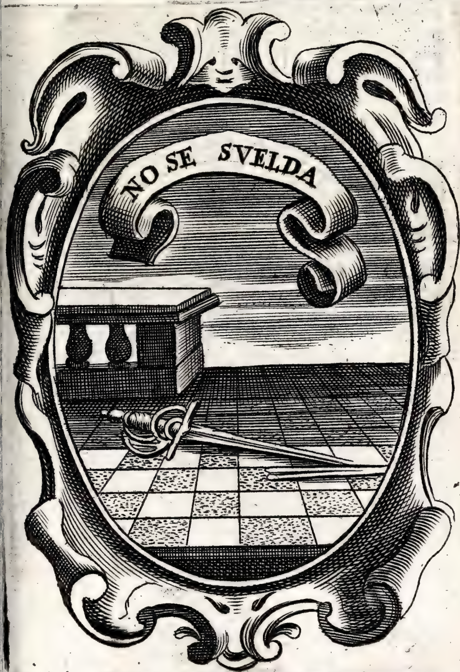
a Cam. Lus.

SYMBOLUM XCI.

V*Idetur amicitia Rempublicam* magis a *continere & majore, quam justitia in studio fuisse Legislatoribus.* Nam *si amicitia inter omnes esset, nihil esset, quod justitiam desiderarent; at si justi essent, tamen amicitiæ præsidium requirerent.* Maximum inter homines bonum, amicitia est. Gladius securus, semper accinctus lateri tam pacis, quàm belli tempore. Socia fidelis in utraque Fortuna. Cum illa eventus prosperi illustriores sunt, adversi leviores: neque enim eam fugant calamitates, nec evanescere facit prosperitas. In hac eam suadet modestia, in illis constantia; in rebus tam secundis, quam adversis præsto est, tanquam utrobique fructum factura. Consanguinitas absque benevolentia & affectu consistere potest, Amicitia non item. Hæc ab electione propria nascitur, illa à casu. Consanguinitas esse potest sine communicationis & subsidii mutui vinculo, Amicitia minimè; siquidem tria sunt, quæ tanquam partes, quibus constat, eam uniunt: Natura scilicet similitudinis beneficio, voluntas beneficio humanitatis, & ratio beneficio honestatis. Eo pertinent illa verba Regis Alphonsi Sapientis in libro Legum, quem *Partidas* inscribit, dum loquitur de crudelitate, quam exercet is, qui captivum ducit unum ex iis, qui aut sanguine, aut amicitia juncti amant inter se. b *Otro si los amigos, que es muy fuerte*

a Arist. lib. 1. Ethic. c. 1. b L. 19. tt. 2. p. 2.

te cosa de partir à unos de otros: Ca bien como el ayuntamento del amor posa, e vence al linaje, è a todas las otras cosas, asi es major la cuita, è el pesar, quando se

parten. Quantò ergo magis probata, majorisque sinceritatis amicitia fuerit, tantò minùs valebit, ubi semel violari cœperit. Crystallus fracta prorsus inutilis

tilis efficitur. Omne adamantis perit pretium, si in frusta dividatur. Gladius semel confractus solidar iterum non potest. Qui amicitiæ reconciliatæ confisus fuerit, deceptus se inveniet: ad primum enim adversitatis casum, aut spem commodi privat mox iterum deficiet. Nec Davidia clementia in parcendo Saülis vitæ, nec beneficiorum memoria & promissiones tam benevolæ iurejurando à Saüle firmatæ, satis fuêre, ut David de reconciliatione illa securus *a* esset, aut ut Saül adversus illum machinari desineret. Amplexu mutuo & manantibus fletu oculis Esau cum fratre suo Iacobo in gratiam redire voluit, & tametsi utrinque magna amicitiæ redintegratæ pignora essent atque indicia, nunquam tamen Iacobi diffidentiam tollere omnino potuêre, quin illud modis omnibus conatus est, ut sese ab illo sejungeret, & securitati suæ consuleret. Amicitia redintegrata vas metallinum est, quod hodie splendet, & cras ærugine *b* obducitur. Nec satis sunt ulla beneficia ad eam firmandam, quia injuriæ memoria nunquam ex animo deletur penitûs. Ervigius *c* (post usurpatam Regis Wambæ coronam) Egicam arcta cognatione Wambæ sanguini annexum generum adoptavit Cixilone filia in conjugem data, & Regni postea successorem designavit; verum hoc ipsum impedire non potuit, quò minùs Egica Regni suspiciens gubernacula, concepti in socerum odii argumenta præ se ferret. In eo, qui læsus est, vulnerum remanent cicatrices, quas offensa animo impressit, & ad primam quamque occasionem rursum stillant sanguine. Injuriæ lo-
cis

a *Abiit ergo Saul in Domum suam: & David, & viri ejus ascenderunt ad tutiora loca.* 1. Reg. 24 23. Gen. 33. 12. b *Non credas inimico tuo in æternum: sicut enim æramentum, æruginat nequitia illius: & si humiliatus vadat curvus, adjice animum tuum, & custodi te ab illo.* Eccl. 12. 10. c Mar. Hist. Hisp. l. 6. c. 18.

is paludosis sunt similes, quæ licet exsiccentur, facile tamen aquas iterum hauriunt. Offendentem inter & læsum umbræ quædam interjiciuntur, quæ nulla excusationis, aut satisfactionis luce dispelli possunt. Quin nec ex parte offendentis satis secura est amicitia, quia nunquam sibi persuadet, offensum vere ex animo injuriam condonasse, semperque eum intuetur, ut hostem. Præterquàm quod a *proprium humani ingenii est, odisse, quem læseris.*

§. Atque ita quidem fit in privatorum amicitiis, non Principum (si tamen vera inter hos amicitia reperiatur) nam utilitas propria amicos eos facit, aut hostes,& quamvis millies dissolvatur amicitia, mox tamen spe commodi redintegratur, & quoad sperare illud licet, firma perdurat ac stabilis. Quare in ejusmodi amicitiis nequaquam habenda est ratio conjunctionis sanguinis, aut obligationis ex acceptis beneficiis, ea enim non agnoscit regnandi ambitio. Ab utilitate diuturnitas earum æstimanda est, omnes quippe amicitiæ tales nunc sunt, quales illæ Philippi Regis Macedoniæ, qui eas sola utilitate metiebatur, non fide. In iis vero amicitiis,quæ magis ratio Status quædam sunt, quam mutua voluntatum consensio, non tantopere Aristoteles & Cicero Biantem reprehenderent, quod diceret, non aliter amandum, ac si rursum exercendum esset odium: falleret enim Principem confidentia, si eam in tali fundaret amicitia. Præstat itaque Principes sic hodie amicos esse, ut cogitent fieri posse, ut cras amici esse desinant. Verum etsi cautela hæc improbanda non sit, utilitas tamen & commodum proprium amicitiæ anteferri non debet hoc titulo, quod ita plerunque factitent alii. Deficiat sane in aliis amicitia, at non in Principe, quem his Symbolis formare instituimus, quemque ad constantiam in actionibus suis & obligationibus adhortamur.

§. Atque quæ dicta sunt hactenus, ad eas pertinent

a Tacit. in vita Agric.

nent amicitias, quæ sunt inter Principes finitimos inter quos aliqua magnitudinis intercedit æmulatio inter alios enim amicitia sincera, & concordia mutua locum habere potest. Potentia tam solicita esse non debet, ut alteri confidat nemini. Tyranni instar in metu erit, quisquis amicis suis fidem non habuerit. Absque iis Corona servitus est, non Majestas. Iniquum est Imperium, quod Principes amicitiis spoliat. a *Non exercitus neque thesauri, præsidia Regni sunt, verum amici.* b *Non aureum istud sceptrum est, quod Regem custodit, sed copia amicorum, ea Regibus sceptrum verissimum, tutissimumque* c *Nec ullum majus boni Imperii instrumentum, quam boni Amici.*

§. Amicitia inter magnos Principes officiis mutuis fovenda est potiùs, quam muneribus: nam ingratum esse solet rei Privatæ studium, cui nunquam fit satis. Illius caussa finguntur amicitiæ, non fiunt; quemadmodum Vitellio accidit, qui d *dum amicitia magnitudine munerum, non constantia morum continere putavit, metuit magis, quam habuit.* Amici ferro conservandi sunt, non auro: plures enim creat amicos armorum timor, quam auri cupiditas. Subsidia pecuniaria largientem enervant, & quò ea fuerint majora, eo minùs continuari poterunt; pari autem passu, quo Princeps suas prodigit opes, ejus quoque perit existimatio. A thesauris quos in ærariis suis asservant, æstimantur & amantur Principes, non ab iis, quos profuderunt in alios: magis ex eo inquam, quod lagiri possunt, quam quod largiti jam sunt: plus enim inter homines spes potest, quam gratitudo. Qui pacem auro emit, armis eam sustentare non poterit. In errorem istum omnes ferè Monarchiæ incidunt, postesteaquam ad majorem aliquam pervenerint amplitudinem, auro non armis illam tueri conantur, consumptisque thesauris, & oneratis subditis, ut nimirum Principibus fini-

a Sallust. *b* Xenoph. *c* Tacit. l. 4. Hist. *d* Tacit. l. 2. Histor.

finitimis largiendo, circumferentias fervent quietas, ipsum centrum robore destituunt; & tametsi magnitudo illa ad tempus aliquod sustentetur, id tamen in ruinam majorem vergit posteà: cognita enim illa debilitate, & perditis semel finibus extremis, hostis nullo obsistente ad interiora usque penetrat. Ita Romano Imperio accidit, quando post tot expensas inutiliter factas, & debilitatas ejus vires. Imperatores pecunia & largitionibus Parthos, Germanosque conciliare sibi studuerunt, qui primus ruinæ illorum fons fuit & origo. Eam ob rem Alcibiades suasit Tisaferni, a *ne tanta stipendia classi Lacedæmoniorum præberet, sed nec auxiliis nimis enixe juvandos, quippe non immemorē esse debere, alienam esse victoriam, non suam instruere, & eatenus bellum sustinendum, ne inopia deseratur.* Hoc ipsum consilium stimulo nobis esse potest, ad considerandum, quantum expendatur in gratiam Principum exterorum, cum insigni ipsius Castellæ detrimento & enervatione, quam tamen utpote Monarchiæ totius Cor, potissimum sanguine abundare oporteret, ad dispertiendos per reliquas corporis partes vitales spiritus; quomodo ipsa docet Natura, optima politicæ Magistra, quæ partes interiores, à quibus vita dependet, majoribus solet firmare præsidiis. Si quod foris apud exteros consumit metus & sollicitudo, ad consulendum Monarchiæ securitati, intra ipsa illius viscera expenderet providentia prudens, in conservandis quà terra, quà mari exercitibus, in muniendis firmandisque milite castellis, arcibus, urbibus, securiores forent remotæ Provinciæ, & si quæ amitterentur, interioribus viribus facilè recuperari posset. Roma tueri se potuit, & quæ ab Hannibale armis occupata fuerant, recipere, immò ipsam evertere Carthaginem, quia omnes suas opes & vires intra Reipub. suæ viscera continebat

§. Neque tamen hoc eò dico, quod persuadere Principibus cupiam, ut ne amicis suis, & finitimis

a Trog. lib. 5.

ſubſidio unquam ſint, & argentum ſuppeditent, & ut videant diligenter, quomodo illud impendant ſtudeantque armis ſuccurrere potius, quam opibu nam auxilia pecuniaria apud eum remanent, qu accepit; armorum verò ſubſidia ad eum, qui miſi rat, revertuntur. Atque hoc intelligi debet, quand nullum eſt periculum, ne ipſi bello ſeſe implicen trahendo illud in ſtatum ſuum proprium, aut n amico hoſtes majores concilient; uti tum etiam cum majorum eſt ſumptuum, & pluribus obno xium incommodis, ſuccurrere opibus, quam armi nam ratio ſtatus omnino ſuadet, ut alterutra vi finitimum Principem tueamur, quoties noſtra cu illius fortuna conjuncta eſſe cernitur; ſiquiden majoris eſt prudentiæ intra alterius ſtatum bellur ſuſtinere, quàm intra ſuamet viſcera illud experiri Sic olim a *fuit proprium populi Romani longè a dom bellare, & propugnaculis Imperii ſociorum fortunas, no ſua tecta defendere*, & debuiſſemus hoc diſcere à Re publica illa, ne tantas nunc calamitates deplorar neceſſe eſſet. Iſta politica magis, quam ambiti movit Cantones Helvetos, ut populorum quorun dam ſuſciperent protectionem: tametſi enim ſati ſcirent, id abſque ſumptibus & defenſionis ſuæ pe riculo fieri non poſſe, plus tamen ad utilitatem ſuam putabant intereſſe, ſi longe à finibus ſuis bell gererent. Confinia ſtatus vicini, Status propri muri ſunt, & ut tales omni cum vigilantia cuſto diendi.

a Cicero pro leg. Man.

SUM

SYMBOLUM XCII.

ETiam plumæ aliarum avium, aquilinis nimium vicinæ in periculo sunt; hæ siquidem corrodunt illas, ac destruunt, ob superstitem in iis antipathiam naturalem, quæ est inter Aquilam & volu-

a Plin. l. 10. c. 3. b Æl. l. 9. c. 11. de animal.

cres reliquas Ita protectio in tyrannidem deniqu vertitur. Nec leges veretur potentia major, nec auctoritatem ambitio. Quod fidei & tutelæ ipsius commi um fuit, titulo defensionis naturalis postea ut suum detinet. Principes inferiores subsidiis e te ris Statuum suorum securitati prospicere cogitant, & eos omnino perdunt; quin immò & amico, & hosti in prædam cedunt Nec minus ab illo periculi est ob confidentiam, quam ab isthoc propter odium. Cum animo securi vivimus absque ullo metu aut præcavendi sollicitudine, adeoque sine suo damno pro libitu n s potest imperere. In ea ratione fundata fuit, opinor, illa lex quæ bovem, qui hominem aliquem corni us suis læsisset, jubebat lapidibus *a* obrui, non vero sylvestrem taurum, quia à bove, utpote animali domestico, quo in laboribus quotidianis utimur, minus nobis metuimus. Amicitiæ & protectionis obtentu invehitur ambitio, & facilè obtinetur quod viribus non poterat effici. Quam speciosis titulis tyrannidem suam velârunt Romani, dum aliarum Nationum po ulos in cives, socios & amicos suos adsciscere dignati sunt. Albanos in suam introduxerunt Rempubl. & quos antea hostes habuerant, eos societatis communis voluerunt esse participes. Sabinos in jus civium admiserunt. Tanquam protectores conservatoresque libertatis ac privilegiorum, tanquam justitiæ universi orbis arbitri, à diversis implorati fuere Provinciis, ut eorum viribus contra suos hostes uterentur, & quæ seipsis eo usque penetrare nequivissent, ignorantia aliena longè latéque se dilatarunt. Initio quidem à Nationibus exteris magna cum tutela tributa non nisi modica exegerunt, & specie quadam virtutum moralium suas texerunt fraudes: & postquam illa Imperialis aquila alas suas supra tres orbis partes, Europam, Asiam & Africam latius expandisset, ambitione rostrum suum exacuit & sævitiæ

a *Si bos cornu percusserit virum aut mulierem, & mortui fuerint, lapidibus obruetur, Exod. 21. 28.*

vitæ ſuæ prodidit ungues, protectione in tyrannidem verſa. Expertæ tunc ſunt Nationes exteræ, miſerè ſuam illuſam fuiſſe confidentiam, & destructas pontentiæ ſuæ plumas ſub aliis illis oppreſſione tributorum ac libertatis, cum privilegiorum ſuorum jacturâ; cumque jam tyrannis invaluiſſet, nec convaleſcere potuêre, nec vires ſuas inſtaurare. Atque ut venenum in naturam verteretur, adinvenerunt Romani colonias, introduxeruntque linguam Latinam, ad tollendam ſenſim Nationum diſtinctionem, & ut ſola ſupereſſet Romana cum univerſali in omnes imperio. Hæc fuit magna illa Aquila, quam vidit Ezechiel *magnis* a *alis, multiſque pennis*; ubi Septuaginta legunt, plenis unguibus: nam plumæ ejus ungues erant. Quoties exiſtimant homines ſub alis ſe ſtare, & ſub unguibus conſiſtunt! quoties putant lilio ſe tegi, & ſub ſpinis hærent ac ſentibus, ut non niſi pallio relicto inde poſſint emergere! Civitas Piſana jura ſua & prætenſiones, quas habebat adverſus Rempublicam Florentinam, commiſerat patrocinio Regis Ferdinandi Catholici, & Regis Franciæ, & inter utrumque convenit, ut ea Florentinis traderetur, ſpecie libertatis Italiæ procurandæ. Ludovicus Sfortia contra nepotem ſuum Joannem Galeaſum Francorum imploravit opem, & hi Mediolanenſi ſtatu exutum, captivum in Franciam, abduxêre. Sed quid antiquis utimur exemplis? Dicat Dux Mantuanus, quàm carò ſibi ſteterit, quamque graviter noxia fuerit aliena protectio! Dicant Treverenſis Elector, & Griſones, num ſuam conſervaverint libertatem armis extraneis, quæ titulo defenſionis ac tutelæ in ſuum Statum admiſerunt. Dicat Germania, quomodo nunc ſe habeat ſub Suecorum patrocinio: diviſis & diſſolutis tam illuſtribus Provinciarum ſuarum circulis, quibus ſplendeſcebat, & ſuſtentabatur diadema Cæſareum: defœdatis fulgenti-

a *Et facta eſt aquila altera grandis magnis alis, multiſque plumis.* Ezech. 17. 7.

gentissimis civitatum Imperialium Adamantibus qui eam exornabant: sublatis & confusis Statuum ordinibus: disturbata harmonia gubernationis politicæ: exspoliata & ad extremam inopiam redacta antiqua ejus Nobilitate. Dicat illud, inquam, Germania, sine omni nunc libertatis specie Provincia, quæ optimè illam tueri ac conservare anteà noverat; conculcata & flamma vastata ac ferro à Nationibus exteris; variorum Tyrannorum, qui demortuum Sueciæ Regem nunc repræsentant, expositæ arbitrio: serva amicorum & hostium: suismet malis turbata tantopere, ut nec damna sua, nec emolumenta queat agnoscere. Ita Provinciis accidit, quæ secum ipsæ non satis conveniunt; & Principibus, qui extraneis utuntur viribus, præsertim si, qui eas mittit, stipendium non solvat: auxiliares enim copiæ pariter ac hostiles in illorum conspirant ruinam; quemadmodum civitatibus Græciæ contigit, quando a *Philippus Rex Macedonum libertati omnium insidiatus, dum contentiones civitatum alit, auxilium inferioribus ferendo, victos pariter, victoresque subire regiam servitutem coëgit.* Gloria primum ad inferioris defensionem inflammat animum, & ambitio postea nihil finit reliquum. Qui vires suas in alterius impendit gratiam, compensationem ab illo postulat. Provincia ipsa Principis potentioris suppetias ferentis amore capitur, existimantibus nimirum subditis, sub ejus dominatu se magis securos fore, magisque felices, absque timore & bellorum periculo, sine gravibus tributis, quæ Principes inferiores solent imponere, sine injuriis denique & offensionibus, quas communiter ab illis accipiunt. Nobiles prætereà majori honori sibi ducunt, si illustriori serviant Domino, à quo ipsi honorentur, & qui plura habeat præmia ac munera, quæ dispertire possit. Omnes istæ considerationes tyrannidem, & usurpationem ferentis opem, aut defendentis promovent. Copiæ auxiliares ei parent po-

a Justinus.

potiſſimùm, qui eas mittit, aut exſolvit ſtipendia & regiones, in quas deducuntur, tractant velut alienas, confectoque bello cum hoſte, in amicum movere neceſſe eſt; ut proinde conſultius, & minoris videatur eſſe periculi, minusque ſumptuoſum Principi inferiori, amicè cum potentiori tranſigere, quàm armis auxiliaribus vincere. Quod ſine his obtineri nequit, minus poſteà, ubi receſſerint iterum, conſervari poterit.

§. Periculum iſtud advocandi auxiliares copias tunc magis metuendum eſt, quando Princeps, à quo eæ mittuntur, aliam profitetur Religionem, aut ad Statum illum jus aliquod habet, vel obtendit ſaltem, aut ſi eundem ſibi ſubjicere magni ſit emolumenti, puta quia Statibus occupantis præbet tranſitum, aut obſtruit hoſtibus. Atque timores iſti neceſſitate metiendi ſunt, conſideratis item conditione & moribus Principis: nam ſi ſincero & generoſo fuerit animo, plus apud illum valebit fides publica & exiſtimatio, quàm ſpes commodi & rationes Status; quomodo experientia comprobatum fuit in Principibus omnibus Domus Auſtriacæ, adumbratis per potentem illum Cherubinum & protectorem, cui Ezechiel Regem Tyri comparat ante, quam ſuo deeſſet officio: quam fidem & auctoritatem etiamnum obſervant hodie: nemo ſiquidem quisquam eſt, qui de eorum amicitia jure poſſit conqueri. Teſtes ejus rei ſunt Pedemontium, Sabaudia, Colonia, Conſtantia, Briſacum, propugnata armis Hiſpanicis, & reſtituta deinde, absque ullo ibidem relicto militari præſidio. Nec negare veritatem hanc poterit Genua: cùm enim oppreſſa à Francis & Allobrogibus libertatem ſuam in Hiſpanorum poſuiſſet arbitrio, fideliſſimè hi eam conſervarunt, pluris nimirum amicitiam ſuam & fidei publicæ gloriam, quàm dominatum æſtimantes.

Quod ſi neceſſitas aliquando arma auxiliaria petere

a *Tu Cherub extentus, & protegens.* Ezech. 28. 4.

gere coegerit, dicta pericula sequentibus conditio-
nibus caveri poterunt: si curetur scilicet, ut n
copiæ alienæ majores sint, quam propriæ, ut c
veniunt subsidio, is suos iis Duces præficiat; ut no
collocentur in præsidiis urbium; ut misceantur
dividanturque inter milites cæteros, & mox in ho
stem ducantur.

SYMBOLUM XCIII.

TYrrhenum mare expertum est sæpius pericula amicitiæ & societatis montis Vesuvii: at non semper damnis nostris sapere discimus: facile enim a vana aliqua confidentia persuaderi nobis sinimus, ea non iterum esse eventura. Jam pridem sapientissimus evasisset Mundus, si suismet experientiis edoceri se passus esset; sed temporis longinquitas eas rursum obliterat. Ita factum in gravissimis ruinis, quas per montis illius declivia solo intulerant incendia præterita, omnia opplendo cineribus, quos immisso paucis post annis aratro, in agrum denuo coloni converterunt. Evanuit damnorum memoria, aut certò nemo eam conservare voluit, quæ tanta tamen fuerant, ut meritò eorundem metus debuisset esse perpetuus. Abdidit mons ille sub viridi suo pallio æstum & siccitatem interiorum suorum viscerum, & mare nihil suspicatum mali fœdus cum eo iniit, eumque strinxit undarum suarum brachiis nulla habita ratione illius, quæ inter ambas istas Naturas intercedit, contrarietatis. Verùm dolosus ille mons sinistram suam intentionem pressit in pectore, donec fumus indicia quædam proderet eorum, quæ intus ille moliretur. Crevit inter utrumque communicatio per secretas & occultas quasdam vias, nec capere potuit vicinum mare, fictum illum amicum non nisi munimenta adversus se erigere, & subterraneos cum diversis metallis sulphureis instruere cuniculos, donec iis jam perfectis (quod hac nostra ætate contigit) ignem admoverit. In supremo montis cacu-

mine

mine hiatus ingens & profundus sese aperuit, unde flammæ erumpebant, quæ sub initium non nisi strictur quædam lucidiores, aut ignes fe-

stivi artificiales videbantur; at paucis post horis funesta fuêre prodigia. Contremuit sæpius vastum illud corpus tantæ molis ac ponderis, & inter hor-

renda tonitrua incensas evomuit liquescentiu metallorum indigestas materias, quæ in illius fer vebant stomacho, & per montis declivia, ad instar torrentium igneorum, in circumjacentes agros se se effuderunt, donec in ipsum mare delaberentur, quod tam inopina hostilitate stupefactum, a ipsum centrum cum aquis suis se recepit, seu met aliquo factum id fuerit, seu astu, ad cogendas undas, quibus se tueretur: ruptis namque antiqu fœderis vinculis necesse erat, ut ad defensionen suam se compararet. Pugnarunt inter se ambo elementa, non sine trepidatione ipsius Naturæ me tuentis, ne pulcherrima hæc rerum fabrica conflagraret. Ardebant ipsi aquarum fluctus à superior hoste domiti: *ignis* enim (ut alicubi loquitur Spiritus Sanctus) *a in aqua valebat supra suam virtutem & aqua extinguentis naturæ obliviscebatur.* Pisces flammis innatantes extincti sunt. Tales semper habebunt effectus omnia similia fœdera, quæ dispari naturæ sunt & conditionis. Nec damna minora metuat Princeps Catholicus, qui societatem cum infidelibus coierit: nam cùm nulla graviora sin odia, quàm quæ ex Religionum diversitate oriuntur, fieri quidem potest, ut ea necessitas præsens dissimulet, quin tamen erumpant aliquando, nemo unquam impediet. Et quomodo, obsecro, conservari poterit inter illos amicitia, si unus alteri satis non fidat, & ruina unius cedat in emolumentum alterius? Qui opinionibus discrepant, etiam animis diffident; cumq; creaturæ simus æterni illius & supremi Artificis, ferre non possumus, ut eidem denegetur ille adorationis cultus, quem verum & orthodoxum judicamus. Et licet bona esset infidelium amicitia: Justitia tamē divina non permittit, ut hostium suorum operâ fines nostros consequamur, quin plerumque nos castigat per illam ipsam infidelem manum, quæ pactis subscripsit. Imperium, quod Constantinus Imperator in Orientem transtulit, pessum ivit per fœdera Palæologorum cum Turcis, Deo

a Sap. 19. 19.

Deo nimirum permittente, ut posteris correctionis esset exemplum, absque ulla tamen viva familiæ illius memoria Quod si ob locorum distantiam, aut rerum conditionem per illos ipsos infideles castigatio fieri non possit, Deus ipse manum suam adhibet. Quas calamitates non perpessa est Francia, postquam Rex Franciscus, magis æmulatione gloriæ Caroli V. Imper quàm extremá necessitate ductns, fœdus cum Turca iniit, eumque in Europam evocavit? In supremo vitæ articulo errorem hunc suum agnovit, & detestatus est verbis gravissimis: quæ profecta à dolore Christiano piè interpretabimur, cùm aliàs omnino hominis de animæ suæ salute desperantis videri possent. Sed & ab ejus Successoribus pœnam Deus repetiit, morte violenta & infelici eos tollendo è medio. Quod si ea severitate animadvertit in Principes, qui infidelium Hæreticorumq; implorant auxilium, quid iis faciet, qui iisdem opem ferunt adversus Catholicos, & in caussa sunt, cur tantos illi progressus efficiant? Docet nos istud *a* Petri Secundi Regis Aragonii exemplum: favebat is Albigensium Hæreticorum factioni in Francia, pro quibus etiam arma sumpserat, centum millium hominum conflato exercitu, cùm contra Catholici non nisi equites octingentos & mille pedites sub signis numerarent, & ab his tamen prælio victus occubuit. Simul ac Judas Machabæus cum Romanis junxit amicitiam (eo etiam fine, ut sese contra Græcorum potentiam tueri posset) orbatur duorum Angelorum præsidio, qui ejus lateri assistebant, & contra hostium ictus tutabantur, interiit. Eandem pœnam, eadem que ex caussa etiam dedêre ejus fratres Jonathas & Simon, qui ei in Principatu successerant.

5. Nec sufficit semper excusatio defensionis naturalis: per enim rarò omnes concurrunt conditiones & circumstantiæ, quæ ejusmodi fœdera cum Hæreticis faciant licita, & majoris sint ponderis,

a Mar. hist. Hisp. l. 12. c. 2.

quam universale illud scandalum, & periculum opinionibus falsis veram inficiendi Religionem; siquidem eorum communio veneni instar est, quod facile alios corripit; cancer, qui celeriter serpit, ubi novitate & licentia capti fuerint *a* animi. Poterit quidem Politica divinis diffisa præsidiis, & in artibus humanis spem suam collocans, seipsam fallere, Deum non item, in cujus tribunali rationes merè apparentes locum non habent. Baasa Rex Israel urbem Rama (Benjamiticæ tribus ultimam in Regno Asa) communiebat, ejusque aditus sic claudebat, ut nemo Regnum illud tuto posset ingredi, aut inde *b* egredi: belli seges ea fuit inter ambos illos Reges, metuensque Asa fœdus Benadadi Regis Syriæ, quod cum Baasa fecerat; hoc egit primum, ut illud discinderetur, & aliud deinde novum cum eodem Benadado ipse iniit: *c quod cum audisset Baasa, desiit ædificare Rama, & intermisit opus suum*; tametsi verò urgeret necessitas, & fœdus illud fieret non nisi studio defensionis naturalis, cujus mox optimus fuit effectus, displicuit tamen Deo, quod in illa potius, quam in auxilio divino suam collocasse fiduciam, misitque Hananum Prophetam, qui stultum ejus consilium reprehenderet, & gravia ei damna ac bella *d* minitaretur, quæ reipsa deinde evenêre. Ex hoc ipso facilè colligere licebit, quantam Dei offensam incurrerit regnum Franciæ, propter fœdera cum Hæreticis nunc inita, ad opprimendam Austriacam Domum. Qua in re obtendere non potest titulum defen-

a Sermo eorum ut cancer serpit, 2. Tim. 2. 17. *b. Anno autem trigesimo sexto Regni ejus, ascendit Baasa Rex Israel in Iudam, & murum circumdabat Rama, ut nullus posset tuto egredi, & ingredi de regno Asa*. 2. Paral. 19. 1 *c* Ibid v. 5. *d Quia habuisti fiduciam Regi Syriæ, & non in* Domino *Deo tuo, idcirco evasit Syriæ Regis exercitus de manu tua, &c. Stultè igitur egisti, & propter hoc ex præsenti tempore adversum te bella consurgent*, 2. Paral. 16. v. 7. 9.

defensionis naturalis in extrema necessitate, quia nulla prius lacessitum injuria, & absque ulla caussa, cum omnibus illius hostibus fœdus sanxit, & bellum ei intulit; foris extra Status suos illud fovendo, eosque dilatando usurpatione injusta Provinciarum exterarum, & consilio ac viribus Hæreticis fœderatis assistendo, ut de oppressis Catholicis triumphent; interim ad tractatus pacis Coloniam è Gallia venire nemo voluit, quamtumvis Pontifex Maximus, Imperator, & Rex Hispaniarum suos illuc cum plena potestate Legatos ablegassent.

§. Nec sola fœdera cum Hæreticis, sed etiam militares suppetiæ illicitæ sunt. Exemplum illustre nobis præbent sacræ paginæ in Amasia Rege, qui cum certo pretio exercitum aliquem à filiis Israel conduxisset, jussit Deus, ut eum abs se dimitteret, eique exprobravit, quod non in Deo potius spem suam ac fiduciam *a* posuisset; & quia illico paruit, nulla habita ratione periculi aut impensarum, insignem ei victoriam contra hostes suos largitus est.

§. Illa fœdera cum Hæreticis licita sunt, quæ aut belli sopiendi, aut commerciorum exercendorum caussa fiunt; quale fuit illud Isaaci cum *b* Abimelecho, & quod etiamnum viget Hispaniam inter & Angliam.

§. Initio semel cum Hæreticis fœdere, aliove pacto, quod nec Religioni, nec bonis moribus adversetur, & jurisjurandi insuper sanctitate firmato, omnino servanda est fides publica; per ejusmodi enim

a O Rex ne egrediatur tecum exercitus Israel, non est enim Dominus cum Israel, & cunctis filiis Ephraim. Quod si putas in robore exercitus bella consistere, superari te faciet Deus ab hostibus: Dei quippe est, & adjuvare, & in fugam convertere. 2. Paral. 25. 7. & 8.

b Vidimus tecum esse Dominum, & idcirco diximus: Sit *juramentum inter nos, & ineamus fœdus, ut non facias nobis quicquam mali,* Gen. 26. 28.

Sacramentum Deus ipse in pactorum testem voca-tur, & veluti sponsor promissi adimplendi utriusq; partis consensu constituitur & arbiter, ut castige deinde eum pro merito, qui datam fidem violave-rit: & sane grave esset, eum mendacii testem face-re. Nec ulla alia apud omnes gentes & Nation- conventorum pactorumque est securitas, quàm ju-risjurandi religio, qua si ad fallendum abuterentur ruerent omnia orbis commercia, neque ullæ un-quam firmæ induciæ, aut pax concludi posse-Verùm, etsi nulla intercedit Sacramenti religio pactiones tamen compleri debent; etenim ex ipsi veritate, fidelitate, & justitia oritur in illis obliga-tio quædam mutua, & communis omnibus Genti-bus; & sicut nemini Catholico licitum est occide-re, aut odisse Hæreticum, ita neque fallere, aut da-tam ei fidem frangere. Idcirco Josua *a* Gabaonit- fidem servavit; quod Deo tantoperè placuit, ut vi-ctoriæ adversus hostes concedendæ caussa ipsum etiam cœlestium orbium naturalium ordinem in-terturbare voluerit, obediendo voci Josuæ, & si-stendo solem in cœli medio, ut hostium cæden tantò melius posset prosequi, & pacti obligationem *b* adimplere, & quia trecentis annis post Saul fœdu istud violavit, punivit Deus Davidem *c* fame trien-nali.

a Iuravimus illis in nomine Domini Dei Israel, & idcir-co non possumus eos contingere, Jos 9. 19. *b Stet- itaque Sol in medio cœli, & non festinavit occumbe- spatio unius diei. Non fuit antea, nec postea ta- longa dies, obediente* Domino *voci hominis, pugnan- pro Israel,* Jos. 10. 13. *c Facta est quoque fames i- diebus Davidis tribus annis jugiter: & consuluit Da-vid oraculum* Domini, *dixitque Dominus: Propte- Saul, domum ejus sanguinum, quia occidit Gabao-nitas,* 2. Reg. 21. 1.

SYMBOLUM XCIV.

QUando Sol in lineâ Æquinoctiali constitutus, examen est lancium libræ, lucem suam quaquaversum spargit tantâ cum justitiæ æquitate, ut dies noctesque æquales faciat; non absque omni tamen respectu ad zonas viciniores, suoque impe-

rio magis subjectas, quibus majorem vim lucis impertit, iis præsertim climatibus & parallelis, qui a eo absunt propius; & si quæ forte Provincia caloris intemperiem experiatur sub zona torrida, ipsi ejus situs in caussa est, non radii solares, quippe qui eodem tempore aliis ejusdem zonæ partibus benignissimos sese exhibent. Quod itaque Sol in linea Æquinoctiali efficit, tam illustri cœli parte, ut non nemo existimet, Deum Optimum Maximum suam in ea fixisse sedem (si tamen ejus immensitas ullo certo loco definiri potest.) Idem illud in orbe hoc inferiori operatur Tiara Pontificia, quæ ex Romana urbe velut fixo quodam æquinoctio divinæ suæ lucis radiis universas Mundi Provincias collustrat. Sol, inquam, est in his inferioribus orbibus, cui vis lucis vicaria æterni illius Solis justitiæ communicata fuit, ut ejusdem beneficio res omnes sacræ veras suas nanciscantur formas, absque eo quod à vana aliqua opinionum impiarum umbra in dubium vocari possint. Nulla tam polis propinqua est Regio, quo nequicquam obstantibus frigoribus & tenebris ignorantiæ, splendores illius non penetraverint. Tiara ista lapis Lydius est, ad quem explorantur coronæ, & auri argentique illarum probitas expenditur: in illa tanquam in fusorio calice ab aliis spuriis segregantur metallis: signo illius monetario *Tau* consignatæ verum suum pretium valoremque inviolatum retinent. Eam ob rem Ramirus Aragoniæ Rex, aliique complures ultro Ecclesiæ Feudatarii esse voluerunt, tanquam qui honori & felicitati sibi ducerent, quod Coronæ suæ tributo pendendo essent obnoxiæ. Eæ vero, quæ ad lapidem istum Lydium Apostolicum probari detrectant, plumbeæ sunt & stanneæ, quas tempus modicum atterit, consumitque, adeo ut vix ad quintam usque generationem (quemadmodum frequenti experientia compertum fuit) perveniant. Unà cum Principum magnificentia dignitas etiam & amplitudo eorum temporalis accrevit, per Esaiam

Pro-

Prophetam *a* olim prædicta, quæ suo dein robore spiritualem quoque armavit gladium, ut Regnorum in orbe Christiano l... esse potuerit, & supremum eorundem tenere arbitrium. Atque his ipsis mediis potentiam suam conservare student Pontifices, paterno illo suo affectu & benignitate Principes sibi reddendo benevolos. Imperium eorum voluntarium est, in animos videlicet, apud quos ratio locum habet potius, quàm vis aut coactio. Quòd si hæc aliquando immoderatior fuerit, effectus planè contrarios habuit: cœca enim est indignatio, & facillimè in præceps ruit. Dignitas Pontificia inermis etiam, instructissimis exercitibus validior est. Occursus Leonis Papæ in habitu Pontificio tantum terrorem incussit Attilæ, ut pedem referret, & susceptam Romanæ urbis vastandæ cogitationem deponeret: si armis id attentasset, neutiquam fregisset animum hominis illius barbari. Unicus Pastoris sibilus, unica pedi, aut fundæ correctio ex amore intentata, plus possunt, quàm duri etiam silices. Rebellis fieret ovicula, si ex rigore agi cum illa oporteret: etsi enim Fidelium pietas dignitatem Pontificiam dotavit viribus, id tamen pro majori ejus securitate factum est potiùs, quàm ut iis uteretur. nisi ad conservandam Religionem Catholicam, & universale bonum Ecclesiæ ita opus esse videretur. Quando verò spreta isthac consideratione accidit aliter, & Tiara mutatur in Galeam, non agnoscit illam ultrà reverentia, immò ferire audet, non secùs ac si foret temporalis, & si niti voluerit rationibus politicis, æstimabitur pro diademate Principis Politici, non summi Pontificis, cujus imperium spirituali auctoritate sustentatur. Officium ejus pastorale non belli est, sed pacis: pedum obtusum supernè incurvatum, ut conducat: non acutum, ut sauciet.

a *Tunc videbis, & afflues, & mirabitur & dilatabitur cor tuum, quando conversa fuerit ad te multitudo maris, fortitudo Gentium venerit tibi.* Isa. 60. 5.

ciet. *a Summus Pontifex Summus homo est*, adeoq; *non æmulationi, non odio, non privatis affectionibus*, qui bellorum semper sunt incentiva, *obnoxius* esse debet: nam illud in summo Sacerdote etiam cœca Gentilitas exposcebat. Splendor virtutum, quæ in eo elucent, animos magis feriunt, quàm ensis in corpora sæviat. Plus auctoritas valet, quàm arma ad componendas Principum lites: hi enim, si videant eum suo fungi officio ex amore paterno à passionibus, affectibus & artibus politicis libero, jura & arma sua ad illius pedes ultro deponunt. Experti id sunt Pontifices plurimi, qui communes omnium Patres, non neutrales sese gesserunt. Qui uni alicui adhæret, se subtrahit alteri, & qui nec hujus est, nec illius, nullius est; Pontifices verò omnium esse debent: id quod in lege veteri indicabant ejus vestimenta, quæ singulari contexta artificio totum terrarum orbem *b* exhibebant. Neutralitas crudelitatis genus quoddam est, tùm præsertim cùm alienarum calamitatum non nisi otiosa spectatrix est. Si contendentibus inter se filiis pater immotus consisteret, meritò illi imputaretur, si alter ab altero damnum acciperet: oportet ut nunc amore, nunc severitate eos ab invicem distrabat, ponendo se inter eos medium, & si opus fuerit, unius etiam caussæ patrocinetur, ut alter ad æquam compositionem adduci possit. Eodem quoque modo, si paternas Pontificis admonitiones audire noluerint Principes, & reverentiam sacrosanctæ ejus auctoritati debitam exsuant, nec ulla spes supersit, eos inter se conciliari posse, perutile fore videtur, si steterit pro parte magis æqua, & suos reflexerit oculos in tranquillitatem publicam, & exaltationem Religionis atque Ecclesiæ, eique opem tulerit, donec alter ad æquitatem traducatur: qui enim tam hujus, quàm illius caussam approbat, utrique cooperari censebitur. Atque in Italia magis, quam in ulla alia orbis

a Tac. l. 3. Annal. *b In veste enim poderis, quam habebat, totus erat orbis terrarum.* Sap. 18. 24.

orbis parte illa Pontificum advigilantiâ opus est: nam si suum erga Francos affectum ita apertè semet prodiderint, ut hi subsidia illorum & favorem certo sperare habeant, in ipsam quoque Italiam arma sua inferre audebunt. Et movit ea consideratio nonnullos Pontifices, ut Hispaniæ magis sese addictos faventesque exhiberent, ad Franciam nimirum tanto melius cohibendam; quod si quis interdum ductus aliqua specie boni, aut affectu, aut utilitate propria & cautionis illius immemor, secularibus armis usus fuit, & ab exteris poposcit auxilia, magnis in Italia motibus ansam dedit; uti memorant Historici in vitis *a* Urbani Quarti, qui Carolum Provinciæ Phocæensis & Andium Comitem contra Manfredum *b* utriusque Siciliæ Regem in subsidium evocavit; Nicolai Tertii, qui potentiæ Regis Caroli stimulatus invidia, imploravit opem Petri Regis Aragonii: Nicolai IV. qui cum Alphonso Rege Aragonio adversus Regem Jacobum fœdus iniit: Bonifacii Octavi, qui Jacobum Aragoniæ Regem lacessivit, & à Carolo Valoësio Andium Comite contra Fridericum Siciliæ Regem petiit suppetias: Eugenii Quarti, qui Andiensem fovit factionem adversus Alphonsum Regem Neapolitanum; Clementis Quinti, qui Philippum Valoësium advocavit in auxilium contra Dynastam Procomitem Mediolanensem: Leonis Decimi, & Clementis Septimi, qui cum Francisco Galliæ Rege fœdus pepigêre adversus Carolum Quintum Imperatorem, ut Hispanos Italia ejicerent. Incommodum istud ex eo oritur, quod tantum Sedis Apostolicæ pondus sit, ut lancem, in quam conjecta fuerit, necesse sit plurimum deprimi. Moverit forte ad ista memoratos Pontifices aliqua boni species, in aliquibus tamen intentioni eorumdem minimè respondit effectus.

Verum sicut Pontificii muneris est omnem adhibere curam, ut in quiete ac tranquillitate conserventur Principes, ita hi vicissim debent (tametsi nul-

a Zurit. hist. Aragon. *b* Mar. hist. Hisp. l. 13. c. 13.

nullum esset divinum præceptum, uti reverà e suos semper defigere ocu os, Heliotropii ad insta in Sole isto Tiaræ Pontificiæ, qui semper lucet, nunquam occidit. in ejusque obedientia & tute permanere. *a* Eam ob caussam filio suo Ferdinan Regi Neapolitano præcepit Alphonsus Quintus R Aragonius fato jam concessurus, auctoritate Se Apostolicæ & Pontificum gratia nihil potiùs duc ret, caveretque eos offendere, tametsi justissima habere caussam videretur. Impietas aut imprude tia gloriari solent, si suam adversus Pontifices tue possint gravitatem. Iis sese submittere non vilit animi est, sed religio; non auctoritatis jactura, s honor. Venerationes à maximis etiam Principibu cum summa demissione iis exhibitæ, pia sunt m gnanimitas, quæ erudiunt alios; ut nôrint quant rebus sacris habendus sit honos. Non illæ infamia pariunt, sed insignem potiùs apud omnes laudem ut nemo quisquam animi abjectionem interpreta audeat. *b* Ita Constantino Imperatori nemo vert vitio, quòd in Episcoporum concilio locum hum lem occuparet, uti *c* nec Regi Ægicæ, cum in ali sacrorum Præsulum conventu Toleti celebra in terram sese prosterneret. Oppositiones contr Pontifices nunquam è voto succedunt. Contentic nes sunt, quæ nunquam bonum sortiuntur exitum Ecquis rationem Principis temporalis à suprem Ecclesiæ capite separare poterit? offensa, & au ctoritas sacra, juncta sunt inter se, & in unum qua si coëunt. Quanto illa est gravior, tantò plus d dignitatis decoro detrahitur. Hæc duplici armat gladio, contra maximam etiam potentiam se tue tur. In Regnis alienis obedientes habet subditos ubi verò bella his movere cœperit, refrigescit ho minum pietas, & à conflictu armorum ad librorun devenitur prælia, obedientiâ in dubium vocatâ unde perturbatâ Religione immutantur dominatus &

a Zurit. Ann. de Arag. *b* Euseb. in vit. Const *c* Chron. Reg. Goth;

t evertuntur Regna: horum enim firmamentum a honore & reverentiâ Sacerdotii *a* consistit, quæ caussa fuit, cur illud Nationes aliquæ Regiæ dignitati conjunxerint. Valde igitur expedit, Principes se suaque tam prudenter moderari, ut ne u m summis Pontificibus offensæ dent occasionem. Fiet verò istud, si debitum Sedi Apostolicæ cultum exhibeant: si sanctè inviolatéque ejus privilegia, immunitates & jura observent, sua item propria, si Pontificiis illis contraria non sint, animo forti & constanti tueantur, neque ullam regnis noxiam admittant novitatem, aut quæ ad Spirituale subditorum emolumentum non conducat. Cum Carolus Quintus Imperator coronæ accipiendæ caussa in Italiam ingrederetur, jusjurandum ab eo postulabant Legati Pontificii, quo promitteret, nunquam se contra Ecclesiæ jura factum aliquid, ipse verò respondit, nihil se in iis immutaturum, nec attentaturum quicquam contra Imperii constitutiones: quod dicebat propter feuda, quæ Ecclesia in Parmam & Placentiam obtendit. Fuit ea in re tam accuratus Rex Ferdinandus Catholicus, ut excessisse propemodum videri possit: quippe qui judicabat nequaquam permittendum, ut vel in minimo privilegiorum & jurium fines transiliantur: nam fixo semel pede, mox ut possessio defenditur, & paullatim itur longius; cujus principiis si quis obstiterit, graviores inde motus evitabit. Joannes Rex Aragonius nunquam ratum habere voluit factum Sixti Quarti Pontificis: qui Episcopatum Cæsaraugustanum *b* Cardinali Ausiæ Dezpuchio contulerat, eò quòd ab ipso Rege, ut erat id temporis mori usurpatum, nominatus non esset. Quare in bona & Cognatos Cardinalis grassatus, pervicit tandem, ut is Pontificatu se abdicaret, quem deinde Rex dedit

a Honor Sacerdotii firmamentum potentiæ assumebatur. Tacit. lib. 5. Hist. *b* Zur. hist. Arag. Mar. hist. Hisp. lib. 24. c. 16.

dedit Nepoti ſuo Alphonſo, cui jam pridem fuer
deſtinatus. Eadem contentio paulò pòſt de Turi
ſonenſi Eccleſia orta fuit, cui cùm quidam ſupr
mus judicii Præſes præficeretur Epiſcopus, juſ
eum illico renuntiare Inſulæ: ni f ceret, eum
cognatos ejus omnes Regnis ſuis ejectum iri m
nitabatur. Idem poſteà fecit Joannis Filius R
Ferdinandus in Conchenſi Pontificatu cum Rapha
le Galeotto, quem Sixtus Pontifex ejus propinqu
illi Eccleſiæ dederat Præſulem: indignatus eni
Rex, in hominem extraneum, & abſque nomin
tione, dignitatem illam collatam, Hiſpanos omn
Roma juſſit egredi, ſtatuitque ea ſuper re, & ali
ob cauſſas Concilium cogere. Cumque deinde Pon
tifex Legatum miſiſſet, & hic in Hiſpaniam ingre
ſus eſſet, reverti eum Rex juſſit, graviter conqu
ſtus, non tractari ſe à ſummo Pontifice, pro eo
obediens Eccleſiæ Filius mereretur, vehementer
que miratus, Legatum negotium iſtud in ſe ſuſc
piſſe. At ille modeſte reſpond t, renuntiare ſe L
gati privilegiis, & Regis judicio acquieſcere; qu
cum conditione, & bonis Cardinalis Hiſpaniæ ob
ſequiis admiſſus fuit, omniſque controverſia com
poſita Verum gravis cauſſa ſit oportet, aut natura
lis defenſio, ut ejuſmodi uſurpentur media; dignum
quoque Paterno Pontificum amore, minimè iis an
ſam dare, ſed benignitati ſemper ſtudere, ad con
ſervandum mutuam cum Principibus amicitiam
etſi enim duplicem manu ſua portet gladium, ſpir
tualem nimirum & ſæcularem, hic tamen per ipſo
Imperatores & Reges, tanquam protectores defen
ſoreſque Eccleſiæ executioni mandari debet. *Onc
conviene* (verba ſunt Regis Alphonſi Sapientis) *p
razon derecha, que eſtos dos poderes ſean ſiempre acor
dados, aſi que cada una dellos ayude de ſu parte al otr
ca el que ſe deſacordaſe, vernia contra el mandamien
de Dios, e avria por fuerza de menguar la fe, e la juſt
cia, e non podria longamente durar la tierra en bu
eſtado, nien paz, ſi eſto ſe fizieſſe.*

Ea

a Ant. Neb. hiſt. Hiſp. c. 120.

Facilè equidem credo, ſatis eam rem cordi eſſe omnibus iis, quotquot in ſuprema illa ſede Deus collocavit, ſed perturbant curam iſtam interdum aulici Romani, quorum unicum ſtudium eſt, diſcordiarum ſpargere ſemina. Suſcitat illas etiam Miniſtrorum quorundam ambitio, qui in ſummorum Pontificum gratiam inſinuare ſe ſtudent, & præcipua mereri munia, cum illa à Principibus independentia, immò & animi averſione; varias excogitando rationes ad denegandas gratias, quas petunt, & omnem captando occaſionem offendendi illorum Legatos; atque ut forti videantur eſſe animo, ſub ſpecie Religionis & zeli violenta ſuggerunt conſilia: quo fit, ut bona illa Pontifices inter & Principes amicitia intepeſcat, non abſque inſigni Reipublicæ Chriſtianæ detrimento, & refrigeſcat in venis illius pietas, ob defectum amoris, qui arteriæ inſtar eas fovet, calenteſque conſervat

SYMBOLUM CXV.

INter vim & potentiam duorum contrariorum æquorum ſeſe Iſthmus tuetur, tanquam utriuſque arbiter, non uni magis adhærens, quam alteri; unde fit, ut quod mare unum illi adimit, reſtituat alterum, & pugna utriuſque æquè potentis integer conſervetur. Etenim ſi unius fluctus nimium intumeſcerent, & totam inundarent terram, terræ deberent dominium, & Iſthmus eſſe definerct. Iſt hæc inter duas grandes potentias quaſi neutralitas Petrum Aſagram diu feliciter conſervavit in Statu ſuo Albarracinenſi, *a* in Caſtellæ & Aragoniæ confinibus ſito: quilibet enim iſtorum Regum caveat ſollicitè, ne ille ab altero opprimeretur, qua mutua inter utrumque æmulatione Status ille libertatem ſuam retinuit integram. Atque ex eo intelligere

a Mar. hiſt. Hiſp. l. 11. c. 16.

gere poſſent Allobrogum Duces, quantum ad ipſo-
rum ſecuritatem interſit. ſi communes ſe amico
ambabus Coronis Hiſpaniæ & Franciæ præbeant

ſerventque in ſua poteſtate ea propugnacula, quæ
ingreſſum per Alpes in Italiam prohibere poſſunt
ſiquidem ea in re eorum amplitudo, conſervatio
& ami-

& amicitiæ necessitas consistit, propterea quod Coronæ utriusque intersit quam plurimùm, ne illi ab alterutra bonis suis exuantur. Hinc toties Hispani Duci Carolo Emmanueli venerunt subsidio, armisque recuperarunt, quæ à Francis occupata fuerant. Tunc solùm expediret Ducibus, communi isti renuntiare amicitiæ, & uni certæ Coronæ sese adjungere, quando altera armorum vi Statibus illorum dominari contenderet, & præsertim Corona Francica: hæc enim, si Hispanos Italia ejiceret, tam fieret potens (extenso jam suo dominatu ab ultimis Oceani finibus usque ad terminos maris Mediterranei per Calabriam) ut confusis Sabaudiæ & Pedemontii Statibus, necesse foret, aut eos coronæ Francicæ uniri, aut subjectionem & servitutem subire intolerabilem; quam deinde universa etiam experiretur Italia, absque ulla spe se ipsam in libertatem iterum vindicandi; Hispaniæ verò difficile admodum foret, deperdita recuperare, & ad æqualitatem vires reducere, propterea quod tam longè absit in Italia. Periculum istud magna cum prudentia expendit Respublica Veneta, cum crescente Caroli VIII. Franciæ Regis potentia in Italia, novam fœderatorum decrevit unionem, quam sanctissimam appellabant. Atque ex eo tempore moliri cœpit Providentia divina securitatem & cõservationem Sedis Apostolicæ pariter & Religionis, & ne Turcarum opprimeretur tyrannide, aut hæresibus inficeretur, quæ in Germania nasciture essent, provexit ultra ipsas etiam Alpes magnitudinem Domûs Austriacæ, atque in Regno Neapolitano, Sicilia, & Ducatu Mediolanensi stabilivit Monarchiam Hispanicam, ut Italia undique à Principibus Catholicis defendi posset. Ut vero etiam Hispaniæ potentia intra suos contineretur terminos, & juribus successionis, feudorum armorumque contenta viveret, æmulum illi dedit Franciæ Regẽ, ut pro sua conservatione necesse haberet subditorum sibi conciliare amorem ac benevolentiam, &

& alios æstimare Principes, conservando in illis justitiam, inter hos pacem, nulla belli data occasione, utpote quod jura & arbitrium potentis Principis in discrimen adducit.

§. Istud beneficium, quod Italia à potentia accipit Hispanica nonnulli servitutem existimant, cùm præcipuum potiùs quietis, libertatis, & Religionis in illa momentum sit. Error ex eo nascitur, quòd utilitatem ejus rei non satis agnoscant. Qui navigandi artem ignorat, & imam navem saburra aut lapidibus impletam videt, periculum inde eidem creari putat. At qui prudentiùs istud considerat, facilè agnoscit, absque ejusmodi pondere navem inter undas diu salvam consistere non posse. Hoc utriusque Coronæ æquilibrium pro communi subditorum utilitate expendisse videtur Nicephorus, cùm in hæc verba loquitur: a *Mirari mihi subit impervestigabilem Dei sapientiam, qui planè contraria uno fine conclusit. Nam cum duas adversarias potestates inter se committeri statuit, nec alteri alteram subjicere, aut ingenio & virtute præstantes utrique parti moderatores præficit, ut alter alterius consilia, & conatus evertat, & utrinque subditorum libertati consulatur, aut utrosque hebetes, & imbelles deligit, ut neuter alterum tentare, & septa (quod ajunt) transilire audeat, veteresque Regnorum limites convellere.* Ad eundem quoque finem separavit inter se Providentia divina vires Regum Hispaniæ & Franciæ; interjiciendo altissimos Alpium muros, ne vicinitas fortè, aut aditûs facilitas bellum accenderet, magisque faveret Nationi Gallicæ, si ea tam frequens portas illas haberet apertas; quin & pro securitate majori earundem claves Allobrogum Duci, Principe Italo, concredidit, qui cum Statibus suis inter Regem utrumque medius, eas aut clausas servaret, aut apertas, quoties necessitas boni publici illud exigeret. Hanc Dei dispositionem agnovit Papa Clemens Octavus, & singulari cum prudentia effecit, ut Status Salusanus in Allobrogum

a Niceph.

gum Ducis potestatem deveniret. Ratio Status antiquissima ea fuit; eidem innitebatur Alphonsus Rex Neapolitanus, cum Mediolanensi Duci suaderet, ne civitatem Asti Ludovico Delphino Franciæ dederet: neque enim, ajebat, Franci Italiæ bono pedem in Italiam inferre cogitant, sed ut suæ eam ditioni subjiciant, prout in Genuensi expeditione tentari cœptum. Hujus consilii vim minimè assecutus fuit Princeps ille Italus, qui moderno Franciæ Regi auctor fuit, ut Pinnarolam occupando, pedem in Alpibus figeret, deceptus fortè (nisi malitia fuerit) specie utilitatis, quam è Gallorum vicinitate contra quascunque Hispanorum molitiones sperare poterat: nec consideravit tamen, solo metu futuri belli, quod nunquam fortè eventurum erat, introduci aliud præsens, & omnino certum de Francis in Italiam admittendis; neque enim in una aliqua Provincia inter duas tam diversas oppositasque Nationes pax conservari poterit; nec aliud inde Italiæ fore commodum, quàm quod serpentem in sinu aleret, à quo deinde pestilentissimo veneno inficeretur. Præterquam quod Franci intra suos etiam limites consistentes ab altera Alpium parte, satis præstò sint semper, ut vocati in Italiam possint irruere, nec necesse sit eos habere tam vicinos, ut ille in Italiam ingressus ipsorum relinquatur arbitrio. Verum etsi Franci tam modesti essent, & ab omni dominandi libidine alieni, ut illic se continerent, nec quicquam nisi implorati ab aliis attentarent, quis dubitet tamen, longè eos extra protectionis limites tunc dominandi occasione abituros; uti reipsa experti sunt Ludovicus Sfortia, Castrucius Castrocani, aliique, qui illorum implorarunt auxilium, nullo alio fructu, quàm quòd iis accideret [sicut & hodie nonnullis accidit] id quod Trecentinis quondam evenisse memorat Tacitus, nimirum a *quoties* isti *concordes agebant, spernebatur Parthus: ubi* verò *dissensêre, dum sibi quisque contra æmulos subsidium vocabant acci-*

a Tacit. lib. 6. Annal.

accitus in partem, adversum omnes valescebat. Quod si ista Francorum potentia Pinnarolam ea lege fuisset introducta, ut in ipsius Italiæ esset arbitrio eam aut in subsidium evocare, aut è suis finibus rursum dimittere, ubi sic expedire visum fuerit, habuisset sane consilium istud politicam aliquam rationem & speciem zeli boni publici: at nunc tempore minimè opportuno eam intra ipsas Italiæ portas constituere, ut pro libitu, quoties aut ambitio aut levitas suaserit, eam possit subingredi, atque ut ex isto metu Hispani, nunquam non armis vigilent, deturque occasio, ut alii quoque Principes arma corripiant, & graves concitentur bellorum motus absque ulla quietis spe, non tam consilium fuit, quàm proditio patriæ: neque enim erat aliud, quàm exponere eam arbitrio Franciæ, & contrà adimere Principi Italo facultatem, qua pro communi omnium bono ipsis Alpibus imperitabat.

§. In reliquis Italiæ Principatibus, qui inter ambas illas Coronas constituti non sunt, vim non habet ista Neutralitatis ratio: illatis enim in Italiam armis, Victoris erunt præmium, nec ullam partium sibi habebunt obstrictam, uti Consul Quinctius dicebat, Ætnolis persuasurus, ut in bello contra Regem Antiochum suscepto Romanis se *a* jungerent; & experti illud sunt Florentini, quando detrectato fœdere cum Rege Aragonio mansêre neutrales, perdentes Regis Franciæ gratiam, nec tamen Pontificis iram mitigantes. Neutralitas semper admittenti exitiosa est, quam ob causam de Senensibus (qui neutralitate salutem quærentes miserè periêre) dixit Alphonsus Rex Neapolitanus, iis evenisse, quod accidere solet duobus unius ejusdemque domus inquilinis; quorum ille, qui inferiores ædium partes incolit, fumo supernè habitantem opplet; hic verà contrò inferne commorantem madefacit. Thebanis plurimum nocuit, quod neutrales esse voluerint, dum Xerxes Græciam oppugnavit.

a *Quippe sine dignitate præmium victoris eritis,* Liv. l. 35.

gnavit. Et quamdiu talem se gessit *a*Ludovicus XI. Franciæ Rex, cum nullo Principe pacem habuit.

§. Ne porrò falli se sinant Principes, opinando nimirum, neutralitatem istam optimum esse medium ad conservandas in æquilibrio Hispaniæ Franciæque vires; nam reverà aliqua opus est affectus ostensione in favorem Hispaniæ, non ut pluribus potiatur, neque ut in Franciam irruat; sed ut ea, quæ nunc possidet tueatur, & in Regno suo detineantur Franci, nec neutralitate forte, aut benevolentia aliò invitentur. Et hoc ipsum tam certum est exploratumque, ut sola etiam affectus declaratio absque ullis aliis indiciis publicis pondus sit æquilibrii istarum bilancium, & argumentum sufficiens, cur ideò bellum exardescat. Italia duas factiones ferre non sustinet, quæ Coronæ utriusque intra illius viscera contentione suam stabilire fortunam satagunt. Agnovit istud Carolus V Imperator, quando ut Italiæ quietem restitueret, eas penitùs exstinxit, mutavitque formam Reipublicæ Florentinæ, quæ eas id temporis fovebat; una enim bilancium Franciæ, aut Hispaniæ plusculum onerata pacis examen inclinabat. Cognita hac veritate, prudentiores quique Principes & Respublicæ, Hispaniæ sese faventiores exhibuere, ut aliquod illi pondus adderent, perfectiorique constituto æquilibrio, unà cum Statibus suis optata quiete fruerentur; & si quis illud aliquando disturbavit, adjungendo se ad factionem contrariam, is ingentes dedit turbas, & Italiam in ruinam impulit.

§. Gloria illa quæ dominandi libidinem comitatur, nonnullos interdum Italos stimulat, ut secum ipsi statuant melius fore, si contra utramque conspirent Coronam, & sibimet ipsi dominentur, aut in Respublicas divisi, aut certo aliquo capite constituto, verum cogitationes istæ, supposita Italiæ conditione, pro discursu sunt potius quam ut in

a Phil. Comin.

effectum deduci queant; nam aut Papa totius Italiæ erit Dominus, aut aliquis alius. Si Papa, minimè desunt rationes, quibus facilè quis ostendat fieri non posse, ut Monarchia aliqua spiritual. conjuncta cum sæculari, satis se tueatur in potentia Principis alicujus electivi (devexa præsertim ætate, qua ordinariè omnes solent esse Pontifices qui totus est in procuranda pace & tranquillitat Ecclesiastica, occupatus in negotiis spiritualibus cinctus nepotibus & consanguineis, ut licet eorundem Statibus successionem nequaquam obtenderet, valde tamen eos, varia iisdem feuda distribuendo, in partes distracturus sit: accedit præterea cum plurimum aliàs Christianitati conducat Pontifices communes esse omnium Patres absque dissidiis cum Principibus aliis, futurum ea ratione ut perpetuas habituri sint controversias ac lites cum duabus illis Coronis de juribus, quæ in Ducatum Mediolanensem, Regna item Neapolitanum & Siciliæ ambæ illæ sibi vendicant, ac proinde sedem Apostolicam armis facile impetent, aut junctæ cum pacto aliquo dividendi postea inter se Status illos bello partos, aut separatæ, una per agrum Mediolanensem, altera per Neapolitanum in Italiam irruente, cum periculo etiam, ne alterutra forte auxiliares Germanorum, aut ipsius Turcæ copias in subsidium evocet, quæ postea in Italia pedem figerent.

§. Quod si aliquis totius Italiæ Rex crearetur, eadem manerent incommoda, & aliud adhuc gravius nasceretur ex eo, quòd ad formandam unam Monarchiam, Principes alios uni alicui reddere subditos, & Pontificem suo oporteret exuere imperio: nam si eo in statu, in quo nunc sunt, eos relinqueret (tametsi id foret cum aliqua clientelæ agnitione, aut fœdere) nullo modo sese tueri posset, quo porro fieret, ut Italia imperium istud spirituale omnino perderet, quod non minorem illi parit gloriam, ac illud Romanum, & amissa sua libertate in tyrannicam quandam deveniret confusionem.

§. Mi-

§. Minus autem fieri poterit, ut Italia quieta persistat, si à diversis gubernetur Principibus: neque enim ita omni ex parte inter eos conveniet, ut contra ambas illas Coronas sese uniant, quin potius bellis mutuis intestinis ultrò accersitis se conficient, uti sæculis retrò præteritis accidit; siquidem Natio Italica tam est generosa, ut modum tenere haud sciat, aut dominari vult absolutè, aut parere.

§. E quibus omnibus liquet, quàm Italiæ necessaria sit potentia aliqua peregrina, quæ opposita exteris, nec inter illius Principes bellorum toleret motus, nec armis utatur alienis; quæ caussa est, cur ex eo tempore, quo in illam ingressa fuit Corona Hispanica, parte & tranquillitate fruita semper fuerit.

§. Ingens itaq; utilitas, quam secum adfert necessitas illa ad alterutram Coronam sese adjungendi, movere potest Nationem Italicam, ut cum præsenti Statu se conformet, posito præsertim, quod si quæ in Ducatu Mediolanensi, & Regno Neapolitano ac Siciliæ fiat immutatio, id futurum sit cum gravi aliorum dominiorum perturbatione: neq; enim formæ novæ absque aliarum interitu introduci solent; cumque alterutra è duabus illis Nationibus in Italia admittenda sit, convenientior utique pro illa erit Hispanica, siquidem ambæ istæ uni eidemque subsunt Climati, quod eas reddit similiores in firmitate Religionis: in observatione justitiæ: in actionum gravitate: in fidelitate erga suos Principes: in constantia promissorum & fide publica: in modestia animorum, aliisque ritibus ac moribus: tum etiam, quia Rex Hispaniæ non imperat in Italia tanquam extraneus, sed tanquam Princeps Italus, qui nihil in illam obtendit aliud, quàm ut ea conservet, quæ justo nunc titulo possidet, quippe qui majori cum Statûs emolumento Monarchiam suam extendere possit per vastissimas Africæ Provincias. Hanc regulam secutus est, & suis reliquit Successoribus Rex Ferdinandus Catholicus, quando oblatum sibi in Italia Imperatoris titu-

titulum generosè respuit, dictitans nihil se in illa cupere, quàm quod jure ad se pertineret, nec decere, ut Imperialis dignitas in partes distrahatur. Testes ejus rei sunt tot tamque variæ restitutæ urbes, absq; eo quod Rex Hispaniæ jure belli & compensatione sumptuum damnorumque uti voluerit aut arma sumere (quamdiu non ursit necessitas) sive pro defensione propria, sive pro aliena conservatione; uti reipsa experti sunt Mantuani Duces. Quod si aliquando Nivernensem bello aggressus est, non ideo factum, ut Casalum occuparet; quemadmodum malevoli quidam interpretantur, sed ut Imperator justitiam administrare posset iis, qui jus aliquod in Status illos sibi vendicabant: posteaquam enim Dux Nivernensis per Marchionem Mirabellanum Regiæ suæ Majestatis tutelam & consensum pro matrimonio filii sui Ducis Ratellani cum Principe Maria petiisset, utrumque obtinuit; sed confecto negotio, Madritum mox nunciatum fuit artibus Comitis Estrigii celebratum jam matrimonium, Vincentio Mantuano Duce in extremis constituto, nulla prius cum sua Majestate ea super re facta communicatione, contra ac Regem inter & Ducem convenerat. Unde novitas ista, quæ nonnullis contemptus quidam & diffidentia videbatur, tutelæ executionem distulit inprimis, & novis deinde consultationibus ansam dedit, quibus sic visum, ut tunc quidem istis omnibus dissimulatis effectum suum gratia sortiretur, & de matrimonio inito congratulatio fieret. Verum cum Providentia divina ruinam urbis Domûsque Mantuanæ ob Principum illius vitia, & illula sæpius matrimonia disponeret, ad eundem istum finem eventus omnes dirigebat; atque adeo dum hæc in Hispania gererentur, effecit Cardinalis Richelius juratus Ducis Nivernensis hostis, ut opitulante suo Rege Dux Allobrogum bellum illi inferret pro iis occupandis, ad quæ in Monferrato jus aliquod obtendebat. At Dux ille subodoratus, nonnisi inanem

hunc

hunc titulum esse, ad introducenda in Italiam arma Gallica & media utriusque Ducis ruina augendam Coronæ Francicæ amplitudinem, rem omnem Gonsalvo de Corduba Gubernatori Mediolanensi aperuit, ultro pollicitus, si armis suis sibi præstò foret, se Franciæ partes deserturum. Gonsalvus tempus sibi dari petiit, ut ea de re ad consilium referret in Hispaniam, vidensque illud à Duce denegari, & nisi eidem auxilio adesset, Alpium portas Francis patefactum iri, magisque perturbandam Italiam, suapte interim sponte cum ea transegit, sperans Espadini opera Casalo se potiturum, quo fieret (quemadmodum ipse ad suam Majestatem perscribebat) ut facilius deinde Imperator controversias in Monferrato & Mantuano Ducatu exortas posset componere. Atque hoc ipsum consilium effecit deinde, ut sua Majestas alteram etiam tutelæ executionem suspenderet, quamtumvis aliàs pacem Italiæ cuperet: quam tamen ut quoquo modo procuraret, omnemque æmulationis caussam è medio tolleret, dedit in mandatis Gonsalvo de Corduba, ut si (quod certum habebatur) Casalum jam occupasset, eandem urbem nomine Imperatoris, directi illius Domini tueretur, missis insuper literis ejusdem tenoris, quas in tali casu ad suam Cæsaream Majestatem ipse destinaret. Verùm cum tractatus ille minimè succederet; absque Majestatis suæ jussu Casalum obsidione cinxit, unde factum, ut Rex Franciæ Susam advolaret, & Hispania præter opinionem bello implicaretur, palàm protestata copias istas militares nonnisi auxiliares esse Cæsaris, ut via justitiæ decideretur de juribus, quæ nonnulli in Monferrato & Ducatu Mantuano sibi competere affirmabant; Gonsalvus verò conditionem quam Dux Nivernensis illi offerebat, de nudando mœnibus Casalo admittere nunquam voluit, ne cuipiam fortè videretur, Majestatem suam privati commodi gratia potius, quàm tranquillitatis publicæ motibus illis sese immiscuisse. Hæc ipsissima rei veritas

 est,

eſt, nota perpaucis, & à multis tamen per calumniam graviter injuſteque traducta.

Deponant igitur Italiæ Principes ac Reſpublica inanes illas ſuſpicionum umbras, certò ſibi perſuadentes, Hiſpaniam hoc ſolum ſpectare ac cupere, ut ſuam inter illos magnitudinem conſervet non ut eandem augeat, & locum dent veræ politicæ hujus meæ narrationis, ſiquidem amant Italiæ pacem: æmulationes enim illæ, quas multi ſibi inaniter & abſque fundamento imaginantur, graviſſimorum motuum cauſſa ſunt, cum nullum ſit bellum, quod non aut ex Potentioris ambitione aut imbecillioris metu oriatur.

SYMBOLUM XCVI.

VIctoria in bellis juſtis pacem ut finem ſpectat, ad hanc ſiquidem, & ad æquitatem hoſtem adducit, atque adeo illa magis erit glorioſa quàm minori cum damno ars largita fuerit, non armorum robur: illa inquam, quæ minus pulvere & ſanguine reſperſa fuerit. Palmam dulcem Horatius appellat, quæ ſic obtinetur

——————— a *Dulcis ſine pulvere palma.*

Romani pro victoriis cruentis Gallum Diis ſacrificabant, bovem verò pro iis, quas ars & induſtria pepererat. Si ingenio ad Dei accedimus ſimilitudinem, vires autem communes habemus cum belluis, glorioſius utique erit illo hoſtem vincere, ac iſtis. b *Lætior* erat *Tiberius, quia pacem ſapientia firmaverat, quàm ſi bellum per acies confeciſſet. Ingens victoriæ decus* Agricolæ c *citra Romanum ſanguinem bellanti*, & Romanos vincenti. Quod ſi victoria conſervationem & augmentum Reipubl. ut finem præ oculis habet, melius ſtratagemate aut negotiatione is obtinebitur, quàm armis. Pluris vita unius civis æſtimàri debet, quàm multorum hoſtium interitus: unde Scipionem Africanum dicere ſolitum accepimus,

a Horat. b Tac. l. 2. Annal. c Tacit. in vita Agric.

mus, *malle se unum servare civem, quàm mille hostes occidere.* Quibus verbis posteà tanquam symbolo suo usus fuit Marcus Antonius Pius Imperator, & re-

ctè id quidem: nam hostem superare Ducis militaris est officium: servare verò civem, Patris Patriæ. Non istud considerabat Vitellius Imperator, cùm de-

devicto Othone per cæsorũ transiens cadavera diceret, *gratus odor trucidatorum hostium, gratior tamen civium.* Inhumana planè vox, quæ ne vulturem quidem deceret. Aliter Himilcon affectus fuit, qui licet magnas in Sicilia obtinuisset victorias, quia tamen milites quàm plurimos desiderabat, quos lues in castris sustulerat, Carthaginem non triumphans ingressus fuit, sed pullatâ indutus veste, & amictu mancipii proprio, suam deinde domum repetens, & nemini quicquam locutus, sibi ipsi necem conscivit. Victoria cruenta ardor quidam vindictæ videtur esse potiùs, quàm fortitudinis facinus. Plus in eâ ferocitas obtinet, quam ratio. Ludovicus Duodecimus Franciæ Rex, cum intellexisset exercitum suum in prœlio ad Ravennam de hoste triumphasse, multis tamen amissis Ducibus & militibus, altùm suspirans dixisse fertur: *O utinam prœlio victus potius fuissem, & optimi mei Duces etiamnum viverent! Victorias ejusmodi Deus hostibus meis largiatur, in quibus victus evadit victor, victor autem victus abit.* Eam ob caussam boni prudentesque Duces, quantum fieri potest, acres conflictus & oppugnationes *a* devitant, majorique sibi ducunt honori, si efficiant, ut hostis ultrò se dedat, quam si viribus & armis eundem superent. Magnus Dux urbem Cajetam certis pactis & conditionibus in suam redegerat potestatem, & autumabant nonnulli satius futurum fuisse, si tanquam in campo victor, vi armata eandem occupasset, detentis in captivitate Ducibus, qui illic erant, ob damna videlicet, quæ facere illi possent si liberi dimitterentur; ipse verò respondit; *Plus in pulverem pyrium, glandes, & tormentorum globos impendendum fuisset, quam periculum istud mereretur.* Egregia fortitudo est, quæ minori sanguinis impensa ad deditionem compellit; & bellum felix, quod miserando & ignoscendo *b* transigitur.

a *Dare in discrimen legiones haud imperatorium ratus*, Tacit lib. 2. Annal. b *Bellorum egregios fines, quoties ignoscendo transigatur.* Tacit. lib. 12. Annal.

igitur. a *Quanta pervicacia in hostem, tanta beneficentia adversus supplices utendum.* Isthanc animi generositatem hac nostra ætate vix usurpari videmus, quando magis ad explendam iram, quàm ad fortitudinem exercendam, magis ad vastandum, quàm ad vincendum armis concurritur. b. *Ubi* urbibus exustis, vastatis Provinciis, incensis spoliatisque agris, ut in Germania & Burgundia fieri cernimus, *solitudinem faciunt, Pacem appellant.* O sævitiem barbaram, & ab omni ratione humana alienam, ipsimet Naturæ bellum inferre, eidemque eripere media, quibus nos alit ac sustentat! Etiam arbores urbibus obsidione cinctis proximas succidi vetant sacræ paginæ quia ligna sunt, non homines nec hostium numerum augere c possunt. Tantoperè Deo displicet sanguis in bello effusus, ut quamvis adversus Madianitas arma sumere jussisset, posteà tamen etiam præceperit, ut quicunque aut hominem trucidasset, aut occisum contigisset, dies septem, extra d castra, lustraretur. Æneas grande nefas putabat, res sacras manibus contrectare antè, quam pura lympha eas abluisset:

> *Attrectare* e *nefas, donec me flumine vivo*
> *Abluero,*

Deus tanquam pacis vitæque auctor eos abominatur, qui aut illam perturbant, aut hujus filum abrumpunt. Etiam contra ipsamet arma, quia mortis sunt instrumenta, hanc Deus indignationem ostendit: ideo enim opinor, altaria è lapidibus rudibus, & impolitis, quos ferrum non tetigisset, exstrui præce-

L l 7 pit;

a Idem ibid. b Tacit. in vita Agric. c *Quando obsederis civitatem multo tempore, & munitionibus circumdederis, ut expugnes eam, non succides arbores, de quibus quis vesci potest, nec securibus per circuitum debes vastare regionem quoniam lignum est, & non homo, nec potest bellantium contra te augere numerum,* Deut. 20. 19. d *Manete extra castra septem diebus Qui occiderit hominem, vel occisum tetigerit, lustrabitur die tertio & septimo.* Num. 31. 9. e Virgil.

pit; uti illud, quod erectum fuit, postquam populus Israëliticus Jordanem *a* transierat, aut illud Josuæ post reportatam ab *b* Haitis victoriam: ferrum enim belli materies est, unde gladii fiunt; neque admittere illud voluit ad sacrificiorum suorum puritatem & quietem, id quod in alio quodam præcepto videtur expressisse, cùm prohibet, ut ne culter quidem altaribus applicetur, & si fiat secus, ea pollutum *c* iri.

§. Verùm effrænata gloriæ cupiditas rationibus istiusmodi locum dare non solet, perinde quasi famæ celebritas obtineri non possit, ubi nec virium robur sese exserit, nec sanguis profunditur, qua eadem de caussa interdum nec auxiliares copias, nec victoriæ socios quidam admittere cupiunt. Rex Alphonsus Tertius propterea solum in pugna ad Arcos cladem accepit, quod Legionensium & Navarrorum adventum præstolari noluisset; uti & Tillius in prœlio Lipsiensi, quod non exspectâsset Cæsareas copias. Qua in re egregiè fallitur ambitio, siquidem victoriarum gloria non tam in armorum robore ac viribus est posita, quàm in eo, ut tutioribus quis uti nôrit consiliis: nam illa à casu pendent, hæc vero à prudentia. Sat cito victoriam obtinet, cui cum judicio provisum est, ne *d* vincatur. Urit ambitio, & ratio perturbata naturalem sequitur impetum, ac semetipsam perdit. Plurimum subditi suo debent Principi, qui spretis trophæis & triumphis hoc agit, ut pacem negotiationibus conservet, & auro argentoq; victoriam obtineat. Meliori siquidem venit pretio, quæ pecunia, quam quæ

a Et ædificabis ibi altare Domino Deo tuo de lapidibus, quos ferrum non tetigit. Deut. 27. 5. *b Tunc ædificavit Josua altare de lapidibus impolitis, quos ferrum non tetigit.* Jos. 8. 31. *c Si altare lapideum feceris mihi, non ædificabis de sectis lapidibus, si enim levaveris cultrum super eo, polluetur.* Exod. 20. 25. *d Satis cito incipi victoriam ratus, ubi provisum fortè, ne vincerentur.* Tac. lib 2. Annal.

quæ sanguine emitur. Et plerumque felicius securiusque hastis aureis pugnatur, ac ferreis.

§. Parta semel victoria ob præteritorum casuum varietatem suimet obliviscitur; gloria evanescit; gaudio perturbatur; lætatur spoliis; acclamationibus fit confidentior; sanguine profuso hostem contemnit, & secura obdormiscit, tunc præsertim, cum vigilare vel maximè eam oporteret, majoremque præ se ferre fortitudinem in semetipsa edomanda, quàm in hoste debellando exercuit: hoc etenim magis à fortuna, quàm ab animi magnitudine proficisci potest, & in triumphis de effectibus nostris & passionibus casus locum non habet. Decet igitur, ut post obtentam de hoste victoriam, supremus militiæ Dux in semetipsum protinus descendat, ac prudenter fortiterque componat suorummet affectuum civiles motus: absque hoc enim triumpho ne ipsa quidem de hoste victoria satis secura foret. Ad ipsa spolia & trophæa majori cum solicitudine vigilet: nam metus in periculo custodias excubiasque duplicat, qui verò extra illud versari se existimat, somno se dat: *a Iosua non contraxit manum, quam in sublime porrexerat, tenens clypeum, donec interficerentur omnes habitatores Hai.* Nulla est securitas prœlium inter & victoriam. Desperatio multa audet. Vilissimum etiam animal, si vexetur, contra insurgit. Alberto Archiduci caro stetit ad Neoportum experientia. Periculosum esse ajebat Abnerus ad Joabum, nimium ferro in hostem *b* sævire. Ingeniosa præterea est ipsa calamitas, adeo ut ea pressus hostis occasione uti soleat, & in uno sæpe momento amissa recuperet, hac ipsa sua inconstantia Fortunam deludens. Cum maximè splendet, vitrea est maximè, & citissimè frangitur. Eam ob rem belli Dux victoriis efferri non debet, nec existimare fieri non posse, ut victo rursus in trophæum

a Iof. 8. 26. *b Num usque ad internecionem tuus mucro desæviet? an ignorat, quod periculosa sit desperatio?* 2. Reg. 2. 26.

phæum cedat. Eundem ſemper caſum præ oculis habeat, comtemp'ando uno eodemque tempore ſub ærumnarum aquis demerſam palmam, quam triumphantem ſuſtulit; haud ſecus atque in palmâ præſentis Symboli videre licet, cujus adverſa ſpecies oculis ſubjicit, ad quem ſtatum illius pompam ventorum vis aut temporum injuria poſſit reducere. Prudens iſthæc conſideratio in cauſſa fuit, cur ſponſus ſponſæ ſuæ oculos aquarum rivulis *a* comparet: in illis enim agnoſcitur & componitur animus, pro adverſis caſibus. Ingens gloriæ hoſtis proſperitas eſt, confidentia quippe virtutem ſocordem ac negligentem efficit, & ſuperbia periculum deſpicit, b *Acriore hodie diſciplina victi, quam victores agunt: hos ira, odium, ultionis cupiditas ad virtutem accendit: illi per faſtidium & contumaciam hebeſcunt.* Parta ſemel victoria victo ſæpe felicitatis, victori contra infortunii ſolet eſſe principium: hunc enim fortuna proſpera excœcat, ille adverſâ emendare ſatagit. Quod arma florentia vincere nequiverunt, proſtrata interdum obtinent, & diſperſa hinc inde ſpolia: his enim militum alitur cupiditas, ſine diſciplina, ſine ordine; uti Sarmatis accidit, d *qui cupidine prædæ graves onere furcinarum, velut vincti cadebantur.* In Tarrenſi prœlio adverſus Regem Franciæ Carolum Octavum infeliciter, aut ancipiti ſaltem Marte pugnatum fuit, eo quod milites Itali citius, ac oportebat, ad impedimenta diripienda ſeſe effuderint. Ea propter Iudas Machabæus milites ſuos hortatus eſt, ut nemo quiſquam donec confectum eſſet prœlium, hoſtium ſpolia *d* tangeret.

Victoriæ pluris à progreſſibus, qui inde ſperari poſſunt, quàm à ſeipſis ęſtimandæ ſunt, atque adeò excolere eas oportet, ut tanto uberiorem fru-

a *Oculi ejus ſicut columba ſuper rivulos aquarum*, Cant. 5. 12. *b* Tac. l. 2. Hiſt. *c* Tac. l. 2. Hiſt. d *Sed ſtate nunc contra inimicos noſtros, & expugnate eos & ſumetis poſteà ſpolia ſecuri*, 1. Mach. 4. 18.

fructum proferant. Tempus & moram concedere, aliud nihil eſt, quàm armare hoſtem, & fructu jam collecto contentum vivere, armis in ſterilitate relictis. Æquè facile eſt fortunam aſſurgentem labi, ac difficile lapſam rurſum erigere. Ob hanc caſuum incertitudinem multis argumentis Senatui perſuadere conatus eſt Tiberius, nullo modo expedire, ut honores ob victorias in Germania obtentas Germanico decreti executioni *a* darentur.

Verùm tametſi perutile ſit victorias perſequi, ardor tamen ille tam ſecurus, & abſque omni ſollicitudine eſſe non debet, ut pericula contemnat. Conſulenda celeritas, ſed cum prudentia, habita ratione temporis, loci & occaſionis. Utatur Princeps victoriis cum moderatione, non cum tyrannide cruenta & barbara, ponendo ſibi ſemper ante oculos conſilium Theodorici Oſtrogothorum Regis, quod ſuper Germaniæ victoriis ad ſocerum ſuum Clodoveum ſcripſit in hunc ſenſum: b *In ejuſmodi caſibus eum audiat, qui majorem habet experientiam: Illa bella bene feliciterque mihi evenêre, quæ cum animi modeſtiâ confeci: ſæpe enim victor evadit, qui moderatione uti novit, & plus illi blanditur Fortuna, qui minus ſuperbia ſeſe effert.* Hoc tam prudenti conſilio minimè hoc tempore uſi ſunt Franci, quin immò gravius jugum Germaniæ impoſuere, quàm unquã ſuſtinuit: unde quàm celerrimè imperium in ruinam impulerunt. Plus in Marcello placuit modeſtia & pietas, quando ob everſa elegantiſſima Syracuſarum in Siciliâ ædificia plorare viſus eſt, quàm virtus & gloria, ob eaſdem armis expugnatas, cùm triumphans eam urbem ingrederetur. Graviùs fortiſſimus ille Heros Tillius multorum corda ſauciavit lacrymis illis, quas in Magdeburgenſi profudit excidio, quàm armis ipſis & ferro. Et licet Joſue exercitus ſui ducibus præceperit, ut quinque Regum

a Cuncta mortalium incerta, quantoque plus adeptus foret, tantò ſe magis in lubrico dictans. Tacit. lib. 1. Annal. *b* Caſiod.

gum in pugna Gabaonitica captorum cervices pedibus *a* conculcarent; id tamen non ex superbia factum aut inanigloria, sed ut animos militibus suis adderet, metumque adimeret, quem de Gigantibus Chananæis *b* conceperant.

Victos clementer habere, eorundem privilegia & Nobilitatem conservando, & tributa leniendo, bis eosdem est vincere; una vice armis nimirum, altera benignitate & catenam interim fabricari pro Nationibus aliis superandis. Nec pauciores generositati, quam viribus sese submisêre.

——— *c Expugnat nostram clementia gentem,*
Mars gravior sub pace latet.

His artibus Romani totius orbis sese Dominos effecere, & si earum aliquando obliti sunt, victorias sane perdifficiles habuerunt. Adversus victorem cruentum ipsa se armat desperatio.

d Una salus victis, nullam sperare salutem.

Fuêre nonnulli qui impiè magis, quam prudenter pro majori securitate Nationem hostilem penitus exstirpandam dicerent; uti fecerunt Romani, Carthaginem, Numantiam & Corinthum evertentes, aut cogendam, ut alio commigraret. Consilium inhumanum prorsus ac barbarum. Alii extinguendam esse Nobilitatem, propugnacula erigenda, arma eripienda. Verùm tyrannis ista apud Nationes serviles, non apud eas, quibus indoles est generosior, locum habere poterit. Consul Cato, ut à quibusdam Hispaniæ populis ad fluvium Iberum esset tutior, arma iisdem sustulit; sed mox ea restituere oportuit: tantopere enim ea re exasperati fuere, ut mutuis sese vulneribus conficerent. Infamem duxere vitam, quæ instrumentis careret, ad defendendum honorem & gloriam parandam necessariis.

SYM-

a Ite, & ponite pedes super colla Regum istorum. Jos. 10. 24. *b Nolite timere, nec paveatis, confortamini, & estote robusti: sic enim faciet Deus cunctis hostibus vestris, adversum quos dimicatis.* Jos. 10. 25. *c* Claud. *d* Virgil.

SYMBOLUM CXVII.

DEvicto Leone probè victoria uti noverat Hercules, pelle ejusdem suos vestiens humeros, ut tantò facilius monstra alia edomaret. Sic prorsus unius victoriæ spolia armant victorem, & potentiorem efficiunt: atque adeo victoriis suis uti debent

bent Principes, ad vires ſuas deditione militum ro-
borandas, & augendam Statuum ſuorum amplitu-
dinem acceſſione urbium & caſtellorum, quæ arm
ſuis expugnaverint. Regna omnia initio fueru
exigua, acquirendo poſtea & conſervando crever
Iiſdem ex cauſis, ex quibus bellum juſtum eſt & l
citum, partorum quoque detentio juſta efficitur a
licita. Spoliare, ut reſtituas, imprudens & ſumptuo
ſa levitas eſt. Nullum ſe accipere beneficium ex
ſtimat, qui hodie recipit, quod heri bello cruen
ereptum ei fuerat. Arbitrantur Principes, reſtitu
tione pacem ſe poſſe emere, & bellum ſibi accer
ſunt. Quod occuparunt, formidabiles eos reddit
quod reſtituunt, contemptibiles, quia plerique a
nimi vilitatem interpretantur, & ſi poſtea pœnitu
dine ducti, aut laceſſiti illud recuperare conten
dunt, ingentes experiuntur difficultates. Vallen
Telinam Majeſtas ſua (ut invidiam omnem & bel
lum effugeret) in ſedis Apoſtolicæ arbitrium con
ſignaverat, qua deinde à Francis occupata, Statu
Mediolanenſis in diſcrimen venit, & tota Itali
armorum tumultu conturbata fuit. Detention
eorum, que occupata fuerunt, caſtigatur temeri
tas, & firmatur potentia, velut pignoribus quibuſ
dam, ad obtinendam pacem ubi neceſſitas poſtu
laverit. Tempus ipſum & occaſio erudient Princi
pes, quibus in caſibus retinere, aut reſtituere opor
teat, ad evitanda majora incommoda & pericula
quæ à prudentia tamen, non ab ambitione æſtiman
da ſunt, cujus cœca cupiditas iis ſæpe mediis, qui
bus Status dilatare cogitabat, eoſdem imminuit.

§. Solent Principes pacis tempore facilè loca
quædam munitiora è ſuis manibus dimittere, quod
ingruente poſteà bello ſed ſerius deplorant. Ne-
ceſſitas præſens præteritam accuſat liberalitatem.
Nulla potentia tantum de ſe ipſâ confidat, ut ſe
non omnibus iſtis pro defenſione ſua indigere exi-
ſtimet. Non ungues ſuos aquila exuit, & ſi id face-
ret, mox reliquarum avium foret ludibrium: neque
enim

enim illam ut Regiam venerantur, ob ejus fortè pulchritudinem, ſiquidem Pavo longè eſt elegantior, ſed propter unguium robur. Majori in veneratione, magiſque ſecura foret hodie in Italia auctoritas ſuæ Majeſtatis, ſi conſervaſſet Statum Senenſem, præſidium urbis Placentiæ, ſimiliumque locorum, quæ aliorum arbitrio tradidit, ne reſtitutio quidem Status alicujus fieri debet, ſi cum notabili alterius detrimento conjuncta ea fuerit.

§. Non minoris incommodi eſt, bellum facere alteri, ac ſegniter armis uti. Iſta corripere ad intentandos ſolum ictus, periculoſum certamen eſt. Eductus è vaginâ gladius, niſi ſanguine tingatur, cum rubore in eădem reconditur. Si hoſtem non feriat, in honorem proprium deſævit. Ignis inſtrumentum eſt belli, qui eum in manu ſua ſuſpenſum tenuerit, ab eodem conſumetur. Niſi exercitus in hoſtili ſuſtentetur ſolo, agros proprios atque unà ſemetipſum peſſumdat. Refrigeſcit & languet virtus, ſi occaſiones deſint, in quibus ſeſe exſerat, & ſpolia, quibus inflammetur. Ita Vocula exercitum ſuum in hoſtili terrâ hoſpitari voluit, a *ut præda ad virtutem incenderetur.* David extra Regni ſui fines hoſtibus ſuis Philiſthæis b ivit obviam; & Joas Rex Iſraël venientem adverſus ſe Amaſiam Regem Judæ intra ſuimet Regni limites aggreſſus eſt, & c cecidit. Bellum domi ſuæ diu ferre nequeunt ſubditi amicos pariter ac hoſtes ſuſtentando: creſcunt enim ſumptus: deficiunt media, & augentur pericula. Quod ſi id fiat, ne hoſtis ampliùs irritetur, & ut tantò facilius ejus mitigetur animus, imprudens planè conſilium eſt, neque enim hoſti manifeſto blandiri oportet. Si conquieſcunt arma, non benignitatem & clementiam interpretatur, ſed animi vecor-

a Tacit. lib. 4. Hiſt. b *Venit ergo David in Baal Pharazim, & percuſſit eos ibi,* 2. Reg. 5. 20. c *Aſcenditque Ioas Rex Iſrael, & viderunt ſe ipſe & Amaſias Rex Iuda in* Bethſames *oppido Iudæ. Percuſſuſq; eſt Iuda coram Iſrael.* 4. Reg. 14. 11.

vecordiam, & spreta auctoritate, etiam potentissimi quique in discrimen veniunt. Carò Regi Hispaniarum Catholico stetit clementia, qua erga Carolum Sabaudiæ Ducem usus fuit. Bellum hic susceperat adversus Ferdinandum Ducem Mantuanum juris antiquitus in Monferratum obtenti vindicandi caussa; Rex verò Philippus Tertius minimè consultum ratus, ut pendente apud Cæsarem lite, armis illa decideretur controversia, & Principum duorum contentione Italiæ totius pax turbaretur, movit cum exercitu contra dictum Sabaudiæ Ducem & urbem Asti obsidione cinxit, non ut eam vi expugnaret [quod factu facillimum fuisset] sed ut armis minitando Ducem ad pacem adduceret, id quod reipsa obtinuit. E qua Regis moderatione majores deinde sumpsit animos, & contra, ac conventum fuerat, arma corripuit aliud suscitans bellum magis sumptuosum, quam illud prius. Unde factum ut sua Majestas urbem Vercelli obsideret, quam tamen occupatam mox restituit; cumque sua Duci consilia, feliciter succederent, inito Avenione cum Francis & Venetis fœdere, tertium Italiæ quietem perturbavit. Quæ bella omnia facile evitari potuissent, si mox in primo dimisisset, quod Hispaniæ arma prætendebant, etiamsi vel Status sui partem perdere debuisset, Qui semel potentiæ majori opponere sese ausus fuerit, amicus non erit, nisi spoliatum exutumque se viderit: ita Vocula ajebat ad tumultuantes Legiones, cum eas contra rebelles quasdam Franciæ Provincias *a* incitaret. Principes non ideo timentur, aut in veneratione sunt, quod ferire possint, sed quod ferire norint. Nemo eum invadit temerè, qui contra vicissim audet aliquid. Omnia fere bella ex eo nascuntur fonte, quia qui impetitur, aut negligentior est, aut timidior. Non grave adit discrimen, qui adversus Principem pacis amantem arma corripit: quicquid enim evenerit, semper illi

a Nunc hostes, quia molle servitium: cum spoliati, exutique fuerint, amicos fore. Tacit. l. 4. Hist.

illa frui poterit. Eam ob rem immutanda videntur in Italia Hispanorum Principia; quæ communiter animis imprimunt, suam scilicet Majestatem adeò pacis amicam esse, ut quovis etiam pretio eam mercari parata sit Illud equidem refert plurimum, si norint Principes, Majestatem suam sinceram semper cum illis & mutuam culturam amicitiam, suis etiam armis pro eorundem conservatione defensioneque decertaturam, nec quicquam intermissuram diligentiæ, quod ad Provinciarum illarum tranquillitatem possit conducere: sed & istud scire oportet, quòd, si quis iniquè ejus se auctoritati opposuerit, aut contra eandem conjurarit, caussamque dederit belli damnis ac sumptibus, vicissim Majestas sua satisfactionem ab eo repetitura sit, retinendo ea, quæ armis occupaverit. Ecquod Justitiæ tribunal ad præstandos sumptus non condemnat eum, qui sine caussa litem intentat alteri? Quis gladii sui vires non experietur in potente aliquo Principe, si absque suo damno id facere poterit?

§. Obtenta aliqua victoria spolia inter milites dispertiri debent, & peculiares deferri honores iis, qui fortes se & strenuos præ aliis gesʃêre in prœlio, ut remunerata hoc modo virtus ad majora inflammetur facinora, & aliis exemplo fit. In eum finem Romani varias excogitarunt Coronas, torques, ovationes & triumphos. Saül post devictos Amalecitas arcum triumphalem sibimet *a* erexit. Neque vivis solùm honores isti decerni debent, sed iis etiam, qui fortiter in prælio occubuerunt, eorumque successoribus, quia vita sua & sanguine victoriam peperêre. Magna obsequia Reipublicæ præstita compensari aliter nequeunt, quàm memoria aliqua æterna; uti compensata fuêre bene merita Jonathæ, cui erectum fuit *a se-*

a *Et erexisset sibi fornicem triumphalem* 1. Reg. 15. 12.

a sepulchrum, quod ad multa sæcula perduravit. Animus, qui immortalem se videt, facilè contemnit pericula, ut & factorum suorum memoria immortalis fit. Propterea olim *apud Hispanos bellicosam Gentem obelisci circum cujusque tumulum tot numero erigebantur, quot hostes interemisset.*

§. Cum vero Deus victoriarum supremus sit arbiter, illi imprimis eas in acceptis referre debemus, eundemque obligare ad plures porro largiendas, non agendis solum gratiis & sacrificiis, sed poliis etiam & oblationibus: uti fecerunt Israëlitæ post solutam Bethuliæ obsidionem, & cæsos *b* Assyrios; sicut & Josue post reportatam ab Haitis victoriam, hostias pacificas *c* offerens, qua in re eximiè semper liberales fuere Hispaniæ Reges, quorum pietatem benignissimus Deus præsenti hac Monarchia remuneratus est.

a *Et statuit septem pyramidas, unam contra unam Patri & matri, & quatuor fratribus: & his circumposuit columnas magnas: & super columnas arma ad memoriam æternam: & juxta arma naves sculptas, quæ viderentur ab omnibus navigantibus mare. Hoc est sepulchrum quod fecit in Modin usq; in hunc diem.* 1. Mach. 13. 28. *b* Arist. lib. 7. Polit. c. 2. c *Omnis populus post victoriam venit in Ierusalem adorare Dominum: & mox ut plurificati sunt, obtulerunt omnes holocausta, & vota, & repromissiones suas.* Judith. 16. 22. d *Et offeres super eo holocausta Domino Deo tuo, & immolabis hostias pacificas.* Deut. 26. 6.

SYMBOLUM XCVIII.

MUltis in rebus bellum igni eſt ſimile, non ſolum, quia natura ejus eſt deſtruere, verùm etiam, quia materie eadem, qua nutritur, ſi nimia ea ſit opprimi ſolet & extingui. Bellum arma ſuſtentant, ſed ſi ſuperiora ea ſint, reſtinguunt illud, aut certè in

tè in pacem commutant. Quare qui hanc obtinere voluerit, illorum uti debet robore: nulla enim pax decens, aut bonis cum conditionibus fieri potest, nisi concludatur firmeturque sub clypeo. Isthoc muniri oportet brachium, quod manum porrexerit (ut in præsenti exhibetur Symbolo) ad præhendendam pacis olivam. Clodoveus binas sibi optabat manus dexteras: unam armatam, qua Alerico resisteret; inermem alteram, quam pacis firmandæ causâ Theodorico, qui inter utrumque se interponebat, posset porrigere. Ad bellum æquè ac pacem parata sint oportet Principis brachia. Non putabat Clodoveus hanc consequi se posse, si manum dexteram inermem ostenderet,& alteram armis instructam non haberet. Istud Græci peculiari significabant hieroglyphico viri alicujus unâ manu hastam, alterâ caduceum tenentis. Negotiatio pacis per caduceum adumbrata rectè succedere non potest, nisi comminatio hastæ eam comitetur. Cum Athenienses Eumolphus armis infestaret, præcedebat supremus eorum Dux, caduceum manu præferens, ponè sequebatur juventus armata, ut tam ad pacem, quàm ad bellum paratum se ostenderet. Rhodiis aliquando Constantinopolim legationem adornantibus, quidam tres ramos manu tenens Legati latus stipabat, eandem animi dispositionem iisdem innuens; quo allusisse videtur Virgilius cùm dixit:

a Pacem orare manu, præfigere puppibus arma.

Etiam conclusâ jam pace, non omnis armorum cura deponenda est: nam *b in victores victosque nunquam solida fides coalescit.* Uno eodemque die ad Casalum sæpiùs fidem dedisse fregisseque Francos vidimus, & abusos fuisse benignitate, quâ Marchio de Sanctâ Cruce insignem victoriæ gloriam, quam situs melior, & majores copiæ certo illi pollicebantur, declinavit, ut pacem Italiæ redderet.

§. In tractandâ pace non minùs animi libertate opus

a Virgil. b Tac, lib. 2. Annal.

opus eſt,ac in bello ſuſcipiendo gerendoque. Qui in illiuſmodi tractatibus nimiùm ſuæ ſtuduerit exiſtimationi, & hoſtem calamo non ſecus atque armis ſuperare voluerit, is ſcintillas ſub cineribus reliquit abditas, unde majoris belli orietur incendium. Paces illæ, quas cum Numantinis fecêre Quintus Pompejus, & poſteà Conſul Mancinus, effectu caruerunt hoc ſolo nomine,quod auctoritate & honori Romanæ Reipub. haud parum derogarent. Pactiones ad urbem Aſti interCarolum Emmanuelem Sabaudiæ Ducem,& Marchionem de Hinojoſa initæ,mox ruptæ fuerunt propter articulum eodē tempore exarmandi militem,contra ſuæ Majeſtatis exiſtimationem, ad quam turbæ illæ, & novitates Ducis pertinere videbantur. Pax ſecura eſſe non poteſt, ſi nimiùm inæqualis *a* ſit. Rogatus aliquando à Senatu Romano Privernas quidam, quomodo pacem cives ejus ſervaturi eſſent, reſpondit: *b Si bonam dederitis,& fidam,& perpetuam;ſi malam, haud diuturnam* habebitis. *Nec crediderís ullum populum, aut hominem denique in ea conditione, cujus eum pœniteat, diutius quàm neceſſe ſit manſurum.* Niſi pax honeſta & parti utrique conveniens fuerit, claudicabit tranſactio. Qui in ea ſuo magis ſtudet commodo, infirmiorem eam reddit, & facilè diſrumpit poſteà.

§. Accepta aliqua clade aut damno,non illicò pax facienda eſt,ubi occaſio adhuc fuerit Statum in melius commutandi: oppreſſo enim bene eſſe non poterit. Eam ob cauſſam poſt amiſſum Torenſe prœlium minimè opportunum videbatur Alphonſo Luſitaniæ Regi, ut cum Ferdinando Rege Catholico de pace tranſigeret. Infirma pax eſt, quam minæ aut vis extorsêre: nam honor & libertas nunquam adverſus illam machinari deſinunt.

§. Pacis tractatus non minores doli & ſtratagemata comitari ſolent, atque ipſummet bellum, *c* ut

Mm 2 vide-

a Bellum anceps, an pax inhoneſta placeret, nec dubitatum de bello. Tacit. l. 15. Annal. *b* Tit. Liv. l. 8. *c* Tacit. l. 12. Annal.

videre licuit in iis, quos finxit Rhadamiſtus, ut Mithridatem interimeret: ſolent enim ſimulanter introduci eo fine, ut interim actiones & conſilia hoſtis explorentur, ut tempus ſuppetat ad erigenda propugnacula, ad obtinendas ſuppetias militares, & fœdera ſancienda, ut hoſtiles vires conſumantur, uniti invicem ſeparentur, & ſpe pacis vigilantia aliorum langueſcat atque induſtria; interdum etiam pax omnino concluditur, ut novæ poſteà reparentur vires, impediantur conſilia, & pax induciarum, ut loco aut armiſtitii, ut ubi placuerit, arma reſumi deinde poſſint, aut belli ſedes transferri aliò, quemadmodum fecêre Franci, qui eo ſolo animo pacem Monſonenſem pacti ſunt, ut impeterent armis Germaniam, & alibi vallem Telinam invaderent. Similiter pax Ratisbonenſis alium finem non habuit, quàm exarmandi Cæſarem: nam dum eam firmabant Franci, aliam contra eundem cum Corona Suecica moliebantur unionem, ſoli quippe tres menſes inter hoc fœdus & illam pacem intercurrerant. In ejuſmodi caſibus a *pace ſuſpecta tutius bellum* eſt; nam pax iſta non eſt *b* pax.

§. Paces perpetuæ eſſe debent: quales fuerunt omnes illæ, quas Deus *c* fecit. Ideò Scriptura ſacra tractatus hujuſmodi vocat Pacta ſalis, iſthoc loquendi genere diuturnam eorum conſervationem *d* innuens. Princeps qui pacem ſeriò amat, & ſtabilire cogitat, etiam poſteros ſuos ad eandem obſtringere non veretur. Pax brevis ad nihil prodeſt aliud, quàm ut coacerventur ligna, quibus bellum incendatur. Eadem incommoda induciæ paucorum annorum ſecum adferunt: ſolum enim iras tantiſper ſuſpendunt, & ſpatium dant enſes interim acuendi & lan-

a Tac. l. 4. Hiſt. *b Dicentes, Pax, Pax, & non erat Pax.* Jer. 6. 14. *c Et ſtatuam pactum meum inter me & te, & inter ſemen tuum, poſt te in generationibus tuis, fœdere ſempiterno.* Gen. 17. 7. *d Dominus Deus Iſraël dederit Regnum David ſuper Iſraël in ſempiternum, ipſi & filiis ejus in pactum ſalis.* 2. Par. 13. 5.

lanceas. Earum remedio præscribuntur paulatim injustæ usurpationes, & redditur posteà pax difficilior: ægrè enim restituitur, quod longo tempore possessum fuit. Non reddidere Europæ quietem induciæ decem annorum inter Carolum Quintum Imperatorem, & Franciscum Franciæ Regem factæ; *a* uti agnovit Paulus Tertius Pontifex.

§. Verùm quando pax secura est, firma & honesta, nullum prudentius consilium: quàm eandem amplecti, quantumvis victricia arma sint, aut magni sperentur progressus: varii enim sunt belli eventus, & felices successus facilè in deteriores degenerant. Quoties pacem rogavit, qui antè rogatus fuerat? *b Melior tutiorque est certa pax, quàm sperata victoria: illa in nostra, hæc in Dei manu est:* & licet Sabinus dixerit; *c pacem & concordiam victis utilia, victoribus tantum pulchra esse*, solet tamen pax etiam victori prodesse, quia eam facere potest honestiorem, & progressus jam factos stabilire. Nullum tempus pro Pace commodius, quàm post triumphatum in bello hostem. Iisdem aliisque de caussis simul ac Carthagine de Cannensi victoriâ fama percrebuit, suasit Senatui Hanon, ut pacem cum Romanis componerent; quod quia ab aliis neglectum, leges posteà & conditiones, quas dare iis voluit Scipio, admittere coacti sunt. In ipso armorum furore, quando Mars dubius est & anceps, qui se pacis ostendit cupidum, imbecillum se fatetur, & hosti animum addit. Qui illam tunc prensat, minimè obtinet. Virtus & generosæ mentis fortitudo efficacius eam suadent. Princeps pacem æstimet, illius tamen caussa nec injustitiam ullam committat, nec indigna toleret. Pacem cum vicino, si viribus illa superior sit, tutam ne reputet: inter infirmiorem enim & potentem ea esse non *d* potest. Continere se nescit ambitio, ubi spes fuerit aliquid adipiscendi; nec ei deerunt

Mm 3 mo-

a In bul. indict. Conc. Trid. *b* Tit. Liv. Dec. 3. l. 1. *c* Tacit. lib. 3. Hist. *d Quia inter innocentes & validos falso quiescat.* Tacit. de more Germ.

modeſtiæ & inſtitiæ *a* nomina, qui Status ſuos augere, & ad Monarchiam reducere cogitat, nam qui jam illâ potitur, hoc agit ſolùm, ut ſuâ fruatur amplitudine, abſque eo, quod aut invadat alienam, aut contra eam aliquid moliatur.

a Ubi manu agitur, modeſtia ac probitas nomina ſuperioris ſunt. Ibid.

SYMBOLUM XCIX.

PORtus quietem non æſtimat, qui tempeſtatem expertus non fuit. Nec pacis agnoſcit dulcedinem, qui belli amaritudinem non guſtavit. Ubi ſubjugata fuerit, tum primùm ritè agnoſcitur iſta bellua, vitæ inimica. In eam convenit illud Samſonis ænigma de Leone occiſo, in cujus deinde ore apes favos ſuos *a* concinnabant; confecto enim bello, pax emendi vendendiq; commercia reſtituit, manum aratro admovet, exercet artes, unde rerum ubertas & affluentia oritur, ex hac verò divitiæ & opes, quæ metu omni manus vagari incipiunt. Eſt itaq, pax, Iſaiâ *b* teſte, cumulus bonorum omnium, quæ Deus mortalibus largitur, uti bellum malorum omnium maximum. Idcircò Ægyptii, ut pacem ſymbolicè repræſentarent, Plutonem puerum depingebant, divitiarum Præſidem, lauro roſiſq; coronatum, ad ſignificandas felicitates, quas unà ſecum adfert. Pulchritudinem apud eundem Iſaiam eam Deus appellat, quod in illâ (tanquam inter flores) populus ſuus conquieturus *c* ſit. Etiam res inanimæ pace lætantur. Quàm læti & fertiles apparent agri, quos illa excolit! Quam bellæ urbes, quas exornavit ditavitq; illius tranquillitas; contrà, quàm vaſtæ regiones, quas belli

a Et ecce examen apum in ore leonis erat, ac favus mellis, Judic. 14. 8. *b Domine, dabis pacem nobis: omnia enim opera noſtra operatus es nobis.* Iſa. 26. 12. *c Et ſedebit populus meus in pulchritudine pacis: & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta.* Iſ. 32. 18.

belli furor pertransiit! Urbes, Castellaque Germaniæ vix ampliùs in suis noscuntur cineribus, Burgundia viridem frontis suæ generosæ cæsariem tin-

ctam sanguine & ambustas vestes, antè speciosas contuetur, seipsam nunc admirans. Nullus Naturæ hostis major ac bellum. Qui rerum omnium con-

conditarum primus auctor fuit, fuit & pacis. In hujus amplexum ruit *a* justitia. Metuunt, recondunt se se, & silent leges, ubi arma conspiciunt. Eo nomine excusat se Marius, quod durante bello quædam in Patriæ Leges commisisset, dictitans ob armorum strepitum eas se audire nequivisse. In bello, *b æquè apud bonos miserum est occidere, quam perire.* In bello parentes suos sepeliunt filios, turbato mortalitatis ordine; pacis verò tempore, filii parentes tumulo inferunt. *c In pace caussæ, & merita spectantur: ubi bellum ingruit, innocentes ac noxii juxta cadunt.* In pace Nobilitas à plebe discernitur, in bello confunduntur inter se, ubi imbecillior potentiori parere cogitur. In illâ conservatur, in hoc interit Religio. Illa tuetur, hoc usurpat dominia. Pax subditorum animos mitigat, & *d ad omne frangit servitium*, ac fideles efficit; bellum eosdem superbos reddit & inobedientes. Quam ob rem *e nihil æquè Tiberium anxium habebat, quàm ne composita* ab Augusto *turbarentur* in Imperio. Cum pace deliciæ crescunt & voluptates, & quanto eæ majores sunt, tanto magis imbelles & minùs solliciti sunt *f* subditi. In pace omnia à Principe dependent, in bello ab eo, qui armorum tenet imperium, adeoque Tiberius omnes belli occasiones dissimulabat, ne cui alteri *g* illud committeret. Probè perspecta habebat incommoda illa & damna Pomponius Lætus, cùm diceret, dum pace frui liceret Principi, nequaquam bellum suscipi debere. F. Marcianus isto utebatur symbolo: *Pax bello potior*; & meritò illud quidem: bellum enim non nisi pacis tuendæ caussâ utiliter geri potest. Solum istud bonum (uti diximus) monstrum illud infernale secum trahit. Tyrannica fuit vox illa Aurelii

Cara-

a Iustitia & pax osculatæ sunt. Psalm 85. 11. *b* Tacit. lib. 1. Hist. *c* Idem l. 1. Annal. *d* Idem l. 2. Hist. *e* Idem l. 2. Annal. *f Quanto pecunia dites, & voluptatibus opulentos, tanto magis imbelles.* Tacit. l. 3. Ann. *g Dissimulante Tiberio damna, ne cui bellum permitteret.* Tacit. l. 4. Annal.

Caracallæ Imperatoris: a *Omnis in ferro salus*, & Principis, qui sola vi tueri se potest. a *Violentia nemo imperia continuit diu, moderata durant.* Dum gladius succinctus hæret lateri: nunquam periculum abest. Et tametsi triumphari possit, pax tamen modis omnibus amplectenda est: nulla etenim tam felix victoria, ut damna, quæ eam comitantur; majora non sint:

——— b *Pax optima rerum*
Quas homini novisse datum est, pax una triumphis
Innumeris potior.

Nulla victoria factas expensas satis compensat. Tam bellum est noxium, ut cum triumphat etiam muros dejiciat; uti apud Romanos in usu erat.

§. Postquam igitur Principem inter pulverem & sanguinem deductum, in tranquillitate felicitateque pacis sic constituimus, nunc hortamur, ut eandem conservare, ejusque bonis frui studeat, nec ea periculis, aut belli calamitatibus conturbet. Nunquam ad arma David veniebat, nisi lacessitus. Theodosius Imperator non quærebat bellum, sed reperiebat potius. Gloriosa & Principe digna cura, quæ circa pacem procurandam occupatur.

c *Cæsaris hæc virtus & gloria Cæsaris hæc est*
Illa, qua vicit, condidit arma manu.

Nihil magis possessioni inimicum quàm bellum. Impia & imprudens doctrina, quæ odiorum & diffidentiæ semina fovendo docet, ut belli materies suppetat, ubi commodum visum d fuerit. Nunquam non in bello versatur & vivit, qui semper illud cogitat. Sanius est Spiritus sancti consilium, qui pacem e inquirendam & persequendam suadet.

§. Conclusa semel pax jure humano divinoque fideliter servari debet, tametsi cum Antecessoribus tractata ea fuerit; neque hic distinctioni locus est inter unius & multorum imperium: Regnum

Mm 5 enim

a Seneca b Sil. Ital. c Propert. d *Semina odiorum jacienda, & omne scelus externum habendum cum lætitia.* Tac. l. 12. Annal. e *Inquire pacem, & persequere eam*, Psal. 33. 15.

enim & Respublica, in cujus commodum, cujusque fide transactum fuit, una & eadem semper est, & nunquam interit. Tempus & communis consensio efficiunt, ut quod statutum est semel, legis instar sit. Nec sufficit in ejusmodi tractatibus vim, aut necessitatem obtendere: nam si ideo fallenda esset fides publica, nulla unquam foret de urbe, aut exercitu dedendo compositio, nulla pacis tractatio, quæ sub isto titulo rumpi non posset, atque adeò turbaretur tranquillitas publica. Reprehensus fuit eo nomine Franciscus Galliæ Rex, quod contra quàm in captivitate suâ pactus fuerat, Carolo V. Imperatori, quasi vim passus esset, bellum intulerit. Propter ejusmodi artes, & transactiones æquivocas ac fraudulentas, nullæ omnino firmæ sunt, adeoque ad eas stabiliendas opus est petere obsides, aut locum aliquem munitiorem retinere; quod pacem impedit, & bellis perpetuis orbem fatigat.

§. Cum verò Princeps molestiis periculisque belli defunctus jam fuerit, artibus pacis studere totus debet; in quem finem opus erit.

a Nutrire, e secondar l' arti, e gl' ingegni,
Celebrar giochi illustri, e pompe liete,
Librar con giusta lance, e pene, e premi,
Mirar da lunge, e proveder gli estremi.

Non absque omni sollicitudine tamen: facilè enim iterum evenire potest, ut bellum ejus quietem & tranquillitatem perturbet. Quare etsi arma deponat de manibus, non omnino tamen ex oculis dimittat. Non eum moveant antiqua quædam numismata, à quorum tergo pax depicta cernebatur, face scuta incendens: neq; enim prudenter hieroglyphicum illud excogitatum fuit, propterea quod confecto jam bello, vel maximè necessariũ sit conservare arma, ne quid violentia adversus pacem temerè audeat. Solus Deus quando eam populo suo largitus est, arcum conterere potuit (ut Psalmista loquitur) & ar-

a Tass.

& arma confringere, & scuta *a* igni comburere; ipse nimirum tanquam supremus belli arbiter, ad tuendam pacem, armis opus non habet Verùm inter homines pax esse nequit, nisi violentiæ metus ambitionem coërceat. Hoc primum fuit incitamentum ad arma fabricanda, quæ defensio adinvenit priùs, quàm offensio. Priùs aratrum mœniorum descripsit ambitum, quàm plateæ urbesque disponerentur, & uno eodemque fermè tempore erecta sunt in agro tentoria militaria, & exstructæ ædes Nunquam secura foret tranquillitas publica, nisi cura armata ejusdem somnum custodiat. Status armis destitutus suscitat hostem, & bellum accersit. Non personuissent Alpes tot tubarum campestrium clangore, si Status Mediolanensis urbes validioribus munitionibus firmatæ fuissent. Antemurale veluti est Regnorum omnium Monarchiæ Hispanicæ, atque propter suammet securitatem laborandum esset omnibus, ut Statum illum fortiorem redderent: eâ enim ratione, & accedente maris potentia, Monarchia firma & inconcussa permaneret. Hominum animi, si vel etiam adamantini sint, mœniorum defensionem supplere nequeunt. Quibus quia Rex Witiza plerasque Hispaniæ urbe nudaverat, Mauri eam invadere aggressi sunt, sublatis nimirum illis aggeribus, qui eorum incursionibus usque eò restiterant. Non tam curarum negligens fuit Augustus in amplissima illa, qua fruebatur, pace; quin reditus publicos instituit, & in ærario deponi jussit, ut esset, quod in sumptus militares, bello fortè ingruente, suppeteret. Si pacis tempore vires non exerceantur, & bellicis artibus non instruantur animi, minùs id fieri poterit, quando invasionis periculum omnes jam in pavorem dederit, de fuga magis servandisque fortunis, quàm de defensione sollicitos. Nullum majus stratagema, quàm Regnum ali-

a Arcum conteret, & confringet arma: & scuta comburet igni. Psal. 46. 10.

quod otio suo & quieti relinquere. Deficiente exercitio militari, virtus quoque deficit. Ubivis terrarum Natura magnos animos procreat, quos aut occasio in apertum protrahit, aut latêre facit otium. Nec viros generosiores in Græciâ olim, & Romæ præterita dedêre sæcula, quàm hodie nascantur; verùm tunc fortes se gesserunt, quia dominandi caussa armis se exercitabant. Non animum suum Princeps despondeat ob subditorum suorum ignaviam: disciplina enim habiles eos reddet & idoneos, ad tuendam pacem, & bellum sustinendum. Semper eos armorum occupet exercitio: bellum enim antevertere debet, qui pacem desiderat.

SYMBOLUM C.

BRevis est respiratio, quæ cunas inter tumulum intercedit; brevis inquam, sed quæ gravia adferre possit detrimenta, si malè impendatur. Multis sæculis Respublica aliqua unius momenti errorem deplorare solet. Ab illo imperiorum ruina pendet & exaltatio. Quod per multorum annorum spatium virtus & prudentia erexerunt, uno sæpe temporis puncto malum evertit consilium: *a brevibus* quippe *momentis* rerum *summa verti potest*. Quare in isto vitæ theatro minimè sufficit stadium suum decurrisse, nisi cursus ad finem usque æqualis sit. Non coronatur, nisi qui legitimè ultimam mortis metam attigerit. Domorum ædificia primis lapidibus velut fundamento innituntur; structura famæ iis, qui postremi sunt: hi si gloriosi non sint, mox illa corruit, & oblivione sepelitur. Cunæ non florent, donec tumulus effloruerit, & nunc etiam vitiorum præteritorum vepres in flores convertuntur. Fama enim ultimus actionum est spiritus, quæ ab illâ lucem & decorem hauriunt. Atque hoc in flagitiosâ aliqua senectute nunquam accidit, quin potiùs juventæ gloriam ea obliterat; uti Vitel-

a Tacit. lib. 5. Annal.

Vitellio quondam eveniſſe *a* meminimus. Perfectiſſimi etiam penicilli aut ſcalpri ductus laudem non ferunt, ſi opus imperfectum manſerit. Si fra-

gmenta in pretio habentur, non alia de cauſſa fit,
Mm 7 quàm

a Ceſſeruntque prima poſtremis, & bona juventæ ſenectus flagitioſa obliteravit. Tacit. l. 6. Annal.

quàm quòd statuæ alicujus olim perfectæ particulæ sint. Æmulatio, aut adulatio diversas in vita actionibus formas tribuunt; at Fama, post obitum à passionibus istis libera, veras justasque pronuntiat sententias, quas posteritatis tribunal *a* confirmat. Sat norunt nonnulli Principes, quantum intersit vitam virtutibus coronare, falluntur tamen in eo, quòd existiment, supplere se istud posse, si illas in Epitaphiis descriptas, aut repræsentatas in statuis post se derelinquant, minimè advertentes probro potiùs esse virtutibus, si eo modo mortuum comitentur, quem vivum comitatæ non fuerant, atque adeò ipsa propè indignari marmora, si fictas Principis alicujus tyranni laudes visendas, legendasque exhibeant: contrà, sponte sua quasi emollescere, ut tantò meliùs Principis alicujus boni in iis incidi possint gloriosa facinora, reducendo sese posteà ad duritiem pristinam, ut ea æternitati consecrent; quæ ipsa quoque interdum marmora suæ inscribunt duritiæ. Epitaphii miraculosi literæ fuêre sanguineæ illæ lacrymæ, ex ipsis lapidibus Legione ad altare S. Isidori, ubi Sacerdos rem divinam facturus consistere consueverat, *b* octo diebus ante obitum Regis Alphonsi Sexti ex intervallo manantes, in signum communis omnium luctus; neque tamen lacrymæ illæ è lapidum juncturis, sed ipsorum medio quasi corde profluebant, non secus ac si tanti Regis luctuoso obitu emolliti colliquescerent. Statua facinorosi Principis, vitiorum ejus exemplar est, neque ullum marmor, aut æs tam solidum, quod tempori non sensim cedat: sicut enim fabrica naturalis paulatim dissolvitur, ita & per artem elaborara, adeoque ea sola æterna est, quam efformant virtutes, intrinseca & æterna animæ

a *Suum cuique decus posteritas rependit.* Tacit, lib. 4. Annal. *b* Mar. hist. Hisp. l. 10. c. 7.

animæ *a* immortalis ornamenta. Quod in hominum inciditur animis, ab uno derivatum in alios, durat quo ad mundus perseverat. Nullæ statuæ magis perpetuæ, quàm quas virtus & beneficium existimatione & grata hominum memoria elaborant; quod documentnm Mecœnas Augusto *b* dedit. Eam ob rem admittere uolnit Tiberius, ut Hispania citerior templa sibi erigeret, dictitans ea demum templa & effigies se existimare, si sui memoria in Reipubl. animis *c* perennaret. Fortium Heroum cineres in æternis applausus communis obeliscis conditi æternùm perdurant, & licèt igni fuerint traditi, triumphant tamen, uti Trajani cineribus accidit. Nationum tam amicarum, quàm hostium humeris corpus defunctum fortis illius Prælati Ægidii Albornocii Assisiis Toletum deportatum fuit, & d *auxilio militari tuendum illud* Augusti, *ut sepultura* ejusdem *quieta foret.* Sed esto marmorum durities, ærisque soliditas futura æquent sæcula, nescitur tamen posteà, cujus caussa erecta illa *e* fuerint; ut hodie in Ægypti Pyramidibus videre licet, obliteratis eorum nominibus, quorum cineres ad perpetuandam memoriam isthic fuerant conditi.

Atque ex dictis satis nunc liquet, quantum suprema sua ætate conniti debeant Principes, ut ad gloriam

a *Vt vultus hominum, ita simulachra vultus imbecilla, ac mortalia sunt; firmamentis æterna, quam tenere, & exprimere non per alienam materiam & artem, sed tuis ipse moribus possit.* Tac. in vita Agric. b *Statuas tibi neque aureas, neque argenteas fieri unquam sine, benefaciendo autem alias tibi statuas in ipsis hominum animis, nihil interitu obnoxias effice.* Mec. ad August. c *Hac mihi in animis vestris templa, hæ pulcherrimæ effigies, & mansuræ: nam quæ saxo struuntur, si judicium posterorum in odium vertit, pro sepulchris spernuntur.* Tac. l. 4. Annal. d Idem l. 1. Annal. e. *Inter omnes eos non constat, à quibus facta sint, justissimo casu obliteratis tantæ vanitatis auctoribus.* Pl. l. 30. 12

riam eorum præteritam ultima quoque accedat; & utraque post obitum in hominum memoriâ æternum perennet: quem in finem ostendemus hic paucis, quomodo erga seipsum, erga successores & erga Status suos Princeps se gerere debeat.

§. Quod ad suammet personam attinet, scire Principem oportet, tanto imperium esse ferocius, minusque rationi subditum, quanto ipse ætate processerit longius: casus enim præteriti varias eum malitias edocent, & suspicionibus ac diffidentiis indulgendo, crudelis ac tyrannus evadit. *a Vetustate imperii* superbia *coalescit* atque *audacia*, & experientia inopiæ avaritiam procreat, quæ multa sua det indigna contra Majestatis decorum, unde denique Persona ipsa in contemptum venit. Cupiunt Principes pristinos suos mores, & antiquam conservare gravitatem, obliti eorum, quæ juvenes fecerant, & in odium incurrunt. Sub prima imperii initia ardor gloriæ, & se perdendi metus advigilant, ut cautè prudenterque in omnibus procedatur: posteà fatigatur ambitio, ut Princeps nec prosperis lætetur successibus, nec adversis *b* contristetur, cumq; existimet, vitium gloriæ suæ mercedem esse, & laborum præmium, turpiter sese illi dedit: unde portò fit, ut Principes perpauci imperando evadant meliores; uti de Saule & Salomone sacræ testantur literæ. Similes nimirum in gubernando sunt statuæ illi, quam per quietem vidit Nabuchodonosor; cujus caput aureum erat, pedes lutei. Vespasianus *c solus omnium ante se Principem, in melius mutatus est.* Et tametsi Princeps sibi semper manere similis studeat, placere tamen omnibus non potest, si imperium ejus diuturnum sit: grave enim est subditis tanto tempore ab unius manu regi. Multitudo amat mutationes, & suismet lætatur periculis: uti in Tiberii *d* imperio accidit. Si Princeps bonus sit, impro-

a Tac. l. 14. Annal. *b Ipsum sane senem, & prosperis adversisque satiatum.* Tac. l. 3. Hist. *c.* Idem l. 1. Hist. *d Multi odio præsentium, & cupidine mutationis, suis quoque periculis lætabantur.* Tac. l. 3. Annal.

improbis odio est; si flagitiosus, & boni pariter ac mali eum execrantur, & solùm de successore *a* agitur, cujus gratiam omnes aucupantur; id quod non potest non displicere summoperè Principi, atq; adeo in caussa est, cur suos oderit subditos, & pessimè habeat. Pari passu, quo eum vires destituunt, cura quoque & vigilantia, prudentia item, intelligentia, & memoria eum deficiunt: *b quippe ut corpus, sic etiã mens suum habet senium*; cupiens verò sibi reservare tempus illud à curis & molestiis gubernationis liberum, se suaq; Ministris suis committit, aut alicui sibi familiari, in quem negotiorum onus incumbat, quique populi odium sustineat. In quo casu omnes ii, qui nec gratiâ florent apud Principem, nec gubernationis aut præmiorum participes sunt, novum Dominum exoptant, & quoad possunt, procurant. Isti sunt principales scopuli, per quorum medium magnâ cum attentione navigandum est Principi, ne navem allidat. Et quamvis res periculo non careat, non tamen omnino despondeat animum: permulti enim Principes auctoritatem suam & existimationem usque ad extremum vitæ spiritum egregiè tuiti sunt; quemadmodum in Rege Philippo Secundo orbis universus admiratus fuit. Motus prudentis gubernationis usque ad ipsum mortis littus uniformis perseverat, eumque contra odium, & ætatis extremæ incommoda existimatio & fama præterita sustentant; ut Tiberius *c* in semetipso expertus est. Plurimum quoq; ignoscitur & indulgetur seni, quod in ætate juvenili minimè toleraretur; ut dicebat *d* Drusus. Verùm cùm grandes

a Pars multo maxima imminentes dominos variis rumoribus differebant. Tac. libr. 1. Annal. *b* Arist. lib. 2. Polit. c. 7. *c Reputante Tiberio publicum sibi odium, extremam ætatem, magisque fama, quàm vi stare res suas.* Tacit. lib. 6. Annal. *d Sanè gravaretur aspectum civium senex Imperator, fessamque ætatem, & actos labores prætenderet: Druso quod nisi ex arrogantia impedimentum?* Tacit. lib. 3. Annal.

des sint istæ tempestates, oportet ut Princeps constantia sese contra illas muniat, caveatque ne clavum gubernationis dimittat è manibus: nam si alterius eum permittat arbitrio, ipse unà & Respublica naufragium facient. Dum vires Principi suppetunt, vivere & mori eum oportet laboribus occupatum. Imperium orbibus cœlestibus simile est, qui nunquam conquiescunt Alium polum non admittit, nisi Principis. E complexu Reipublicæ, non ex otio, quies & solatia laborum senectutis *a* petenda sunt Principi. Quod si ad eos ferendos vires fessæ jam ætatis non sufficiant, & alienis indigeat humeris, suos tamen omnino non subtrahat, quamvis id ad speciem solùm esset: exterior enim apparentia in oculis cœci & ignorantis vulgi tantundem operatur, ac res ipsa, & (sicut alibi diximus) Ministros in officio continet, atque existimationem tuetur. Porrò in isto casu tutius est, secretum trium virorum formare consilium; uti fecit Rex Philippus Secundus, quàm uni soli se suaque committere: illos enim populus non pro familiarioribus Principis, sed pro Consiliariis habet.

Fugiat porrò Princeps avaritiæ vitium, exosum omnibus, & senectuti proprium, quam nunquam deserit, quantumvis aliis omnibus nuntius remittatur. Galba certè facilè conciliare potuisset animos, si aliquo modo liberalis *b* fuisset.

Præsentibus se accommodet moribus, veterumque, qui duri nimis sunt & severi, obliviscatur. Quo in genere senes facilè peccant, aut quia iis innutriti sunt, aut ex inani quadam gloria, aut quia mores novos imitari nequeunt; unde fit omnium incurrant odium. Abripi se sinunt humore illo melancholico, qui ex senii frigore nascitur, & ludos omnes ac relaxationes improbant, obliti temporis

a Se tamen fortiora è complexu Reipublicæ petivisse, Tacit. lib. 4. Annal. *Constat potuisse conciliari animos, quantulacumque parci senis liberalitate.* Tacit. lib. 1. Hist.

ris illius, quod in ejusmodi gaudia aliquando impenderunt.

Ne ullam præ se ferat æmulationem ratione Successoris; uti fecit Rex Ferdinandus Catholicus, cùm Rex Philippus Primus in Castellæ Regnis ei succederet. Tempus illud est, quo plerique novo Soli blandiuntur; & si quis ad id minus promptum se exhibuerit, artificium est potiùs, ut viri constantis nomen apud Successorem sibi comparet, & tantò pluris ab eo æstimetur, uti in Augusti *a* obitu observatum fuit.

Humanitate, æquitate justitiæ, clementia, & rerum copia amari se ab omnibus faciat, illudque sibi certò persuadeat, si bene præfuerit, & studia atque animos subditorum sibi conciliando bonam de se concitârit opinionem, fore, ut facillimo negotio faventes sibi porrò conservet, ingenerando in omnium animis sui amittendi metum, & retinendi desiderium.

§. Atque omnes istæ artes plus etiam poterunt, si in Imperio ille successerit, in quo Antecessor quodammodo renascatur, & perennis sit: nam etsi adoptatio legis quædam sit fictio, senex tamen videri desinit, qui alium adoptat; uti Galba ad Pisonem *b* dicebat. In successione omnem suam curam & industriam ponere debent Principes: neque enim res tam vana est, ac putavit *c* Salomon. Anchora & fulcra Imperii sunt filii, & dominationis atque aulæ solatia. Optimè id Augustus intellexit, cùm liberis destitutus propinquiores adoptavit, ut velut

a Patres, Eques. *Quanto quis illustrior, tanto magis falsi, ac festinantes, vultuque composito, ne lati excessu Principis, neu tristiores primordio, lacrymas, gaudium, questus, adulationes miscebant.* Tacit. lib. 1. Annal. *b* *Et audita adoptione desinam videri senex, quod nunc unum mihi objicitur.* Tacit. l. 1. Histor. *c* *Rursus detestatus sum omnem industriam meam, quam sub sole studiosissimè laboravi; habiturus hæredem post me.* Eccl. 2. 18.

velut columnæ essent, quibus Imperium *a* insistere b *Non Legiones enim, non classes, perinde firma Imper munimenta, quàm numerus filiorum.* Nulli amici majores, quàm isti, & qui majori studio & æmulation tyrannicis domesticorum & extraneorum machinationibus sese opponant. c *Prosperis Principum & ali fruuntur, adversa* & labores *ad junctissimos pertinent Amici tempore, fortuna, cupidinibus aliquando, aut erroribus imminuuntur, transferuntur, desinunt*: non item *sanguis cuique proprius*, qui licet in alium transfusu sit, manet tamen *indiscretus* inclinatione quadam secreta & naturali. Conservatio Principis etiam Consanguineorum salus est, illius errores ad hos quoque pertinent, adeoque eos emendare satagunt: siquidem ipsorum plus interest, illos agnoscere, & confidentius etiam monere audent: uti Drusus faciebat, inquirens in ea, quæ Romæ in ejus Patre minus probarentur, ut ea *d* corrigeret. Atque hæ rationes excusare possunt nonnullos Pontifices: qui magnam nepotibus in tractandis negotiis auctoritatem tribunt. Habet subditus in Principis filio, quem suis devinciat obsequiis, & Patrem offendere metuit, qui filium potentiæ suæ & offensarum hæredem post se *e* derelinquit; in isto se Marcellus fundabat, cum f *suaderet Prisco, ne supra Principem scanderet: ne Vespasianum senem triumphalem, juvenum filiorum Patrem præceptis coërceret.* Spe Solis recens orientis facilius frigidiora tolerantur crepuscula, & segnes occumbentis umbræ. Confunditur ambitio, & tyrannis trepidare incipit. Libertas disrumpere non audet servitutis catenam, cujus annulos in Successoribus continuari videt.

a *Quo pluribus munimentis insisteret.* Tacit. l. 1. Annal. *b* Tacit. lib. 4. Annal. *c* Tacit. lib. 4. Hist. *d* Idem ibid. e *Utrumque in laudem Drusi trahebatur ab eo, in urbe inter cœtus, & sermones hominum obversante secreta Patris mitigari.* Tacit. l. 3. Annal. f *Reliquit enim defensorem domus contra inimicos, & amicis reddentem gratiam.* Eccl. 30. 6. *g*. Tacit. 4. Hist.

det. Non perturbatur quies publica variis diffidentium studiis, quis in Successorem eligendus *a* sit: jam enim omnes norunt, ex illius cineribus novum Phœnicem proditurum; immò jam interim radices ac vires accepit Successor, amari & timeri se faciens; haud secus ac annosa arbor, quæ alium producit ramum, qui in antiquæ locum sensim *b* substituatur.

Veruntamen si designatio Successoris à Principis dependeat arbitrio, non tanti apud eum momenti esse debet ista utilitas, ut ideo sanguinem & Cognatorum commoda bono publico anteferat. Moyses de suorummet filiorum habilitate non satis confisus, Deo novi Ducis populi Israëlitici electionem commisit. In hoc Galba gloriabatur, quod bonum publicum suæ anteposuisset Familiæ, & aliquem ex Repub. in Successorem *d* elegisset. Hoc supremum & maximum beneficium est, quod Statibus suis Princeps præstare potest; uti idem Galba ad Pisonem dixit, cum eundem in filium *d* adoptaret. Magnanimitatem suam ea in re ostendat Princeps, dando operam, ut Successor ipso etiam melior sit. Non magni seipsum æstimat, qui non nisi vitiis Successoris, aut comparatione unius gubernationis cum alia, gloriam sibi quærere studet: qua in re ipse Augustus peccavit, eam ob caussam Tiberium

a eli-

Intemperantia civitatis, donec unus eligatur, multi destinandi. Tacit l.2. Histor. *b Ex arbore annosâ, & trunco novam producit, quæ antequam antiqua decidat, jam radices & vires accepit.* Tol. de Rep. l. 7. c. 4. n. 1. *c Provideat Dominus spirituum omnis carnis hominem, qui sit super multitudinem hanc.* Num 27.16. *d Sed Augustus in domo successorem quæsivit; ego in Republica.* Tacit. l. 1. Hist. *e Nunc eo necessitatis jam pridem ventum est, ut nec mea senectus conferre plus populo Romano possit, quàm bonum successorem, nec tua plus juventa, quàm bonum Principem.* Tacit, ibid.

a eligens, nec advertens tamen, infamias aut glorias in imperio succedentis Antecessori tribui, qui ejusdem electioni coöperatus fuit.

Cura ista boni Successoris ex naturali parentum obligatione nascitur, in eamque omnem suam operam conferre debent: illi enim in filiis suis quodammodo perennes vivunt; & sanè contra naturalem rationem foret, si aut imaginis suæ præstantiæ inviderent, aut eam expolire negligerent; & licèt magni alicujus & generosi Principis educatio, magna quoque creare soleat pericula domestica: siquidem *optimi b quique mortalium, altissima cupiunt*, & sæpenumerò anticipatis rationis & naturæ vinculis, lassentur filii tam diuturnâ Coronæ exspectatione, quodque deliciarum ac gloriæ tempus tantoperè differatur; uti Rhadamisto in longâ illâ senectâ patris sui Pharasmanis Regis Iberiæ *c* accidebat. Quamvis etiam Spiritus Sancti monitum sit; *d Non des* filio *potestatem in juventute, & ne despicias cogitatus illius*; his tamen non obstantibus, nihil operæ intermitti debet à patre, quo minùs rectè educetur filius, quæ altera Naturæ est obligatio: nec propter particulares aliquos casus spes omnis & confidentia abjicienda est. Nullus unquam Princeps magis filiorum arsit æmulatione, quàm Tiberius, & ideò tamen Roma excessit, *e ut amoto Patre, Drusus munia consulatus solus impleret.*

At si fortè etiam istis suspicionibus artibus quibusdam politicis velint occurrere, adhibeat pater filium suum ad Status bellique negotia, non ad ea, quæ gratiam continent: illis enim prioribus non tantoperè plausus captatur vulgi, quod liberali & be-

a Ne Tiberium quidem caritate, aut Reipub. cura successorum adscitum, sed quoniam arrogantiam, sævitiamque introspexerit, comparatione deterrima sibi gloriam quæsivisse. Tacit. l. 1. Hist. *b* Idem l. 4. Annal. *c Is modicum Hiberiæ Regnum senecta patris detineri ferocius crebriusque jactabat.* Tacit. l. 12. *d* Eccl. 30. 11. *e* Tacit. l. 3. Annal.

benevolo filii ingenio facilè capitur, quæ res patribus regnantibus plurimum *a* displicet. In negotia introduci poterit filius, non in subditorum animos. Prudens ea in re Augustus, quando Tribunitiam dignitatem petiit pro Tiberio, tanto artificio eum collaudavit, ut vitia illius excusando, ea velut *b* exprobraret; & fama fuit, Tiberium *c ad ostendendam* filii sui Drusi *sævitiam, movendasq; populi offensiones*, eidem concessisse, ut ludos spectaret gladiatorios, sicut & lætari solebat, quoties inter ejus filios & Senatum contentio, *d* oriretur. Verùm artes istæ noxiæ magis sunt & minùs sinceræ, quàm integritatem paternam deceat. Prudentius consilium est, virum aliquem cordatum Principi adjungere, penes quem negotiorum cura sit & directio, uti fecit Vespasianus, qui filio suo Domitiano Præturam dedit, Mucianum verò laborum socium esse *e* voluit.

§ Quod si filius longioris vitæ patris impatiens tantos sumpserit animos, ut ambitiosa aliqua machinatio contra amorem & venerationem parenti debitam timeatur, negotio alicui applicari poterit, in quo cogitationes suas & animi vigorem occupet; qua de caussa Pharasmanes Iberiæ Rex filio suo Rhadamisto *f* Armeniæ occupandæ curam dedit. Uti vero ea cautione honorandi filium, eumque gravioribus occupandi muneribus in ejusmodi casibus omnino opus est; ita curandum quoque, ut al-

a Displicere regnantibus civilia filiorum ingenia. Tacit. lib. 2. Annal. *b Quanquam honora oratione quadam de habitu, cultuque, & institutis ejus jecerat, quæ velut excusando exprobraret.* Tacit. l. 1. Annal. *c* Idem ibid. *d Lætabatur Tiberius, cùm inter filios, & leges Senatus disceptaret.* Tacit. l. 2. Annal. *e Cæsar Domitianus Præturam cepit. Ejus nomen epistolis, edictisque proponebatur. Vis penes Mucinanum erat.* Tacit. l. 4. Hist. *f Igitur Pharasmanes juvenem potentia prompta, & studio popularium accinctum, vergentibus jam annis suis metuens, aliam ad spem trahere, & Armeniam ostentare.* Tacit. l. 12. Annal.

alteri alicui armorum committatur imperium: nam qui illis potestate præest, supremus aliorum est arbiter. Ad eum finem Otho fratrem suum Titianum præfecit excercitui, imperium ac potestas penes Proculum *a* mansit. Tiberius quoque, postquam Senatus Germanicum ad procurandas Provincias transmarinas destinasset, Pisonem Syriæ Legatum constituit, ut illius spes & consilia *b* coërceret. Et nunc quidem in Europa ea Statuum & Imperiorum est ratio, ut minus ista timenda sint pericula. Quod si tamen filii alicujus Natura tam inhumana esset & ferox, ut remedia recensita ad Patris securitatem minimè sufficerent, videat num illud adhibendum sit, quo Rex Philippus Secundus usus est adversus Principem Carolum filium suum unicum, ob quam executionem obstupuit Natura, attonita de suamet potentia hæsit Politica, & mundus inhorruit.

§. Quod si propter filii odium subditorum fidei diffisus fuerit, nullum solet esse oportunius remedium, quàm si eum in aula & sub protectione alterius majoris Principis (dummodo nulla timenda sit æmulatio) educari faciat, cum quo deinde suam firmet amicitiam. His rationibus permotus Phrahates Parthorum Rex Filium suum Vononem in aula Augusti enutriri *c* voluit. Quamvis contrarius interdum inde oriatur effectus: nam postea subditi eum ut extraneum aspernantur, qui peregrinis imbutus moribus revertitur, ut de eodem Vonone experientia *d* docuit.

§. In assignando filiis suis statu cautè prudenterque

a *Profecto Brixellum Othone, honor Imperii penes Titianum fratrem, vis ac potestas penes Proculum Præfectum.* Tac. lib. 2. Hist. *b* *Qui Syriæ imponeretur, ad spes Germanici coërcendas.* Idem ibid. *c* *Partemque prolis, firmandæ amicitiæ, miserat: haud perinde nostri metu quàm popularium fidei diffisus.* Tac. l. 2. Annal. *d* *Quamvis gentis Arsacidarum, ut externum aspernabantur.* Idem ibid.

terque procedat Princeps: interdum enim Regni alicujus incrementum id esse solet, interdum ruina potius, præsertim in filiis secundo genitis, qui natu majoribus communiter suam prærogativam invident, uti & in filiabus, si suismet nubant subditis, unde invidia nascuntur & emulationes, ex his verò seditiones & bella civilia. Metuens istud periculum Augustus, noluit filiam suam Equiti Romano a uxorem dare, propterea quod *immensum attolli provideret, quem conjunctione tali super alios extulisset*, b sed *Preculejum* potius, *& quosdam* alios *in sermonibus habuit, insigni tranquillitate vitæ, nullis Reipublicæ negotiis permixtos*.

In procuranda item tutela, & educatione filii, qui pupillus adhuc in statu succedere debet, omni prudentia & dexteritate patris opus est: nullus enim casus insidiis ac periculis æque expositus est, ac ille; qua in re præsentia habemus exempla, & legimus præterita multorum Principum, qui in ætate sua pupillari vitam pariter & status amiserunt, aut graves perpessi sunt calamitates: nam si tutela & educatio matri committatur, etsi huic magis tuto credi potest, raro tamen in fœminis tanta prudentia reperitur & experientia, quanta requiritur. Taceo, quod multis desit illa animi virtus, ut timeri se faciant, & auctoritatem sibi concilient. Si munus illud in Patruum cadat, aut Avunculum, strictissima etiam & solidissima sanguinis vincula dirumpere solet imperandi cupiditas. Si in Ministros cadat, unusquisque commodo suo privato studet potius, & inter ipsos oriuntur discordiæ. Subditi æqualium spernunt imperium, unde tumultus & bella nascuntur civilia. E tot igitur tantisque periculis atque incommodis minora Princeps eligat, examinando Naturam status, & eorum, qui tutelæ & gubernationis curam possunt suscipere, & ejusmodi subditorum formam

Nn eligen-

a Tac. lib. 4. Annal. *b* Idem ibid. c *Væ tibi terra, cujus Rex puer est.* Eccl. 10. 16.

eligendo; in qua pupulli securitati sic consulatur, ut in ejus ruinam facile conspirare nequeant. In isto casu refert plurimùm, ut quam primùm ad negotia adhibeantur ii, quibus post patris obitum filii tutela ac directio, & procuratio Status committi debent.

Nec illud solum Princeps studeat, ut Successorem securum reddat, & iustruat, verùm etiam ut casus novæ ejusdem gubernationis prævertat, ne quid inde periculi oriatur: nam dum mutantur vela, in discrimine versatur navis, & dum novæ introducuntur formæ, pati solet Natura ob defectionem finium, vigoremque principiorum. In illa rerum vicissitudine gravia oriuntur pericula inter concurrentis utriusque gubernationis undas, non secus ac quando rapidum aliquod flumen in aliud simile cum impetu defluit. Facilè Successoris perit auctoritas, & varias contra se experitur machinationes ac *a* novitates. Dabit itaque Princeps operam, ut ultimus gubernationis suæ extitus tam quietus ac tranquillus sit, absque incommodis alius aliquis eidem queat succedere; & sicut, dum naturæ portum subeunt, remi tolluntur, & contrahuntur vela, ita Principem gubernatione defungi oportet, deponendo ex animo omnes belli offensionisve cogitationes, antiqua stabiliendo fœdera, & alia nova sanciendo, cum finitimis præsertim, ut pacem Statibus suis concilet.

b *De la matura età pregi men degni*
Non fiano stabilir pace, e quiete,
Mantener sue Città fra 'l arme, e i Regni
Di possente vicin tranquille, e chete.

Dissimulet offensas, Tiberius fecit cum *c* Getutulico, &

a *Quando ausuros exposcere remedia, nisi novum & nutantem adhuc Principem, precibus, vel armis adirent.* Tac. l. 1. Ann. *b* Tass. c *Multaque gratia mansit reputante Tiberio publicum sibi odium, extremam ætatem, magisque fama quam vi stare res suas* Tac. l. 6. Annal.

co, & Rex Philippus Secundus cum Ferdinando de Medicis: tali enim tempore Principes prudentiores arcum Iridis sepulcris suis jubent superstrui, qui pacis signum sit successoribus, non lanceam terræ infixam; uti Athenienses faciebant, ad suadendam hæredi injuriarum vindictam. Provincias exteras consiliis & astu, non armis *a* regat. Gubernatores iisdem præficiat facundos, pacis amicos, & belli inexpertos, ne forte illud concitent; uti Galbæ temporibus *b* factum. Subditorum animos & lites componat, injurias arceat, moderetur exactiones, novitates populo exosas tollat, & eligat Ministros prudentes, amantes concordiæ & tranquillitatis publicæ. Ita fiet, ut Pacatis hac ratione, formatisque ad quietem & mansuetudinem animis, eandem quoque de Successore sibi polliceantur subditi, neque res novos moliantur.

a *Consiliis & astu res externas moliri, arma procul habere* Tacit. lib. 5. Annal. b *Hispaniæ præerat Cluvius Rufus vir facundis, & pacis artibus, belli inexpertus.* Tac. lib. 1. Histor.

SYMBOLUM CI.

MUlti insignes viri plurimum quà speculatione, quà experientia elaborarunt, ut perfecti alicujus Principis ideam efformarent. Integris sæculis opus fuit ad effingendum Vas illud ex Ostro Regium, sed terreum tamen, non minùs fragile, quàm reliqua, magisque, quàm ullum aliud, casibus obnoxium, præsertim si Figulus è Machiavelli disciplina sit, unde omnia prodeunt contorta, & non nisi mox iterum interitura; quale fuit illud, quod reliquorum omnium quasi exemplar & normam posuit Hactenus quidem Symbolis nostris illud egimus potissimum, ut purpuram istam excoleremus, cujus tela coccinea post breve temporis spatium iterum abit in cineres. A cunis suum sumpsit exordium, finitur in tumulo. Hæc vitæ parenthesis

est, quam brevissima temporis clausula intra se complectitur. Nec facilè dixerim, quæ felicior hora sit, illane, qua lucem hanc primum aspicimus o-

culis, an illa qua mortis a immergimur tenebris? u-na enim principium, altera laborum finis est; & tam-

a *Melior est dies mortis, die nativitatis.* Eccl. 7. 2.

tametsi inter esse, & non esse multum intersit, illud tamen ad solam materiam pertinet, non ad hominis formam, quæ immortalis est, & morte perficitur. Naturalis est sepulcri horror, si tamen potentior in nobis esset ratio, quam vivendi appetitus, plurimum utique lætaremur, quando illi fieremus propinquiores; sicut lætantur, qui thesaurum quærentes, mortuorum urnas inveniunt, certi nimirum optatas opes in iis fore *a* reconditas. Et enim in sepulcro anima verum æternæ quietis thesaurum reperit. Istud indicare voluit Simon Macchabæus hieroglyphico illo sculptarum navium supra columnas, quibus Patris sui & fratrum *b* Mausolea cingi jussit; innuens scilicet vitæ nostræ navem mundi hujus fluctibus innatantem fluctuantemque, tum demum conquiescere, cum ad littus mortis appulsa fuerit. Et quid vita aliud est, quàm perpetuus mortis timor? nihil siquidem est, quod diuturnam ejus durationem certo nobis polliceri possit. Multa signa mortis portendunt vicinitatem; at ullum reperitur, quod certos vitæ terminos ritè designet. Florentissima etiam ætas, optima corporis constitutio nec unam vitæ horam satis tutò præstare nobis possunt. Ipsum cor, quod in quietis loco est in hoc corporis horologio, præsentes quidem indicat horas, at non futuras. Nec debet incertitudinem istam Naturæ odium quisquam interpretari, sed favorem potius: nam si æque præfinitum esset moriendi tempus, nascendi, distruendi corporis, ac efformandi, nimis alienam à recta ratione vitam homo duceret; atque adeò ne unicum quidem certum momentum ad respirandum illi dedit, sed contra potius in rebus omnibus indicia plurima posuit vitæ brevioris. Terra hanc ei repræsentat florum suorum juventute, & canitie messium;

a *Quasi effodientes thesaurum, gaudentq; vehementer, cum invenerint sepulcrum* Job. 3. 21. b *Circumposuit columnas magnas: & super columnas arma, ad memoriam æternam: & juxta arma naves sculptas.* 1. Mach. 13. 26.

ſium; aqua undarum fugacitate; aër ignibus, quos in momento ſuccendit, & rurſum extinguit; cælum in illo principe lumine, quod unus idemque dies in aureis Orientis cunis naſci videt, & mori in obſcuro Occidentis tumulo. Verum ſi mors malorum omnium malum extremum eſt, in felicitate boni debet, quod tam celeriter advolet. Quanto minus cunas inter & tumulum intercedit temporis, tanto minor laborum& ærumnarum curſus eſt. Propterea Jobus translatum ſe optabat de utero matris ſuæ ad *a* tumulum. Simul ac naſcimur, conſtringimur vinculis, & vivimus poſteà curis *b* impliciti, nec melior ea in re naſcendi conditio Principum, ac *c* cæterorum. Si in longæva vita humana conſiſteret felicitas, homo vivendi diuturnitate etiam cervos excederet; indignum enim foret, nullum animal felicius eſſe, quàm hominem in cujus obſequium illa omnia ſunt *d* condita. Deſiderium illud naturale, ut horæ celeriter tranſeant, argumento eſt, non eſſe tempus, quod humanam felicitatem conſtituat, aliàs enim in eo conquieſceret animus. Quod præter tempus appetit, illi adhuc deeſt. In Principibus, quippe qui majoribus expoſiti ſunt caſibus, magis quàm in ulli aliis experientia commonſtrat, quod in longiori vita Fortuna periclitetur: hæc enim tam proſperis fatigatur, quàm adverſis. Fortunatus fuiſſet Ludovicus Undecimus Franciæ Rex ſi ante extremæ ſuæ ætatis calamitates, & miſerias diem ſuum obiiſſet. Mare quoddam tempeſtuoſum eſt omne Imperium, quod longiori vitæ decurſu tranquillum conſervari non poteſt. Qui vivit diutius, plura pericula tempeſtateſque experitur.

Ve-

a *Quare de vulva eduxiſti me? qui utinam conſumptus eſſem, ne oculus me videret! Fuiſſem quaſi non eſſem, de utero tranſlatus ad tumulum.* Job.10. 18. b *In involumentis nutritus ſum & curis magnis.* Sap. 7. v. 4. c *Nemo enim ex Regibus aliud habuit nativitatis initium.* Ibid. d *Ipſas omnes feras hominum cauſſa factas natura fuiſſe neceeſſe eſt.* Ariſt. l. 1. Pol. c. 5.

Verum spectato fine & perfectione Naturæ, felix est vita diuturna, quando secundum Jobi testimonium matura ad sepulchrum pervenit, veluti frumentum ad *a* granarium, antequam senectus decrepita eam flaccescere faciat: tunc enim unà cum tenebris mortis vitales refrigescunt spiritus, corpus ad obeundas functiones fit inidoneum, nec manus tremula Imperii clavum amplius moderari potest, nec visus perspicere cæli nubes, ventorum vias, & maris scopulos, nec auditus percipere Scyllæ & charybdis latratus. In tantis Naturæ miseriis deest Principi constantia, & reductus sensuum humiditate ad ætatem puerilem, omnia persuaderi sibi patitur, & regi se finit à malitia, quæ magis solers tunc est in iis, quos circum se habet, quique *minore* tunc *metu peccant*, *& majore* b *præmio*. Mulieres voluntati & arbitrio ejus dominantur, uti in livia videre fuit, quæ c *senem Augustum devinxerat adeo, ut Nepotem unicum Agrippam Posthumum, in Insulam Planasiam projiceret*: immò ad talem redegit statum, ut qui antè totum orbem in pace conservare noverat, ne suam quidem postea Familiam sciret *d* regere. Unde porro fit, ut Majestas irrisui & fastidio sit omnibus; cujus rei exemplum Galba *e* fuit. Nationes aliæ eum aspernantur & attentant aggredi; velut Arbanus Tiberio *f* factitabat. Petit Principis decrepiti auctoritas, & jussa spernuntur, quia non putantur ab illo proficisci; uti de Tiberii manda-

a *Venies in sepulchrum tanquam frumentum maturum, quod in tempore messuerunt.* Job. 5. v. 26. sec. LXX. b *Cum apud infirmum, & credulum minore metu, & majore præmio pe carctur.* Tac. lib. 1. Hist. *c.* Tac. l. 1. Annal. d *Nulla in præsens formidine dum Augustus ante validus, seque & domum, & pacem sustentavit. Postquam provecta jam senectus ægro & corpore fatigabatur, aderatque finis & spes novæ: pauci bona libertatis incassum disserere.* Ibid. e *Ipsa ætas Galbæ & irrisui & fastidio erat.* Tac. l. 1 Hist. f *Senectutem Tiberii, ut inermem despiciens.* Tac. l. 6. Annal.

tis multi *a* opinabantur. Populus illum execratur, quippe quem pro inutili habet instrumento, unde omnia manant gubernationis incommoda ac detrimenta; cumque amor ex utilitate fere nascatur, & nutriatur spe, plerique parvi illum æstimant: nam multum largiri non potest, cui parum vita superest. Velut *b* *precarium* ejus *imperium*, *& brevi transiturum* habetur; uti Galbæ *c* accidit, & Ministri velut accipitres Norwegiæ, ut diem lucrentur, mox ungues in bona publica injiciunt, officia & gratias pretio divendentes, perinde ut ejusdem Imperatoris Galbæ liberti faciebant.

Cùm igitur provecta ætas ad talem pervenerit statum, instructione Principi opus est, magis ut suam agnoscat inhabilitatem, & imperii onus in Successorem transferat, quàm documentis ad illud continuandum. Ne falli se sinat ambitione, opinionem & plausum præteritum sibi ponendo ob oculos: neque enim homines Principem, qualis fuerit, sed qualis modò sit, considerant. Nec sufficit aliis metum aliquando incussisse, nisi jam quoque timeri se quis faciat; uti nec bene olim gubernasse, si nunc ritè præesse neque possit, neque nôrit: Imperium enim maris instar est, quod cadavera inutilia mox in littus ejicit. Princeps ab animæ forma æstimatur, qua jubet, imperat, punit, & præmiatur; quòd si illa una cum ætate deficiat, perit existimatio, atque adeò prudentis erit agnoscere tempori injurias & contemptum ætatis, & subducere se illis, antequam eveniant. Si negotia Principi valedicere debeant, satius est, Principem illis valedicere. Egregium facinus est, suammet agnoscere fragilitatem, & ultro etiam Majestatem deponere antè, quam mors violenter eam eripiat, ne dicatur

tur

a *Falsas literas, & Principe invito exitium domui ejus intendi clamitat.* Tac lib. 5. Ann. *b* Idem l. 1. Hist.
c *Jam afferebant venalia cuncta, præponentes libertati. Servorum manus subitis avidæ, & tanquam apud senem festinantes.* Tac. l. 1. Hist.

tur sibi ignotus obiisse, qui vixit notus omnibus. Cogitet Regale suum sceptrum *a* herbæ illi, cui idem sceptri nomen est, esse simile, quæ brevi tempore in vermiculos convertitur; & si universus terræ globus vix puncti instar est ad cælum comparatus, quid erit unica Monarchia, quid unicum Regnum? Et licèt amplissimum etiam fuerit, nihil inde, nisi solum *b* sepulcrum efferet; aut sicut Saladinus dicebat, in indusium aliquod mortuale, nulla alia secum asportata *c* gloria. Non semper Reipublicæ vivere debet Princeps, sed tempus aliquod sibi quoque reservare, dando operam, ut sub vitæ occasum mortis horizon immunis & liber sit à vaporibus ambitionis, & à nubibus passionum atque affectuum; uti Sol in præsenti exhibet Symbolo, cui occasionem dedit sepulcrum Josue, in quo simulacrum Solis erectum fuit, illo tamen discrimine, quod ibi positus fuerit in memoriam stationis suæ, quam præstitit voci illius *d* obediendo; hic verò ad significandum, quod sicuti clarus serenusque Solis obitus certum signum est mane sequenti interim cum serenitate orituri; ita imperium, quod sanctè & feliciter clauditur, denotet felicem quoque fore, qui in præmium virtutis & ultimi exempli hujus efficacia in eodem successurus est. Ritè vivere & mori etiam docet religiosus ille secessus Caroli V. Imperatoris, tam à curis publicis alieni, ut nunquam ampliùs de Monarchiæ suæ pristinæ statu sciscitaretur, traducto jam ingenti illo animo ad heroica aliàs facinora ficto factoque, ad hortuli alicujus culturam, & ad fallendas horas (post spiritualia peracta exercitia) ingeniosis quibusdam artibus.

§. Quod si graves pertimescantur controver-

a Theoph. l. de plant. b *Spiritus meus attenuabitur, dies mei breviabantur, & solum mihi superest sepulcrum.* Job 17. 1. c *Homo cùm interierit, non sumet omnia: neque descendet cum eo gloria ejus.* Ps. 48. 18. d *Steteruntque Sol, & Luna.* Jos. 10. 13.

siæ, aut seditiones in ipsa Coronæ successione, ad eorum pertinebit prudentiam, qui morienti Principi assistunt, ut mortem ejus secretam habeant, eamque, & quis rerum potiatur, uno eodemque divulgent tempore: in ejusmodi enim casibus populus juveni cuidam equo & nondum domito similis esse solet, qui nisi prius ephippio insternatur, quàm illud videat, non admittit. Hac cum prudentia Livia Augusti celavit obitum, donec Tiberius in ejus locum *a* sufficeretur; uti & Agrippina mortem Claudii, ab ipsa veneno sublati, tanta cum dissimulatione, ut eo etiam defuncto ejus nomine cogeretur Senatus, & fierent supplicationes pro ejusdem salute, tempusque suppeteret, ut interim de Neronis *b* successione ageretur.

Divulgato Principis obitu, nec pietas, nec prudentia lacrymas & mœstitiæ signa cohibenda suadet: neque enim Spiritus Sanctus ea ullo modo prohibet, quin consulit *c* potiùs. Abneri mortem universus deploravit populus, & David ipse funus illius usque ad sepulcrum prosecus *d* est. Etsi enim non desint piæ quædam ac Christianæ considerationes, quæ solari nos possint; licèt item certa quædam fuerit Natio, quæ minori immortalitatis luce prædita nascentem lacrymis prosequeretur, & vita defunctum efferret cum gaudio, hæ tamen omnes considerationes pro iis solùm sunt, qui ad meliorem vitam transiêre, non pro vivorum derelictione & solitudine. Etiam Christus Dominus Servator noster Lazarum à mortuis suscitaturus ad sepulcrum illius lacrymas *e* effundere visus est. Ultima hæc luctus indicia dolori & temeritudini naturalium

a *Simul excessisse Augustum, & rerum potiri Neronem fama eadem tulit.* Tac. l. 1. Annal. b *Dum res firmando Neronis imperio componuntur.* Tac l. 12. Ann. c *Fili in mortuum produc lacrymas.* Eccles. 38. v. 16. d *Plangite ante exequias Abner, porro David sequebatur feretrum.* 2. Reg. 3. v. 31. e *Et lacrymatus est JESUS,* Joan, 11. v. 35.

rium affectuum prohiberi nequeunt. Bilances sunt, quæ defuncti Principis expendunt merita, quibusque æstimari potest, in quanto apud populum fuerit pretio; obtusæ item amoris & obedientiæ in subditis, quibus servitutis annuli magis in dies consolidantur, & Successori animus additur. Non oportet tamen ad luctum sumptuosum obstringere populum, ne Principis mors nimis ei grave tributum fiat.

§. Pompa funebris, Mausolea magnifica, adornata statuis & cælaturis magnorum sumptuum, non mera Principum vanitas æstimari debent, sed generosa quædam pietas potiùs, quæ ultimum designat humanæ Majestatis terminum, & magnificentia illa, qua honorantur, & asservantur eorum cineres ostendit cultum ac venerationem Majestati debitam: neque enim sepulcra aliud sunt, quàm muta quædam historia prosapiæ *a* Regiæ. Exequiæ Regum Davidis & Salomonis insigni cum pompa & splendore celebratæ sunt.

§. In privatorum exequiis magnâ vigilantiâ opus est, facilè enim introducuntur superstitiones Religioni noxiæ, illusa imaginatione ex eo, quod à defunctis aut sperat, aut metuit; quia verò etiam funerum sumptus quotidiani sunt, & ad multos pertinent, omnino moderari illos expedit: dolor enim & inanis gloria nimiùm augere eos solent. Plato sepulcrorum fabricæ certum posuit pretium; uti & Solon, & post eos Romani. Rex Philippus Secundus pragmaticam edidit sanctionem, qua nimias exequiarum expensas moderator & corrigit, *b* *Paraque* (verba ipsius sunt) *lo que se gasta en vanas demonstraciones, i aparienciàs, se gaste, i distribuya en lo que es servicio de Deos, i aumento del culto divino, i bien d las animas de los defuntos.*

§. Vidit huc usque Serenitas Vestra nativitatem, mortem, & exequias Principis, quem ista formant

a Quomodo imaginibus suis noscuntur, quas nec victor quidem abolevit, sic partem memoriæ apud Scriptores retinent. Tac l. 4. Ann. *b* L. 2. tt. 5. l. 5. comp.

Symbola, hujus ædificii politici fabricæ quasi coram assistens, a primo usque ad ultimum illius lapidem; atque ut nunc eadem Serenitas Vestra omnia facilius recolat, operæ pretium existimavi, aliquam quasi ædificii totius ideam seu speculum hic apponere, in quo illud repræsentetur, sicut in minori major repræsentatur civitas. Erit iste Rex Ferdinandus Catholicus Serenitatis Vestræ Avus, sub cujus glorioso imperio omnes pacis bellique artes floruerunt, & utriusque Fortunæ tam prosperæ, quàm adversæ exempla vidimus. Infantia magni istius Regis adulta & virilis fuit. Quod ars & studium in eo perficere nequiverint, perfecit experientia, transacta in exercitiis militaribus juventute. Otium illius negotium erat, relaxatio animi vigilantia. Affectibus suis dominabatur, magis dictamina secutus politica, quàm naturales inclinationes, Deo magnitudinem suam in acceptis retulit, & gloriam è suis quæsivit facinoribus, non alienis Majorum. Imperium officii loco habuit potius, quàm successione partum. Regno celeritate & præsentia sua quietem reddidit. Evexit Monarchiam virtute & prudentia; firmavit religione & justitia; conservavit amore & auctoritate; exornavit artibus; ditavit agrorum cultura & commerciis, & fundamentis atque institutis verè politicis æternaturam reliquit. Tam aulæ suæ, quàm Regnorum Rex fuit; tam in illa, quam in his Oeconomis & Pate familias. Liberalitatem temperavit parsimonia, benignitatem auctoritate, modestiam gravitate, clementiam justitia. Animadvertendo in paucos comminatus est multis, & remunerando nonnullos omnium spes aluit. Offensis in personam suam admissis veniam dedit, non iis, quæ ad dignitatem Regiam pertinerent. Subditorum injurias, non secus ac sibi factas, ultus est: nam ut Patrem eorundem se gerebat. Statum potius, quàm decorum periculo exposuit. Nec Fortuna prospera efferri se passus est, nec adversa de-

dejici. In illa adversus hanc se communiebat; in hac verò sua elaborabat industria, ut ad illam rediret. Tempori ipse servivit, non contra ipsi tempus. Paruit necessitati, eaque opportune usus est, suæ eam utilitati accommodando. Amari se fecit, & metui. Ad dandas petentibus aures fuit facilis. Audiebat, ut sciret, & suscitabatur, ut instrueretur. Non fidebat hostibus, & à suis etiam amicis sibi cavebat. Amicitia illius erat utilitas publica; cognatio, ratio Statûs; confidentia sollicita; diffidentia prudens; cautio, providentia; suspicio, circumspectio; malitia, defensio; dissimulatio, tutela. Neminem fallebat, fallebantur tamen alii verborum ipsius & tractatuum æquivocatione, quos tam dextrè instituere noverat, ut (si malitiam prudentia superari necesse foret) expedire se nôsset absque eo, quod fidem publicam frangeret. Nec Majestatem illius mandacium fallere audebat, nec scientiam adulatio. Ministrorum utebatur opera, absque nimio tamen & privato erga eos affectu. Consilium eorundem admittebat, regi verò se ab iis minimè patiebatur. Quod efficere ipsemet poterat, non committebat aliis. Deliberabat diu, exequebatur celeriter. In iis, quæ facere constituerat, effectus priùs innotescebant, quam caussæ. Legatos suos sua celabat consilia; quoties cupiebat, ut ipsi suamet opinione decepti tantò efficaciùs contrarium aliis persuaderent. Diviso cum Regina imperio præesse, & Genero suo obedire noverat. Tributa pro necessitate imposuit, non ex cupiditate aut luxu. Quod urgente necessitate accepit ab Ecclesiis, eadem cessante iisdem restituit. Jurisdictionem Ecclesiasticam veneratus est, & conservavit. Regiam aulam fixo loco non habuit, sed Solis instar, Regnorum suorum orbes per vices obiit. Pacem tractavit cum modestia & gravitate, bellum vi & astu prosecutus est. Nec belli captavit occasionem, nec pacem recusavit. Quod pede occupaverat, brachio & ingenio tuitus est, spoliis factus fortior. Tantum negotiando, quantum

armis suis efficiebat. Quod arte vincere poterat, non attentabat gladio. In hoc magnitudinis suæ ponebat ostentationem, & gloriam suam in insigni exercitu. Bellis intra Regni sui fines semper coram adfuit. Quod jubebat, illud ipsum exequebatur. Sic fœdera sanciebat, ut arbiter maneret, non subditus. Nec victor sese nimiùm extulit, nec victus cecidit animo. Paces sub scuto firmavit. Vixit omnibus, mortuus est sibi, in memoria tamen hominum tanquam nobilissimum Principum exemplar, & Regnorum suorum desiderio æternùm perennaturus.

LAUS DEO.

IN

IN OBITVM MAGNI POLITICI
& simul Pii Viri DIDACI SAAVEDRÆ,

Quo concitato pronus impetu
Præpes viator? mortis imaginem

Rimare vivam, cerne bustum! ad
Exuvias oculum reflecte!
En picta prostat compar araneæ
Subacta leto vita vel innocens,
Nec mars nec ars hunc liberavit,
Imperio Libidinæ ademptum.
Nil jura plebi profuerit vagæ
Dixisse Regum? ſiccine gloria
Te vermis arrodet ſepultam?
Et putridum teget urna honorem?
Quid ergo Princeps aula favoribus
Suffulta ſpondes amplius? en ruis
Et te caſæ instar rusticanæ
Mors humili tumulabit antro.

APPRO-

APPROBATIO

Admodum R. P. Fr. Petri de Cuenca & Cardenas, Ordinis Minimorum S. Francisci de Paula, Lectoris Jubilarii, Consilii Inquisitionis generalis in Hispania Qualificatoris, Catholicæ Majestatis Exercitus in Italia Vicarii Generalis, Religionis suæ tertio Generalis, & Procuratoris Generalis, &c.

EX commissione Sancti officii Symbola isthæc Politica perlustravi tam affabrè elaborata, ut si cuipiam privilegiorum foret concedendum, quo opus à se conceptum orbi ederet sine censura aliena, ita ut authoris propria sufficeret, id huic operi certè donandum judicarem, ad exemplum optimi artificis Dei, qui ea, quæ creaverat singula, adprobavit universa, *vidit quippe cuncta quæ fecerat & erant valde bona.* Opus hoc siquidem tale est, quod authore ipso nec æquiorem potest habere censorem nec digniorem, etenim (ut inquit D. Ambrosius) *liber ipse per se loquitur.* In illo siquidem Ratio status tantâ ornatur eruditione, tam sapientibus discernitur aphorismis, tam profundis elevatur sententiis, ut sicuti Cordubâ nobis Senecam datum Philosophum, ita Murciâ hunc nobis natum Politicum gloriari possimus. Id unum doleo, quod eô frui priores nequiverint ætates, sic e-

nim

nim Carolus V. Imperator non indiguisset Comineo, Marcus Brutus Polybio, nec Augustus sensisset laborem in elucubranda proprio calamo, Imperii narratione. Quod si maximum & supremum opus naturæ consistat in generatione Regis, & productione Principis, miscendo in ipsius generatione aurum, summæ scilicet perfectionis, rem curando, prout ajebat Plato, *quod natura intendens generare Regum, miscuit aurum*, hic liber sanè naturam aliquatenus excedit, cum mundo morali progignat reges tam locuplete partu, ut cuivis vastissimæ licet, Monarchiæ abundanter prospiciatur, ea cautela ac prudentia, ut & secura sit hoc partu nostra sancta fides & sciendi appetentia expleatur, & labor censendi utrobiquè minuatur. Hoc itaque censendo præsentem librum egi ut nihil apud Authorem mererer, cum materiæ pulchritudo libertatem judicio non relinquat, quare pareo doctrinæ Magni Bernardi ajentis: *disce verecundia decorare fidem, reprimere præsumptionem.* Mediolani xx. Martii An. M DC XLII.

F. Petrus de Cuenca, y Cardenas.

CEN-

CENSURA.

A*Ttentâ relatione prædictâ admodum R. P. Mag. Fr. de la Cuenca, i Cardenas, concedimus ut*

IMPRIMATUR.

Fr. BASILIUS Commiss. S. Offic. Mediolan.

Jo. PAULUS MAZUCHELLUS pro Eminentiss. D. Cardin. Archiep.

Comes MAIORAGIUS pro Excellentiss. Senatu.